UNIVERSITY
OF
TORONTO
LIBRARY

G.C.
H.366d

Denkmale des Mittelalters
gesammelt u. herausgegeben
von
Heinrich Hattemer
Bd III

NOTKER'S DES TEUTSCHEN

WERKE.

ZWEITER BAND.

30585
26/4/93
L

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
30585
23/8/03

EINLEITUNG.

Dass die übertragung und erläuterung der schallsänge David's, der sittenlehren Gregor's und des Job unserm Notker angehören, dafür haben wir ein bestimmtes zeugniss bei Ekkehard, das wir b. 2, s. 4 und 5 abgedruckt haben. ob man auch die übrigen stücke, welche wir in diesem bande mittheilen werden, ihm zutheilen dürfe, darüber haben verschiedene ansichten geherrscht. allem streit ist aber nun, durch einen brief Notkers an den bischof Hugo II. von Sitten, den Grimm aus einer brüsseler handschrift in den göttinger gelehrten anzeigen 1835, s. 911 ff., mitgetheilt hat, ein ende gemacht. wir lassen denselben hier folgen.

«Domino sancto Sedunensi episcopo H. Notkerus cœnobita sancti Galli salutem. Valde lætatus sum, quando per relatum nuntii sospitatem vestram audivi. commonitus autem super meis responsionibus, quid possum dicere nisi dictis facta compensare? Volui et volo, sed conclusi sumus in manu domini, et nos et opera nostra, et propter (l. præter) quod

annuit nihil facere possumus. Est enim quæ nos trahit necessitas non voluntas, et injunctis instare nequimus, ex eo minus nota (l. vota) exsequimur. Artibus autem illis, quibus me onustare vultis, ego renuntiavi, neque fas mihi est aliter quam sicut instrumentis frui. Sunt enim ecclesiastici libri et præcipue quidem in scolis legendi, quos impossibile est sine illis prælibatis ad intellectum integrum duci. Ad quos dum accessum habere nostros vellem scolasticos ausus sum facere *rem pæne inusitatam*, ut latine scripta in nostram conatus sim vertere, et syllogistice aut figurate aut suasorie dicta per Aristotelem vel Ciceronem vel alium artigraphum elucidare. Quod dum agerem in duobus libris Boetii, qui est de *consolatione philosophiæ* et in aliquantis et (l. de) *sancta trinitate* rogatus (sum?) et metrice quædam scripta in hanc eandem linguam traducere, Catonem scilicet et Bucolica, Virgilii, et Andriam Terentii, mox et prosam et artes tentare me voluerunt et transtuli *nuptias philologiæ et cathegorias Aristotelis, et pergermenias* (*περὶ ἑρμενείας*), *et principia arithmethicæ*. Hinc reversus ad divina *totum psalterium* et interpretando et secundum Augustinum exponendo *consummavi*, Job quoque *incepi*, licet *vix tertiam partem exegerim*. Nec solum hæc, sed et novam *Rhetoricam* et *computum novum* et alia quædam opuscula *latine conscripsi*. Horum nescio an aliquod dignum sit venire in manus vestras. Sed si vultis ea, sumptibus enim indigent, mittite plures pergamenas et scribentibus præmia, et accipietis eorum exempla. Quæ dum fuerint ad vos perlata me præsentem æstimate. Scio tamen quia primo abhorrebitis quasi ab insuetis. Sed paulatim forte incipient se commendare vobis, et prævalebitis ad legendum et ad dinoscendum, quam cito capiuntur per patriam linguam quæ aut vix aut non integre capienda forent in lingua non propria. Oportet autem scire, quia *verba theutonica sine accentu scribenda non sunt* præter articulos, ipsi soli sine accentu pronuntiantur *acuto* aut *circumflexo*. Ego autem quando dominus voluerit veniam. Stare autem diutius vobiscum non potero ob causas plurimas, quas dicere in præsenti

non opus est. Libros vestros, id est Philippica et commentum in Topica Ciceronis petiit a me abbas de Augia, pignore dato quod majoris pretii est. Pluris namque est Rhetorica Ciceronis et Victorini nobile commentum, quæ pro eis retineo, et eos non nisi vestris repetere non (diess zweite «non» überflüssig) valet. Alioquin sui erunt vestri, et nullum dampnum erit vobis. Dominus meus episcopus in æternum valeat.»

«Als Notker diesen brief schrieb, hatte er demnach bereits elf bücher verdeutscht, von höchst verschiedener art, an die sich heute nicht leicht ein und derselbe übersetzer geben würde: 1. *Boethius de consolatione*; 2. *Boethius de trinitate*, nur theilweise; 3. *Cato's disticha de moribus*; 4. *Virgil's Bucolica*; 5. *Andria des Terenz*; 6. *Marcianus Capella*; 7. *Aristoteles Categorien*; 8. *Aristoteles de interpretatione*; 9. eine *Arithmetik*, vermuthlich die des Boethius; 10. *Psalter*; 11. *Hiob*. Von dem letztern war erst ein drittel vollendet. Der bischof von Sitten, an den das schreiben gerichtet ist, hiess Hugo II.; die *Gallia christiana* 3, 1004 setzt ihn in die jahre 1002 bis 1014, d. h. er kommt noch in einer urkunde von 1014 vor, kann aber länger gelebt haben. Ich möchte den brief, wenn sich über Hugos todesjahr nicht genaueres ermitteln lässt, etwa in die jahre 1015 bis 1020 bringen, der thätige magister hätte dann zeit gehabt, *Gregors Moralia*, des *Aristoteles Organum*, vielleicht noch anderes, hinzuzufügen, und den *Hiob* zu beendigen. An dem tage, wo er ihn ausgeführt hatte, starb er (1022). Von allen eilf werken sind leider nur drei erhalten, 1, 6 und 10, ausserdem noch das eben genannte, nicht mit den Categorien und der Interpretation zu verwechselnde aristotelische *Organum*, das wir nun schwerlich einem andern übersetzer beilegen dürfen. Von den *Psalter* und *Hiob* sollte man die meisten handschriften erwarten, wie sie sich bekanntlich die königin Gisela, des salischen Conrad's gemahlin, abschreiben liess (exemplaria fecit. S. Nachwort zu b. 2, s. 535). Am begierigsten wäre ich nach *Hiob*, *den Bukoliken* und der *Andria*, die uns ein eigener unstern gerade versagt.

Dass er bei 3, 4 und 5 der bitte nicht nachgegeben habe, lässt der zusammenhang kaum zu. Notkers lateinisch geschriebene, aber mit deutschen stellen untermischte *Rhetorik* hat sich erhalten und verdient neben dem teutschen *Boethius*, *Marcianus* und *Aristoteles* eine baldige ausgabe durch Wackernagel. Die abhandlung *de Syllogismis* gehört wohl zu der *Rhetorik*. Den verlust des *Computus novus* haben wir am wenigsten zu bedauern. Notkers äusserungen über seine accente und über seine vermittlung classischer handschriften zwischen dem bischof von Sitten und dem abt von Aue (Reichenau) wird man nicht ungern lesen.»

Wir bemerken noch, dass wir glauben, der schrift unsres Notker auf der spur zu sein, und dass gerade des *Boethius tröstungen der philosophie*, welche wir zunächt mittheilen, eine eigenhändige arbeit desselben sind. Wir werden uns am schlusse der notkerischen werke bestimmter hierüber aussprechen.

DES BOETHIUS

TROESTUNGEN DER PHILOSOPHIE.

Handschrift 825. — Jahrhundert X oder XI.

EINLEITUNG.

Pius Kolb meldet in seinem verzeichnisse der handschriften, b. 2, s. 332: «Idem libri Boetii de consolatione philosophiæ. Sunt in antiquam Theodiscam paraphrastice translati. Præcedit prologus latinus anonymi cuiusdam, aut certe ipsius versoris, qui dein ex integro Teutonice redditur, et in quo de interitu Romani imperii et morte Boetii agitur. Non habetur in editione Basiliensi de anno 1546. Tituli, in quos libri eleganter distinguuntur minio scripti accuratum opus reddunt. Cæterum integer codex optimo charactere exaratus est sæculo 10mo aut 11mo in 4 memb. Versorem fuisse monachum S. Galli, non est quod ambigam, cum in lib. II sub titulo, *quam vana sit gloria terrena*, pauca de cella S. Galli scribat. Si Notkerus Labeo versor fuit, codex iste eius ævo scriptus est». über den urheber des werkes, der nach dem, was wir in der einleitung zum dritten bande mitgetheilt haben, nicht mehr zweifelhaft sein kann, spricht Kolb auch noch s. 382 des ersten bandes.

Von unsrer handschrift spricht auch schon Gerbert (Iter Alemannicum, s. 107, 2te ausgabe, 1773); ferner Hagen (Denkmale des Mittelalters, heft 1, s. 7 und 16).

Unsre handschrift enthält drei stücke: die tröstungen der philosophie, einen theil des aristotelischen organon's, den wir mit handschrift 818 besprechen und mittheilen werden, und zwei blätter glossen in geheimschrift. Einzelne stücke hat Stalder mitgetheilt (Gräter's Idunna und Hermode, 1816, n. 3), ferner Hagen (an erwähntem orte), Graff (Sprachschatz, s. XXXVI), W. Wackernagel (Altdeutsches Lesebuch, b. 1, s. 138) und andere. dass Graff im jahr 1837 zwei ausgaben der tröstungen veranstaltet hat, ist bekannt. derselbe hat aber das latein von

der übersetzung getrennt und dadurch den karakteristischen ton der notkerischen werke zerstört. ferner hat derselbe nicht das latein der handschrift genommen, sondern es andern ausgaben des Boethius enthoben, wodurch es geschieht, dass dasselbe öfters nicht zu der übersetzung stimmt, denn bekanntlich haben sich die benediktiner diese schrift des Boethius auf eigne weise zugeschnitten, ein umstand, der unsern lateinischen text auch den lateinischen philologen interessant machen dürfte. endlich sind die tonzeichen Graff's über die massen nachlässig, u. s. w., so dass wir seine ausgabe zu unserm zwecke nicht gebrauchen konnten, sondern eine neue abschrift nehmen mussten.

Die seitenzahl haben wir nach der seitenzahl der handschrift gegeben, worin das vorgebundene blatt mit den bemerkungen des Kolb und Arx über die handschrift mitgezählt ist. die änderung, die Graff hier vorgenommen, ist sehr überflüssig und erschwert das nachschlagen in der handschrift. bei stellen, die nach der graffischen ausgabe angeführt sind, müssen daher unsre leser dessen seitenzahl der handschrift jedesmahl um zwei erhöhen.

Die zahlen, welche sich in den eckigen klammern in unsrem texte finden, sind eben die seitenzahlen der handschrift.

[S. 4.]

PROLOGUS [1]).

Oportet nos memores esse . quæ de romano imperio paulus apostolus prædixerat quondam . Multis enim per pseudo apostolos territis . quasi instaret dies domini . ille arrexit corda eorum his dictis . Quoniam nisi discessio primum uenerit . s. romani imperii . et reueletur filius iniquitatis . i. antichristus . Quis enim nesciat romanos olim rerum dominos fuisse . et fines eorum cum mundi finibus terminari? Postquam autem barbaræ nationes . alàni . sarmatæ . daci . uuandali . gothi . germani . et aliæ multo plures . quæ eis subditæ . uel cum eis fœderatæ erant . rupta fide et fœdere . rem publicam inuaserant . et nulla eis uis romana resistere poterat . inde iam paulatim uergere tanta gloria . et ad hanc defectionem quam nunc cernimus . tendere cœperat . Namque contigit sub tempore zenonis . qui ab augusto transactis iam quingentis et viginti tribus annis . quadragesimus nonus imperator extiterat . ipso in constantinopolitana sede posito . odoagrum turcilingorum et rugorum regem . qui et herulos et scyros secum habuit . romanos et italiam sibi subiugasse . Theodericum [2]) uero regem mergothorum et ostrogothorum . pannoniam et macedoniam occupasse . Deinde ab imperatore theodoricus [3]) constantinopolim propter uirtutis famam accitus . et magnis honoribus quasi socius regni apud eum diu habitus . et familiaritati atque intimis consiliis admissus . præcibus egit . ut annueret ei . si contra odoagrum dimicaret et uinceret . ipse pro eo italiam regeret . Et sic eum a se discedeu-

[1]) Die lateinische vorrede findet sich auch noch auf dem ersten blatte der handschrift 844, jedoch ohne wichtige lesarten.

[2]) Teodoricum. hsch. 844.

[3]) Teodoricus. hsch. 844.

tem . magnis zeno ditauit muneribus . commendans ei senatum et populum romanum . Ingressus ergo italiam . odoagrum intra triennium ad deditionem coegit . atque occidit . deinde potitus est totius italiæ . Romanorum autem iura consulto imperatoris primum disponens . dehinc uero succedente anastasio imperatore . et iustino maiore . rem pro sua libidine administrare incipiens . contradicentes occidit . Inter quos symmachus patricius . et gener eius boetius gladio perierunt . Sanctissimum quoque papam iohannem . usque ad necem carcere afflixit . Ipse autem sequenti anno regni sui trigisimo . ira dei percussus est . succedente in regnum adelrico nepote eius . illinc romana respublica iam nulla esse cæperat . [s. 5.] quæ gothorum regibus tunc oppressa est . usque ad narsetem patricium . qui sub iustino minore propulsatis gothorum regibus . langobardorum manibus italiam tradidit . et simili eam fecit peste laborare . Horum autem iugum . post ducentos et quinque annos . ex quo intrauerunt italiam . Karolus francorum rex abstulit . et auctoritate leonis papæ . qui eum ad defensionem apostolicæ sedis inuitauit . ipse imperator ordinatus est . Post ipsum uero et filius eius . imperatoris nomen ad saxonum reges translatum est . Ergo romanorum regnum defecit . ut paulus prophetauit .

ITEM PROLOGUS TEUTONICE.

Sc̄s paulus kehîez tien. die in⌣sinên ziten uuândon des sûonetagen. táz er êr nechâme. êr romanum imperium zegîenge. únde antichristus rîchesôn begôndi. Uuér zuiuelôt romanos iu uuésen állero rîcho hèrren. únde îro genuált kân ze⌣énde dero uuérlte? Sô dô mánige liute énnônt tûonouuo gesézene. hára úbere begôndôn náren. únde în⌣állên dîsên rîchen keuuáltigo uuîder romanis sizzen. tô iu stûonden îro díng slîfen. únde ze⌣déro tilegúngo râmen. tîa uuír nû sehên. Tánnân geskáh pi des chéiseres ziten zenonis. táz zuêne chúninga nórdenân chómene. éinêr îmo den stûol ze⌣romo úndergieng. únde álla italiam. ánderêr náhor îmo greciam begréif. únde diu lánt. tîu dánnân únz ze⌣tûonouuo sint. Énêr hiez în únsera uuîs ôtacher. tiser hiez thioterih. Tô uuárd táz ten chéiser lústa. dáz er dioterichen uríuntlicho ze⌣hóue ládeta. tára ze⌣dero márun constantinopoli. únde în dâr mít kûollichên êron lángo hábeta. únz er în dés bíten stûont. táz er îmo óndi. mít ótachere zeuéhtenne. únde úbe er în úberuuúnde. romam ióh italiam [1]) mít sînemo dánche zehábenne. Táz úrlub káb îmo zeno. sîn lánt. ióh sîne liute. ze⌣sinên triuuôn beuélehendo. Sô dioterih mit témo uuôrte ze⌣italia chám. únde er ótaccheren mít nôte guán. únde în sâr dára nâh erslûog. únde er fúre în des lándes uuîelt. tô netéta er zeêrest nieht úber dáz. sô dêmo chéisere lîeb uuás. Sô áber nâh îmo ándere chéisera uuúrten. [s. 6.] tô begónda er tûon. ál dáz in lústa. únde dien râten án den lîb. tie îmo dés neuuâren geuólgig. Fóne dîu slûog er boetium.

[1]) Wenn Graff «româ» und «italiâ» liest, so hat er das abkürzungszeichen der handschrift für das tonzeichen der länge angesehen.

únde sînen suêr symmachum. únde dáz óuh uuírsera uuás. iohannem den bâbes. Sâr des ánderen iâres. uuárt thioterih ferlóren. sîn néuo alderih zúhta daz rîche ze⌣sih. Romanum imperium hábeta îo dánnan hina ferlóren sîna libertatem. A'ber dóh gothi uuúrten dánnân uertríben fóne narsete patricio. sub iustino minore. Sô châmen áber nórdenan langobardi. únde uuielten italiæ. mêr dánne ducentis annis. Nâh langobardis franci. tie uuír nû héizên chárlinga. nâh in saxones. Sô ist nû zegángen romanvm imperivm. nâh tîen uuórten scī pauli apostoli.

INCIPIT LIBER PRIMUS BOETII.

CONQVESTIO BOETII . DE INSTABILITATE FORTVNÆ .

Qui peregi quondam carmina florente studio . hev flebilis cogor inire mestos modos . I'h tir êr téta frôlichiv sáng . ih máchôn nû nôte châra-sáng [1]) .

Ecce laceræ camenæ dictant mihi scribenda . Sih no . léidege musæ . lêrent mih scriben . Táz mir uuiget . táz uuiget in . Tîe mih êr lèrton iocunda carmina . tîe lêrent mih nû flebilia .

Et rigant ora elegi . i. miseri . ueris . i. non fictis fletibus . U'nde fúllent sie mînıv óugen . mít érnestlichên drânen .

Has saltim comites nullus terror potuit peruincere . ne prosequerentur nostrum iter . Tîse geuértun nemáhta nîoman eruuénden . sîe nefûorîn sáment mír . Quasi diceret . U'be ih ánderro sáchôn beróubôt pín . mînero chúnnôn nemáhta mih nîoman beróubôn .

Gloria felicis olim uiridisque iuuentæ . solantur nunc mea fata . mesti senis . E'r uuâren sie gûollichi mînero iúgende . nû trôstent sie mih álten . mînero misseskíhte .

Uenit enim inopina senectus properata malis . Tés íst óuh túrft . uuánda mir íst úngeuuándo . fóne árbéiten zûo geslungen . spûotig álti .

Et dolor iussit inesse suam ætatem . s. ideo suam . quia citius cogit senescere . U'nde léid hábet mih álten getân .

Funduntur uertice intempestiui cani . Fóne dîen díngen grâuuên ih ze-únzite . [7.]

[1]) Handschrift 877. Jahrh. IX. S. 303, rsch.
dei sanch dei iuuuenni mit pluontemo flizzi teta
Carmina qui quondam studio florente perege.

Et laxa cutis . tremit effeto corpore. Uʹnde sláchíu hût . rîdot an chráftelôsemo lîchamen. Táz chît . mîne líde rîdont úndersláchero híute.

Felix mors hominum . quæ nec se inserit dulcibus annis . et sepe uocata uenit mestis. Táz íst sâlig tôd . tér in lústsamên zîten nechúmet . únde in léitsámên geuuúnstêr netûelet.

Eheu . quam surda aure auertitur miseros. Aʹh zesêre . uuîo úbelo èr die uuênegen gehôret.

Et sæua . claudere negat flentes oculos. Uʹnde uuîo úngerno ér chéligo betûot íro uuéinonten óugen.

Dum male fida fortuna faueret leuibus bonis. Uʹnz mír sâlda fólgetôn . inállemo mînemo gûote . mír únstâtemo . álso iz nû skînet.

Pene merserat tristis hora caput meum. Tô hábeta mih tiu léida stúnda nâh kenómen . íh méino diu iúngesta.

Nunc quia mutauit nubila fallacem uultvm . protrahit impia uita ingratas moras. Uuánda si mír âber nû gesuíchen hábet . nû lénget mîna urist . mîn árbéitsámo líb.

Quid totiens iactastis . me felicem amici? Uuáz hîezent ir îo mîh sâligen fríunt mîne? Uuâr íst iz nû?

Qui cecidit . non erat ille stabili gradu. Tér dóh îo uîel . fásto nestûont . úbe er fásto stûonde . sô neuíle er. Argumentum a repugnantibus. Repugnant enim stare et cadere.

DE INGRESSV PHILOSOPHIÆ . ET EIVS HABITV.

Hæc dum mecum tacitus reputarem ipse. Uʹnz íh tíz suígendo in-mînemo mûote áhtota.

Et signarem lacrimabilem querimoniam . officio stili. Uʹnde íh sús âmerlicha chlága scréib mít temo grífele.

Uisa est mulier astitisse mihi supra uerticem. Uuâr sáh íh . éin vuíb stân óbe mír.

Reuerendi admodum uultus. Eʹrʒuuírdegero tâte hárto.

Ardentibus oculis. Mít érnestlichên óugôn.

Et perspicacibus . ultra communem valentiam hominvm. Uʹnde dúrnohtor séhentên . tánne îoman ménniskôn séhen múge. Iʹoh profunda dei gesíhet philosophia.

Colore viuido. Mít iúnchlichero uáreuuo. Sî neáltêt nîeht.

Atque inexhausti vigoris. Uʹnde mícheles mágenes únde úngebróstenes quia pertingit a fine usque ad finem fortiter.

Quamuis ita plena esset æui. Tóh si sô ált uuâre. [8.]

Ut nullo modo crederetur nostræ ætatis. Táz sih nîoman íro negelóubti . uuésen ébenált. Uuánda sî uuás îo.

Staturæ discretionis ambiguæ. Inſro geuuáhste zuſueligero micheli. Íh nemáhta uuizen . uuío michel si uuâre.

Nam nunc quidem cohibebat sese ad communem mensuram hominum. Uuánda éina uuíla . kezúhta si sih hára zu únsermo méze . uuánda si uuílon humana áhtôt.

Nunc uero uidebatur pulsare cælum. cacumine summi uerticis. A´ndera uuíla tûohta si mír den himel rûoren . mít óbenahtigemo hóubete. uuánda si astronomiam uuéiz.

Quæ cum altius extulisset caput. etiam ipsum cælum penetrabat. Sô si daz hóubet hô úf erbûreta . sô úberslûog iz ten himel . táz tûot si diuina scrutando.

Et frustrabatur intuitum respicientium. U´nde sô tróug si déro sîa ána uuártentôn óugen.

DE AMICTV EIVS.

Vestes erant perfectæ tenuissimis filis . subtili artificio . indissolubili materia. Íro uuât uuâs chléine. únde uuáhe . únde festes kezívges. Tíu uuât íst tíure . târ diu dríu ána sínt. Íro uuât . táz sínt artes liberales. Táz sî chléine íst . táz máchônt argumenta . táz sî uuáhe íst . táz máchônt figuræ dianœos únde lexeos. Táz sie uéste sínt . táz máchôt tiu uuârheit. Sô uuârên sumptis uuâriu inlatio fólget . sô nemág tára uuidere nîoman niebt ketûon. Fóne diu íst io in uuârhéite fésti.

Quas ipsa texuerat manibus suis . uti post cognoui eadem prodente. Tîa uuât si íro sélbiu uuórhta . sô íh áfter dés fóne íro uernâm. Uuánnân máhtin dîe artes chómen . âne uone dei sapientia?

Quarum speciem obduxerat. quâedam neglectæ uetustatis caligo . ueluti solet fumosas imagines. Íro bílde uuâren fóre álti uersáleuuet . sámo so rúcchegiu gemâle. Uel sic. A´ltiu sûmhéit habeta uertûnchelet íro uuáhi. Uuánda sô die artes nîoman neûobet . sô uuírt íro geâgezôt.

Harum in extremo margine . legebatur intextvm π grecum. Zeniderost án dero uuâte . stuônt keſcríben taz chríechesheska p. Táz pezéichenet practicam uitam . táz chît actiuam.

In superiore uero legebatur Ϡ. Zéoberôst stûont theta. Tíu bezéichenet theoreticam uitam . dáz chît contemplatiuam. [9.]

Atque inter utrasque literas uidebantur insigniti quidam gradus in modum scalarum . U´nde únderzuisken pûohstaben . stûonden sámo so léiter=sprózen gezéichenet . âlde stégon stûofa.

Quibus esset ascensus . ab inferiori ad superius elementum. A´ſter dîen man stîgen máhti . fóne demo níderen pûohstabe zu demo óberen. Uuánda sancti únde sapientes . fâ-

rent fóné actiua vita . ad contemplatiuam .

Eandem tamen uestem . sciderant quorundam uiolentorum manus . Tîa sélbûn uuât hábeton ferbróchen súmeliche nôt=núnftara .

Et abstulerant particulas quas quisque poterat . Ûnde uuâren sie ánauuêrt mít íro stúcchen . díe íogelicher besuérben mahta . Uuánda epicurei únde stoici . únde achademici stríten . únde téiltôn síh in-mísseliche sectas .

Et gestabat quidem dextra libellos . sinistra uero sceptrum . A'n dero zéseuuûn trûog si bûoh . târ liberales artes ána uuâren . án dero uuínsterûn sceptrum . uuánda si chúningen íst . Sí chád . per me reges regnant . et trhonus meus in columna nubis .

DE EXPVLSIONE BLANDIENTIVM MVSARVM.

Quæ ubi uidit poeticas musas . assistentes nostro thoro . Sô sî gesáh fóre mînemo bétte stân . tîe mêter uuúrchun .

Et dictantes meis uerba fletibus . Ûnde mír trâne récchende . mít íro uuórten .

Commota paulisper . Sâr dés éin lúzzel zórneg uuórteníu .

Ac toruis inflammata luminibus . Ióh trôlicho séhendíu .

Inquit . Frâgeta si .

Quis permisit has skenicas . i. theatrales meretriculas accedere ad hunc ægrum? Uuér liez hára ín ze⌣dísemo síechen . tíse geuénetenu hûorra ze⌣theatro? In fornicibus theatri . uuúrten meretrices prostratæ . dánnan íst fornicatio gehéizen . A'lso díe den man mít íro lenociniis árgerotôn . sô tâten óuh tíse mít íro âmerên uuórten . Fóne díu héizet er sie meretrices . A'lde skenicas meretriculas . héizet er skenicas musas . álso comediæ uuâren . únde tragædiæ . díe óuh mánne scádotôn . uuánda comediæ ráhtôn ímo risum . tragædiæ luctvm . [10.]

Quæ non modo nullis remediis fouerent . dolores eius . uerum insuper alerent dulcibus uenenis . Tîe ímo sîn sêr nieht éin nehéillent . núbe íoh mêront . mít sûozemo éitere íro uuórto .

Hæ sunt enim quæ necant infructuosis spinis affectuum . uberem segetem fructibus rationis . Tíz sínt tîe den uuûocher únde dén ézisg tero rationis ertémfent . mít tîen dórnen uuillônnes . Táz chît mít íro uuille chôsonne . ergézzent sie mán sînero rationis .

Hominumque mentes assuefaciunt morbo . non liberant . Ûnde ménniskôn mùot stôzent sie ín-dia súht . sîe nelôsent sie nieht .

At si quem profanum detraherent blanditiæ uestræ . uti uulgo solitum uobis . A'ber in fûortînt ir mir éi-

nen uréden . mít íuuermo zárte . sô ir díccho tûont.

Minus moleste ferendum putarem. Táz neuuâge mír sô nîeht.

Nihil quippe lederentur in eo operæ nostræ. A'n démo neinfûore mír nîeht mînero árbéito.

Hunc uero innutritum eleaticis studiis . atque achademicis . s. non patior mihi subtrahi. A'ber dísen chrîechiskero méisterskéfte . únde achademiskero dúrhlêrten.

Sed abite potius sirenes . usque in exitium dulces. Rûment sirenes . lústsame únz án dia uerlórnísseda. Sirenes sínt mére=tîer . fóne déro sánge intslâfent tie uérigen . et patiuntur naufragium.

Et relinquite eum curandum sanandumque meis musis. U'nde lâzent míh ímo sîn mûot néren . únde héilen mít mînên carminibus.

His ille chorus increpitus . deiecit humi mestior uultum. Tô snífta níder dáz sús erstóuta gezuâhte.

Confessusque rubore uerecundiam . tristis limen excessit. U'nde uóre schámon irrótende . gelîez iz síh.

At ego cuius acies caligarat . mersa lacrimis . nec dinoscere possim . quæ nam esset hæc mulier tam imperiosæ auctoritatis . obstipui. A'ber íh erchám míh tôdés . uuér dáz uuîb uuâre sô geuuáltîgo uárentíu . íh nemáhta sia bechénnen . uuánda mír daz óuga tímbereta . fóllez trâno.

Uisuque in terram defixo. U'nde íh fúre míh níder séhende. [11.]

Quid deinceps esset actura . explorare tacitus cœpi. Pegónda íh suîgendo chîesen . uuáz sî dára nâh tûon uuólti.

Tum illa propius accedens . consedit in extrema parte lectuli mei. Tô hítemon náhôr gânde . gesáz si zeénderôst mînes péttes.

Et intuens meum uultum grauem luctv. U'nde ána séhende mîn ánalútte . trâglichez fóne vuûofte.

Atque deiectum in humum merore. U'nde fóne trúregi níder gehángtez.

His uersibus conquesta est . de perturbatione nostræ mentis. Chlágeta si síh mít tísen uérsen . mînes únmûotes.

CONQVESTIO PHILOSOPHIÆ SVPER ÆGRO.

Heu quam hebet mens . mersa præcipiti profundo. A'h uuîo hárto síh mísse hábet mánnes mûot . káhes kestúrtez ín dia grûoba.

Et relicta propria luce . i. naturali sapientia . tendit ire in externas tenebras . i. in insipientiam . quæ contra eius naturam est. U'nde uuîo gnôto iz tánne îlet . ûzer demo lîehte . ín dia uínstri. Uuîo iz síh kelóubet sînes trôstes . únde héftet síh inúndrôst. Uuánne tûot iz sô?

Quotiens noxia cura . aucta terrenis flatibus . crescit in inmensum . Sô sîne sórgun êrerôn fóne fránspûote . zeúnmézig uuérdent . Uuánda úbe er èr rîche uuás . sô ímo dés káhes kebrístet . sô uuíget iz ímo .

Hic quondam liber . assuetus aperto cælo ire in ætherios meatus . cernebat lumina rosei solis . uisebat sydera gelidæ lunæ . Tíser uuás keuuón dénchen án die hímel-férte . únz er in-géréchen uuás . únde chôs er in-héiteri . dero súnnûn uérte . únde des mânen .

Et uictor habebat compræhensam numeris . quæcumque stella exercet uagos cursus . flexa per uarios orbes . Ú'nde uuíssa er óuh tîe uérte bezálo . tîe dehéin planeta tûot . feruuállotiu in ánderro planetarum uérte . Ér uuíssa uuóla . die mânôt-zála . ióh tia iâr-zála íro îogelichero uérte . Uuánda ér uuíssa . dáz saturnus úmbe gât ten hímel triginta annis . iouis duodecim . mars duobus . sol in uno anno . mercurius únde uenus infra annum . luna triginta diebus . Ú'nde dáz téro îogelih uuíderfért temo ándermo [12.] . Sô luna tûot soli . tánne tâge uínstri uuírdet . únde sô uuír martem sâhen uuíderfâren demo mânen . dô er drînahtig uuás . únde úber mitten gân . náls nieht úndenân . núbe óbenân . Fóne díu chît er . flexa per uarios orbes .

Quin etiam solitus rimari causas . unde sonora flamina sollicitent æquora ponti . Er uuólta ióh uuízen . uuáz tia uuínda recche . tîe den mére vuûolent . Uirgilius uuánda dáz sie eolus ûz lieze . Sîe lâzet ter ûz . qui producit uentos de thesauris suis .

Quis spiritus uoluat stabilem orbem . s. ideo stabilem . quia uoluitur et non cadit . Uuér dén únerdrózenen himel úmbe trîbe? Uuér âne spiritus dei?

Uel cur sydus in hesperias casurum undas . surgat ab rutilo ortv . A'lde uuîo uuéstert insédel gândiu zéichan . áber chómên ad ortum . Tér hímel án démo siu stânt . tér trîbet siu úmbe .

Quid temperet placidas horas ueris . Uuáz ten lénzen getûe sô línden .

Ut ornet terram floribus roseis . Táz ér dia érda gezîere mit plûomôn . Táz tûot tîu hára eruuíndenta súnna . fóne demo hiemali circulo .

Quis dedit ut fertilis autumnus grauidis . i. maturis uuis influat . i. habundet pleno anno? U'nde uuér dáz kébe . dáz ter hérbest chóme geládenêr . mit rîfen béren . in-rât-sâmemo iâre?

Atque . s. solitus erat . reddere uarias causas latentis naturæ . U'nde chónda er geántuuúrten mániges tinges tóugenes . uuáz táz únde dáz méine .

Nunc iacet effeto lumine mentis . Táz uuíssa er ál . nû íst er uuízzelôs .

nù ist er âne uuórten des muôtes túgede.

Et pressus colla grauibus catenis. Uʃnde úmbe den háls kechétennotêr. táz chît mit úndrôste behâftêr.

Et gerens decliuum uultvm pondere. Uʃnde mit téro bûrdi nider genéigtêr.

Cogitur heu cernere stolidam terram. Sihet er úndânches zeérdo. ténchet er lêuues ân dia tóubûn érda. tíu ménnisken tóube máchôt.

EXPERIMENTVM MEDICATRICIS. AN LÆTALIS MORBVS SIT ÆGRI.

Sed tempus est inquit medicinæ quam querelæ. Nù ist âber dóh mêr zit. láchennis tánne chlágo.

Tum uero intenta totis luminibus in me. inquit. Unde mih tára náh cnôto âna séhentiu. frâgeta si. [13.]

Tune es ille qui quondam nutritus nostro lacte. nostris educatis alimentis. euaseras in robur uirilis animi? Ne uuúrte dù mit mînemo spûnge gesóuget. únde mit minero frûondo gezógen. únz tù gestige zegómenes sinne? nebist tv dér na?

Atqui. Zeuuâre.

Contuleramus talia arma. Íh káb tír óuh sóliu gesáreuue.

Quæ te tuerentur inuicta firmitate. Tíu díh skírmdin. mit úngesuichenero uésti. únder dien. dû gehálten uuârist.

Nisi prior abiecisses. Uʃbe dù siu gérno hina neuuúrfist.

Agnoscisne me? Pechénnest tu mih?

Quid taces? Ziu suigest tu?

Siluisti pudore an stupore? Uuéder fóre scámôn. álde fóre erchómeni?

Mallem pudore. s. quia pudorem facit reuerentia. stuporem conscientia. Mír uuâre lîebera fóre scámon. táz chît fóre gezógeni. únde fóre chiuski. únde fóre mîdinne. únde fóre êrhâfti.

Sed ut uideo. stupor oppressit te. i. conscientia torquet te. Mih túnchet âber. fórhta tûot tir uuê. tv uuéist tih scúldigen.

Cumque me uidisset non modo tacitum sed elinguem prorsus et mutum. Sô si míh tô gesáh. nîeht êin suigenten. núbe sâmo stúmmen. únde zúngelôsen.

Admouit leniter manum pectori meo. Sô légeta si iro hánt mammendo an mina brúst.

Et nihil inquit pericli est. Nieht fréisòn chád si.

Læthargum patitur. Uʃngehúht hábet er geuángen.

Communem morbum inclusarum mentium. Kemêine súht tero âuuizzòntòn.

Oblitus est sui paulisper. Ér habet sîn êin lúzzel ergézen.

Recordabitur facile. si quidem ante cognouerit nos. Ér behúget sih uuóla sîn. échert er mih êr bechénne.

Quod ut possit. Ũnde daz er mih pechénnen múge.

Tergamus paulisper lumina eius. caligantia nube mortalium rerum. Sô uuiskên sîniu óugen. petimbertiu mit témo nébele tero stirbigôn díngo.

Hæc dixit. Sús chád si.

Et contracta ueste in rugam. siccauit oculos meos. undantes fletibus. Ũnde mit kelésotemo tûoche íro uuâte. uuista sî mînîv vuûoffenten óugen.

DE ILLVMINATIONE EIVS.

Tunc discussa nocte. liquerunt me tenebræ. Sâr hína uertríbenero náht. pegáb mih tiu uínstri. [14.]

Et prior uigor. rediit luminibus. Ũnde chám mír óugôn lieht. sólih ih fóre hábeta.

Ut. A'lso iz tánne uéret.

Cum glomerantur sydera præcipiti choro. Sô die stérnen bedécchet sínt. fóne uuólchen máchigemo uuínde.

Et polus stetit nimbosis imbribus. Ũnde der hímel ála gâro íst zedicchên régenen.

Sol latet. Ũnde súnna neskînet.

Ac nox funditur desuper in terram. nondum uenientibus astris cælo. Ũnde iz náhtêt. êr an hímele stérnen skînen.

Si boreas emissus ab treicio antro. i. a uallibus traciæ. hanc uerberet. A'lso iz tánne uéret. úbe dára náh tiu bísa fone tratia uuântíu. dia náht zefûoret.

Et reserat clausum diem. V'nde dén dág máchot héiteren. dér uóre finsterêr uuás.

Emicat phœbus. Ũnde dánne súnna skînet.

Et uibratus subito lumine. ferit radiis mirantes oculos. Ũnde sîgâes skînende. skîuzet tien líuten sih uuúnderônten únder diu óugen.

Haud aliter dissolutis nebulis. hausi cælum. A'lso zestóbenemo nébele. sáh íh ten hímel.

Et recepi mentem. ad cognoscendam faciem medicantis. V'nde uuárd íh sínnig. sía zebechénnenne. táz si láchanarra uuás.

Itaque ubi deduxi oculos in eam. Sô íh sia diu óugen ána uerlíez.

Intuitumque defixi. Ũnde íh sia gnôto chôs.

Respexi nutricem meam philosophiam. Pechnâta íh sia uuésen mîna ámmûn.

Cuius laribus obuersatus fueram ab adolescentia. In déro séldôn íh fóne chínde uuóneta.

Et quid inquam otû magistra omnium uirtutum. delapsa supero cardine. uenisti in has solitudines nostri exilii? Ũnde uuáz chád íh. uuóltôst tû állero túgedo méistra fóne hímele hára in díz éinôte mînero íhseli?

An ut tu quoque mecum rea. agiteris falsis criminationibus? I'n-

no . daz ouh tù gescúldigotiv . fóne lúkkên léidúngôn . kemûot uuérdêst . únde in⌣nôt práht uuérdêst?

An inquit illa desererem te alumne? Sólti ih mih tánne chád si tin gelóuben . min héime gezógeno?

Nec partirer tecum communicato labore sarcinam . quam sustulisti . inuidia mei nominis? Únde nesólti ih níeht ében téila uuérden dinero árbeito . tie dù lídest úmbe minen nîd? [15.]

Atqui. Triuuo.

Philosophiæ non erat fas relinquere incomitatvm iter innocentis. Philosophiæ negezám nio . táz si den únsúndigen lieze fáren âne sih.

Meam scilicet criminationem uererer? Sólti ih chíst tu mîna léidunga fúrhten?

Et perhorrescerem quasi aliquid noui? Únde mih téro erchómen? sámo so ételiches niuues tínges?

NON MELIORA SPERANDA NOVIS QVAM PRISCIS TEMPORIBVS.

Censes enim nunc primum . lacessitam esse periculis sapientiam . apud improbos mores? Uuânest tu nù érest sapientiam in⌣nôt kestózena fóne dien úbelên?

Nonne certauimus sepe apud ueteres quoque ante ætatem nostri platonis . magnum certamen cum temeritate stultitiæ? Neuáht ih ófto ióh pi⌣dien áltên . fóre platonis zíten . stárchen uuíg . uuíder dero góucho nánde?

Eodemque superstite . præceptor eius socrates . promeruit uictoriam iniustæ mortis . me astante? Únde ímo lébendemo . úber si . genôta sîn méister socrates ten dôt . mír zùo séhentero?

Cuius hereditatem cum deinde molirentur raptum ire . epicureum uulgus . ac stoicum . ceterique quisque pro sua parte. Únde dánne sîn érbe iltîn zócchôn epicurei atque stoici . únde óuh ándere . îogelih gágen sînemo téile.

Meque traherent uelut in partem prædæ . reclamantem et renitentem. Únde si mih . álso dâr man róub téilet tánsotîn . uuídere zihenta . únde dáz uuiderônta.

Disciderunt uestem . quam texueram meis manibus. Zebrâchen sie mina uuât . tia ih sélbiu uuórhta.

Abreptisque ab ea panniculis. Vnde blézzen tar ába gezúhtên.

Credentes me sibi totam cessisse abierunt. Sih uuânende mih álla hâben . fùoren siu mit tíu.

In quibus quoniam uidebantur quædam uestigia nostri habitus. Uuánda dóh an dien zócchâren . ételih kelíhnisse uuás mînero getâte.

Rata imprudentia . meos esse familiares. Únfrùoti uuânentiu sie uuésen mîne gesuâsen.

Peruertit nonnullos eorum. Petróug si iro súmelicho. [16.]

Errore profanæ multitudinis. Mít témo irreglichen uuâne. dér îo uuírbet mít téro uerulûchenun mânegi. Sîe gelóubtôn téro mánegi. táz sie uuise uuârin.

Quod si nec fugam anaxagoræ nouisti. Ú́be du nîo negeíscotôst. uuîo anaxagoras stoicus philosophus indrán. s. ut non pateretur tormenta. únde ér fóne díu lángo uuás in exilio.

Nec socratis uenenum. Nóh uuîo socrates kenôtet uuárd trínchen cicutam. uuánda ér iouem únde apollinem hîez mortuos. Ú́nde er chád tén éid uuésen tíureren. dén man suûore bi demo lébenden húnde. dánne bi demo tôtên ioue.

Nec zenonis tormenta. Nóh uuéliu uuîze zeno philosophus léid. tér ímo sélbemo dia zúngûn ába béiz. uuánda ér die méldên neuuólta. die ér uuíssa coniuratos.

Quoniam sunt peregrina. Ú́be dû iz fóne díu neuuéist. uuánda iz in urómedemo lánde geskáh. íh méino in gretia.

At scire potuisti canios. Tû máhtôst áber uuízen canio geliche. tér be⌣gaio imperatore uuás.

At senecas. Ú́nde senecæ geliche. dér uóne neronis gebóte erslágen uuárd.

At soranos. Ú́nde óuh sorano.

Quorum memoria nec uetusta nec incelebris est. Téro geuuâht nóh nieht ált neíst. nóh únmâre.

Quos nihil aliud detraxit in mortem. Tie nieht ánderes ze⌣demo tôde ne-bráhta.

Nisi quod uidebantur instituti nostris moribus. Áne dáz sîe uuâren gerárte nâh mînemo síte.

Dissimillimi studiis improborum. Ú́ngeliche démo flize dero scádelôn.

ADVERSA NON TIMENDA.

Itaque nihil est. quod ammireris. si agitamur. in hoc salo uitæ. circumflantibus procellis. Tíh nedárf nehéin uuúnder sîn. úbe uuír in dísemo mére geuuérfôt uuérdên. fóne in állen sint zûo stôzentên uuínden. Táz chît. úbe uuír in⌣disemo uréisigen líbe árbéite lîdên. fóne mánigên persecutoribus. [17.]

Quibus hoc maxime propositum est. displicere pessimis. Uuánda uuír uuéllên dien úbelên mísselichên. únde dáz íst úns fástôst in⌣mûote.

Quorum quidem exercitus tametsi numerosus est. tamen spernendus est. Tére hére nîo sô michel neíst. íz ne-sî zeuerchîesenne.

Quoniam nullo duce regitur. Uuánda iz fóne nehéinemo uuisen geléitet neuuírt.

Sed raptatur tantum errore. temere ac passim limphante. Núbe échert fóne uuúotigero írrighéite. râtelôslicho dára únde dára gefûoret uuírt.

Qui si quando struens aciem . contra nos ualentior incubuerit. U'be óuh táz sîna skára rihtet uuider úns . únde iz únsih mágenigôr ána uéret.

Nostra quidem dux contrahit copias suas in arcem. Sô zihet únseriu hérzogen uirtus . íro hére in íro uésti.

Illi uero occupantur circa diripiendas inutiles farcinulas. Tára nâh uuérdent sie únmûozig . zócchôndo íro gebústere. A'lso dîe tâten . dîe mauricium slûogen. Sô in sélben únde álla dia legionem uirtus fidei ze‿himele gezúhta . tô téiltôn sîe den róub . Uuáz máhta ímo dô únuuérdera sîn . tánne dáz sîe zócchoton? Fóne dív chîd si hára nâh.

At nos irridemus desuper. rapientes uilissima quæque rerum. Uuír éigen áber óbenân dîe zócchônten sô bôsa sácha . zehûe.

Securi totius furiosi tumultus. Síchure uuórtene álles uuûotiges stúrmes.

Eoque uallo muniti. U'nde mít téro fésti beuuárote.

Quo non fas sit aspirare grassanti stultitiæ. Tára nehéin uuég zûo nesî . tero uuínnentûn góuhhéite.

QVID FACIAT CONSTANTIAM.

Quisquis serenus composito æuo subegit pedibus fatum . i. prosperam fortunam et rectus tuens . i. recte intuitus est utramque fortunam. So uuéler in sînemo áltere stillêr . únde gezógenêr . sâlda in uersíhte hábeta . únde er áfter réhte béidíu uersáh . ih méino sálda . ióh únsálda. [18.]

Potuit tenere inuictum uultum. Tér máhta háben uéste gehába. A'lso socrates nehéinêst sîn ánalútte neuuéhselôta . uuánda er îo in êinemo uuás ane láhter . únde âne trûregi.

Illum non mouebit rabies ponti et minæ . exagitantis funditus uersum estum. Tén sólên nebrútet nîeht tíu úngebârda . únde dîe tróuuûn des méres . uuûollentes . únde fóne bódeme ûf chêrentes sîna zéssa. Táz sint tumultus secularium.

Nec mouebit eum ueseuus . quotiens ruptis caminis uagus torquet . i. dispersit . fumificos ignes. Nóh in ne brútet tér brénnento bérg ueseuus . tér in campania íst . sô er uerbróchenên múntlóchen uuîto zeuuírfet sîniu ríuchenten fiur. Táz sint furores principum.

Aut uia ardentis fulminis . soliti ferire celsas turres. Nóh ín nebrútet ter scúz tero fiurentûn dônerstrâlo . tíu hohíu turre díccho níderslât. Táz íst tero chûningo geuuált. ter ófto die rîchen insézzet.

Quid tantum mirantur miseri . i. insipientes . sæuos tyrannos . furentes sine uiribus. Uuáz íst tîen mûodingen . dáz sie dîe geuualtîgen fúrhtent? chráftelôse . dóh sie uuínnên .

Nec speres aliquid . nec extimescas . exarmaueris iram impotentis . i. ualde potentis. Fólge mînes râtes. Nîeht nebenuuâne dîh ze guuúnnenne . nîeht nefúrhte zeuerlîesenne mít tíu infûorest tu demo geuuáltîgen sîn zórn .

At quisquis trepidus pauet uel optat . eo quod non sit stabilis . suique iuris . abiecit clipeum . i. robur dominicæ protectionis . Tér áber sô tûon neuuíle . únde er fúrhtet zeuerlîesenne . álde gérôt zeguuúnnenne . uuánda dér únstâte íst . únde úngeuuáltîg sîn sélbes . pedíu hábet er hína geuuórfen den skílt . dáz chît tes mûotes fésti . únde gótes zûuersihte .

Et motus loco . nectit catenam . qua ualeat trahi. Ú́nde ába stéte gedrúngenêr . sô iz in uuîge féret temo sigelôsen . smídôt ímo sélbemo chétenna . mít téro man ín bínde .

VVLNVS NON ESSE TEGENDVM .

[19.] Sentisne inquit hæc . s. carmina . atque illabuntur animo tuo? Uerstâst tu dîh tísses îeht chád si . álde gât iz tîh îeht ín? Táz íh tír liudôn . bechúmet tîh táz îeht?

Ananos liras . i. expers liræ . quid fles? Léidego . únde lírun spíles ergázto .[uuáz ríuzest tu?

Quid manas lacrimas? Zíu uliezent tir trâne?

Exomologese . i. confitere . meecripse . ien . i. neabscondas unum . líh uuáz tir sî . éin neuerhîl du.

Si exspectas opera medicantis detegas uulnus. Ú́be du genésen uuéllêst . únde árzates hélfa uuéllêst . sô óuge dia uuúndun .

EGER QVO MORBO LABORET . APERIRE CONATVR .

Tum ego. Tô ántuuúrta íh iro .

Collecto animo in uires . i. collectis uiribus in animo. Mít éteuuáz chréftigoren mûote.

Anne adhuc eget ammonitione? Sól is nóh túrft zîn . zeságenne?

Nec per se satis eminet asperitas fortunæ seuientis in nos? Neskînet tíu misseskíht uuóla ná . tíu mír ána líget?

Nihilne mouet te . ipsa facies loci? Nebechúmet tîh nieht sélbiv des chârchâres éigeslichi?

Heccine est illa bibliotheca. Í́st tánne diz nû diu bûohchâmera .

Quam ipsa delegeras tibi certam sedem in nostris laribus? Târ du gérno ínne sâze zemînemo hûs?

In qua mecum sepe residens . disserebas de scientia diuinarum humanarumque rerum. Ú́nde sáment mír sízzendo . tráhtotôst állen dén uuîstûom . tér an gót kât únde án die líute .

Talis habitus . talis uultus erat . cum rimarer tecum secreta naturæ? Uuás íh in dîen uátôn . tô íh tir hálf

crúnden tîa tóugeni dero naturæ . i. phisicas questiones?

Cum describeres mihi radio . i. uirga uias syderum . i. planetarum . Tô du mír bildotôst án⌣dero áscûn . mít tînero zéigorûoto . díe uérte dero síben uuállôntôn stérnôn . Philosophi hábetôn éin brét fóre in . dáz sie hiezen mensam . súmeliche hiezen iz abacum . dáz uuás pezétet mít clésinemo puluere . chléino gemálnemo . únde gnôto geuéutemo . [20.] únde sâzen sie mít íro rûota in⌣hénde . mít téro sie íro íungerôn án⌣déro sélbûn ascûn pildotôn díe uérte dero stérnôn . únde álle díe figuras . tîe man lirnen sól in geometrica . Abacus íst éin descriptio . dáz chît éin bílde án éinemo bréte . álde an éinero pagina . sô uuír iz nû séhên in disên zîten . târ misseliches pildes caracteres ûf keléget uuérdent . álso dâr man uuúrf zâueles spílôt . Mít tien caracteribus uuérdent spûotigo eruáren állero numerorum diuisiones . únde multiplicationes . so uuéder man iro bedárf . in musica . álde in arithmetica . Tíu disciplina héizet mathematica .

Cum formares mores nostros . et rationem totius uitæ . adexemplar cælestis . i. angelici ordinis . Tô dû mîne site . únde álla dia uuîsûn mînes líbes . scáffotôst náh témo bílde dero éngelo . Uuánda dâr úmbe chám christus dei sapientia hára in⌣uuérlt . táz er ménnisken lêrti . in terris angelicam uitam ducere . Tár fúre lêrtôn philosophi æthicam . i. morum disciplinam .

Hæccine præmia referimus . obsequentes tibi? Hábo íh nû súslichen lôn . tír lósendo?

AMBITIONEM EXCVSAT .

Atqui . tu sanxisti . i. statuisti hanc sententiam ore platonis . Tríuuo . dû fúnde dia réda . únde lêrtôst sia mít platonis múnde .

Respublicas beatas fore . si uel regerent eas studiosi sapientiæ . uel si contigisset rectores earum studere sapientiæ . A'lliu ríche . únde álle ándere geuuálta dánne uuésen sálige . úbe íro ulâgîn uuîse . álde díe sih pegóndîn héften zeuuîstûome . Salomon uuás uuîse . áber darius háfta sih ze⌣danihele demo uuîsen . únde pharao ze⌣ioseph .

Tu monuisti ore eiusdem uiri . hanc causam capessendæ rei publicæ . necessariam esse sapientibus . Tû lêrtôst únsih óuh mít sînemo múnde . állên uuîsên núzze uuésen . in⌣díen uuórten geuuált zeguuúnnenne .

Ne gubernacula urbium relicta improbis et flagitiosis ciuibus . inferrent bonis pestem . i. scandala . ac perniciem . i. mortem . Nío er dien úbelên ze⌣hánden uerlâzenêr . scáden únde uerlórnisseda tûên dien gûotên . [21.]

Hanc igitur securitatem secutus. Tés fólgendo . uuánda iz fóne dír chám .

Optaui transferre in actum publicæ amministrationis . quod a te didici inter secreta otia . Uuólta íh skéinen án demo ámbahte . táz tu míh kesuâso lêrtôst .

Tu et deus qui te inseruit mentibus sapientum . conscii . s. estis . Tû er iihest míh . únde gót . tér díh ín getéta dien uuîsên .

Nullum studium contulisse me ad magistratum . nisi commune omnium bonorum . Míh nehéine dúrfte áhtôn án demo ámbáhte . íh méino án demo consulatu . âne geméine dúrfte .

Inde graues et inexorabiles discordiæ cum impiis . Tánnan errúnnen mír stárche fientskéfte fóne dien úbelên . díe nioman uerzéren nemáhta .

Et quid habet libertas conscientiæ . Únde álso îo tûot tíu báldi dero síchurhéite .

Spreta semper offensio potentium . pro tuendo iure . Neuuág mír nieht úmbe réhtes minna . dero geuuáltigôn bólgenscáft .

OPERA PIETATIS SVÆ COMMEMORAT .

Quotiens excæpi . i. prohibui ego conigastum . facientem impetum . in fortunas cuiusque imbecilli? Uuîo ófto neuuéreta íh conigaste demo gotho . dánne er ána uártota uuéichero mánno gûot?

Quotiens deieci triguillam præpositum domus regiæ . ab incepta iniuria . prorsus iam perpetrata . Uuîo díccho nestîez íh ten fálenzcrâuen triguillen . ába sînemo únrehte . dés ér begúnnen hábeta . únde íoh fólletân hábeta?

Quotiens protexi miseros . quos semper uexabat impunita auaritia barbarorum . i. gothorum infinitis calumniis? Uuîo ófto neuuás íh fóre mít mînero námehâfti uuênegên . díe dero héidenon uréchi in geníuz árbeita . mít únzálahâftên léidtâten?

Numquam detraxit me ab iure ad iniuriam . Míh negechêrta nîo nehéin man ába demo réhte án=daz únréht .

Prouincialium fortunas pessumdari . tum priuatis rapinis . tum publicis uectigalibus . non aliter indolui . quam qui patiebantur . Nieht éin dero búrgliuto . núbe óuh sô ih sáh tero lántliuto gûot ferôset uuérden . úmbe frônozins . álde óuh sús fóne íomannes nôt númfte . dáz uuág mír ében hárto dien . díe iz liten . [22.]

Cum tempore acerbæ famis . grauis atque inexplicabilis coemptio campaniam prouintiam profligatura inopia . indicta a præfecto prætorii . uideretur . s. quando horrea regis aperiebantur . Tô in hándegên húnger=iâren strénge chórn=chóuf in campania . únde úbelêr zegeuué-

renne . únde dîa sélbûn gebûrda er ármen súlendêr . fóne demo chúninge gebánnen uuárt.

Suscepi certamen aduersus præfectum prætorii . ratione communis utilitatis. Tô hínder stûont íh tar úmbe zestrîtenne . uuíder demo flégare des prætorii . dés ámbáht iz uuás . úmbe geméine nôttúrfte.

Rege cognoscente contendi. Temo chúninge . tés chórn iz uuás uuízentemo . stréit íh.

Et euici . ne exigeretur coemptio. Únde brâhta íh iz târa zû . dáz sie nîoman nenôti des chóufes.

Paulinum consularem uirum . cuius opes iam spe atque ambitione deuorassent palatini canes . traxi ab ipsis faucibus hiantium. Paulinum éinen gerîslichen man ze⌣consule . tés kûot tie hóuegîra . sô uílo iz ze⌣îro uuâne únde ze⌣îro giredo gestûont . íu uerslúnden hábetôn . tén zóh íh ín gínentên ûzer dero chélûn.

Ne albinum consularem uirum corriperet pæna præiudicatæ accusationis . opposui me odiis cepriani delatoris. Nîo albinum éinen sámo hêren mán âne díng . táz er neuerskîelte dáz er uerléidôt uuás . târ úmbe sázta íh mîh gágen sînes léidares házze cipriani.

Uideor ne exaceruasse . i. multiplicasse in me satis magnas discordias? Nedúnchet tír mîh háben gerécchet mír sélbemo gnûog mánege uientskéfte?

Sed tutior debui esse apud cæteros . i. apud senatum. Nû sólta íh áber dero ánderro hálb . só uílo sîn sichurefa.

Quo mihi amore iustitiæ . nihil reseruaui apud aulicos . quo magis tutior essem. Sô uílo íh min úmbe réhtes mínna . uuírs kebórget hábeta . uuíder die hóueliute.

QVOD A NON PROBATIS PERSONIS MINIME DEBERET ACCVSARI.

Quibus autem differentibus perculsi sumus? Fóne uuélichen léidaren bin íh tóh nû in ángest prâht? [23.]

Quorum basilius . olim depulsus regio ministerio . compulsus est in delationem nostri nominis . necessitate alieni æris. Tér nû lángo uerstôzeno basilius ába des chúninges ámbaht tiêneste . dér uuárt ánabrâht . dáz er mîh léidota . mít téro nôte des scázzes . tés er scúldig uuás. Tér lôsta síh mít tíu. Tér scáz tén íoman ándermo gélten sólta . tér hîez ze romo æs alienum.

Cum uero decreuisset regia censura . opilionem atque gaudentium ire in exilium . non innumeras multiplicesque fraudes. Tô óuh ter chúning opilionem únde gaudentium hîez taz lánt rûmen úmbe mánige . únde mánigfalte íro úndríuua.

Cum que illi nolentes parere . tuerentur sese defensione sacrarum ædium. Únde sîe ze⌣chîlechûn flîhende . daz kebót uuéren neuuóltîn.

Compertumque id foret regi. Ũnde demo chúninge dáz zeuuízenne uuúrte.

Edixit . uti insigniti notas frontibus pellerentur . ni recederent rauenna urbe . infra præscriptum diem. Kebôt er . sîe nerûmdin rauenna . êr démo tágedinge . dáz er in légeta . dáz man sie únder óugôn zeichendi . únde sô gezéichende . uertríbe.

Quid uidetur posse astrui . huic seueritati? atqui . eo die deferentibus eisdem . suscepta est delatio nostri nominis. Uuáz uuânest tu nû déro sárfi des chúninges . fóne in dîen ér sô grám uuás . múgen zegelóubo geságet uuérden. Ũnde dóh tés sélben táges kelóubta ér in . dáz sîe fóne mír ságetôn.

Quid igitur? Uuáz nû fróuua? Nostræ ne artes ita meruerunt? Hábent táz kedîenôt mîne chúste? díe ih skéinda?

An illos fecit iustos accusatores præmissa damnatio? Tíu êrera íro úbertéileda . máchota díu sîæ êhafte léidara?

Ita ne nihil fortunam puduit? Ĩst tiu fortuna sô skámelos?

Si minus . s. puduit accusatæ innocentiæ . at accusantium uilitas. Ũbe si mînero únscúlde síh neméid . zíu nedûobta íro scámelih . dero léidaro uersíht? [24.]

At cuius criminis arguimur? Uuáz sint tóh nû mîne scúlde?

REMOTIO CRIMINVM.

Summam quæris? Uuile du daz knôtesta uuízen?

Senatum dicimur saluum esse uoluisse. Taz rûmiska hértûom mih kérno geséhen geháltenez . zíhet man mih.

Modum desideras? Uuile du uuízen uuîo?

Delatorem impedisse criminamur . ne deferret documenta . quibus faceret senatum reum maiestatis. Mán zíhet mîh ten méldare dés keírren . dáz er demo chúninge díe brîeue nebrâhti . mít tîen er daz hêrôte gehóubet scúldigoti. Hóubet=scúlde sínt . dáz man án den geuuált râtet. Taz rûmiska hêrote uuólta síh chlágon . mít prîeuen ze⌣démo chéisere . dér dioteriche ze⌣sînen tríuuôn daz lánt peuálh . únde die liute . dáz er ín íro libertatem benómen hábeti . dúrh táz áhtota der chúning sélben boetium únde ándere senatores reos maiestatis.

Quid igitur magistra censes? Uuáz túnchet tír is méistra?

Inficiabimur crim' . ne simus tibi pudori. Sól ih is lóugenen . nîo ih scúldo eruárner . dir ze⌣únerôn nesîn?

At uolui senatum saluum esse. Cuísso uuólta ih sô.

Nec unquam desistam uelle. Ióh tô uuólta . ióh nû uuile . únde îomer.

Fatebimur. Dés ího ih.

Sed cessauit opera . i. non est a me data opera impediendi delatoris . I'h neírta dóh ten méldare níeht . I'h táte uuóla úbe ih in írti . dóh neírta íh in is níeht . Énes iiho ih . tísses neiiho íh.

An optasse salutem illius ordinis . i. senatorii . nefas uocabo? Sól ih táz fúre únreht háben . táz ih kérno siho gehéltene . díe déro ordinis sínt?

Ille quidem . s. ordo effecerat decretis suis de me . i. consulem me constituendo . uti hoc nefas esset. Er hábet mih kescúldet . mít sínero benéimedo . dáz chît consulatum mír benéimendo . dáz mir dáz únmûoza uuâre . úbe íh sie gérno ne sáhe gehéltene .

Sed sibi semper mentiens . in prudentia . non potest inmutare merita rerum . i. operum . A'ber díu íro sélbero zeuuéuuôn liegentíu úufrûoti . nebestúrzet níomer mít lúginen dia uuârhéit . únde díe urêhte dero uuércho . Sî nemág mih níomêr fóne únscúldigemo bringen zedemo scúldigen .

Nec arbitror mihi fas esse . socratico decreto . i. iúditio . uel oculuisse ueritatem . uel concessisse mendatium . Nóh ih neuuâno mír mûoza sî áfter socratis zálo . hélen dia uuârhéit . álde iéhen dero lúgino . [25.]

Uerum id quoquomodo sit . tuo sapientiumque iuditio estimandum relinquo . A'ber dáz ál . so uuîo iz sî . únde uuîo scúldig íh târ ána sî . dáz lázo ih in-dînero úrteildo stân . únde dero uuîson .

Cuius rei seriem atque ueritatem . mandaui stilo memoriæque . ne latere quidem queat posteros . I'h hábo óuh tîa uuârhéit téro sélbûn tâte áfter órdeno gescríben . dáz iz únsere áfter-chómen ióh keéiscoen .

ITEM .

Nam quid attinet de compositis falso literis dicere . quibus arguor sperasse romanam libertatem? Uuáz hábo ih nû fóne dîen lúge brîeuen zeságenne . mít tîen sie míh zihent uuéllen uuídere guuúnnen úmbe den chéiser dia rûmiskûn sélbuuáltigi? Tîu rûmiska sélbuualtigi uuás târ ána . dáz nîoman úber dáz nîeht nesólta tûon . sô dáz hêrtuom sîh keéinoti . Tíu éinunga hîez senatus consultum . Uuánda ín dioterih tîa genómen hábeta . únde ín dáz uuág . pedíu uuáren sie in únhúldi .

Quarum fraus aperta patuisset . Téro brîeuo úndriuua châme uuóla uúre . mán geéiscoti uuola . uuér sie scribe .

Si licuisset nobis uti confessione ipsorum delatorvm . U'be íh chómen mûosi zeíro ána-ságûn díe mih is zihent .

Quod in omnibus negotiis maximas uires habet . Táz in állên dín-

gen stárchesta íst . íh méino úbe man zegágenuuerti chómen mûoz.

Nam quæ reliqua libertas potest sperari? Sid uuír nóh zegágen uuerti díngen nemûozen . uuélero libertatis múgen uuír dánne dâr fúrder gedíngen?

Atque utinam esset ulla. Uuólti gót hábetîn uuír dehéina. Nû neíst tés nîeht.

Respondissem uerbo canii. Mûsi íh zegágen uuérti chómen déro . díe míh zíhent táz íh tar úmbe uuúrbe . díen uuólti íh ántuuúrten mít témo ántuuúrte canii.

Qui cum a gaio cæsare filio germanici diceretur conscius fuisse contra se factæ coniurationis . si inquit ego scissem . tu nescisses. Tô ín gaius zêh . dáz er día éinunga uuíssi . díu uuíder ímo getân uuás . úbe íh sia uuíssi chád er . sô uuâre si díh ferhólen. [26.]

CVR DEVS MALIS CONSENTIAT.

Qua in re . non ita hebetauit meror sensus nostros. An állero déro nôte . nehábet mír léid tóh nîeht sô genómen mînen sîn . nóh sô uuiderstôzen.

Ut querar impios moliri scelerata contra uirtutem. Táz mír chlágelih túnche . dáz síh îlent úbele uertûon án dien chústigên.

Sed effecisse quæ sperauerunt uehementer admiror. Núbe dáz ín dés kespûen mág tés sie îlent . tés íst míh uuúnder.

Nam uelle deteriora . fortasse fuerit nostri defectus . i. interitus. Árgêr uuíllo . dér íst ôdeuuâno únsêr uerlórnisseda.

Posse contra innocentiam quæ sceleratus quisque conceperit . inspectante deo . simile est monstri. Táz áber góte zû séhentemo . úbel man án deme gûoten geskéinen mág sînen árgen uuíllen . táz íst égesen gelíh. Táz uuír árguuillig pírn . táz íst úns skádo. Táz iz óuh kót lâzet tien gûotên skádo sîn táz íst uuúnder.

Unde haud iniuria quesiuit quidam familiarium tuorum . siquidem deus est inquit . únde mala? bona uero unde si non est? Fóne díu urâgeta mít réhte éiner dînero gesuâson . uuánnan chád er chúmet taz úbel . úbe gót íst? únde úbe er neíst . uuánnan daz kûot?

MALA SIBI REDDITA PRO BONIS.

Sed fas fuerit nefarios homines . qui petunt sanguinem omnium hominum bonorum . totiusque senatus . nos quoque perditum ire uoluisse . quos uiderant propugnare bonis senatuique. Nû sî óuh mûoza dien árgên . díe álle gûote . únde állez taz hêrtûom gérno uerlîesent . óuh míh kérno uerlîesên . uuánda ih ín îo bî stûont.

Sed num idem de patribus merebamur? Hábo íh óuh tés sélben daz hêrtûom gescúldet?

Meministi ut opinor . quoniam ipsa semper præsens me dirigebas . dicturum quid . uel facturum . I'h uuâno dû gehûgest uuóla . dáz tû mih sélba lêrtôst . ál dáz mír zetûonne uuás únde zespréchenne. Uuîo máhta íh tô missetûon?

Meministi inquam. Tû gehúgest uuóla. [27.]

Cum rex uerone auidus communis exitii . delatum crimen maiestatis in albinum . transferre molirétur ad cunctum ordinem senatus . Tô der chúning ze⌣berno éines mánnes hóubet scúlde . an állez taz hêrote chêren uuólta . nîomannes neuuéllende bórgên.

Quanta securitate mei periculi . defenderim innocentiam uniuersi senatus. Mit uuélero uertrôstedo . únde mit uuélên úndûron mînero uréison . íh ferspráche tie únscúlde álles tes hêrotes.

Scis me et hæc uera proferre . et in nulla unquam mei laude iactasse. Tû uuéist táz ih uuâr ságo únde íh nîo úmbe lób míh nerûomda.

Minuit enim quodammodo secretum . i. meritum se probantis . i. laudantis conscientiæ . quotiens ostentando factum . quis recipit præcium famæ. I'h uuéiz uuóla . dáz feruuândes hérzen urêhte . dánne suînent . sô iz sîne tât rûomendo . lób tar úmbe enfâhet.

Sed uides . quis euentus exceperit nostram innocentiam. Nû sihest tu uuóla . uuîo mír engángen íst . mîn únskádeli.

Pro præmiis ueræ uirtutis . subimus pœnas falsi sceleris. Fúre triuuôn dáng . engílto íh únscúlde . únde lúkkes únlîumendes . táz íh sî reus maiestatis.

Et cuius umquam facinoris manifesta confessio . ita iudices habuit in seueritate concordes . ut non aliquos summitteret . i. ad misericordiam inclinaret . uel ipse error humani ingenii . uel conditio fortunæ cunctis incerta? U'nde uuér gesáh nóh sô geéinôte'díng mán zeúngnâdon . úber dén . dér íóh scúldo eruáren uuás . íro ételichen neuuánti . dáz scûlde den iudicem líehto trîegent . álde er óuh neuuéiz uuáz imo sélbemo geskíhet?

Si diceremur uoluisse inflammare sacras ædes . si iugulare impio gladio sacerdotes . si struxisse necem omnibus bonis. Uuâre íh pezigen dáz ih uuólti chílicha brénnen . únde fáfen slâhen . únde állên gûotên uuéllen des líbes fâren.

Presentem tamen confessum . conuictumue sententia punisset. Nóh tánne uuâre réht . sô iz zegágen uuérti châme . únde íh scúldo geiâhe . únde úber ságet uuúrte . táz tánne úber mih réht úrteilda gîenge. [28.]

Nunc procul moti . s. ab urbe . quingentis fere passuum milibus. Nû uóne romo ze⌣paueio nâh úber

finſtûnt cênzeg mîlon in îhsêli gefûortêr.

Atque indefensi. U'nde mîh nîoman ze ántséido nelîez.

Ob studium propensius in senatum . morti proscriptionique damnamur. U'mbe míchela mínna . dîa îh temo senatui skéinda . pín îh ze⌣tôde uerscálten . únde ze⌣geurônedo mînes kûotes. Tér hîez ze⌣romo proscriptus . tér dir uuás porro . i. longe scriptus . a bonis suis . Sô iz in⌣urôno gebrieuet uuárd . sô uuâs iz ímo uérro.

O neminem merito posse conuinci. de simili crimine. A'h ze⌣sêre. dáz man mit réhte nehéinen mêr úber⁼uuúnden nemág solichero scúlde.

Cuius reatus dignitatem . uiderunt etiam ipsi qui detulere. Sélben die méldara . bechnâton iz uuésen hêrliche scúlde.

PVRGAT SE SVSPITIONE SACRILEGII.

Quam uti fuscarent admixtione alicuius sceleris . mentiti sunt polluisse me conscientiam sacrilegio . i. nicromantia . ob ambitum dignitatis. Tîa zegehônenne mít ándermo únliumende . zígen sie mîh úmbe des ámbahtes mínna . daz mûot pesmîzen hâben mít kálstre.

Atqui et tu insita nobis . pellebas de sede animi nostri omnem cupidinem mortalium rerum . et non erat fas locum esse sacrilegio sub tuis oculis. Triuuo béidiu sínt uuâr . iôh táz tû mír ínne uuésentíu benómen hábest álla uuérlt⁼kireda . iôh mír únmûoza fóne dîu uuás . dáz îh méin zuo mír lîeze . dír ána sehentero.

Instillabas enim auribus meis cottidie . et cogitationibus meis . phitagoricum illud epi . ov . theon . Tû lêrtôst míh tágelichen . táz phitagoras phylosophus spráh . de non sacris . álde de non diis. Sínt sie non sacri . sô sínt sie sacrilegi . sínt sie non dii . sô sínt sie demones.

Nec conueniebat captare me præsidia . uilissimorum spirituum . quem tu in hanc excellentiam componebas . ut consimilem deo faceres. Uuîo sólti îh tero ueruuórfenôn tîeuelo fóllest fórderôn . [29.] sîd tu mîh erháuen hábest ze⌣gótes kelîhnisse? Ter ménnisko íst keskáffen ad imaginem et similitudinem dei. Ér íst imo similis nâls æqualis . táz chît kelîh . náls kemâze. Uuánda der angelus malus sîh ímo ében mézon uuólta . pedíu íst er feruuórfen. Fóne dîu íst únmûoza . táz ter ménnisko gót ferlâze . sô dîe tûont . dîe nicromantiam ûobent . álde dehéina præstigia . táz chît zóuuer . únde er inmundos spiritus ládoe ze⌣sînero hélfo.

Preterea penetral . i. secretum . uel cubile . quod pro uxore accipiendum est. U'nde âne dáz mîn uuírten filia symmachi.

Innocens domus . i. familia . Ú́nde mîn únsúndig hîiske .

Coetus honestissimorum amicorum . Ú́nde álle mîne hárto chiusken fríunt .

Socer etiam sanctus . Ú́nde mîn góte=dehto suêr symmachus .

Et æque ipso actu reuerendus . Ú́nde sámo êruuirdig in sînero tâte . Ú́uánda ér skéinet án dîen tâten . uuér ér íst .

Defendunt nos ab omni suspitione huius criminis . Tîe geántséidónt mih uuóla dírro ínzihte .

DOLET IN SE MAGISTRAM INFAMARI .

Sed o nefas . Áber áh ze⌣hárme·

Illi uero capiunt de te fidem tanti criminis . Tih ánauuânont sie sólchero scúlde .

Atque hoc ipso uidebimur affines fuisse malefitio . quod imbuti sumus tuis disciplinis . instituti tuis moribus . Ióh an démo dínge túncho ih in zóuuerlîh . dáz íh án⌣chunde bín dînero listo . únde gezógen nâh tînên síten .

Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reuerentiam . nisi ultro tu potius lacereris mea offensione . Ze⌣déro uuîs nedúnchet in nteht cnûoge . dáz ih tés nieht knîezen nemág . dáz tû êruuirdig píst . tû ne uuérdêst fúre mih án mír indêret . uuanda si mih sculdigunt [1] .

DE INIQVA OPINIONE ERGA MISEROS .

At uero accedit hic etiam cumulus nostris malis . Táz hûfot síh óuh úber daz ánder léid .

Quod existimatio plurimorum non spectat merita rerum sed euentum fortunæ . Táz mánigero uuân síh nieht nechêret . án die urêhte dero uuércho . núbe an dia geskíht dero trúgesâldôn .

Et ea tantum iudicat esse prouisa . quæ felicitas commendauerit . Ú́nde uuânet échert târ geuuârehéite . dâr sâlighéit fólgêt . Târ bî uuéllen sie diu ding chíesen . álso tres amici iob uuóltôn .

Quo fit ut existimatio bona prima omnium deserat infelices . Tánnan geskíhet . táz kúot ánauuânunga êresta déro síh kelóube . díen misselungen íst .

Qui nunc rumores populi quam dissonæ multiplicesque sententiæ . piget reminisci . Uuánda uuélih liument nû únder dien liuten nóne mír sî . uuío misseliche . únde uuío mánigfalte zála . uuér mág táz kerúobôn ?

Hoc tantum dixerim ultimam sarcinam esse aduersæ fortunæ . Í́h

[1] Von « uuanda » an scheinen die worte von anderer hand.

uuíle échert táz héizen . daz knôtesta léid án=dero mísseskíhte .

Quod dum affigitur miseris . aliquod crimen creduntur meruisse quæ perferunt. Sô man îeht scúlde ánasmîzet . díe innôt kestôzen sínt . dáz man sie sâr áhtôt frêhtige . dés sie lîdent .

DE INIVSTA RERVM VICISSITVDINE .

Et ego quidem pulsus omnibus bonis . exutus dignitatibus . existimatione fœdatus . ob beneficium supplicium tuli . Uuáz íst nû dés mêr? ába mînemo gûote uerstôzenêr . ámbahtes indânotêr . mít únliumende besmízenêr . lído ih léidtâte . úmbe uuólatâte .

Uidere autem uideor nefarias officinas sceleratorum . fluctuantes gaudio lætitiaque . Mir dúnchet . íh nû séhe fólle uuémon . méndi únde uréuui . állero fertânero sélda .

Perditissimum quemque inminentem nouis fraudibus delationum . U'nde íogelichen dero uerlórnôn fârênten . uuío er mít niuuen lúginen chomendo . éteuuen méldee .

Iacere bonos prostratos . terrore nostri discriminis . Kûote negetûrrén ûf erbúrren íro hóubet . erbrútte fóne mînen fréison .

Flagitiosum quemque incitari quidem impunitate ad audendum facinus . premiis uero ad efficiendum .

U'nde íogelichen úbelen . úbeles síh erbáldên fóne únengéltedo . únde dés fólle frúmigen dúrh lôn .

Insontes autem . non modo priuatos securitate . [31.] uerum etiam ipsa defensione . U'nsúndige állero síchurhéite betéilte . unde íóh állero ántséido .

Itaque libet exclamare . Nû uuíle íh mih is ze=góte irrûofen .

SOLOS HOMINVM ACTVS A DEO SPERNI DECLAMAT .

O conditor stelliferi orbis . Tû sképfo des hímeles .

Qui nixus perpetuo solio . uersas cælum rapido turbine . Tû îo ze stéte sízzentêr . dén sélben hímel uuérbest . mít snéllero uuándo .

Et cogis sydera pati legem . U'nde die stérnen héizest hûoten íro êo .

Ut luna nunc lucida pleno cornu . obuia totis flammis fratris . condat minores stellas . nunc pallida obscuro cornu propior phœbo perdat lumina . Sô gnóto . dáz ter mâno uuílon fóllêr gâendo gágen dero súnnûn . túnchele die ánderen stérnen . Uuílon áber hórnahtêr . suínendo gánge náhôr dero súnnûn .

Et hesperus qui agit algentes ortus tempore primæ noctis . iterum mutet solitas habenas . pallens lucifer ortu phœbi . U'nde óuh ter âbentstérno . tér uuílon in áne=gâenda náht

ûf kât . ûnde in⌣âbent⌣chûoli skînet . âbér uuéhseloe . sîna uârt . ûf kândo uuider tâg . únde tágo⌣stérno uuérde .

Tu stringis lucem breuiore mora frigore frondifluæ brumæ . Tû getûost ze⌣uuintere . sô daz loub riset . chúrzeren dâg . tánne diu nâht sî .

Cum uenerit feruida æstas . diuidis tu agiles horas nocti . A´ber dâra gágene . sô héiz uuírt ze⌣súmere . kibest tu minnera stúndôn dero nâht . tánne demo tâge .

Tua uîs uarium temperat annum . Tû getémperôst taz iâr . tû getûost iz misselih . mít tînero chréfte .

Ut frondes quas aufert spiritus boreæ . mitis zephyrus . reuehat . Sô dáz taz loub . táz tiu bîsa genimet . ter uuéstene uuint kerécche .

Et semina quæ arcturus uidit . urat syrius altas segetes . U´nde dáz chórn . dáz man´ze⌣hérbeste sâhet . sô arcturus mit tero súnnun ûfkât . ze⌣súmere rîfee . sô âber syrius mit tero súnnun ûf kât . Arcturus íst éin stérno in signo bootis . ánderêr íst syrius in lingua maioris canis .

Nihil solutum antiqua lege . linquit opus propriæ stationis . Neheín ding neíst êolos . nóh âba sînero stéte gerúcchet . [32.]

Omnia rector gubernans certo fine . respuis solos actus hominum . cohibere merito modo . A´lliu ding kót in geduânge hábende . neuuíle du ménniskôn tâte . tuingen ze⌣íro réhte . Uuâr uuâre dánne liberum arbitrium . úbe ér sie tuúnge ?

Nam cur uersat lubrica fortuna tantas uices ? Noxia poena debita sceleri . premit insontes . Uuio íst táz sô ? dáz fortuna tríbet sô únrehten uuéhsal ? Dér scádo dér dien scúldigên sólta . dér líget ána dien únsculdigên .

At peruersi mores resident cælso solio . Fertâne liute . sízzent frámbaro .

Et nocentes calcant iniusta uice . sancta colla . U´nde scádele tréttênt únder fûozo . dero héiligon hálsa . mít únrehtemo uuéhsale .

Uirtus clara . condita obscuris tenebris . latet . Tûged . tiû îo zórît uuás . líget ferbórgen in dero uínstri . Tîe óffeno túgedig sint . tîe bérgent sih .

Iustusque tulit crimen iniqui . Ter réhto éidôt . tes únrehten scúlde .

Nil nocent ipsis periuria . nil nocet fraus . compta mendaci colore . i. ypocrisi ornata . Méineida netâront in . nóh úndriuua . mít líchesungo bedâhte .

Sed cum libuit uiribus uti . gaudent subdere summos reges . i. perfectos quosdam . qui mores suos regunt . Sô sie dánne uuéllen chórôn . uuáz sie getûen mûgin . sô uâhent sie ân die máhtigôsten chûninga . sô díe sint . tîe nioman réhtes eruuénden neméig . tîe béitent sie sih nâh in gebréchen .

Quos metuunt innumeri populi . Tîe mánige liute fúrhtent . s. propter iusta iudicia .

O quiquis nectis fœdera rerum . respice' iam miseras terras . Uuóla grêhto . dû dero dingo állero éinunga máchôst . erhúge dero uuênegôn . die in⌣érdo sínt .

Non uilis pars tanti operis homines quatimur salo fortunæ . Uuír dir míchel têil bírn dînes frámbaren uuérches . uuír ringên in dísemo mére dero fortunæ . dáz chît tero uuile uuéndigi .

Rector comprime rabidos fluctus . Stille ríhtare . dîe zâligen uuélla .

Et firma stabiles terras . i. homines fœdere . quo regis inmensum cælum . i. angelos . uel sydera . Únde mít ál sólemo fríde . dû diu himelisken díng réchenost . sô récheno diu írdisken . ketûo sámo stâten frído in⌣érdo . sô in⌣hímele . [33.]

QVID SIT VERVM EXILIVM . ET VBI SIT VERA PATRIA .

Hæc ubi delatraui continuato dolore . illa uultu placido . nihilque mota meis questibus . inquit . Sô ih sús kescreíota in átehâftemo sêre . dô spráh si mít hóltlichemo ánalútte . únde únzórnegiu minero chlágo .

Cum uidissem te mestum et lacrimantem . ilico cognoui miserum exulemque . i. a ratione remotum . Sô ih tih êrest sâh trûregen . únde uuôfenten . sô uuíssa ih tih sâr uuênegen . únde élelenden .

Sed nesciebam quam longinquum esset id exilium . nisi tua prodidisset oratio . Ih neuuíssi áber . uuîo férro táz élelende uuâre . úbe mir iz tîn zála neóugti .

Sed tu quidem non pulsus es quam procul a patria . sed aberrasti . Tóh nebíst tu nîeht héimænan uérro uertríben . núbe írrondo ueruuállôt .

At si mauis te existimari pulsum . ipse te potius expulisti . Uuíle du óuh chéden uertribenen . táz tâte îo dû dir sélbo . Tû hábest tíh sélbo uertríben .

Nam id quidem de te nunquam cuiquam fas fuisset . I'h nemáhti nîoman ánderro getûon .

Si enim reminiscare . cuius patriæ oriundus sis . non regitur imperio multitudinis . uti quondam atheniensium . Uuíle du uuízen . uuánnan du búrtig sîst . târ ne uuáltesot nehéin mánegi nîeht . sô iz íu fûor ze athenis . tô ín lacedemones íro uîenda gesézzet hábetôn triginta dominos . Lís orosium . ér ságet tir iz . Sed éis kirîos éstin . éis basileus . Núbe éin hêrro íst târ . únde éin chúning .

Qui lætetur frequentia ciuium . non depulsione . Tér sîne búrgliute gérnor sámenôt . tánne uertríbe .

Cuius agi frenis . i. subici disciplinis . atque obtemperare iustitiæ . summa libertas est . Tér démo die-

nôt . únde úndertan íst . tér íst fóllun urî .

An ignoras illam antiquissimam legem tuæ ciuitatis . qua sancitum est . ei non esse ius exulare . quisquis maluerit fundare sedem in ea? Neuuéist tu uuío iz fúnden íst . án dero búrg êo . dánnân du búrtig píst? So uuér dâr ínne uuélle zimberôn . tâz tér neuuérde zeûz=trippen getân .

Nam qui continetur uallo eius ac munimine . Tér dâr ínne sízzet pe zúndêr . únde beuéstenôtêr . [34.]

Nullus metus est . ne mereatur exul esse . Tér nefúrhtet tia íhseli níeht .

At quisquis desierit uelle inhabitare in ea pariter desierit etiam mereri . So uuén áber níeht nelústet târ ínne zebûenne . dér neílet iz óuh níeht keurêhton .

AD SVPERIORA RESPONDETVR .

Itaque non tam mouet me facies huius loci . quam tua . Nû nemisselîchêt mir níeht sô hárto disses charchâres ánasíht . sô mir dín ánasíune tûot .

Nec requiro potius parietes bibliothecæ . comptos ebore ac uitro . quam sedem tuæ mentis . Nóh ih neuórderôn dîe gezírten uuénde dînero bûochamero . mit hélfent=péine . únde mít clâse . sô gérno ih táz ánasídele fórderôn dînes mûotes .

In qua non libros . sed id quod præcium facit libris . quondam collocaui sententias librorum meorum . Târ ih ínne íu betéta . dáz án dien bûochen stât . dero bûocho tiuri náls sélben diu bûoh .

Et tu quidem uera dixisti . de tuis meritis in commune bonum . sed pauca pro multitudine gestorum tibi . Uuáz tu in=frôno gûotes ketân éigíst . tés hábest tu lúzzel geságe uuíder diu iz uuâr íst .

De honestate uel falsitate obiectorum tibi . cunctis nota memorasti . Tû ságetost fóne chíuskero tâte . déro sie dih zíhent álde fóne dien lúginen . dáz in állên chúnt íst .

De sceleribus fraudibusque delatorum . recte tu quidem putasti . strictim attingendum . Táz fóne léidarro frâtaten . únde úndríuuon . lúzzel dir si ze ságenne . dâr dúnchet tir réhto .

Quod ea melius uberiusque celebrentur ore uulgi . omnia recognoscentis . Uuánda diu díng der líut állêr . démo siu uuóla chúnt sínt . páz únde fólleglichôr chósôt .

Increpuisti etiam uehementer factum iniusti senatus . Temo hêrtûome hábest tu fílo hárdo úberléget . sína únrehtun úrteilda .

De nostra etiam criminatione doluisti . O'uh chlágetôst tu , dáz sie mih scúldigônt .

Lesæ quoque opinionis damna fleuisti . Jóh tia únera dînes únliumendes chlágetôst tu . [35.]

Postremus dolor incanduit . aduersus fortunam . Zeiúngest pîege du uuíder dero fortuna .

Conquestusque non pensari æqua meritis . Ú́nde chlágetôst tu dih . tír únrehto uuésen gelônôt .

In extremo seuientis musæ . i. contra deum murmurantis . posuisti uota . uti pax quæ cælum . terras quoque regeret . Án dîen zórnlichên uérsen . pâte du zelézest . táz frído in⌣érdo . sámo so in⌣himele .

QVID VALDE EGROTANTI PRIMVM CONVENIAT .

Sed quoniam incubuit tibi plurimus tumultus affectuum . et te diuersum distrahunt . dolor . ira . meror . Uuánda dóh nû in⌣dînemo hérzen stúrment mánege úngedulte . únde dih in⌣mánigíu chêrent . sêr . zórn . trûregi .

Uti nunc mentis es . nondum contingunt te ualidiora remedia . i. non dum tempus est . ut ostendam tibi summum bonum . Sô dir nóh ze mûote íst . sô netúgen dir stárchíu làchen .

Itaque utemur paulisper lenioribus . i. prius ostendendo . quia fortuna nihil est . Nû fáhên zûo mit linderên .

Ut quæ influentibus perturbationibus induruerunt . intumorem . ad recipiendam uim acrioris medicaminis . tactv blandiore mollescant . Táz tîe hérte uuórtenen gesuúlste . fóne ánauállonten léiden . mit líndemo uáske . geuuílchet uuérdên . zedólenne stárchera làchen .

DATVR SIMILITVDO . OPORTERE ORDINEM IN MEDICINA SERVARE .

Qui tum credidit larga semina negantibus sulcis . cum graue sydus cancri inæstuat radiis phæbi . elusus fide cereris . pergat ad quernas arbores . Tér dô . dô diu súnna in cancro méistûn hízza téta . filo sâta . in únuuílligen ácher . uuánda iz únzît uuás . tér gánge bediu chórnlôsêr ze⌣hólz . éichelôn . únde déro nére síh .

Lecturus uiolas . numquam cum inhorruit campus stridens sæuis aquilonibus . petas purpureum nemus . i. uiolarium . Ú́be du óuh plûomôn uuéllêst . sô daz félt kestrûbet sî . fone châltemo . únde ál rûtôntemo nórduuínde . sô negáng ze blûomgárten . dâr rôsâ . únde ríngelen . únde uiolæ uuáhsent . tîe den gárten brûnent .

Nec si libeat frui uuis . uerno queras auida manu . [36.] stringere palmites . autumno potius contulit sua munera bachvs . Ú́be dih uuínebero lánget . túrh táz negedénche in lénzen hándelôn die drûoben . Hérbeste gáb kót tîe êra . náls temo lénzen .

Deus signat tempora . aptans probriis officiis . Kót hábet álle zîte

gezéichenet . únde gefûoget ze_íro ámbahten .

Nec patitur misceri uices . quas ipse coercuit . Nóh ér nelâzet feruuórren uuérden án ín dia hérta . die ér sélbo geúnderskéitota .

Sic . A'lso dû nû uernómen hábest .

Quod præcipiti uia deserit certum ordinem . non habet lætos exitus . Táz îo misse-fádondo síh rihti gelóubet . táz neuólle uéret nîo uuóla únz inûz . Pediu sól ih tih stâtelicho lâchenôn . ze_ánderro uuîs nemág iz tihen .

ATTRECTATIO VVLNERIS.

Primum igitur . Nû ságe zeêrest .

Paterisne me attingere te atque temptare statum tuæ mentis . pauculis rogationibus? Ut intellegam qui modus sit tuæ curationis . Uuile du mír héngen . frâgêndo begréifôn . únde besûochen dín mûot . uuîo iz stánde? Táz ih uuèze . uuîo ih tih héilen súle .

Tu uero inquam rogato arbitratu tuo quæ uoles ut responsurum . A'fter dînemo uuillen fróuua chád íh . frâge dés tu míh uuéllêst ántuuúrten .

Tum illa inquit . Tô chád si .

Putasne hunc mundum agi temerariis et fortuitis casibus? An credis inesse ei ullum regimen rationis? U'uânest tu díse uuérltlichen geskihte uerlâzene uáren . únde stúzzelingun? A'lde uuânest tu dar âna uuésen debéina rihti áfter rédo?

Atqui inquam nullomodo existimauerim . ut tam certa moueantur fortuita temeritate . Tríuuo chád ih . táz nechâme nîomer in mînen sín . táz sô guissiu díng . fárên áfter uuánchelínero únrihti .

Uerum scio deum conditorem . præsidere operi suo . Núbe gót uuéiz íh flégen sînes uuérches .

Nec umquam fuerit dies . qui depellat me ab hac sententiæ ueritate . Nóh tér tág neuuírt nîomêr . tér mih âba dêro zálo genéme .

Ita est inquit . Táz íst sô chád si . [37.]

Nam id etiam paulo ante cecinisti . Táz sélba súnge du dâr fóre .

Et deplorasti homines tantum exsortes esse diuinæ curæ . U'nde chlágetôst tu . éinen die ménnisken . Kóte in únrûochôn sîn . Táz uuás tô er chád . omnia certo fine gubernans . solos hominum respuis actus . merito rector cohibere modo .

Nam de cæteris nihil mouebare . quin ratione regerentur . U'mbe diu ánderíu nezórnotôst tu . síu neuuúrtîn geléitet áfter rédo .

Pape autem uehementer ammiror . cur locatus in tam salubri sententia ægrotes . U'nde nû íst míh hárto uuúnder . zíu du an sô héilesámero rédo stândo . dóh uuáncho est .

Uerum altius perscrutemur . nescio quid abesse coniecto . Sûochên

tîefôr . neuuéiz uuáz túnchet mír . dír gebrésten .

Sed dic mihi . quia non ambigis mundum a deo regi . quibus etiam gubernaculis regatur aduertis? Ságe no . sîd tu uuéist . kót tia uuérlt ríhten . mít uuíu er sia ríhte uuéist tu? Mít uuélemo rûodere? Sî uuólta in lêren dáz prospera únde aduersa dero uuérlte gubernacula sínt .

Uix inquam nosco sententiam tuæ rogationis . nedum queam ad inquisita respondere . Íh neuernímo sâr . uués tu frâgêst . Méra sólti íh tir ántuuúrten .

Nunc inquit fefellit abesse aliquid . per quod inrepserit morbus perturbationum inanimum tuum . uelut te hiarnobore ualli? Neuuíssa íh uuóla chád sí . dír éteuuâr geméngen . târ mûot súht ín sliefen mág . sámo dúrh skétero getâna spízzûn? Târ romani hérebergotôn . dâr úmbe grûoben sie síh . únde uuúrfen dia érda ínnenân . uuíder sélben den gráben . Ufen den grábohûfen . sáztôn sie sîne uuélbe spízze bóuma . sô sie gedrúngenôst máhtôn . dáz man dâr dúre skíezen nemáhti . Tér zûn híez uallum . sélben die bóuma híezen ualli . tíu lúccha únderzuískên bóumen . híez interuallum .

Sed dic mihi . meministine quis sit rerum finis? quoue intendat intentio totius naturæ? Nû ságe mir . Pehúgest tu díh . uuáz állero díngo énde sî . únde uuára alliu natura râmee? [38.] Sî uuólta er châde . ad bonum . Uuánda gót íst bonum . ér íst finis . álso er óuh principium íst .

Audieram inquam . sed meror hebetauit memoriam . Íh uuíssa iz íu chád íh mír íst áber nû fóre léide ingángen diu gehúht .

Atqui scis unde cuncta processerint . Tríuuo dû uuéist tóh . uuánân álliu díng chámen .

Noui inquam . Táz uuéiz íh .

Deumque esse respondi . Únde chád íh sâr . gót tén uuésen .

Et qui fieri potest ut principio cognito . quis sit rerum finis ignores? Únde uuío máht tu chád sí . uuízen daz ánagenne . dû neuuízíst taz énde?

Uerum hi perturbationes morum . ea ualentia est . ut possint quidem hominem mouere loco . conuellere autem . sibique totum exstirpare non possint . Mûot = súhte hábint tîa chrâft . táz sie ménnisken múgen álso éinen bóum in stéte stânden eruuékken . náls áber eruuélzen ûz . nóh ûz eruuúrzellôn . Sie múgen in írren sînes sínnes . sie nemúgen in ímo dóh níeht kenémen .

Sed hoc quoque uelim respondeas . hominemne te esse meministi? Tóh uuólti íh táz tu mír ságetîst . Uuéist tu díh ménnisken uuésen?

Quidni inquam meminerim? Tíu nesólti íh táz uuízen?

Quid igitur homo sit poterisne proferre? Chánst tu mír dánne geságen . uuáz ménnisko sî?

Hoccine interrogas . an esse me sciam . rationale animal . atque mortale? Frágêst tu mih tés . úbe ih mih uuíze uuésen . álso aristotiles chît . rationale animal únde mortale?

Scio . et id me esse confiteor. Táz uuéiz ih . únde dáz iího ih mih uuésen. A'lso ih in scûolo gelírneta . sô gehúgo ih is nóh.

Et illa. U'nde sî áber.

Nihilne aliud te esse meministi? Néuuéist tu dánne dih ieht ánderes sîn?

Nihil. Néin ih. Sî uuólta er châde . se hominem in deo deum esse.

Iam scio inquit . aliam uel maximam causam . morbi tui . quod ipse sis . nosse desisti. Nû chád si uuéiz ih . dîa gemáchûn stúreda tînero súhte . únde óuh filo chréftiga. Tû ne uuéist gubernacula mundi . nóh finem rerum . uuáz tu sâr sélbo sist . tés hábest tu dih kelóubet zeuuízenne. [39.]

Quare inueni plenissime uel rationem ægritudinis tuæ . uel aditum reconciliandæ sospitatis. Fóne diu hábo ih nu uuóla fernómen . ióh uuío du sîeh sist . ióh uuío man zûofáhen súle . tih tînero gesúndedo zegeréchenônne.

[1]) Nam quoniam tui obliuione confunderis. Vvánda du dîn sélbes ergézen habêst . dáz ist éin.

Et exulem te . et exspoliatum propriis bonis . esse doluisti. V'nde dih chlágetôst élelendên . v'nde piróubôten dînis kû tes dáz ist taz ánder.

QVAMVIS GRAVITER ÆGROTANTEM . NON DESPERANDVM ESSE.

Quoniam uero quis sit rerum finis ignoras . nequam homines atque nefarios . potentes felicesque arbitraris . quoniam uero quibus gubernaculis mundus regatur oblitus es . has fortunarum uices estimas sine rectore fluitare . magnæ causæ nonmodo ad morbum . uerum quoque ad interitum. Sîd tû neuuéist . tero dingo énde . dáz ist táz tritta . únde dû uuânest fertâne liute máhtige únde sâlige . dáz ist taz fierda . uuánda du óuh ergézen hábest . mit uuíu gót tia uuérlt ríhte . dáz ist taz fimfta . únde uuânest tîa uuéhsela dero uuilsâldôn tuárôn âne ríhtare . dáz ist taz séhsta . dés ist tir gnûoge . nieht éin ze súhte . núbe ze tôde.

Sed sospitatis auctori grates . quod te nondum totum destituit natura. A'ber góte dáng . tér dia gesúndeda gíbet . táz tih nóh álles tînes sinnes . tiu natura intszzet nehábet;

Habemus maximum fomitem tuæ salutis . ueram sententiam de mundi gubernatione . quod non credis eam subditam temeritati casuum . i. teme-

[1]) Von da bis zu ende randschrift und von anderer hand.

rariis casibus . sed diuinæ rationi. I'h hábo gnûog míchelen fúnchen dînero geníste . án déro dînero uuârûn rédo . fóne dero uuérlt ríhtnissedo . dáz tû sia neuuânêst úndertâna únórdenháftên . geskihten . núbe gótes uuîsheite.

Nihil igitur pertimescas . iam tibi illuxerit uitalis calor . ex hac minima scintilla. Hábe gûoten drôst. líblih chécchi chúmet tir fóne dírro lúzzelûn uernúmiste.

Sed quoniam nondum tempus est firmioribus remediis . et constat eam naturam esse mentium . ut quotiens abiecerint ueras . falsis opinionibus induantur . ex quibus . s. opinionibus . [40.] orta caligo perturbationum . uerum illum confundit intuitum . hanc temptabo paulisper attenuare . lenibus mediocribusque fomentis. U'uánda áber nóh zît neíst stárcheren lâchenes . únde óuh ménniskôn mûot sô getân íst . táz iz sih tero uuârhéite gelóubendo . sâr héftet án den lúkken uuân . fóne démo diu timberi chúmet . tero mûot trûbedo . tíu uuârra ána = síht írret . sô chóroên dia trímbi zeêrest úber némen . mit lénên únde mézigên gebâhedôn.

Ut dimotis tenebris fallatium affectionum . ueræ lucis splendorem possis agnoscere. Sô diu uínstri dero lúkkôn mûot pehéftedôn ába chóme. táz tu dánne mûgíst taz uuâra líeht keséhen.

ITEM SIMILITVDINE OSTENDITVR . QVATVOR AFFECTIONIBVS CALIGINEM MENTIS NASCI.

Nubibus atris condita sydera . nullum possunt fundere lumen. Stêrnen nemúgen skînen . sô trûobíu uuólchen dar fóre sínt.

Si turbidus auster uoluens mare . misceat æstum. U'be óuh tér uuínt mískelôt tia céssa . únde den mére getûot uuéllôn.

Mox resoluto caeno . obstat uisibus sordida unda. Sâr hórouue uuórtenemo . uuéret síh tien óugôn daz trûoba uuázer.

Dudum uitrea . et par serenis diebus. Dáz fóre uuás lûter . únde héiterên dágen gelíh.

Et defluus amnis qui uagatur altis montibus. U'nde díu níderrínnenta áha ába demo bérge.

Resistit sepe obice rupe soluti saxi. Uerstôzet tíccho án dîen skórrentên skíuerrôn . dero uerbróchenôn stéino.

Tu quoque si uis cernere uerum claro lumine. U'be óuh tû uuéllêst mít cláten óugôn chíesen dia uuârhéit.

Recto tramite carpere callem. U'nde áfter réhtemo uuége uádôn.

Pelle gaudia . pelle timorem. Sô lâ dín ménden sîn . lâ dîn fúrhten sîn.

Et fugato spem . nec adsit dolor. Kedíngi ne hábe . [41.] ríuuûn nehábe. Táz chît . neménde dero

sâldôn îo ána . nefúrhte únsâlda hína fúre. Negedinge guuúnnen hína fúre . neríuue dih ferlóren háben îo ána. Táz sint fíer behéfteda des mûotes . gaudium . spes . timor . dolor . téro óuh uirgilius keuuânet . téro zuô ad_præsens tréfent . zuô ad_futurum. Fóne dîen sélbên chád cicero . so uuéllîu íro demo mán ána sî . dáz tér nemúge réht iudex sîn. Témo fólgêndo . chît si nû.

Mens ubi hæc regnant . nubila est . et uincta frenis . Táz mûot tés tísiu uuáltent . táz ist trûobe . únde háft.

EXPLICIT LIBER PRIMVS BOETII . DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ.

INCIPIT LIBER SECUNDUS BOETII. [42.]

QVÆ SIT CAVSA MORBI.

Post hæc paulisper obticuit. Hára náh ketágeta si éin luzzel.

Atque ubi collegit meam attentionem . modesta taciturnitate . Ú́nde sô si an mînemo gezógenlichen suîgenne . gechôs mîne ána-dâhte . dáz chît uuîo gnôto ih zeíro lóseta.

Sic exorsa est. Fíeng si sús ána.

Si penitus cognoui causas et habitum ægritudinis tuæ. Ú́be ih rehto bechénnet hábo . uuánnân dîn súht chómen sî . únde uuîolîh si sî . uuáz tír ána sî.

Tabescis desiderio prioris fortunæ. Sô suuíndest tu fóre démo nîte dero êrerûn sáldo. Téro lángét tîh.

Ea mutata sicuti tu tibi fingis . peruertit tantum tui animi. Sî hábet tîh sô hárto bestúzzet tînes mûotes . keuuéhselotiu sô dû dénchest . s. dáz si dánne uuâre . úbe si stâte uuâre.

Intellego multiformes fucos illius prodigii. Íh pechénno álliv diu trúgebilde dés égetîeres.

Et blandissimam familiaritatem cum his quos eludere nititur. Ú́nde uuîo mán mant sámo si síh kesuâset ze_dîen . dîe sî betrîegen uuile.

Eo usque dum confundat intolerabili dolore . quos insperata reliquerit. Ú́nz sî dîe mít hándegemo sêre . íro mûotes keírret . tîen si úngeuuándo gesuuîchet.

FORTVNAM ETIAM DVM BLANDITVR . DETESTANDAM ESSE.

Cuius si naturam . mores . meritumque reminiscare . nec habuisse te aliquid in ea pulchrum cognosces .

nec amisisse. U'nde úbe du díh pehúgen uuíle íro naturæ. únde íro sítes. únde uués si díh. únde mánnolichen gescúldet hábet. sô gesíhest tu. díh án íro dô nîeht lússames hâben. nóh sîd ferliesen.

Sed ut arbitror. haud multum laborauerim. reuocare tibi hæc in memoriam. I'h neuuâno óuh túrfe bóre uílo ríngen. díh tés zegemánônne.

Solebas enim præsentem quoque. blandientemque. incessere uirilibus uerbis. [43.] Tû uuâre íro óuh tô sítig zeuuâzenne. mít kómelichên uuórten. únz si dír gedíene uuás. únde dír zártôta.

Et prolatis sententiis. insectabare eam de nostro adito. U'nde mit álte chetenên uuórten. iágetôst sia. ûzer únserên séldon. Tû gehúgetôst téro sententiæ. Omnium rerum uicissitudo est. U'nde déro. Non eodem ordine respondent ultima primis.

Uerum omnis subita mutatio rerum. non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Nû negeskéhent tóh nîeht nebéine gáhe stúrza dero díngo. âne ételiche úndulte dero mûoto.

Sic factum est. ut tu quoque paulisper descisceres. a tua tranquillitate. Tánnân íst keskéhen. dáz óuh tû éteuuáz kerúcchet sîst. ába dînero ében-mûoti.

DE ADHIBENDIS PRIMVM MEDICAMINIBVS.

Sed tempus est. haurire te ac degustare. aliquid molle. atque iocundum. A'ber nû hábest tu zît. uuánda du sô síeh pist. éteuuaz líndes. únde sûozes ze trínchenne. únde nû zeêrest zechórônne.

Quod transmissum ad interiora. uiam fecerit ualidioribus haustibus. Táz fóre geslúndenez. uuég tûe stárcherên tránchen. i. antidotis.

Adsit igitur suadela rhætoricæ dulcedinis. Nû hélfe is rethorica. mít íro sûozûn scúndedo.

Quæ tum tamtum procedit recto calle. Tíu échert tánne réhto uádôt.

Cum non deserit nostra instituta. Sô sî úber mîna lêra nestéffet. Táz íst álso si châde. Mîn sínt álle disciplinæ. íh lêrta in rhetorica suadere. quæ bona. quæ iusta. quæ honesta. quæ utilia. quæ necessaria. quæ possibilia sunt. tér úber dáz tûot. suadendo mala. turpia. iniusta. inutilia. non necessaria. impossibilia. tér uuéndet rhetoricam in-árg. táz chît. abutitur arte. Fóne díu íst in_rhetorica gescríben. Orator est uir bonus. dicendi peritus. I'st er malus. tóh er óuh sî dicendi peritus. sô neist er îo nieht orator núbe seductor. [44.] A'lso dér uuás. tér dir chád suadendo. nequaquam moriemini. sed eritis sicut dii. Rhetorica gemág micheliu díng. Sî bechêret tíe ménnisken ába mendatio

ad ueritatem . Sî gibet mestis consolationem . únde incredulis fidem . únde únsinnigê getûot si sinnige . Uuânda dáz sô íst . pediu íst si philosophiæ sô gehénde . pediú uuile si dísen siechen mán . mít íro túgede genérien .

Et cum hac succinat musica . nostri laris uernacula . nunc leuiores . nunc grauiores modos . Ú́nde mít rhetorica . sî álegâro musica . mîn gehûsa . únde sínge sâr nâh tero prosa . uuílon suârera sâng . sô heroicum metrum íst . uuílon daz liehtera . sô iambicum íst . únde ándería metra .

DESCRIPTIO FORTVNÆ.

Quid est igitur o homo quod te deiecit in mestitiam et luctum? Iâ lieb man . uuáz hábet tih prâht zedírro uáto? in dísa trûregi . únde in dísen uuñoſt?

Uidisti aliquid credo . nouum et inusitatum . Tír íst pegágenet neuuéiz uuáz níuues . únde sélt-sânes .

Tu putas fortunam erga te esse mutatam . Tû uuânest sih tiu fortuna hábe uuíder dih keuuéhselôt .

Erras . Târ ána írrost tu .

Hi semper eius mores sunt . ista natura . Tíz sínt íro síte . sús íst sî getân .

Seruabit circa te propriam potius constantiam . in ipsa sui mutabilitate . Sî hábet tír mêr geóuget íro stâtigi . án sélbemo íro uuébsale . Táz béizet argumentum anota . táz chît ántfristungo des námen . Uuáz íst ánderes fortuna . áne mutabilitas prosperitatis . únde aduersitatis?

Talis erat cum blandiebatur . Sólih uuás si . dô si dír gemáchesta uuás . tô si dih zárta .

Cum tibi alluderet inlecebris falsæ felicitatis . Tô si dír zuo spíleta . mít tien lúcchedôn . lúkkero sâlighéite .

Deprehendisti ambiguos uultus cæci numinis . Nû bechénnest tû dáz ánalútte . dés síh pérgenten trúgetíeueles . [45.] A'lde chíd . plindero gútenno . uuánda sia ueteres hábetôn . pro dea . únde sia mâletôn plínda . Zíu plínda? Uuánda íro gében álso getân íst . sámo sî negesêhe . uuémo si gébe . Sî gibêt temo uuírseren . únde úberhéuet ten bézeren .

Quæ sese adhuc uelat aliis . tota tibi prorsus innotuit . Tíu sîh nóh fóre ánderên pírget . tíu hábet sih tír erbârôt .

Si probas . utere moribus . Sî si dir gelóub . trág íro síte .

Ne queraris . U'nde nechlágo dih nîeht .

Si perfidiam perhorrescis . sperne atque abice pernetiosa ludentem . U'be du íro úndríuua léidezêst . sô uersíh sia . únde âuuerfo sia . zeúbelero uuís spílonta . U'nz si spíloe zedír . úuz kemîd tíh íro ér si dír gebréste .

Nam quæ nunc tibi est causa tanti meroris . hæc eadem debuisset esse tranquillitatis. Tés tû nu trûreg pist . tés sôltôst tu in gûotemo sîn.

Reliquit enim te . Uuánda dih hábet nû uerlâzen .

Quam non relicturam nemo unquam poterit esse securus. Tíu niomer niomanne guis neuuírdet.

An uero tu præciosam estimas abituram . i. recessuram felicitatem? A'htôst tû tíura múrgfâra sâlda?

Et est tibi cara præsens fortuna . nec manendi fida . et allatura merorem cum discesserit? U'nde sól dir diu lieb sîn sáment tír . diu âne triuua mit tír íst . únde diu dih éteuuénne ferlâzendo sêregôt?

Quod si nec potest retineri ex⌣arbitrio. Ube sia nioman gehâben nemág . áfter sînemo uuillen .

Et fugiens facit calamitosos . U'nde sî sie hína uárendo sêrege getûot.

Quid aliud fugax est . quam quoddam iudicium futuræ calamitatis? Uuáz íst sî flúhtiga dánne . áne uuórtzéichen, dero chúmftigûn léidegúngo? Sólih uuás æneas didoni. Táz argumentum héizet ab euentu hoc est a⌣fine . siue ab effectu . uuánda uuír finem ána séhen súlen . án dero fóre=tâte . A'lso virgilius chád. Inter agendum occursare capro . cornu ferit ille caueto. [46.]

Neque enim suffecerit intueri quælibet . quod situm est ante oculos. Nóh tés éinen ne sól nioman séhen . dáz fóre óugôn íst.

Prudentia metitur exitus rerum. Frûothéit pedénchet állero dingo énde. Sî dénchet io fúre.

Eademque mutabilitas in alterutro. U'nde gelîh uuéhsal béidero . kûotes . ióh úbeles.

Nec facit formidandas minas fortunæ . nec exoptandas esse blanditias. Nelâzet sia . s. prudentiam fúrhten chumftiga dróuuûn dero fortunæ . nóh minnôn íro gágenuuérten zárta.

NON INPATIENTER FERENDVM IVGVM . GRATIS SVSCEPTVM .

Postremo cum semel summiseris colla iugo eius . oportet toleres æquo animo . quicquid geritur intra aream fortunæ. Ze⌣demo gnôtesten . úbe du éinêst íro dînen háls úndertûost . sô mûost tu ében=mûoto uértrágen . so uuáz tír getân uuírdet in íro hóue . únde so uuáz tír dâr begágenet. Táz héizet argumentum a coniugatis. Tés káb cicero súslih exemplum. Si conpascuus ager est . licet conpascere. Táz chît . íst tiu uuéida geméine . sô mûoz man sia geméinlicho nîezen. Témo íst tíz kelîh. Si te subiugabis iugum feras oportet.

Quod si uelis legem manendi . legemque abeundi scribere ei . quam tu sponte legisti dominam tibi . nonne iniurius fueris? Uuíle dû dînero fróuuun dîa dû dánches kuuúnne . sezzen êa . uuío lángo si mít tír sî .

álde óuh uuénne si rûme . neférest tu íro dánne únzálelicho míte na?

Et inpatientia exacerbes sortem . quam non possis permutare. U'nde du mít úngedúlten bréstêst taz lôz . táz chît úngedúltigo léidezêst . tía geskíht . tía dû nîeht keuuéhselon nemúgîst. Táz íst rhetorica dissuasio . minime temptare . quæ non possunt fieri.

Si committeres uela uentis . non promoueres quo uoluntas peteret . sed quo impellerent flatus. [47.] Lîezîst tû dînen ségel demo uuínde ze‿geuuálte . sô nefûorist tu nîeht tára dû uuóltîst . núbe dára díh uuínt fûorti.

Si crederes semina aruis . pensares inter se . feraces annos et steriles. U'be dû dero érdo dînen sâmen beuúlehîst . sô uuâgîst tu benôte gûotiu iâr . únde v'belív. Tés úbelemo iâre prâste . dáz er = sáztîst tu mít temo gûoten.

Dedisti te regendum fortunæ . oportet obtemperes moribus dominæ. Tû beuúlehe díh fortunæ . dáz si dîn flâge . nû fólge íro síten . dáz íst réht. Súslicha copiam paradigmatum . dáz chît exemplorum . chúnnen dîe fúre zíhen . dîe potentes sínt in eloquentia. Pedíu íst óuh kehéizen rhetorica apud grecos . a copia fandi.

Tu uero retinere conaris impetum uoluentis rotæ. Péitest tu díh kehaben daz suéibônta rád . táz si trîbet?

At stolidissime omnium mortalium . si incipit manere . desistit fors esse. Mánno túmbesto . peginnet sî in‿stéte stân . sô neíst si uuíluuéndigi. Táz argumentum héizet a contrariis . uuánda aristotiles chît . táz motus quieti contrarius sî.

QVANTA FACIAT DVM VIRES OSTENTAT.

Cum hæc uerterit uices . superbia dextra . fertur more exestuantis euripi. U'nde sô si dánne diu díng stúrzen gestât . mít íro úbermûotûn zéseuuûn . sô uéret si álso dér uuéllônto uuérbo. Tíu figura héizet parabole . dáz chît comparatio.

Seua proterit dudum tremendos reges. U'nde uertrítet sî sárfíu . dîe míttundes ántsazigen chúninga.

Et fallax subleuat humilem uultum uicti. U'nde dára gágene héuet si ûf lúkkíu . des sígelôsen hóubet.

Non illa audit . aut curat . miseros fletus. Sî netûot nehéina uuára . uuênegliches uuûoftes.

Et ultro ridet gemitus . quos fecit dura. U'nde gérno láchêt si dés sûftodes . tén sî gerécchet. Mít superbia . únde mít crudelitate óuget si sia dignam odio . mít fallatia despectabilem . sô lêret rhetorica démo tûon . dén uuír îo [1]) îomanne léiden uuéllên. [48.]

[1]) Hier geht die zeile durch; daher wohl das doppelte « io ».

Sic illa ludit . sic probat uires suas . Táz íst íro spil . sús chórôt si uuáz sî getûon múge .

Et monstrat suis magnum ostentum . si quis uisatur una hora stratus ac felix . Ú́nde daz uuúnder tûot sî íro uuártâren uóre . uuélêr mittúndes in éinero chúzzero uuîlo . béidiu uuérde . sâlig ióh únsâlîg .

QVALIS FORTE POSSET FIERI RATIO IPSIVS FORTVNÆ .

Vellem autem agitare tecum pauca . uerbis ipsius fortunæ . Í́h uuólti nû gérno íro sélbero uuôrto . mít tír uuáz chôsôn .

Tu igitur animaduerte . an ius postulet . Chíus tû . úbe si réht fórderôe .

Quid tu homo agis me ream cottidianis querelis? Uuáz mûost tu mih lio tágelîches . mít tînên chlágôn?

Quam iniuriam fecimus tibi? Uuáz hábo ih tír únréhtes ketân?

Quæ tua bona detraximus tibi? Uuáz hábo ih tír infûoret tînes kûotes?

Contende mecum quouis iudice . de possessione opum . et dignitatum . Málo mih fóre so uuélemo fógate du uuéllêst . úmbe dîn gûot . únde úmbe dîn ámbaht .

Et si monstraueris quid horum proprium esse cuiusquam mortalium . ego iam sponte concedam tua fuisse quæ repetis? Ú́nde zéigôst tû mír dehéinen mán . démo dés ieht éigen sî . sô íiho íh óuh tír dés . dáz tû éiscôst . Táz argumentum héizet agnem . uuánda dáz állero réht íst . táz íst óuh éines réht . Fóne állên féret iz ze⌣éinemo . Tér status . táz chît tér búrgstrît . héizet in rhetorica absolutum . sô dér . dén man mâlôt . tero târe nelóugenet . únde er áber scúlde lóugenet . únde er chît . uuóla sô tûon mûosi .

Cum produxit te natura nudum ex utero matris . suscepi te nudum et inopem omnibus rebus . meis opibus foui . Tô dû náchet kebóren uuúrte . dô nám íh tih nácheten . únde álles tinges únêhtigen . únde fûorota dih mít mînemo gûote . [49.]

Et quod nunc te facit inpatientem nostri . prona fauore . indulgentius educaui . Unde dáz tû nû zúrdel bíst . táz íst tánnân . táz ih tír gérno uuíllôndo . dih ferzôh .

Circumdedi te affluentia et splendore omnium quæ mei iuris sunt . Álles tés míh háftêt . in⌣gnúhte . ióh in⌣scôni . dés kenîetota íh tíh .

Nunc libet mihi retrahere manum . Nû lûstet míh mîna hánt zu mír ze⌣zíhenne .

Habes gratiam . uelut usus alienis . Nû hábest tu mír is zedânchônne . álso dér frémide gûot níuzet .

Non habes ius querelæ . tamquam prodideris prorsus tua . Tû ne hâ-

best nehéina réhta chlága . sámo so dû daz tîn ferlóren éigist.

Quid igitur ingemiscis? Uuáz sûftôst tû dánne.

Nulla tibi a nobis illata est uiolentia. I'h nehábo dir mit nôte nieht kenómen.

Opes. honores. cæteraque talium. mei sunt iuris. O'tuuâla. únde éra. únde dáz sô getâna . táz háftêt ál mih.

Dominam famulæ cognoscunt. mecum ueniunt . me abeunte discedunt. Mîne diuuâ sint sie . mih pechénnent sie . sáment mír chóment sie . sáment mír rûoment sie. Tíu ornatus locutionis . héizet omœoteleuton . táz chît similiter finitum . Cicero ad herennium héizet sia similiter desinentem . uuánda si geslágo chúmet . álso scópf.

Audacter affirmem. I'h ketár dáz páldo chéden.

Si tua forent . quæ amissa conquereris . nullo modo perdidisses. U'be dîn uuâre dáz tû dih chîst ferlóren hâben . sô nehábetist tû iz ferlóren . sô neuuâre iz tír alienum. Táz argumentum héizet a repugnantibus . uuánda proprium únde alienum . díu sint repugnantia. Táz loman naturaliter hábet . dáz íst sîn . dáz nemág ér ferliesen . dáz er extrinsecus kuuínnet . táz íst alienum . daz mág er ferliesen.

An ego sola prohibeor exercere. meum ius? Nemûoz ih éina dánne nieht mînen geuualt skéinen? [50.] Táz íst indignatio cum emulatione . álso iuno chát fóne minerua. Pallas ne potuit exurere classem argiuum. atque ipsos submergere ponto?

Licet celo proferre lucidos soles . et eosdem condere tenebrosis noctibus. Ter himel mûoz hértôn gében liuhtige tága . únde uinstere náhte.

Licet anno nunc redimire uultum terræ floribus . et frugibus . nunc confundere nimbis et frigoribus. Taz iâr mûoz hértôn . dia érda zieren mit chrûte . únde mít chórne . uuílôn óuh keúnuatôn mít ánaslâhte . únde mít fróste.

Ius est mari . nunc blandiri strato æquore . nunc inhorrescere procellis ac fluctibus. Ter mére mûoz óuh stille sîn . mit sléhtero ébeni uuílon óuh strûben síh fóne uuínde . únde fóne uuéllôn.

Nos alligabit ad constantiam . nostris moribus alienam . inexpleta cupiditas hominum? Sól mih uuíder mînemo síte stâta getûon . tero ménniskôn úneruúlta gîrhéit? Taz íst rhetorica declamatio . dáz chît úberlága . únde sceltúnga . álso óuh tára gágene acclamatio chît lób.

Hæc nostra uis est . hunc continuum ludum ludimus. Tíz íst mîn chráft . tísses spíles spílon íh.

Rotam uersamus uolubili orbe. Mit sínuuélbemo ráde spílon ih . táz tríbo íh.

Infima summis . summa infimis mutare gaudemus. Mih lústet taz

nídera ûf . únde daz óbera níder zegechêrenne .

Ascende si placet . Sízze dar ûf . úbe díh is lúste .

Sed ea lege . A'ber in dîen uuórten .

Ne uti putes . i. ut non putes iniuriam descendere . cum poscit ratio ludicri mei . Táz tír nieht ne uuége zeirbéizenne . sô síh mîn spîl sô gezíhe .

An tu ignorabas meos mores ? Neuuás tír mînes sítes nieht chúnt na ? Táz íst confutatio . dáz chît skéndeda . sámo so châde . úbe dû únfrûot pist . íh frûoto díh . [51.]

Nesciebas crœsum regem lidorum ciro paulo ante formidabilem . mox deinde miserandum . traditum flammis rogi . misso cælitus imbre defensum? Neuuéist tu dáz crœsus . tér in⌣lidia chúning uuás . sô er mittundes ciro fórhtlîh uuás . dáz er sâr dára nâh erbármelih uuórtenêr . únde fóne ímo ín daz fiur geuuórfenêr . fóne ánasláhte errétet uuárd ? Uuanda crœsus babiloniis uuíder ciro ze⌣hélfo chám . dánnân geskáh . táz er ín dánnân uertréib . únde er ín sâr nâh fárendo gefieng . únde ín daz fiur uuárf . ûzer démo ín gót lôsta . Tô ér áber dés cóte nedánchôta . únde er síh rûomda sîn sélbes sâlighéite . tô uuárd . táz ímo trôumda . táz er sâhe iouem síh uuázer ána giezen . únde dia súnnûn dáz ába uuísken . Tén tróum ántfristôta ímo sô sîn tóhter . dáz ín cirus áber sólti geuáhen . únde án daz chrûze hénchen . ûnde sô ín der régen názti . dáz in diu súnna trúcchendi . álso iz tára nâh fûor .

Num te præterit paulum inpendisse pias lacrimas calamitatibus persi regis a se capti ? Ï'st tíh ferhólen . paulum emilium consulem . kûotlicho uuéinôn . dáz léid uuénde persi regis macedonum . dén ér sélbo gefángen hábeta . uuánda ér dâhta . dáz ímo sámolih keskéhen máhti ? Historici héizent ín perseum . náls persum . Sîe ságent óuh uuío díccho er ándere consules fóre úber sigenôta . únde sô ín paulus kefángenen ze⌣romo brâhta . uuío er in custodia erstárb . únde sîn sún úmbe ármhéit smídôn lírneta . únde síh tés néreta .

Quid aliud deflet et clamor tragœdiarum . nisi fortunam indiscreto ictu uertentem felicia regna ? Uuáz chárônt tragœdiæ . âne fortunam ûndûrlicho stôrenta . gûollichiu rîche . dáz si nehéines mêr nesíhet tânne ánderes ? [52.] Tragœdiæ sínt luctuosa carmina . álso diu sint . diu sophocles scréib apud grecos . de euersionibus regnorum et urbium . únde sínt uuíderuuártig tien comœdiis . án dîen uuír to gehórên lætum únde iocundum exitum . U'ns íst áber únchúnt . úbe dehéine latini tragici fúndene uuérdên . sô uuír gnûoge findên latinos comicos .

Nonne adolescentulus didicisti ia-

cere in limine iouis . duis pithus
duo dolia
ton men ena kakon ton
articulus quidem unum malum articulus
de eteron elon [1]). Nelirnetôst tù na
autem alterum bonum.
chint uuésentêr . dáz pacubius poeta scréib. Zuô chûfâ ligen fólle . únder iouis túrôn . éina gûotes . únde ándera úbeles? Vuér íst . ér negetrínche béidero? ér nechóroe árbéite . ióh kemáches? Mit tiu óuget si . dáz si ín nîeht fermîden nemáhta aduersitatis.

Quid si uberius sumpsisti de parte bonorum? Vuáz chlágetôst tu dih . úbe du mêr getrúnchen hábest tes pézeren? Sámo si châde . úbe ih tih nîeht úber al fermîden nemáhta . nû nehábo ih tih tóh . pórhárto tróffen.

Quid si a te tota non discessi? Uuáz úbe ih tih nóh nehábo gáreuuo uerlâzen?

Quid si hæc ipsa mei mutabilitas . tibi est iusta causa sperandi meliora? Vuáz úbe dísêr stúrz . tih tûot mit réhte díngen des pézeren? A'lso die álle mit réhte díngent tes pézeren . qui persecutionem patiuntur propter iustitiam . uuánda sie dés te sâligoren sínt.

Tamen ne contabescas animo. Nû nesîst tóh sô mûot súhtîg nieht . lâ dîn mûot préchôn dîh sîn.

Et locatus intra commune omnibus regnum . ne_desideres uiuere proprio iure. U'nde nemûoto nieht éino in geméinemo ríche . dînero rihti zelébenne. Nû íst si chómen ad communem locum. Tâz héizet communis locus án fogelîchemo statu . táz man nîomannen némmendo . keméine âchuste lûzzet . álso dise uérsa tûont. [53.]

LOCVS COMMVNIS.

Si confundat copia pleno cornu tantas opes . quantas pontus incitus flatibus uersat harenas. Uuáz íst tés mêr? Scútti copia ministra fortunæ dien ménniskôn ûzer íro hórne sámo uilo râtes . sô mére tiúret crízes . fóne uuínde eruuégetêr. Hîer íst suspensio uocis. Fabulæ ságent . táz achelous amnis tíu in grecia rínnet . ze_fárre uuórteniu . mit hercule fúhte . únde hercules temo fárre daz hórn ába slûoge . únde ér iz kâbe gnúhte . diu ministra íst fortunæ . dáz si íro uróuuûn gûot mít témo ûzkâbe.

Aut quot sydera fulgent cælo . edita stelliferis noctibus. A'lde sámo mánige stérnen in_himele skînent . téro náht . sô iz kestírnet íst. Sô íst óuh hîer.

Nec retrahat manum. Nóh hánt

[1]) d. i. *δυο πιδους τον μεν ἑνα κακων, τον δε ἑτερον ἐαων* (verbess. nach Hom. Il. XXIV, 527). — In der handschrift steht «didisti» statt «didicisti».

ze⌣íro nezûge . dáz chît . nóh sîa is irdrúze . U'nde óuh hîer .

Haud ideo cesset humanum genus . flere miseras querelas . Túrh táz netâte niomêr ménnisko lâba sînero ármelichûn chlágo . Hier ist depositio .

Quamuis accipiat deus libens uota . prodigus multi auri . et ornet auidos . claris honoribus . nil iam parta uidentur . Tóh óuh kót sélbo . íro dige gérno uernâme . únde ín sînes kóldes mílte uuâre . únde ín óuh êra uuélientên . déro uílo gâbe . nóh sô nedûohtî ín gnûoge . dés sie hábetîn .

Sed sæua rapacitas . uorans quesita . alios pandit hiatus . Núbe diu míchela gírhéit . éin uerslíndende . ginêt îo sâr gágen ándermo .

Quæ iam frena retentent præcipitem cupidinem certo fine? Uuér mag tia gírhéit inthâben . îo fúrder béitenta?

Cum fluens largis muneribus . sitis potius ardescit habendi . Só láng sî gnûoge hábendo . îo dóh mêr hâben uuile?

Numquam diues agit . qui trepidus . gemens . [54.] credit sese egentem . Tér neuuírt niomêr ríche . tér sórgendo . únde sûftôndo . sih ármen áhtôt . Hier ist tér status ûz . uuánda sî síh ímo sámo so gágenuuértemo . mit rédo errétet hábet . Pediu sprichet ímo nû zû philosophia . fóne íro sélbûn .

EX SVA PERSONA .

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur . quid profecto contrahisceres non haberes . U'be fortuna síh sélbûn sus ferspréchen uuólti . dára gágene nemáhtîst tu nóh erlíuten .

Aut si quid est . quo querelam tuam iure tuearis proferas oportet . A'lde úbe dû dîna chlága geskéinen máht réhta uuésen . sô tóug . táz tu sia fúre zihêst .

Dabimus locum dicendi . I'h tûon dir státa zespréchenne .

Tum ego inquam . Ista sunt quidem speciosa . oblitaque melle rhetoricæ ac musicæ dulcedinis . Tíz sínt ál chád íh tô . skôniu gechôse . únde sámo so gehónogotíu . mit rhetorica . únde mit musica . Uuánda hîer nû ánderêst keuuáht ist rhetoricæ dulcedinis . únde man êr nieht pechénnen nemág íro dulcedinem . êr man sîa sélbûn bechénnet . sô neist táz hîer nieht zeúberhéuenne . sô uílo man chúrzlicho geságen mág . uuáz si sî .

QVID SIT RHETORICA .

Rhetorica ist éin dero septem liberalium artium . dáz chît tero siben bûohlísto . die únmánige gelírnêt hábent . únde áber mánige genémmen chúnnen . Téro sibeno ist grammatica diu êrista . diu únsih lê-

ret rectiloquium . dáz chît réhto spréchen . táz ióh chînt kelírnên mûgen . sô uuír tágoliches hôrên . Tiu ánderiu ist rhetorica . tiu únsih férrôr léitet . uuánda si gibet úns tîa gesprâchi . déro man in⌣dinge bedarf . únde in⌣sprâcho . únde so uuâr dehéin éinúnga ist geméinero dúrfto . [55.] Tára zù diu chînt nehéin núzze sînt . núbe frûote liute . Sprâchâ únde ding . nemúgen âne strît nieht uuérdent . Uuâr ist sâr sólih strîtôd uuórto . sô in⌣dinge . únde in⌣sprâcho? Pediu neist nîonêr gesprâches mânnes mêr dúrft . tánne dâr . So uuér dér ist . dér den strît mit rédo uerzéren chán . únde er dáz in rhetorica gelírnêt hábet . tér ist orator . in⌣dés múnde findet man rhetoricam dulcedinem . I'st er âber úngelêret . únde ist er dóh kespràche . sô mág er ùoben officium oratoris . sélbo nemág er orator sîn . uuánda dáz ex natura ist . taz neist nieht ex arte . Vuér ist tér dia dulcedinem bechénne . ér ne île dára gérno . dâr êr sîa gehôre? Tô in grecia zuêne die gelêrtôsten dés listes . eskines únde demostenes gesprâchen éinen dág . tínglicho zestrîtenne . nechâmen dára umbe dáz na . sô cicero chît . multa milia ex omni grecia? Zíu súlen uuír dánne sô lústsâmes listes . fúre nomes únánchúnde sîn? Vuízîn dóh . táz tiu sélba scientia . diu rhetorica héizet triplex ist fóne diu uuánda iro materia triplex ist .

DE MATERIA ARTIS RHETORICÆ .

Vuáz ist íro materia . âne der strît? Sô der strît errínnet . sô hábet si uuérh . A˜ne strît nehábet si nieht zetûonne . álso óuh medicina dánne otiosa ist . úbe morbi negeskéhent . nóh uulnera . Strîtet man úmbe réht . únde úmbe únréht . sô man in⌣dinge tûot . tíu slâhta strîtes . héizet latine fóne iudicio iudicialis . Strîtet man úmbe âmbâht=sézzi . álso dáz ist uuér ze⌣chúninge túge . álde ze⌣biscófe . uuánda man sîna uirtutem sól demonstrare . pediu héizet tiu slâhta strîtes demonstratiua . [56.] Strîtet man dâr úmbe . uuáz núzze sî zetûonne . álde zelâzenne . álso man ze⌣romo stréit . uuéder cartago uuâre diruenda . álde neuuâre . uuánda man dés sól tûon deliberationem . dáz chît éinunga . únde beméineda . pediu héizet tiu slâhta strîtes deliberatiua . Tára nâh súlen uuír uuízen . dáz îogelîh téro drîo slâhtôn hábet zuêne únderskéita . Téro zuéio héizên uuír den éinen statum legalem . ánderen statum rationalem . Sô man strîtet úmbe dia legem . únde sia éiner uuile uernémen ze⌣éinero uuîs . ánderêr ze⌣ánderro uuîs . tér status táz chît tér strît héizet mit réhte legalis . Sô man âber dâr úmbe strîtet . uuîo rédolîh táz sî . dáz man tûot álde râtet . fóne déro rédo . dáz chît fóne déro ratione . héizet tér strît rationalis . Sô ist aber zeuuízzenne . dáz

man ze⌣finf⌣uuîsôn strîtet úmbe dia legem . ze⌣fîer⌣uuîsôn úmbe dia rationem. Téro uuîsôn nesól únsih nieht erdriezen zegehôrenne.

QVI SINT STATVS LEGALES.

Ein strît ist úmbe dia legem . dér dir héizet scriptum et uoluntas. Tér ist sús ketân. Lex monachorum chît . post completorium nemo loquatur. Sô náhtes prúnst keskihet . sô scriet tér dien ánderên . tér dés êrest keuuára uuírdet. Sô man dén mâlôt úmbe scriptum legis . sô ántséidôt er sih mit uoluntate scriptoris. Er chît ter scriptor uuólti . dáz man dar ána únderskéit hábeti . A´nderêr geskihet fóne contrariis legibus. A´lso díe leges contrariæ sint. Omni petenti te tribue. V´nde diu. Ne aliquid cui nihil. Tér drítto geskihet fóne ambiguis legibus. A´lso dáz ist in⌣romana lege. Meretrix si coronam auream possideat. publicetur. Uuéder sól man urônen . coronam álde meretricem? Ter fierdo héizet latine diffinitio . táz chît cnôtmárchúnga . [57.] álde gnôtmezúnga . uuánda diu lex táz uuórt sprichet . táz in⌣únguishéite . únde in⌣strîte uuésen mág . únz sîn . bezéichennisseda gnôt mézôt uuírdet. A´lso ze⌣romo in⌣strîte uuás . úbe dér bescúlden uuâre erslágen . dén man dâr úmbe slûog . táz er náhtes mit sinero stángo gieng . uuánda romana lex chît . nocte cum telo deprehensus . occidatur. Tô uuás definitio zetûonne . uuáz telum sî. Telum íst kespróchen fóne démo chriechisken uuórte telon . táz chît longum latine. Ter finfto héizet latine ratiotinatio . táz chît éines tinges féstenunga fóne ándermo. A´lso dér stréit . tér den exulem filta . dáz er dáz fóne diu uuóla tûon mûosî . uuánda romana lex chît . exulem intra fines deprehensum . licet occidere.

QVI SINT STATVS RATIONALES.

Áber déro fîer rationalium statuum . héizet ter éristo coniectura . dáz chît râtiska . uuánda sô der ínzihtigo lóugenet . sô râtiskôt man dara nâh . mit signis . únde mit argumentis. A´lso der chúning salomon téta . afferte inquit gladium . et diuidite uiuentem puerum in duas partes. Ter ánder héizet finis . uuánda sô únguís námo ist tes criminis . sô sól iz uuérden finitum. A´lso dánne geskihet . sô ûzenhálb chîlichûn genómen uuérdent sacra uasa . únde dáz in⌣zuîuele ist . uuéder dáz héizen súle fúrtum álde sacrilegium. Iudices nemúgen êr nieht iuditium tûon . êr nomen criminis uuírdet definitum. Ter drítto héizet translatio . dáz chît uuéhsal . únde missesézzeda. Uués uuéhsal? Loci . temporis . personæ . criminis . pœnæ. Sîe strîtent . táz

iz neuuúrte . dâr iz sólti . nóh tô iz sólti . nóh fóre démo iz sólti . Oúh [1]) stritent sie . dáz iz tie scúlde nesîn . ze⌣dien der inzihtigo gebrieuet sî . álso iz ófto ze⌣romo fûor . dáz man sie missebriefta . Sô geskihet óuh táz man scúlde hártôr ándôt álde minnera ándôt . [58.] tánne iz réht sî . Vuéhsal héizet tér strît . uuánda er fóne uuéhsele uuirdet . A'lso gregorius iohannem zêh constantinopolitanum . dáz er pallium trûoge . dánne ér nesólti . únde in platea . dâr er nesólti . V'nde paulus fideles zêh . dáz sie íro gerihte fórderôtin apud infideles . U'nde álso uuír ófto chédên . ziu man échert tés scáz néme . dén man sélben háben sólta . álde ziu man dén slâhe . dér minnerûn pœnam hábet keurêhtôt . Qualitas héizet ter fierdo rationalis status . Tér hábet námen dánnân . uuánda er qualitatem facti úrsûochenôt . íh méino . úbe si gûot sî . álde úbel . réht álde únreht . Vuánda áber qualitas bipertita íst . fóne diu íst si zechîesenne an íro partibus . Uuéliu sínt íro partes? Táz íst negotiale . únde iuridiciale . Negotiale íst tér strît . tér úmbe daz keuuónehéite geskihet . álso chóuflíute stritent . táz tér chóuf súle uuésen stâte . dér ze⌣iâr⌣mércate getân uuirdet . ér sî réht . álde únréht . uuánda iz íro geuuónehéite íst . Iuriditiale hábet tánnân námen . dánnân óuh iuridici héizent . A'lso die ze⌣romo iuridici hiezen . die daz púrgréht in⌣dinge ságetôn . álso héizet tér dánnân uuórteno strît . iuriditialis . Nû sínt óuh sîniu partes zuéi . absolutum et absumptiuum . Absolutum chît pár . uuánda dar ána nehéin ántséida neist . âne dáz ter bemâlôto chît párlícho . dáz er uuóla dáz tûon mûosi . dáz man ímo uuizet . A'lso cicero ságet . táz pacubius poeta . sih ze⌣ímo chlágeti . déro únerôn . dáz ímo éin spiloman dâr ze⌣sînemo hûs ketórsta hárèn be⌣námen . Tés nehábeta der spiloman nehéina ándera ántséida . âne dáz er in uuóla mûosi sô námôn . sô er hieze . Assumptiuum íst kespróchen fóne déro assumptione defensionis . [59.] táz chît fóne déro uuárnungo dero fúrolago . Tér status hábet quatuor partes . Éin héizet relatio . dáz chît uuíderechêreda . álso sámson uuídere chêrta . sîne scúlde án philisteos . tô sie in mâlotôn . ziu er in íro ézeske brándi . A'nder pars héizet remotio . dáz chît ábanémunga . álso daz uuíb ába íro sélbûn die scúlde némendo . ûfen éinen ánderen sîe légeta . dô si chád . serpens decepit me . Tertia pars héizet comparatio . álso dér mít comparatione sih ántséidôta . tér daz hére lôsendo . hína gáb tien hostibus arma . únde impedimenta . dáz chît keuuâfene . únde fûoter . únde dáz chât .

[1]) óuh? wie sonst immer. wegen des grossen O könnte die spitze nachgesetzt sein.

uuésen bézera . dánne sélbez taz hére zeuerliesenne. Quarta pars héizet concessio . táz chît keíiht. Tér strît téilet sih in deprecationem . únde in⌣purgationem . dáz chît in⌣ulêha . únde in⌣ántséida. Deprecatio íst . táz ter scúldigo chît . peccaui . ignosce . únde er nieht nestrîtet . únde áber die ándere strîtent . die ín⌣demo dínge sízzent . úbe man ímo súle ignoscere . álde ne súle. Purgatio íst triplex. Éin purgatio héizet casus . táz chît keskíht. Mít casu ántséidôt sih . tér dir chît . táz inislázti . ánderes mânnes tôd . álde sîn sélbes súht . álde ételih úngeuuándiu geskíht. A´nderíu purgatio héizet necessitas . táz chît nôt. A´lso dáz íst . úbe ér ze⌣uuórte hábet . táz er uuúrte captus . álde ui obpressus . álde in uincula missus. Tiu drítta purgatio héizet imprudentia . dáz chît únuuízenthéit. A´lso paulus sih ántséidôta tô er chad. Nesciebam eum esse principem sacerdotum. Tíz sínt tíu exempla déro statuum . die in⌣dínge uuérdent . táz chît . tie dir uuérdent . in⌣iuditiali genere causæ. [60.] Tíe áber in⌣demonstratiuo genere causæ . únde in deliberatiuo uuérdent . târ man sprâchôt . tie hábent tén-sélben námen . náls áber nieht sô getâníu exempla. Fóne dísên bechénnet man éniu liehto.

QVID SIT STATVS.

Tára nâh íst táz zeuuízenne . táz status únde constitutio . ál éin íst . únde sie dánnân genámôt sínt . táz tie strîtenten sih stéllent gágen éin ánderên. Intentio únde depulsio . díu máchônt ten statum. A´nauáng tes strîtes . héizet intentio . únde depulsio . dáz chît mâlizze . únde uuéri . A´lso dáz íst dáz ter accusator chît . in⌣dínge ze⌣sînemo aduersario . fecisti . únde ér ántuuúrtet . non feci . A´lde úbe er chît . non iure fecisti . únde ér antuúrtet . iure feci. Tánne diu depulsio sô getân íst . táz sî chît . iure feci . merito lesi . sô sól sî sâr dés háben rationem . álso dáz íst . prior enim me lesit. Téro rationis tûot ter accusator infirmationem . dáz chît lúzzeda. Sô dáz íst. Non enim te oportuit uindicare iniuriam tuam. Chît áber der bemâlôto . non feci . non lesi . uuánda déro depulsioni . nehéin ratio ne-fólgêt . uués mág tér rationem gében . tér nîehtes ne-tíhet . sô sól der accusator mít coniecturis zûo fáhen . dáz er ín dés lóugenes úber uuínde. Fóne ín zuéin chúmet ter strît . ze⌣dien ánderên . die dâr in⌣dínge sínt . táz óuh sîe begínnent strîten . feceritne . álde úbe er iz téta . iurene fecerit. Tes strîtes tûont tie iudices énde . uuánda an íro iuditio stât . uuéder man ín háben súle . fure scúldigen . álde fúre únscúldigen . unde fóne íro iuditio uuírdet er dimissus . álde puni-

tus . Êr dáz sô ergánge . [61.] êr uuirt temo oratori zegeóugenne . dîa méisterskáft sînes kechôses . únde ál dáz fúre zegezíhenne . mit tiu des tinges spûon mág . únde mit tiu gelóublih ketân mág uuérden . tien iudicibus . so uuáz er uuíle hâben zeréhte . álde zeúnrehte . únde souuén er hâben uuile zenoxio . álde zeinnoxio . Uuîolih ér fúre gândo uuésen súle án demo exordio . únde dára nâh án dero narratione . únde dára nâh án dero confirmatione . únde zeiúngest án dero conclusione . únde án dîen állên uuîo zimîg . uuîo chléine . uuîo spîlolih . târ dáz keuállet . uuîo grémezlih . uuîo drôelih . uuîo in álla rárta genuérbet . tés sint ciceronis pûoh fól . diu er de arte rhetorica gescríben hábet .

DE PRESENTI STATV .

Nû sûochên óuh hîer án dísemo strîte . dér únder boetio . únde únder dero fortuna íst . uuélêz intentio sî . únde depulsio . Táz íst intentio . dáz síh sús chlágôt boetius . Itane nihil fortunam puduit? Únde áber Homines quatimur fortunæ salo . Sô íst táz depulsio . dáz sî chît . O homo . quæ tua detraximus bona? Nulla tibi a nobis est inlata uiolentia . Sô íst táz ratio depulsionis . Opes . honores . ceteraque talium . mei sunt iuris . Dominam famulæ cognoscunt . Mecum ueniunt . me abeunte discedunt . Tíu ratio íst sô stárh . taz philosophia ímo uerságet . táz er dára-gágene . nieht sâr erliuten múge . Álso sî dâr chît . His si pro se tecum fortuna loqueretur . quod perfecto contrahisceres . non haberes . Mit tîen uuórten hábet si ímo uerságet . infirmationem rationis . Únde uuánda fortuna réht hábet . [62.] únde sî síh iro sites nieht kelóuben nemág . pediu uuile si in dés rhetorice irríhten dáz in íro gûotes sô únuuíriges . sâr nieht lángên nesólta . únde în échert tés kûotes lústen sól . táz ímo éinêst chómenez . niomêr fúrder inslingen nemág .

SEQVITVR .

Tum tantum cum audiuntur oblectant . Sús scôniu gechôse . sínt tîa uuíla lústsâm . únz man siu gehôret .

Sed miseris est altior sensus malorum . Á'ber beuuífenên íst mêr dáz în ána líget . Sîe infindent mêr íro léides .

Itaque cum hæc desierint insonare auribus . insitus meror prægrauat animum . Sô sie diz állero êrest ne hôrent . sô uuíget in áber dáz zehérzen geslagena sêr .

Et illa . Ita est inquit . Táz íst álso chád sî .

Hæc enim nondum sunt remedia morbi tui . Tíz nesínt óuh nieht tíu scúldigen lâchen dînero súhte .

Sed fomenta quædam adhuc con-

tumacis doloris . aduersum curationem . Núbe échert súslichíu uáske . dînes úngerno héilênten séres .

Nam admouebo cum tempestiuum fuerit . quæ sese penetrent in profundum . I'h kíbo dir sô is zît uuírt . tíu tráng . tíu dih túrhkânt .

Uerum tamen ne-uelis te existimari miserum . i. ne⌣existimes te miserum . A'ber ínindíu . hábe gûoten drôst . únde neáhto dih nîeht uuênegen .

DE PERCEPTIS BONIS .

An oblitus es numerum . modumque tuæ felicitatis . Hábest tû ergézen dînero sâldon . uuíolih . únde uuío mánig sie uuâren ?

Taceo quod desolatum parente . cura te suscepit summorum uirorum . I'h uuíle dés suígen . dô dû uuéiso uuúrte . dáz tíh tie hêrosten in íro flíht nâmen . [63.]

Delectusque in affinitatem principum ciuitatis . prius cœpisti esse carus . quam proximus quod preciosissimum genus est propinquitatis . U'nde gechórnêr ze⌣déro sippo dero hêrôstôn ze⌣romo . dáz chît ze⌣éideme gechórnêr . dînemo suêre simmacho . uuâre du ímo lieb . êr du ímo uuúrtîst sippe . Dáz tiu fórderôsta sippa íst . úbe der man geîlet . táz er lîeb íst .

Quis non prædicauit te felicissimum . cum tanto splendore socerum . tum pudore coniugis . tum quoque oportunitate masculæ prolis ? Uuér nechád tíh tô saligen . sóliches suêres . únde sólichero suíger . sô chíuskero chénûn . sô êrsámero cómen chíndo ?

Pretereo sumptas in adolescentia dignitates . negatas senibus . I'h neuuíle dés nîeht chôsôn . dáz tû iún gêr guúnne díe hêrscáft . díe álte guúnnen nemáhtôn . Tu uuúrte iúngêr consul .

Libet enim præterire communia . delectat uenire ad singularem cumulum felicitatis tuæ . Táz óuh ánderên gescáh . táz uuíle íh úberhéuen . ze⌣dînên chréftigên súnder⌣sáldôn . uuíle íh chómen . fone díen uuíle íh ságen .

Si quis fructus mortalium rerum . ullum pondus beatitudinis habet . poteritne deleri memoria illius lucis . i. prosperitatis . quantalibet mole ingruentium malorum ? V'be ménniskôn díehsemo . ze⌣dehéinero sâligbéite zíhet . mág tánne déro skínbârûn êro keágezôt uuérden fóne dehéinemo geskéhenemo léide .

Cum uidisti duos liberos tuos . pariter domo prouehi . sub⌣frequentia patrum . sub plebis alacritate . I'h méino . dáz tû sáhe zuêne díne súne . sáment fóne dînemo hûs kefûoret uuérden . mít állero dero hêrrôn mánegi . únde mít álles tes líutes méndi ? [64.] s. dáz sie mít tíen êrôn in curiam brâhté . pêde sáment consulatum infîengen .

Cum eisdem in curia insidentibus

curules . tu orator regiæ laudis . meruisti gloriam ingenii . facundiæque . Tánne in sizzentên in⌣demo sprâhhûs . án demo hêrstûole . tû orator uuésendo . getûomet uuúrte dines sinnes . únde dinero gesprâchî . án des chúninges lóbe? Sito uuás ze⌣romo . sô chúninga mit síge fóne uuige châmen . dáz man demo állero gesprâchesten beuálh taz sigelób . zetûonne in capitolio . fóre állemo demo liute . álso man imo dô téta . Táz er áber chît insidentibus curules . táz chît er fóne diu . uuánda reges sâzen in⌣tribunali . dâr sie dingotôn . álde dâr sie iura plebi scáffotôn . áber magistratus sâzen in curulibus . tánne sie búrgréht scûofen demo liute . Curules hiezen . sámo so curules . uuánda íu êr consules in curru rîtendo ad curiam . târ ûfe sâzen .

Cum in circo medius duorum consulum . satiasti exspectationem circumfusæ multitudinis . triumphali largitione . Tô óuh táz keskáh . tâz tû únder in zuéin consulibus mittêr sizzendo . fólleglicho állero dero mánigi spéndotôst . tie síge⸗gébâ .

DE TROPHEO ET TRIVMPHO .

Téro síge⸗êrôn . uuâren zuô . diu minnera . únde diu mêra . Tíu minnera hiez in⌣chrîeskûn tropheum dáz uuás . sô die hostes uuúrten ze⌣flûhte bechêret . Tánne chám síge⸗némo . fóne uuige rîtendo . ûfen' éinemo blánchen rósse . V˜fen démo uuárd er‡enfángen fóne‡demo plebe . âne die patres . die léitôn in rîtenten in capitolium . únde uuúrten mactatæ dâr oues in⌣sacrificium . Fóne diu hiez táz ópfer ouatium . A˙ber diu mêra síge⸗êra . fóne déro er nû ságet . hiez in⌣chrîechiskûn triumphus . táz uuás sô die hostes . erslágen uuúrten . [65.] Tánne chám der uictor fóne uuige . rîtende in⌣curru . die quatuor albi equi zúgen . V˜fen déro infiengen . in patres . sáment temo plebe . únde léitôn in ad⌣capitolium . únde ópferotôn dâr tauros . únde úmbe geméina fróuui . nám man frôno⸗scáz . ûzer demo erario . únde gébeta állemo demo búrgliute únde dien síge⸗nemôn . gáb man palmas in⌣hánt . únde lauream coronam an⌣hóubet . únde gûollichôta man dén sígo mit lóbe . álso dâr fóre geságet íst . Tér uuás filo hárto geêret . témo daz lób uuárt peuólên zetûonne . álde der scáz zespéndônne . Ter sígo hábet námen fóne dien signis . Sô dien hostibus uuérdent tie signa genómen . táz héizet sígo némen .

DE INDVLGENTIA FORTVNÆ.

Dedisti ut opinor uerba fortunæ . dum te illa demulcet . dum te ut delitias suas fouet . I˙h uuáno dû betrúge dia fortunam . dáz si díh sô hértet . únde díh sô urîtet . Demul-

cet . chît stréichôt . álso man dûot . témo man zártôt . Delitiæ sínt frítliche sáchâ . dîe uuír éigen . úmbe lústsámi . náls úmbe dúrfte . álso turtures sínt . únde psitaci .

Abstulisti munus . quod nulli umquam commodauerat priuato . Tû hábest íro ánaguúnnen . dáz si nóh nehéinemo insúnder negáb . nehéinemo dînemo gnôz . Târ sî chît priuato . dâr lâzet si échert ten chúning fóre . Sîe héizent álle priuati . dîe chúninga nesínt .

Visne igitur calculum ponere cum fortuna? Uuíle du nû zálôn mít íro?

Nunc primum liuenti oculi præstrinxit te? Nû érest prûn séhontíu . zuángta sî díh .

Si consideres numerum modumque lætorum uel tristium . adhuc non possis te negare felicem . U'be dû zálôst . únde chóstôst . uuáz tû nóh éigist péidero . léides íoh liebes . sô neuerságest tu díh nóh nieht sáldôn . [66.]

Quod si idcirco non estimas te fortunatum . quoniam abierunt quæ tunc læta uidebantur . non est quod te putes miserum . quoniam quæ nunc creduntur mesta . prætereunt . A'htôst tu díh pediu únsaligen . uuánda hína íst . táz tíh fréuta . tíz féret óuh hína . dáz tíh nû léidegôt . Pediu nesólt tu díh uuênegen áhtôn . Táz héizet argumentum a contrariis .

An tu nunc primum subitus hospesque uenisti . in hanc skenam uitæ? Píst tû nû sô níuuenes chómenêr . gâst . hára in disses únseres libes skenam? In skena skéllent hértôn béide . fabulæ lætarum rerum . sô comœdiæ sínt . íoh tristium . sô tragœdiæ sínt . Vuánda óuh úns pegágenent hértôn . læta . únde tristia . pediu íst únsêr líb kelîh tero skena .

Ullamne reris inesse constantiam humanis rebus? Vuânist tu dehéina stâtigi uuésen . án dero ménniskôn dínge?

Cum hominem ipsum sepe uelox hora dissoluat . Tánne íoh sélben den ménnisken éin chúrz uuîla ófto zeerlékke?

Nam si et fortuitis rebus . rara fides est manendi . V'be óuh sélten in-éteuues sâldôn dehéin stâtigi íst .

Ultimus tamen dies uitæ . mors quædam est fortunæ etiam manentis . Sîn énde íst óûs [1]) dóh téro sélbôn sâldôn énde . níunt fólle gîengîn sie ímo únz tára .

Quid igitur referre putas . tune illam moriendo deseras . an te illa fugiendo? Vuáz áhtôst tû dâr ána geskéidenes . tû sîa lâzêst erstérbendo . álde sî díh lâze . fóne dir flíhendo?

OMNIA MVNDANA . ESSE INSTABILIA .

Cum phœbus roseis quadrigis cæperit spargere lucem polo . pallet

---

[1]) Es steht so, mit verschlungenem « us ».

hebetata stella . præmentibus flammis . albentes uultus. Sô mórgen rôtîu súnna ûfen íro réito . sô fabulæ ságent . rîtentîu beginnet skînen . [67] sô timberênt tie stérnen . tîen skîmôn bedécchentên íro bléichen ánalútte.

Cum flatu tepentis zephiri irrubuit nemus . i. rosetum uernis rosis . spiret insanum nebulosus auster . iam spinis abeat decus. Sô ze-lénzen fóne des uuéstene-uuíndes uuarmi . rôseblûomen uuérdent . áfter demo uélde . úbe danne heiz chûmet tér uuólchenônto súnt-uuínt . sô mûozen die blûomen . rîsen ába dien dórnen.

Tranquillo sereno . radiat sepe mare inmotis fluctibus . sepe concitat aquilo feruentes procellas . uerso æquore. Éina uuîla ist ter mere stille . únde lûtterêr . ándera uuîla tuárot er trûobêr.

Si mundo constat rara sua forma . si uariat tantas uices. Crede . fortunis hominum caducis . bonis crede fugacibus . constat et positum est æterna lege . ut nihil genitum constet. Ube állero uuérlte únstâte ist íro bilde . únde úbe sî sih ébendiccho uuéhselôt. So hábe dih ze múrgfaren sâldon . únde ze-únstatemo gûote dero ménniscon . sô ist táz kuís . únde fásto gesézzet . táz nieht kebórnes . stâte nesî.

ITEM . QVOD NON DESTITVTVS SIT OMNI FELICITATE.

Cum ego inquam. Tô antuuúrta ih íro.

Uera commemoras o nutrix omnium uirtutum. Uuâr ist táz tu ságest . méistra állero tûgede.

Nec possum inficiari uelocissimum cursum prosperitatis meæ. Nóh ih nemág ferlóugenen mînero spûotigun férte.

Sed hoc est quod coquit uehementius recolentem. Táz ist . táz mir uuê tûot . sô ih is kehúgo. Táz prénnet mih.

Nam in omni aduersitate fortunæ infelicissimum genus est infortunii . felicem fuisse. Nehéinero slâhto . únsâlda neist sô míchel . in állên misseskihten sô díu ist . táz mán sih pehúget . iu êr uuésen sâligen [1]).

Inquit. Tô antuuúrta si.

Sed quod tu luis supplicium falsæ opinionis . id rebus iure imputare non possis. Táz tû engéltêst tînes lúkken uuânes . táz neuuiz tien dingen nieht. Vuizist táz tû in is nieht keuuizen nemáht. [68.]

Nam si te mouet hoc inane nomen fortuitæ felicitatis . licet mecum reputes . quam pluribus maximisque abundes. Sid tir sô héuig túnchet tér báro námo dero sâldôn . sô zálo mit mir . únde chóro mih úberuuínden . dû neéigist nóh knûog máni-

[1]) Es steht « isâligen », doch mit blässerem (getilgtem) «i» des anlautes.

gero sâldôn . Táz tû sâldâ héizest . tóh sie sô nesîn . tie sint tír nóh úninfâren .

Igitur si seruatur tibi adhuc diuinitus inlesum . et inuiolatum . id quod possidebas præciosissimum in omni censu . fortunæ tuæ . poterisne iure causari . retinens quæque meliora? Hábet tír nóh kót pehálten gánz . únde úndárohâft . táz tû tiuresta hábetôst . in állemo scázze . mit uuélemo réhte chlágôst tu dih tánne . hábendêr . únde óuh taz pézesta hábendêr . sámo so dû neéigîst na?

At qui . uiget incolomis . illud præciosissimum decus generis humani . symmachus socer . Tríuuo nóh lébet kesúnde . állero mánno êra . symmachus tîn suêr .

Et qui uitæ præcio non segnis emeres . U'nde dâr ána hábest tu . dáz tû mit temo líbe gérno chóuftîst .

Uir totus factus ex sapientia . uirtutibusque . Tér állêr íst túged . únde uuístûom .

Securus suarum . s. iniuriarvm . tuis iniuriis ingemiscit . V'nde sîn sélbes síh fertrôstet hábendêr . chlágôt er échert tih .

Uiuit uxor ingenio modesta . pudicitia pudore præcellens . Lébet tîn chéna . álles sítes kezógeniu . in⌣chiuski . únde êrhâfti sih fúre némende .

Et ut omnes dotes eius breuiter includam . patri similis . V'nde dáz íh sáment pegrîfe állen íro uuídemen . demo fater gelîchiu . Tie sácha daz uuíb sáment íro bringet . zûo demo mán . dáz íst íro uuídemo .

Viuit inquam . Sô lébet chído ih .

Et exosa huius uitæ . [69.] tibi tantum seruat spiritum . V'nde úrdruziu disses líbes . pehébet si den âtem inne . échert kérno dúrh tih . táz sî geséhe . uuío iz úmbe dih fâre .

Et tabescit tui desiderio . lacrimis ac dolore . quo uno uel ipsa concesserim . minui tuam felicitatem . V'nde nâh tír chélendo . suéndet si sih uuéinôndo . únde chárôndo . án démo éinen dínge . ióh ih iéhen uuíle . dír dero sâldôn méngin .

Quid dicam liberos consulares? Uuáz tárf ih chôson úmbe dîne súne . dîe consules uuâren? Consulares sint . tie consules uuâren . álde uuírdîg sint zeuuérdenne .

Quorum iam . i. in quibus iam elucet specimen uel paterni uel auiti ingenii . ut in id ætatis pueris . A'n dîen îu skînet tiu rátlichi íro fáter . ióh íro ánen geuuízzes . sô uílo iz in⌣démo áltere skînen mág .

Cum igitur sit mortalibus præcipua cura . retinendæ uitæ . o te felicem . si tua bona cognoscas . cui suppetunt etiam nunc quæ nemo dubitat cariora esse uita . Sîd tie ménnisken nîeht sô gérno nehábent sô den líb . uuóla gréhto dánne be⌣díh sâlîgen . úbe dû uuéist . uuáz tír tóug . tû nóh hábest . táz tiurera íst . tánne der líb . Tiu suasio íst in⌣rhetorica honestissima . únde ualidissi-

ma . tiu mit temo comparatiuo uuirdet . tér mêr gemág . tánne superlatiuus .

Quare sicca lacrimas . nondum est ad unum . i. nullo excepto omnis exosa fortuna . Fóne diu uuiske ába die tráne . fórtuna nehábet sie nóh nieht álle in⌣háze . Tinên friunden ist si nóh ántlâzig . tóh si dir duinge .

Nec tibi nimium ualida tempestas incubuit . quando tenaces herent anchoræ . quæ nec præsentis solamen . nec futuri temporis spem abesse patiantur . Nóh tír ne begágenda nieht zestárh túnest . [70.] sid nóh tie sénchel⸗chrâpfen fásto háftênt . tîe nû . únde hina fúre dih nelâzent . úngetrôsten . Sô mézig uuint ist . sô múgen anchoræ gestâten daz skéf . so chréftig túnest chúmet . sô nemúgen sie . Anchoræ dáz sint suâríu îsen . chrâpfahtiu . in⌣chriechiskûn fóne dero hénde genámotiu . uuánda sie sih fásto hábent zûo dien stéinen . únde zûo dero érdo . dâr man daz skéf staten uuile .

RESPONSIO .

At hereant inquam precor . Háftên mûozîn sie chád ih .

Illis namque manentibus . utcumque se res habeant enatabimus . I'n ze⌣stéte stântên . so uuio iz si . sô genésên uuir .

Sed quantum ornamentis nostris decesserit . uides . Uuáz úns áber únserro êrôn enfâren sî . dáz sihest tu .

ITEM PHILOSOPHIA DE HVMANA CONDITIONE .

At illa . promouimvs inquit aliquantvm . Sô ist iz sâr éteuuáz nû bézera úmbe dih chád si .

Si te nondum tuæ totius sortis piget . V'be dir iz nieht állez kelîcho nemisselîchêt . táz tir in⌣lôz keuállen ist . úbe dû dih tóh ze⌣dien uriunden uersîst .

Sed non possum ferre delitias tuas . qui tam luctuosus atque anxius . conqueraris abesse aliquid beatitudini tuæ . Mir uuiget áber . dáz tû sô uerzértet pist . dáz tu sô âmerlicho únde sô ángestlicho chlágôst . táz tir îeht kebréste dînero sâlighéite .

Quis est enim tam compositæ felicitatis . ut non rixetur ex aliqua parte . cum qualitate status sui ? Uuér ist sô uóllûn sâlîg . ér neringe éteuuâr úmbe sîn ding . táz iz sô stât ?

Anxia enim res est conditio humanorum . Tiu geskáft tero ménniskôn gûotes . zihet îo ze⌣ángesten .

Et quæ uel nunquam tota proueniat . uel nunquam perpetua subsistat . U'nde ist sólih . táz si nîomer ze⌣ganzi nechúmet . álde úbe si chúmet . [71.] îo dóh neuuérêt . Ter mán neberéchenôt sih nîomêr . ál-

les sînes tinges . álde úbe er sih peréchenôt . sô ist iz únuuérig.

DISTINCTIO HVMANÆ CONDITIONIS.

Huic census exuberat . sed est pudori degener sanguis. Súmelichêr ist rîche . únde ist áber únedele.

Hunc nobilitas notum facit . sed inclusus angustia rei familiaris . mallet esse ignotus. Súmelichêr ist chúnt mán fóne geédele . témo iz áber léid ist . túrh sîn árm getrágede.

Ille utroque circumfluus . uitam cælibem deflet . s. si forte suis natalibus dignam inuenire non potest. Súmelichêr hábet téro béidero gnûog . únde chlágôt áber . dáz er úngehîet ist.

Ille nuptiis felix . orbvs liberis . nutrit censum alieno heredi. Súmelichêr ist uuóla gehîet . únde áber érbelôsêr . scázzôt er únerbôn.

Alius prole lætatus . filii . filiæue delictis mestus inlacrimat. Súm hábet chînt cnûogiu . únde chlágôt áber dáz siv frátatig sint.

Idcirco nemo facile concordat . cum conditione suæ fortunæ. Pediu neist nîoman . dér sih hábe geéinôt mit sînes libes geskéfte.

Inest enim singulis . quod inexpertus ignoret . et expertus exhorrescat. I'n begágenet állen . dáz in únchúnt ist . êr sie iz pesûochên . únde besûochentên . misselîchêt.

Adde quod felicissimi cuiusque sensus delicatissimus est . et nisi cuncta ad nutum suppetant . omnis aduersitatis insolens . minimis quibusque prosternitur. Lége dára zûo . dáz súmelichêr álesâligêr . sô zúrdel ist . iz neuáre állez sô ér uuélle . uuánda er árbéite sô úngeuuón ist . táz er sih sâr missehébet . ióh lúzzeles tinges.

Adeo perexigua sunt . quæ detrahunt fortunatissimis summam beatitudinis. Sô-lúzzeliu ding penément ióh uuóla sâligên . dáz sie nieht föllûn sâlig neuuírdet. [72.]

Quam multos esse coniectas . qui arbitrarentur sese proximos cælo . si contingat eis pars minima de reliquiis fortunæ tuæ? Uuîo mánige uuânest tû . neáhtotin sih kûolliche . úbe sie dóh éinen lúzzelen téil hábetîn dînero sâlighéite?

Hic ipse locus . quem tu exilium uocas . incolentibus patria est. Tísiu sélba stât . tia dû héizest ihseli . diu ist tien lántesliuten héimote.

Adeo nihil est miserum . nisi cumputes. A'lso guisso . neist nieht uuêneghéit . mán ne áhtoe iz fúre dáz.

Contraque omnis sors beata est . æquanimitate tolerantis. Tára gágene ist sâlig souuélih lôz temo mán geuállet . úbe ér iz ébenmûote uertréget.

Quis est ille tam felix . qui cum dederit manus inpatientiæ . non optet mutare statvm suum? Uuér ist tér

sih kelâzet in úngedúlte . ér neuuélle uuéhsal tûon sînes tinges . so uuîo iz stât?

Quam multis amaritudinibus respersa est dulcedo humanæ felicitatis? Neist nû na dîu sâligliche sûozi gemiskelôt mit mánegero bitteri.

Quæ si etiam iocunda esse uideatur fruenti . tamen retineri non possit . quominus abeat cum uelit. Tiu démo nîo sô sûoze neist tér sia niuzet . táz er sîa getuélen múge . sî nerûme . sô sî uuile?

Liquet igitur . quam misera sit beatitudo . mortalium rerum . Nû skînet uuóla . uuîo uuéneglîh sî . dero ménniskôn sâlighéit.

Quæ neque apud æquanimos perpetua perdurat . nec tota delectat anxios . Tiu ióh mit ébenmûotigên nîo uuérîg neuuírdet . nóh fermúrndên . únde ángistêndên lústsám neist tóh íro fóllûn sî.

ARGVMENTATVR NON ESSE BEATITVDINEM IN PRÆSENTI FELICITATE.

Quid igitur o mortales extra petitis . intra uos positam felicitatem? Uuáz kânt ír liute ánderes uuâr sûochendo . dîa sâldâ . die ír hábent in iu sélbên?

Error uos inscitiaque confundit. Ír neuuízent is nieht . ír hábent missenómen . dáz írret iuuih. [73.]

Ostendam tibi breuiter . cardinem summæ felicitatis. Íh óugo dir . an uuiu die méistûn sâldâ sint . uuâr sie ána uuérbent.

Est ne aliquid tibi te ipso præciosus? Íst tir ieht liebera . dánne dû sélbo?

Nihil inquies. Néin chîst tu.

Igitur si tui compos fueris . possidebis . quod nec tu umquam uelis amittere . nec fortuna possit auferre . Vuíle dû uuálten dîn sélbes . sô . dáz tu fortunam in uersihte éigîst . sô guúnnest tû . dáz tu nîomêr gérno neuerliusist . nóh tir óuh tiu fortuna genémen nemág. Mit tiu uuérdent tír béidiu gebûozet . ióh anxietas . ióh instabilitas . fóne dîen ih fóre ságeta.

Atque ut cognoscas non posse constare beatitudinem in his fortuitis rebus . sic collige. Únde dáz tû uuízîst . táz tie sâldâ nieht nesint . an dísên zuîueligên díngen . chius iz sús.

Si beatitudo est summum bonum . naturæ ratione degentis. Ûbe sâlighéit íst taz fórderôsta ménniskôn gûot. Suspensio.

Nec est summum bonum . quod eripi ullo modo potest. Nóh táz nieht taz fórderôsta gûot neíst . táz man ferliesen mág. Et hic.

Quoniam præcellit id . quod nequeat auferri. Vuánda dáz échert fórderôra íst . táz mánne benómen uuérden nemág. Et hic.

Manifestum est . quin non posset

instabilitas fortunæ adspirare . ad percipiendam beatitudinem . Sô neist nehéin zuíuel . núbe únstâte sâlda . nieht kehélfen nemúgin mánne . sâlighéit zeguúnnenne . Tíz argumentum chît . uuánda an summo bono sâlighéit íst . târ . dés prístet . táz târ sâlighéit nesî . Táz argumentum héizet a causa . uuánda summum bonum . dáz ist causa beatitudinis .

Ad hæc . Tára zûo ságo íh tír .

Quem caduca ista felicitas uehit . i. extollit . uel scit eam . uel nescit esse mutabilem . Táz neméig nio ze⌣léibo uuérden . dén disiu múrfâra sâlda héuet . núbe er sîa uuîze sô múrga uuîla uuérenta . álde neuuize . Táz íst argumentum a contrariis .

Si nescit quænam beata sors esse potest . [74.] ignorantiæ cæcitate? U'be ér iz neuuéiz . uuio sâligîh lóz méig ímo uuésen geuállen . án dero únuuizenthéite?

Si scit . metuat necesse est ne amittat quod amitti posse ne dubitat . Vuéiz er iz áber . sô mûoz er nôte fúrhten zeuerlîesenne . dáz er sih uuéiz múgen uerlîesen .

Quare continuus timor . non sinit eum esse felicem . Fóne diu nelâzet in diu átahâfta fórhta nieht sâligen uuésen . Sô getân argumentatio . héizet in rhetorica comprehensio . táz chit keuángeni . uuánda er ímo nieht indrínnen neméig . ér negefâhe in . álso er nû chît . ér uuíze . álde neuuíze fortunam instabilem . ér neíst ío sâlig nieht . A'lso dáz íst in euangelio . Baptismum iohannis de cælo erat . an ex hominibus? So uuéder sie châdîn de cælo . an ex hominibus . sô uuúrtîn sie geuángen .

Uel si amiserit . an putat neglegendum? A'lde uuânet er . úbe er iz ferliuset . táz er sih is fertrôsten múge?

Sic quoque perexile bonum est . quod æquo animo feratur amissum . lóh sô skînet úndiure . daz sîn . únde éccherôde . dáz únsih lúzzel ríuuet . sô uuir iz ferliesên . Táz íst állez dissuasoria oratio . mit tiu si inuuéndet . daz er nemínnoe caducam felicitatem . uuánda dáz íst inutile . et non necessarium .

Et quoniam tu idem es . cui scio persuasum atque insitum permultis demonstrationibus . nullomodo mortales esse . mentes hominvm . Suspensio . V'nde uuánda dû dér bíst . témo dáz chúnt ketân íst . únde in gestúncôt íst . mit mánigfâltero lêro . dáz ménniskôn sêlâ erstérben nemúgen .

Cumque clarum sit . fortuitam felicitatem finiri morte corporis . Et hic . U'nde dánne óffen sî . sáment temo líchámen erstérben dia uuérltsâlda .

Dubitari nequit . si hæc afferre potest beatitudinem . quin omne mortalium genus . fine mortis . in miseriam labatur . [75.] Sô neíst

nehéin zuíuel . úbe sî gíbet sâlighéit . álle ménnisken stérbendo . ze⌣uuêneghéite uárên . Táz héizet argumentum ab antecedentibus . uuánda úbe beatitudo fóre irstírbet . sô fólgêt nôte miseria .

Quod si scimus multos quesisse fructum beatitudinis . non solum morte . uerum etiam doloribus . suppliciisque . quonam modo præsens poterit facere beatos . quæ transacta non efficit miseros? V'be mánige dia sâlighéit kuúnnen mit temo tôde . únde mít ánderên uuêuuôn . álso martyres tâten . uuío mág tánne div gágenuuertíu sâlige tûon . díu hína uuórteníu . uuênege netûot . Táz héizet argumentum a repugnantibus . álso díu sínt repugnantia . præsens . únde transacta . Tíu sínt fóne díu repugnantia . uuánda éinez péitet hína . ánderez péitet hára .

QVOMODO TRANQVILLITAS TENENDA SIT .

Quisquis uolet cautus ponere perennem sedem . So uuér dúrh kenuárehéit sîn gesâze uuélle máchôn êuuig .

Stabilisque . nec sterni flatibus sonori euri . Nóh ér neuuíle níderuerstôzen uuérden . fóne dîen dôsôntên uuínden .

Et curat spernere pontum . minantem . fluctibus . V'nde ér intsízzen neuuíle dén drôlicho uuéllônten mére .

Uitet cacumen alti montis . uitet bibulas harenas . Tér nezímberoe neuuéder . nóh án dero hóhi des pérges . nóh án demo grîeze des stádes .

Illud urget proteruus auster . totis uiribus . hæ solutæ . recusant ferre pendulum pondus . Téret sûochet in der uuínt in⌣álemáht . hîer neíst úndenân uésti . díu daz zímber múge trágen .

Fugiens periculosam sortem . sedis amœnæ . memento certus fingere domum humili saxo . U'be dû flíhen uuéllêst . fréisiga stát . scôno zímberôndo . sô sûoche níderen stéin . ûfen démo zímbere báldo .

Quamuis tonet uentus miscens æquora ruinis . [76.] Tóh óuh tér dîezendo uuínt . uuûlle den mére . únde uélle den uuált .

Tu felix conditus robore ualli quieti . duces serenus æuum . ridens ætheris iras . Tû erléitest îo dînen líb in⌣râuuôn . sâliglicho dír lóskentêr . sámo so in⌣éinero uésti . láchênde des uuéteres úngebârdôn .

INCIPIT DISPVTARE DE REBVS IPSIS .

Sed quoniam descendunt inte iam fomenta mearum rationum puto vtendum esse paulo ualidoribus . s. remediis . Vuánda díh tóh íu íngânt mîne rédâ . mít tîen íh tíh únz nû fâscôta . sô íst nû zeuáhenne uuâno íh ze⌣stárcherên rédôn . Sî rédota únz hára mít ímo suadendo . únde

dissuadendo . secundum artem rhetoricam . A'lso dáz officium oratoris íst . suadere honesta . utilia . necessaria . possibilia . únde dára gágene dissuadere turpia . inutilia . non necessaria . impossibilia . Nû uuíle sî disputare . dáz negât ten oratorem nîeht ána . núbe den phylosophum . Táz héizet disputare . de naturis rerum . uel de deo . uel de moribus tractare . Tóh súlen uuír dáz chîesen . dáz sî hértôn beginnet péidiu tûon . ióh disputare . ióh suadere .

Age enim . Uuóla nóh . ságe dés ih frâgee .

Si iam non essent caduca . et momentaria dona fortunæ . quod in eis est . s. donis . quod aut umquam uestrum fieri queat . aut perspectum . consideratumque non uilescat? U'be díe hâlen . únde díe uerlóufenten gébâ dero fortunæ neuuârîn . uuáz máhti dánne déro gébôn îomer íuuêr uuérden . úbe sî íro íu neóndi . álde uuáz rûohtînt ír déro sélbôn . sô ír sie gnôto gechúrînt? Ter mán nehábet nehéinen geuuált ríche zesînne . ímo neúnne is tiu fortuna . dér sélbo rihtûom íst smáhe . án sîn sélbes natura .

DE PECVNIA .

Diuitiæne uel uestra . uel sui natura . prætiosæ sunt? I'st tér rihtûom tiure . [77.] fóne ímo sélbemo . álde fóne iu?

Quid earum potius? Iâ uuéder íst tiurera . iro zuéio?

Aurumne . ac uis congesta pecuniæ? Vuânest tu daz kólt tiurera sî . únde díu gesámenôta mánegi des scázzes? tánne die ménnisken?

Atqui hæc effundendo magis quam coaceruando melius nitent . Tríuuo sîe glîzent sô báz . úbe man sie mêr ûz kíbet . dánne man sie sámenôe .

Siquidem auaritia semper odiosos . facit . largitas claros . Táz skînet târ ána . uuánda fréchi . léidet tie ménnisken . milti máchôt sie mâre . únde geuuáhtliche .

Quodsi non potest manere apud quemque . quod transfertur in alterum . tunc est pretiosa pecunia . cum translata in alios . usu largiendi desinit possideri . V'be dáz ter mán ímo háben nemág . táz ér ándermo gíbet . sô íst fóne díu zegébenne . uuánda dánne uuírt ter scáz_tíure . sô er fóne spéndônne zegât .

At eadem si congeratur apud unum . quanta est ubique gentium . cæteros sui inopes fecerit . Unde sô getân íst íuuêr scáz . úbe ín éinêr állen begrîfet . so uuáz sîn ín_dero uuérlte íst . táz sîn die ándere dárbênt .

Et uox quidem tota pariter replet auditum multorum . Nû íst tiu stímma solíh scáz . táz sî állíu sáment in mánnoliches ôrôn íst .

Uestræ uero diuitiæ . nisi comminutæ . in plures transire non pos-

sunt. A'ber iuuêr rihtûom neíst ánderes uuîo nieht keméine . ér neuuérde zetéilôt.

Quod cum factum est . necesse est pauperes faciant . quos relinquunt. Sô er getéilet uuírt . sô sint tîe déste ármeren . díe ín téilent . únde lâzent.

O igitur angustas inopesque diuitias . quas nec habere totas pluribus licet . et ad quemlibet non ueniunt . sine paupertate cæterorum. Vuóla gréhto . uuîo gnôte . únde uuîo árm . dér rihtûom íst . dén mánige háben nemúgen nóh éinemo zûo neslinget . ánderêr neármee.

DE GEMMIS. [78.]

An fulgor gemmarum trahit . i. illicit et delectat oculos? Lústet iuuih tie gímma zeséhenne? I'st íro gliz iuuerên óugôn lieb?

Sed si quid est in hoc splendore præcipui . gemmarvm est illa lux . non hominum. I'st in ieht ána tíurero glánzi . diu háftêt ín . náls tien ménniskôn.

Quas quidem mirari homines . uehementer admiror. V'nde mih íst uuúnder . dáz sih íro foman uuúnderôt.

Quid est enim carens animæ motu . atque compage s. membrorum . quod pulchrum esse iure uideatur. animatæ . rationabilique naturæ? Vuáz íst libelôses . únde lidelôses . dáz in_sêlemo dínge . sô der ménnisko íst . únde rédohâftemo . súle scône dúnchen? I'mo sól scône dúnchen dáz ímo gelih íst.

Quæ tametsi conditoris opera . suique distinctione aliquid postremæ pulchritudinis trahunt . collocatæ tamen infra excellentiam uestram . nullomodo merebantur ammirationem uestram. U'be sie óuh fóne gótes uuíllen . únde uóne íro sélbero féhi . ieht tero hínderostûn scôni hábent . ío dóh fóne iuuerro búrlichi férro geskéidené . sóltôn sie íu únuuúnderlih kedúnchen.

DE MVNDI SPECIE.

An delectat uos pulchritudo agrorum? Túnchet íu dáz félt skône.

Quidni. Ziu nesól.

Est enim pulchra portio pulcherrimi operis. I'st éin scône téil dero scônûn uuérlte.

Sic quondam gaudemus . facie sereni maris. Sô íst óuh ter mére minnesám . in_ánasihte . sô er stille íst.

Sic cælum . sydera . lunam . solemque miramur. Sô éigen uuír fúre uuúnder . sélben den himel . únde álliu gestírne.

Num te aliquid horum attingit? I'nno? trífet tih téro dehéinez ána? kíbet iz tir ieht sínero scôni?

Num audes gloriari splendore alicuius talium? Ketárst tu dih îeht rûomen íro scôni?

An uernis floribus ipse distingueris? Máht tû geuéhet uuérden . nâh tien blûomôn? [79.]

Aut tua in⌣æstiuos fructus intumescit ubertas? A'lde sôlt tû ébenbírîg uuérden . dien súmerlichên geuuâhstên?

Quid inanibus gaudiis raperis? Vuáz lâzest tû dih ána . sô úpiga méndi?

Quid externa bona pro tuis amplexaris? Vuáz íst tír liebera ánder gûot . tánne daz tîn?

Numquam faciet fortuna tua esse . quæ natura rerum a te fecit aliena. Tír nemég tiu fortuna dáz nieht kegében . tés tíh tiu natura hábet keûzôt.

DE ALIMENTIS.

Terrarum quidem fructus . animantium procul dubio debentur alimentis. Ter érduuv˝ocher sól dien lébendên ze⌣fûoro âne zuîuel.

Sed si uelis replere indigentiam naturæ . quod satis est . nihil est quod fortunæ affluentiam petas. Vuile du áber dés keuágo sîn . dés tiu natura bedárf . sô nefórderôst tû nehéin úrgûse dero fortunæ. Uuánda démo íst sámo uuóla . dér gnûoge hábet . sô démo . dér zeuílo hábet.

Paucis enim . minimisque natura contenta est. A'n únmánigên díugen . únde lúzzelên . hábet tiu natura gnûog.

Cuius sacietatem si superfluis urgere uelis . aut iniocundum fiet . quod infuderis . aut noxium. Vuile du íro îeht úber tûon . sô íst tír iz éin uuéder . sô únuuv˝nna . álde scádo.

DE INDVMENTIS.

Iam uero pulchrum putas fulgere uestibus? Vuile dû gân gezieret mit mísselichero uuâte?

Quarum species si grata est intuitu . aut materiæ naturam . aut ingenium mirabor artificis. V˝be sî dien óugôn lîchêt . sô lóbon íh éin uuéder . sô dîa chléini des vuúrchen . álde dén gezíug tes uuérches.

DE FAMVLIS.

An uero longus ordo famulorum te felicem facit? Máchôt tíh tiu mánigi dînero scálcho sâligen?

Qui si fuerint moribus uitiosi . pernetiosa domus sarcina⌣ et ipsi domino uehementer inimica. [80.] Tîe úbe sie árgchústíg sínt . zála in⌣demo hûf sínt únde bûrdi . únde únhólde sélbemo demo hêrren.

Sin uero probi . quonam modo numeratur in tuis opibus aliena pro-

bitas? Sint sie áber chústig . uuîo múgen dánne ánderes mánnes chúste . dîn scâz sîn . únde dîn rihtûom?

ALIENA BONA ESSE QVÆ NVMERAVIT.

Ex quibus omnibus liquido monstratur . nihil horum quæ tv computas in tuis bonis . tuum esse bonum . Fône démo állemo skînet . táz téro nehéin dîn gûot neist . tîu dû fúre dázſáhtôst.

Quibus si nihil inest appetendæ pulchritudinis . quid est quod uel amissis doleas . uel læteris retentis? V'nde úbe án ín nehéin diu scôni neist . téro dû gérôn súlist . uuáz ist tánne . dáz tih sûle uerlórnez ríuuen . alde gehábetez fréuuen?

Quod si natura pulchra sunt . quid id tua refert? V'be siu án ín sélbên natûrlicho gûot sint . uuáz háftêt tih tîu scôni?

Nam hæc quoque a tuis opibus sequestrata per se placuissent. Neuuârin sie dîn nieht . sô uuârîn siu dóh scône.

Neque enim idcirco sunt prætiosa . quod in tuas uenere diuitias. Nóh táz netiuret siu nieht . táz siu dîn sint.

Sed quoniam prætiosa uidebantur . tuis ea diuitiis annumerare maluisti. Súnder dánnân gestîeze dû siu hinder dih . uuánda siu dir tîure dûnchent.

OPIBVS NON FVGARI INDIGENTIAM .

Quid autem tanto strepitu fortunæ . desideratis? Vuáz uuéllent ir dóh nû geſûon . mít sô michelemo óstôde inuerro sáchôn?

Fugare credo indigentiam opibus quæritis. I'r uuéllent iz sô bringen uuâno íh . táz íu niehtes nebréste.

Atqui . hoc uobis in contrarium cedit. Tríuuo . dáz féret ál ánderes.

Pluribus quoque adminiculis opus est . ad tuendam uarietatem prætiosæ suppellectilis. Misselîh scáz tîurêr . bedarf óuh micheles kezíuges . táz er beuuárôt uuérde. [81.]

Verumque illud est . permultis eos indigere . qui permulta possideant. U'nde íst uuârez pîuuúrte . dáz man chît . tér filo hábet . tér bedárf óuh filo.

Contraque minimum . A'ber dáragágene bedúrfen die lúzzel.

Qui metiantur abundantiam suam necessitate naturæ . non superfluitate ambitus. T'ie dés séhent . táz sie íro geziug kescáffoên áfter natûrlichero nôte . náls áfter démo únméze dero giredo.

DE PROPRIO ET NATVRALI BONO .

Itane autem nullum est bonum . uobis proprium . atque insitum . ut in externis ac sepositis rebus . bona uestra queratis? Prístet íu dánne án íu sélbên . dáz ir éigen gûot ne-

éigent . nóh natûrlîcho îngetân iz . táz ír iz in⌣ánderên sáchôn sûochent?

Sic rerum uersa conditionem . ut animal merito rationis diuinum . non aliter sibi uideatur splendere . nisi possessione inanimatæ suppellectilis? Sól nû sô bestúrzet sîn . diu geskáft téro dingo . táz ter ménnisko góte gelîchêr . án déro uuírde sînero rationis . ímo sélbemo nesúle dúnchen scône . âne fóne únlébendes tinges hábede?

Et alia quidem suis contenta . A'nderíu tîer . sint álliu geuágo íro gûotes .

Uos autem consimiles deo mente . captatis ornamenta excellentis naturæ ab infimis rebus . I'r áber góte geliche iníuuermo sínne ír uuéllent zîerdâ sûochen íuuerro frámbarûn naturæ . án dien hínderôstên díngen .

Nec intellegitis . quantam iniuriam faciatis conditori uestro . Nóh ír neuuízent nîeht . uuîo míchela únera ír góte tûont .

Ille uoluit genus humanum præstare terrenis animalibus . uos detruditis dignitatem uestram . infra infima quæque . Ér uuólta ménniskôn slâhta . álles írdiskes tinges hêrostv'n uuésen . [82.] ír tûont áber íuuera hêrscáft hínderorûn dien hínderôstên díngen .

Nam si omne quod cuiusque bonum est . s. ut deus est iustorum . eo cuius est . constat esse prætiosius . s. ut constat deum esse prætiosiorem omnibus iustis . cum uilissima rerum uestra bona esse iudicatis . s. non deum . eisdem summittitis uosmetipsos uestra existimatione . V'be állero díngoliches kûot tîurera íst . tánne iz sélbez sî . únde ír áhtônt íuuêr gûot uuésen daz áfterôsta . sô úndertûont ir íuuih témo . dáz chît . sô bírnt ir hínderôren démo . áfter íuuerro áhtúngo . Táz héizet argumentvm a⌣maiore . U'be diuitiæ sínt prætio maiores . sô sínt diuites . prætio minores .

Quod quidem haud inmerito cadit . Táz keskíhet iv mit réhte .

Humanæ quippe naturæ . ista conditio est . ut tum tantum cum se cognoscit . excellat cæteris rebus . Tero ménniskôn natura íst sôgetân . táz si échert tánne sô si síh pechénnet . ánderên díngen fórderôra sî .

Eadem tamen redigatur infra bestias . si se nosse desierit . V'nde áber dien tîeren hínderôra sî . úbe si síh nebechénnet .

Nam cæteris animantibus naturæ est . sese ignorare . hominibus uitio uenit . Táz íst fóne diu . uuánda iz án dien tîeren natura íst . táz siu síh nebechénnên . únde iz áber án dien ménniskôn fóne âchústen íst .

DE EXTERIORI CVLTV NEMINEM FIERI PVLCHRVM .

Quam uero late patet hic uester error . qui existimatis aliquid posse

ornari . alienis ornamentis. Vuîo férro dóh nû der írredo gât . únde uuîo mánige dóh íuuêr dâr ána betrógen sínt . táz ír uuânent . mít tero ûzerûn zîerdo îomannen gezîeret uuérden .

At id fieri nequit . Nû nemág áber dés nîeht sîn .

Nam si luceat quid ex appositis . ipsa quidem quæ apposita sunt laudantur. [83.] Tréget îouuiht îeht scônes ána . sô lóbôt man dáz iz ánatréget .

Illud uero his tectum atque uelatum . in sua nihilominus fœditate perdurat. Táz áber míte behéilet íst . táz fólle hábet sîna úbelo getâni .

Ego uero nego ullum esse bonum . quod noceat habenti. I'h uuíle chéden . dáz táz kûot nesî . dáz tir tárôt temo hábenten .

Num id mentior? Líugo ih tánne?

Minime inquis. Táz ne tûost chîst tu .

At=qui diuitiæ persepe nocuerunt possidentibus. Ter rîhtûom scádôta ófto démo . dér in hábeta .

Cum pessimus quisque . eoque magis auidus alieni . se solum dignissimum putat . qui habeat . quicquid usquam est auri . gemmarumque. I'h méino . sô ételih úbel=uuiht . únde ánderro gûotes sô uílo fréchera . síh éinen áhtôt uuírdigen zehábenne állen dén scáz . tér îonêr íst .

Tu igitur qui nunc sollicitus pertimescis contum . gladiumque . si uitæ huius callem uacuus uiator intrasses . coram latrone cantares. Fóne díu ságo íh tír . dû nû sôrgêst táz man díh sláhe . uuállotîst tû bárêr in‿dísemo lîbe . ióh síngen máhtîst tu báldo fóre scâcharen .

O præclara opum mortalium beatitudo . quam cum adeptus fueris . securus esse desistis. Uuóla uuîo tíure . dîa sâldâ dero ôtuuálôn sínt . Sîe sínt créhto sô tíure . sô dû sie guúnnest . táz tu fúrder síchûre neuuírdest. Táz héizet irrisio yronica .

VETERES PARVO CONTENTOS ESSE .

Felix nimium prior ætas. Tiu êrera uuérlt uuás fílo sâlig.

Contenta fidelibus aruis . i. fertilibus. Sî uuás íro érdchúste geuágo.

Nec inerti perdita luxu . i. superfluitate quæ inertes facit. Nóh únmezes ferlórníu . nóh fóne démo eruuórteníu .

Quæ solebat soluere sera ieiunia . facili glande. Tíu dir sítig uuás spâto inbîzen . mít sléhtero fûoro.

Non norat confundere bachica munera liquido melle. Sî neuuíssa uuáz púrgerísso uuás . sî hábeta úngelírnêt . ten uuîn mískelôn mít séime. [84.]

Nec miscere . i. tinguere lucida uellera servm . tirio ueneno. Nóh tîe scônen sîdâ dero serum fáreuuen mít tíriskemo sóuue. Seres sízzent

hína uérro ôstert inében india . dîe stróufent ába íro bóumen éina uuólla . dîa uuír héizên sîdâ . dîa spínnet man ze‿gárne . dáz kárn fáreuuet man mísselicho . únde máchôt tar=ûz féllôla. Sô man áber púrpurûn máchôn uuíle . sô sûochet man díu animalia ín‿demo mére . díu latine conchilia héizent . tíu lígent petâníu in‿zuéin scálôn . Tîe scála blûotent . sô man siu bríchet . mít témo blûote . fáreuuet man dia púrpurûn . Vuánda diu édelesta uuírt ze‿tiro . únde sî óuh târ zeérest uuárd . pedíu chît er tirio .

Somnos dabat herba salubres . Tie líute slîfen dô héilesamo án demo gráse . sîe nehábetôn féderbétte .

Potum quoque dabat lubricus amnis . Taz uuázer gáb ín trínchen .

Umbras altissima pinus . Póuma scátotôn ín . sîe nehábeton híuser .

Nondum secabat hospes alta maris . Nóh tô neuuállota nîoman úber mére .

Nec mercibus lectis . uiderat noua maria . Nóh mít kesámenôtemo mérze . nestádeta er ûz an únchúndemo stáde .

Tunc tacebant seua classica . Tô neuuúrten lût tíu zâligen uuîghórn . mít tîen man sie nû uuîset ze‿uuîge .

Neque fusus cruor acerbis odiis . tinxerat horrida arua . Nóh táz plûot . táz fóne fîentlichên uuúndôn châme . dáz neblûotegôta dia érda .

Quid enim uellet furor hosticus prior mouere ulla arma? Zíu sólti fîentscáft êrera uuérden . dáz chît zíu sóltîn dehéine dúrh fîentscaft zeféhtenne . êreren uuérden .

Cum uiderent seua uulnera . nec ulla præmia sanguinis . Tánne sie sáh in uuúndâ . únde nehéinen lôn dero uuúndôn?

Utinam redirent modo nostra tempora in priscos mores . Uuólti gót eruuúndîn díse únseren zîte . hína ze‿dîen áltên síten . [85.]

Sed amor habendi ardet feruens . saeuior ignibus æthnæ . Nû neíst tés nîeht . núbe fréchi íst nû inzúndet . stréde uuálligora . dánne daz fíur in æthna . Æthna brínnit in sicilia . álso ueseuus tûot in campania . únde clemax in cilitia .

Heu quis fuit ille . qui primus fodit pondera tecti auri . gemmasque uolentes latere . prætiosa pericula . A'h ze‿sêre . uuér uuás îo dáz . tér êristo grûob ûzer érdo . góld . únde gímmâ . fréisige tíureda . tîe nóh kérno ínne lâgîn . úbe sie mûosîn .

QVID SIT INTER RHETORICAM SVADELAM . ET PHILOSOPHICAM DISPVTATIONEM .

Hîer sólt tu chîesen . uuáz keskéidenes . únder rhetorica suadela . mít téro si zeêrest ána fîeng . únde únder philosophica disputatione . dâr si nû ána íst . Tô si ín sîechen fánt sînes mûotes . únde er dés fortunam scúldigôta . sámo so er sîa in‿dínge

mâloti . dáz sî în dâra zû brâht hábetî . tô sólta si îmo nôte . uuánda si medica íst . mít tíu zeêrest héilen sîn mûot . dáz sî is keántséidoti . dîa ér is zêh . Táz téta si mít tîen defensionibus . dáz ze⌣íro bézeren uuân nesî . nóh ze⌣íro nîoman bezeren mûoten nesúle . únde si ánderiu uuérden nemúge . âne díu si to uuás . V´nde úbe fortuna beginne uuésen stâte . dáz si fortuna nesî . únde uuémo si nóh stâte uuûrte . únde er sîa lángôst mít îmo gehábeti . V´nde sîd si uuíder în báz hábe geuáren . dánne uuíder ándere . ziu er sia mâloe . U´nde si îmo óuh nóh ze⌣tâte gesuíchen nehábe . únde daz îmo liebesta múge sîn . dáz îmo dáz úninfáren sî . U´nde ze⌣demo gnôtesten . dáz si îmo des sînes nieht nehábe infûoret . únde si íro gûotes mûosi îmo únnen . sô lángo si uuólti . únde sî áber íro gûot zu⌣íro zúcchen mûosî . únde er mêr fône sînen úngedúlten . dánne fône íro únréhte sieh sî . U´nde er síh uuárnoe souuélês fogetis er uuélle . [86.] únde sî síh témo uuóla dínglicho eruuére . Uuér ne bechénnet tíz kechôse . únde dáz ze⌣disemo gechôse háftêt . ál tréfen ze⌣oratoris officio? U´nde uuér neuuéiz rhetoricæ facundiæ . diz uuésen éigen spil? Vués sínt únmûozîg iudices . únde iuris⌣consulti . âne súsliches stritodes? Tíz genus causæ . héizet forense . In foro skéllent tîe sô getânen controuersiæ . A´n dísên íst suasio . únde dissuasio . Mít uuîu mág man in⌣dínge suadere . álde dissuadere . âne mít iusto . únde iniusto? Mít uuîv máhti sî în nû stillen . âne mít tíu dáz sî în dûot pechénnen . dáz er án fórtunam nehéin réht nehábe? Sôl man dáz peginnet óugen . uuîo réht . únde uuîo únréht táz sî . dáz éinêr den ánderen ána fórderôt . sô spûot tero suasionis . únde dero dissuasionis . V´nde uuánda sî îmo nû hábet ûber nómen sîn sêr . mít téro satisfactione . pediu stépfet si nû âba dero suasione ze⌣dero disputatione . dáz si îmo dâr míte fólle héile sîn mûot . Nû fernémên . dáz uuóla . dáz man in sprâcho dâr man in⌣dero deliberatione sízzet . úbe dáz únde dáz zetûonne sî . álde zelâzenne . mít utili . únde mít inutili . suasionem tûon sól . únde dissuasionem . A´lso liuius scrîbet . uuîo michel strît tés ze⌣romo uuás . náh tíu galli dia búrg ferbrándôn . uuéder sie romam rûmen sóltîn . únde uáren in⌣veientanam ciuitatem . tíu dô gánz in íro geuuálte uuás . únde dâr fúrder sízzen álde nesóltin . Uuér máhti ian démo strîte chéden . uuéder iz réht . álde únréht uuâre? Târ uuás ána zechéddenne[1]) . uuéder iz núzze uuâre . álde únnúzze . V´nde álliu díu suasio . díu dâr ána

[1]) Das doppelte «d» der handschrift rührt wohl von der silbentrennung des wortes durch das ende der zeile her. vgl. b. 1, s. 22.

uuás . diu îlta déro einuuéderez kelóublihtûom . dáz iz utile uuâre getân . álde uerlâzen . A'ber in demonstratiuo genere causæ . sô man dâr úmbe in_strîtigemo râte sizzet . [87.] uuémo dés únde dés zegetrûenne sî . sô ist án dero suasione honestas . zenémmenne . íh méino dés . dén man dára zûo lóbôt . únde dissuadendo íst sîn turpitudo zenémmenne . úbe man in ferchíuset . A'lso iz úmbe ciceronem fûor . dô man ín úmbe dia nôt ze consule sázta . dáz sie síh mít nîomanne ándermo netrûuuetôn catilinæ eruuéren . únde sînên gnôzen . âne mít ímo . Súme lóbetôn ín dúrh sînen uuîstûom . súme châden . álso salustius ságet in catilinario . consulatum uiolari . eo quod de equestri ordine ortus sit . non de senatorio . Sús ketâne questiones . uuánda sie inter ciues uuérdent . pediu héizent sie ciuiles . táz chît púrgliche . álde gebùrliche . A'n disên íst álso uuír geságet éigen . suasio únde dissuasio . A'n díse tûot síh ter orator . díe áber ciuiles nesint . díe sínt philosophicæ . téro uuírt disputando geántuuúrtet .

DE PARTIBVS PHILOSOPHIÆ .

Philosophia téilet síh in diuina et humana . Diuina lêrtôn . díe úns in_bûochen gótes sélbes naturam . únde dia ueritatem trinitatis scríben . Díe héizent theologi . Téro uuás iohannes euangelista ter fórderôsto . Humana lêrent únsih physici únde æthici . táz chît . de naturis et moribus . Ter áltesto physicus uuás phitagoras . apud grecos . tára nâh talês . únde sine iúngeren . anaxagoras . únde anaximander . únde anaximenes . Tîe béitôn síh errâten . uuánnân ûz tísiu uuérlt keskáfen sî . súm chád . ûzer fiure . súm chád ûzer uuázere . súm chád . ûzer diuina mente . Târ mite râtiskotôn sie uuánnân dágoliches geskéhe accessus maris . et recessus . uuánnân uuílon geskéhe eclipsis solis et lunæ . uuánnân vuínteres chúrze tágâ sîn . únde súmeres lánge . [88.] uuánnân álle fontes fluminum chómên . uuéder mêra sî sol álde luna . uuîo michel diu érda sî . uuâr ûfe si stánde . uuáz sía inthábee . Dáz únde álsô getânez . scríben sîd keuuárôr ambrosius in_exameron . únde ándere . be_díen iz_beda lírneta . dér iz áber dára nâh scréib in sînemo bûoche de natura rerum . Æthici sínt tîe únsih lêrent háben réhte síte . Téro uuás êristo apud grecos socrates . tára nâh uuâren iz mánige socratici . Téro súmeliche scríben dánnan bûoh . álso panethius téta apud grecos et filius eius . únde cicero téta apud latinos . án sînemo bûoche de officiis . án démo er íihet táz ér eruóllôn uuélle . dáz panethius léibta . Tîe ságetôn . uuíolih tir uuésen súle . societas humanæ uitæ . tia uuír

héizên mánehéit. Tês pedêh óuh cato metrice zescribenne . án sînemo libello . dáz tir ána uábet. Si deus est animus . nobis ut carmina dicunt. A'ber terentius comicus tér nelêrta nieht tie mores . uuîolih sie uuésen sûlin . núbe ér ânterôta . uuîo corrupti sie sîn án dien ménniskôn. Pediu chád er. Descripsi mores hominum iuuenumque . senumque. Táz chît . íh ânterôta dero ménniskôn site. Tára nâh neuerliez óuh ambrosius nieht . ér nescribe de officiis . dáz chît . uuáz mánnoliches ámbáht sî zetûonne . uuáz în ána gánge zetûonne. Târ mág man ána lirnên . integritatem uitæ . diu den mán perfectum . únde sanctum getûot. Tára zùo triffet tisiu disputatio . dáz diuitiæ den mán nemúgen sáligen getûon . únde sie bediu sîn contemnendæ.

DIGNITATES ET POTENTIAS NON ESSE NATVRALIA BONA.

Quid autem disseram de⌣dignitatibus et potentia? Vuáz mág ih râchôn fóne hêrskéfte . únde fóne geuuálte?

Qua uos exæquatis cælo . inscii ueræ dignitatis . ac potestatis. Fóne déro ir iuuih uuânent ében hóhe himele . uuánda îr nieht nebechénnent tero uuârûn hêrskefte . únde dero uuârvn máhtigi? Uuélicha beatitudinem múgen sie iu gében? [89.]

Quæ si inciderint in improbissimum quemque . quæ incendia eructuantibus flammis æthnæ . quod diluuivm dederit tantas strages? Vuáz netûont sie . sô sie úbelemo uuihte ze⌣hânden chóment? Vuélih fiur ûzer æthna fârentez . álde uuélih sînflûot . tûot sólichen suîd . táz chît sólicha suéndi dero liuto?

Certe uti arbitror te meminisse . consulare imperium . quod fuerat principium libertatis . uestri ueteres cupiuerunt abolere . qui prius abstulerant regivm nomen de ciuitate . ob eandem superbiam. Iâ uuóltôn iuuere fórderen . álso dû uuâno îh kehûgest . uuîo dû lâse . úmbe dîa úbermûoti dero consulum . tîligôn íro ámbaht . táz sélba ámbaht tóh fóre uuás . ánagénne dero libertatis. Táz uuóltôn sie tûon . álso sie óuh iu ér chûninges keuuált . tero bûrg âba genâmen. Liuius ságet . uuîo tarquinius superbus . tér ze⌣romo uuás septimus rex a romulo . fertríben uuárd fóne bruto . únde collatino . únde tricipitino . únde fóne ánderên coniuratis ciuibus . úmbe sîna úbermûoti . fóne déro er námen hábeta . únde uuîo sie síh éinotôn . fûre die reges consules zehábenne . dîe iârliches keuuéhselôt uuúrtîn . nîo sîe lángo geuuáltig uuésendo . ze⌣úbermûote ne uuúrten. Sô óuh tie be⌣déro uuîlo begóndôn tyrannidem ûoben . dô uuóltôn sie óuh ten geuuált ferzéren . únde niuuiv ámbáht sképfen . diu man des îâres .

mêr dánne éinêst uuéhseloti . dáz tie díe dar ána uuârîn . in⌣déro fríste ze⌣nehéinero insolentia gefâhen nemáhtîn . V'be potentia dúrh síh kûot uuâre . sô neléideti sî în sô nîeht . Libertas íst zuískíu . éiníu íst . tíu den mân dés fríen dûot . táz er nîomannes scálh neist . ánderív ist . fóne déro si nû chôsôt . tíu în ióh chúninglíches keuuáltes inbindet . únde ér âne geméine êa . nehéinen geduuíng nehábet .

At si quando deferantur probis . quod perrarum est . quod in eis aliud placet . quam probitas utentivm ? [90.] Chóment sie óuh ze⌣hánden gûotên . dáz fílo sélten íst . uuáz mág án în dánne líchên . âne dero geuuáltigôn gûoti ?

Ita fit . ut non accedat honor uirtutibus ex dignitate . sed dignitatibus ex uirtute . Sô máht tû chîesen . dáz tiu gûoti nîeht kezîeret neuuírt . mít temo ámbahte . núbe daz ámbaht uuírt kezîeret . mít tero gûoti .

Quæ uero est ista uestra expetibilis . ac præclara potentia ? Uuáz íst nû der geuuált nâh témo ír sô gnôto gân súlent . únde dér iu sô mâre íst ?

Nonne consideratis o terrena animalia . qui quibus præsidere uideamini ? Ne uuízent ír érd⁼tîer . uuîo smâhe ír birnt . únde díe . déro ír uuânent uuálten ?

Num si uideres inter muros . unum aliquem præ ceteris sibi uindicantem . ius ac potentiam . quanto mouereris cachinno ? I'nno ? úbe dû únder mûosen . éina sáhîst síh ána zócchôn geuuált . únde máhtigi . ze⌣uuélemo húhe neuuâre dir dâz ?

Quid uero si corpus spectes . imbecillius homine reperire queas ? Uuártêst tû den líchámen ána . uuáz findest tu dánne únmáhtigôren . dánne ménnisken sint ?

Quos sepe quoque necat . uel morsus muscularum . uel introitus reptantium in secreta quæque . Tîe ófto erstérbet . ióh táz sie flîegâ bizent . ióh táz éteuuáz în sîe uersliufet .

Quo uero quisquam possit exercere aliquid ius in quempiam . nisi in solum corpus . et quod infra corpore ? Uuâr ána mág îoman skéinen sînen geuuált . âne án demo líchámen . únde dáz temo líchámen hinderôra íst ?

Fortunam loquor , I'h méino sîne sáchâ .

Num quicquam imperabis libero animo ? Máht tu îeht ûz erdréuuen geuuáltigemo mûote ?

Num mentem coherentem sibi firma ratione amouebis a statu propriæ quietis ? Uuânest tu dehéin mûot keuéstenôtez . mít rédo ába stéte eruuékkêst . únde iz pringêst ûzer sînero stílli ?

Cum liberum quendam uirum . i. anaxagoram philosophum . tyrannus putaret se adacturum suppliciis . ut proderet conscios aduersum se factæ coniurationis . momordit linguam atque abscidit . et in os tyranni

seuientis abiecit. Neuuéist tv na? [91.] Dó éinen geuuáltigen mán sînes mûotes . ter tyrannus uuânda genôten mit chéli . dáz er imo méldeti . die dia éinunga uuissîn diu uuíder imo getân uuás . táz ér béiz imo sélbemo ába dia zúngûn . únde sia spêh temo tyranno . únder diu ougen?

Ita cruciatus . quos putabat tyrannus esse materiam crudelitatis . uir sapiens fecit esse uirtutis. Ze⌣déro uuîs uuâfenda sih ter uuíso mit tiu ze⌣uuéri . mit tiu der tyrannus uuólta skéinen sîna grimmi.

Quid autem est . quod quisque possit facere in⌣alium . quod non possit ipse sustinere ab alio? U'be nû der ménnisko máhtig íst . uuáz mág er nû ándermo getûon . ér nemúge dáz sélba líden?

Busiridem accepimus solitum necare hospites . ab hercule hospite fuisse mactatum. Uuír geéiscotôn busiridem io slân sîne géste . únde ópferôn sînên góten . pe⌣déro uuílo téta imo daz sélba sîn gást hercules.

Plures pœnorum captos bello . coniecerat regulvs in uincula . sed mox ipse præbuit manus catenis victorum . Mánige afros téta regulus in⌣háft . únde in⌣bánt . tîe er in⌣uuîge gefieng . dára nâh uuárd óuh ér geuángen . únde sámo fásto gebúnden Lis orosium.

Putasne igitur ullam eius hominis potentiam . qui non possit efficere . ne quid ipse in alio potest . id alter in se ualeat? Uuânest tû dén háben dehéina máht . tér dáz ketûon ne mág . imo nemúge begágenen . dáz sélba . dáz er ándermo tûot.

Ad hæc . si ipsis dignitatibus . ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni . numquam pessimis prouenirent. V'nde nóh tára zûo . uuâre ieht natûrliches kûotes . an hêrskéfte . únde an geuuálte . só nebechâmin sie nio dien zágôstên.

Ne enim solent aduersa sibi sociari. Vuánda uuíderuuartigiv nebéitent nieht zesámine.

Natura respuit . ut contraria quæque iungantur. Natura nehénget nieht táz siu sih máreuuên.

Ita cum non sit dubium . pessimos plerumque fungi dignitatibus . illud etiam liquet . natura sui non esse bona . quæ se patiantur pessimis herere. [92.] A'lso skînet . sîd tie zágôsten ze⌣ámbáhten chóment . táz tîe sáchâ gûot nesint . tîe dien uuírsistên múgen háftên.

Quod quidem dignius potest existimari de cunctis muneribus fortunæ quæ uberiora peruenìunt ad improbissimum quemque. Táz man báldo spréchen mág fóne állemo démo . dáz tiu fortuna gibet . tés tien uuírsistên méist zûo slinget. A contrariis íst tísiu argumentatio genómen.

De quibus illud etiam considerandum puto . quod nemo dubitat esse fortem . cui conspexerit inesse fortitudinem. Et cuicumque uelocitas

adest . manifestum est esse uelocem. Sic musica musicos . medicina medicos . rhetorica rhetores facit. Fóne dien dingen íst óuh táz zechiesenne . dáz man dén uuéiz stárchen . án démo man bechénnet tia stárchi . únde dén snéllen . an démo man bechénnet tia snélli . únde musica tûot musicos . medicina medicos . rhetorica rhetores.

Agit cuiusque rei natura . quod proprium est. A'llero dingoliches natura . uuúrchet táz iro geslâht íst zeuuúrchenne. Tíu argumenta sínt a causa . uuánda qualitates . sô fortitudo íst . únde uelocitas . díe sínt causæ . dáz chît máchunga . únde uuúrcheda dero qualium . sô fortes . únde ueloces sínt.

Nec miscetur effectibus contrariarum rerum. Nóh sî nemiskelôt síh nîeht tîen uuíderuuartigên uuúrchedôn . sô ignauia íst fortitudini . únde tarditas uelocitati.

Et ultro depellit quæ aduersa sunt. U'nde gérno uuéret si síh tîen . díu íro uuídere sínt.

Atqui nec opes queunt restinguere. inexpletam auaritiam. Tríuuo . ze déro uuîs . sô fortitudo mánne benímet ignauiam . sô nemúgen nîeht opes mánne benémen sîna míchelûn fréchi.

Nec potestas fecerit sui compotem . quem uitiosæ libidines retinent astrictum insolubilibus catenis. Nóh keuuált netûot tén sîn sélbes keuuáltigen . tén sîne scádoháften gelúste bíndent . mít stárchên chétennôn.

Et dignitas collata improbis . [93.] nonmodo non efficit dignos . sed prodit potius . et ostent~t indignos. U'nde uuírde . díe uuír héizên hêrscáft . úbelên ze~hánden brâhte . nemáchônt sie nieht uuírdige . núbe sie méldent sie mêr uuésen únuuírdige . únde dáz óugent sie.

Cur ita prouenit? Zíu féret táz sô? táz sie gehéizent . zíu negemúgen sie dáz?

Gaudetis enim compellare falsis nominibus res aliter sese habentes. Táz íst fóne díu . uuánda ír uuéllent tiu díng ál ánderes némmen . dánne siu getân sîn.

Quæ facile redarguuntur effectu ipsarum rerum. Tîe missenémmedâ uuérdent sâr geóffenôt . án déro tâte . déro díngo . déro námen sie sínt.

Itaque nec illæ diuitiæ . nec illa potentia . nec hæc dignitas . iure potest appellari. Fóne díu nemág íro nehéin mit réhte sô héizen . sô man siu héizet . nóh táz ír héizent . rîhtûom . nóh táz ír héizent keuuált . nóh táz ír héizent uuírde.

Postremo idem licet concludere de tota fortuna . in qua nihil expetendum . nihil inesse natiuæ bonitatis manifestum est. Ze~demo gnôtesten . uuíle íh táz sélba féstenôn . fóne állero uuérlt=sâldo . án déro nîehtes neíst . zegérônne . únde óffeno natûrliches kûotes nîeht néist.

Quæ nec se semper adiunget bonis . et non efficit bonos . quibus adiuncta fuerit . Tiu sih nieht îo zegûotên neinnôt . nóh tîe gûote nemáchôt . zedien sî sih innôt .

QVID SIT DISPVTATIO .

Tiz sús ketâna getrâhtede . ist philosophorum . náls rhetorvm . Sús nesól man nieht tingón . nóh sprâchôn . núbe uuîssprâchôn . Tiu uuîssprâchunga . héizet disputatio . Tér námo ist tánnân chómenêr . dáz philosophi nâh an állên questionibus zuîuelotôn . álso sie dâr ána tâtên . uuáz summum bonum sî . únde súmelih chád sapientia . súmelih uirtus . súmelih uoluptas . únde fóne diu uuárd zeêrest kespróchen disputare . diuerse putare . álso uuír áber nû chédên disputare . quod in dubio est . [94.] cum ratione affirmare . uel negare . Sid tes siechen mûot zeêrest in dîen geréchen neuuás . dáz sî mít ímo máhti disputare . uuánda îo disputatio subtilis íst . únde acuta fóne diu sólta si in mit rhetorica suadela . diu delectabilior . únde planior íst . léiten zedero disputatione . an déro sî nû îo ána íst .

EXEMPLVM SVPERIORIS SENTENTIÆ .

Nouimus quantas dederit ruinas . qui quondam urbe flammata . patribusque cesis . interempto fratre . ferus maduit matris effuso cruore . V'ns íst uuóla chúnt . uuélên suíd nero téta . tér roma ferbránda . únde daz hêrtûom slûog . sînen brûoder slûog . únde síh tára-nâh plûotegôta grímmelicho . mít sînero mûoter . férhplûote .

Et pererrans gelidum corpus uisu . non tinxit ora lacrimis . V'nde er nieht netrânda . dâr er íro erstórchenêten bóteh-állen eruuártêta .

Sed censor . i. iudex esse potuit extincti decoris . i. corporis . Núbe chóstâre uuésen máhta . sînero erslágenôn mûoter lído . Suetonivs ságet . táz er sînero mûoter díccho uergében uuólti . uuánda sî în sînero síto inchónda . Tô ímo dés nespûota . únde sî dára gágene uuás antidotis præmunita . dô hîez er sia gladio sláhen . Târ míte uuás în fúre uuízze állero íro lído . pediu gieng er úber sia tôta . únde ergréifôta sia álla . únde dúrh uuártêta sia álla . únde chád tô . dáz súmeliche íro líde uuârîn uuóla gescáffen . súmeliche úbelo .

Hic tamen regebat sceptro populos . quos uidet phœbus . ueniens ab extremo ortv . condens radios sub undas . Tér uuás keuuáltig . úber álle díe líute . díe diu súnna úberskînet . óstenân chómentiu . únde uuéstert in-sédel gândiu .

Quos præmunt gelidi septentriones . quos uiolentus auster torret sicco æstv recoquens ardentes hare-

nas. Vnde úber álle nórdliute. únde dîen der héizo súnt=uuínt. hízza tûot. térrendo daz crîzlánt.

Num celsa potestas potuit tandem uertere rabiem praui neronis? Máhta dér hóho geuuált neronem îeht uuénden sînero úbeli.

Heu grauem sortem. quotiens iniquus gladius additur seuo ueneno. [95.] A'h táz árbéit=sámo geuállena lôz. sô se suért éitere gespírre uuírt. táz chît. sô úbel uuíht keuuáltig uuírdet.

CONFESSIO BOETII.

Tum ego. scis inquam. minimum. i. nihil nobis dominatam fuisse ambitionem mortalium rerum. Tû uuéist uuóla chád ih tô. mír nîo nehéina uuérlt=kíreda ánaligen.

Sed optauimus materiam gerendis rebus quo ne uirtus tacita consenesceret. Núbe mih lústa stâto. táz zegetûonne. dâr mîn tûged ánaskîne. únde sî úngeuuáhtlicho neerálteti.

Atqui. hoc unum est. quod possit allicere præstantes quidem natura mentes. sed nondum perfectione uirtutum perductas ad extremam manum. Tríuuo chád si. uuóla uuéiz ih. táz íst taz éina díng. táz tíu búrlichen mûot ferspánen mág. Púrlichíu chído ih. náls nîeht prâhtíu. mít túrnohti. állero tûgedo ze_dero iúngestûn slíhti. Táz íst metonimia. dáz er agentem spríchet. fúre sîna actionem. Táz íst tero uuérhmánno síto. sô sie íro uuérh fólle tûont. táz sie siu zeiúngest slíhtent. Tîe óuh íro tûgede dúrnóhte sínt. tîe súlen sia slíhten mít íro déumûoti.

Cupido scilicet gloriæ. Táz sie gûollichi lústet. táz ferlúcchet siu ze_dien ámbáhten.

Et fama optimorum meritorum in rempublicam. Únde dér liument míchelero uuóla=tâto. dáz tîe in urô-no skînôn.

Quæ quam exilis sit. et uacua totius ponderis. sic considera. Vuîo éccherôde díu fama sî. únde uuîo únuuâge. dáz chíus tir sús.

QVAM VANA SIT TERRENA GLORIA. QVIA TERRA NIHIL EST. IN COMPARATIONE CÆLI.

Omnem terræ ambitum. constat optinere rationem puncti. ad spatium cæli. sicut accepisti astrologicis demonstrationibus. Tír íst uuóla chúnt chád si. álla dia érda sih kezíhen uuíder demo hímele. gágen démo méze éines stúpfes. álso du lírnetôst in_astronomia.

Id est. ut nihil prorsus spatii iudicetur habere. [96.] si conferatur ad magnitudinem cælestis globi. I'h méino. dáz sî mícheli nîeht nehábet. uuíder déro mícheli des hímeles. Aristotiles lêret in cathe-

goriis . dáz punctvm sî ánauáng lineæ . únde ûzláz . únde iro partes mít puncto únderskídôt uuérdên . únde dóh punctum fóre lúzzeli nehéin déil nesî dero lineæ . Uuáz mág minneren sîn . dánne dáz neuuéder nehábet léngi nóh préiti? Sîd iz an linea déro terminus iz íst . nehéinen téil nehábet . so neist iz óuh nehéin téil dés circuli . dés medietas iz íst . Ze⌣déro sélbûn uuîs . nehábet óuh tîu érda nehéina mícheli . uuíder demo hímele . dés punctum sî íst .

Huius igitur tam exiguæ regionis in mundo . quarta fere portio est . ptolomeo probante . sicut didicisti . quæ incolatur a cognitis nobis animantibus . Téro sélbûn érdo álso lúzzelero . uuíder der demo hímele . íst échert ter fîerdo téil besézen . fóne úns chúndên ménniskôn . Táz sî chît nobis cognitis . táz chît si ex persona hominum . úmbe die antipodas . uuánda úns tîe únchúnt sint . Uuír uuízen . dáz tia érda daz uuázer úmbe gât . únde der fîerdo téil náhôr óbenân erbárôt íst . án démo sízzent tie ménnisken . Ter hímel lêret únsih . táz iz ter fîerdo téil íst . A'lle die astronomiam chúnnen . die bechénnent táz æquinoctialis zona den hímel réhto in zuéi téilet . únde fóne iro ze⌣dien ûzerostên polis îo uuéder hálb ében fílo íst . íh méino ze⌣demo septentrionali . únde ze⌣demo australi . Sô íst tîu érda sín uuelbíu únde íst úns únchúnt . ûbe sî úndenân erbárot sî . óbenân dâr sî erbárôt íst . târ sízzent tie liute . ab æthiopico oceano . usque ad scythicum oceanum . Tîe férrôst sízzent ad austrum . díe sízzent in æthiopicis insulis . tîen íst tiu súnna óbe hóubete . sô si gât ûzer arîete in uerno tempore . únde sô si beginnet kân in líbram in autumno . Tîe hára báz sízzent in litore æthiopico . tîen íst si óbe hóubete . sô si gât in⌣tauro . únde in⌣uirgine . Tîe óuh hára báz sízzent in⌣meroe . tîen íst si óbe hóubete . sô si gât in geminis . [97.] únde in leone . Tîe óuh hára báz sízzent . târ siene íst ciuitas ægypti . tîen íst si óbe hóubete . in solstitio . sô si gât in cancrum . Tánnân gât nórdert humana habitatio . únz ze⌣tile insula . diu férrôst íst in scithico mari . Tîe dâr sízzent . tîe sízzent únder demo septentrionali polo . Dáz skînet tánnân . uuánda sô súmeliche cosmografi scribent . târ íst átahâfto tág per sex menses . fóne uernali æquinoctio . únz zê⌣autumnali . únde átahâfto náht per alios sex menses . fóne autumnali æquinoctio . únz ze⌣uernali . Táz keskihet fóne diu . uuánda ín sint ferbórgeniv únder érdo sex signa omni tempore . pediu íst ín náht . sô diu súnna in dîen gât . ánderîu sex sint ín óbe érdo semper . pediu íst ín dág . sô diu súnna in dîen gât . Vuánda septentrionalia sex signa . in échert ze⌣óugôn sint . tánnân skînet . táz in der polus septentrionalis

óbe hóubete íst . únde ín dér állero hôhesto íst . Táz mág man uuóla séhen . án déro spera . díu in cella SANCTI GALLI nouiter gemáchôt íst . sub PVRCHARDO ABBATE [1]) . Si hábet állero gentium gestélle . únde fóne díu . sô man sia sô stéllet . táz ter polus septentrionalis úf inríhte sihet . sô sínt sex signa zodiaci ze⌣óugôn . septentrionalia . sex australia sínt kebórgen . Tánnân uuízen uuír uuóla . dâr sie beginnent sízzen férrôst in⌣austro . únz tára târ sie férrôst sízzent in septentrione . úbe iz maria . únde paludes neúndernâmîn . dáz iz uuóla uuésen máhti . quarta pars terræ .

Si subtraxeris cogitatione . huic quartæ parti . quantum præmunt maria paludesque . quantumque distentitur regio uasta . i. deserta siti . i. ariditate . uix relinquetur hominibus angustissima area inhabitandi . Ténchest tu dánne . uuío filo uuázer . unde fénne . únde éinote skértent tés sélben fierden téiles . sô íst tes ánderes échert éin énge hóue=stât . tero ménniskôn .

In hoc igitur minimo puncti . quodam puncto circumsepti . atque conclusi . cogitatis de peruulganda fama . de proferendo nomine? [98.] Kedénchent ir nû in sô smáles téiles . smálemo téile beslózene únde behálbôte . íuueren líument únde íuueren námen zebréitenne?

Aut quid habeat amplum magnificumque artata gloria . tam angustis . et exiguis limitibus? A'lde uuáz mág tíu gûollichi genuáltiges . únde máhtiges háben . díu mít sô gnôtên márchôn beduúngen íst? A'lde dénche dés tára zûo .

Quod hoc ipsum septum breuis habitaculi . plures nationes incolunt . distantes lingua . moribus . ratione totius uitæ . Dáz in⌣démo sélben smálen ána=sídele . mânige díete bûent . úngeliche éin=ánderên . in⌣sprâcho . únde in⌣siten . únde in⌣álles íro líbes sképfedo .

Ad quas nonmodo queat peruenire fama singulorum hominum . sed ne urbium quidem . tum difficultate itinerum . tum diuersitate loquendi . tum insolentia commertii . Ze⌣díen nóh súmelichero búrgo líument chómen nemág . mêr áber súmelichero ménniskôn . súm fóne inblándeni dero férto . súm fóne únchúndero sprâcho . súm fóne úngeuuónehéite chóufes . únde állero uuándelúngo .

Ætate denique martii tullii . sicut ipse significat quodam loco . nondum transcenderat fama romanæ rei publicæ caucasum montem . Cicero ságet . táz nóh sâr dô be⌣sínên zíten . der rûmisko geuuált chúnt uuórten neuuâre . énnônt caucaso monte .

Et erat tunc adulta . parthis etiam . et cæteris id locorum gentibus for-

[1]) Arx Geschichten des Kantons St. Gallen, b. 1, s. 265.

midolosa. V'nde uuás tóh tô sô geuuáhsen . dáz ín íoh parthi . únde ándere dîete dâr in‿déro slíhti entsâzên.

Uidesne igitur quam sit angusta . quam compressa gloria . quam dilatare ac propagare laboratis? Nesíhest tu nû na . uuîo énge . únde uuîo gnôte díu gûollichi sî . dîa ír bréiten . únde férro geflánzôn uuéllent?

An progredietur gloria romani hominis . ubi nequit transire fama romani nominis? Sól dára chómen dehéines rûmiskes mánnes keuuáht. târ sélbero romo nehéin geuuáht. neíst? Táz íst argumentum a toto ad partem. [99.]

Quid quod discordant inter se mores . atque instituta diuersarum gentium? Vuáz chîst tu dés . táz mísselichero líuto síte . únde êa míssehéllent . éin=ánderên? Ne mág íuuih óuh táz írren na?

Vt quod apud alios laude . apud alios supplicio dignum iudicetur? Sô hárto . dáz éinên lóbesám dunchet . dáz ánderên dáz túnche bûoz=uuírdig . únde ingéltedo uuírdîg?

Quo fit. Tánnân geskíhet ío.

Vt si quem delectat prædicatio famæ . huic nullomodo conducat . i. contingat . proferre nomen in plurimos populos . Dáz témo nîeht negespûe sînen námen únder mánigên líuten zegebréitenne . dén dero líument=háftigi lústet.

Erit igitur quisque contentus peruulgata gloria inter suos. Sô mûoz îománnolîh keuágo sîn déro gûollichi . dîa er únder dien sînên háben mág.

Et præclara illa inmortalitas fame coartabitur intra terminos unius gentis. V'nde díu hárto héuiga líumendigi . sámo so êuuigíu . díu uuírt peduúngen ínléndes.

Sed quam multos uiros suis temporibus clarissimos deleuit . inops obliuio scriptorum? Vuîo mánegero námen . dîe in‿íro zîten mâre uuâren . nesínt fóre úngehúhte dero scriptorum fertîligôt?

Quamquam quod ipsa scripta proficiant . quæ cum suis auctoribus præmit longior . atque obscura uetustas? Tóh íh uuízen nemúge . so uuîo íh iz chôsoe . uuáz sélben die scrífte dára zûo uerfáhên . tîe mít scrîbôn mitállo diu álti genímet.

QVOD NVLLA SIT TEMPORIS AD ÆTERNITATEM COMPARATIO.

Vos autem uidemini propagare uobis inmortalitatem . cum cogitatis famam futuri temporis. I'r súlent tánne guuínnen . sámoso úndôdigi dúnchet íu . sô ír íuuih ketûont îomêr geuuáhtliche.

Quod si pertractes ad infinita spatia æternitatis . quid habes quod læteris de diuturnitate nominis tui? Kedénest tu dáz . únde gebíutest tu

dáz . ih méino propagatam famam futuri temporis . ze⌣déro uuîti dero êuuighéite . uuâr íst tánne diu lánguuírigi dînes námen . déro dû dih freuuest?

Si enim conferatur mora . unius momenti . decem milibus annis . quamuis minimam . tamen aliquam habet proportionem . quoniam diffinitum est utrumque spatium . V'be éin stúnda gebóten uuírt . ze⌣zên dûsent iâren . sô hábet sî án in ételichen téil . [100.] dóh er lúzzelêr sî . uuánda îo uuéderîu mícheli guis⌣mezôt . únde gnôt mézôt íst .

At hic ipse numerus annorum eiusque quamlibet multiplex . ne comparari quidem potest ad interminabilem diuturnitatem . A'ber zên-dûsent iâro . únde ófto sámo filo . nehábent sâr nehéina uuídermezunga . ze⌣déro lángséimi . diu énde nehábet .

Poterit etenim esse finitis quædam ad inuicem collatio . infiniti uero atque finiti . nulla umquam . Tiu ételih énde hábent . tíu múgen éteuuio gemézen uuérden zeéinánderên . síu nehábent áber nehéina mâza ze⌣dîen . diu áne énde sint .

Ita fit ut si fama quamlibet prolixi temporis cogitetur cum inexhausta æternitate . non parua esse uideatur . sed plane nulla . Tánnân íst táz . úbe lángêr liument kemézen uuírt gágen êuuighéite . uuíder íro nîeht lúzzelêr ne sî . súnder nehéinêr .

Vos autem recte facere nescitis . nisi ad populares auras et inanes rumores . I'r neuuéllent áber nîeht réhto fáren . âne úmbe liúto lób . únde úmbe úppigen liument .

Et relicta præstantia conscientiæ . uirtutisque . postulatis præmia de alienis sermunculis . V'nde nehéina uuâra tûondo déro stíuri déro geuuízzedo . álde déro túgede . uuéllent ir déro uuórto dáng hâben . tíu fóne ánderên châmen . Tér nesíhet nîeht sînero geuuízedo . dér sih ánazócchôt fóne ímo sélbemo . dáz fúnden hâben . dáz ánderêr fánt . únde sih tûomet mít tíu . Dér féret mit lótere . náls mít túgede .

Accipe quam festiue aliquis inluserit in leuitate huiusmodi arrogantiæ . Kehôre uuío gámmensámo éinêr des ánderes húhota . dér álso ferrûomet únde álso líehte uuás .

Cum quidam adortus esset contumeliis hominem . qui induerat sibi falsum nomen philosophi . non ad usum ueræ uirtutis . sed ad superbam gloriam . Suspensio uocis . Adiecissetque iam se sciturum anne ille esset philosophus . si quidem leniter patienterque tolerasset inlatas iniurias . Et hic . Ille patientiam paulisper assumpsit . et accepta contumelia . uelut insultans inquit . Iam tandem intellegis me esse philosophvm? Depositio . Sô éteuuenne gescáh . táz tén dér sih óuh álso âna zócchôta . úmbe-lóter . náls úmbe uuâra túged . táz er philosophus neuuâre . [101.] éin ánderêr mít úbele

grûozta . sîn chórondo . tér sih táz chád uuóla besûochen . úbe er sô uuâre . mit tiu . úbe er uuidermûotis kedúltig uuâre . Tô trûog ér iz éteuuaz kedúltigo . únde spráh áber sâr nâh . sámo so in ze⌣spótte hábendo . án stéte bechénnest tu mih îo dóh philosophum .

Tum ille nimium mordaciter . intellexeram inquit si tacuisses . Sô er dáz kespráh . tô ántuuúrta er ímo . Iâ gót chád ér fílo gebízeno . sô bechándi . úbe du suigetist .

QVI CLARI SVNT VIRTVTE MERITO ILLOS FAMAM SPERNERE .

Quid autem est quod attineat ad præcipuos uiros . de his enim sermo est . qui uirtute petunt gloriam . quod inquam est . quod de fama attineat ad hos . post resolutum corpus suprema morte? A'ber uuáz háftêt ze⌣dien mâristên mánnen . ih méino die . dîe mit túgede sih uuéllen fúre némen . náls mit lóttere . uuáz háftêt ze⌣în . uuáz tóug în debéin liument . nâh temo tôde?

Nam si moriuntur toti homines . quod uetant credi nostræ rationes . nulla est omnino gloria . cum is non exstet omnino . cuius ea dicitur esse? Irstírbet ter ménnisko mitállo . in⌣sélo . únde in⌣lîchámen . táz mîne rationes ferságent . uuâr íst tánne sîn gûollichi . sô er selbo neíst? Sámo so sî châde . uuâr íst táz accidens . sô diu substantia neíst? Táz íst argumentum a coniunctis . coniunguntur enim substantia et accidens .

Sin uero mens bene sibi conscia . resoluta terreno carcere . libera petit cælum . nonne spernat omne negotium . terrenum . quæ cælo fruens . gaudet se exemptam terrenis? V'be áber síchuríu sêlda . ûzer démo chárchare dês lîchamen . ferlâzeniu ze⌣hímele . féret . uuáz sól íro dánne daz írdiska díng . sîd si in⌣hímele méndet . táz si fône érdo erlôset íst? Uuáz sól íro der írdisko líument? Táz íst argumentum a dissimili . Dissimilia sunt . gaudium et carcer . cælum et terra .

NIHIL ESSE FAMAM . QVAMVIS DILATATAM . QAMVIS DIVRNAM . [102.]

Quicumque præcipiti mente petit solam gloriam . et summam credit . cernat late petentes plagas ætheris . artumque terrarum situm . Tér nâh tero gûollichi strîtigo féhte . únde si ímo dúnche díngo héuigôsta . tér séhe ûf án dîa uuíti dez himeles . únde níder án dîa smáli dero érdo .

Pudebit aucti nominis . non ualentis replere breuem ambitum . Tánne mîdet er sih sînes líumendigen námen . nóh sâr ze⌣énde dero smálun érdo . geréichôntes . díu éin stúpf íst uuíder demo himele .

O quid frustra superbi gestiunt leuare colla mortali iugo? Vuáz lêuues íst tien úbermûotên gedâht. ziu béitent sie sih ingeméitûn íro hálsa irlôsen. ûzer des tôdes ióche?

Licet diffusa fama means per-remotos populos. explicet linguas. s. aliarum gentium. Et licet magna domus fvlgeat claris titulis. mors spernit altam gloriam. Tóh ter líument uuállôndo sih kebréite. hína únder férre liute. únde óuh ándere sprâchâ erfúlle. V'nde dóh in demo hûs skînên mánige fánen féhtendo guúnnenne. tîe den mán mâren dûont. téro gûollichi állero nesihet îo der tôd nîcht.

Inuoluit pariter. humile et celsum caput. Ér nímet ten máhtigen. sámo so den smáhen.

Æquatque summis infima. V'nde ér bringet taz óberôsta. inében demo níderôsten.

Vbi nunc manent ossa fidelis fabricii? Vuâr íst sâr nû dáz krâb. dés ketrv'en fabricii? Vuér uuéiz. uuár iz sî? Tíz íst tér dien bótôn ántuuúrta dero samnitvm. dô sie íro gólt púten. únde sih mit tiu lôsen uuóltôn. Ér chád romanos aurum non habere uelle. sed aurum habentibus imperare.

Quid brutus aut rigidus cato? Vuâr íst nû brutus. álde dér éinrihtigo cato? Brutus kuuán dia libertatem. populo romano. álso dâr fóre stât. Rigidus cato uuás sáment pompeio in defensione libertatis. uuíder iulio cæsare. V'nde dô iulius sígo genám. únde pompeius flihentêr. in egypto erslágen uuárd. tô léita cato fóne egypto daz hére. [103] îo cæsare náh fárentemo. állen dén fréisigen uuég. tér dánnân gât ze-utica ciuitate. Târ erslûog sih sélben cato. dáz ín cæsar negefîenge. dánnân héizet er uticensis.

Signat superstes fama tenues. pauculis literis inane nomen. Tér chûmo ze-léibo uuórteno líument. zéichenet íro námen échert. mít únmanigên bûohstâben.

Sed quod nouimus decora uocabula. num datur scire consumptos? I'nno. dúrh táz uuír die námen uuízen. múgen uuír dánnân sîe sélben íu zegángene uuízen?

Iacetis ergo prorsus ignorabiles. nec fama notos efficit. I'r ligent créhto sô. dáz íuuih nîoman neuuéiz. Nóh ter líument negetûot íuuih chúnde. I'uuih nebechénnet nîoman. dóh ír nóh sînt líumendig.

Quod si putatis longius uitam trahi. aura mortalis nominis. cum sera dies etiam hoc uobis rapiet. iam uos manet secunda mors. Vuânent ir óuh íuueren. líb kelénget uuérden fóne des námen uuírigi. uuáz tánne? Sô íu der íungesto tág tero uuérlte. óuh tén genímet. tára náh líget íu ána der êuuigo tôd.

ITEM STILVM CONVERTI A DISPVTANDO AD SVADENDVM.

Nû eruuíndet si áber fóne fortuitis rebus ze⌣sélbero dero fortuna. A'l dáz si fóne dîen rebus ságet. dîe fortuna gelàzet. sô opes sint. únde dignitates. únde potentiæ. uuîo múrgfâre dîe sîn. únde uuîo sie dúrh táz fersíhtig sîn. dáz íst ál disputatio. Táz sô getâna getráhtede. triffet állez ad compositionem morum. et ad correctionem uitæ. án démo parte philosophiæ. sô óuh târ fóre geságet íst. táz æthica héizet. Uuîolih áber sélbiv fortuna sî. álso sî nû ságen uuile. índe óuh târ fóre ságeta. táz íst ciuile. únde triffet ad rhetoricam suadelam. in⌣démo genere causæ. dáz demonstratiuum héizet. Tô sî sîa dés fersprâh. tés si bemâlôt uuás fóne boetio. diu defensio uuás iuditialis. náls demonstratiua. A'lso man dâr in⌣iuditiali séhen sólta æquitatis únde iniquitatis. [104.] sô sól man áber nû hîer in demonstratiuo séhen. laudis únde uituperationis. Tánne diu controuersia gât. án dehéine guísse personas. tánne íst si ciuilis. án dîa tûot sih rhetorica. dîa gesézzet si in⌣énde. suadendo. únde dissuadendo. Dánne sî áber íst de rebus. dánne íst sî philosophica. dánne sól man óuh philosophice sîa in⌣énde gesézzen. Tén únderskéit lêret únsih cicero. íh méino uuîo uuír bechénnen súlîn. uuélez ciuiles questiones sîn. álde philosophicæ. mit tísên diffinitionibus. Ipothesis est controuersia in dicendo posita. cum certarvm personarvm interpositione. Thesis autem est controuersia in⌣dicendo posita. sine certarvm personarvm interpositione. Ipothesis chît subpositum. thesis chit propositum. Sô man dingoe. sô man in⌣râte sízze. sô man in⌣chûre sízze. dáz kât îo subpositas personas ána. i. certas. Sô man áber getráhtede tûot de moribus. et de institvtione uitæ. álde óuh de occultis rerum naturis. dáz íst de propositis. dáz chît longe ab oculis positis. Táz negât tie personas nîeht ána. dîe oculis múgen uuérden subpositæ. Fóne diu uuíz⁄íst. ál dáz sî nû spréchen uuile in⌣laude álde in⌣uituperatione fortunæ. uuánda sî certa persona íst. et quasi dea. táz si dáz rhetorice tûon sól. Suadendo únde disputando mág man den mán állero dingoliches errîhten. pediu íst philosophia hértôn in⌣béidên. pediu chît lucas in⌣actibus apostolorum. fóne paulo. disputans et suadens de regno dei. Ér uuás dispvtans. sô ér is álles káb rationem dés er lêrta. únde áber dánne suadens. sô er ságeta. uuîo gûot. uuîo réht. uuîo sâligîih táz uuâre zetûonne. dáz er lêrta.

QVANTVM MELIOR SIT ADVERSA QVAM PROSPERA FORTVNA.

Sed ne me putes gerere inexorabile bellum contra fortunam . est aliquando cum fallax . illa nihil . bene mereatur de hominibus. Táz tu dóh neuuânêst táz ih trîben uuélle . sámo so geéinôten uuîg sáment fortuna . [105.] sî lúkka . sî íst ióh uuilôn gûot mánne . ih méino sô si lukke neíst.

Tum scilicet . cum se aperit . cum frontem detegit . et profitetur mores. Tánne íst si gûot . sô si sih óuget . sô si íro ánasíune erbârôt . únde íro site nieñt nehilet.

Nondum forte intellegis quid loquar. Tû neuuéist nóh mág keskéhen . uuáz ih ságen uuile.

Mirum est quod gestio dicere . eoque uix queo uerbis . explicare sententiam. I'z íst uuúnderlih tés mih lángêt zeságenne . pediu nemág ih iz óuh nieht spûotigo geságen.

Et enim plus reor prodesse hominibus aduersam quam prosperam fortunam. I'h áhtôn gréhto únsâlda uuilôn bézerûn uuésen . dien ménniskôn . dánne sâlda.

Illa enim cum uidetur blanda . semper mentitur spetiæ felicitatis. Sô diu prospera sih triutet mit íro mánmentsami . únde sî mánne gûot tûnchet . sô triuget si in mit téro gelîchi dero sâldôn.

Hæc semper uera est . cum se instabilem mutatione demonstrat. Tiu aduersa íst áber geuuâre . sô si sih uuéhselôndo óuget . uuîo únstâte si íst.

Illa fallit . hæc instruit. Éniu triuget ten mán . dísiu uuárnôt in únde lêret in.

Illa ligat mentes fruentium . mendaci specie bonorum . hæc absoluit cognitione fragilis felicitatis. Éniv behéftet téro mûot . tîe sîa núzzônt . mit kûotlichi . tísiu enthéftet sie mit téro guíssûn bechénnedo . múrgfâres kûotes.

Itaque illam uideas uentosam . fluentem . suique semper ignaram . hanc sobriam . succinctamque . et prudentem exercitatione ipsius aduersitatis. Tû máht éna séhen sih úberhéuenda . únbeduuúngena . sih nebechénnenta . tísa áber mézîga . beduuúngena . únde gefrûotta . fóne déro émezîgi dero árbéito.

Postremo felix a uero bono deuios blanditiis trahit . aduersa plerumque ad uera bona reduces unco retrahit. Tánne zelézest ketûot tiu sâliga mit íro mánmentsámi die ménnisken âuuekkôn fóne demo uuâren gûote . tíu inblándena rihtet sie áber ze⌣uuége . únde ze⌣demo uuâren gûote . sámo so mit chrâphen sie uuídere zihendo. [106.]

An hoc putas estimandum . inter minima . quod hæc aspera . hæc horribilis fortuna . detexit tibi mentes fidelium . amicorum? A'htôst tu dáz fúre lúzzel . dáz tír diu sárfa . únde diu grisenlicha fortuna dîne

nôt=friunt kezéigôt hábet? tîe dir fône réhtên triuuôn hólt sint?

Hæc tibi secreuit . certos et ambiguos uultus sodalium. Si hábet tír geskidôt kuíssero unde únguissero fríundo vultus . táz chît . uuío éne . ióh tíse getân sîn.

Discedens . suos abstulit . tuos reliquit. Rûmendo nám si ze⌣síh . tie íro . tie dîne liez si dir.

Quanti hoc emisses . integer et fortunatus ut tibi uidebaris? Uuío tíure neuuâre dir dáz . dô du in⌣gréchen uuâre . únde sâlig . sô dir dûohta?

Desine amissas opes querere . quod prætiosissimum genus est diuitiarum . amicos inuenisti. Fertrôste dih ánderes kûotes . ferlórnes . dû hábest fúnden dîne fríunt . tîe der tíuresto scáz sint.

DE OFFICIO ORATORIS.

Hier máht tu gehôren . uuío man sól suádere. Ze⌣démo úns léido íst . únde den uuír fóne diu skihên álso álle die líute tûont . aduersam fortunam . ze⌣démo mág man únsih lúcchen . úbe man úns sô mánige tûgede beginnet fóne ímo ságen . únde so mánigiu líeb kehéizen . sô nû philosophia tûot . fóne déro sélbûn aduersa fortuna. Si líubet úns sia ze⌣zuéin uuíson . ióh siâ lóbondo . ióh prosperam skéltendo. Uuér máhti aduersæ fortunæ gûotes ketrûên? Sélbêr dér námo dero aduersitatis . tér léidet sia. Tára gágene trívtet sih áber dér námo prosperitatis . tér fóne démo nâh kânden uuínde sô gespróchen íst . táz chît a porro spirando. Sîd áber nû mit prospera nieht states neíst . sô sî sia zihet . nóh nieht kuísses . únde sî die líute zóhet . únde íro mûotes pehéftet . únde sî filo gûotlicho tûondo . sih líchesôt táz uuésen . dáz si neíst . únde sô man állero uuillôn ze⌣íro uuânet . taz si dánne álles káhes síh uuéhselôndo . dén mán erstúzzet . uuémo sól si dánne gûot túnchen? Ube áber aduersa uirtutis magistra íst . únde sî ze⌣góte léitet . [107.] únde perfectos máchôt, únde cælo dignos . álso sî sia gelóbot hábet . nesól úns tánne mit réhte tîu gûot tunchen na? Uuáz mág stárcheren sîn ad persuadendum . dánne daz lób íst? Rhetorica chît . táz offîtium oratoris sî . apposite dicere . ad persuadendum . táz chît spénstigo chôsôn. Neíst tíz spénstigo gechôsôt na? Uuér chán dáz sô uuóla sô philosophia? Pediu súlen uuír íro glóuben . dáz aduersa fortuna bézera sî . dánne prospera.

DE AMORE QVI AMICITIAS FIRMAT . ET OMNIA LIGAT.

Quod mundus stabili fide uariat concordes uices. Suspensio. Táz tiu uuérlt kemisselichôt mit féstên trí-

uuôn dîe gehéllen hérta quatuor temporum. Súmer únde uuínter. lénzo únde hérbest. sínt fóne diu mísselîh. uuánda íro nehéin ándermo gelîh neíst. U'nde sínt tóh kelîh. uuánda íro nehéin daz ánder írret.

Quod pugnantia semina tenent perpetuum fœdus. Et hic. Táz tíu mísseheéllen quatuor elementa. diu állero corporum sâmo sínt. êuuiga gezúmft hábent. Síu sínt uuíderuuártîg. únde sínt tóh sáment in állên corporibus.

Quod phœbus currv aureo prouehit roseum diem. Et hic. Táz tiu súnna ûfen scônero réito rîtendiv den dág récchet.

Ut phœbe imperet noctibus. quas duxerat hesperus. Et hic. Táz áber sîn suéster luna uuálte déro náht. tîa der âbent-stérno récchet.

Ut auidum mare. s. ad egrediendum. coerceat fluctus certo fine. ne-uagis. s. fluctibus liceat tendere latos terminos in terris. Táz óuh ter mére. dér gérno ûzkienge. eruuénde ze guíssero márcho. sîne únstâten uuéllâ. nóh ín. íh méino dien sélbên uuéllôn. nehénge férrôr stádôn ûz. án daz lánt.

Hanc seriem rerum ligat amor. regens terras. ac pelagus. et imperitans cælo. Depositio. Súslicha ordinem dero díngo. féstenôt tíu mínna. diu dia érda. únde den mére ríhtendo. duuínget. únde in-himele uuáltesôt. Uuéliu íst tíu? Táz íst sélbêr gót? [108.]

Hic si remiserit frena. quicquid nunc amat inuicem. geret bellum continuo. Intlâzet sî den zûol. so uuáz nû geminne íst. táz peginnet sâr féhten.

Et machinam quam nunc socia fide incitant pulchris motibus. certent soluere. U'nde díz uuérltlicha gerúste. dáz siu nú geméin mûoto tûont háben scôno sîna fárt. dáz îlent siu ze bréchen.

Hic continet quoque populos. iunctos sancto fœdere. Tíu sélba mínna hábet óuh tie ménnisken zesámine mít héiligero gezúmfte.

Hic nectit et sacrvm coniugii. castis amoribus. Sî féstenôt óuh ten êoháften gehîleih. mít réinên minnôn.

Hic dictat etiam fidis sodalibus sua iura. Ióh tîen geséllôn. dîe réhte geminne sínt. scáffôt si êa.

O felix genus hominum. si amor quo cælum regitur. regat uestros animos. Uuóla gréhto dû ménniskína slâhta. uuío sâlig tû bíst. úbe dîn mûot ríhtet. tíu mínna. díu den himel rihtet.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS BOETII.

INCIPIT LIBER TERTIUS. [109.]

Iam finiuerat illa cantum. Sî lle daz sáng ûz.

Cum me auidum audiendi. stupentemque. arrectis adhuc auribus. carminis mulcedo defixerat. Nôh tô téta mih tára lósên. diu sûozi dés sánges. sólih niet. únde sólih uuúnder uuás mih_is.

Itaque paulo post inquam. Tára nâh úber éina uuila chád ih.

O summum solamen lassorum animorvm. Súnderîg trôst tero trûregôn.

Quantum me refouisti uel pondere sententiarvm. uel etiam iocunditate canendi. Uuîo filo du mih ketân hábest páz mágenden. mit téro uuâgi dînero rédo. ióh mit téro lústsámi dînes sánges.

Adeo. ut iam non arbitrer me post hæc imparem non esse ictibus fortunæ. Dáz hábest tu sô filo. dáz ih mih sâr ánauuértes neuuélle uuânen îeht intuuîchen. dîen slégen dero fortunæ. ih enthábe sie uuóla.

Itaque remedia quæ dicebas paulo esse acriora. nonmodo non perhorresco. sed auidus uehementer efflagito. Ufnde diu stréngeren lâchen. dînero rédo. neskîho ih nieht. únde gérno gehôro ih síu. únde éiscôn siv.

Tum illa. Sensi inquit cum tacitus attentusque rapiebas uerba nostra. Uuóla chád si. uuárd ih tés tô geuuâr. dô dû suîgendo gnôto lósetôst mînero uuórto.

Et eum habitvm tuæ mentis. uel exspectaui. uel quod est uerius. ipsa perfeci. Ufnde dés péit ih. únz tîn mûot sólih uuúrte. álde dáz uuârera ist. sólez máchôta ih iz.

Talia quippe sunt quæ restant. ut degustata quidem mordeant. interius autem recepta. dulcescant. Tiu nóh fóre sînt. tíu sint sólih. taz siu zéndent. sô du íro chórôst. únde áber inuerslúndeníu. sûoze gedúnchent.

Sed quod tu te dicis auidum audiendi. quanto ardore flagrares. si agnosceres. quo te aggrediamur ducere. A'ber dáz tû chîst kérno gehôrtîst. aũ. uuîo érnest tír is uuâre. uuîo dû brúnnîst. úbe du uuissist. uuára ih tíh pegúnnen hábo zeléitenne.

Quoniam inquam? Uuára dóh chád ih?

Ad ueram inquit felicitatem. Ze_dero uuârûn sâlighéite chád si.

Quam tuus animus somniat. Tánnân óuh tír tróumet. in_dînemo mûote.

Sed occupato uisu ad⌣imagines . ipsam illam intueri non potest . [110.] A'ber an dáz pílde uuártendo . nemág iz sîa sélbûn nîeht keséhen . U'nz tû dénchest an dia uuérlt⁼sálda . únz tenchest tu án dáz pílde . dero uuârûn sáldo . náls an sîa sélbûn .

Tum ego . Fac obsecro . et quæ illa uera sit . sine cunctatione demonstra . In⌣gótes êra chád ih . tûo dáz . únde óuge mír dîa uuârvn âne tuuála .

Faciam inquit illa . tui causa libenter . Nû tûon ih táz chád si . gérno úmbe dina minna .

Sed quæ causa tibi notior est . eam prius conabor uerbis designare . atque informare . I'h uuílo dir âber êr fóre gemâlên . dia uuérlt⁼sálda . díu dir chúndera íst .

Ut ea perspecta . cum flexeris oculos in contrariam partem . agnoscere possis specimen ueræ beatitudinis . Táz tu dára nâh . sô du dísa dúrhchîesêst . hína uuártêndo . éna dészte báz pechénnêst . únde dû geséhêst . uuáz tar âna geskéidenes íst .

CVR MORAM FACIAT . RATIONEM REDDITVRA EST .

Qui uolet serere ingenuum agrum . liberat prius arua radicibus . Tér gûoten ácher sâhen uuíle . dér errûmet in êr des únchrûtes .

Falce resecat rubos . et filicem . ut eat grauis ceres noua fruge . Fárn únde hîefeltrâ nimet er dâna mít tero ríute ségenso . dáz ímo déste bézera chórn uuâhse án demo niuriute .

Labor apium mage dulcior est . si malus sapor prius ora edat . Taz hónang íst óuh téste sûozera . úbe der múnt pe-fóre îeht pítteres kechórota .

Gratius astra nitent . ubi nothus desinit dare imbriferos sonos . U'nde glátôr skînent tie stérnen dânne . sô die régen⁼uuínda geligent .

Ut lucifer pepulerit tenebras . agit . i. producit pulchra dies . i. sol . roseos equos . U'nde sô der tágo⁼stérno dia náht hína uertríbet . sô óuget tiu súnna íro rôten rós . sô chúmet sî rîtendo dar ûfe .

Tu quoque tuens falsa bona . incipe prius retrahere colla iugo . uera dehinc subierint animum . Sô tûo óuh tû . lúkke sâldâ zeêrest chîesendo . [111.] chóro díh téro inthéften . sô chóment tie uuâren dír in⌣mûot . ánderes-uuío nespûot is tír .

OMNES AD BEATITVDINEM TENDERE . QVAMVIS NON RECTO TRAMITE .

Tum defixo paulolum uisu . et uelut recepta in angustam sedem . suæ mentis . sic cœpit . Sî dô lúzzel ze⌣érdo séhendîu . únde sámo-so in⌣íro mûote demo chéiserlîchen gestátondîu . fleng si sús âna .

Omnis cura mortalium . quam exercet labor multiplicium studio-

rum . diuerso quidem calle procedit . Misselichen uuég hábent keuángen állero ménniskôn sórgâ . dîe sórgâ in récchet . únde réizet . mánigfaltiu ringa . únde mánigfáltêr flîz .

Sed tamen nititur peruenire ad unum finem beatitudinis . Sîe râmênt tóh álle ze⌣éinero stéte . uuánda sie álle râmênt ze⌣dero sâlighéite .

Id autem bonum est . quo quis adepto . nihil ulterius desiderare queat . Ûnde dáz íst táz kûot . úbe iz îoman guúnnet . sô ér iz kuúnnet . táz er níehtes fúrder gegérôn nemág :

Quod quidem est summum omnium bonorum . et continens intra se cuncta bona . Táz íst álles kûotes taz fórderôsta . únde ál gûot hinder ímo behábende .

Cui si quid abforet . summum esse non posset . Prâste imo îeht . so neuuâre iz fól níeht .

Quoniam relinqueretur extrinsecus . quod posset optari . Uuánda áne dáz . nóh tánne uuâre . dés man gérôn máhti . Táz íst argumentum a parte . Târ éines téiles prístet . târ neist iz állez níeht .

DIFFINITIO .

Liquet igitur esse beatitudinem . statum bonorum omnium congregatione perfectum . Pediu íst óffen . sâldâ uuésen álles kûotes fóllûn . Uuíle du chéden álles kûotes fóllûn státa . dáz íst taz sélba .

Hanc uti diximus . diuerso tramite mortales omnes conantur adipisci . Tîa sâlighéit álso íh chád . îlent álle ménnisken guúnnen . Ze⌣déro îlent sie álle . áfter misselichên uuégen .

Est enim cupiditas ueri boni . naturaliter inserta . mentibus hominum . Táz íst fóne diu . uuánda ménniskôn mûot íst natûrlicho des uuâren gûotes kér. [112.]

Sed deuius error abducit ad falsa . A'ber diu missenómeni . des uuéges . ferléitet sie ze⌣demo lúkken .

DIVITIÆ .

Quorum quidem alii credentes . summum bonum esse nihilo indigere . elaborant ut diuitiis affluant . Téro súmeliche ringent . táz sie ríche uuérdên . uuánda sie dáz áhtônt állero bézesta . dáz in níehtes túrft nesî .

HONORES .

Alii uero iudicantes bonum . quod sit dignissimum ueneratione . adeptis honoribus . nituntur reuerendi esse suis ciuibus . Súmeliche uuânende dáz êruuirdigi gûot sî . îlen sie êra guúnnen dáz sie ántsâzig sîn íro gebûren .

POTENTIA.

Sunt qui constituant summum bonum esse in summa potentia. Sô sínt tîe . die máhtigi uuânent uuésen bézestûn.

Hi uel regnare ipsi uolunt. uel conantur adherere regnantibus. Tîe uuéllen sélben uuérđen geuuáltig. álde geuuáltigên îo míte sîn.

CLARITAS.

At quibus claritas optimum quoddam uidetur. hi festinant propagare gloriosum nomen. uel actibus bellî. uel pacis. Tîen mârî bézest líchet. tîe uuéllen íro námen gegûollichôn. mít ételichên dîen listen. déro man héime bedárf. álde in⌣hérige.

VOLVPTAS.

Plurimi uero metiuntur fructum boni gaudio. lætitiaque. Súmeliche áhtônt ten bézesten uuûocher stân. an méndi. únde an fréuui.

Hi putant felicissimum. uoluptate diffluere. Tîe áhtônt sâligîh. mít uuúnnôn zelébenne. únde dâr ínne zesuuúmmenne.

VNVM PROPTER ALIVD.

Sunt etiam qui horum fines causasque alterutro permutent. Sô sínt óuh tîe. dîe díz úmbe énez. únde áber ándere. dîe énez úmbe díz minnônt. únde sô geuuéhselôt hábent.

Ut qui desiderant diuitias. ob potentiam et uoluptates. uel qui petunt potentiam. seu causa peccuniæ. seu proferendi nominis. A'lso iz tánne uéret. [113.] sô ételiche fórderônt rîhtûom. úmbe geuuált. únde úmbe uúunna. únde ándere dára gágene fórderônt keuuált. úmbe rîhtûom. únde úmbe mâri. Mít tîu ér fúrder uuíle. dáz íst causa. dára er uuíle. dáz íst finis. A'lso mág man óuh chéden. mít tîu er íeht méinet. dáz íst causa. dáz er áber méinet. táz íst finis.

QVÆ HIS ACCEDVNT.

In his igitur cæterisque talibus. uersatur intentio humanorum actvum. et uotorum. Ze⌣dísên. únde ze⌣sámelichên. râmêt tero ménniskôn tât. únde íro uuíllo.

Ueluti nobilitas. fauorque popularis. quæ uidentur comparare quandam claritudinem. A'lso geédele tûot. únde déro líuto lób. díu ze⌣mâri tréffent.

Uxor ac liberi. U'nde álso chéna. únde chínt tûont.

Quæ petuntur gratia iocunditatis. Tîu man úmbe uuúnna fórderôt.

Amicorum uero genus quod sanctissimum est. non in fortuna numeratur. sed in uirtute. Uuío íst tîu

uúunna dero friundo? Tiu neist tero sláhto nîeht. si ist héilig. pediu netrîffet sî nîeht ze⌣lúkkên sâldôn. núbe ze⌣uuârên. dâra túgedhéit trîffet.

Reliquum uero assumitur uel causa potentiæ. uel delectationis. Táz ih ánderro sláhto námda. dáz uuírt ál guúnnen. úmbe geuuáltes minna. únde úmbe lústsami.

Iam uero promptum est. ut corporis bona referantur ad superiora. Nû ist óuh táz óffen. dáz tes lîchamen bíderbî. ze⌣dien sélbên finuen trîffet.

Robur enim magnitudoque uidentur præstare ualentiam. Uuánda stárchi. únde micheli. kébent máhte.

Pulchritudo atque uelocitas. celebritatem. Scôni únde snélli. gébent mâri.

Salubritas uoluptatem. Kesúndeda gibet uuúnna.

Quibus omnibus liquet desiderari solam beatitudinem. Téro állero uuírt kegérôt úmbe éina dia sâlighéit.

PROPOSITIO.

Nam quod quisque petit præ cæteris. id iudicat esse summum bonum. Tés îogelichêr gnôtôst kérôt. táz áhtôt ér uuésen daz pézesta. [114]

ASSVMPTIO.

Sed summum bonvm beatitudinem esse diffiniuimus. Uuír éigen áber geságet. táz sâlighéit sî daz pézesta.

CONCLVSIO.

Quare beatum esse iudicat quisque statum. quem desiderat præ cæteris. Fóne díu. áhtôt îogelichêr dia státa sâliga. dîa ér gnôtôst fórderôt.

QVANTA SIT VIS SYLLOGISMI.

Sillogismus netríuget. úbe er legitime getân ist. Sô ist er legitime getân. uuánda er in⌣dialectica tria membra háben sól. táz téro zuéi sô geuuârîu sîn. dáz iro mánnolîh íehen múge. únde siu éin ánderên sô háfteên. dáz siu daz trîtta geuuârên. ióh âne geiiht. Sô dáz nv ist. Iacob uuás filius isaac. únde isaac filius abrahæ. Táz sint duo membra. Úbe man déro iihet. sô iihet man nôte des trîtten. daz abraham uuás paternus auus iacob. Fóne diu ist óuh tíz óffen ratio syllogismi. diu úns hîer begágenet ist. Táz îogelichêr gérnôst guúnnet. táz áhtôt ér summum bonum. Sô ist summum bonum beatitudo. Táz sint zuéi membra. Dér déro iihet. tér iihet sînes úndánches tes trîtten. táz tir chît. Táz îogelichêr gérnôst

kuúnnet . táz áhtôt er beatitudinem . Târ mite uuízîn . dáz argumentum bestât . fóne éinemo membro . álde fóne zuéin . Fóne éinemo . sô dáz íst . Ube iacob uuás filius filii abrahæ . sô uuás er nepos abrahæ . Táz éina membrum héizet propositio . Fóne zuéin bestât iz . sô dáz íst . Ube iacob uuás filius filii abrahæ . sô uuás er nepos eius . Ér uuás óuh kuísso sô? Táz íst propositio . únde assumptio . Chît iz áber . iacob uuás filius filii abrahæ . únde bediu uuás er nepos eius . táz íst tánne propositio . únde conclusio . Fóne díu íst argumentvm inperfectus syllogismus . Fólle rúcchest tu iz ad tria membra . sô iz fóllêr syllogismus .

Habes igitur fere . s. quia forte plura sunt . propositam ante oculos formam humanæ . i. falsæ felicitatis. Nv̄ hábo ih tír geóuget fílo náh . táz pílde dero ménniskôn sâldôn. [115.]

Opes . honores . potentiam . gloriam . uoluptates . I'h méino rîhtûom . êra . geuuált . kûollichi . unúnna .

Quæ quidem sola considerans epicurus . consequenter sibi constituit summvm bonum . uoluptatem esse . Epicurus tér éinêr uuás tero philosophorum . únde dér mit in gieng sûochendo summum bonum . tér gót neuuíssa . nóh spiritalia bona . échert án dísiu quinque dénchendo . uuólta er geslágo uoluptatem háben ze summo bono .

Eo quod cætera omnia uideantur afferre iocunditatem animo . Fone díu geslágo . uuánda éniu fîeríu . sô ímo dûohta . uuúnna tûont temo mûote . álso uoluptas corpori tûot . Pedíu uuánda er . dáz éniu fîeríu . mit tírro éinûn begrîffen vuúrtîn . únde er an íro éinûn hábeti fúnden . dáz er sûohta . Epicuros grece chît latine super porcos . Tén námen gâben ímo die ándere philosophi . uuánda ér uoluptati fólgêndo . mit sînên sectatoribus porcis . kelîcho lébeta .

NON IN FINE HOMINES ERRARE . SED IN VIA ET SVMMO BONO . NVLLVM EX SVPRA SCRIPTIS QVINQVE DEESSE .

Sed ad hominum studia reuertor . quorum animus repetit suum bonum . tametsi caligante memoria . Nû uuíle ih áber chád si ságen . uués tie líute flízig sínt . téro mûot îo náh íro gûote sínnet . tóh iz óuh úngehûhtigo dara náh sínne .

Sed ignorat uelut ebrius . quo tramite reuertatur domum . Únde iz áber neuuéiz sámo so iz trúnchen sî . uuélês síndes iz héim eruuínden súle . I'z sûochet táz tír zesûochenne íst . íz negât tir áber réhto náh nieht .

OPES.

Num enim uidentur errare hi . qui nituntur nihilo indigere? Uuânest tu die írrôn in_íro mûote . die gérno úndúrftig uuârín álles kûotes? Néin sie.

Atqui . non est aliud . quod æque possit perficere beatitudinem . quam copiosus status omnium bonorum . Zeuuâre . nieht nemág sô uuóla dia sâlighéit erfóllôn . sô álles kûotes knúhtsám státa.

Nec egens alieni . sed sufficiens ipse sibi. Tíu frémedes íst úndúrftig . únde fône íro sélbero gnûoge hábet.

HONOR. [116.]

Num uero labuntur hi qui quod sit optimum . id etiam putant dignissimum . cultv reuerentiæ? Irrônt tie uuânest . tie daz pézesta áhtônt êruuirdigosta?

Minime. Néin sie.

Neque enim uile quiddam est et contemnendum . quod intentio fere omnium mortalium laborat adipisci. Táz nemáhti nieht smáhe sîn . dára álle ménnisken zûo îlent. Sie îlent ad summum bonum . dâr sie dáz findent . târ hábent sie óuh fúnden . daz reuerentissimum íst.

POTENTIA.

An in bonis non est numeranda potentia? Nesól man máhte gûot áhtôn na? Daz chit . nesól man guís sîn máhte mít summo bono na?

Quid igitur? Uuîo dúnchet tír?

Num estimandum est inbecillum . ac sine uiribus? quod constat esse præstantius omnibus rebus? Táz állero dingo fórderôsta íst . i. summum bonum . uuîo sól dáz chrâftelôs sîn?

CLARITAS.

An claritudo nihili pendenda est? Sól mâri mánne lúzzel gedúnchen?

Sed sequestrari nequit . quin omne quod excellentissimvm est . id etiam uideatur esse clarissimum. A'ber uuîo mág . sîd táz nôte daz mârista íst . táz óuh taz fórderôsta sist?

VOLVPTAS.

Nam quod attinet dicere beatitudinem non esse anxiam . tristemque . nec subiectam doloribus . molestiisque . quando in minimis quoque rebus id appetitur . quod delectet habere . fruique? Uuáz túrft ist sâr . dáz íh summum bonum . únde beatitudinem ze dien sie sinnent . álles úngemáches ferságe . sîd sie íoh smáhes tínges kérônt túrh lústsami?

An summo bono neist nehéinez fólleglichôr . dánne lústsámi .

Atqui hæc sunt . quæ uolunt homines adipisci . A˜ne zuîuel sínt tíz tîu . déro ménnisken gérônt .

Eaque de causa desiderant . diuitias . dignitates . regna . gloriam . uoluptatesque . quod per hæc sibi credunt uenturam sufficientiam . reuerentiam . potentiam . celebritatem . lætitiam . U˜nde fóne dîu uuéllen sie rîhtûom . hêri . geuuált . kûollichi . lústsámi . uuánda sie mit téro uuânent háben . fóllûn . êra . máhtigi . geuuáhtlichi . fréuui . Uuáz sólti ín rîhtûom . sîe nehábetîn fóllûn? Uuáz sólti ín hêrscáft . sî negâbe ín êra? Uuáz sólti ín geuuált . [117.] ér netâte sie máhtîg? Uuáz sólti ín gûollichi . âne úmbe geuuáhtlichi? Uuáz sólti ín óuh uuúnnâ . sîe nefréutîn den mán?

Bonum est igitur . quod tam diuersis studiis homines petunt . Táz íst îo éin díng . éin gûot . tára nâh ménniskên in˘sús mániga uuís ríngent .

In quo quanta sit uis naturæ . facile monstratur . cum uarie licet sententiæ . dissidentesque . tamen consentiunt in diligendo fine boni . Târ âna mág man sámfto chîesen . uuîo stárh tîu natura sî . tánne sô missehélle uuîsâ . an demo ûzlâze gehéllent . tes kûotes . tára sie ilent?

DE NATVRÆ VI.

Quantas rerum habenas . flectat natura potens . quibus legibus prouida . seruet inmensum orbem . stringatque . ligans singula in resoluto nexu . placet promere arguto cantu . lentis fidibus . Vuîo geuuáltîgo dîu natura íro zóum chêre . mit uuélero êo sî beuuároe dîsa uuérlt . únde uuîo si díngolîh pínde mit féstemo bánde . dáz uuíle íh lûto síngen . an˘lído˘uuéichên séiton .

Quamuis poeni leones . gestent pulchra uincula . et datas escas captent manibus . et soliti pati uerbera . metuant trucem magistrum . Tóh tîe chúnen léuuen án ín chétennâ trágên . únde dóh man sie âzze ába hénde . fóre mánlâmi . únde dóh sie fóne geuuónên slégen íro méister fúrhtên .

Si cruor tinxerit horrida ora . redeunt resides olim animi . et graui fremitu meminere sui . Kechórônt sie des plûotes . sô uuírt in sâr ûf . íro érera grímmi . únde sâr behúgent sie síh . uuáz sie sínt . críscramôndo in íro uuîs .

Laxant colla solutis nodis . Primusque domitor lacer . i. laceratus . cruento dente . imbuit rabidas iras . Tés mézes préchent sie die chétennâ . únde gânt ten méister zeêrest âna . dér uuírt ter êresto frísking . únde ín zánôndo . uuáhset ín dîu râzi .

ITEM.

Ales quæ canit garrula altis ramis. clauditur antro caueæ. [118.] Uʹnde dér fógel. dér dar féret fóne bóume ze bóume singendo. der uuírt kefángên. únde in chéuia getân.

Huic licet ministret cura hominum illita pocula melle. et largas dapes. ludens dulci studio. Tóh man démo dára nâh tînoe mít kehónagôtên sáchôn. únde mít állero fóllûn. so gnûoge tûont. ze⌣tágalti. únde ze spile.

Si tamen saliens arto tecto. uiderit gratas umbras nemorvm. proterit sparsas pedibus escas. siluas tantum mesta requirit. siluas dulci uoce susurrat. Uʹbe er îo dóh ûzer dero chéuio ze⌣hólz indrinnen mûoz. târ er sînen lieben scáto sihet. sô íst ímo diu vordara[1]) fûora únmâre. inuuálde uuíle er échert uuónèn. in⌣uuálde uuíle er zuizerôn.

ITEM.

Ualidis quondam uiribus acta uirga. flectit pronum cacumen. Tes iúngen bóumes óbenahtigi. uuírt óuh uuílon mit nôt níder gezógen.

Si hanc curuans dextra remisit. rectum uertice spectat cælum. Uuirt er ferlâzen. ér rihtet sih áber ûf ze⌣himele.

ITEM.

Phœbus cadit in hesperias undas. sed rursus uertit currum secreto tramite. ad solitos ortus. Tiu súnna gât óuh âbendûn uuéstert in⌣sédel. si chúmet áber mórgenôn tóugenero férte uuídere ze⌣íro ortu.

ITEM.

Repetunt quæque proprios recursus. redituque suo singula gaudent. Aʹllero díngolîh hábet sîna uuíderuárt. únde sínnet îo dára. dára ímo geslâht íst.

Nec manet ulli traditus ordo. nisi quod iunxerit ortum fini. stabilemque sui fecerit orbem. Nóh dehéin ánder díng nebestât in⌣sînero natûrlichûn órdeno. âne dáz sín énde gerértet ze⌣sînero úrrúnste. únde sih in⌣ringes uuîs ketûot stâta hâben. Fóne díu háltet táz ménnisken an⌣sînero natura. úbe er ze⌣góte fóne démo er chám. uuídere fúnden chán,

QVOD ERROR INDE RETRAHIT. QVO NATVRA TENDIT. [119.]

Vos quoque o terrena animalia. licet tenui imagine. somniatis tamen uestrum principium. Sô tûont óuh ír ménnisken. an⌣so uuío écherôdemo bílde iz sî. dóh keséhent ir îo. sámo so dúrh tróum. íuuêr ánagénne.

[1]) Verbessert aus früherem fóre.

Prima præuaricatio hábet ménniskôn dáz penómen . tóh sie sûochên íro principium . dáz sie iz uuóla bechénnen nemúgen .

Uerumque illum finem beatitudinis prospicitis . qualicumque cogitatione . licet minime perspicaci . Unde uuártênt ír ála réhto fúre ze⌣demo sâligen ûzlâze . so uuîo ír iz mít úndúrhsihtîgemo mûote tûênt .

Eoque ducit uos naturalis intentio ad uerum bonum et multiplex error abducit uos ab eodem . Fóne díu . s. uuánda díu natura stárh íst . sô léitet si íuuih ála réhto râmendo ad summum bonum . únde uuánda sî geâuuártôt íst . pediu mísseléitet íuuih áber der írredo .

PROBANDVM DICIT ARGVMENTIS . AN PER HÆC QVINQVE QVOD DESIDERATVR VALEAT ADIPISCI .

Considera namque . an per ea quibus se putant homines adepturos beatitudinem . ualeant peruenire ad destinatum finem . Nv̄ chíus tír . úbe sie mít tîen finuen . mít tîen sie trûuuênt sâldâ geuuínnen . dára chómen múgîn . dára sie râmênt .

Si enim uel pecunia . uel honores . cæteraque . tale quod afferunt . cui nihil bonorum abesse uideatur . nos quoque fateamur . aliquos fieri felices . horum adeptione . Múgen díu só getânen . sô scáz íst . únde êra . îomanne dés kehélfen . dáz ímo nehéines kûotes ne bréste . sô iéhên dîen dero sâlighéite . díe déro dehéin guuínnên .

Quod si neque id ualent efficere quod promittunt . bonisque pluribus carent . nonne liquido dreprehenditur . in eis falsa species beatitudinis? Nemúgen siu áber geléisten dáz siu gehéizent . únde brístet ín mániges kûotes . sô sínt siu óffeno lúkkez pílde dero sâlighéite .

PRIMA PROBATIO IN DIVITIIS . [120.]

Primum igitur te ipsum interrogo . qui paulo ante diuitiis affluebas . Nv̄ zeêrest ságe dû mír . dû míttúndes rîche uuâre .

Inter illas abundantissimas opes . numquamne confundit animum tuum anxietas concepta ex qualibet iniuria? Tô du rîchesto uuâre . geskáh tír îeht ángestliches . fóne îomannes scúlden . dáz tîn mûot írti?

Atqui inquam . non queo me reminisci fuisse libero animo . quin aliquid semper angerer . Ze⌣uuâre chád ih . íh neuuárt nîo dés íh kehúge . sô inbúnden mînes mûotes . íh neángesti úmbe éteuuáz .

Nonne quia uel aberat . quod non uelles abesse . uel aderat . quod adesse noluisses? Neuuás táz pediu chád si . dáz tír ételiches liebes mángta . tés tu dír neuuóltíst méngen . álde dír léid hábetôst . táz tu háben neuuóltist?

Ita est inquam. Táz íst álso. chád ih.

Illius igitur desiderabas præsentiam. huius absentiam. Tô géretôst tû chád si. énes kágenuuérti. disses ábuuérti.

Confiteor inquam. Tés iiho ih chád ih.

Eget uero inquit quisque. eo quod desiderat. Sô íst áber mán dúrftig chád si. dés er gérôt.

Eget inquam. Túrftig chád ih.

Qui uero eget aliquo. non est usque quaque sibi ipse sufficiens. Tér iehtes túrftig íst chád si. tér neíst álles tínges nîeht cnúhtig.

Minime inquam. Sô neíst chád ih. Táz íst argumentum a parte. Quasi diceret. Non habet totum. cui partes desunt.

Tu itaque sustinebas inquit hanc insufficientiam plenus opibus? Líte dû chád si. dise dúrfte. tô du hárto rîche uuâre?

Quidni inquam. Uuîo ánderes chád ih.

Opes igitur. nequeunt facere nihilo indigentem. sufficientemque sibi. Úbe diz sús íst chád si. sô nemúgen ôtuuálâ nîomêr úndúrftigen getûon. nóh cnúhtigen.

Et hoc erat quod promittere uidebantur. Únde dés kelîh tâten sie dóh.

ITEM.

Atqui hoc quoque maxime considerandum puto. quod pecunia nihil habeat suapte natura. ut his inuitis a quibus possidetur nequeat auferri. Táz íst óuh cnôto zebedénchenne. táz ter scâz téro túgede ân imo sélbemo nîeht nehábet. [121.] in nemúge man úndánches némen dîen. déro er íst.

Fateor inquam. Tes iiho ih chád ih.

Quidni fateare? Zíu nesólti tû is iéhen châd si?

Cum aliquis ualentior eripiat eam cottidie inuito? Tanne in tágoliches. îo dér báz mág. ándermo úndanches néme?

Unde enim forenses querimoniæ? Uuánnân chóment ánderes. dîe dínglichen chlágâ? únde dîe dínglichen rûofta?

Nisi quod repetuntur pecuniæ. ereptæ nolentibus. uel ui. uel fraude? A'ne dáz tîe mit nôte. álde mit úndríuuôn genómenen scázzâ neuuéllentên. uuídere geéiscôt uuérdent?

Ita est inquam. Táz íst sô chád ih.

Egebit igitur inquit quisque petito extrinsecus præsidio. quo suam pecuniam tueatur. Fóne diu íst chád si. mánnolîh túrftig ánderes mánnes hélfo. sînen scáz zegehéienne. únde zeiruuérrene.

Quis id inquam neget? Uuér chád ih mág tés kelóugenen?

Atqui non egeret eo . s. præsidio . nisi possideret pecuniam . quam posset amittere . Nû neuuâre imo déro hélfo nehéin dúrft chád si . úbe er dén scáz nehábeti . dén er fúrhtet ferliesen .

Dubitari inquam nequit . Nehéin zuîuel neíst tés chád ih .

In contrarium igitur relapsa est res . U'be díz sús íst chád si . sô íst taz tín uuíderuuartîgo bechêret .

Nam opes quæ putabantur facere sufficientes sibi indigentes potius faciunt alieno præsidio . I'h méino dâr ána . uuánda der rîhtûom dér sie gnúhtîge tûon sólta . íro sélbero hálb . tér tûot sie dúrftîge ánderro hélfo . Táz íst argumentum ab euentu . Sámo sî châde . Quia diuites euenit egere . ideo diuitiæ sunt causa egestatis .

ITEM .

Quis autem modus est . quo pellatur diuitiis indigentia . Ze⌣uuélero uuîs múgen dánne dúrfte úberuuúnden uuérden mít rîhtûome ?

Num enim diuites esurire nequeunt ? Num sitire non possunt ? Nemág tie rîchen nieht húngeren nóh túrsten na ? [122.]

Num membra pecuniosorum . non sentiunt frigus hibernum ? Neinfindent tero rîchôn líde des fróstes nieht na ?

Sed adest inquies opulentis . quo famen satient . quo sitim frigusque depellant . Sô hábent sîe geziug chîst tu . mít tiu sie gebûozên den húnger . únde den dúrst . ióh ten fróst .

Sed hoc modo consolari quidem potest . indigentia diuitiis . auferri penitus non potest . Ze⌣déro uuîs chído áber íh . mág téro dúrfto ételih trôst uuérden . mít rîhtûome . nâh fúre-nomes lába uuérden .

Nam si hæc hians semper . atque aliquid poscens . expletur opibus . maneat necesse est quæ possit expleri . U'be indigentia îo gîêt . únde îo gérôt . únde mít sáchôn erscóben uuírt . sô uuérêt sî nôte îo ze⌣dero fúlli . Sîd tiu fúlli sîa netíligôt . sô uuázer fíur tûot . únde sî échert stillêt . sô íst si îo sô nezegât si . Uuúrte si mít opibus fertíligôt . sô neuuâre si . Argumentum a minori ad maius . Minus est enim reprimere quam extinguere .

ITEM .

Taceo quod naturæ minimum . quod auaritiæ nihil satis est . I'h uuíle dés fersuîgên . dáz tero naturæ lúzzel gnv̆oget . únde dero fréchi nionêr ána gnûoge neíst . Fames únde sitis . únde nuditas . máchônt mánnolichen egentvm . Tia indigentiam múgen opes kebûozen . án dien únfréchen . Tîe áber fréh sínt . uuánda ín nîehtes fóllûn nedúnchet . pe-

diu sínt sie îo árm . únde îo dúrftîg.

Quare si opes nec summouere possunt indigentiam . et ipse suam faciunt . i. addunt . quid est quod credatis eas præstare sufficientiam? Fóne díu ságe dû mír chád si . úbe rîhtûom dúrfte fertîligôn nemág . únde er ióh túrfte máchôt . uuélicha gnúht mág er dánne gében . uuânent ír? Argumentum a contrariis . Quasi diceret. Opes quæ indigentiam gignunt . quomodo sufficientiam quæ eis contraria est gignant? [123.]

AVARO INVTILES ESSE DIVITIAS.

Quamuis auarus diues fluente gurgite auri . cogat non expleturas opes. Tóh ter frécho mán . sámo rîche uuórtenêr . sámo so ímo zûorínne daz cóld . sînen scáz tés ímo nîomêr fóllún nedúnchet . kehûfoe.

Oneretque colla bacis rubri litoris. U'nde er geláde sînen háls mít tîen gímmôn des rôten méres.

Et scindat opima rura centeno boue. U'nde er mít cênzeg flûogen ze‿áchere gánge . in‿bírîgemo lánde.

Nec cura mordax deserit superstitem. U'mbe dáz negebrístet ímo nîo sórgûn lébendemo.

Et defunctum non commitantur leues opes. Nóh úmbe dáz nefólgênt ímo nîeht tôtemo . sîne lîehtlichen sáchâ.

SECVNDA IN DIGNITATIBVS.

Sed dignitates reddunt honorabilem . reuerendumque . cui prouenerint? Témo áber die hêrskéfte zûogeslíngent . máchônt tîe dén êrháften . únde ántsazîgen?

Num ea uis est magistratibus . ut mentibus utentium inserant uirtutes. depellant uitia. I'st tánne díu chráft án dien ámbáhten . dáz sie dien ámbaht-mánnen túgede gébên . âchuste némên?

Atqui . non solent fugare nequitiam . sed potius illustrare. Tríuuo . síu nesínt nîeht sítig . tes mánnes úbeli zetîligônne . núbe zeóffenônne.

Quo fit ut indignemur sepe eas contigisse nequissimis hominibus. Tánnân geskíhet tíccho . dáz uuír siu zúrnên ze‿hánden chómen uuésen dien zâgostên. U'nde catullus nonium licet sedentem in curili . tamen strumam appellat. Fóne díu uuárd táz catullus nonium gútter hîez . dóh er án‿demo hêrstûole sâze. Catullus uuás ueronensis poeta . nobilis . pedíu uuás ímo nonius únuuérd . tér fóne gallia ze‿roma chómenêr . mít gothorvm suffragio ze‿consulatu gestéig. [124.]

Uidesne quantvm dedecus malis abiciant dignitates? Nesíhest tu dâr ána na . uuáz únerôn ámbaht . únde uuírde gébên dien úbelên?

Atqui . minus patebit eorum indignitas . si nullis honoribus incla-

rescant. Ze⌣triuuôn íro únuuírde skînent tés tóh mínnera . úbe sie nehéin ámbaht⌣êra nemâret.

ITEM.

Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti . ut cum decorato putares gerere magistratum . cum in eo respiceres mentem nequissimi scurræ et delatoris? Máhtôn sâr díh ánabringen dehéine fréisâ . dáz tû consulatum mít decorato hinderstân uuóltist . tén du uuissôst skírnen . únde méldare? Tísêr decoratus uuás fautor gothorum . pediu uuás er méldâre dero ciuivm. Uuánda er óuh târ míte spílománnes kebârda hábeta . fóne diu neuuólta er sîn collega nieht uuérden in consulatv . tóh iz ter chúning uuóltî. Táz uuás ímo fréisa uuíder den chúning.

Non enim possumus ob honores . reuerentia dignos iudicare . quos ipsis honoribus iudicamus indignos. Uuír nemúgen díe nieht áhtôn êrhafti uuírdige . úmbe íro ámbaht . díe uuír sélbes tes ámbahtes áhtoên únuuírdige.

At si quem uideres perditum sapientia . num posses putare eum indignum . uel reuerentia . uel ea sapientia . qua est præditus? Tén du áber sáhist uuísen . máhtîst tû dén áhtôn únuuírdigen êrhâfti . únde sélbes sînes uuistûomes?

Minime. Néin du.

Inest enim uirtuti propria dignitas. Túged hábet an íro sélbûn éigene uuírde.

Quam protinus transfundit in⌣eos. quibus adiuncta fuerit. Tíe si sâr díen gíbet. tíen si gelâzen íst.

Quod quia populares honores nequeunt facere . liquet eos non habere propriam dignitatis pulchritudinem. Uuánda dáz tiu uuérlt⌣êrâ nieht ketûen nemúgen . pediu skînet . táz sie nehéina scôni nehábent éigenero uuírde. [125.] A'n demo fine skînet tiu causa. U'be popularis dignitas uuâre causa reuerentiæ . so uuér dânne dignitatem hábetî . démo nebrâste nieht reuerentiæ. Pediu héizet táz argumentum a fine.

In quo illud est animaduertendum magis. Târ án déro stéte uuírt tés cnôto uuára zetûonne . s. uués causa dero úbelôn dignitas sî . sîd si reuerentiæ causa neíst.

PROPOSITIO.

Nam si eo abiectior est quisque . quo magis a pluribus contemnitur. U'be mánnolih sô ueruuórfenero íst. sô er ío fóne mánigorên ferchóren uuírt.

ASSVMPTIO.

Cum dignitas nequeat improbos . facere reuerendos . s. quamuis notos. Sô láng taz ámbáht êrhâfte

getûon nemág . tie úbelen . tôh iz sîe tûe chúnde .

CONCLVSIO .

Quos ostentat pluribus despectiores facit . Târ iz sîe óuget . án diu tûot iz sîe fúre êrhâfte uersíhtige . Târ skînet . táz tien úbelên íro dignitas íst causa despectionis .

Uerum non impune . Náls âber ingníuz . Í's uuírt iro gedânchôt .

Reddunt namque improbi parem uicem dignitatibus . quas conmaculant sua contagione . Uuánda sámolicha únêra tûont sie dára gágene dien âmbâhten . tiu sie besmîzent mit íro úbeli .

ITEM .

Atque . s. audi . ut cognoscas non posse contingere ueram illam reuerentiam per has umbratiles dignitates . Ú'nde lâ mih tír mêr ságen dáz tu bechénnêst nehéina uuâra êrhâftî chómen fóne dísên lúkkên hêrskeften .

Si qui functus multiplici consulatu . forte deuenerit in barbaras nationes . honorne faciet uenerandum barbaris? Tér íoh ticcho consul uuírdet . feruuállôt tér ódeuuano férro únder énderske líute . tûot ín dánne dâr êrhâften sîn héimiska êra?

Atqui . si hoc munus . i. reuerentia naturale foret dignitatibus . quoquo gentium . i. ubique terrarum . nullomodo cessaret ab offitio suo . Uuâre diu êrhâfti ánabúrtig tien âmbahten . sô negesuíche si ín nionêr . [126.]

Sicut ignis ubique terrarvm . numquam tamen calere desistit . A'lso daz fiur nionêr âne sîna hízza neíst .

Sed quoniam id eis . s. offitium dignitatis non adnectit propria uis . sed fallax opinio hominum . uanescunt ilico . cum ad eos uenerint . qui non estimant eas esse dignitates . Vuánda áber ín dîa êra nieht negibet íro sélbero tûged . núbe lúkkêr uuân dero ménniskôn . díe sie êrôn uuírdige áhtônt . fóne diu ingânt sie ín sâr . sô sie ze dien chóment . tie die êrâ fúre nieht nehábent .

Sed hoc apud exteras nationes . Nv' geskihet táz únder frémedên .

ITEM .

Inter eos uero apud quos ortæ sunt dignitates . num perpetuo perdurant . Ú'nder dien sie ióh fóne êrest uuúrten . sínt sie mit tîen stâte?

Atqui prætura olim magna potestas . nunc inane nomen . Táz chúnne dâr ána . dáz prætura íu uuás éin michel geuuált . únde iz nû íst échert úpîg námo .

Et grauis sarcina senatorii census. V'nde héuig árbéit. tero hêrrôn scázzes. Sub augusto uuás tero senatorum numerus mille. únde íro census. tén sie iârlichen infâhen sóltôn. tés uuás sô suetonius ságet octingentorvm milium summa. U'be prætores ten scáz récchen sóltôn. dáz ne máhta âne árbéite nieht sîn.

Si quis quondam curasset annonam populi. magnus habebatur. nunc ea præfectura quid abiectius? Tér óuh tes purgliutes frûondo iu flégen sólta. dér uuás máhtîg. uuélih ámbaht íst áber nû smáhera? U'nz án augustum sô gnûogta romanis tero frûondo ze⌣demo iâre díu áfter italia únde sicilia gesámenôt uuárd. sô fóne ímo egyptus uuárd redacta in prouintiam. dáz chît in⌣flihtlânt. dô gesázta er ín dánnân abundantiam. ad septem menses. Tér uuás nôte máhtîg. tér sô mícheles tínges flág.

DE COMITIIS.

Fóne liuio. únde fóne ánderên historicis uuízen uuír. dáz tie ámbahtsezzedâ ze⌣romo hîezen ze⌣romo comitia. [127.] a comendo. únde sélben diu ámbaht hîezen magistratus. únde dignitates. Téro ámbahto uuás nâh tien expulsis regibus consulatus taz hêrôsta. temo fólgeta legataria dignitas. uuánda dáz ten consulem ánagieng zetûonne. táz frúmeta sîn legatus. A'lso reges trûogen in capite coronam. álde diadema. sô trûogen consules târ fûre fasces in⌣capite. dáz uuâren insignia maiestatis. dáz chît zierdâ. únde bechénnedâ dero mágenchréfte. A'lso uuír ín demo hûs héizen mágen⁊sûl. dia méistûn sûl⁊íh méino. díu den first tréget. sô hîez tiu chráft tero consulvm. álde déro regum. álde dero dictatorum. mágenchráft. uuánda sî diu méista uuás. Tîe déro maiestati regum. álde consulum uuíderhôrig uuâren. únde sie dâr úmbe fóre ín úbertéilet uuúrten. díe hábetôn flúht ze⌣dien liuten áfter dero rûmiskûn êo. dáz sie ín dero fréisôn húlfîn. Diu flúht hîez prouocatio. Sô áber dánnân díccho eruuûohsen maxime dissensiones. díe dissensiones zeuerzérenne. sáztôn sie dictatorem. tés maiestas sólih uuâre. dáz nîoman dés nehábeti prouocationem ad populum. dáz ímo fóre démo ertéilet uuúrte. Témo fólgeta îo magister militum. únde dén uuéleta ér imo sélbo. álso der consul téta sînen legatum. Nâh ín uuâren tribuni plebis. keuuáltigôsten. téro uuâren uuîlôn zuêne. uuîlôn ióh⌣zêne. únde díccho uuúrten díe so creati. dáz sie hábetîn consularem potestatem. dáz chît similem consulibus. Tîe hîezen fóne díu tribuni plebis. uuánda sie iudicia plebis úber síh nâmen. Tára nâh uuâren prætores. únde censores. únde questores. Pretores fûre fûo-

ren den consulem . in exercitu . únde ríhtôn ímo sîn prætorium . ih méino sîn tentorium . târ ér ínne sáz ad iudicandum et contionandum . táz chît zerihtenne . únde zesprâchônne. Tánnân hîez er prætor a præeundo . quasi præitor. Censores uuielten frôno-scázzes . ter in ærario gehálten uuás . fóne div hîezen sie a censu censores. [128.] Questores uuâren des scázzes fórderâra . dicti tanquam quesitores . Târa nâh uuâren præfecti . dáz chît flégara . die úber-mísselichiu negotia uuâren. Sô uuâren ediles . tîe dero edium hûtôn . únde die besáhen. Duumuiri únde triumuiri hîezen die úber-fráuali díngotôn. Fóne diu zíhet suetonius augustum . dáz er acerrimus uuâre in suo triumuiratu. Fúre duumuiros únde triumuiros . uuúrten sîd præsides. Decemuiratus uuárd échert éinêst kesézzet . tô romani fúre duos consules decemuiros chúren . dáz sie éinzên fasces trûogîn . únde éinzên áfter hérto dero reipublicæ flâgîn. Proconsules uuâren in loco consulum. Pontifices flâgen dero religiones. Imperatores . duces . comites . sínt chúnt.

DE ORDINE CIVIVM ROMANORVM.

Târ míte tóug zebechénnenne . dáz romani ciues keskéiden uuâren in patres . únde in plebem. Tero patrum uuâren tres ordines. Ter hêrôsto ordo uuás clarissimorum. Fóne diu lésên uuír in passione sebastiani sancti. Clarissimîs cottidie uiris marcelliano et marco suadebât sæculi blandimenta respuere. A'nderiu uuás illustrium. A'n déro uuás boetius. Pediu chît ter titulus tisses pûoches. Anicii . manlii . seuerini illustris uiri. Tiu drítta uuás exspectabilium. A'lso beata agatha fóne íro sélbûn chád. Ingenua sum . et exspectabilis genere. Plebis uuâren zuô ordines equestris . únde pedestris. Tér uuás eques . ter decem milia máhta geziugôn déro suârôn féndingo . die sestertia hîezên. Tie minnera hábetôn . die mûosôn gân. Sô zît uuás ámbaht zesézzonne . sô sáztôn siu die patres per suffragia plebis . I'ro gelúbeda . únde íro béta . dáz uuâren suffragia. Tîe fóne ánderên búrgen dára chómene uuâren . tîe hábetôn dia sélbûn êa . âne dáz sie nieht nemáhton ferre suffragia. Tánnân skînet . táz tîe dar hîezen patres . únde senatores . ióh âne ámbaht míchela dignitatem hábetôn. [129.]

ITEM.

Vt enim paulo ante diximus . quod nihil habet proprii decoris . opinione utentium . nunc splendorem accipit . nunc amittit. A'lso ih târ fóre gréhto chád . dignitas tiu nieht éigenero zierdo nehábet . tiu guuinnet

sia . únde ferliuset sia sô dîe uuânent . téro si íst.

CONCLVSIO.

Si igitur dignitates nequeunt facere reuerendos. Suspensio. Si ultro sordescunt contagione improborum. Et hic. Si desinunt splendere mutatione temporum. Et hic. Si uilescunt estimatione gentium. Et hic. Quid est quod habeant in se expetendæ pulchritudinis . nedum . i. ne‿dicam . aliis præstent? Depositio. U'be hêrskéfte êrháfte getûon nemúgen . úbe sîe ióh hônet tero gûotelôson úbeli . únde úbe sie fóre áltî ferblîchent . táz chît slíngen gestânt . únde úbe sie fóne férrên líuten fersmáhet uuérdent . uuáz hábent sie dánne án ín lústsámero scônî? íh nedárf chéden . uuáz sie íro ánderên gébên.

ITEM.

Quamuis nero seuientis luxuriæ . i. plenus seuitiæ . et luxuriæ . comeret se superbus tirio ostro . et niueis lapillis. Tóh tér grímmo únde dér zúrlústîgo nero síh úbermûotlicho gáretî . mít tero tíurestûn púrpurûn . únde mít scônên gímmôn.

Inuisus tamen omnibus uigebat. Ér uuás îo dóh tien sînên állên léidsám náls êruuírdig.

Sed improbus dabat quondam uerentis patribus indecores curules. Ér spéndôta îo dóh álso úbelêr dîen êruuírdigên hêrrôn únzímige hêrskéfte. U'nzímige . uuánda sie fóne úbelero hénde châmen.

Quis igitur putet beatos illos honores . quos miseri tribuunt? Uuér sól dánne uuânen . dîe êrâ uuésen sâlîge . tîe die uuênegen gébent? Argumentum a contrariis . ut sunt beatitudo et miseriæ.

TERTIA IN POTESTATIBVS.

An uero regna . et familiaritas regum ualet efficere potentem? Mág chúningo geuuált . únde dáz man ze‿ín hábet kesuâsheit . máhtîge getûon?

Quidni? Zíu nemág chíst tu? [130.]

Quando felicitas eorum perpetuo perdurat? Sîd tie chúninga nîoman ába nestôzet . únde ín íro sâlighéit fólle gât?

Atqui uetustas plena est exemplorum . plena etiam præsens ætas . qui reges mutauerint felicitatem calamitate. Uuír éigen dés mánigíu bílde . fóne áltên . ióh fóne níuuên zîtên . uuîo mánige chúninga nâh sâldon ze‿hárme châmen.

O præclara potentia . quæ ne ad conseruationem sui satis efficax inuenitur. Éin mâre geuuált íst créhto dér nû . dér nóh síh sélben hálten nemág.

Quodsi hæc regnorum potestas . auctor est beatitudinis . nonne si qua parte defuerit . minuat felicitatem . inportet miseriam . V'be chúninges keuuált . sâlighéit máchôt . uuâr íst si dânne nû . sîd tés nôt íst . so uuâr íro bréste . dáz tér brésto minneroe dia sâlighéit . únde ínfûore dia uuêneghéit?

Sed quamuis late tendantur humana imperia . necesse est plures gentes relinqui . quibus regum quisqȕe non imperet . Préitên sih óuh férro diu írdisken rîche . nóh tánne sint îo mánige díete . déro éin chúning so uuélêr geuuáltigôsto íst . nieht neuuáltet .

Qua uero parte desinit potestas faciens beatos . hac subintrat impotentia . quæ facit miseros . Târ diu máht ába gât tíu sâlige tûot . târ gât tíu únmáht zû . diu uuênege tûot . Táz íst argumentum a contrariis .

Hoc igitur modo necesse est inesse regibus maiorem portionem miseriæ . In disa uuís íst nôt . táz chît . hínnân íst nôt tien chúningen mêr ánaligen uuêneghéite . dânne sâlighéite .

Tyrannus expertus periculorum suæ sortis . i. dignitatis . simulauit metus regni . terrore gladii pendentis supra uerticem . Dionisius dér pinumftlicho uuîelt siciliæ . únde bediu sînes keuuáltes fréisâ bechánda . dér máz tia fórhtûn . díe ér úmbe sîn rîche dóleta . ze⌣dien fórhtôn . dés óbe hóubete hángênten suértes . Ér hánctaiztémo úber⌣hóubet pe⌣éinemo smálemo fádeme . [131.] tér ze⌣ímo chád . táz er sâlig uuâre . únde frâgeta ín . uuîo sâlig píst tu nû? Uuîo sâlig mág ih sîn chád ér . únz ih tíz suért fúrhto? A'lso sâlig pín ih chád dionisius . tés sélben fúrhtendo.

Quæ est igitur hæc potestas . quæ nequit . expellere morsus sollicitudinum . quæ nequit uitare aculeos formidinum? Vuáz keuuálto mág táz sîn . diu mánne nieht penémen nemág . in nebîzên sórgûn . únde in negértên fórhtûn?

Atqui uellent ipsi uixisse securi . sed nequeunt . Nû uuóltîn sie dóh kérno lében sichuro . sîe nemúgen áber .

Dehinc de potestate gloriantur . V'nde rûoment sie sih tóh íro geuuáltes .

An tu potentem censes . quem uideas uelle quod non possit efficere? A'htôst tû dén geuuáltigen . dér dáz ketûon nemág . táz er uuile?

Potentem censes qui ambit latus satellite? A'htôst tû sâligen . dér îo dia sîttûn úmbestéllet . mít tien cnéhten?

Qui plus ipse metuit . quos terret . Tér die intsízzet . tîen er égôt?

Qui ut potens esse uideatur . in seruientium manu situm est . In dés mánno hánden dáz stât . táz er geuuáltig sî .

Nam quod ego disseram de familiaribus regum . cum ipsa regna demonstrem . plena tantæ imbecillita-

tis? Vuáz tárf ih ságen fóne dien gesuâsôn dero chúningo . uuio uuéih tie sin . sid ih sélben die chúninga geóuget hábo sô uuéiche?

Quos quidem regia potestas . sepe incolomis . sepe autem lapsa prosternit. Tie chúningo geuuált intszézet . uuílôn únz er grêht íst . uuílon sô er beuállet . Sô der chúning peuállet . sô beuállent sîne gesuâsen . ófto beuéllet óuh ér sie sélbo. Sô uílo sínt óuh sîe uuéicheren .

Nero coegit senecam familiarem. præceptoremque suum ad arbitrium eligendæ mortis . A'lso dâr ána skînet . táz nero sînen gesuâsen . únde sînen méister senecam . genôtta ze⌣déro uuéli des tôdes . Tô in sînes tôdes lústa . dô téta er ímo dáz sámo so ze⌣êron . dáz er in liez uuéllen den tôd . Tára nâh kuán er dén medicum . dér ímo blûot liez in demo bâde . únz ímo sô únmáhta . dáz er dés kéndôta . [132.]

Papinianum diu potentem inter aulicos obiecit antoninus gladiis militum . A'lso gebôt antoninus cognomento pius . duodecimus ab augusto . dáz papinianum dâr in hóue lángo geuuáltigen . sîne héreschnéhta slûogen .

Atqui . uterque uoluerunt renuntiare potentiæ suæ . Tîe béide uuóltôn sih kérno ûzôn . íro geuuáltes . únz sie gesúnde uuâren .

Quorum seneca etiam opes suas conatus est tradere neroni . seque ferre in otium . Seneca uuólta ióh sin gûot ál gében neroni . únde héime sizzen mûozig .

Sed dum moles ipsa trahit ruituros . neuter effecit quod uoluit . A'ber sô iz ío féret . táz tie sigenten íro suâri níderzihet . pediu neiruuánt íro neuuéderêr . nóh in nespûota dés sie uuóltôn . Sie uuâren úberláden dáz erfálta sie .

Quæ est igitur ista potentia . quam pertimescunt habentes? Vuîolih íst tánne dér geuuált . dén die fúrhtent téro ér íst?

Quam nec cum habere uelis . tutus sis . et cum cupias deponere . non possis uitare? Tén dû hábendo únsichure bist . úbe dû in háben uuíle . únde úbe dû neuuíle . fóne ímo nemáht?

An præsidio sunt amici . quos non uirtus sed fortuna conciliat? Vuérdent tír is tie fríunt ze⌣gûote . dû nesíst únsichure . die állero dicchôst fóne túgede nechóment . núbe fóne sâldôn?

Sed quem felicitas fecit amicum . infortunium faciet inimicum? Súnder dés netrûe dû . uuánda den diu sâlda máchôta fríunt . tén máchôt sâr únsâlda fient .

Quæ uero pestis efficatior . ad nocendum . quam familiaris inimicus? Vuélih súht íst tánne scádoháftera . dánne der gesuâso fient?

QVÆ SIT VERA POTENTIA.

Qui se uolet esse potentem . ille domet feroces animos . nec colla uicta libidine summittat fœdis habenis. Tér geuuáltig uuélle sîn . dér duuinge sîn géilla mûot . nóh ne láze nieht sînen háls úberuuúnden uuérden fône gelúste . úndertânen sînemo scámelichemo brídele. Taz chît . ér nehénge sînên gelústen.

Et enim licet indica longe tellus tremiscat tua iura . [133.] et seruiat ultima tile. Vuánda dóh tînen geuuált tiu ûzerôsten lánt fúrhtên . sô india ist ôstert . únde tile nórdert.

Tamen non posse pellere atras curas . et fugare miseras querelas . non est potentia. Táz tû io nieht úberuuínden nemáht scadohâfte giredâ . únde uuênegliche chlágâ . táz chît tie súndâ die zechlágônne sint . táz sint únmáhte . dáz tûot tih úngeuuáltigen.

QVARTA IN GLORIA.

Gloria uero quam fallax sepe . quam turpis est. A'ber diu gûollichi . uuîo lúkke diu ófto ist . únde uuîo scántlîh . Scántlih pediu . uuánda si lúkke ist.

Vnde non iniuria exclamat tragicus. Fóne díu mág páldo rûofen dér tragicus poeta apud grecos. O gloria gloria milibus mortalium nihil doxa doxa miriis idebroton v aliud facta nisi aurium inflatio den gagosen ei oton oggosas magna.

megan [1]). Iâ gûollichi gûollichi . dûsent ménniskôn nieht ánderes uuórteniu . âne michel héui dero ôrôn. Taz lób kehôrent tiu ôren gérno . bediu indûont siu sih tara gágene.

Plures enim abstulerunt sepe magnum nomen falsis uulgi opinionibus. Mánige guúnnen ófto michelen námen fóne lúkkemo liumende . des liutes.

Quo quid turpius excogitari potest? Vuáz mág tánne lôsera sin . álde erdénchet uuérden?

Nam qui falso prædicantur . suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Tie man lóbot mit únréhte . tie scâmênt sih nôte íro lóbes.

Quæ si etiam meritis conquisitæ sint . quid tamen adiecerint conscientiæ sapientis. V'be óuh liumenda mit réhte guúnnen uuérdent . uuáz uuéiz tánne der uuîso mán . dés tóh mêr tûgede hínder ímo?

Qui non metitur bonum suum populari rumore . sed ueritate conscientiæ. Tér sîne frêhte nieht neáhtôt áfter liumende . núbe áfter geuuízenero uuârheite.

---

[1]) *ω δοξα δοξα μυριοισι δη βροτων*
ουδεν γεγωσι βιοτον ωγκωσας μεγαν.

Eurip. Androm.

Quodsi pulchrum uidetur propagasse hoc ipsum nomen . consequens est ut non iudicetur extendisse fœdum . Túnchet óuh manne scône geuuît préitôn sînen námen . sô gezímet uuóla . dáz er ménniskôn nedúnche hônen námen bréiten . nube uuârhâfto gûollîchen .

Sed cum necesse sit uti paulo ante disserui . plures gentes esse . ad quas nequeat fama unius hominis peruenire . fit ut quem tu estimas esse gloriosum . proxima parte terrarvm uideatur inglorius . [134.] Tánne áber nôt sî . sô íh fóre ságeta . mánige líute uuésen . ze⌣díen éines mánnes liument fólle chómen nemág . tánnân geskíhet . tén dû áhtôst kûollichen . táz tér sî úmbehúget . in ándermo lánde .

Inter hæc uero popularem gratiam . nec dignam quidem puto commemoratione . Târ míte neáhtôn íh sâr nîeht tero líuto lób tés uuêrdez . táz íh is keuuâne .

Quæ nec iudicio prouenit . nec umquam firma perdurat . Táz fóne chîesenne sâr nechúmet . nóh síh fásto nefólle hábet .

ITEM .

Iam uero quam sit inane . quam futile nomen nobilitatis . quis non uideat? A'ber dér námo des keédeles . tés síh cnûoge gûollichônt . uuío úppig únde uuío fersíhtig neíst ter? Fvtile héizet táz úngehába fáz . táz ze⌣léchen . álde eruuórten íst . Témo íst kelîh . tér ze⌣ímo sélbemo lôs íst . únde dóh uuile héizen édeling .

Quæ si refertur ad claritudinem . aliena est . Tér námo déshálb níeht keméinet nedárf uuérden . ze⌣mâri . uuánda er ze⌣éinemo ándermo tríffet .

Videtur namque nobilitas esse quædam laus . ueniens de meritis parentum . A'lso an dírro díffinitione skînet . taz nobilitas íst . chómen lób . fóne dero fórderôn uuírden .

Quodsi prædicatio facit claritudinem . illi necesse est clari sint . qui prædicantur . Sîd taz lób mâri tûot . sô sint tîe fórderen mâre . déro daz lób íst .

Quare non efficit te splendidum . aliena claritudo . si non habes tuam . Pediu nemáchôt tíh skînbâren . ánderro mâri . úbe du dîna nehábest .

Quodsi quid est bonum in nobilitate . id esse arbitror solum . ut uideatur imposita necessitudo nobilibus . ne degenerent a uirtute maiorum . Táz éina áhtôn íh échert kûot uuésen án demo édele . úbe is îeht kûot íst . táz tien édelingen dés nôt túnche . nâh tien fórderôn ze⌣slâhenne an íro tûgede .

VNVM CVNCTIS ORIGINEM ESSE.

Omne genus hominum surgit in terris. ab simili ortu. Fóne gelîchemo úrsprínge. châmen álle ménnisken in érdo.

Vnus enim rervm pater est. unus cuncta ministrat. A'llero creaturarum íst éin fáter. éiner flíget iro állero. [135.]

Ille dedit radios phœbo. dedit et cornua lunæ. Ér téta skînen dia súnnûn. hórnên den mânen.

Ille etiam dedit homines terris. et sydera cælo. Ér scûof tie ménnisken in‿érdo. stérnen in‿hímele.

Hic clausit animos membris. petitos celsa sede. Ér betéta dia sêla ín‿dien líden. fóne hímele hára níder gefrúmeta.

Mortales igitur cunctos edit nobile germen. Pedíu hábet álle ménnisken gerécchet édelêr chîmo. uuánda sie fóne hímele búrtîg sínt.

Quid genus et proauos strepitis? Vuáz rûoment ír dánne íuuêr chúnne. únde íuuere áltfórderen?

Si primordia uestra. auctoremque deum spectes. nullus degener exstat. V'be dû án daz ánagénne uuártêst. únde an gót órtfrúmen. sô neíst nîoman únédele.

Ni uitiis peiora fouens. proprium deserat ortum. Ér neuuélle síh súndôndo gelóuben sînes úrsprínges. Ferlázet er sînen sképfen. sô indédelet er.

QVINTA IN VOLVPTATE.

Quid autem loquar de uoluptate corporis? Vuáz mág íh chôsôn fóne des lîchamen lústsamî?

Quarum appetentia quidem plena est anxietatis. satietas uero pœnitentiæ? Tér demo mán fílo nôt íst. kérôndo. únde déro er sámo léideg uuírdet fólle tânero?

Quantos illæ solent morbos referre. corporibus fruentium. quam intolerabiles dolores. quasi quendam fructum nequitiæ? Vuîo mánige súhte. uuîo chréftige suérden sî gíbet tîen íro spúlgentên. sámo ze‿uuûochere dero úbelî? Fóne díu chád éin poeta. Vno namque modo uina uenusque nocent.

Quarum motus quid habeat iocunditatis. ignoro. Vuáz an íro gíredo uuúnnôn sî. dáz neuuéiz ih. Vuîo mág iz uuúnna sîn. sô iz anxietas íst?

Tristes uero exitus esse uoluptatum intelleget. quisquis uolet reminisci libidinum suarum. A'ber uuîo léidsám der ûzlâz sî. dáz pechénnet tér. dér síh pehúgen uuíle sînero zûordôn.

Quæ si beatos possunt explicare. nihil causæ est. quin pecudes quoque beatæ esse dicantur. Múgen sie ménnisken sâlige tûon. sô neménget óuh nîeht temo uéhe. núbe iz sâlîg sî. [136.]

Quarum omnis intentio festinat ad explendam corporalem lacunam.

Tés sin állêr íst ten búdeming zeerfúllenne.

ITEM.

Honestissima quidem foret iocunditas coniugis . et liberorum . sed nimis e natura dictum est . nescio quem inuenisse filios tortores . I'h châde chíuske uuúnnâ uuârîn . chénа . únde chínt . âne dáz man ságet . táz férro ûzer dero natura íst . neuuéiz uuéliu chínt chélen íro fáter.

Quorum quam sit mordax quæcumque conditio . neque alias expertum te . neque nunc anxium necesse est ammonere . So uuîo chíuske íro geskáft sî . nóh tánne uuîo sórgsâm si sî . dés nedárf íh tíh mánôn . ánderes uuâr erchúnnêt hábenten . únde îo ána úmbe dîn sélbes chínt ángestenden.

In quo euripidis mei sententiam probo . qui carentem liberis . infortunio dixit esse felicem . An díu íh mînes hólden euripidis réda . lóbôn . greci poetæ . et philosophi . dér den chíndelôsen chád . fóne únsaldôn sîn sâligen.

ITEM.

Hoc habet omnis uoluptas . stimulis agit furentes. A'lle gelúste hábent táz keméine . dáz sie die nîetegen gértondo . iágônt ze_dero tâte.

Apiumque par uolantum. V'nde sie gelîh sínt tien bînen.

Vbi fuderit grata mella . fugit . i. ubi uoluptas perfecerit dulcedinem suam . horret facta sua. Sô uoluptas tia tât getûot . so léidezet si sîa.

Et ferit icta corda . nimis tenaci morsu. V'nde bízet tánne daz keléidegôta hérza . mít fástházigemo bízze. A'lso démo bíne geskíhet . sô íz sih réchendo _den ángen ferliuset . únde dánne fóre fórhtôn flíhet . uuánda iz uuéri nehábet . únde áfter dés héizet fucus . i. fauum comedens . non faciens.

REPLICAT SVPERIORA QVINQVE.

Nih iligitur dubium est . quin hae uiæ ad beatitudinem deuia quædam sint. [137.] Vuánda iz sús íst . pedíu neíst nehéin zuíuel . dise fînf uuégâ ne sîn âuuekke ze_dero sâlighéite.

Nec perducere quemquam ualeant eo . ad quod promittunt se perducturas esse. Nóh sie nîomannen nemúgîn dára fólle léiten . dára sie gehéizent.

Quantis uero implicitæ sint malis . breuissime monstrabo. Uuîo mánigíu úbel án în sîn . díu beatitudinem nément . dáz ságeta ih fóre lángséimo . nû uuile íh iz pegrîfen chúrzlicho.

DIVITIÆ.

Quid enim? Pecuniamne congregare conaberis? Sed eripies habenti. Uuês lústet tih? Lústet tih scáz zesámenônne? Sô nímest tu in andermo.

HONORES.

Dignitatibus uulgere uelis? Danti supplicabis. Uuile du in inámbahte skinen? Sô mûost tu flêhôn den gébenten.

Et qui cupis præire ceteros honore. poscendi humilitate uilescis. Uónde uuirdest tu bítendo smáhera. dien ánderên. dien dû gérôst fórderôra uuérden.

POTESTAS.

Potentiamne desideras? Uuile dû geuuáltig uuérden?

Subiectorum obnoxius insidiis. subiacebis periculis. Sô uârênt tír die dîne. únde bist tés in-fréisôn.

CLARITAS.

Gloriam petis? Lústet tih kûollichi?

Sed distractus per aspera quæque. securus esse desistis. Sô mûost tu sórgende sîn. peháftêr inblándenên díngen mit tîen du dih tûomen uuile.

VOLVPTAS.

Voluptariam uitam deligis? Uuile du lústsamo lében?

Sed quis non spernat atque abiciat corporis seruum. rei uilissimæ et fragilissimæ. Uuémo nesól âber únuúert sîn. des líchámen scálh tes feruuórfenôsten dínges. únde des pródesten? Tîe uoluptati dienônt. tîe sint tes líchamen scálchâ. Tîe spiritui dienônt. díe sint spiritales. únde góte gelih. tér spiritus ist. únde bediu sint tîe frî.

BONIS CORPORIS. HOMINES NON ÆQVARI BESTIIS.

Iam uero qui præ se ferunt bona corporis. quam exigua. quam fragili possessione nituntur. [138.] Tîe des líchamen fróma fûre sézzent tîen frómôn dero sêlo. ze-uuio lúzzelmo dínge síh tîe hábent. Fóne dien simiis. tîe uuir héizên áffen. íst táz kespróchen. præ se ferunt. Ter áffo genuinnet îo zuéi uuélfer. únde déro zuéio. íst imo daz éina. líebera. dánne daz ánder. Taz líebera chêret îo fûre síh. daz ánder fólgêt imo. Sô man in iágôn gestât. sô héuet er daz liebera ûf zû ze-sînên brûsten daz léidera springet ûf án in únde hábet síh. ze-sînemo hâre. Sô imo dâra nâh nôten gestât. sô uerlâzet er daz líebera. únde indrinnet mit témo. dáz imo léidera uuás.

Num enim poteritis superare elephantos mole . tauros robore? Múgent ír uuérden mêrôren dánne hélfendâ . stárcheren dánne fárre?

Num tigres uelocitate præibitis? A'lde snélleren . dánne tigres? Tigris chît sagitta . Tén námen hábet íz fóne dero snélli . uuánda ímo nioman indrínnen nemág . Fóne díu scrîbit sanctus ambrosius in-exameron . dér ímo sîn uuélf ferstílet . únz er in-uuéido íst . dér netrûet ímo nieht enfáren . únde bedíu hábet er sih keuuárnôt sînero glésinôn bállôn . únde dâr er in erlóufet . târ uuírfet er ímo éina . sámo so ér ímo ergébe daz uuélf. In dêro ersihet er sih . únde uuânet táz pílde uuésen sîn uuélf . únde béitet sih táz sóugen . Sô ímo dés nespûot . únde er ímo áber nâh lóufet . sô triuget er in mit tero ánderro . únde mit tero drittûn . únde îo sô . únz er sih kenéret .

Respicite spatium cæli . firmitudinem . celeritatem . et desinite aliquando uilia mirari . Uuártênt uuîo michel der hímel sî . uuíder dien elephantis uuîo féste únde starh uuíder dien fárren . uuîo snél uuíder dien tigribus . únde ne sî iuuih uuúnder dero smáhôn díngo . Sîd tíu érda michel íst . únde dóh nehéina comparationem nehábet ze-demo hímele . [139] uuér mág tánne sîna uuîti uuízen . únde sîna micheli? Sîd er dóh álso uuîtêr sîh úmbe uuérbet in uiginti quatuor horis . uuáz mág tánne sô snélles sîn . únde sô drâtes? Sîd ín óuh tíu únméziga drâti neuerbríchet . uuáz íst tánne sô féstes?

Quod quidem cælum . non his potius est mirandum . quam sua ratione qua regitur . A'ber dero genámdôn drîo . neíst er nîeht sô uuúnderlîh . sô dêro rédo díu in trîbet . Tíu réda íst kótes uuístûom .

Formæ uero nitor ut rapidus est . ut uelox . et fugatior mutabilitate uernalium florum . Uuártênt óuh uuîo gáhe . únde uuîo spûotig tír íst tíu scôni des mánnes ketâte . îh méino sînes pílides . únde uuéhseligôra dánne dero blûomôn scôni .

Quodsi ut aristotiles ait . homines uterentur linceis oculis . U'be die ménnisken hábetîn sô aristotiles chît lúhsiníu óugen .

Ut eorum uisus penetraret obstantia . I'h méino dáz siu den mán dúrhséhen máhtîn .

Nonne introspectis uisceribus . turpissimum uideretur . illud superfitie pulcherrimum corpus alcibiadis? Sô siu ínnenân gesáhîn . nedûohti ín dánne íoh ter alcibiadis líchámo úbelo getân na? Der ûzenân állero líchamon scônesto uuás . (Uuír ne-uuízen uuér díu scôna alcibias uuás . tóh cnûoge râtiscôen dáz si herculis mûoter uuâre . uuánda er alcides hîez .) [1])

[1]) Dieser eingeschlossene satz scheint getilgt zu sein.

Igitur te pulchrum uideri . non tua natura . sed oculorum reddit intuitus. Táz tu scône dúnchest mánne . dáz netûot tîn natura nieht . uuánda dû mist innenân bîst . núbe dero óugôn únmágen .

Sed estimate quam uultis nimio . corporis bona . dum sciatis hoc quodcumque miramini . triduanæ febris igniculo posse dissolui . Nû tîuret ten lîchamen so uuîo so ir uuéllênt . dánne ir dóh uuízînt . tér íu sô uuúnder tîure íst . táz tér mít trîtagigemo rîten mág erstérbet uuérden .

Ex quibus omnibus licet illud in summam . [140.] i. in breuitatem redigere . Fóne dîen rédôn állên . uuile ih iz ze⌣demo gnôtesten bringen .

Quod hæc quæ nec possunt præstare bona . quæ pollicentur . nec congregatione omnium bonorum perfecta sunt . ea nec ad beatitudinem quasi quidam calles ferunt . nec ipsa perficiunt beatos . Dáz tíu finuiu díu dáz pringen ne⌣múgen . dáz siu gehéizent . nóh fóne álles kûotes sámohâfti dûrhnóhte nesînt . ze⌣sâlighéite uuégâ nesînt . nóh sâlige netûont . Omnium bonorum perfecta congregatio . dáz íst beatitudo . Dâr dés pristet . târ ne íst beatitudo nieht . Fóne diu íst taz argumentum gehéizen a causa . i. ab efficientia . Uuîo sól dâr sîn daz effectum . dár diu efficientia neist? Éina uuíla léret si ín irrâten causam a fine . ándera uuíla finem a causa . A'lso causa únde efficientia éin sînt . sô sînt óuh finis . únde effectum . únde euentus ál éin . Mít tisên zuéin locis argumentorum . únde dâra zûo mít óffenên exemplis . hábet si únsih irríhtet sáment boetio . dáz beatitudo an dîen finuen fúnden neuuírt . A'lle dispvtationes . hábent íro fésti . in argumentis . únde in syllogismis . únde in diffinitionibus . únde nóh tánne in exemplis maiorum . et in auctoritate diuina . Uuáz íst táz man ánderes uuîo stérchen múge? Nóh tánne íst kuíssera . dáz úns ratio syllogismorum óuget . tánne argumentorum . uuánda súmelichíu argumenta sínt probabilia . dáz chît klóublichiu . díu múgen uuîlôn uuârîu sîn . uuîlôn lúkkiu . ándersíu sínt necessaria . táz chît penôte uuârîu . áber syllogismi . dîe ne⌣trîegent neheínêst . úbe sie legitime geuuórht sínt . pediu hábet si dîe nóh nâh kespârêt . ad ualidiorem disputationem .

DEPLORATIO HVMANÆ CÆCITATIS .

Éheu . quæ ignorantia abducit miseros deuio tramite . A'h ze⌣sêre . uuéliche únuuízze misseléitent íuuih uuênegen . únde fûorent íuuih sô ába uuége?

Non queritis aurum in⌣uiridi arbore . [141.] non carpitis gemmas uite . Iâ negedénchent ír góld ûfen dien bóumen ze⌣sûochenne . nóh kímmâ ába rébôn zebréchenne .

Non abditis laqueos altis montibus . ut ditetis dapes pisce . Iâ nerîhtent ir nîeht iuueriu nézze . ûfen dien bérgen zefiscônne .

Nec si libeat uobis sequi capreas . tirrena uada . i. tuscum mare captatis . Nóh tára gágene . úbe ír iágôn uuéllent . ne úmbe sézzent ir nieht ten mére uuâg .

Quin etiam norunt ipsos recessus . i. secreta æquoris . abditos fluctibus . quæ unda feracior niueis gemmis . i. unionibus . uel quæ rubentis purpuræ . i. cocleæ . Sîe uuízen ióh uuóla die gesuâsen stéte des méres . uuéle gibedîg sîn dero uuîzon unionum . die uuír héizên bérlâ . uuéle dero púrpurûn . táz chit tero cocleârum blûotes .

Nec non quæ litora præstent tenero pisce uel asperis echinis . U'nde uuéle stádâ gibedîg sîn múreuuero fisco . álde dero rúhôn echinorum . Echinus íst éin sûoze fisg lúzzelêr . sámo rûoh sô éin ígel . Tés natura íst sólih . úbe er chlében beginnet . án demo skéffe . dáz nehéin dúnst sô míchel nechúmet . tíu iz eruuékken múge .

Sed quonam lateat bonum . quod cupiunt . cæci sustinent nescire . Uuâr áber dáz kûot sî . dáz sie gânt sûochende . dáz neuuéllen sie uuízen .

Et quod abiit transtelliferum polum . tellure demersi petunt . U'nde dáz ten hímel úberfâren hábet . táz uuéllen sie eruuûollen ûzer dero érdo .

Quid impræcer dignum stolidis mentibus? Uués mág íh nû digen mít réhte sô túmbên mûoten?

Opes . honores . ambiant . et cum parauerint falsa bona . graui mole . tum cognoscant uera . Táz uuíle íh tés tûon . Sîd sie iruuínden ne uuéllên . sô gángên nâh êrôn . únde nâh rîhtûome . [142.] dáz lúkkiu gûot sint . únde sô sie sih téro búrdi geuuárnoên . sô gébe ín gót târ míte . táz sie diu uuâren bechénnên . Tés uuúnsco íh ín . tés bíto íh in .

QVID SEDVCAT FALSÆ FELICITATIS SECTATORES .

Hactenus suffecerit demonstrasse formam falsæ felicitatis . Nû lâ dir gnûoge geóuget sîn lúkkero sáldôn bílde .

Quam si perspicaciter intueris . ordo est deinceps monstrare . quæ sit uera . U'be dû sia uuóla bechénnêst . sô hábo íh zît . tír dia uuârûn zeóugenne[1] .

Atqui inquam . uideo nec opibus sufficientiam . posse contingere . nec regnis potentiam . nec dignitatibus reuerentiam . nec gloria celebritatem . nec uoluptatibus lætítiam . I'h kesího uuóla chád ih . nóh mít rîhtûome mán guúnnen gnúht . nóh keuuált mít chúnerîche . nóh êrhâfti mít ámbáhte . nóh mâri mit kûollichi . nóh fróuui mít uuúnnolúste .

An etiam causas cur id ita sit deprehendisti? Máht tû uuízen chád si . uuáz táz méine?

Uideor mihi intueri quidem ueluti tenui rimula. Mír dúnchet íh iz séhe chád ih . sámo dúrh éina énga nûot.

Sed ex te apertius cognoscere malim. Íh uuólti iz áber gérno fóne dír óffenôr bechénnen. Tríuuo chád si . ís íst óffen reda.

Atqui promptissima ratio est. Quod enim simplex est indiuisumque natura . id error humanus separat. Hier fernim sia. Dáz créhto éinfalte íst natûrlicho . únde úngeskéiden . dáz péitet síh tero liuto írredo skéiden.

Et traducit a uero atque perfecto ad falsum . imperfectumque. Únde ferfûoret iz ába demo uuâren . únde démo dúrhnóhten . ze⌣demo lúkken . únde demo úndúrnohten.

VBI VNVM EST . NVLLVM EX HIS QVINQVE DEESSE.

An tu arbitraris . quod nihilo indigeat . egere potentia? Vuânest tû dáz nîehtes túrftîg neíst . [143.] máhte dúrftîg sî?

Minime inquam. Néin chád ih. Úbe iz nîehtes túrftîg neíst . uuîo mág iz tánne éines tínges túrftîg sîn? Táz íst in periermeniis keskríben. úbe uniuersalis abdicatiua uuâríu sî . dáz particularis dedicatiua lúkke sî.

Recte tu quidem. Târ ána hábest tu réht chád si.

Nam si quid est . quod sit imbecillioris ualentiæ . in⌣ulla re . in⌣hac egeat necesse est alieno præsidio. So uuáz únmáhtîg íst ſonêr ána . târ ána íst iz túrftîg ánderes hélfo. Táz héizet argumentum ab adiunctis. Imbecillitas íst ſo iuncta cum⌣egestate præsidii.

Ita est inquam. Táz íst sô chád íh.

Igitur sufficientiæ . potentiæque una est eademque natura. Sîd iz sús íst chád si . sô íst éin natura gnúhte . únde máhte.

Sic uidetur. Sô íst nôt chád ih. Táz íst óuh ab adiunctis.

ITEM.

Quod uero huiusmodi sit . spernendumque esse censes . an contra rerum omnium ueneratione dignissimum? A'n démo gnúht únde máht sínt chád si . íst táz fersíhtig . álde állero êrôn uuírdig?

At hoc inquam nedubitari quidem potest. Tés nemág óuh zuîuel nehéin sîn chád ih . núbe énên zuéin daz trítta fólgee.

Addamus igitur sufficientiæ potentiæque reuerendum . ut hæc tria unum iudicemus. Nû stôzên zesámine chád si . cnúht únde máht . únde êruuirdigî . táz uuír díu dríu éigîn fúre éin.

Addamus siquidem uera uolumus

confiteri. Táz tûên chád íh . álso uuír tûon súlen . úbe uuír uuâres uuéllên iéhen .

ITEM .

Quid uero inquit . obscurumne hoc atque ignobile censes esse . an omni celebritate clarissimum? An démo éniu dríu sínt chád si . uuânest tu dâz uuésen únmâre . únde únédele? álde geuuáhtlichôsta állero dingo?

Considera uero quod nihilo indigere . quod potentissimum . quod honore dignissimum esse concessum est . [144.] ne egere claritudine . quam sibi non possit præstare . Târ chius tir . dáz álles tínges úndurftig íst . únde máhtig . únde êrhafte íst . álso dû geiégen hábest . táz témo úndúrft íst . táz iz mâre ne sî?

Atque ob id uideatur aliqua parte abiectius . Únde iz târ úmbe îeht feruuórfenôra sî . dánne díu ánderíu .

Non possum inquam . quin hoc uti est . ita etiam celeberrimum confitear . Íh nemág is ánderes keiéhen nîeht chád íh . âne sô iz íst . táz iz nôte geuuáhtlîh íst .

Consequens igitur est . ut fateamur claritudinem . nihil differre tribus superioribus . Úbe díz sús íst chád si . sô íst târ míte zeiéhenne . mâri úngeskéidena sîn . fóne dien óberên drín .

Consequitur inquam . Úngeskéiden chád íh .

ITEM .

Quod igitur nullius egeat alieni . quod suis cuncta uiribus possit . quod sit clarum . atque reuerendum . nonne etiam hoc constat esse lætissimum? Táz úndúrftig íst ánderes chád si . táz síh fermág sînero chréfte . táz mâre . únde êruuírdig íst . neíst óuh táz állero dingo húgelichôsta na?

Sed huic inquam tali ullus meror unde obrepat? ne cogitare quidem possum . Íh nemáhti sâr nîo erdénchen chád ih . uuánnân démo sólichen trûreghéit chómen sólti .

Quare plenum esse lætitiæ . si quidem superiora manebunt necesse est confiteri . Fóne díu íst zeiéhenne . úbe diu êrera zála uuâr íst . táz iz fróuui fól sî .

Atqui illud quoque per eadem necessarium est . diuersa quidem esse nomina . sufficientiæ . potentiæ . claritudinis . reuerentiæ . iocunditatis . nullomodo uero discrepare substantiam . Fóne díu íst nôt chád si . mísseliche námen háben díu finuíu . únde síu dóh éin uuésen .

Necesse est inquam . Tríuuo nôt chád íh . Mit témo éinen argumento . sô si begónda . hábet sî in állên finuen fólle gángen . Táz íst ab adiunctis . [145.] Uuánda íro îogelîh

temo ándermo íst adiunctvm . pediu nemág siu nioman geskéiden .

DE VARIA ELECTIONE BONI .

Hoc igitur quod est unum . simplexque natura . prauitas humana dispertit . Nû hábest tu fernómen . dáz ménniskôn únreht sih táz péitet spálten . dáz natûrlicho éin íst . únde éinuálte íst .

Et dum conatur adipisci partem rei . quæ partibus caret . nec portionem assequitur . quæ nulla est . nec ipsam quam minime affectat . Únde dés téil sûochendo . dáz úngetéilet íst . ingât in sélbez táz ting . táz sie sóltôn sûochen . únde áber nesûochent .

Quonam inquam modo? Zeuuélero uuis chád ih?

Qui diuitias inquit petit penuriæ fuga . de potentia nihil laborat . uilis . obscurusque mauult esse . Tér rihtûomes kérôt . zádel flihendo . dér neforderôt keuuáltes nieht . ímo íst liebera smáhe únde únmâre zesînne .

Multas etiam sibi subtrahit uoluptates . naturales quoque . ne pecuniam amittat . quam parauit . Únde nimet ímo sélbemo mánigiu sîniu gemáh . ióh natûrlichíu . sô der slâf íst . táz er sînen guúnnenen scáz pehábe .

Sed hoc modo ne sufficientia quidem contingit ei . quem ualentia deserit . quem molestia pungit . quem uilitas abiicit . quem recondit obscuritas . A'ber sô tûontemo . ingât imo ióh tiu gnûht . sîd ímo ingât ióh tiu máht . únde in stúnget úngemáh . únde ín smáhi feruuórfenen tûot . únde únmâri fertóchenen dûot . Uuánda éin uuile háben . âne diu ánderíu diu imo sint adiuncta . pediu ingât imo ióh táz .

ITEM .

Qui uero solum posse desiderat . profligat opes . despicit uoluptates . honoremque potentia carentem . gloriam quoque nihili pendit . Tér den geuuált éinen minnôt . tér fertríbet sîn gûot . nóh nerûochet uuúnnôn . nóh êrôn âne geuuált nóh tero gûollichi . [146.]

Sed hunc quam multa deficiant uides . Târ sihest tu óuh . uués témo brístet .

Fit enim ut aliquando egeat necessariis . ut mordeatur anxietatibus . I'mo geskihet ticcho . dáz er sînero nôtûrfto írroe . únde in ángeste gértên .

Cumque hæc depellere nequeat . etiam id quod maxime petebat . potens esse desistat . Únde geskihet imo sô er sih tés eruuéren nemág . táz imo óuh tér geuuált tés er éines kérota . dâr mite ingât .

ITEM.

Similiter licet ratiocinari. de honoribus gloria. uoluptatibus. Sámolîh mág ih ságen fóne êron. gûollichi. uuúnnon.

Nam cum unumquodque horum idem sit quod cætera. quisquis horum aliquid petit. sine cæteris. ne illud quidem apprehendit quod desiderat. Sîd síu éin sint. tér íro éines âne diu ánderíu gérôt. temo neuuírt nóh táz.

ITEM.

Quid igitur inquam. si qui cuncta simul cupiat adipisci? Uuîo áber chád ih. tér siu álliu finuíu sáment kuúnnen uuíle?

Summam quidem ille beatitudinis uelit. Táz íst tér chád sî. dér dîa ánauuálgi dero sâlighéite guúnnen uuíle.

Sed num in his eam reperiet. quæ demonstrauimus non posse conferre id. quod pollicentur? Uuânest tu áber dáz ér sie finde an dîen. díu ih tír geóuget hábo dáz negemúgen. dáz siu gehéizent?

Minime inquam. Néin chád ih.

In his igitur quæ singula creduntur. præstare quædam expetendorum. beatitudo nullomodo uestiganda est. Fóne díu chád si neíst tiu sâlighéit án dîen finuen nîeht zesûochenne. déro îogelîh éteuuáz kében mág. tés man gérôt. náls ál.

Fateor inquam. Táz íst sô chád ih.

Et hoc nihil uerius dici potest. Unde nîeht neíst uuârera. álles tés man chéden mág.

Habes igitur inquit. et formam falsæ felicitatis. et causas. Nû chád si hábest tu lúkkero sâldôn bilde. [147.] únde dâr míte. zíu siu lúkke sîn. Síu neuuârîn nîeht lúkke. úbe man díu neîlti skéiden. díu úngeskéiden sint.

FALSAM FELICITATEM IAM AVERSANTEM. AD VERAM INTENDERE MONET.

Deflecte nunc in aduersum mentis intuitum. Nû síh táz tára gágene déro uuíderuuártîg sî.

Ibi enim statim uidebis ueram quam promisimus. Târ síhest tu sâr dîa uuârun. dîa ih tír gehîez zezéigônne.

Atqui. hæc inquam uel cæco perspicua est. Tríuuo chád ih. ióh ter blíndo mág sia séhen.

Eamque tu paulo ante monstrasti. dum conaris aperire causas falsæ. Unde dâr fóre hábest tû sia geóuget. târ du óugtôst. uuáanân díu lúkka irrínnet.

Nam nisi fallor. ea uera est et perfecta felicitas. quæ perficiat sufficientem potentem. reuerendum. celebrem. lætumque. Míh netriege der uuân. díu íst tiu uuâra sâlda.

diu den mán dûot richen . máhtigen . êruuirdigen . geuuáhtlichen . fróuuen .

Atque ut cognoscas me interius adu'tisse . quæ unum horum ueraciter præstant . quoniam idem cuncta sunt . hanc sine ambiguitate cognosco . plenam beatitudinem esse . U'nde dáz tu uuízist . mih is ínnene uuésen . so uuáz táz ist . táz éin déro finuo uuârháfto gegében mág . sîd siu ál éin sint . táz pechénno ih uuésen fólla sâlighéit .

O te alumne . felicem te hac opinione . si quidem inquit hoc adieceris . Kesáh tih kót trût mîn dísses uuânes chád si . úbe dû dáz tára zûo fólle légest .

Quidam inquam? Uuélez chád ih?

Putasne aliquid esse in his mortalibus . caducisque rebus . quod possit afferre statum huiusmodi? I'h pringo dih tara zûo chád si . Uuânest tu in disên múrgfârên uuérltsáchôn îeht uuésen . dáz mánne gében múge dísa stâta? Táz uuólta ih tû dar míte chádist .

Minime inquit puto . idque a te nihil ut amplius desideretur ostensum est . Néin neuuâno chád ih . tû hábest mih tés irrihtet . sô is mêr dúrft neist .

Hæc igitur uel imagines ueri boni . uel inperfecta quædam bona dare mortalibus uidentur. [148] Siu múgen chád si mánne gében . dáz kûote gelîh ist . álde dáz únfólleglîh kûot ist .

Uervm autem atque perfectum bonum conferre non possunt . A'ber uuâre gûot únde fólleglîh . nemúgen siu gében .

Assentior inquam . I'h iiho dés chád si .

Quoniam igitur agnouisti . quæ uera illa sit . quæ autem mentiantur beatitudinem . nunc superest ut agnoscas . únde possis hanc ueram petere . Uuánda dû nû erchénnest chád si dia uuârûn sâlighéit . únde díu . sih sìa ánazócchônt . sô hábest tu nû ze⌣bechénnenne . uuâr dû sìa hólôn súlist . únde uuén du íro bíten súlist .

Id quidem inquit iam dudum uehementer exopto . Tés chád ih lángêt mih iu fórn .

Sed cum in minimis quoque rebus inquit . uti in timeo placet nostro platoni . diuinum debeat implorari præsidium . quod nunc faciendum censes . ut mereamur reperire sedem illius summi boni? Sîd áber platoni dúnchet in sînemo bûoche timeo . dáz man íoh in lúzzelên dingen súle gótes hélfo flêhôn . uuáz ist úns zetûonne dánne . uuânest tu . dáz uuir irfâren mûozîn dia hóuestât . tes fórderôsten gûotes?

Inuocandum inquam censeo patrem omnium rervm . quo prætermisso . nullum rite fundatur exordium . I'h áhtôn dén chád ih ána zehárenne . âna dén man nîehtes pedien nemág uuóla .

Recte inquit ac simul ita modulata est . Rêhto uuile du chád si . únde des mézes sáng si sús .

ORATIO PHILOSOPHIÆ AD DEVM . VT SVMMVM BONVM IPSE DEMONSTRET .

O sator terrarum cælique. [1] Tû sképfo himeles únde érdo.

Qui gubernas mundum perpetua ratione. Tû dísa uuérlt [2] órdenôst . únde scáffôst . únde rihtest . mít tînemo êuuîgen uuîstûome [3].

Qui iubes tempus ire ab⌣æuo . i. qui iussisti tempora incipere ab exordio mundi. Tû die zíte hîeze íro férte [4] beginnen . [149.] sáment [5] tero uuérlte [6]. uuánda êr neuuâren zíte . núbe êuuighéite [7].

Stabilisque manens . das cuncta moueri. U˝nde sélbo stâtêr . álliu díng uuérbest [8] . únde uuéhselôst . Uuánda der himel uuárbelôt . únde álliu díng uuándônt [9].

Quem non pepulerunt externæ causæ . fingere opus fluitantis materiæ . i. informis et indiscretæ . Tíh nehéiniu [10] ánderiu díng ne scúntôn . daz scáffelôsa zímber [11] zemáchônne [12] . ûzer démo dísiu uuérlt [13] uuárd. Sî méinet tîa sámenthâftigûn mássa [14] . dîa er zeêrest [15] téta . an déro [16] nîeht keskéidenes neuuás [17].

Uerum . i. nisi insita forma boni . carens liuore. A˝ne dîn sélbes [18] ínniglicha gûoti . nîeht nîdes hábentîu .

Tu gerens mente pulchrum mundum . pulcherrimus ipse. Tû in⌣dînemo mûote íu [19] trágende dísa scônûn uuérlt [20] . scônero sélbo .

Ducis cuncta ab æterno exemplo . Scûofe [21] dû iz ál nâh téro uuîsûn . únde nâh témo êuuigen bílde dînes mûotes .

Similique imagine formans . i. formasti . V˝nde démo gelîh tâte dû iz . sô dir in⌣mûote uuás . Tír ne bildôta [22] nîoman fóre [23].

Iubensque . i. iussisti perfectas partes absoluere perfectum . s. opus . V˝nde hîeze dû uuóla getâniv stúche [24] máchôn uuóla getân uuérh .

---

[1] Hier beginnt die zürcher handschrift. Sie hat wenig tonzeichen. wir geben nur stärkere abweichungen.

[2] uuerelt. Z. h.

[3] uuîstûme. Z. h.

[4] uerte. Z. h.

[5] samint. Z. h.

[6] uuerelte. Z. h.

[7] êuuigheit. Z. h.

[8] uuérbist. Z. h.

[9] uuándôt. Z. h.

[10] ne heiniu. Z. h.

[11] des skáffelôse zimber. Ursprünglich stand: des skáffelôsen zimberis. Z. h.

[12] Fehlt in der Z. h.

[13] uuerelt. Z. h.

[14] ih meino dia saminthaftigun massa. Z. h.

[15] zeerist. Z. h.

[16] andero. Z. h.

[17] keskeidenis ne uuas. Z. h.

[18] selbis. Z. h.

[19] îu. Z. h.

[20] uuerelt. Z. h.

[21] Schuofe. Z. h.

[22] nebildôta. Z. h.

[23] uóre. Z. h.

[24] stúche. Z. h.

Uuánda álso uuâlliche líde máchônt uuállichen mán . sô geskáh óuh táz . táz állero [1] téilelih tero uuérlte dúrhskáffenêr. sia máchôta dúrhskáffena[2]. Prâste íro téilen . sô brâste íro sélbûn .

Tu ligas elementa . numeris . s. certis . Quasi diceret . quatuor elementa ligas . Fíer elementa bindest [3] tu sô zesámine .

Ut conueniant frigida flammis . arida liquidis . Táz héiz únde châlt . sô fiur [4] únde uuázer [5] íst . únde dúrre . únde náz . sô érda únde lúft íst . nieht nestrîtên [6] .

Ne euolet purior ignis . Sô fásto [7] . dáz fóre [8] líehti hína ûf neflîege daz líehtera fiur [9] . in⌣démo nehéin trûobi neist . uuánda iz zeóberôst [10] íst .

Aut pondera deducant mersas terras . Nóh tiu suâri tia [11] érda níder nesénche .

Tu conectens mediam animam resoluis per consona membra . i. connectis et resoluis animam per consona membra . Tû gehéftest tia sêla zu dîen íro gemínnên [12] líden . únde zetêilest [13] sia áfter dîen . íh méino dia súnnûn gânda [14] . an mittemo himele . únde in⌣mittemen gânda [15] dero septem planetarum . Tia philosophi hîezen [16] animam mundi . uuánda ál dáz tir grûet . únde uuáhset . táz túrh kât sî [17] . álso diu sêla die líde tûot [18] .

Triplicis naturæ . Tiu drískero naturæ íst . uuánda si skînet . prûotet [19] . únde brénnet . A'nderiu fiur brénnent [20] óuh . siu nebrûotent [21] áber nieht .

Mouentem cuncta . s. ad crescendum . A'llíu díng chícchenta . álso únseren líchamen diu sêla chícchet .

Quæ cum glomerauit motum secta in duos orbes . i. quæ cum circumducit cursum sectum in duo hemisperia . meat reditura in⌣semet . i. in suum ortum . U'nde sô sî gechrúmbet íro fárt [22] . ketéilta in zuêne [23] bógen . éinen óbe [24] érdo . ánderen óbe [25] érdo . sô gât si uuídersinnentíu . ze⌣íro [26] ortu .

Circuitque mentem profundam .

---

[1] áller. Z. h.
[2] tero uuélte . túrh scáffenêr sia máchota túrh skáffena. Z. h.
[3] píndist. Z. h.
[4] uíur. Z. h.
[5] uuázir. Z. h.
[6] ne strîten. Z. h.
[7] uásto. Z. h.
[8] uóre. Z. h.
[9] neuliege . taz lûtera uíur. Z. h.
[10] ze óberôst. Z. h.
[11] suâri . dia. Z. h.
[12] gemeinen. Z. h.
[13] zeteilest. Z. h.
[14] sunnun . kânda. Z. h.
[15] kânda. Z. h.
[16] hiezent. Z. h.
[17] tiu sunna. Z. h.
[18] tuot tie lide. Z. h.
[19] prutet. Z. h.
[20] prennent. Z. h.
[21] ne brutent. Z. h.
[22] uart. Z. h.
[23] inzuene. Z. h.
[24] verb. in „in“. Z. h.
[25] under. Z. h.
[26] ze iro. Z. h.

et conuertit . i. conlustrat cælum simili imagine. Uʼnde náhtes erstrîchet si dia [1] tóugenûn fárt [2]. únder dero érdo . únde [3] ze⌣sámelichero uuîs . erstrîchet si táges ten himel óbe dero érdo.

Tu prouehis . i. producis animas . uitasque minores paribus causis . hoc est his causis . ut essent qui deo gratis obedirent. Uʼmbe gelîchiu ding scûofe [4] du angelos . únde die ín hínderôren ménnisken. Uuáz uuás tíu causa? Táz sie díh íro sképfen bechénnên . únde êreên . Uel sic. Mít kelichên díngen hábest tu ángelos únde homines fúre gezúcchet fúre ánderiu tier . íh méino . ratione . et intellectu.

Et aptans sublimes . leuibus curribus. Uʼnde sîe hóho [5] erhéuende in⌣spûotigên [6] sínnen.

Seris in⌣cælum terramque. Sézzest tu sie in himele . únde in érdo [7]. Angelos in himele . [151.] homines in érdo [7].

Quas . s. animas . et uitas . facis tu conuersas . benigna mente . conuerti ad te reduci igne. Tíe tûost tû uuíder sínnen ze⌣dír [8] . án díh keuuánte . mít tînero uuóla ⁊ uuílligi [9].

Da pater menti . s. eius [10]. conscendere augustam sedem . Tû dáz tûost . kíb sînemo mûote [11]. dáz iz [12] hína ûf kestigen múge . ze⌣dinemo chéiserlichen stûole . táz iz himeliskíu díng fernémen múge.

Da lustrare . i. inuenire fontem boni. Ketûo sînen sín finden gûotes úrspríng [13].

Luce reperta. Uʼnde sô er dáz líeht finde.

Da defigere in te conspicuos uisus animi. Sô getûo ín fásto háben an dir . clátíu óugen sînes sínnes.

Dissice nebulas et pondera terrenæ molis . Zeirfûore [14] dîa blíndi . únde díe súndâ des írdisken [15] líchámen.

Atque mica tuo splendore. Uʼnde skîn ín ána mít tînemo skîmen.

Tu namque serenum. Tû bíst tíu héiteri.

Tu tranquilla requies piis. Tû bíst ti⌣kemâchiu [16] râuua dien gûot uuílligên [17].

Te cernere finis. Sô mán díh kesíhet . táz íst taz íst énde [18].

---

[1] tia. Z. h.
[2] uart. Z. h.
[3] Fehlt. Z. h.
[4] scufe. Z. h.
[5] hô. Z. h.
[6] insputîgên. Z. h.
[7] inhimile — inerdo. Z. h.
[8] uuidersinnan ze dir. Z. h.
[9] uuolauuilligi. Z. h.
[10] mea. Z. h.
[11] sinne. Z. h.
[12] er. Z. h.
[13] ketuo in-uinden kûotis urspring. Z. h.
[14] zefuore. Z. h.
[15] irdesken. Z. h.
[16] kemacchiu. Z. h.
[17] gûotuuilligen. Z. h.
[18] Soman díh kesíhet . taz íst tiz ende. Z. h.

Idem principium . uector . dux . semita . terminus . Tû bist táz ánagénne [1] . tù bist tér únsih fùoret [2] . s. ze⌣demo énde [3] . tû bist uuégouuîso [4] . únde sélbêr der uuég . únde daz énde . ze⌣démo uuír râmeên [5] .

VERENE SIT SVMMVM ALIQVOD BONVM .

Quoniam igitur uidisti quæ sit forma inperfecti boni . quæ etiam perfecti . Uuánda dû béidero bilde bescóuuôt hábest . tes únfólleglîchen gûotes . ióh tes fólleglîchen . álso dáz ist forma inperfecti . diu éin gíbet téro finuo . únde áber diu perfecti . diu siu álliu sáment kíbet .

Nunc reor demonstrandum . quonam hæc perfectio felicitatis constituta sit . Pediu ist nù zeságenne . uuâr diu fólleglicha sâlda gestátot hábe . uuâr íro stûol sî .

In quo illud primum arbitror inquirendum . An⌣déro ságo ih tés âhtôn zeêrest ze-frágenne .

An aliquod huiusmodi bonum . quale paulo ante diffinisti . [152.] in rerum natura possit existere . U'be dehéin sô getân gûot múge sîn únder állên díngen . sô dû dâr fóre geóugtôst . tô dû châde . Nisi fallor . ea uera est et perfecta felicitas . quæ sufficientem potentem . reuerendum . celebrem . lætumque perficiat .

Ne nos decipiat cassa imago cogitationis . præter ueritatem subiectæ rei . Nîo únsih netrîege lúkkez pílde únseres kedánches . âne dîa uuârhéit tero substantiæ . A'lso die álten liute dâhtôn án die manes et semideos . únde sie dér gedáng tróug .

Sed quin existat . sitque hoc ueluti quidam fons omnium bonorum . negari nequit . Tés ne mág áber nehéin lóugen uuésen . íz nesî . únde íz nesî úrspring álles kûotes .

Omne enim . quod imperfectum esse dicitur . id inminutione perfecti . inperfectum esse perhibetur . Taz únfólla uuírt îo únfól gehéizen . fóne déro uuáni des föllen .

Quo fit . ut si in quolibet genere inperfectum quid esse uideatur . in eo perfectum quoque aliquid esse necesse sit . Tánnân íst nôt . úbe uuánez sî . dáz téro sélbûn slâhto ónh föllez sî . Táz ist argumentum a parte ad totum .

Et enim perfectione sublata . unde illud quod imperfectum perhibetur extiterit . nefingi quidem potest . Tára gágene . úbe daz fólla neist . sô nedárf nîoman des uuánen gedénchen . Argumentum a toto ad partem .

Neque enim exordium rerum cæ-

[1] Tu bist daz ánagenne. Z. h.
[2] tu bist ter unsih fueret. Z. h.
[3] ende. Z. h.
[4] tu bist uuégouuîso. Z. h.
[5] uuég . râmêen . die übrigen wörter ohne tonzeichen.

pit ab diminutis . inconsumatisque . Uuánda állero díngo natura . ne fíeng nîeht ána ze⌣uuánên . únde únfólle tânên .

Sed procedens ab integris absolutisque . in⌣hæc extrema atque effeta dilabitur. Núbe fóne gánzên únde fóllên beginnendíu . sléif si sîd . únz si chám ze⌣dísên áfterostên . únde ze⌣dîsên âmáhtigên . A deliciis paradysi . íst ter mán chómen . ad erumnas huius sæculi . Fone inmortalitate íst er chómen ad mortalitatem . Fóne similitudine dei . íst er uuórten similis iumentis insipientibus .

Quodsi est fragilis boni . quædam inperfecta felicitas . uti paulo ante monstrauimus . non potest dubitari . esse aliquam solidam perfectamque . [153.] U'be únfóllíu sâlda íst . sô neíst zuíuel nehéin . núbe óuh fóllíu sî . únde gánziu .

Firmissime inquam uerissimeque conclusum est . Tû hábest iz chád íh . fílo uásto . únde fílo uuârháfto geféstenôt . Uuáz mág féstera sîn . álde uuârera . dánne úbe man totum mit parte . álde partem stérche mit toto ?

VBI SIT SVMMVM BONVM .

Quo inquit habitet . ita considera . Uuâr iz sî chád si . dáz chíus tir sús .

Deum principem omnium rerum . bonum esse . humanorum animorum communis conceptio probat . Táz kót állero díngo hêrro gûot sî . dés íihet mánnoliches sîn .

Nam cum nihil deo melius excogitari queat . id quo melius nihil est . bonum esse quis dubitet ? Sîd man nîeht pézeren erdénchen nemág . tánne gót íst . sô íst táz nôte gûot . tés pézera nehéin neíst . Taz öberôsta íst nôte hôh . taz méista íst nôte míchel . taz pézesta íst nôte gûot . Táz íst argumentum a maiore ad minus .

Ita uero demonstrat ratio . deum bonum esse . ut conuincat quoque in eo esse perfectum bonum . A'lso stérchet tísiu réda . gót uuésen gûot . táz an ímo sî fólleglîh kûot . Sîd nehéin sîn bézero neíst . sô íst er nîeht éin gûot . núbe íoh fólleglîh kûot .

Nam ni tale sit . rerum omnium princeps esse non poterit . U'be er fólleglîh kûot neíst . sô neíst er díngo hêrosto nîeht .

Erit enim eo præstantius aliquid possidens perfectum bonum . quod hoc prius atque antiquius esse uideatur . Uuánda sô íst éin ánderez hêrôra . fólleglîh kûot hábende . dáz gágen ímo daz fórderôra . únde daz uuírdigôra sî .

Omnia namque perfecta . minus integris priora esse claruerunt . Uuánda míttundes ságeta íh . állíu fólleglichiu . êreren uuésen dien uuánên .

SVMPTVM .

Quare ne ratio prodeat in infinitum . confitendum est summum deum . summi perfectique boni esse plenissimum . Fóne diu íst zeiéhenne . nîo diu réda zeláng neuuérde . ten fúrsten gót . tes fúrsten gûotes . únde dúrnóhtes . fól sîn .

SVMPTVM .

Sed perfectum bonum . ueram esse beatitudinem constituimus . Nû íst taz kechôsôt . táz perfectum bonum uuâríu sâlighéit sî . [154.]

ILLATIO .

Ueram igitur beatitudinem in summo deo sitam esse . necesse est . Fóne diu íst nôte in góte uuâríu sâlighéit . Tér syllogismus íst sús ketân . In góte íst summum bonum . Sô íst ál éin . summum bonum . únde beatitudo . Uuánda dáz sô íst . pediu íst târ beatitudo . dâr summum bonum íst .

Accipio inquam . Uuóla fernimo ih iz chád ih .

Nec est quod contradici ullo modo queat . Nóh táz nemág nîoman . uuiderchôsôn .

DE PREDICATIVO ET CONDITIONALI SYLLOGISMO .

Duo sumpta máchônt éina illationem hîer . uuánda iz prædicatiuus syllogismus íst . álso óuh in conditionali syllogismo propositio únde assumptio conclusionem máchônt . Vuáz sint sumpta . âne concessa . dáz chît in únsera uuîs keîihte . Sô man zuéio geîihet . dîen benôte daz trítta fólgêt . ióh âne gegiht . táz héizet mit réhte illatio . uuánda iz duobus sumptis . álde úbe iz sô geskihet . tribus sumptis uuírt illatum . táz chît . úndánches mit geuuórfen . Uuáz íst áber propositio . âne prima et ultra tendens temptatio . mít tíu man zeêrest ten mán grûozet . únde sîna gegiht férrolicho besûochet . álso óuh assumptio íst . táz tara zûo uuírt assumptum . ánderêst sîna gegiht zebesûochenne . Uuánda diu zuéi daz trítta uuúrchent . mit tíu der mán sô gefángen uuírdet , táz er dâna nemág . pediu héizet táz conclusio . dáz chît slóz . Conditionalis syllogismus íst tánnân genómen . uuánda er mit kedingûn . únde mít íbo chît . íst tíz . únde díz . sô íst táz . Pediu chît conditionalis . mít kedingûn gespróchenêr . A'ber prædicatiuus chît slêhto gespróchenêr . uuánda er bárlîcho âne gedingûn . únde âne íba chît . sús íst tíz . únde díz . pediv íst táz sô . I'ro béidero membra . héizent communiter prædicationes . álde proloquia . álde propo-

sitiones . álde enuntiationes. Tíu fíer uuórt . múgen uuír gelîcho . únde geméinlicho díuten sága . [155.] Sîd enuntiatio íst . sô aristotiles chît in periermeniis . oratio uera uel falsa . únde prædicatio dáz sélba íst . únde propositio . únde proloquium . uuáz sínt tánne lúgi . únde uuârhéite . âne sâgâ? A˝ber der syllogismus sól ío hâben zuô sâgâ . sólche . dáz sie dia drittûn stérchên. Táz nemág ánderes sîn nieht . die êreren zuô⌣ne sîn éin ánderên sô gehâft . táz tiu ánderíu hábe den hálben téil dero êrerûn . éin⌣uuéder subiectiuam . álde declaratiuam. U˝nde uuánda diu ánderíu áberet tén hálben téil dero êrerûn . dáz târ ze⌣léibo uuírt úngeábertes . án deuuéderro . dánne iz prædicatiuus íst . táz máchôt tia drittûn. Tér dáz pechénnen uuélle . an⌣ánderên syllogismis . tér lírnee iz hîer. Éin sága íst . summum bonum est in deo . Summum bonum . dáz íst subiectiuum . in deo est . táz íst declaratiuum. A˝nderíu íst . summum bonum beatitudo est. Târ íst tero êrerûn subiectiua pars keáberet. Tíu dritta íst . beatitudo in deo est. Táz uuár dán⌣dien êrerên ze⌣léibo . uuánda fóne dero éinûn chám beatitudo . fóne dero ánderûn chám . in⌣deo est. Sô féret iz in⌣prædicatiuo. In⌣conditionali féret iz nâh álso. Chédên uuír . si sol super terram est . dies est . táz íst propositio . Tía nímet hálba assumptio . sô dáz íst. Dies autem est. Táz nóh tánne ze⌣léibo uuírt . úngeábertes . án⌣dero propositione . taz máchôt tia conclusionem ál sus. Igitur sol est super terram. Subiectiuum íst táz án demo proloquio . fóne démo íeht kespróchen uuírdet . dáz áber fóne ímo gespróchen uuírdet . táz íst declaratiuum. A˝ne dísa legem neuuírt nehéin syllogismus. U˝nz sî ín lêrta mít argumentis . únde mít exemplis . sô uuás tiu réda líehtera . uuánda si ímo nû gében uuíle ualidiora remedia . bedíu hábet si ín nû beständen zûo dien argumentis . mít syllogismis . tîe méist kemúgen . béidiu . íoh in⌣disputando dialectice . íoh in⌣suadendo rhetorice .

QVOD DEVS SVBSTANTIALITER SIT SVMMVM BONVM . ET BEATITVDO . EO QVOD NVLLA . EIS INEST DIVERSITAS. [156.]

Sed queso inquit te uide quam íd sancte probes . atque inuiolabiliter . quod diximus summum deum plenissimum esse summi boni. Nû bíto íh tíh chád si . sih uuío góte⌣déhtigo . únde uuírdeglicho dû dáz áhtoêst . táz íh ten tûom gót . tes tûomlichôsten gûotes chád fól uuésen .

Quonam inquam modo? Uuío méinest tû chád ih?

Non præsumas hunc patrem omnium rerum . uel ita extrinsecus accepisse . illud summum bonum . quo

plenus esse prohibetur . uel ita . naturaliter habere . quasi cogites diuersam substantiam esse . habentis dei . habitæque beatitudinis . Nio dù neuuânêst . tén állero dingo hêrren . sô infángen háben dáz kûot . tés er fól íst . álde óuh sô fóne imo sélbemo háben . sámo so éin substantia ne sî . des hábenten gótes . únde dero beatitudinis tîa ér hábet . Téro zuéio íst neuuéder . nóh ér nehábet sîa enfángen . nóh sî neskéidet síh fóne sînero substantia .

Nam si putes extrinsecus acceptum . possis existimare id quod dederit præstantius ab eo quod acceperit . Uuânest tu ín daz sîn summum bonum ánderes uuánnân infángen háben . sô máht tu den gébenten áhtôn fórderôren . dánne dén . dér iz infîeng .

Sed hunc esse præcellentissimum omnium rerum . dignissime confitemur . Vuizîst áber . dáz uuír ín mit réhte iéhen . állero dingo sîn hêrôsten .

Quodsi natura quidem inest . sedem ratione diuersum . cum loquamur de deo principe rerum . fingat qui potest . quis hæc diuersa conuinxerit . Nù nehábet er iz infángen . hábet er iz áber fóne imo sélbemo . únde íst iz imo îonêr ána úngelîh . sô chóroe dáz éteuuér irrâten . sîd uuír fóne góte chôsoên dingo hêrosten . uuér síu . íh méino gót . únde sîn gûot zesámine fûogti . sô úngelichiu .

Postremo quod diuersum est a qualibet re . id non est illud . a quo intellegitur esse diuersum . Zedemo gnôtesten . dáz ándermo úngelîh íst . táz íst óuh ánder . dánne énez . témo iz úngelîh íst . Táz íst argumentum a dissimili . Tîu dissimilia sint . tîu nemúgen éin sîn .

Quare quod a summo bono diuersum est . [157.] sui natura . id summum bonum non est . Fóne díu íst tés not . táz tér gót summum bonum nesî . dér natûrlicho îeht úngelîh íst . summo bono .

Quod nefas est de eo cogitare . quo nihil constat esse præstantius . Tés únmûoza íst fóne démo góte zedénchenne . démo nehéin díng fórderôra neíst .

Omnino enim nullius rei natura poterit existere melior . suo principio . Nehéin natura nemág pézera sîn . dánne íro ánagénne . Argumentum ab efficientia . Sólih íst nôte daz effectum . sólih tîu efficientia íst . Fóne díu chît man in prouerbio . Qualis radix . tales et rami . Uuîo mág óuh tánne summum bonum bézera sîn . tánne gót . tér is ánagénne íst? Ér íst is ánagénne . îo dóh sô . dáz ér iz sélbo íst .

Quare quod omnium principium sit . id etiam sui substantia summum esse bonum . uerissima ratione concluserim . Pedíu mág ih áfter uuârero rédo féstenôn . dáz kót tér ánagénne íst állero bonorum . substantialiter íst summum bonum .

Rectissime inquam. Filo réhto chád íh. hábest tû iz kefêstenôt. s. uuánda díniu argumenta uuâríu sínt.

Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Sô íst. târ fóre gechôsôt chád si. dáz summum bonum íst beatitudo.

Ita est inquam. Sô íst chád ih.

Igitur inquit deum esse beatitudinem. necesse est confiteri. Sô íst óuh nôt chád si. gót uuésen nieht éin summum bonum. núbe óuh beatitudinem. Táz íst tiu gemácha conclusio.

Nec inquam queo refragari. prǽpositis prioribus. et hoc illatum perspicio. illis consequens esse. Tien fórderên rédôn nemág ih uuídere sîn. chád ih. únde dísa sîderûn sího íh ín nôte fólgên.

ITEM SVBTILIOR RATIO. QVÆ DIVERSA SVNT. NON ESSE SVMMA BONA. ET QVÆ SVMMA SVNT. NON ESSE DIVERSA.

Respice inquit. an hinc quoque idem firmius approbetur. quod duo bona. quæ a se sint diuersa. non possunt esse summa. Nv́chius tir. [158.] úbe óuh fóne dísên rationibus keuuâret uuerde. daz zuéi úngelichíu gûot tiu fúrsten nemúgen sîn.

SVMPTVM.

Et enim liquet bona quæ discrepant. non esse alterum. quod sit alterum. I'h hábo dâr fóre geóuget. dáz dissimilia bona nemúgen éin sîn.

SVMPTVM.

Quare neutrum poterit esse perfectum. cum alterum deest alteri. Fóne diu neíst neuuéder fól gûot. síd neuuéderêr mít ándermo neíst.

ILLATIO.

Sed quod perfectum non sit. id summum non esse manifestum est. Táz únfól íst. táz nemág nieht taz fúrsta sîn. Tér syllogismus íst sús ketân. U'ngelichíu bona nesínt éin. Tíu éin nesint. tíu sínt péidíu uuán. Taz uuána neuuírt niomêr daz fúrsta. Vuéliu sínt úngelichíu bona? Diuitiæ. únde gloria. Vuío sínt tíu uuán? Dáz ío uuédermo íro ménget. tero ánderro fíero. Uuánda dáz sô íst. pedíu nemág táz nieht taz fúrsta sîn. démo îeht ménget.

ITEM SVMPTVM.

Nullomodo igitur quæ summa sunt bona. ea possunt esse diuersa. Tíu áber dára gágene diu fúrsten sínt. tíu nesínt nieht úngelîh.

SVMPTVM.

Atqui . et beatitudinem . et deum summum bonum esse collegimus . Nû hábo íh târ fóre geóuget . deum únde beatitudinem diu fúrsten sîn .

ILLATIO .

Quare necesse est . quæ sit summa diuinitas . ipsam esse summam beatitudinem . Fóne diu íst nôt . táz diuinitas tiu állero dingo fúrsta íst . tiu fúrsta sâlighéit sî . Sús íst óuh tisêr syllogismus ketân . Tiu fúrsten gûot nesint úngelîh . kót únde sâlighéit . tiu sínt tiu fúrsten . Vuánda déro îo-uuéderez íst . táz óuh táz ánder íst . íh méino . uuánda íro îo-uuéder summum bonum íst . pediu sint siu éin .

Nihil inquam nec re hac uerius . nec ratiocinatione firmius . nec deo dignius concludi potest . Nû chád . nemág nieht táz uuârera sî . nóh táz rédoháftera sî . nóh táz kóte geristlîchera sî . geféstenôt uuérden .

EXHIBITIO MVNERIS PRO BENE PERCEPTIS RATIONIBVS .

Super hæc inquit . Igitur uelut geometræ solent . demonstratis propositis . aliquid inferre . quæ porismata ipsi uocant . ita quoque uelut corollarium dabo . Sô íh íro sô geántuuúrta . dô chád si . [159.] Geometræ hábent ze⌣síte chád . nâh kezéigôtên frâgôn . éteuuaz úngefrâgetes íro íungerôn zûo gében . dîa zûo⌣géba sie questum héizent . álso gíbo íh tír ze⌣gesùoche . dáz íh tír nû úngefrâgêt ságo sámoso íh tír gébe corollarium .

Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati . beatitudo uero ipsa est diuinitas . diuinitatis adeptione beatos fieri manifestum est . Uuánda fóne sâldôn guúnne sâlige uuérdent . únde gót sâlighéit íst . tér gót kuuínnet . tér íst sâlig . Argumentum ab efficientia . kót únde sâlighéit uuánda siu éin sínt . pediu máchônt siu sâlige . Táz sô getâna argumentum hábet zuíska causam sînes effecti . in modum syllogismi . uuánda iz chît . úbe diz únde diz íst . sô íst táz .

Sed uti iustitiæ adeptione iusti . sapientiæ sapientes fiunt . ita diuinitatem adeptos . deos fieri . simili ratione necesse est . Nû áber . A'lso fóne réhtes kuuínne réhte . únde fóne uuîstûomes quuínne uuîse . só uuérdent óuh nôte góta . ze⌣sámolîchero uuîs fóne gótes kuuínne . Argumentum a simili . A'lso éniu adeptio tûot . sô tûot óuh tisíu . Táz íst similitudo .

Omnis igitur beatus . deus . Uuánda dáz sô íst . pediu íst ter sâligo gót . Vuánda gót únde sâlighéit éin sínt . pediu máchônt siu óuh éin . Táz íst îo nóh argumentum ab efficiente . hoc est a causa .

Sed natura quidem unus . participatione uero . nihil prohibet esse quam plurimos . A´ber dén únderskéit fernim du uuóla . éin gót ist échert natûrlichêr . knûoge múgen uuérden per gratiam . án ímo téil hábendo . Mít tíu hábet si ímo gegébôt .

Et pulchrum inquam hoc atque pretiosum . siue porisma . siuë corollarium uocari mauis . Nû íst iz óuh filo scône chád íh . sô du iz porisma héizêst . sô du iz corollarium héizêst . Keméine síge = êra uuâren . állero uictorum palmæ in manibus . únde laureæ coronæ in capite . Tîe áber éteuuaz filo tûomlîches ketâten in bello . álde óuh in ludis . únde in spectaculis . díen gáb man éina tíura hóubet=zierda . díu fóne similitudine corollæ . i. coronæ . corollarium hîez . [160.] Fóne díu ságet suetonius . fóne déro mílti cæsaris augusti . his uerbis . Itaque corollaria et præmia in alienis quoque muneribus . ac ludis . et crebra . et grandia de suo offerebat . nullique greco certamini interfuit . quo non pro merito quemque certantium honorarit .

QVÆ ACCEDVNT BEATITVDINI . AN PARTES EIVS DICENDA SINT . AN AD VNVM EX EIS RELATA .

Atqui . hoc quoque nihil pulchrius est . quod his annectendum ratio persuadet . Nóh nîeht chád si . neíst scôneren . dánne dáz únsih ratio lêret hára zûolégen .

Quid inquam? Vuáz íst táz chád ih?

Cum multa inquit beatitudo continere uideatur . utrumne hæc omnia . unum ueluti corpus beatitudinis quadam partium uarietate coniungant . an sit eorum aliquid . quod beatitudinis substantiam compleat . ad hoc uero cœtera referantur . Dánne mánigiu beatitudo begrîfet . sô bonum íst . únde quinque . supra dicta . uuéder díu sîn téil dero beatitudinis . álso mísseliche líde sínt tes lîchamen . álde íro éinez sî beatitudo . únde ánderíu ze⌣démo séhên . Táz hábet sî gnôto fóre geságet . táz summum bonum beatitudo íst . nû uuíle sî ságen . dáz ze⌣demo summo díu ánderíu finuiu râmênt .

Vellem inquam id patefaceres . ipsarum rerum commemoratione . Míh lústi chád íh . dáz tu mír dáz óffenotíst . sélbèz taz tíng ságendo .

BEATITVDINEM PARTES NON HABERE .

Nonne inquit beatitudinem bonum esse censemus? Nesúlen uuír chad si . sâlighéit kûot áhtôn?

Ac summum quidem inquam . Ióh taz fúrsta chád ih .

Addas inquit hoc omnibus licet . Taz summum mûost tu légen chád si . ze⌣állên fínuen .

Nam eadem sunt beatitudo . sufficientia summa est . eadem summa potentia . reuerentia quoque . claritas ac uoluptas . beatitudo esse iudicatur. A'lso beatitudo summum bonum ist . sô ist si óuh summa sufficientia . únde summa potentia . sî ist óuh summa reuerentia . únde claritas . únde uoluptas .

Quid igitur? Hecine omnia bonum . sufficientia . potentia . cæteraque . ueluti quædam membra sunt beatitudinis? Vuáz túnchet tir? Sínt tisíu álliu . íh méino bonum . únde sufficientia . únde potentia . únde diu ánderíu . sámo so líde dero beatitudinis? [161.]

Vel ad bonum cuncta referuntur . ueluti ad uerticem? A'lde râmênt siu álliu ad bonum . sámo so dáz íro hóubet sî?

Intellego inquam . quod inuestigandum proponas . sed quod constituas . audire desidero. I'h fernímo uuóla chád íh . uuáz tu mír gébêst zeirrâtenne . uuío áber dû iz réechêst . tes lústet míh zehôrenne .

Cuius rei discretionem sic accipe . Nû fernim chád sí . íh lêro díh iz skéiden . íh lêro díh uuío siu râmênt ad bonum . únde dáz sélba bonum nieht neuuúrchent sámo so partes.

Si hæc omnia fórent membra beatitudinis . a se quoque inuicem discreparent. Sús sólt tu argumentando dara nâh stápfôn. V'be bonum únde diu ánderen finuíu . líde uuârîn dero beatitudinis . sô uuârîn siu éin ánderên úngelîh. Táz ist argumentum ab adiunctis. Membris íst îo dissimilitudo adiuncta .

Hæc est enim partium natura . ut diuersa componant unum corpus . Sólih ist îo dero partium natura . dáz siu úngelichíu éin corpus máchoên .

Atqui . hæc omnia idem esse monstrata sunt. Nû sínt tísíu geóuget éin uuésen .

Minime igitur membra sunt. Pediu nesínt siu membra. Vuánda siu unum sínt . pediu nesínt siu diuersa . Táz ist argumentum a repugnantibus. Repugnat enim unum esse atque diuersa. Vuánda siu óuh diuersa nesínt . pediu nesínt siu membra. Táz ist álso íh nû chád ab adiunctis .

Alioquin ex uno membrô beatitudo uidebitur esse coniuncta , quod fieri nequit. A'nderes-uuío sól beatitudo sîn geuuórht . ûzer éinemo líde . dés nieht sîn nemág. V'zer éinemo nemág nehéin compositio uuérden. Táz ist áber argumentum a repugnantibus. Repugnat enim simplex esse et compositum.

Id quidem inquam dubium non est. Tés ist nehéin zuíuel chád íh .

Sed id quod restat exspecto. Tára nâh pîto íh . tés nóh fóre ist.

AD VNVM REFERRI QVÆ BEATITVDINIS SVNT.

Ad bonum uero cætera referri palam est. Tiu ánderíu finuíu . diu

éin sáment bono sínt . díu uuérdent keuuérbet án bonum . uuánda man chómen uuíle mít ín . ad bonum .

Idcirco enim sufficientia petitur . quoniam bonum esse iudicatur . Târ úmbe gérôt man gnúhte . uuánda si gûot geáhtôt uuírdet .

Idcirco potentia . quoniam id quoque creditur esse bonum . Fóne díu íst óuh líeb potentia . uuánda si gûot mánne dúnchet . [162.]

Idem de reuerentia . claritudine . iocunditate . coniectare licet . Táz sélba mág ih ságen fóne dien ánderên drín .

Omnium igitur expetendorvm summa . atque causa . bonum est . Fóne díu íst îo gûot . álles tés man gérôt . hóubet . únde méinunga .

Quod enim neque re . neque similitudine ullum in se retinet bonum . id expeti nullomodo potest . Táz áber gûot neíst . nóh kelíh temo gûoten . dés negérôt nîoman .

Contraque etiam quæ natura bona non sunt . tamen si esse uideantur . quasi uere bona sunt appetuntur . Únde dára gágene . díu sár gûot nesínt . échert siu démo gelíh sîn . ióh túrh táz kérôt man íro . sámo so siu gûot sîn .

Quo fit . uti summa cardo atque causa expetendorum omnium . bonitas iure credatur . Fóne díu sól man gelóuben . dáz îo diu gûoti sî der ínnerôsto ángo . únde diu érchenôsta scúndeda álles kérônnes .

Cuius uero causa quod expetitur . id maxime uidetur optari . Târ úmbe díngoliches kegérôt uuírt . tés fârêt man dar ána in-hóubet .

Veluti si quispiam causa salutis . uelit æquitare . non tantum æquitandi motum desiderat . quam salutis effectum . A'lso dér nefârêt tér úmbe gesúndeda rîtet . uuîo er síh rîtendo eruuékke . núbe daz er gesúndero uuérde .

Cum igitur omnia boni gratia petantur . non illa potius quam bonum ipsum desideratur ab omnibus . Fóne díu skînet . so uues so îoman gérôt úmbe gûot . táz er sîn negérôt . núbe gûotes .

ITEM .

Sed propter quod cætera optantur . beatitudinem esse concessimus . A'ber gûot . úmbe dáz tíngoliches uuárt kegérôt . táz . chád ih uuésen beatitudinem .

Quare sic quoque sola queritur beatitudo . Fóne díu uuírt ióh zedéro uuîs . ih méino éin gûot fórderôndo . éiníu beatitudo geforderôt .

Ex quo liquido apparet . ipsius boni et beatitudinis . unam atque eandem esse substantiam . Tánnân skînet . óffeno éin díng uuésen . gûot únde sâlighéit .

Nihil uideo . cur dissentire quispiam possit . Târ neuuéiz ih nîeht . tés îoman múge uuiderchôsôn chád ih .

ITEM.

Sed deum ueramque beatitudinem. unum atque idem esse monstrauimus. Nû hábo ih chád si geóuget. kót únde sâlighéit éin uuésen.

Ita inquam. Táz ist álso chád ih.

Securo igitur licet concludere. [163.] dei quoque substantiam in‿ipso bono. nec usquam alio sitam esse. Fóne díu chád si. mág ih páldo féstenôn. gótes sélbes substantiam. án‿demo gûote stân.

INVITATIO AD BEATITVDINEM.

Huc pariter uenite omnes capti. Hára zûo sínnent asáment álle nôthâfte.

Quos fallax libido habitans. i. possidens terrenas mentes. ligat improbis catenis. I'uuih tir bindent úbele gelúste. die íuuêr mûot pesízzent. mít stárchên chétennôn.

Hæc erit uobis requies laborum. Hîer findent ír râuua.

Hic portus placida manens quiete. Tísiu stédi íst îo stille.

Hoc unum asilum. i. domus refugii. patens miseris. Tíz íst échert taz scúldiga asilum. taz tien unênegên îo indân stât. Tíz íst kuissera. tánne dáz ze‿athenis máchotôn nepotes herculis. tie íro libes fórhtôn úmbe sîne scúlde. A'lde daz romulus ze‿romo máchota. fréidên ze‿gníste.

Quidquid tagus donat aureis harenis. aut hermus rutilante ripa. aut indus propinquans calido orbi. miscens uirides lapillos candidis. non illustrant aciem. So uuáz tagus kíbet fluuius hispaniæ an sînemo gólt=crîeze. únde hermus fluuius minoris asiæ. an sînemo gólt=fáreuuen státe. álde indus. tíu állero náhesta íst orienti soli. miskelôndíu grûone gimmâ. sô smaragdus íst. zûo dien uuîzên. sô uniones sínt. tíu neindûont mánne nîeht tiu óugen sînes sínnes.

Magisque cæcos animos condunt in suas. i. consuetas tenebras. Núbe mêr stôzent siu blíndiu mûot in‿íro chúndûn finstrî.

Hoc quicquid placet. excitatque mentes. tellus aluit intimis cauernis. So uuáz tés mánne líchêt. álde sîn mûot crûozet. táz prûotet tiu érda in íro bárme.

Splendor quo regitur uigetque cælum. uitat obscuras animo tenebras. A'ber dér skîmo gótes uuístûomes. tér den himel rihtet. únde féstenôt. tér skihet tîa tímberûn finstri des mûotes.

Hanc quisquis poterit notare lucem. negabit radios phœbi candidos. So uuér dáz líeht chîesen gestât. tér negihet. táz tiu súnna cláte skímen hábe.

VNVM ATQVE BONVM. IDEM ESSE.

Assentior inquam. I'h íího chád ih.

Cuncta enim constant. nexa fir-

missimis rationibus. A'lliu dîniu gechôse . sint kuís . únde gestérchet mit féstên redôn. [164.] Mit argumentis . únde mit syllogismis . sint siu geféstenôt.

Tum inquit illa. Quanti estimabis si agnoueris quod sit ipsum bonum? Iâ chád si dô . uuîo tiure dúnchet tír . úbe dû bedénchest . uuáz sélbez taz kûot sî?

Infinito inquam. Vnmez tiure chád ih.

Siquidem mihi pariter contingit agnoscere deum quoque qui bonum est. V'be íh óuh târ míte mûoz pechénnen gót . tér gûot ist.

Atqui hoc inquit patefaciam uerissima ratione. Triuuo chád si íh keóffenôn dir iz mit fílo uuârero rédo.

Maneant modo quæ paulo ante conclusa sunt. Échert tíu sîn indînero gehúhte . diu fóre geféstenôt sint.

Manebunt. Táz sint siu chád ih.

Nonne inquit monstrauimus . ea quæ appetuntur a pluribus . idcirco uera perfectaque bona non esse . quoniam a se inuicem discreparent? Nehábo íh tír argumentando geóuget chád si . diu gûot . téro mânege gérônt? fóne diu neuuésen uuâríu . nóh túrnohtíu . uuánda siu geskéiden sint?

Cumque alterum abesset alteri . plenum absolutumque bonum non posse afferre? V'nde sô éin ándermo gebréste . dáz iz tánne dúrh síh nemúge gében fól gûot . nóh áneuuálg?

Tum autem fieri uerum bonum . cum colliguntur . ueluti in unam formam . atque efficientiam . ut quæ sit sufficientia . eadem sit potentia . reuerentia . claritas . atque iocunditas? U'nde áber dánne uuérden uuâre gûot . sô siu síh kesámenoên . sámoso ze-éinemo bílde . únde ze-éinero uuúrchedo . únde dáz éin dero finuo sî . ándersíu dáz sélba sîn? U'be fînf summa bona uuârîn . sô uuârîn óuh fînf beatitudines . sô uuârîn óuh tero uuúrchedôn finue . uuánda îogelichíu dúrh síh beatum uuórhti.

Nisi uero unum atque idem omnia sint . nihil habere quo numerentur inter expetenda. U'nde nehábo íh tír dáz keóuget na . siu nesin éin . dáz siu nieht tés nehábent tés zegéronne sî . uuánda éin âne diu ándersíu nieht negemág?

Demonstratum inquam. Keóuget chád ih.

Nec dubitari ullo modo potest. Nóh zuîuel nehéinêr neíst is.

SVMPTVM.

Quæ igitur cum discrepant . minime bona sunt . cum uero unum esse cœperint . bona fiunt . nonne hæc ut bona sint . unitatis fieri adeptione contingit? Tíu missehéllendo chád si gûot nesint . únde áber geéinotíu

gûot uuérdent . nesínt tíu dánne . uuánda dara éin zûo chám . gûot uuórten na?

Ita inquam uidetur. Táz túnchet mír chád ih.

SVMPTVM.

Sed omne quod bonum est . boni participatione . [165.] bonum esse concedis . an minime? V'nde ál daz kûot íst chád si . só díu úngeéinotíu fínaíu sínt . gíhest tu dáz kûot sîn . fóne gûotes míteuuiste . só unum íst . álde negíhest?

Ita est. Sô íst kûot chád ih.

ILLATIO.

Oportet igitur concedas simili ratione . idem esse unum atque bonum. Fóne sámolíchero rédo gíhest tu nôte chád si . éin únde gûot úngeskéiden sîn. Vuíle du zuéio iéhen . sô gíhest tu nôte des trítten. Tér syllogismus íst sús ketân. Vngûot uuírt fóne éinemo gûot. Sô íst tánne gûot fóne gûotemo uuórten. íh méino fóne éinemo. Pedíu íst éin únde gûot úngeskéiden.

Eadem namque substantia est eorum quorum naturaliter non est diuersus effectus. Téro substantia íst nôte úngeskéiden . déro tât úngeskéiden íst. Bonitas máchôt bonum . participatione sui . sô tûot óuh unum. Pedíu hábent siu éina tât.

Negare inquam nequeo. Tés nemág íh nîo gelóugenen . chád íh.

VNVM OMNIBVS REBVS SVBSISTENTIAM DARE.

Nosti igitur inquit . omne quod est . tam diu manere . atque subsistere . quam diu sit unvm? Neuuéist tu chád si . állero díngolíh sô lángo uuérên . únde bestân . únz iz éin íst?

Sed interire atque dissolui pariter . atque unum esse destiterit? V'nde zegân íoh zeuáren . sô iz éin neíst?

Quonam modo? Vuîo chád íh íst . tánne dáz sô?

Vti inquit in animalibus. Cum anima corpusque coeunt in unum . ac permanent . id animal uocatur. A'lso du chîesen máht chád si . an állên lébendên. Sô sêla únde lîchamo zesámine chóment . únde sâment uuónênt . táz héizet animal.

Cum uero hæc unitas utriusque separatione dissoluitur . interire . nec iam esse animal liquet. Sô dísiu éinunga fóne béidero skídungo zegât . sô sól animal nôte zegân únde fúrder neuuésen.

Ipsum quoque corpus cum in una forma membrorum coniunctione permanet . humana uisitur species. Íoh sélbêr únsêr lîchamo . únz er in sî-

nero lido fûogi behábet sîna geskáft. sô íst er ménnisken gelîh.

At si distributæ segregatæque partes corporis. distraxerint unitatem. desinit esse quod fuerat. V͂be áber die lide geskéidene. únde zelégete. demo lichamen dáz penément. táz er éin nemûoz sîn. sô zegât táz er uuás.

Eoque modo percurrenti cætera. procul dubio patebit. subsistere unumquodque. dum unum est. V͂nde uuárte ze⌣állên dingen ánderên. sô síhest tu dingolîh pestân. únz iz éin íst.

Cum uero unum esse desinit interire. U͂nde áber zegân. sô iz éin neíst.

Consideranti inquam mihi plura. [166.] minime aliud uidetur. So uuâr ih is uuartên. chád ih. târ findo ih iz sô.

QVESTIO PHILOSOPHIÆ. AN AD INTERITVM ALIQVID TENDAT.

Estne igitur inquit. quod in quantum naturaliter agat. relicta subsistendi appetentia. uenire ad interitum. corruptionemque desiderat? I͂st nû ieht chád si. dáz tero naturo fólgendo. síh kérno gelóube des uuésennes. únde iz uuélle zegân. únde eruuérden?

RESPONSIO BOETII. NON ANIMALIA TENDERE. DE RELIQVIS SE DVBITARE.

Si animalia inquam considerem. quæ habent aliquam uolendi nolendique naturam. nihil inuenio. quod nullis extra cogentibus. abiciant manendi intentionem. et ad interitum sponte festinent. V͂be íh tîu lébendo chíuso chád íh. tîu natûrlicho múgen uuéllen. únde neuuéllen. déro nehéin nefíndo ih táz âne ûzuuertiga nôt uuésennes nelúste. únde iz tánches péite ze⌣uerlórnissedo. V͂izuuertîg nôt íst. tîa ételîh keskiht errécchet. álso súhte sínt. únde uulnera. únde persecutiones. únde calamitates. Fóne dîen uuírt ófto der ménnisko sô úberuuúnden. ófto. dáz ímo der lîb léid íst.

Omne namque animal tueri salutem laborat. mortem uero pernetiemque deuitat. A͂l dáz tir lébet. táz îlet îo hálten sîne gesúndeda. únde flîhet îo den tôd. únde die ferlórnísseda.

Sed quid consentiam de herbis. arboribusque. quid de inanimatis omnino rebus. prorsus dubito. Vués áber íh súle iéhen fóne bóumen. únde fóne chrútteren. tîu fóne sáffe lébent. únde fóne únlébenden. sô lapides unde metalla sínt. tés zuíuelôn ih.

ITEM IPSA . NEC ARBORES TENDERE . NEC HERBAS .

Atqui . non est quod de hoc quoque possis ambigere . cum intuearis primum herbas atque arbores . nasci in locis sibi conuenientibus . ubi quantum earum natura queat . cito exarescere atque interire non possint . Triuuo chád si . nóh tés nedárft tu zuíuelon . sid tu sihest chriutelih . únde bóumolíh an déro stéte uuáhsen . diu ímo límfet . íh méino dâr iz nteht káhes erdórrên nemág . nóh zegân . sô fílo iz tiu natura lâzet .

Nam aliæ quidem campis . aliæ montibus oriuntur . alias ferunt paludes . aliæ saxis herent . aliarum fœcundæ sunt steriles harenæ . Vuánda íro súmelih uuáhset in⌣félde . sûm in⌣bérge . súm uuáhset in⌣fénne . súm chlébet án dien stéinen . súm stât an⌣grieze . [167.]

Quas si in alia quispiam loca transferre conetur . arescant . Tie sâr dánne dórrênt . úbe sie íoman fúrder sézzet .

Sed dat natura cuique quod conuenit . et elaborat . ne intereant . dum manere possunt . Fóne díu gíbet tiu natura íogelichemo . dîa stât . tiu ímo gelímfet . únde hûotet . táz iz ío uuéree . únz iz lángôst múge .

DE NVTRIMENTIS EARVM .

Quid quod omnes uelut demerso ore . in terras . trahunt alimenta radicibus . ac per medullas corticemque . robur diffundunt? Vuáz chíst tu dés . ziu ne chíusest tu dâr bî . uuío gérno sie sínt . táz sie sámo so den snábel stôzent in dia érda . únde sûgent taz sóu . mít tien uuúrzellôn . únde sie dánnân sô ûf íro stárchi áfter demo márge . únde áfter dero rindûn . zetéilônt?

Quid quod mollissimum quodque sicut medulla est . interiore semper sede reconditur . extra uero quadam ligni firmitate . ultimus uero quadam cortex . aduersum cæli intemperiem . quasi mali patiens defensor opponitur? Vnde uuáz óuh tés . táz sie daz uuélchesta sô daz márg íst . zeínnerôst pérgent . mít tero ûzerûn hólzes fésti . únde diu rinda zeûzerôst . sámo so árbeito genietotiu . gágen állên uuéteren ze⌣skérme stât?

Tam uero quanta est naturæ diligentia . ut cuncta semine multiplicato . propagentur . Vuánda nesihest tu . uuío geuuár óuh tés tiu natura íst . táz állíu uuáhsentiu . mit tes sâmen mánegfalti uuíto geflánzôt uuérden .

Quæ omnia nonmodo ad tempus manendi . uerum generatim quoque . quasi in perpetuum manendi . ueluti quasdam machinas quis esset nesciat? Vuér nebechénnet táz állez uuésen . sámo so zímber . únde ge-

ziug . állív uuáhsentíu . nîeht éin uuérig zegetûonne . núbe íóh áfter gebûrte zálôn îomêr zegestâtenne .

ITEM NEC INANIMATA TENDERE AD INTERITVM .

Ea etiam quæ inanimata esse creduntur . nonne quod suum est quæque simili ratione desiderant? Tíu óuh únlíbháftíu sínt . neforderônt tíu daz íro ding so sámo na?

Cur enim flammas quidem sursum leuitas uehit . terras uero deorsum pondus deprimit . nisi quod hæc loca motionesque singulis conueniunt? Vuáz méinet ánderes . táz tiu líehti daz fiur ûf zíhet . únde diu suâri dia érda níder sénchet . âne dáz in béidên díe stéte gefállent . únde díe férte? Éinemo níder . ándermo ûf.

Porro autem quod cuique consentaneum est . [168.] id unum quodque conseruat. A'llero díngolíh háltet ío dáz ímo geuállet.

Sicuti ea quæ sunt inimica corrumpunt. A'lso iz óuh tára gágene disiu dôsent . tíu imo uuíderuuartíg sínt .

Iam uero quæ dura sunt . ut lapides . adherent tenacissime partibus suis . et ne facile dissoluantur . resistunt. Tíu óuh hérte sínt . álso stéina . diu háftênt fásto zesámine . únde nehéngent nîeht . táz man siu sámfto zebréche.

Quæ uero liquentia . ut aer atque aqua . facile quidem diuidentibus cedunt . sed cito rursus relabuntur in ea a quibus sunt abscisa . Tíu áber náziu sínt . sô lúft únde uuázer íst . tíu skéident síh sámfto . únde lóufent áber spûotigo . zesámine .

Ignis uero refugit omnem sectionem . Taz fiur neskéidet síh nîeht . Táz íst fóne díu . uuánda iz nehábet nehéina dícchi . dáz iz corpus sî . nóh neíst túrh síh nîeht . sô lúft únde uuázer íst . táz iz ín gelícho múge geskéiden uuérden . A'n díen corporibus íst iz sámo so frôst . únde ánderíu accidentia . Díu corpora án díen iz íst . tíu skéident síh . Sô íst óuh uox . tíu sáment chúmet ze_mánigên ôrôn . síu íst úngeskéiden . dóh tero gehôrentôn ôren geskéiden sîn . únde íst si óuh corporalis . sô priscianus chît . quia vox est aer ictus .

QVID SIT INTER NATVRALEM MOTVM . ET VOLVNTARIVM .

Neque nunc tractamus de uoluntariis motibus cognoscentis animæ . sed de naturali intentione . V'nde fernim uuóla . dáz íh tír nû nîeht neóugo . uuío gérno uuíhtelíh sî . fóne díen uuílligên uuárbôn . dero sínnigûn sélo . núbe íh óugo dír iz fóne dero natûrlichûn râmungo . Natura hábet íro ríhto . dáz sia nehéin uuíllo neléitet .

Sicuti est quod acceptas escas sine

cogitatione transigimus . quod in somno spiritum ducimus nescientes. A'lso dâr skînet . táz uuír dia líbleita déuuên . dóh uuír dára nedénchên . únde uuír slâfendo âtemoên . únuuízendo . Pediu hábet tíu natura íro uuárba . âne den uuíllen .

Nam nec in animalibus quidem manendi . amor uenit ex uoluntatibus animæ . uerum ex principiis naturæ . Nóh sâr án⌣dien lébendên . dáz siu gérno sint . táz nehábent siu nieht fóne dero sêlo uuíllen . núbe fóne dero natura . nâm iz ánagenne .

Nam sepe mortem . cogentibus causis . quam natura reformidat . uoluntas amplectitur . Táz skînet târ ána . uuánda der mán ófto dúrh ételicha nôt . ten dôd uuíle . dén diu natura skíhet .

Contraque illud . V'nde dára gágene .

Opus gignendi . quod natura semper appetit . quo solo durat diuturnitas [169.] . mortalium rerum . interdum coercet uoluntas . Diu hîtat . téro diu natura gérôt . tánnân dero stírbigôn díngo lánguuérigi dóh chúmet . tíu uuírt ófto fóne uuíllen ferduuénget . Ten dôd fúrhtet tiu natura . únde gérôt sîn der uuíllo . tia hîtât mínnôt tiu natura . únde uuéigerôt ter uuíllo . fóne díu chît sî . contra illud .

Adeo non procedit hæc sui caritas , ex⌣animali motione . sed ex naturali intentione . A'lso guís so nechúmet nieht tiu lîb⌣minna . fóne dero sêlo uuíllen . núbe fóne dero natûrlichûn ríhti .

Dedit enim prouidentia rebus . a se creatis . hanc uel maximam causam manendi . ut naturaliter desiderent manere . quoad possunt . Kótes peuuárunga . gáb táz íro geskáffenên . ze⌣hóubethâfti uuérennes . táz sie ío lúste zeuuérenne . únz sie lángôst múgin .

Quare nihil est . quod ullo modo queas dubitare . cuncta quæ sunt . appetere naturaliter constantiam permanendi deuitare pernetiem . Pediu nedárft tu nieht zuíuelôn . ál dáz tir íst . natûrlicho sûochen dia stâtigi des uuérennes . únde skíhen dia ferlórni .

Confiteor inquam . nunc me indubitato cernere . quæ dudum incerta uidebantur . I'h gího chád íh . táz íh kuíslicho nû bechénno . dáz mír fóre uuás únguís .

Quod autem inquit subsistere ac permanere appetit . id unum esse desiderat . V'nde dáz ío uuésen . únde uuérên uuile chád si . táz kérôt éin uuésen .

Hoc enim sublato . necesse quidem cuiquam permanebit . Témo infárnemo . neuuírt taz uuésen zeléibo nieht .

Verum est inquam . Táz íst uuâr chád íh .

SVMPTVM.

Omnia igitur inquit unum desiderant. Pediu chád si . uuéllen siu állíu éin .

Consensi. Tés hábo ih keiégen chád ih .

SVMPTVM.

Sed unum id ipsum monstrauimus esse quod bonum. Nù hábo íh tír óuh keóuget chád si . éin únde gûot álgelicho gán .

Itaque quidem. Sô hábest chád ih.

ILLATIO.

Cuncta igitur bonum petant. Pediu chád si . fórderônt siu állíu gûot. Tér syllogismus íst óuh tár fóre.

DIFFINITIO BONI.

Quod quidem ita describas licet. ipsum bonum esse quod desideretur ab omnibus. Nù máht tv gûote gében chád si . súslih nôt-mèz. Táz íst kûot tés állíu díng kérônt.

QVID SIT DIFFINITIO.

Hier íst zeuuízenne . dáz diffinitio óuh éigen instrumentum íst philosophorum . ad disputandum . sámo so argumentum íst . únde syllogismus. Mit tîen drín dûohta ín . dáz uuír állero díngoliches sîn zeirríhtenne . únde daz ánder ál únguís sî . [170.] âne dáz úns argumentando . ratiocinando . diffiniendo geuuâret uuérde. Argumentorum loca fúnden sie sedecim . ratiocinationum modos . uiginti sex . áber diffinitionum mísselicho . uuánda cicero lêret únsih in topicis . quatuor modos . uictorinus rhetor quindecim. Déro quindecim modorum . íst échert éinêr . dér proprie diffinitio héize . die ándere héizent mêr descriptiones. Diffinitio sézzet taz ting . únde geóuget iz úns . álso uuír iz ána séhen . descriptio gezéichenet iz échert. Sô íst iz diffinitio . sô iz úns substantialiter dia sácha óuget . ál sús. Animal dáz íst anima . únde corpus. Fóne dîen zuéin íst animal compositum . díu zuéi uuúrchent iz. Sô íst iz áber descriptio . sô úns échert kemâlêt uuírt . uuáz iz sî . ál sús. Animal dáz íst quoddam mobile. Tóh táz uuâr sî . nóh tánne íst úns animal mit tîu accidentaliter geóuget . nals substantialiter. Mobilitas íst accidens animali. V˝zer accidentibus neuuírt nehéin animal geuuúrchet. Pediu chît descriptio gemâle . únde zéichenúnga . únde bílde . álso dáz íst . úbe íh mít mínemo grífile an éinemo uuáhse gerîzo formam animalis. A˝ber diffinitio chît úndermarchúnga . álso dáz íst . táz uuír fines

a finibus skidoen . únde chît nôtmez. álso dáz knôto gemézen íst . tés nîeht mêr . nóh nîeht minnera neist .

Nihil inquam uerius excogitari potest . Nieht nemág uuâreren erdénchet uuérden . chád ih .

Nam uel ad nihilum cuncta referuntur . et destituta ueluti uno uertice . sine rectore fluitabunt . aut si quid est . ad quod uniuersa festinent . id erit summum omnium bonorum . Vuánda éin uuéder íst . sô álliu díng séhent ze nîehte . únde fârent îrre . sámo so hóubetolôsiu . álde úbe siu álliu foner zûo îlent . táz íst nôte állero díngo bézesta .

Et illa inquit . Nimium o alumne lætor . V'nde dô chád si . nû bin ih is fîlo frô geséllo mîn .

Ipsam enim mediæ ueritatis notam . mente fixisti . Tû hâbest ten mîttelôsten stúpf tero uuârhéite in dîen hérza getrénchet .

QVIS SIT RERVM FINIS .

Sed in hoc patuit tibi . quod ignorare te paulo ante dicebas . V'nde an démo dínge hâbest tu fernómen . dáz tu dih fóre châde neuuízen .

Quid inquam? Vuélez íst táz chád ih?

Quis esset omnium rerum finis? Vuáz táz énde sî állero díngo chád si .

Ipse enim perfecto . quod desideratur ab omnibus . Táz íst taz énde . dés álliu díng kérônt . [171.]

Quod quia bonum esse collegimus . oportet fateamur . omnium rerum finem bonum esse . Vuánda uuír dáz énde geuuâr ráchotôn . gûot uuésen . pediu súlen uuír iéhen . gûot uuésen állero díngo énde .

MENTEM INTERROGANDAM ESSE DE OMNI VERITATE .

Quisquis profunda mente uestigat uerum . cupitque ille nullis deuiis falli . in se reuoluat . i. scrutetur lucem intimi uisus . So uuér tîefo dénchendo daz uuâra gûot sûoche . únde er fóne lúge díngen neuuélle betrógen uuérden . dér frâgee dés sîn sélbes sîn .

Et inflectens longos motus . cogat in orbem . V'nde lânge férte des mûotes in ringes uuîs pîegende . tûe sie úmbe gân . Dáz chît . uuénde sîn mûot tar ána dîccho .

Animumque doceat . possidere retrusum . suis thesauris . quicquid extra molitur . i. rimatur . V'nde lêre sîn mûot héime hâben . dáz iz ánderes uuâr sûochet .

Quod dudum texit atra nubes . erroris . lucebit perspicatius ipso phœbo . V'be er daz tûot . tánne begínnet síh ímo indûon . dáz ér neuuíssa . óffenôr dánne daz súnnûn lieht . Táz chît si fóne dîu . uuánda er ímo sélbo bedenchen sól . uuío uuâr dáz sî . dáz sî in lêret .

Namque corpus inuehens obliuiosam molem . non depulit omne lumen mente . Vuánda dér âgez máchôndo líchamo . nehábet temo mûote dáz nîeht kâreuuo genómen dia uuârhéit . so uuîo geskriben sî. Corpus quod aggrauat animam . opprimit sensum multa cogitantem.

Heret perfecto introrsum semen ueri . quod excitatur uentilante doctrina . Ételih fúncho dero uuârhéite . lôskêt târ inne . dér fóne dero ánablâsentûn lêro erchícchet uuirt.

Nam cur rogati . recta sponte . i. sine doctore . censetis . ni uiueret fomes mersus alto corde . Vuánnân birnt ir ánderes sô gérech . réht zefindenne . sô man is tuuih frâgêt . tér zínselôd nelâge dâr begráben . tîefo ín⌣demo⌣hérzen? Táz ist argumentum ab effectu . Vuîo mág effectum sîn âne den efficientem?

Quod si platonis musa personat uerum . quod quisque discit inmemor recordatur. V'be platonis poema uuâr ságet . ál dáz tér úngehúhtigo gelírnêt . tés pehúget er síh. Plato únde ándere philosophi . uuándôn . dáz anima hominum álliu díng uuízîn . êr sie ad corpora chómên . únde fóne démo úngehúhtig uuórtene . síh íro dára nâh îo éinzên behúgen. [172]

Tum ego inquam . Platoni uehementer assentior . I'h gího dés fílo fásto platoni . chád ih .

Nam me horum iam secundo commemoras . primo quod memoriam corporea contagione . i . commixtione . dehinc cum meroris mole pressus amisi . Vuánda dû mih tíz ál nû ánderêst lêrest . Éinêst fóne díu . dáz ih uuás in⌣úngehúht chómenêr . fóne des líchamen drúcche . do mih iz in scûolo lêrta mîn méister . únde nû ánderêst . fóne déro chréftigûn trûregi besuârotêr .

QVOD BONITATIS CLAVO MVNDVS REGATVR.

Tum illa . Si respicias inquit priora concessa . ne illud quidem longius aberit . quin recorderis . quod te dudum nescire confessus es . Vuíle du dénchen chád si . ân⌣die êreren gegíhte . sô spûot tir sâr dés tíh zebehúgenne . dáz tu fóre châde . dih neuuízen .

Quid inquam? Vuáz íst tâz cha díh?

Quibus ait illa gubernaculis mundus regatur . Vuélih chád si daz stûor = rûoder sî . mít témo gót tísa uuérlt ríhte .

Memini inquam confessum me fuisse meam inscitiam . I'h pehúgo mih uuóla chád íh . keiégen háben mînero únchúnnôn .

Sed quid afferas licet iam prospiciam . planius tamen ex te audire desidero . Vuáz tu dóh ságen uuél-

lêst . so uuìo ih iz íu nû uuíze . ih fernimo iz tóh kérno fóne dir .

Mundum inquit hunc deo regi . paulo ante minime dubitandum putabas . Táz kót tísa uuérlt rihte chád si . tés iâhe dû dâr fóre . tih nehéinen zuîuel hâben .

Ne nunc quidem arbitror inquam . nec umquam dubitandum putabo . Nóh nû nezuîuelôn chád ih . nóh nîomer .

Quibusque in hoc orationibus accedam . breuiter exponam . V'nde mít uuélero rédo ih tára zûo chóme . dáz ságo ih tír spûotigo .

Mundus hic minime conuenisset in unam formam . ex tam diuersis contrariisque partibus . nisi unus esset . qui tam diuersa coniungeret . Tísiu uuérlt negeéinoti síh nîeht ze⌣éinemo bílde . fóne sô misselichên . únde sô uuíderuuártigên . íro téilen . sô uuázer . únde fíur íst . únde lúft únde érda . úbe éinêr neuuâre . dér só misselichiu zesámine fûogti .

Coniuncta uero naturarum ipsa diuersitas . inuicem discors dissociaret . atque diuelleret . nisi unus esset . qui quod nexuit contineret . Íóh tára nâh . sô ér siu zesámine gehâfti . sô intuuúrfe síh . únde zenâme síh tíu ringenta missehélli dero natûrôn . úbe éinêr neuuâre . dér dáz fólle hâbeti . zesámine . dáz ér genústa . Táz íst triplex argumentum . a dissimilibus . a repugnantibus . a contrariis . Dissimilia sínt . corpus . et anima . repugnantia sínt . ignis et terra . contraria sínt . ignis et aqua . Tíu flúhîn nôte éin-ánderíu . úbê siu éteuuer neduúnge zesámine .

Non tam uero certus ordo naturæ . procederet . [173] nec explicarent tam dispositos motus . locis . temporibus . efficientia . spatiis . qualitatibus nisi unus esset . qui has mutationum uarietates . manens ipse disponeret . Nóh sô guîs neuuâre nieht tíu rihti dero naturæ . nóh sô guisse férte . netâtîn díu partes kuísse in⌣íro stéten . álso luna hábet inter planetas . proximum motum terræ . únde saturnus proximum caelo . Kuísse in⌣íro zíten . álso recursus lunæ íst . in⌣uíginti septem diebus . únde áber solis . in⌣trecentis sexaginta quinque diebus . Kuísse in⌣íro máchungo . álso der mâno dia súnnûn fúre gândo . eclipsin solis máchôt . únde sól die ánderen planetas máchôt stationarias . álde retrogradas . álde anumolas . Kuísse in⌣íro únderskéite . álso îo íst inter plenam lunam et solem dimidium cæli . Kuísse in⌣íro uuíolichi . álso îo noua luna íst cornuta . únde plena rotunda íst . Tés nefûore álles sô nieht . úbe éinêr neuuâre stâtèr . dér díe misselichen uuéhsela scáffoti . Taz íst argumentum ab effectis . Diu effecta lerênt ten⌣effectorem .

Hoc quicquid est . quo condita manent . atque agitantur . i . regúntur . usitato cunctis uocabulo . de-

um nomino. Fóne démo to álle gáskefte sínt . únde gerihte [1] uuérdent . tén⌣héizo ih áfter síte gót.

Tum illa. Cum hæc inquit ita sentias . paruam mihi operam restare puto . ut felicitatis compos . patriam sospes reuisas. Sid tu dáz uuéist chád si dô . sô neist mír dés nieht . táz tû sáldôn gebrûochendêr . gesúnde héim eruuíndêst. Vuáz héizet si patriam . âne iustitiam . únde sapientiam . dár úmbe der ménnisko geskáffen uuárt? álde paradysum . dánnân ér feruuórfen uuárd?

Sed quæ proposuimus intueamur. Nû séhên dés uuír bedígen.

SVMPTVM.

Nonne numerauimus sufficientiam in beatitudine?

SVMPTVM.

Deumque ipsam beatitudinem esse consensimus? Nechád íh târ fóre na . gnúht pegríffen uuérden . mit beatitudine . únde gót uuésen dia beatitudinem.

Ita quidem. Sô tâte chád ih.

ILLATIO.

Et ad mundum igitur inquit regendum . nullis extrinsecus amminiculis indigebit. Sid táz sô íst chád si . sô íst er úndurftig tero úzerûn . hélfo . dia uuérlt zerihtenne . unánda er iz an ímo sélbemo hábet. Tér syllogismus íst sûs ketân. Sufficientia íst in⌣beatitudine. Sô íst kót beatitudo. Pedíu íst kót sufficiens ad regendum mundum.

Alioquin si quo egeat . plenam sufficientiam non habebit. A'nderes uuîo . úbe ímo ménget . sô neist er sufficiens. Argumentum a⌣parte . quia non habet totum . cui aliquid deest.

Id inquam ita est necessarium. I'z íst nôte sô chád⌣ih.

Per se igitur solum cuncta disponit. Mit ímo sélbemo gréhto . órdenôt er diu díng. [174.]

Negari inquam non potest. Tés nemág nehéin lóugen sîn chád ih.

ITEM.

Atqui . deus ipsum bonum esse monstratus est. Nû íst óuh kót keságet chád si . gûot uuésen.

Memini inquam. Vuóla gehúgo ih is chád ih.

Per bonum ipsum igitur cuncta disponit . si quidem per se regit omnia . quem bonum esse consensimus. V'be dér mit ímo sélbemo rihtet . tér sélbo gûot íst . sô rihtet er mit kûote. Táz íst argumentum

[1] Ende verkratzt, so dass ein buchstab fehlen kann.

a⌣nota. i. ab interpretatione. Vuánda gót únde gûot pluriuoca sint. táz mit kóte uuírt. táz uuírt mit kûote.

Et hic est ueluti quidam clauus. atque gubernaculum. quo mundana machina stabilis atque incorrupta seruatur. V'nde díz íst tér⌣nágel. ióh tíu stíura. mit téro daz uuérlt⌣zimber gehálten uuírt. stâte. únde úngeuuértet. Tér diu méreskéf stíuret. tér neléget sîna hánt nieht. ân daz stíur⌣rûoder. núbe échert ten nágel. dér án⌣demo rûodere íst. tén uuérbet er. álso uuír ióh séhên. in⌣súmelichên sèuuen.

Vehementer assentior inquam. et id te dicturam paulo ante prospexi licet tenui suspicione. Tés fólgên ih tír in⌣érnest chád ih. únde dáz uuissa ih fóre. gágen dés iz uuás. táz tu sô ságen sóltíst. I'h chós iz. tóh ih iz chûmo chûre.

Credo inquit. iam enim ut arbitror uigilantius deducis oculos ad cernenda uera. Táz kelóubo ih chád si. dáz tu iz fóre chûríst. uuánda dû nû uuâno ih uuácherôren óugen hábest. tia uuárhéit zechîesenne.

— — —

CVNCTA NATVRÆ CONSENTANEA VOLVNTARIE GVBERNARI.

Sed quid dicam. non minus ad contuendum patet. Táz ih óuh nóh ságen uuíle. dáz máht tu sámo óffeno chîesen.

Quid inquam? Vuáz íst táz chád ih?

Cum deus inquit iure credatur omnia gubernare clauo bonitatis. eademque omnia sicuti docui. ad bonum naturali intentione festinent. num dubitari potest. quin uoluntarie regantur? Sô gót tiu díng rihtet chád si. mit témo nágele dero gûoti. únde siu álliu râmênt ze⌣dero gûoti. íst tánne zuíuel. siu nesîn uuíllig tes rihtennes?

Seque sponte conuertant ad nutum disponentis. ueluti conuenientia. contemperataque rectori. V'nde siu neuuérbên sih kérno. nâh témo uuíllen des méisterônten sámo so gehélliu únde gerártiu ze⌣íro rihtare?

Ita inquam necesse. I'z íst nôte sô chád ih.

Nec beatum regimen esse uideretur. si quidem foret iugum detrectantium. non salus obtemperantium. Nóh táz rihten neuuâre sâlig. tánne. sô iz tero uuiderôntôn geduuíng uuâre. náls tero gehôrigôn héili. Vuánda díu detrectatio contra naturam uuâre. bediu ne hábeti sî beatum finem. Táz íst argumentum a causa. Tíu dia naturam háltent. tíu hábent bonum finem. [175.] Fóne díu chád paulus. Habetis fructum uestrum in sanctificatione. finem uero uitam æternam. Sanctificatio íst secundum naturam.

pediu íst si causa uitæ æternæ. Vita æterna íst íro finis.

Nihil est igitur quod naturam seruans. deo contrarie conetur. Pediu neíst nieht tia naturam háltende. dáz kóte uuídere sî.

Nihil inquam. Nieht chád íh.

RELVCTANTIA NIHIL PROFICERE.

Quid si conetur ait. Vuáz chád si. úbe sih is tehéin creatura béitet. sô gigantes tâten. únde álle iniqui tûont?

Num tandem proficiet quicquam aduersus eum. quem iure beatitudinis potentissimum esse concessimus? Kemág si dánne ieht uuíder demo geuuáltigôsten. dén íh keuuáltigôsten iáh uuésen. dúrh tia beatiduninem?

Prorsus inquam nihil ualeret. Nieht úber ál chád íh.

Non est igitur aliquid. quod summo huic bono. uel uelit. uel possit obsistere. s. quia nihil sunt iniqui. Fóne díu neíst nieht chád si. dáz temo hêrôsten gûote múge. álde uuélle uuídere stân.

Non inquam arbitror. Íh netrûên chád íh.

Est igitur summum bonum. quod regit cuncta fortiter suauiterque disponit. Fóne div chád si. íst táz kûot taz fórderôsta. dáz állíu díng mámmondo. únde máhtigo sképfet.

Tum ego. Quam me inquam delectant. non modo ea. quæ conclusa est summa rationum. uerum multo magis hæc ipsa uerba. quibus uteris. Dô chád íh. uuío lústsám mír sint nieht éindíu gnôti dero rédôn. die du mír beslózen hábest. núbe ióh mêr díu uuórt. tiu dû sprichest. Sî sprichet scôno hîer. únde óuhtâr sî fóne íro sélbûn sprichet.

Sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter. et disponit omnia suauiter.

Accepisti inquit in fabulis. lacessentes cælum gigantes. Sed illos quoque uti condignum fuit. benigna fortitudo disposuit. Vt tandem aliquando stultitiam magna lacerantem. i. deum prouocantem. sui pudeat. Tû lâse inspélle chád si. die risen zehímele féhten. otum. únde ephialtem. filios neptuni. die mânôdliches vuûohsen nouem digitos. Aber gótes chráft. kált in sô iz réht uuás. Vuánda sie álle erscózen uuúrten. mit tien dónerstrâlôn. Táz mánôt tie úreizkóucha. die gótes chórônt. dáz sie dóh éteuuénne. sih is mîdên. Flegre héizet tiu risônbúrg in thessalia. târ die chréftigen stéina nóh ligent. mánige áfter félde. mit tien diu spél ságent. táz tie risen zehímele fúhtîn. Íz uuáren áber die uuárháfto. díe post diluuium turrem zimberotôn uuíder góte. únde sie uuúrten diuisæ per linguas.

MALVM NIHIL ESSE. [176.]

Sed uisne rationes ipsas inuicem collidamus? forsitan ex huiusmodi conflictatione. pulchra quædam ueritatis scintilla dissiliat. Vuile du nû chád si. dáz ih sélben die rédâ. dîe ih târ fóre geóuget hábo. zesámine slâhe. dáz tar ûz ételih scône gnéista springe.

Tuo inquam arbitratu. A'lso dû uuéllêst chád ih.

Deum inquit esse omnium potentem. nemo dubitauerit. Kót chád si. nezuîuelôt nîoman uuésen álemáhtigen.

Qui quidem inquam mente consistat. nullus prorsus ambigat. Tér sinnîg íst chád ih. tér nezuîuelôt is.

Qui uero est inquit omnium potens. nihil est quod ille non possit? Tér álgemág chád si. sól îeht sîn. dáz ter negemúge?

Nihil inquam. Nîeht chád ih. Argumentum a toto ad partem.

Num igitur deus facere malum potest? Mág kót úbel tûon chád sî?

Minime inquam. Néin chád ih.

Malum igitur inquit nihil est. cum id facere ille non possit. qui nihil non possit. Fóne díu chád si. neist úbel nîeht. sîd iz tér nemág tûon. dér al tûon mág. Argumentum ab efficiente. Vuâr íst taz effectum. sô der effector neist? Táz íst tiu scintilla. dáz malum nîeht neist. Fóne díu chît augustinus. dáz malum creatura nesi nóh effectio dei. núbe defectio a deo. Angelum et hominem a deo deficere et non ipsi adherere malum est.

DE SIMILITVDINE HARVM RATIONVM.

Ludisne me inquam. texens rationibus inextricabilem laborinthum? Spîlest tu sáment mír chád ih. mít tînero rédo. sô feruuúndenen laborinthum uuv́rchendo?

Quæ nunc quidem qua egrediaris introeas. nunc uero qua introieris egrediare? Táz tu nû íngángêst. târ du ûzkîenge. únde áber dâr ûzkángêst. târ du íngîenge? Sô iz in laborintho féret. únde sô du hîer séhen máht.

An mirabilem quendam diuinæ simplicitatis orbem complicas? A'lde uuíndest tu daz uuv́nderlicha chliuue dero gótes éinfálti?

Et enim paulo ante a beatitudine incipiens . eam summum bonum esse dicebas . quam in summo deo sitam esse loquebare . Sús hábest tu mit mír gerédôt . Tû fienge ána ze beatitudine . únde ságetôst sîa uuésen summvm bonum . únde châde sîa ingóte uuésen .

Ipsum quoque deum . summum esse bonum . plenamque beatitudinem disserebas . V'nde ságetôst tu gót sélben uuésen summum bonum ióh beatitudinem .

Ex quo neminem beatum fore . nisi qui pariter deus esset . quasi munusculum dabas . V'nde dánnan ságetost tv̄ mír ze gébo nehéinen uuésen beatvm . [177.] âne dér sámint imo gót íst . A'n déro stéte bíst tv̄ úzchómen ze beatitudine dâr dû óuh âna fienge .

Rursus loquebaris ipsam boni formam dei ac beatitudinis esse substantiam . U'nde áber dâr ze⌣beatitudine âna fâhendo dâr dû ûzfieze . châde dû . dáz pilde summi boni uuésen substantiam gótis unde beatitudinis .

Ipsvmque unum id ipsum esse bonum docebas . quod ab omni rervm natura peteretur . U'nde dáz éina bonum ságetost tû uuésen dáz álliu díng súochent .

Deum quoque bonitatis gubernaculis uniuersitatem regere disputabas . U'nde gót châde dû mit témo stûor-rûodere dero gûoti dia uuérlt álla rihten .

Volentia cuncta parere . I'oh imo gérno héngen álliu díng .

Nec ullam mali esse naturam . U'nde úbiles natura nehéina uuésin . Tíz sínt tíu dû ságetost . únde díu dû ín-éin-ánderiu geflóhtin hábist .

Atque hæc nullis extrinsecus sumptis approbationibus explicabas . sed insitis domesticisque . ex altero fidem trahente altero . U'nde hábist tû siu álliu gerécchit mít éigenên . únde mít ánaháftenten argumentis . náls mít frémeden . únde so ? dáz îro îogelich klóublichi inpfáhit fóne ándermo . gót únde gûot . sâligheit únde éin . dero sínt fieriv . déro îogelich stárhta dáz ánder .

DE ARGVMENTIS .

Hîer íst táz filo geuuâro zeferné-menne uuélichiu argumenta uuérden intrinsecus sumpta . uuélichiu extrinsecus . Tiu fone affectis kenómen uuérdent . táz chît fóne gehâften . díu sínt intrinsecus sumpta . Déro affectorum sínt fóne aristotele sedecim gezélet . totum . partes . nota . coniugatum . genus . species . simile . dissimile . adiuncta . contrarium . antecedens . consequens . repugnans . causa . effectum . comparabile . Díu sínt kehâft únde inuuertig tien úmbe díu man strítet álde zuíuelôt . Vuánnan mág iz irrâten uuérden úbe iz per artem irrâten uuírt . âne fóne déro ételiche-

mo? Totum fone parte . pars fone toto . alde fone nota úbe iz notam hábet. Vuélichiu hábent notam âne pluriuoca? Fóne diu zihet man ensem . dés man gladium zihet? Slâhet in ensis . sô slâhet in gladius . slâhet in locuples . sô slâhet in diues . tûot iz scipio . sô tûot iz africanus. In diuinis nominibus féret iz also. Deus . bonum . unum . beatum . uuérchont sâment. Táz fóne éinemo prædicatum uuírt. [178.] táz uuírt fóne állen prædicatum . uuánda íro nehéinemo nieht inuuertigora neist . tánne dáz îo daz sélba íst. A'lso uuírt irrâten coniugatum fóne ándermo sînemo coniugato. Genus a specie . species a genere . Simile a simili . dissimile a dissimili. adiunctum ab adiuncto . contrarium a contrario. Antecedens a consequente. consequens ab antecedente. repugnans a repugnante . causa ab effecto . effectum a causa . comparabile a comparabili. Diu âber fóne gehâften dingen genómen neuuérdent . núbe fóne testimoniis . rumoribus . quæstionibus . i. extortionibus . táz chît fóne geíihtedon . sortibus . somniis . únde fóne ánderen dien gelichen . diu héizent extrinsecus sumpta . Siu héizent óuh artis expertia . uuánda siu irrâten ne uuérdent . núbe geéiscot. Sô quæstio uuírt. utrum resurgent mortui? sô ne sûocho íh nehéin déro gezálton sedecim . uuánda man iz ex arte uuízen⌣ne mág . núbe testimonium christi . dér sús kehéizet. Amen dico uobis . quia uenit hora in qua omnes qui in monumentis sunt. audient uocem filii dei et procedent. Sô féret iz óuh án dien ánderen locis exterioribus. Argumentum íst probamentum. A'lso daz uuír chéden. Si hoc est . illud est. V'be uuír âber chéden . si hæc duo sunt illud tertium erit . táz héizet latine ratiotinatio . grece syllogismus.

ITEM DE SINGVLARI FORMA DEITATIS.

Tum illa. Minime inquit ludimus. remque omnium maximam exegimus dei munere . quem dudum deprecamur. Tô chád sî. Néin . íh ne spîlon mit tír . sô dû chîst . núbe állero díngo méista . hábo íh tír gerécchet fóne gótes kelâze . dén uuír flêhotôn fóre . s. mit tien férsen. O qui perpetua mundum ratione gubernas. Táz íst állero díngo méista . uuáz summum bonum sî . únde uuáz ten ménnisken beatum máchoe . dáz socrates . únde náh ímo álle philosophi finden ne mâhtôn . dô sie iz knôto sûohtôn . sô augustinus gihet in octauo libro de ciuitate dei. V'nde dâr míte dia gotes simplicitatem ze bechénnenne . dér sô an ímo hábet bonitatem . únde beatitudinem . dáz siu éin mit ímo sint. Vnde sô er gezéigôt uuírt mit ín . álde siu mit ímo dáz tíu zéigunga extrinsecus sumpta. [179.]

neuuírde . uuánda siu ímo accidentaliter ána ne sínt . núbe substantialiter .

Ea est enim forma . i. natura . diuinæ substantiæ . ut neque in externo dilabatur . nec in se externum aliquod ipsa suscipiat . Tíu natura dero gótes substantiæ . íst sólih . dáz sî in-ánder síh neuuéhselôt . sô vxor lod in-statuam salis keuuéhselôt uuárd . únde sî sih ánder ána nelâzet . álso ménnisko tûot zórn . únde méndi . frôst únde hízza .

Sed sicut de ea parmenides ait . panto then eukiklus pheres ena omnem tv circulo ducis par likkion ogkon [1] . rerum orbem mosponte multitudinem bilem rotat . dum se inmobilem ipsa conseruat . Núbe álso parmenides philosophus grece fóne íro chád . sî uuérbet ál dáz tir íst . sélba neuuéget si síh .

Quod si rationes quoque agitauimus non extra petitas . sed collocatas intra ambitum rei . quam tractabamus . nihil est quod admirere . cum didiceris platone sanciente . oportere sermones cognatos esse rebus de quibus loquuntur . Tréib íh óuh tia réda chád si . dia íh ánderes uuâr nenám . núbe dia íh târ fánt . tánnân íh rédota . dés nesî díh vuúnder . uuánda dáz kelímfet . sô díh plato lêrta . táz tiu uuórt tíen gehâft sîn . fóne díen man siu sprichet . Táz chît si bedíu . uuánda dáz sî fóne góte rédota . dáz nám si a bono . únde ab uno . únde a beatitudine . díu dáz . sélba sínt . Vuéliu uuórt háftênt kóte sô hárto . sô díu man sprichet de summo bono et beatitudine . et unitate . díu sîn nota sínt? Sô argumenta . únde syllogismi . a nota genómen uuérdent . sô sínt îo note rebus uerba cognata . uuánda siu intrinsecus sínt sumpta . álso fóre gesâget íst .

LVCE REPERTA . AD TENEBRAS NON ESSE REVERTENDVM .

Felix qui potuit uisere lucidum fontem boni . i. summum bonum uidere . felix qui potuit soluere uincula grauis terræ . i . sarcinam carnis uincere . Sâligo dér den lûteren úrspring pescóuuôt hábet álles kûotes . únde úber uuínt ketân hábet tero írdiskûn búrdi .

Postquam treicius uates quondam gemens funera coniugis . coegerat flebilibus modis . mobiles siluas currere . amnes stare . Tô íu orpheus musicus . fóne tracia . sînero chénûn dôd chlágonde mít chárelêichen . ketéta den uuáld kân . únde die áhâ gestân .

Iunxitque cerua intrepidum latus leonibus . nec lepus timuit uisum canem . iam cantu placidum . V'nde

[1] *Παντοθεν εν κυκλοισι φερει εναλιγκιον ογκον.*

diu hínda báldo gieng mít tien léuuôn . nóh háso hunt nefórhta . stille uuórtenen fône sánge .

Cum flagrantior feruor ureret intima pectoris . [180.] nec modi qui cuncta subegerant . mulcerent dominum . i. ipsum orpheum . querens inmites superos . adiit infernales domos . Tánne er óuh tára nâh hártôr . châle nâh temo vuîbe . únde in netrôstîn sîne léiche . die állîu díng málziu getân hábetôn . úngnádige chédende die himel=góta fûor er ze⌣dien hélle=góten .

Illic temperans blanda carmina . sonantibus chordis . quicquid hauserat præcipuis fontibus . i. doctrinis matris deæ . quod luctus dabat inpotens . s. impetrandi . quod uoluit . quod amor dedit . i. dictauit . geminans luctum . deflet . commouens tænara . V'nde dâr rértende sûozo hellentîu séit-sáng . sô er scônisten gelírnêt hábeta be⌣sînero mûoter caliopea . dero musa . únde în-dér vuûoft scúnta . dér lúzzel gemáhta . únde in des vuîbes mínna lèrta . diu imo den uuûoft ráhta . dáz sáng er . únde rôz . únz is hélla erdrôz .

Et dulci prece ueniam umbrarvm dominos rogat . V'nde sús sûozo bât er gnâdôn . die hêrren dero sêlon .

Stupet tergeminus ianitor . i. cerberus . infernalis canis . captus . i. illectus nouo carmine . Erchám síh tô dér driu⌣hóubet hábento túruuárt . sús úngeuuónes sánges .

Vltrices scelervm deæ . i. tres furiæ . Allecto . Megera . Thesiphone . quæ sontes agitant metv . iam mestæ madent lacrimis . V'nde die dri réche=gérnun suésterâ . die fertâne ménnisken getûont skíhtige . die rúzen fóre âmere . Vuáz sînt furiæ . âne conscientia sceleratorum ? Tíu iágôt sie .

Non ixionium caput præcipitat uelox rota . Nóh ixionem netréib în indîu daz rád ze⌣tâle . Ixion uuás rex laphitarum . Dér éidota ze⌣héllo dáz er mít iunone slâfen uuólta . bedîu sólta er éin rád ze⌣bérge trîeben . únde dâr míte ráng⌣er . dés nespûota imo . Táz íst exemplum déro . die mít tero uuérîte ríngent . tíu îo ze⌣tâle gât . únde íro sectatores míte fûoret .

Et tantalus longa siti perditus . spernit flumina . V'nde dér fóre dúrste erchéleto tantalus . tér nerûohta dô des uuázeres . Tér gáb sînen sún pelopem fúre frísking zeézenne diis et deabus . zebesûochenne iro diuinitatem . bedîu stûont er dúrstegêr în⌣demo uuázere . únde nemáhta síh is tóh nîo getrénchen . Tér gótes chórôt . témo nesól báz keskéhen . [181.]

Uultur dum satur est modis non traxit iecur tytii . V'nde sánges sátêr . neâz ter gîr ínindîu tytio dia lébera . Dér uuólta mít latona slâfen iouis uxore . dáz ráh apollo . únde diana filia latonæ . mít tíu . dáz ímo der gîr dia lébera âze .

únde álso fîlo er geâze . dáz si álso fîlo geuuûohse . Diu fabula mánôt únsih tés . quia libido cuius sedes est in⌣iecore . semel expleta non extinguitur . sed recrudescit itervm .

Arbiter umbrarum . i. uulcanus . qui et ops et pluto . tandem miserans . uincimus ait . donamus uiro coniugem comitem . emptam carmine . Zelézest chád ter héllo⁼gót . uuánda ín erbármeta iz óuh . Vuáz múgen uuír nû mêr ? er⁼gébên demo mán sîn uuîb . ze⌣mîeto úmbe sînen sángléih .

Sed lex dona coerceat . A'ber in⌣dîen uuórten . únde mít téro gedíngûn . únde mít téro scáffúngo.

Nedum tartara liquerit . fas sit lumina flectere . Táz er hinnân fárendo . síh nehínder séhe .

Quis legem det amantibus ? Amor . maior lex est sibi . Vuér mág uuíneskéfte scáffunga getûon ? Sélbiu diu uuínescáft scáffôt íro sélbûn . Álso uirgilius chád . Quis enim modus assit amori ? V'nde er áber chád . Omnia uincit amor . Vuánda óuh prouerbium ist . ubi amor . ibi oculos . pediu lóse dir . uuîo iz kefûor .

Heu noctis prope terminos . uidit orpheus euridicen suam . perdidit . occidit . A'h ze⌣sêre . sô er sia nâh ze⌣liehte brâhta . dâr uuárteta er íro . dâr ferlôs er sia . dâr stúrzta ér sélbo .

Vos hæc fabula respicit . quicumque queritis mentem ducere . in superum diem . i. deum . Tíz spél síhet zû ze⌣íu . ír daz mûot peginnent uuénden . án⌣den ûf uuértigen dág .

Nam qui uictus . s. carnis desideriis . flexerit lumina in tartareum specus . dum uidet inferos . perdit quicquid trahit præcipuum . Uuánda dér síh tára nâh kelóubet . únde áber uuídere síhet ze⌣dero héllo . sînên gelústen fólgendo . ter ferliuset tára séhendo . táz er tíures keuuán . i. spiritalia bona . Iuxta illud in euangelio . Manum ponens in aratro . et respiciens retro . non est aptus regno dei .

DE VARIETATE TRANSACTÆ DISPVTATIONIS .

Álso uuára zenémenne íst . uuîo boetius in primo libro uuás incusans fortunam . únde sia philosophia dés fersprâh in secundo libro . rhetorica defensione . álso íst hîer in tertio libro uuâra zetûonne . uuánda si disputando chôsot . táz tíu disputatio triplex íst . Si begónda in secundo libro disputare [182.] . contra diuitias . honorem . potentiam . gloriam uoluptatem . dîa disputationem fólle zóh si hîer in tertio . tar sî ferságet hábet . táz an ín geskéidenên . beatitudo fúnden⌣ne uuérde . Vuánda si dáz téta . redarguendo mores hominum . bediu héizet tíu disputatio moralis . grece æthica . Tára nâh zéigôt si beatitudinem in deo . únde uuîo an⌣ímo sáment sîn díu quinque

bona . diu sih humanus error béitet skéiden . Mit tiu hábet si geántuuúrtet tero hêrostûn questionis . tiu in⌣ethica íst . uuánda socrates ze⌣démo dáz pars philosophiæ ánafieng . únde álle sîne sectatores . tîe dero liuto tûon sáhen râmên ad beatitudinem . die nemáhtôn nieht irrâten . uuâr beatitudo locum hábeti? V'nde dóh sie chádîn . beatitudo íst in adipiscendo summo bono . uuélez táz sélba summum bonum sî . dáz neuuárd in nieht kelâzen zebechénnenne . Fóne déro questione chúmet si ad phisicam disputationem . i . naturalem . an⌣déro questione . an ad⌣interitum aliquid tendat . Tánnân eruuindet si áber in⌣fine libri ad⌣theologicam disputationem . târ si gótes simplicitatem óuget .

EXPLICIT LIBER TERTIVS BOETII .

INCIPIT LIBER QUARTUS .

QVESTIO . CVR MALI REGNENT SVB BONO RECTORE DEO. [183.]

Hæc cum philosophia leniter suauiterque cecinisset . seruata dignitate uultus . et grauitate oris . s . secundum præcepta rhetorica . tum ego abrupi intentionem parantis adhuc aliquid dicere . nondum penitus oblitus insiti meroris . Sô philosophia léno únde mánmendo sús kesáng . mit zimigi des ánalîutes . únde mit zúhtigi des múndes . dô úndernám ih íro dáz si nóh tô chéden uuólta . mih mînes léides nóh to únfertrôstet hábende .

Et o inquam peruia ueri luminis . quæ usque huc tua fudit oratio . cum sui speculatione diuina . tum tuis rationibus inuicta patuerunt . Tes uuâren liehtes zéigâra . chád ih . so uuáz tû nóh ságetôst . táz íst tûrh sih kótelîh . s . uuánda iz ze⌣góte léitet . únde fône dînên rédôn únzuiuelig . uuánda dû iz probamentis stárhtôst

Et dixisti mihi ea . et si nuper oblita . ob dolorem iniuriæ . non tamen ante hac prorsus ignorata . V'nde hábest tu mir geságet . táz mir êr bóre únchúnt neuuás . tóh ih is nû fóre léide geâgezôt hábeti .

Sed ea ipsa uel maxima causa est . nostri meroris . quod omnino mala esse possint . uel inpunita prætereant . cum rerum bonus rector existat . A'ber dáz sélba ding . táz tûot mih méist trûregen . dáz úbel múgen sîn . álde úngeárnêt sîn . sîd ter rihtare gûot íst .

Quod solum quanta dignum sit ammiratione . perfecto consideras . Vnélih uuúnder míh tés mít réhte múge sîn . dáz uuéist tu uuóla .

At huic aliud maius adiungitur . Sô íst éin ánderez ióh mêr uuúnder .

Nam imperante . florenteque nequitia . uirtus non solum præmiis caret . uerum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur . et in locum facinorum supplicia luit . I'h méino dáz tien âchusten uuáltesântên . únde frámmert tîentên . diu túged nîeht éin dánches tárbêt . núbe ióh únder dero fertânôn fûoze getréten uuírt . únde uuêuuûn lîdet fúre die úbelen .

Quæ fieri in regno scientis omnia . sed bona tantummodo uolentis dei . nemo satis potest . nec ammirari . nec conqueri . Ziu dáz sô fâre in gótes ríche . dér ál uuéiz . ál gemág . únde échert kûot uuíle . dés nemág sih nîoman fóllûn geuuúnderôn . nóh kechlágón .

RESPONSIO . NON ITA FIERI . SED REM IN CONTRARIVM VERSAM ESSE .

Tum illa . et esset inquit infiniti stuporis . horribiliusque omnibus monstris . si in dispositissima domo tanti patrisfamilias . uília uasa . uti tu estimas colerentur . prætiosa sordescerent . I'z uuâre óuh chád si . [184.] hárto erchómenlih . únde fóre állên égesôn . úbe in sô máhtiges hêrren hûs . táz álles tinges kerêchenôt íst . úndiuríu fáz uuérd uuârîn . únde áber tiuríu únuuérd uuârîn .

Sed non ita est . Nam si ea quæ paulo ante conclusa sunt . inconuulsa seruantur . ipso auctore de quibus nunc regno loquimur cognosces . semper quidem bonos potentes esse . malos uero abiectos semper atque inbecillos . Kehúgest tu dés uuóla . dáz ih tir fóre féstenôta . sô geéiscôst tu dáz kóte kélfentemo . fóne dés ríche uuír chôsoên . dáz tie gûoten îo máhtig sínt . únde die úbelen îo feruuórfen únde âmáhtîg sínt .

Nec sine pœna unquam esse uitia nec sine præmio uirtutes . Bonis felicia . malis semper infortunata contingere . Nóh âchustige uuésen âne uuêuuun . nóh túgedháfte âne íro lôn . V'nde îo gûotên sâldâ . úbelên únsâlda fólgên .

Multaque id genus quæ sopitis querelis . firma te soliditate corroborent . V'nde dés kíbo íh tir mánigíu exempla . díu dír gesuéigtemo dînero chlágo . míchela báldi tûont .

Et quoniam uidisti dudum me monstrante formam beatitudinis . quo etiam sita sit cognouisti . decursis omnibus quæ præmittere necessarium puto . uiam tibi ostendo . quæ te domum reuehat . V'nde síd tû bechénnest fóne mînero . zéigûn

uuîo beatitudo getân ist. únde uuâr si ist. tára nâh sô ih kefóre-rédon. ál dáz mir gûot túnchet. zéigôn ih tir óuh tén uuég. tér dih héim bringet. Vuâr ist kezéigôt forma beatitudinis? Táz ist si an déro diffinitione. dîa er fánt. únde dîa si imo lóbeta. dô er chád. Nisi fallor. ea uera est et perfecta felicitatis. quæ sufficientem. potentem reuerendum. celebrem. letumque perficiat. Tia sélbûn felicitatem hábet sî imo an góte gezéigôt. Târ ist iro hóue-stát.

Pennas etiam affigam tuæ menti. quibus se possit in altum tollere. I'h kestéllo ióh ána dînemo mûote. dîe féttacha. mit tîen iz ûf flîegen múge.

Vt depulsa perturbatione. sospes reuertaris in patriam. meo ductv. mea semita. meis etiam uehiculis. Táz tû âne álle sórgûn gesúnde héim eruuindêst. álso ih tih uuîse. áfter mînemo uuége. ûfen mînero réito.

VBI SIT PATRIA. AD QVAM DVCENDVS SIT MONSTRATVR.

Sunt etenim mihi pennæ uolucres. quæ conscendant celsa poli. I'h hábo chád sî dîe féttachâ. i. merita uirtutum. dîe spûotigo ze-hímele gestîgent.

Quas cum sibi uelox mens induit. terras perosa despicit. V'nde sô daz snélla mûot sie ána getûot. [185.] sâr diu írdisken díng léidezet. Sî mág táz páldo chéden. uuánda nîeht sô snélles neíst. sô daz mûot.

Aeris inmensi superat globum. nubesque post tergum uidet. V'nde dero uuîtun lúfte sámenthâfti úber féret. únde únder ímo diu uuólchen sibet. [1]

Et transcendit uerticem ignis. qui calet agili motu ætheris. V'nde iz úberstîget taz héiza fiur. dero óberûn lúfte. díu fóne drâti sînero férte brinnet. An déro séhên uuír náhtes tiu scózonten fiur. díu dero líuto óugen sô trîegent. dáz sie uuânent stérnen fállen fône hímele.

Donec surgat in astriferas domos. et coniungat uias phœbo. V'nz iz tára chóme. dâr dero planetarvm fárt ist. únde inében dero súnnûn gestîge. díu in medio planetarvm ist.

Aut comitetur iter gelidi senis. miles corusci syderis. A'lde iz sih keébenoe stellæ saturni. tiu dero planetarum díu óberôsta ist. únde fóre lázi dero triginta annorvm án dîen si den hímel úmbe gât. álde óuh táz si bléicha fáreuua hábet. nâh temo álten. únde demo chálten saturno genâmot ist. I'z tánne

[1] K. aus sínt.

uuórtenez tero uuârûn sûnnûn dégen . i . christi . álso die planetæ dero gágenuuertûn sûnnûn dégena sínt . I'ro milites sint sie . uuánda sî ín íro férte scáffôt . únde sie getûot stationarias . álde [1] retrogradas . álde anumolas . únde sie getûot zû ze⌣íro uuúndene . dâr lángo getuélen . ér sie âber ze⌣gesíhte chómên .

Vel recurrat circulum astri . quocumque micans nox pingitur . A'lde óuh hóhor gestígenez . sélben dén hímel erréiche . íh méino daz firmamentum . dáz kemêine ring íst . állero dero ánderro stérnon . dîe in⌣héitero náht skînent .

Atque ubi iam exhausti fuerit satis . relinquat polum extimum . et premat dorsa uelocis ætheris . i . firmamenti . compos uerendi luminis . V'nde sô iz knûog hô gestíget . tên ûzerôsten hímel únder ímo lâze . únde dîa óbenahtigi . des úmbe lóufenten firmamenti tréttoe . únde dâr dánne gebrûchende sî . des êrháftesten líehtes . dáz iz an sélbemo góte síhet .

Hic tenet sceptrum . dominus regum orbisque habenas temperat . Târ sizzet mít sceptro . hêrro állero chúningo . V'nde des uuérlt⌣zimberes zûol zíhet er . únde intlâzet er .

Et uolucrem currum stabilis regit . rerum coruscus arbiter . V'nde stillêr chêret er snélla réita . állero díngo scône chóstare .

Si te uia referat reducem huc . i . ad hanc patriam . quam nunc requiris . immemor dices . memini . hæc est mihi patria . Keléitet tih ter uuég tára ze⌣déro sélbún stéte . [186.] dára dû dóh nû gérôst . târ chîst tu . hîer bechénno íh mih . hîer bin ih héime .

Hinc ortus . hic sistam gradum . Hinnan bin íh purtig . hîer sól íh kestátôn .

Quod si placeat tibi uisere relictam noctem . terrarum . cernes exules toruos tyrannos . quos timent miseri populi . Vuile du dánne hára séhen . ze⌣dero uuérlt finstri . dánnân du fûore . sô gesíhest tu in íhseli . dîe prúttisken uuáltesara . dîe nû mánige uuênege fúrhtent .

NON ESSE POTENTES . QVI NEQVEVNT ADIPISCI . QVOD CVPIVNT .

T'um ego . Tô ántuuúrta íh íro .

Pape inquam . ut magna promittis . O'i chád ih . uuío férro du geháizest .

Nec dubito . quin possis efficere . I'h nezuîuelôn óuh . tû nemúgîst iz keléisten .

Tu modo ne moreris quem excitaueris . Échert nû nefríste mih . tés tu mír intuuânet éigîst .

[1] K. aus únde.

Primum igitur inquit agnoscas licebit . bonis semper adesse potentiam . malos cunctis uiribus esse desertos . Nû sólt tû chád si . dáz sâr zeêrest uuízen . dáz îo dien gûotên gelâzen sínt mábte . únde die úbelen zegetâte chráftelôs sínt .

Quorum quidem alterum demonstratur ex altero . Téro zuéio rédôn . uuírt îo uuéderîv gestérchet fône ánderro .

Nam cum bonum malumque contraria sint . si bonus potens esse constiterit . liquet imbecillitas mali . Vuánda sîd kûot . únde úbel uuideruuártîg sínt . íst ter gûoto guisso mábtîg . sô íst óffen diu únmaht tes úbelen .

At si fragilitas clarescat mali . boni firmitas nota est . Íst óuh tes úbelen brôdi skînbare . sô íst tánnân óffen . diu fésti des kûoten . So uuáz fóne demo éinemo geságet uuírt . táz uuírt nôte uuiderságet fóne demo ándermo . Táz íst fóne diu . uuánda álso sî sélba chît . bonum et malum sínt éin ánderên contraria . Pediu héizet óuh taz argumentum . dáz si míte tûot a contrariis .

Sed ut sit abundantior fides nostræ sententiæ . alterutro calle procedamus . nunc hinc nunc inde posita confirmans . V'nde dáz uîn zála dir déste gelóublichôra sî . lâ mîh hértôndo féstenôn . dáz íh pedigen hábo . uuîlôn fóne dien éinên . i . bonis . uuîlôn fóne dien ánderên i . malis .

SINE POSSE ET VELLE NIHIL EFFICI .

Duo sunt . quibus constat omnis effectus humanorvm actuum . uoluntas scilicet ac potestas . Zuéi ding sínt . fóne dien állîu uuérh kefrúmet uuérdent . táz íst uuíllo úndé máht .

Quorum si alterutrum desit . nihil est quod explicari queat . Kebristet téro deuuéderes . sô nemág tero dingo nehéinez kezúgôt uuérden .

Deficiente etenim uoluntate . ne aggreditur quidem quisque quod non uult . V'be der uuíllo dâr neist . [187.] sô nebínget sâr der mán . dés er únuuíllig íst .

At si potestas absit . uoluntas frustra sit . V'be diu máht târ neist . sô neferfâhet ter uuíllo nîeht . Táz íst argumentum a causa . Uuîo mág effectum geskéhen sine causa ?

Quo fit ut si quem uideas uelle . adipisci . quod minime adipiscatur dubitare non possis . huic defuisse ualentiam . optinendi quod uoluerit . Fóne diu máht tu guis sîn . sô mán dáz neguinnet . táz er guinnen uuólta . dáz er iz kuuínnen nemábte .

Perspicuum est inquam . Táz íst óffen chád íh .

Nec ullo modo negari potest . Í's nemág nehéin lougen sîn .

Quem uero uideas effecisse . quod uoluerit . num etiam potuisse dubitabis ? Témo óuh tês kespûot . tés in lústet chád si . sólt tû dés máhte zuíuelôn ?

Minime. Néin chád ih.

Quod uero quisque potest. in⌣eo ualidus. quod uero non potest. in⌣hoc imbecillis esse censendus est. Fóne diu íst tér mân zeáhtônne chád si. dés keuuáltig. táz er gemág. únde úngeuuáltig. tés er nieht negemág.

Fateor inquam. I'h giho dir is chád ih.

BONOS POTENTES. MALOS INBECILLOS ESSE.

Meministine igitur inquit. superioribus rationibus esse collectum. omnem intentionem humanæ uoluntatis. quæ diuersis studiis agitur. ad beatitudinem festinare? Nû gehúgest tu chád si. dáz târ fóre mit syllogismo geféstenôt íst. állero ménniskôn uuillen. dér sih misseliches tinges flîzet. ze⌣sâlighéite râmên?

Memini inquam. illud quoque esse demonstratum. Táz uuéiz ih óuh târ fóre geságet uuésen chád ih.

Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum? eoque modo cum beatitudo petitur. ab omnibus desiderari bonum? Neerhúgest tv chád si. dia sâlighéit uuésen daz kûot? únde in⌣dîa uuîs álle gûotes kérôn. dîe sâlighéite gérônt?

Minime inquam recordor. quoniam id memoriæ fixum teneo. Néin chad ih neerhúgo. uuánda ih iz in⌣gehúhte hábo.

Omnes igitur homines. boni pariter ac mali. indiscreta intentione ad bonum peruenire nituntur. Fóne diu chád si. îlent álle ménnisken. gelicho râmende ze⌣gûote. sîe gûot sîn. álde úbel.

Ita inquam consequens est. Táz fólgêt nôte démo chád ih.

Sed certum est adeptione boni. bonos fieri. Nû íst óuh kuís chád si. gûote uuérden. gûot kuuinnendo.

Certum. Kuís chád ih.

Adipiscuntur igitur boni quod appetunt? Kuúnnent tánne chád si die gûoten dáz. dés sie lánget?

Sic uidetur. Sô dúnchet mír chád ih.

Mali uero si adipiscerentur bonum. [188.] quod appetunt. mali esse non possent? Kuúnnin óuh tie úbelen chád si dáz kûot tés sie gérônt. iâ neuuârin sie dánne úbele?

Ita est. Táz íst sô chád ih.

Cum igitur utrique bonum petant. sed hi quidem adipiscantur. illi uero minime. num dubium est. bonos quidem potentes esse. qui uero mali sunt imbecillos. Sîd sie béide gûotes kér sint. chád si. únde iz tie éinen guúinnent. tie ándere neguúinnent. tie gûoten dîe iz kuuinnent. nesint tie máhtig. únde die úbelen únmáhtig? Táz íst argumentvm a fine. Fóne démo fine adipiscendi. únde non adipicendi. skînet tiu efficatia. álde diu ineffícatia. dáz chît. tiu potentia. álde diu imbecillitas.

Quiquis inquam dubitat . nec rerum naturam . nec consequentiam potest considerare rationum . So uuér dés zuîuelôt chád ih . tér nebechénnet tero dingo naturam . nóh uuélih réda nôte ánderro fólgee .

QVÆ SIT NATVRA RERVM . ET CONSEQVENTIA RATIONVM .

Táz ist natura rerum . álso si sélba sâr nâh lêret . án demo ánderen capitulo . dáz mit uirtute . diu bona ist . beatitudo guúnnen uuérde . diu áber bóna ist . únde is nieht nespûe mit tien uitiis . tiu bona nesint . In bonis uuirt tiu natura fúnden . sô virtus ist . In uitiis neuuirt natura nehéiniu fúnden . núbe corruptio naturæ . Pediu ist uirtus máhtig . uitia sint âmahtig . A'n dia naturam uuártendo . gelirnêt man dia consequentiam rationum . Vuánnân chúmet tiu consequentia rationum . sô aristotiles lêret in periermeniis . áne fóne déro consequentia rerum ? Táz án dien rebus uuâr ist . táz ist óuh uuâr án⌣dien rationibus . Sâment virtute ist potentia . únde sâment potentia effectus uoluntatis . pediu chúmet tánnân disiu consequentia rationum . dáz man chéden mág . V'bi est uirtus . ibi et potentia . et ubi potentia . ibi effectus uoluntatis . Sedecim loca argumentorum . zéigônt úns tia consequentiam rationum . Tiu consequentia ist échert in⌣tribus locis únueruuéhselôt . sô cicero chît in⌣topicis . án⌣dien ánderên uuîlôt si . Tíu sih neuuéhselônt . án dien ist io necessitas ueritatis . Tiu sih áber uuéhselônt . tiu óugent uuîlon necessitatem ueritatis . uuîlon similitudinem ueritatis . Vuéliu sint . tiu sih neuuéhselônt ? Dáz ist ab antecedentibus . a subsequentibus . a repugnantibus . Ab antecedentibus . ut si concubuit . uirgo non est . Concubitus kât io fóre démo . non esse uirginem . A subsequentibus . ut si peperit . concubuit . Partus chúmet post concubitvm . A repugnantibus . Non et concubuit . et uirgo est . Concubitus únde uirginitas . nemúgen sâment rîeht sîn . [189.] Táz sint keuuâriu argumenta . únde sús keuuâriu sint állíu diu hinnân chómenen argumenta . Tiu áber fóne ánderên locis chóment . tíu sint uuîlôn necessaria . uuîlôn probabilia . A'lso an dien zuéin skînet a causa . Si ignis est . calet . Si mater est diligit filium . Taz êrera ist io uuâr . taz ánder ist kelóublih fóne diu . dáz iz ticchôst sô féret . Vuánda énez in⌣zîtelih uuâr ist . fóne diu ist iz in⌣zîtelih uuâr zespréchenne . Vuánda áber diz uuîlôn uuâr ist . fóne diu ist iz uuîlon uuâr zespréchenne . Ze⌣déro uuîs fólgêt io dero consequentiæ rervm . diu consequentia rationum . únde dáz in rebus fúnden uuirt . táz ist uuâr

zespréchenne. Fóne diu gibet io natura rerum. ueritatem rationum.

QVID MALOS RETARDET. NE AD DESTINATVM FINEM ÆQVE PERVENIANT VT BONI.

Rursus inquit. A'ber chád si.

Si duo sint. quibus idem propositum sit secundum naturam. eorumque unus id ipsum naturali officio agat. atque perficiat. alter uero minime queat administrare. illud naturale officium. alio uero modo quam conuenit naturæ. non quidem impleat propositum suum. sed imitetur implentem. quemnam horum ualentiorem esse decernis? V'be zuêne sínt. tîe béide uuíllig sínt. éin díng natûrlicho zetûonne. únde iz óuh ter éino natûrlicho getûot. únde der ánder in⌣dia uuîs nemág. únde er sih is in⌣ándera uuîs péitet. mit tiu ér iz tóh negetûot. núbe échert keántrôt ten dûonten. uuéderêr déro uuânest tu gemág mêr?

Et si coniecto inquam quod uelis. planius tamen audire desidero. Tóh ih óuh irrâten múge chád ih. uuáz tu uuéllèst. ih fernimo iz tóh kérno óffenôr.

Ambulandi inquit motum secundum naturam esse hominibus. num negabis? Táz tîe liute gân múgen chád si. lóugenest tu dáz uuésen natûrlih?

Minime inquam. Néin chad ih.

Eiusque rei pedum officium esse naturale. num dubitas? Zuíuelôst tu dánne dáz uuésen natûrlih ámbaht tero fûozo?

Ne hoc quidem inquam. Nóh óuh tés chád ih.

Si quis igitur pedibus incedere ualens. ambulet. aliusque cui hoc naturale pedum desit officium manibus nitens ambulare conetur. quis horum iure ualentior existimari potest? So uuélêr dero fûozo geuuáltendo gât. únde ánderêr dér íro ne⌣geuuáltet. mit tien hánden ásôndo sih péitet kân. uuéderêr déro dúnchet tir der máhtigero?

Contexe inquam cætera. Ságe échert fúrder chád ih.

Nam quin naturalis officii potens. ualentior sit eo. qui id nequeat. nullus ambigit. [190.] Vuánda nîoman nezuíuelôt. núbe dér máhtigoro sî. dér natûrliches ámbahtes keuuáltet. tánne dér is negeuuáltet.

Sed summum bonum quod æque propositum est malis bonisque. boni quidem petunt naturali officio uirtutvm. mali uero conantur adipisci idem ipsum per uariam cupiditatem. quod non est naturale officium adipiscendi boni. Nû sûochent chád si die gûoten summum bonum. daz péidên gelícho erbóten ísi. kûoten íoh úbelên. mit témo ámbahte dero túgedo. áber die úbelen béitent síh iz kuuinnen mit

misselichên uuérlt-kiredôn . dáz natûrlih ámbaht nieht neist kûot zeguuínnenne .

An aliter existimas? Tûnchet tír iz ánderes?

Minime inquam . Néin chád ih .

Nam etiam quod est consequens patet . Ióh táz íst óffen chád ih . táz témo fólgêt .

Ex his enim quæ concesseram . necesse est quidem bonos potentes esse . malos uero imbecillos . Vuánda áfter dîen dînên rédôn . déro ih iihtíg [1] pín uuuórten . sínt tie gûoten nôte máhtig . únde ûbele únmáhtig .

Recte inquit præcurris . et id indicium est . ut medici sperare solent . erectæ iam resistentisque naturæ . i. resurgentis a languore . Tû fúre fáhest mih réhto chád si . únde dáz íst uuórl-zéichen dînero gnîste . sô árzata unânent . Sô medicus infirmo ságet . mit uuiu er genésen sól . únde er dés fernúmenstig íst . únde ióh fúre sprichet . dáz ist signum recuperandæ sanitatis .

QVAM RES MAGNA VALDE SIT . QVA DEFICIVNT INIQVI .

Sed quoniam conspitio te promptissimum esse ad intellegendum . coaceruabo crebras rationes . Vuánda ih tíh óuh sô geréchen sího zefernémenne . sô uuíle íh tír zálâ gében gnûoge .

Uide enim quanta pateat infirmitas uitiosorvm hominum . qui ne ad hoc quidem peruenire queunt ad quod eos ducit naturalis intentio . ac pene compellit . Chíus uuîo michel únchráft tero úbelôn íst . táz sie nóh tára chómen ne múgen . dára sie diu natûrlicha râmunga léitet . únde ióh nâh zíbet .

Et quid si desererentur hoc tam magno ac pene inuicto auxilio præeuntis naturæ? Uuáz uuúrtê is . kebrâste in sô michelero únde ióh nâh úngesuíchenero hélfo . dero léitentûn naturæ?

Considera uero quanta impotentia habeat sceleratos homines . Nû chíus knôto . uuéliche únmáhte dien frátatigên ána sínt .

Neque enim leuia . aut ludicra præmia petunt . quæ non possunt consequi aut obtinere . Vuánda iz nesínt nieht líehtíu . [191.] nóh spótlichíu díng . tíu sie guuínnen nemúgen . únde nâh tîen sie chómen nemúgen .

Sed circa ipsam rerum summam . uerticemque deficiunt . Núbe ansélbemo demo óberôsten dínge brístet ín . dâr dero díngo hóubet íst .

Nec contingit miseris effectus . in eo quod solum moliuntur dies noctesque . V'nde dés éinen sie síh

[1] Es steht „gíhtig", mit überschriebenem „i".

pînont . táges ióh náhtes . tés negespûot in .

QVANTVM IN HOC PRECELLANT BONI . QVOD VITIIS NEQVEVNT RESISTERE MALI .

In qua re . bonorum uires eminent . Târ an déro stéte nément sih fúre die chréfte dero guôtôn .

Sicut enim censeres eum potentissimum esse ambulandi . qui incedens pedibus peruenire potuisset usque ad eum locum . quo nihil ulterius peruium iaceret incessui . ita necesse est . eum iudices potentissimum . qui apprehendit finem expetendorum . quo nihil ultra est . A'lso dû den fûozkéngel châdîst sih uuóla fermúgen sînes kánges . tér sô férro gienge . dáz târ fúrder hina mêr uuéges neuuâre . álso chîst tu dén mít réhte máhtigen . tér sih kerécchet . únz tára ér gesuírbet sélbez taz énde . álles tés zegérônne íst . Tér íst fóne diu sâlig . uuánda er dâr fúrder níehtes nehábet zegéronne .

Ex quo fit quod huic obiacet . ut idem scelesti . idem uideantur esse deserti . omnibus uiribus . Tánnân geskihet . táz tísemo úngelîh íst . íh méino . dáz tie fertânen állero chréfte sínt âno .

Cur enim relicta uirtute sectantur uitia? Ziu lês minnônt sie âchuste fúre túgede?

Inscitiane bonorvm? I'st iz . táz sie neuuízen . uuáz kûot sî?

Sed quid eneruatius cæcitate ignorantiæ? Vuáz mág tánne zágora sîn . dánne únuuízenthéit?

An sectanda nouerunt . sed transuersos eos præcipitat libido? A'lde uuízen sie daz pezera . únde tríbent sie tuéres íro gelúste . álso der uuínt tuéres taz skéf ána-gándo . in-únhánt fûoret?

Sic quoque intemperantia fragiles . qui nequeunt obluctare uitio . Sô sint sie áber bôse . dáz sie ín sélbên geduuíngen nemúgen . nóh sih eruuéren âchústen .

MALOS SPONTE DESERENTES BONVM IN NIHILVM REDIGI .

An scientes uolentesque bonum deserunt . ad uitia deflectuntur? Súlen uuír chéden . dáz sie uuízende únde uuéllende . daz kûot lâzên . únde sih ze-úbele héften?

Sed hoc modo non solum desinunt potentes esse . sed omnino esse . I'st táz sô . mít tíu ferlîesent sie . níeht éin geuuáltig uuésen . núbe ióh sélbez taz uuésen .

Nam qui relinquunt communem finem omnium quæ sunt . pariter quoque esse desistunt . [192.] Tîe dén ferlâzent . tér geméine énde íst . álles tés tir íst . tîe hábent sih tes uuésennes kelóubet . Sô sie sih

nehábent ze⌣démo . dér daz énde íst . uuára múgen sie dánne ?

Quod quidem cuipiam mirum forte uideatur . ut malos qui plures hominum sunt . eosdem non esse dicam . Táz ételichên ôdeuuano uuúnder gedúnchen mág . táz ih tîe chéde neuuésen . déro állero méist íst .

Sed ita se res habet . Ír íst áber dóh sô .

Nam qui mali sunt . eos malos esse non abnuo . sed eosdem esse pure atque simpliciter . nego . Táz sie úbel sîn . dés neuerságo ih sie . dáz sie in⌣lûttera . únde in⌣éinfálta uuîs sîn . dáz ferságo ih .

Nam uti cadauer hominem mortuum dixeris . simpliciter uero hominem appellare non possis . ita quidem concesserim . uitiosos malos esse . sed esse absolute . nequeam confiteri . A´lso ih tes ménnisken bóteh . éinen tôten ménnisken héizo . náls nieht érchenen ménnisken . sô mág ih chústelôse héizen úbele uuésen . náls in gánza uuîs uuésen .

Est enim quod ordinem retinet . seruatque naturam . Vuánda dáz íst uuárhâfto . dáz ze sînero stéte stât . únde dia naturam háltet .

Quod uero ab hac . s. natura deficit . esse etiam quod in sua natura situm est derelinquit . Táz áber sîa ferlâzet . táz hábet ferlâzen sîn uuésen dáz án dero natura stânde uuás . Bonum dáz íst natura . táz sîh boni gelóubet . táz hábet sîh tero naturæ gelóubet . an⌣déro állero uuihtelih pestât . Sî gíbet temo dinge . dáz iz pestât . únde íst . A´ne sîa neíst iz . Táz íst argumentum a causa . Natura díu íst causa des esse .

QVOD POTENTIA MALORVM MAGIS INBECILLITAS SIT .

Sed possunt inquies iniqui . Sô chíst tu fóne dien úbelên dáz sie múgîn .

Non ego quidem negauerim . Tés neferságo ih nieht .

Sed hæc eorum potentia . non a uiribus descendit . sed ab imbecillitate . Táz sie áber gemúgen . dáz nechúmet nieht fóne chréften . núbe fóne únchréften .

Possunt enim mala . quæ minime ualerent . si potuissent manere in⌣efficientia bonorum . Sîe múgen úbelo tûon . dés sie nieht nemáhtîn . úbe sie in⌣uuóla⌣tâten stâte uuésen máhtîn .

Quæ possibilitas demonstrat eos euidentius nihil posse . Sô getâne máhte . sint óffeno únmáhte . Táz íst argumentum a contrariis . uuánda úbe gûot⌣tâte fóne chréfte sint . sô sint nôte úbeltâte fóne únchréfte .

Nam si malum nihil est . uti paulo ante collegimus . i. ex argumentis contraximus . cum mala tantum-

modo possint. nihil posse improbos liquet. V'be iz sô íst. [193.] sô uuir mittundes áfter rédo chåden. dáz úbel nieht neíst. sô íst óffen die échert úbel gemúgen. dáz tie nieht negemúgen. Vuír súlen fernémen collectionem únde conclusionem. únde illationem. únde confectionem. éin bezéichenen.

Perspicuum est. Táz íst óffen chád ih.

ITEM EOS QVI MALA POSSVNT. CVM OMNIPOTENS EA NON POSSIT. NIHIL POSSE.

Atqui. ut intellegas quænam uis sit. huius potentiæ. paulo ante definiuimus. nihil potentius esse summo bono. Nû chád si. dáz tu fernémêst. uuíolih tísiu máht sî. knóto fóre ságeta íh. dáz summo bono nieht máhtigôren nesî.

Ita est inquam. Sô tâte chád ih.

Sed idem inquit facere malum nequit. Nû nemág iz úbel tûon chád ih.

Minime. Néin iz chád ih.

Est igitur inquit aliquis. qui putet homines omnia posse? I'st ioman chád si. dér ménnisken uuâne múgen álliu díng tûon?

Nisi quis insaniat nemo. Náls ér neuuûote chád ih.

'Atqui. idem possunt mala? Kemúgen sie daz úbel chád sí?

Utinam quidem inquam non possent. Vuólti gót nemáhtin chád ih.

Cum igitur bonorum tantummodo potens possit omnia. non uero queant omnia potentes etiam malorum. eosdem qui mala possunt. minus posse manifestum est. Sid tér álemáhtig íst. tér échert kûot kemág únde die álemahtige nesint. tie échert úbel gemúgen. sô skînet. táz tie mín gemúgen. Vuánda er mín gemág. tánne gûot. pedíu negemág er nieht. Sid tér álemahtig íst. tér ál gemág. âne úbel. die dára gágene ál gemúgen âne gûot. tie negemúgen nieht. Táz íst argumentvm a contrariis.

DVM POTENTIA PETENDA SIT. QVOD PETENDVM NON EST. NON ESSE POTENTIAM. PROPOSITIO.

Huc accedit. quod ostendimus omnem potentiam inter expetenda numerandam. omniaque expetenda. referri ad bonum. uelut ad quoddam cacumen suæ naturæ. Hára zûo gât óuh. táz ih ságeta. álla máht uuésen in_déro zálo. déro zegérônne íst. únde álliu déro zegérônne íst. ze_gûote geuuéndet uuérden. sámo so ze_íru slâhto hóubete.

ASSVMPTIO.

Sed patrandi sceleris possibilitas. non potest referri ad bonum. A'ber dáz man úbelo tûon mág. táz nesíhet ze⌣gûote. [194.]

CONCLVSIO.

Expetenda igitur non est. Sô neíst is óuh zegérônne. Tíz íst conditionalis syllogismus. Conditionalis hábet îo duplicem propositionem. uuánda dâr ána sínt zuô propositiones. Téro zuéio uuírt éiniu gebrûochet ze assumptione. diu ánderíu ze conclusione. Pedíu íst hîer an dírro propositione éin prædicatio. omnis potentia expetenda est. A'nderíu. omnia expetenda referuntur ad bonum. Mit tero ánderûn uuírt assumptio getân possibilitas scelerum. non refertur ad bonum. Mit tero êrerûn conclusio. non est igitur expetenda.

ITEM.

Atqui. omnis potentia expetenda est. Nû íst îo guísso állero máhte zegérônne.

Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Tánnân skînet. táz tero úbelôn múgen. máht neíst. Vuánnân skînet iz? s. uuánda íro zegérônne neíst. Táz íst áber föllêr syllogismus. E'in sumptum íst. Omnis potentia expetenda est. A'nderez íst in⌣subauditione. Malorum autem potentia expetenda non est. Sô íst tánne illatio. Liquet igitur malorum possibilitatem. non esse potentiam.

Ex quibus omnibus apparet bonorum potentia. malorum uero indubitabilis infirmitas. An állên díen rationibus. skînet tero gûotôn máht. únde dero ûbelôn guissíu únchráft.

Et liquet ueram esse illam platonis sententiam. solos sapientes posse facere quod desiderant. V'nde skînet. táz platonis réda uuârîu íst. tér dir chád. éinen die uuîsen múgen getûon. dáz sie uuéllen.

Improbos uero exercere quidem quod libeat. quod uero desiderent. explere non posse. V'nde die úbelen múgen íro mûot⁼uuillen tûon. únde in dóh nemúgen fólle bríngen. Sîe áhtent tero gûotôn. álso sie uuéllen sîe neuerâhtent íro îo dóh nîeht.

Faciunt enim quæ libet. dum per ea quibus delectantur. adepturos se putant id bonum quod desiderant. Sîe tûont. dáz sie uuéllen. uuánda sie dáz tûondo. dés sie lústet. síh uuânent sâldâ guínnen. déro sie lángêt.

Sed minime adipiscuntur. quoniam ad beatitudinem probra

non [1] ueniunt. Die neguínnent sie áber. uuánda úbele ne chóment zesâldôn.

NON ESSE LIBEROS. QVOS DOMINI PREMVNT INIQVI.

Reges quos uides sedere celso culmine solii. claros nitente purpura. septos tristibus armis. ore toruo comminantes. rabie cordis anhelos. [195.] si quis detrahat his superbis. s. regibus. tegmina uani cultus. iam uidebit intus dominos ferre artas catenas. Tie úber-mûoten chúninga. die dû nû sihest sízzen an hóhemo stûole. in-íro púrpurun glizende. mit keuuâfendên chnéhten. úmbe hábete. mit prúttiskên ána-siunen dréuuente. fóre mûotigi fnâhtende. so uuér dien ábazihet. dáz sie ûzenân zieret. táz chit. tér sie innenân chúnnet. tér gesihet sie hêrren mit chétenôn in-scálches uuîs kebúndene. Vuáz sint tie chétenna?

Hinc enim libido uersat corda. auidis uenenis. hinc ira turbida tollens fluctus. flagellat mentem. aut meror fatigat captos. aut lubrica spes torquet. E'ines sindes ánagángerônt sie gelúste. mit éiterlichero giredo. ánderes sindes múhet sie zórn. in-uuéllun uuîs sih héuende. álde trûreghéit chélet sie. álde úppig kedíngi behéftet sie.

Ergo cum cernas unum caput ferre tot tyrannos. non facit quod ipse optat. pressus iniquis dominis. Sô éin ménnisko. sô mánigen uuáltesare lidet. sô netûot er dáz er uuile. uuánda er nôthâfte íst. fóne sô úngemáchên hêrrôn.

DE CERTO PRÆMIO BONORVM.

Videsne igitur. in quanto cæno probra uoluantur. qua probitas luce resplendeat? Nesihest tu nû na. in uuélemo hórouue die úbelen stéccheên. únde in uuélero scôni die gûoten skînên?

In quo perspicuum est. numquam deesse bonis præmia. numquam sua supplicia sceleribus. Târ ána íst táz óffen. dáz kûotên niomêr ne gebrístet íro lônes. nóh tien árgên íro uuízes.

Rerum etenim quæ geruntur. illud propter quod quæque res geritur. eiusdem rei præmium esse. non iniuria uideri potest. V'ns sól mit réhte dúnchen állero tâto lôn. an diu uuésen. dâr úmbe man siu tûot.

Vti currendi in-stadio præmium iacet. corona. propter quam curri-

[1] Spätere verbesserung.

tur . A'lso in⌣strítlóufte diu corona ze⌣lône líget . úmbe dîa man lóufet . Vuáz stadium sî . dáz chúndên án⌣demo fólgênden capitulo .

Sed ostendimus beatitudinem esse idem ipsum bonum propter quod omnia geruntur . Nù hábo îh ke⌣óuget . sâlighéit uuésen éin dáz kûot . úmbe dáz álliu díng ketân uuérdent .

Est igitur ipsum bonum propositum humanis mentibus . ueluti commune præmium . Fóne diu íst táz sélba gûot állero ménniskon tâten erbóten . sámo so geméine lôn .

Atqui . hoc . s. præmium . a bonis non potest separari . Tér sélbo lôn . tér nemág fóne dien gûotên nîeht .

Neque enim ultra uocabitur iure bonus . qui careat bono . Nóh tér nemáhti dâr fúrder gûot héizen . dér gûotes âna uuâre . [196.]

Quare probos mores sua præmia non relinquunt . Fóne diu neinféret tien gûotên nîomêr íro lôn .

Quantum libet igitur seuiant mali . sapienti tamen non decidet corona . non arescet . Die úbelen sárfesoên sô fílo sie uuéllên . dien gûoten neinféret íro corona dúrh táz nîeht . nóh neuuésennêt . sô die ûzer⌣blûomôn geuuórhtvn . tâten . déro íu síto uuás .

Neque enim aliena improbitas decerpit probis animis proprium decus . Nóh ánderro úbeli neinfûoret tien gûotên nîomêr íro êra .

Quod si extrinsecus accepto lætaretur . poterat hoc uel alius quispiam . uel ille etiam qui contulisset auferre . Vuâre íro fréuui án demo ûzeren lône . sô gólt . únde sílber íst . tén máhti în erzúcchen . dér in în gâbe . álde éin ánderêr .

Sed quoniam id . s. præmium . sua cuique probitas confert . tum suo præmio carebit . cum probus esse desierit . Vuánda în âber gíbet îogelichemo sîn gûoti . sô neinfállet er îmo êr nîeht . êr er síh sînero gûoti gelóubet .

Postremo cum omne præmium idcirco appetatur . quia bonum esse creditur . quis boni compotem . præmii iudicet expertem . Ze⌣demo gnôtesten . sô álles lônes pedíu gegérot uuírt . uuánda er gûot keáhtôt uuírt . uuér sól dánne gûotes kemâren . áhtôn lônlôsen ? Ióh fília herodiadis uuânda gûotes kéron . dô si iohannis hóubetes kérota . Tér síh âber ze⌣gûote héftet . álso ér iohannes . uuío sól démo lônes présten ?

At cuius præmii ? Iâ uuíoliches lônes ?

Omnium pulcherrimi . maximique . Tes állero scônisten . únde méisten .

Memento etenim corollarii illius . quod paulo ante præcipuum dedi . Kedénche déro tiurûn mîeto . dîa îh tír dâr fóre gâb .

Ac si collige . cum ipsum bonum beatitudo sit . bonos omnes eo ipso

quod boni sint . fieri beatos liquet . sed qui beati sint . deos esse conuenit . V'nde bechénne argvmentando . sô gûot sâlighéit íst . táz álle gûote . uuánda sie gûot sínt . óuh sâlig sínt . únde die sâlig sínt . târ míte góta sínt . Vuélih lôn mág témo gelîh sîn? Tér syllogismus stât târ fóre .

Est igitur præmium bonorum . quod nullus deterat dies . nullius minuat potestas . nullius fuscet improbitas . deos fieri . Pediu íst tér lôn dero gûotôn . dén nîoman negeuuértet . nîomannes keuuált neminnerôt . nîomannes úbeli negehinderet . táz sie góta uuérdên .

QVID SIT STADIVM ET OLYMPIAS .

Apud grecos uuás íu éin solemnitas erháuen . dîa sie olympiadem hîezen . fóne olympo monte . dér in⌣ macedonia íst . pi démo si zeêrest uuárd . Tîa ûobtôn sie sîd pî alpheo fluuio archadiæ . dâr si únder zuiskên búrgen rínnet . elidem et pisas . uuánda dâr scôniu gefîlde sínt . Tíu solemnitas uuárd úmbe dáz erháuen . [197.] dáz târ publica probatio uuúrte . omnium uirtutum . Dánnân hîez tíu probatio grece pancratios . V'nde neuuás nîoman in tota grecia . dér sih tehéines tûomliches tínges fermâze . mít tíu er gloriam geuuúnnen uuólti . ér neskéindi iz târ . ze demo olympiade . Fermáhta er sih ríngennes . sô hîez er grece palestricator . fermáhta er sih féhtennes . mít temo chnútele . sô hîez er pugil . álde mít suérte . sô hîez er gladiator . álde mit cestibus . dáz uuír chédên mit pûsken . sô hîez er agonitheta . i. decertator . Vuólta er ûfen sînero réito strît⌣spíl ûoben . dáz hîez curule certamen . Vuólta er óugen uuîo er in⌣bóre máhti . dáz téta er gândo úber daz séil . dáz funiambulum hîez . V'be er óuh sîna snélli skéinen uuólta . dáz téta er lóufendo in⌣stadio . álso díe tâten ad tumulum anchisæ . fóne dîen uirgilius ságet . Stadium hîez sélbez táz spacium . dáz sie lóufen sóltôn . grece genámotez fóne exercitatione . Tés uuâren . centum uiginti quinque passus . i. nona pars miliarii . Dîen állên uuás tár gágen uuérte fóne frôno íro lôn . Dér lôn hîez grece brabion . latine brauium .

DE CERTA POENA MALORVM .

Quæ cum ita sint . de malorum quoque inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat . Târ míte nezuîueloe nehéin uuîse mán dáz óuh tie úbelen nîomêr âne uuîze neuuérdent .

Nam cum bonum malumque . item pœna atque premium . aduersa fronte dissideant . quæ in⌣boni præmio uidemus accidere . eadem

necesse est in-mali pœna contraria parte respondeant. Sô gûot. únde úbel. lôn únde uuîze uuideruuártig sint. sô ist nôt. táz uuideruuártig sîn. diu án des kûoten lône. únde án des úbelen uuîze geskéhen sûlen. Vuáz ist táz?

Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium. ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Táz ist. táz tu hier fernémen máht. A'lso dero gûotôn lôn ist. íro gûoti. sô ist téro úbelôn chéli selbiu diu úbeli.

Iam uero quisquis afficitur pœna. malo se affectum esse non dubitat. I'h uuâno dér îo ána uuize lidet. tér bechénnet úbel. dáz er lidet.

Si igitur ipsi sese uelint estimare. possuntne supplicio expertes uideri. quos omnium malorum extrema nequitia. non afficit modo. i. affligit. uerum etiam uehementer inficit. i. corrumpit. Fóne diu. uuîo múgen die dánne uuânen. sih uuîzes âno sîn. úbe sie án-sih sélben dénchen uuéllen. dáz chît. úbe sie íro sélbero îeht infinden uuéllen. die árguuilligi álles úbeles méista. nîeht éin nechélet. núbe íoh ferchûstet? Taz ist argumentum ab effecto. Vuánda sie infecti sint. tánnân skînet. uuîo hârto sie affecti sint. [198.]

Vide autem ex aduersa parte bonorum. quæ improbos pœna comitetur. Chius óuh tero gûotôn-hálb. uuáz tien úbelên ána uuîzes sî.

Omne namque quod sit. unum esse paulo ante didicisti. ipsumque unum bonum esse. cui consequens est. ut omne quod sit. id etiam bonum esse uideatur. I'h lêrta dih fóre disen syllogismum. dáz ál dáz tir ist. éin ist. únde éin. gûot ist. dáz sint zuéi sumpta. dîen fólgêt nôte diu conclusio. dáz ál dáz tir ist. kûot ist.

Hoc igitur modo. quicquid a bono deficit. esse desistit. Téro conclusioni ist âber disiu gehâft. so uuáz kûot neist. táz neist. Sô éin conclusio dero ánderro fólgêt. táz héizet latine. sô martianus chît. confinis conclusio. grece simplerasma.

QVID ESTIMANDI SINT DIVERSIS VITIIS DEDITI.

Quo fit. ut mali esse desinant quod fuerant. i. homines. Tánnân geskihet. táz tie úbelen nesîn ménnisken. dáz sie uuâren. dô sie úbel neuuâren.

Sed fuisse homines. ostentat adhuc ipsa reliqua species humani corporis. A'ber dáz sie ménnisken uuâren. dáz óuget sélbiu diu ménnisken getât. tíu ín nóh ána ist.

Quare uersi in malitiam. humanam quoque amisere naturam. Fóne diu in-árg pechêrte. ferlûren sie ménniskîna naturam.

Sed cum sola probitas possit prouehere quemque ultra homines.

necesse est . ut quos improbitas deiecit ab humana conditione . infra homines meritvm detruserit . Sîd âber éiniu diu gûoti mânnolichen erhéuen mág úber die ménnisken . sô . dáz er gót uuérde . sô íst nôt . táz tîe . dîe íro úbeli âba dero mánhéite geuuírfet . sîe sâr hínderôren getûe . dien ménniskôn .

Euenit igitur . ut quem uideas transformatvm uitiis . hominem estimare non possis . Tánnân íst . táz tu dén fúre ménnisken hâben nemúgist . tén du fóne achústen geuuéhselôten síhest .

Auaritia feruet . uiolentus ereptor alienarum opum . lupi similem dixeris . Vuîlon uuírt er fréh . únde nôt-némare frémedero sáchon . sô íst er uuólfe gelîh .

Ferox atque inquies . exercet linguam litigiis . cani comparabis . A'ber râzêr ze-dero zúngûn . únde úngehírmdêr strîtes tér íst húnde gelîh .

Insidiator occultus subripuisse fraudibus gaudet . vulpeculis exæquetur . Sô íst . tér tóugeno fârêt îeht zeguuínnenne . mít úndriuuôn . démo chít fúhs .

Iræ intemperans . fremit . leonis animum gestare credatur . Sô íst . tér únmézigêr sînes zórnes . îo grémezôt . tér tréget tes léuuen mûot .

Pauidus ac fugax . non metuenda formidat . ceruis similis habeatur . V'ndúrftes fórhtelêr . [199.] únde flúhtigêr . dúnche dír hírze gelichêr .

Segn's ac stupidus torpet . asinum uiuit . Ferlégenêr únde lázêr . únde dér síh árbéite-erchúmet . lébet in éseles uuîs .

Leuis atque inconstans . studia permutat . nihil auibus differt . Lîeht-mûotigêr . únde únstâtêr in-sînero begúnste . dér íst álso fógel .

Fœdis inmundisque libidinibus inmergitur . sordidæ suis uoluptate detinetur . Tér síh áber únêrsáme . únde únréine gelúste ána lázet . tér íst pesólotero sûe gelîh .

Ita fit . ut qui probitate deserta . homo esse desierit . cum in-diuinam conditionem transire non possit . uertatur in beluam . Sô geskíhet . táz tér . dér síh kûoti gelóubendo . ménnisko neíst . sô er ze-gótes uuírdigi chómen nemág . ze-tîere uuírt .

NON TAM NOXIVM ESSE CORPVS IN BELVAM REDIGI . QVAM BELVINA MENTE INDVI .

Vela neritii ducis . i. vlixis . qui in nerito insula . patriam habuit . et uagas rates pelago . eurus appulit insulæ . qua residens pulchra dea . edita semine solis . miscet hospitibus nouis . i. nouiter superuenientibus . pocula tacta carmine . I'h mág tíh mánôn micheles égesen . tér dóh tísemo égesen gelîh neíst .

Vuáz íst tér? Tô ulixes fóne troio eruuindendo . uuîto des méres uuállôta . únde er fóne sicilia férita ze⌣italia . dô uuárf in der uuínt ûf [1] mit sînên skéffen ze⌣déro íselo . díu ece gehéizen íst . târ díu scôna circe dero súnnûn tôhter gesézeniu . pezóuuerôt lîd tîen sélbên gésten scángta .

Quos ut in uarios modos uertit herbipotens manus . hunc tegit facies apri . ille marmaricus leo . i. de prouintia africæ . marmaria . dente crescit et unguibus . Hic nuper additus lupis . flere dum parat . ululat . Ille ut indica tygris tecta mitis obambulat . Sô dô díu zóuuerlicha hánt sîe ueruuéhselôta in⌣mísselichê uuîsâ . súm uuás kelîh ébere . súm demo léuuen . súmelichêr óuh ze⌣uuólfe uuórtenêr . sô er uuéinôn uuólta . stûont er hônnota . Sô úmbe gîeng óuh taz hûs súmelichêr . álso tygris ketânêr .

Sed licet numen arcadis alitis . miserans obsitum ducem uariis malis . soluerit peste hospitis . iam tamen remiges ore traxerant mala pocula . V'nde dóh tér in⌣fógeles uuîs fligendo mercurius . tér in⌣cillenio monte archadiæ geûobet uuárd . tén nôthâften hérezógen úmbe irbármeda lôsti . fóne sînero uuírtenno gífte . îo dóh tie férien . díe hábetôn úbel lîd getrúnchen . Mercurius tér alatis talariis kemâlêt uuírt . táz chît . mít kefídertên scúhen . díe grece petasi héizent . tér mâneta vlixem . [200.] dáz er fermîte circæ . Tô iz áber sô geskâh . táz er úndanches tára chám . únde sî ánderên scáncta . dáz ér trínchen neuuólta . tô téta in is mercurius pûoz . mít sînero uírga . díu caduceus kenémmet uuás . tiu gágen állên díngen láchenhâfte uuás .

Iam sues cerealia pabula glande uerterant . V'nde suîn uuórtene . uuéhselotôn sie daz prôt úmbe éichela .

Et nihil manet integrum . uoce . corpore perditis . V'nde uuâren sie gáreuuo ferlórn . in⌣líden . íoh in⌣stímmo .

Sola mens stabilis gemit . super monstra quæ patitur . E'inêr der sín stûont ze⌣stéte . léidegêr dés égesen . dés ímo geskéhen uuás .

O leuem nimium manum . nec potentia gramina . quæ licet ualeant uertere membra . non ualent corda . Iâ uuío héuig taz uuás . Vuáz kemáhtôn sâr díu chríuter . únde díu gíft hánt . tiu díen líden dáretôn . sínne nemáhtôn ?

Intus est hominum uigor . abdita arce conditus . I'nne líget tiu máht . Târ sínt tíefo gebórgen . ménnisken chréfte .

Hæc uenena . i. uitia . detrahunt potentius hominem sibi . Tîe gífte . díe íh ságo . díe getûont ten ménnisken sîn úngeuuáltigoren .

[1] Scheint in „ûz" verbessert.

Quæ dira penitus meant. nec nocentia corpori . mentis uulnere seuiunt. Tie tiefôr in = geslâhent. nóh liden netârônt . nûbe des sinnes âhtent.

MALOS MINVS MISEROS FIERI . SI EIS PECCARE NON LICERET.

Tum ego. Fateor inquam . nec iniuria dici uideo uitiosos. tametsi corporis speciem seruent. in beluas tamen animorum qualitate mutari. I'h giho dir is chád ih tô . únde árge uuéiz íh tíh mit réhte tîer héizen . dîe tierlih mûot hábent. tóh sie an lichamôn ménniskôn gelîh sîn.

Sed quorum atrox sceleratáque mens bonorum. perneccie seuit. id ipsum eis licere noluisse. Táz áber dîe. déro mûot sô fertân. únde sô úbel ist . kûotero mûozen âhten. dáz ist. táz íh neuuóltî.

Nec licet inquit. Néin chád si nemûozen.

Vti demonstrabitur conuenienti loco. A'lso du uuóla geéiscôst. sô íh tíh tara zûo bringo.

Sed tamen si auferatur id ipsum. quod creditur eis licere. releuetur ex magna parte pœna. sceleratorum hominum. Vuúrte in áber dáz sélba benómen . dáz tû uuânest tâz sie mûozîn. dâr âna uuúrte ín íro uuîze gelihterôt.

PROPOSITIO.

Et enim quod incredibile cuiquam forte uideatur. infeliciores esse necesse est malos. cum cupita perfecerunt. quam si non possint ea implere quæ cupiunt. Ze_uuâre dés knûoge mág keskéhen. netrûent. tîe ûbelen sint tés te unsaligôren. dáz sie íro uuillen getûont. tánne úbe sie in getûon nemáhtîn.

ASSVMPTIO.

Nam si miserum est uoluisse praua. potuisse miserius est. V'be árg uuéllen uuêlih ist. [201.] árg kemúgen. dáz ist nóh uuêlichera.

Sine quo langueret effectus, miseræ uoluntatis. Vuánda árguuillo âne dáz keskéinet uuérden nemáhtî.

CONCLVSIO.

Itaque cum singulis sua miseria sit. triplici infortunio necesse est urgeantur. quos uideas scelus uelle. posse. perficere. Pediu sint sie nôte in_drî uuîs únsalig. sîd tero uuêneghéito drî sint. íh méino uuéllen. múgen. tûon. dáz tir úbel ist. Táz ist rhetoricus syllogismus. uuánda er diffusior ist. Dialecticus ist contractior. uuánda er

chûmo hâbet in⌣logelichero propositione . subiectiuam partem et declaratiuam .

Accedo inquam . I'h gího dir is chád ih .

MALOS ETSI NVMQVAM MORERENTVR . INFELICISSIMOS FORE .

Sed uti hoc infortunio cito careant . patrandi sceleris possibilitate deserti . uehementer exopto . A'ber gót uuélle . dáz sie únmáhtig uuórtene des úbeles . tero únsalighéite hálto dárbeên .

Carebunt inquit otius . quam uel tu forsitan uelis . uel illi sese estiment carituros . Sô tûont sie chád si . dárbênt iro íoh hórskôr . dánne sâr dû mág keskéhen uuéllêst . álde sie sih peuuânên .

Neque enim est aliquid ita serum . in tam breuibus uitæ metis . i. spaciis . quod præsertim inmortalis animus . i. sapiens . exspectare longum putet . Nóh in disses chúrzen líbes fríste . neist nieht sô únspûotiges . tés ze⌣láng áhtoe zebîtenne dehéin êuuig mûot . Ter uuîse mán der êuuigheit pechénnet . tér áhtôt tempora fúre nieht .

Quorum magna spes . et excelsa machina facinorum . repentino sepe . atque insperato fine destruitur . Téro chréftiga gedingi . únde déro hóha gerúste . ze⌣úbele . ófto gáhes únde úngeuuândo . mit tôde eruéllet uuirt .

Quod quidem illis miseriæ modum statuit . Táz in dóh mézôt tia uuêneghéit .

Nam si nequitia miseros facit . miserior sit necesse est diuturnior nequam . Vuánda úbe úbeli uuênege tûot . sô lángôr úbel íst sô nôte uuênegora íst . Táz íst argumentum a minore ad maius . Sid óuh peginnen tiu nequitia miseros tûot . mêr chíd tiu uuáhsenta .

Quos infelicissimos esse iudicarem . si non eorum malitiam saltim mors extrema finiret . Díe châde íh uuésen die uuênegôsten . úbe iro úbeli dóh tôd in⌣énde nesázti . Táz íst áber argumentum a minore . Vuánda diuturnior nequam infelicior íst incipiente . bedíu uuâre semper nequam infelicissimus . Fóne diu chît si dar nâh .

Et enim si deprauitatis infortunio uera conclusimus . infinitam liquet esse miseriam . quam esse constat æternam . V'be daz érera uuâr íst . táz ih chád . si nequitia miseros facit . miserior necesse est diuturnior nequam . sô ist kuis . [202.] táz tiu miseria ist infinita . únde bedíu infelicissima . diu æterna ist . V'be diuturna prauitas miserior íst tánne breuis . sô ist nôte sémpiterna béidiu . íoh infinita . íoh infelicissima . Tisa réda féstenôt si fóne diu . sô gnôto . uuánda si sórgêt . táz er misse-trûuuee . Vuér mág táz

sámfto gelóuben . dáz iniqui semper uiuentes . et semper inpuniti . fóne báremo únrehte infelicissimi únde miserrimi uuésen múgîn ? Fóne díu fernîm sîn ántuuúrte .

Tum ego . Dô ántuuúrta íh is .

Mira quidem inquam . et concessu difficilis inlatio . Táz íst éin uuúnderlih ûzlâz chád íh . únde únsémftêr zegelóubenne .

Sed cognosco eam nimium conuenire . his quæ prius concessa sunt . I'h fernîmo áber uuóla . dáz er dien êrerên gegíhten gehíllet .

Recte inquit estimas . Réhto dúnchet tir chád si .

Sed qui durum putat accedere conclusioni . æquum est demonstret . uel falsum aliquid præcessisse . uel ostendat collocationem propositionum . non esse efficacem necessariæ conclusionis . Tér áber inblándeno uuélle gelóuben dísemo ûzlâze . tér óuge dáz lúkke . dáz târ fóre stât . mít tíu íh in stárhta . álde er chéde díe sélben rédâ . dóh sie óuh uuâr sîn . sô nesîn gestéllet . dáz sie uuúrchên dísên ûzlâz .

Alioquin concessis præcedentibus . nihil prorsus est . quod de illatione causetur . A'nderes uuîo . échert ér dero fórderûn zálo iéhe . des ûzlâzes nemág ér nieht ferspréchen . Táz chît si fóne díu . uuánda ófto líuget tíu fórdera zâla . sô díu tûot . nullus sapiens spernit diuitias . únde bedíu nestérchet si dia áfterûn . sô díu íst . Igitur socrates quia spreuit diuitias . non erat sapiens . O'fto sínt zuô die fórderen geuuâre . álso díe sínt . Omnis sapiens spernit diuitias . Multi tamen sapientes sunt diuites . A'ber sô nesínt sie gestéllet . táz sie disa drîttûn stérchên . Socrates si sapiens esset . diues esset . A'l dáz syllogismos únde argumenta írren mág . táz íst án dîen zuéin uitiis . únde bedíu héizent tîe argumentationes . sophysticæ . dâr siu ána fúnden uuérdent . Tér fólleclichôr exempla háben uuélle . déro triegentôn syllogismorum . dér néme siu fóne cicerone in rhetoricis .

INPROBOS IVSTIS POENIS IN MORTE TRADITOS FELICIORES ESSE QVAM SI INPVNITI REMANERENT .

Nam hoc quoque quod dicam . non minus mirum uidetur . sed ex his quæ sumpta . i. concessa sunt . æque est necessarium . Táz íst tír nóh ságo chád si . dáz kedúnchet tír sámo míchel uuúnder . únde íst is îo dóh nôt . fóne dien êrerên geíhten .

Quidnam inquam ? [203.] Vuélez chád íh ?

Feliciores inquit esse improbos . supplicia luentes . quam si eos nulla iustitiæ pœna coerceat . Sáligoren sîn die úbelen . die réhtez uuîze lídent . dánne sie uuârîn . úbe sie iz nelítîn .

Neque id nunc molior . quod cuiuis in mentem ueniat . corrigi ultione prauos mores . et ad rectum suplicii terrore deduci . I'h nechído nieht árge síte geándôt uuérden . únde mít pûozo gerihtet uuérden . dáz tés îoman uuâne . E'r nedárf ís uuânen . uuánda íh táz neméino .

Cæteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi . V'nde dáz ánderên ze⌣bilde sî . dáz sie scúlde flíhên . únde sámolîh netûên .

Sed alio quodammodo arbitror punitos improbos feliciores esse . tametsi nulla ratio correctionis habeatur . nullus respectus exempli . Núbe in ándera uuîs áhtôn íh . táz úbele sîn . íro súndôn ingálte . dés te sâligoren . tóh iz ín nesî bûoza . nóh ánderên bilde .

Et quis erit umquam præter hos alius modus? Vuélih ánder uuîsa mág iz sîn chád ih . âne disiu?

Et illa . Nonne concessimus inquit . bonos esse felices . malos uero miseros? Neiáhen uuír chád si . die gûoten uuésen sâlige . únde die úbelen uuénege?

Ita est inquam . Táz íst álso chád ih.

Si igitur inquit addatur aliquid bonum cuiuspiam miseriæ . nonne felicior est eo . cuius miseria pura est . ac solitaria . sine admixtione cuiusquam boni? V'be dánne gûot keléget uuírt ze⌣íro dehéines uuêneghéite . neíst tánne dér sâligoro . dánne dér . ze⌣dés uuêneghéite . nehéin gûot neíst kemískelôt?

Sic inquam uidetur . Témo íst iz kelîh chád íh .

Quod si adnexum fuerit aliud malùm eidem misero . qui careat cunctis bonis . præter ea quibus miser est . nonne censendus est multo infelicior eo . cuius infortunium releuatus participatione boni? V'be óuh temo uuênegen . dér álles kûotes tárbêt . tehéin ándar⌣uuêneghéit zûo gestôzen uuúrte . âne dîa fóne déro er uuêneg íst . neuuâre er dánne na énes ûnsâligoro . dés uuêneghéit keliehterôt uuírt . mít ételiches kûotes mískelungo? Táz íst argumentum a contrario . Vuánda úbe îoman fóne zûo slingentemo gûote gesâligôt uuírt . sô uuírt er nôte óuh fóne zûoslingentemo úbele geúnsaligôt .

Quidni inquam? Vuîo ánderes chád ih?

Habent igitur improbi . cum puniuntur quidem aliquid boni adnexum . pœnam ipsam scilicet . quæ bona est ratione iustitiæ . Fóne díu chád si . hábent tie úbelen . dánne sie in⌣uuîze sínt . éteuuaz zûogemískelôtes kûotes . íh méino sélbez taz uuîze . dáz fóne réhte gûot íst .

Et cum idem carent supplicio'. inest eis ulterius aliquid mali . ipsa inpunitas . [204.] quam confessus es malum esse . merito iniquitatis . V'nde dîa uuíla sie âne uuîze sínt . sô íst in ána âne íro úbeli . éin án-

der úbel . sélbíu diu úningélteda . díu fóne únrehte úbel íst .

Negare non possum . Tés nemág ih ferságen nieht . chád ih .

Multo igitur infeliciores sunt improbi . iniusta inpunitate donati . quam iusta ultione puniti . Pediu sínt chád si die úbelen únsaligoren . in⌣únrehtero úningéltedo . ferlâzene . dánne réhto ingálte .

Sed puniri improbos iustum . inpunitos uero elabi . iniquum esse manifestum est . Fóne diu íst óffen réht . táz tie úbelen dero úbeli ingéltên . únde óffen únreht . táz sie íro úningéltet sîn .

Quis id neget? Vuér mág tés kelóugenen chád ih?

Sed ne illud quidem ait quisquam negabit . bonum esse omne quod iustum est . contraque quod iniustum est malum . Nóh óuh tés chád si . núbe gùot sî . dáz tir réht íst . únde úbel . dáz únreht íst .

Responditum ego . Dô ántuuúrta ih íro dés .

Ista quidem consequentia sunt eis . quæ paulo ante conclusa sunt . Tísíu sínt chád ih . nôt-fólgig tien . díu án demo êreren capitulo geféstenôt sint . Tíz capitulum iihet [1] enemo . Vuánda sie infelicissimi uuârîn . sô si dâr fóre chád . úbe sie îomêr mûsîn sîn inpuniti . sô uuérdent sie nôte puniti feliciores .

QVESTIO .

Sed queso inquam te . nullane animarum supplicia post defunctum corpus morte relinquis i. concedis? Nû uuére⌣got chád ih . íst tehéin uuîze dero sêlôn nâh temo tôde?

RESPONSIO .

Et magna quidem inquit . V'nde chréftig chád si .

Quorum alia puto exerceri pœnali acerbitate . alia uero purgatoria clementia . Téro íh súmelichíu uuéiz tréffen . áfter geríche ze⌣uerlórnissedo . súmelichíu áfter gnâdôn ze⌣erliuterdo .

Sed nunc de his disserere consilium non est . I'h nehábo áber nû nehéinen uuillen dánnân zerâchônne .

REPETITIO EORVM . QVÆ A PRINCIPIO HVIVS LIBELLI HVC VSQVE DICTA EST .

Ad uero hactenus egimus . ut potestas malorum quæ tibi uisa est indignissima . eam nullam esse cognosceres . I'h tréib táz únz hára chád si . táz tû bechénnêst tero

[1] verbessert aus „gihet", wie öfters.

úbelôn geuuált . tér dír fílo ándo uuás . nehéinen sîn .

Quosque inpunitos querebare . uideres numquam carere suppliciis . inprobitatis suæ . V'nde dû dîe sábîst nehéinêst sîn . âne uuîze . dîe dû châde íro úbeli úningálte .

Licentiam quam cito finiri præcabaris . nec longam esse disceres . V'nde dû geéiscotîst . únlánga sîn dîa mûoza . déro du bâte slîemo lába uuérden .

Infelicioremque fore . si diuturnior . infelicissimam uero . si sit æterna . V'nde dû sia uuissist tes te únsâligorûn . úbe si lángséimiu uuâre . únde áber fóne állên díngen únsaliga . úbe si êuuíg uuâre .

Post hæc miseriores esse improbos . [205.] iniusta inpunitate dimissos . quam iusta ultione punitos . V'nde úningálte íro úbeli . uuênegôren sîn dánne ingálte .

Cui sententiæ consequens est . ut tum demum urgeantur grauioribus suppliciis . cum inpuniti esse creduntur . Témo dáz nôte fólgêt . táz sie dánne hándegôsta uuîze lîdên . sô man sie uuânet úningálte dés sie tûont .

Tum ego . Dô ántuuurta ih íro .

Cum tuas inquam considero rationes . nihil dici uerius puto . at si ad hominum iudicia reuertar . quis ille est . cui hæc non modo credenda . sed saltim audienda uideantur ? Sô ih tîna réda chîuso . chád ih . sô neáhtôn ih nieht uuâreren . úbe ih án-dero líuto áhtâ déncho . uuér íst tánne dér iz kelóuben . álde sâr gehôren uuélle ?

MENTE CONTENEBRATIS . LVMEN RATIONIS NON CLARESCERE .

Ita est inquit illa . I'st álso chád si .

Nequeunt enim oculos assuetos tenebris . attollere ad lucem perspicuæ ueritatis . Sîe nemúgen diu íro geuuéneten óugen dero fînstri . úf ze-lîehte erhéuen .

Similesque sunt auibus . quorum intuitum nox inluminat . dies cæcat . V'nde sînt sie dîen fógelen gelîh . tîe der tág plêndet . tiu náht séhende getûot . álso húuuen . únde húuuelâ . únde der náht-râm .

Dum enim non intuentur rerum ordinem . sed suos affectus . uel licentiam . uel inpunitatem scelerum . putant esse felicem . Sô sîe des íro uuillen séhent . náls tero órdeno . dîa ratio dien díngen gíbet . sô uuânent sie dero súndôn mûoza . únde úningélteda . sâlîg sîn .

Vide autem quod æterna . i. diuina lex sanciat . Sih áber dû . uuîo iz tiu gótes êa méine .

Melioribus animum conformaueris . nihil opus est iudice . præmium conferente . tu te ipse excellentioribus addidisti . Studium ad peiora deflexeris . extra nequesieris ulto-

rem . tu te ipse in deteriora trusisti . Ze⌣demo bézeren fâhendo . hábest tu dîh sélbo gehêret . nesî nehéin chóstare . dér dir is tánchoe . V'be du áber in⌣árg tîh chêrest . sô nedénche . uuér iz ánderro réche . sélbo hábest tu dîh kehínderet .

Veluti si uicibus sordidam humum . cælumque respicias . cunctis extra cessantibus . ipsa cernendi ratione . nunc cæno . nunc syderibus interesse uidearis . Sámo so úbe du hértôn ûf ze⌣hímele . únde níder ze⌣érdo uuarteêst . únde dû âne ánderro tâte fóne dîn sélbes uuártênne . éina uuîla in hímele . ándera uuîla in⌣hórouue sîst .

At uulgus ista non respicit . A'ber der liut neuuéiz tés nieht .

Quid igitur ? Vuáz súln uuír dánne tûon ?

Hisne accedamus . quos beluis similes esse monstrauimus ? Súln uuír únsih úmbe dáz án dîe héften . dîe uuír tîeren cháden gelîche uuésen ?

Quid si quis amisso penitus uisu . [206.] ipsum etiam se habuisse obliuisceretur . intuitum . nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur . num uidentes eadem . i. amissionem oculorum eius . cæcos putaremus ? Vuáz úbe dér . démo diu óugen genómen sint . ergâze . dáz er siu íu hábeta . únde er sih stríte uuésen in⌣álla uuîs kánzen . sóltîn uuîr dánne . dîe in⌣geséhîn óugelôsen áhtôn blínde ?

MISERIOREM QVI INFERT . QVAM QVI SVSTINET INIVRIAM .

Nam ne illud quidem adquiescent . quod æque nititur ualidis firmamentis . rationum . infeliciores esse qui faciant iniuriam . quam qui patiantur . Nóh tés neiéhent sie . dáz fóne féstero rédo sámo guîs íst . tén uuênegôren sîn . dér ándermo únréht tûot . tánne dén . dér iz lîdet .

Vellem inquam audire has ipsas rationes . Mih lústi chád ih zefernémenne dîa réda . dánnân ih táz uuîzen máhti .

Num inquit negas . omnem improbum dignum supplicio ? Vuile du lóugenen chad si den gûotelôsen sîn uuírdîgen chéli ?

Minime . Néin chád ih .

Liquet uero multipliciter qui improbi sunt . infelices esse . Nû íst táz in⌣mániga uuîs óffen chád sî . dîe únsalîg sîn . dîe úbel sînt .

Ita est inquam . Sô íst chád ih .

Qui igitur supplicio digni sunt . miseros esse non dubitas . Tîe dero chéli uuírdîg sínt chád si . dîe uuéist tu uuênege .

Conuenit inquam . Táz keuállôt sô chád ih .

Si igitur cognitor ait resideres . cui putares inferendum supplicium . ei qui fecisset . an qui pertulisset iniuriam ? V'be du stûol⌣sázzo in⌣dinge uuârist chád si . uuéderen uuândist tu dero chéli uuírdigen . dér daz únreht tâte . álde iz tóleti ?

Nec ambigo inquam quin perpesso satis facerem . dolore facientis . I'h nezuîueloti nieht chád ih . núbe íh témo sólti geuuillôn . dér iz líte . mit énes ingéltedo .

Miserior igitur tibi uideretur esse inlator iniuriæ . quam acceptor . Sô dûohti dir chád si dér uuênegoro . dér únreht tâte . dánne dér iz tóleti .

Consequitur inquam . Tára zûo chúmet iz chád ih .

Hinc igitur apparet . de aliis causis . ea radice nitentibus . quod turpitudo suapte natura miseros facit . cuilibet inlatam iniuriam . non accipientis . sed inferentis esse miseriam . Sô chád ih áber . Fóne déro . rédo . únde fóne ánderên rédôn . áber dés sindes keuuúrzellotên . daz únchiuskíu tât túrh sih uuênege máchôt . sô skînet óuh táz tu chîst . tia uuêneghéit ze⌣démo háldên . dér daz únreht tûot . náls iz lîdet . Táz ist argumentum ab efficientia . Turpitudo íst efficientia miserorum . álso dára gágene íst honestas . i. uirtus beatorum . Turpitudo íst keméine námo állero uitiorum . álso honestas íst állero uirtutum . [207.]

QVI MISERIOR EST . HVIVS POTIVS ESSE MISERENDVM .

Atqui nunc ait contra faciunt oratores . Tára uuídere chád sî tûont tie ding⁼mán nû .

Conantur enim excitare miserationem iudicum pro his qui graue quid acerbumque perpessi sunt . Sîe scúndent îo die iudices . téro irbármeda zehábenne . dîen filo⌣ze⌣léide getân íst .

Cum magis admittentibus iustior miseratio debeatur . Tánne dien tûontên dero irbármedo dúrftera uuâre .

Quos oportebat duci ad iudicium . ueluti ægros ad medicum . non ab iratis accusatoribus . sed a propitiis potius miserantibusque . ut morbos culpæ resecarent supplicio . Tîe ze⌣dinge gefûoret sóltôn uuérden . fóne íro léidârên . álso man sîeche fûoret ze⌣árzate . náls túrh ház . núbe dúrh knâda . únde irbármeda . dáz sie în dâr frúmetîn úz ersníten dero súndôno gállûn . Táz íst argumentum a simili . Vuánda álso corpus pedárf medicinæ . sô bedárf óuh anima .

Quo pacto uel tota frigeret opera defensorum . uel si mallet prodesse hominibus . uerteretur in habitum . i. in modum accusationis . Ze⌣déro uuîs uuúrte ze⌣léibo dero bistellôn ríngen . álde úbe sie îomanne hélfen uuóltîn . dáz tâtîn sie mêr dára uuídere léidôndo . dánne ferspréchendo .

Ipsi quoque inprobi . si eis fas esset aliqua rimula aspicere relictam uirtutem . uiderentque se deposituros sordes uitiorum . cruciatibus pœnarum . compensatione adi-

piscendæ pietatis . nec hos cruciatus ducerent . Sélben die úbelen . chóndîn sie déro tûgede . dîa sie feruuórfen hábent . ieht erlûogeên dóh sámo so dúrh nûot . únde sáhin sie sih eruuásken uuérden dero súndôn . fóne des uuîzes hándegi . uuíder démo guuínne dero gûoti . neáhtotîn sie iz sâr fúre uuîze?

Defensorumque operam repudiarent . ac se totos accusatoribus . iudicibusque permitterent . V'nde neförderotîn sie nieht tero bistellôn hélfo . únde ántuuúrtîn sih fúrenomes tára dien léidâren . ióh tien ríhtâren . dáz sie sîe chéletîn .

Quo fit ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur . Sô tûondo . neíst nehéin uuég . tér die uuîsen léite ze⌣háze .

Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? Malos uero odisse ratione caret . A'lso dû be⌣dísên argumentis uuizen máht . Vuér sól gûote házên . âne uuihto uuírsesto? Táz íst argumentum a contrariis . [208.] uuánda insipientes . et maligni . dîe sínt bonis contrarii . Táz óuh îoman die úbelen házee . uuáz rédôn íst táz? Táz íst a repugnantibus . uuánda iniquum odium . dáz íst repugnans rationi .

Nam si uitiositas est . quasi quidam morbus animorum . ita uti languor corporum . cum ægros corpore minime iudicemus dignos odio . sed potius miseratione . multo magis non insequendi . s. morte . sed miserandi sunt . quorum mentes urget improbitas . atrocior omni languore . V'be chústelosi des mûotes siehheit íst . álso óuh tes lîchamen ferchústeda sîn siehhéit íst . únde ûns tîe siechen án dien lîchamôn házes uuirdige nedúnchent . núbe irbármedo . sô neíst téro nieht zeáhtenne . núbe íro íst irbármeda zeházenne . téro mûot kûotelosi témfet . állero súhto uuêlichôsta .

CVR EOS QVIS PERIMAT . QVI SPONTE MORITVRI SVNT .

Quid iuuat excitare tantos motus . et sollicitare fatum propria manu? Vuáz lústet íuuih zeskéinenne sô míchelíu zórn . únde zûo fûoren mít hénde den tôd?

Si mortem petitis . propinquat ipsa sponte sua . nec remoratur uolucres equos . Lústet íuuih sîn . ér chúmet úngeládôt sînes tánches . nóh ér netuélet sînero férte .

Quos serpens . leo . tygris . ursus . aper . dente petunt . idem se tamen ense petunt . Téro állero tîerlîh âhtet . tîe slâhent sih sélben úndúrftes tára zûo mít uuâfene .

An quia distant . dissidentque mores . iniustas acies et fera bella mouent? Alternisque uolunt perire telis? Non est satis iusta ratio seuitiæ . Túrh táz íro síte sih skéident . nóh inéin nehéllent . scárônt sîe sih úmbe dáz . únde féhtent sie

úmbe dáz? Taz neíst pór réht zála nieht [1] sólichero sárfi.

Vis aptam meritis uicem referre? Dilige iure bonos . et miseresce malis. Vuíle du mánnolichemo gágen sînên uuírden lônôn? Sô tûo sús. Minne die gûoten nâh réhte . únde hábe gnâda dero úbelôn.

CVR RES QVASI FORTVITIS CASIBVS MISCEANTVR . ITA VT BONIS MALA . MALIS BONA CONTINGANT .

Hic ego inquam. Dó chád ih.

Video quæ sit felicitas. uel miseria constituta. in ipsis meritis proborum . atque inproborum . sed perpendo nonnihil boni maliue inesse . in hac ipsa populari fortuna. Vuóla gesího ih . uuélih sâlighéit álde uuélih uuêneghéit án-íro béidero fréhten stánde . dero gûotôn . ióh tero úbelôn . nóh tánne findo íh óuh án sélbên dien liut-sâldôn . dáz kûot únde úbel íst.

Neque enim sapientum quisquam. exul . inops . ignominiosusque . esse malit potius . [209.] quam pollens opibus . honore reuerendus . potentia ualidus . in sua permanens urbe florere. Táz skínet uuóla. an-déro uuéli dero uuîsôn . dáz íro nehéin sô gérno neíst ihselig . únde árm . únde fersíhtig . sô gérno er héime íst . ríche . únde geêret . únde máhtig únde in állên geréchen .

Sic clarius testatiusque tractatur officium sapientiæ . cum transfunditur quodammodo beatitudo regentium . in contingentes populos. Sô trîbent sie dáz ámbáht íro uuîstûomes skînbarôr . únde mít pézerûn geîihte . úbe íro sâlighéit . únz sie den liut ríhten súlen . hina ióh únder die ûzeren gemâret uuírt .

Cum præsertim carcer . lex . cæteraque tormenta legalium pænarum debeantur pernetiosis potius ciuibus . propter quos etiam constituta sunt . cur hæc igitur uersa uice mutentur . scelerumque supplicia bonos præmant . præmia uirtutum mali rapiant . uehementer ammiror. V'nde uuío iz sô fáre . sô chárchare . únde êo-bûoh . únde állíu áfter êo fúndeníu uûize . scádelên súln . úmbe die siu gesézzet sínt . zíu dés sólh uuéhsel sî . únde léid tie gûoten drúcche . fúre die úbelen . únde dero gûotôn êra die úbelen irzúcchên dés uuúnderôn ih mih hárto .

Et ex te scire desidero . quæ ratio uideatur esse tam iniustæ confusionis. V'nde gelírnên ih kérno fóne dír . uuélih réda sô únréhtero mískelungo sî .

Minus etenim mirarer . si misceri omnia fortuitis casibus crederem. I'h neuuv'nderoti mih is nieht . úbe íh állíu díng klóubti tvuuárôn in-únguissên geskihten .

[1] Es steht hier ein ausrufungszeichen, d. h. wohl ein punkt, der durch einen darüber gesetzten strich getilgt ist.

Nunc stuporem meum deus rector exaggerat . Kót rihtare . ér getûot mîna erchómeni michela .

Qui cum sepe bonis iocunda . malis aspera . contraque bonis dura tribuat . malis optata . concedat . nisi causa deprehenditur . quid est quod a fortuitis casibus differre uideatur? Tánne er sô gesít íst . táz er ófto gibet vuúnna dien gûotên . árbeitsami dien úbelên . únde áber dára gágene árbeitsami dien gûotên . lústsámi dien úbelên . íh nefínde dés réda . uuáz sól iz mír dánne dúnchen sîn geskéiden . fóne dîen uuîlo uuánchigên geskíhten?

Nec mirum inquit . si quid ordinis ignorata ratio temerarium confusumque credatur . Nehéin vuúnder chád si . úbe man dáz uuânet sîn únríhtig . únde fervuórren . fóne dés ordine nehéin réda geéiscôt ne íst .

Sed tu quamuis ignores causam tantæ dispositionis . tamen recte fieri cuncta nedubites . quoniam bonus mundum rector temperat . A'ber dóh tû neuuízíst . uuáz tiu méinunga sî . sô máhtigero réchenúngo . uuánda áber gûot ríhtare íst . tér dia uuérlt métemêt . sô nezuîuelo . dés . núbe iz állez uuérde réhto geréisôt . uuánda dés íst nôt . ut rectus recte agat . Tiu zuéi sínt keuuétiv . Bedíu héizet táz argvmentum a coniugatis . [210.]

MERITO MIRA VIDERI . QVORVM RATIO NESCITVR .

Si quis nescit sydera arcturi . i. stellam quæ dicitur arcturus . labi propinqua summo cardine . Et si quis nescit . cur ¸legat . i. sequatur bootes tardus plaustra ad occasum . mergatque seras equore flammas . cum nimis celeres explicet ortus . stupebit legem ætheris alti . Sô uuér arcturvm neuuéiz stân hára uuíder den nórd=kíbel . des hímeles . únde zíu signum bootis an dêmo arcturus stât . lángséimo fólgee demo uuágene únde trâgo ze⌣sédele gánge . únde aber spûotigo ûfkánge . tér vuúnderôt síh nôte . uuío iz síh sô gezíhe . dâr óbe úns in⌣hímele . Vuánda der nord=kíbel íst óbe érdo . álso der súnt=kíbel íst únder érdo . bedíu negânt tíu zéichen nîeht in⌣sédel . díu náhôst ímo suéibônt . álso arcti tûont . tîe die líute héizent vuágen . Tíu éteuuaz férrôr stânt . álso bootes tûot . tíu gânt ze⌣éinero uuîlo in⌣sédel . sô . dáz siu lúzzela fârt tûên únder érdo . uuíder díu siu tûont óbe érdo . Tér dés nîeht neuuéiz . tér mág síh is vuúnderôn . Duæ arcti . dáz sínt duæ vrsæ . ælix únde cynosura . Elix héizet tiu mêra . an⌣déro síhet man septem stellas claras . dîe septentrio héizent . Téro fólgêt bootes . uuánda er hínder íro gât . únde so uuára si

bechêret íro posteriora . dâr sihet man bootem .

Cur palleant cornua plenæ lunæ . infecta . i. caligata . metis noctis opacæ . i. nocturnis itineribus . et cur confusa . i. obscurata phœbe detegat astra . s. deficiendo . quæ texerat fulgenti ore . Mág in óuh uuv'nder sîn ziu fóllêr mâno . dánne eclypsis lunæ in_mítta náht uuírt . álles káhes petúncheltêr . die minneren stérnen skînen lâze . die ér fóre dáhta . únz er gláto skînen mûosa . Táz íst óffen . dáz ter mâno fóne ímo sélbemo lieht nehábet . únde ín diu súnna ána-skînendo liehten getûot . únde er îo in_férte íst fóne dero súnnûn . álde zûo dero súnnûn . Fóne diu geskihet . tánne er in plenilunio sô gegât . táz er dero súnnûn réhto inchît . ánderhálb tés himeles . únde diu érda únder ín zuiskên íst . táz ímo an déro stéte gebristet sînes liehtes . únz ér áber fúrder gerúcchet . târ ín diu súnna ána skînen mág . Tér brésto héizet eclypsis lunæ .

Commouet gentes publicus error . i. communis error . Sô erchóment sih tie liute . dés sie álle dánne sint írre . Í'st sie vuúnder uuáz iz méine .

Lassantque aera crebris pulsibus . i. interrogationibus . V'nde dánne frâgênt sie is îo . únz ten himel selben . [211.] mág íro frâgênnes erdrîezen .

Nemo miratur flamina chori . tundere litus frementi fluctv . A'ber dára gágene neist tés nîomannen vuúnder . sô der uuínt uuáhet . táz tiu uuélla án den stâd sláhet .

Nec molem niuis duram frigore . soluier feruente æstu phœbi . Nóh taz ís smélzen . fóne dero súnnûn héize . Ziu íst táz ?

Hic enim promptum est cernere causas . Vuánda dise causæ sémfte sínt zebechénnenne .

Illic latentes . s. causæ turbent pectora . A'ber dise causæ sint únsémfte zebechénnenne . uuánda sie sih pérgent .

Cuncta quæ prouehit rara ætas . A'l dáz sélten geskihet .

Et stupet subitis mobile uulgus . V'nde dés sih taz smála liut erchúmet . sô iz káhes keskihet .

Cædat inscitiæ . i. si cædat inscitiæ nubilus error . Vuérdent sie dés errihtet .

Cessant profecto mira uideri . Sô uuírdet sâr uuúnderônnes énde .

Ita est inquam . Í'st álso chád íh .

PETITIO . ET QVAM DIFFICILIA SINT AD PRÆSTANDVM QVÆ PETVNTVR .

Sed cum tui muneris sit euoluere causas latentium rerum et explicare rationes uelatas caligine . queso itaque hinc decernas . et edisseras .

quoniam hoc miraculum me maxime perturbat. Sîd áber dîn éinûn íst zeságenne. uuáz állero díngolîh méine. únde tóugene réda zerécchenne. zíu dáz sî. dés ih frâgeta. uuánda is mîh so héuig vuúnder gefáhet. pîto îh táz tu mír ságeêst. únde mîh is erríhtêst.

Tum illa paulisper arridens. uocas me inquit ad rem omnium. quesitu maximam. cui uix exhausti quicquam satis sit. Sî dô éin lúzzel mír zûo láchende. nû chád si. uuîsest tu mih ze állero frâgôn méistûn. téro nîomêr ántuuúrtes negnûoget.

Talis namque materia est. ut succisa una dubitatione. aliæ innumerabiles. uelut capita ydræ succrescant. Íro íst sólih zeántuuvrtenne. únde sô getân díng íst sî. dáz éinemo zuîuele benómenemo. mánige dára fúre chóment. álso herculi geskáh. tô ér den vuúrm slâhen sólta. dér grece héizet ydra. latine excedra. Sô er ímo éin hóubet ába erslûog. sô er-vuûohsen dára fúre dríu. únde dîen ába erslágenên. mánigiu.

Nec ullus fuerit modus. nisi quis eas uiuacissimo mentis igne coerceat. Nóh íro nehéin méz neuuírt. sîe neuuérdên beduúngen mít chécchemo fiure des sínnes. Álso hercules téta lernam paludem. dánnân dísíu fabula errúnnen íst. Vuánda ér iz peuuérfen únde bestôzen ne máhta. íz nebrâche îo ûz. pedíu gîeng er iz ána mít temo fiure. mít témo irbár ér iz.

In hac enim. s. materia queri solet de simplicitate prouidentiæ. Dâr íst ána zefrâgênne. dero gótes slêhtûn prouidentiæ. Sî íst slêht. únde éinfálte. [212.] únde úngelîh mánnes prouidentiæ. uuánda sî sáment. únde éines scúzes ána sihet. táz ménnisko échert súmez ána sîhet. únde dáz sélba ána sihet éinzên mâlen. álso sî hára nâh in quinto libro lêret. Fóne diu íst ménniskôn prouidentia. dáz uuír héizen fúre-dâhte. únde beuuárunga. A'ber gotes prouidentia. dáz íst tiu sámentháftiga óbesíht. tiu ungetéilet íst. per tempora et loca. mít téro sáment pegríffen sint. præsentia. præterita. et futura. svperiora. et inferiora. Vuánda áber sîn prouidentia uuîlôn genémmet stât fúre præscientiam bediu uuírt si óuh kediutet fóre-geuuízeda. álde fóre-síht. náls nieht proprie. núbe nâh tero ménniskôn fore-síhte. únde fóre-uuízenne. Sáment kóte íst iz állez ána-síht. únde óbe-síht.

De fati serie. Fone déro hína-geréccheda des kótes uuíllen.

De repentinis casibus. Fóne gáhên geskíhten.

De cognitione ac prædestinatione diuina. Fóne gótes pechénnedo. únde benéimedo.

De arbitrii libertate. Fóne dero sélb-uuálo. Hier íst zeuuízenne.

dáz uuír dúrh sémſti ántfristoên liberum arbitrium sélbuuala . sámo . so liberam dictionem . A'ber boetius lêret únsih in tertio libro secundæ editionis periermeniarum . dáz uuír liberum arbitrium spréchen súlen mit subauditione uoluntatis . álso liberum uoluntatis arbitrium . Vuánda únsih kót hábet ketân arbitros . únde iudices uoluntatum nostrarum . uuéder sie sin bonæ álde malæ . bediu chît liberum uoluntatis arbitrium . sélbuualtîg chîesunga . des uuillen . A'ber úbe uuír chéden . daz libervm arbitrium héize libera uoluntas . sô râmeên uuír dés sélben únde éigen dânne driv uuórt feruángen mit zuéin . Diu zuéi sóltôn uuír diuten uuílleuualtigi . âne dáz iz mit úns tîa significationem hábet . tîa apud latinos hábet liberalitas . A'lso terentius chît . seruiebas liberaliter . Dáz chédên uuír . Dû dienotôst uuílleuualtigo .

Quæ quanti oneris sint . ipse perpendis . Vuîo suâre dáz sî . dáz íst tír chûnt .

Sed quoniam hæc quoque te nosse . quædam medicinæ tuæ portio est . quamquam angusto limite . i. tramite . temporis septi . tamen aliquid deliberare . i. diffinire conabimur . Vuánda áber óuh dáz triffet ze⸗dînero gníste . úbe du iz fernémen mûost . táz téro fríste ze⸗lúzzel sî . fóre dísses pûoches úzlâze . íh pedio iz tóh zeságenne .

Quod si te delectant oblectamenta musici . i. metrici carminis . hanc oportet uoluptatem paulisper differas . dum contexo ordine . nexas sibi rationes . Lúste díh mêter⸗sánges . dés pit tîa uuîla . únz íh tír geuuébe áfter órdeno⸗ . díe ze⸗sámine hábigen rédâ .

Vt libet inquam . A'lso du uuéllêst chád íh .

Tunc uelut ab alio orsa principio . [213.] ita disseruit . Sî dô sámo so ze⸗éinemo ánderes síndes ánafáhende . spráh si sús .

DE PROVIDENTIA ET FATO .

Omnium generatio rerum . s. uiuentium . cunctusque progressus mutabilium naturarvm . s. ut tempora sunt . et quicquid aliquo mouetur modo . ut sol . et luna . causas . i. cur sit . ordine . i. quomodo sit . formas . i. quale sit . ex diuinæ mentis stabilitate sortitur . A'llero díngo gebúrt . únde állero uuéhsel⸗díngo fârt . únde âl dáz sih in⸗dehéina vuís uuéget . táz hábet âl fóne déro stâtigi des kótes uuîstûomes . zíu iz sî . vuío iz sî . uuíolîh iz sî .

Hæc . s. stabilitas . in suæ simplicitatis arce . i. dignitate composita . i. collocata . multiplicem regendis rebus modum statuit . Tíu sizzet in⸗íro gûollichi . dúrh sîh

éinfaltíu. únde ríhtet ánderíu díng. in mánigfálta uuîs.

Qui modus cum conspicitur in ipsa puritate diuinæ intellegentiæ. prouidentia nominatur. cum uero refertur ad ea quæ mouet. atque disponit. fatvm a ueteribus appellatum est. Tíu sélba uuisa hábet zuêne námen. éinêr íst. sô man íro gedénchet in⌣sélbes kótes lûtteren uuistûome. díu uuisa héizet prouidentia. ánderêr íst. sô man án díu díng síhet. tíu sî tríbet. únde órdenôt. tíu héizet in⌣áltiscûn fatvm. A'lso óuh únseres uuérches zuô uuisa sínt. éiníu. díu iz ín⌣demo mûote íst sáment disponens. ánderíu. díu iz éinzên mít tien hánden íst efficiens.

Quæ diuersa esse facile liquebit. si quis utriusque uim mente conspexerit. Tíu gesíhet tér líehto uuésen geskéideníu. dér siu béidíu bedénchet.

Nam prouidentia est ipsa illa diuina ratio. constituta in summo omnium principe. quæ cuncta disponit. Vuánda prouidentia íst sélbíu díu in⌣góte stânda rédehâfti. díu díngolih kesestot.

Fatum uero dispositio inherens. rebus mobilibus. per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Sô íst áber fatum sélbíu díu séstunga. ánahâftentíu állên uuéhsellichên díngen. mít téro prouidentia díngolih tuínget ze⌣sînero órdeno.

Prouidentia namque cuncta pariter complectitur. quamuis diuersa. quamuis infinita. Prouidentia begrîfet tíu díng sáment'. síu nesínt nîo sô misselîh. nóh íro neíst. nîo sólih únénde.

Fatum uero singula digerit in motvm. distributa. locis. formis. temporibusque. Fatum geríhtet siu éinzên in⌣íro fárt. zetéiltíu dára únde dára. ze⌣sólên únde sólên getâten. ze⌣dîen zíten. únde ze⌣dîen.

Vt hæc temporalis ordinis explicatio. adunata in prospectum diuinæ mentis. prouidentia sit. Eadem uero adunatio. digesta atque explicata. temporibus. fatum uocetur. Ze⌣déro uuîs. táz tíu geré⌣cheda. díu déro órdeno dés zítes fólgêt. in⌣déro gótes mûotes fóresíhte sih keéinlúzlichôntíu. prouidentia héize. únde si áber éinzên málen geráhtiv. fatvm héize.

Quæ licet diuersa sint altervm tamen pendet ex altero. [214.] Ordo namque fatalis. ex prouidentiæ simplicitate procedit. Tóh tíu zuéi éin ne sîn. dóh hâftêt taz éin án⌣demo ándermo. uuánda fatvm chúmet fóne prouidentia.

Sicut enim artifex mente percipiens formam faciendæ rei. mouet operis effectum. et quod simpliciter præsentarieque prospexerat. per temporales ordines ducit. ita deus prouidentia quidem singulariter. stabiliterque facienda disponit. fato uero hæc ipsa quæ disposuit. mul-

tipliciter ac temporaliter amministrat. Álso der zimbermán . dáz er tûon uuile . zeêrest in-sînemo mûote bildôt . únde dára nâh vuúrchet. V'nde dáz ér in sámohâftero ántuuv'rti sînes mûotes pedâhta . éinzên mâlezet . álso ist táz ketân . dáz kótes prouidentia in-stâtero éinlúzzeghéite . benéimet zetûonne . únde ér iz mit fato dára nâh mánigfálto . únde órdenlicho frúmet.

Siue igitur fatum exercetur . famulantibus prouidentiæ quibusdam diuinis spiritibus . seu anima . sev tota inseruiente natura . seu celestibus syderum motibus . sev angelica uirtute . seu demonum uaria sollertia . seu aliquibus horvm . seu omnibus fatalis series texitur . illud certe manifestum est . prouidentiam inmobilem formam esse gerendarvm rerum . et simplicem . fatum uero mobilem nexum . atque ordinem temporalem eorum quæ diuina simplicitas gerenda disposuit. So uuéder fatum gefrúmet uuérde . fóne sélbes kótes septiformi spiritu . dero prouidentiæ dienôntemo . álde anima dienôntero . álde béiden . anima ióh corpore . álde súnnûn únde mânen . álde éngelen . álde des tieuales liste . álde íro súmelichên dienontên . álde ióh állên dienontên . diu rihti des fati geléitet uuérde . sô ist îo dáz kuis . prouidentiam uuésen stílla . únde éin-stûodela scaffunga dero geskéhen súlndôn díngo . áber fatum férttiga chnúpfeda . únde zîtlicha órdena . déro . diu gótes éinfalti scáffôta zetûonne.

SPIRITALES CREATVRAS PROVIDENTIÆ . CORPORALES FATO SVBIACERE .

Quo fit . ut omnia quæ fato subsunt . prouidentiæ quoque subiecta sint . cui etiam ipsum fatvm subiacet . quædam uero quæ sub prouidentia locata sunt . fati seriem superent. Fóne diu ist iz sô gelégen . dáz úndertaníu fato . úndertân sîn prouidentiæ . déro ióh fatvm úndertân ist. V'nde áber súmelichiu prouidentiæ úndertâníu . fatum úberstígên.

Ea uero sunt . quæ primæ propinqua diuinitati . stabiliter fixa . fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Táz sint tíu . diu sáment kóte gestáttíu . fóne sînero nâhuuertigi . dia órdena des lóufenten fati nelident. Tíu sínt úndertân prouidentiæ . diu in-íro uuîs stâte sínt . únde áber diu fato . diu fóne ímo getriben uuérdent . [215.] Sô ist óuh fatum úndertan prouidentiæ . uuánda prouidentia fóre ist . an gótes uuillen . únde dén uuillen fatum nâhkándo fóllôt.

Nam ut orbium circa eundem cardinem sese uertentivm . qui est intimus ad simplicitatem medietatis accedit. Suspensio uocis. Álso

dero mánigôn ringo dîe án⌣demo ráde úmbe éinen stéft uuérbent. tér únder állên der ínnerôsto íst. tér náhôst stéfte íst.

Cæterorumque extra locatorum. ueluti cardo quidam. circa quem uersentur existit. Et hic. V'nde er óuh tien ánderên. ûzôr úmbe ín lóufentên. dúrh tîa náhi des stéftes. sélbêr sámo so stéft íst.

Extimus uero. maiore ambitu rotatus. quanto a puncti media indiuiduitate discedit. tanto ampliori⌣bus spaciis explicatur. Et hic. A'ber der ûzerôsto mêren suéib habende. sô filo uuîtor síh zetûot. sô filo er⌣férrôr íst. fóne déro gnôti des stúpfes târ in⌣mittemen.

Si quid uero illi se medio conectat et societ. in simplicitatem cogitur. diffunditque ac diffluere cessat. Et hic. Táz síh áber hábet zûo demo mitten. síh zesámine duínget. únzegréitez. únde únzerlâzenez.

Simili ratione quod longius a prima mente discedit. maioribus fati nexibus implicatur. ac tanto aliquid fato libervm est. quanto illum rerum cardinem uicinius petit. Depositio. Ze⌣déro sélbûn uuîs uuírt táz peuuv'nden mít mêrên béndelen. des fati. dáz férro gerûcchet fóne demo fóre gánden uuillên. i. dei prouidentia. V'nde íst tíngolîh sô filo inbúndenôra. des fati. sô uílo iz náhôr gerûcchet zû demo ínnerôsten ángen. V'be dû frâgêst uuélez tîe háftâ. úndê díu gebénde sîn. únde chnúpfedâ. dáz sínt tîe causæ állero díngo. dîe fásto zu ín hábent sélben díu díng. téro causæ sie sínt. A'lso iz tánne féret. sô fóne súndôn ira dei geskihet. únde dánnân intemperies. únde fóne intemperie morbi. fóne morbis mors. Téro íogelîh hábet síh zu⌣demo ándermo.

Quod si supernæ mentis heserit firmitati motu carens. fati quoque supergreditur necessitatem. V'be iz síh óuh knôto hábet zu déro fésti dero gótes prouidentiæ. sô íst iz inbúnden uuéhseles. únde sô íst iz âna dîa nôt tes fati. Díu uuéhsel lídent. tíu sínt terrena. Vuélên uuéhsel lídent áber cælestia? Fárên óuh cælestes nuntii de loco ad locum. táz sie dóh inlocaliter tûont. uuánda sie neháběnt ante. et retro. dextram et sinistram. supra et infra. sô corporalia hábent. sie sínt ínuuert îo dóh únueruuéhselôt. tero gótes præsentiæ. A'ber dîe sô inuuertig kóte sínt. táz sie íro stât neuuéhselônt. nóh pótescáft netríbent. álso die scrifte ságent fóne cherubim. [216.] únde seraphim. uuélên uuéhsel múgen uuír chéden. dáz tie lídên?

Igitur uti ad intellectum est ratiotinatio. ad id quod est id quod gignitur. ad æternitatem tempus. ad punctum medium circulus. ita est fati series mobilis. ad prouidentiæ stabilem simplicitatem. Fatum

hábet tîa comparationem ad prouidentiam . dîa ratiocinatio hábet ad intellectum . Sô uuír éin fóne ánderên errâtên álso aristotiles lêrta . dáz íst ratiocinatio . Humana sapientia hábet tîe modos fúnden . Díe uuérdent tánne euacuati . sô ménniskôn óugen himelisko indân uuérdent . únde íro sín úf kezúcchet uuírt . tîu zebechénnenne . diu nehéin ratio philosophica nebechénnet . A'n⌣dien íst intellectus . A'lso uuír uuizen . dáz kót úber ál íst . únde ér sô íst ín dero uuérlte . dáz er sîa begrîfet . náls sî in . E'r íst sô dar ínne . dáz er dar ínne umbetân íst . Ze⌣uuélero uuîs táz sî . dés neuuéiz humana ratio nieht . diuina intelligentia lêret iz . Tîu questio bechúmet úns nóh in quinto libro . Fatum íst óuh ze prouidentia . álso dáz tír uuírdet ze⌣démo dáz tír íst . Táz tír uuírdet . táz zegât óuh . únde uuéhselôt síh . tîa uuîla iz uuérêt . A'lde úbe iz zegân nesól . sô íst iz uuíhselig . únz iz kót únuuíhselig ketûot . álso er téta bonos angelos in ruina malorvm . A'ber gót tér dír íst . tér íst únzegánlîh . únde únuuíhselig . I'st óuh fatum gágen prouidentia álso zîte gágen êuuighéite . Zîte lóufent per tria tempora . præsens . præteritum . et futurum . êuuighéit stât io ze⌣stéte in præsenti . V'nde álso dér ríng gágen démo stúpfe . dér in⌣mittemen stât . Ter ríng hábet sînen gâng úmbe . únde sîna mâza . únde sîna uuîti . der stúpf nehábet micheli nehéina . pediu íst er âne mâza . únde âne partes . Indiuidua res íst er .

QVANTVM POSSIT FATVM .

Ea series cælum ac sidera mouet . Tîu ríhti dés sélben fati . diu fûoret úmbe den himel . mit tien stérnôn . Fatum hîezen die álten liute . sô seruius chît . uocem iouis . sámo so dáz mánnolichemo sóltî geskéhen . dáz er ímo spréchendo erlégetî . Tánnân diutent knûoge . fatum úrlag . A'ber sô gótes uuíllo ergân sól . an ételichên geskíhten . únde an sînero ûzuuertigûn séstungo . diu ínnera geskéinet sól uuérden . diu ûzuuertiga séstunga . sô óuh târ fóre geságet íst . héizet fatum . álso diu ínnera héizet prouidentia . diu gerécheda . diu dâr âna íst . únde diu órdena . fóne ânagénne únz in⌣ùz . tîu héizet series a serendo . náh tes âchermánnes sáhenne . dér hína áfter déro léngi dero fúrehe sáhet . únz er dúrhkât .

Elementa in se inuicem temperat . [217.] et alterna commutatione transformat . Sî gemétemêt únde geéinmûotet tîu elementa . únder ín . dóh sîu ín sélbên contraria sîn . únde gíbet ín hértuuíhselig pílde . uuánda fóne bórouue uuórtene ménnisken . áber ze⌣horouue uuérdent . únde áber ze⌣ménniskôn .

áber fóne uuázere uuórtene fógela . ze⌣uuázere neuuérdent . núbe ze⌣hórouue .

Eadem renouat omnia nascentia . occidentiaque . persimiles progressus fætuum seminumque . Tíu sélba ríhti des fati . dáz chît tero ûzerûn gótes séstungo . tíu geníuuôt únde ersézzet álliu múrfariu díng . tíu míttunt uuérdent . únde míttunt zegânt . mit kelichên uuôocheren . íro sâmen . ióh íro fáseles .

Hæc constringit etiam actus . et fortunas hominum . indissolubili connexione causarum . Tísíu duíngêt óuh tero ménniskôn tâte . únde íro uuílsálda . mit féstemo bánde dero úrhabo . Nieht negeskíhet árdingun . éteuuánnân geskíhet iz îo . álso tôd tûot fóne súhte . álde fóne vuúndûn . Tánnân iz keskíhet . táz íst sîn úrhab . táz íst sîn sâmo . dáz íst sîn machúnga . dáz íst sîn errécheda . tíu iz fásto zu íro bíndet .

Quæ cum proficiscatur ab exordiis inmobilis prouidentiæ . ipsam quoque necesse est inmutabilem esse . Tíu ríhtí sól nôte únuuéndig sîn . uuánda si énnân chumet fóne dero stâtûn prouidentia .

Ita enim res optime geruntur . i. reguntur . si manens simplicitas in diuina mente . indeclinabilem ordinem causarum promat . Sô réisôt iz állez kót pézest . úbe sînes mûotes éinfalti . únuuéndiga órdena gíbet téro sâmôn . dîe díngolih réechent .

Hic uero ordo coerceat propria incommutabilitate res mutabiles . et alioquin temere fluitantes . Tisêr ûzero órdo . fóne demo ínneren chómenêr . mûoze duíngen mit sînero únnuéndigi . diu uuéndigen díng . tíu ánderes uuîs únrihtigo uuéibotîn .

Quo fit . tametsi uobis ordinem hunc . minime considerare ualentibus . confusa omnia perturbataque uideantur . nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens . cuncta disponit . Tánnân íst táz . so uuío íu dísen ordinem nebechénnentên . álliu díng túnchén feruuórreníu . únde írresámíu . nieht túrh táz mín sîn uuîsa ze⌣gûote rámendíu . álliu díng kerêchenoe .

Nihil est enim . quod mali causa fiat . ne ab ipsis quidem improbis . quos bonum querentes . prauus error auerterit . ut uberrime demonstratum est . nedum ordo proficiens de cardine summi boni . a suo quoquam deflectat exordio . V´mbe úbel netûot nîoman nieht . nóh sâr sélben die úbelen die ze⌣gûote râmende . [218.] der írredo uuéndet . sô íh knûoge geságet hábo . uuío sólti dánne fóne góte chómenêr órdo . síh ánderes rérten . âne náh ímo ?

EX OCCVLTIS PROVIDENTIÆ DISPENSARI. QVÆ BONIS ET MALIS CONVENIANT. ET HOC HOMINES MIRARI.

Quæ uero inquies potest ulla iniquior esse confusio . quam ut bonis contingant . tum aduersa . tum prospera . malis etiam tum optata . tum odiosa? Sô chist tu . uuélih únúnderskéit mág únréhtera sîn . tánne gelîcho . gûotên . íoh úbelên . lîeb únde léid pegágene?

Num ea igitur mentis integritate homines degunt . ut quos probos censuerint . uel improbos . eos quoque esse necesse sit . uti existimant? Sint tie liute dánne sô ganzes sinnes . táz tîe . die sie gûote áhtônt . álde úbele . nôte sô sîn . sô sie sie áhtônt?

Atqui in hoc hominum iudicia depugnant . et quos alii præmio . alii supplicio dignos arbitrantur . Tríuuo dâr ána missehéllent îo die liute . únde die éinên dúnchent kûotes uuérde . tie dúnchent ánderên úbeles uuérde .

Sed concedamus ut aliquis possit discernere . bonos malosque . Nû chédên dóh sô . dáz éteuuér chúnne gechîesen . uuélêr gûot . álde úbel sî .

Num igitur poterit intueri . illam intimam temperiem . i. conspersionem animorum . uelut in corporibus dici solet . s. a medicis? Mág er óuh tia innerûn uuîolichi des mûotes uuízen . sô die árzata ân dien lîchamôn chédent . táz sie uuízîn?

Non enim dissimile est miraculum nescienti . cur sanis corporibus . his quidem dulcia . illis uero amaria conueniant . cur ægri etiam quidam lenibus . quidam uero acribus adiuuentur . Sámo michel vuúnder mág témo dúnchen . dér iz neuuéiz . zíu gesúndên lîchamôn . súmên sûoze . súmên éiuer geuálle . Zíu óuh sieche súmeliche genéret uuérden . mit sûrên sáchôn . súmeliche mit málzên .

At hoc medicus qui dinoscit modum et temperamentum . ipsius sanitatis . atque egritudinis . minime miratur . A'ber dén arzât . tér dáz méz únde dîa métemunga bechênnet . siehhéite . íoh kesúndedo . dén negefáhet tés nehéin vuúnder .

Quid uero aliud animorvm salus uidetur esse . quam probitas . quid egritudo quam uitia? Vuáz mág ánderes sîn des mûotes kesúndeda . âne gûoti? V'nde uuáz sîn siechi . âne âchuste?

Quis autem alius uel seruator bonorum uel malorum depulsor . quam rector ac medicator mentium deus? Vuér ist óuh . tér gûot inne hâlte . únde úbel ûz tribe . âne gót tero ménniskôn mûoto rihtare . íoh árzenare? [219.]

Qui cum ex alta prouidentiæ specula respexit . quid unicuique conueniat agnoscit . et quod conuenire nouit . accommodat . Sô er ába demo chápfe sînero prouidentiæ . hára níder uuártendo chíuset .

uuáz îogelichemo gelîmfe . dánne gîbet er îmo . dáz er îmo bechénnet limfen .

Hic iam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum . cum ab sciente geritur . quod stupeant ignorantes . Sô geskíhet tánne dáz súnderglicha vuúnder . dés in⌣rihti fárenten úrlages . táz kót uuízendo tûot . tés sih únuuízende erchómên .

HOMINES ET PROVIDENTIAM . NON EADEM SENTIRE .

Nam ut pauca quæ ratio ualet humana . de diuina profunditate perstringam . de hoc quem tu iustissimum et æqui seruantíssimum putas . omnia scienti prouidentiæ . diuersum uidetur. Táz íh tír dóh nû éteuuaz crúnde des kótelichen dinges . sô fílo mánnes sín mág . dén du réhtesten áhtôst . únde állero ébenesten . tér gedúnchet ánderes tero ál uuízentûn prouidentiæ .

Et uictricem quidem causam diis placuisse . uictam uero catoni . familiaris noster lucanus ammonuit . V'nde dáz íst . táz íu mîn hóldo lucanus spráh . tien góten daz negotium lîchên . démo der sigo chómen uuás . áber dáz catoni . démo sîn gebrósten uuás . U'be în causa cæsaris nelîcheti . nóh sie îmo des síges nehúlfîn . úbe óuh catoni ióh sigelôsemo causa pompeii . uuóla nelîcheti . sô nedûohti îmo nieht pézera . dáz er síh sélben erslûoge . dánne er sih cesari ergâbe .

Hic igitur quicquid contra spem uideas geri . rebus quidem rectus ordo est. opinioni uero tuæ peruersa confusio . Fóne díu uuízîst . so uuáz tu hîer in⌣uuérlte gesíhest . uuíder dînero gedíngi . geskéhen . táz íst állez réhtiu réisunga dien díngen . únde áber únréhtiu feruuórreni . dînemo uuâne . Târ hábet si îmo geántuuúrtet sînero frâgo . so uuîo si îmo éinzên nóh táz sélba geóugen uuélle .

DISPENSATIONIS VARIETAS ERGA BONOS .

Sed sit aliquis ita bene moratus . ut de eo diuinum iudicium pariter humanumque consentiat . Nû sî óuh ételichêr sô réht sitígêr . dáz în gelícho áhtoên . gót . únde mán .

Sed est animi uiribus infirmus . Sô íst er mág keskéhen uuéihmûotîg .

Cui si quid eueniat aduersi . desinet colere forsitan innocentiam . per quam non potuit retinere fortunam . U'be démo léides îeht pegágenet . dánnân gestât er ôdeuuano sih klôuben dero réhtkérni . mít téro îmo nehéinero sâlighéite nespûota .

Parcit itaque sapiens dispensatio ei . quem deteriorem facere possit aduersitas . ne cui non conuenit . laborare patiatur . [220.] Témo lî-

bet kótes métémunga . nóh tén nestôzet sî in⌣árbéite . uuánda iz ímo nelímfet . únde iz ín árgerôt .

Est alius cunctis uirtutibus absolutus . sanctusque ac deo proximus . Hunc contingi quibus libet aduersis . nefas prouidentia iudicat . a deo . ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat . Sô íst ételichêr állero túgede fóllêr . héiligêr . ióh kótelichêr . dén áhtôt kót únuuírdigen állero múhi . sô férro . dáz er ín nóh sîeh nelâze uuérden .

Nam ut quidam me excellentior . viri autem sacri corpus uirtutes andros de ieras daumasa aliteres edificauerunt . i. munierunt . icodomeson .[1] Vuánda sô mîn uuîsero éinêr chád . héiliges mánnes lîchamen . hábent túgede sô geféstenôt . táz ímo nieht tárôn nemág . Vuîsero chît si . Vuér mág uuîsera sîn . dánne sélbiu sapientia ? A'ber dóh sô chédendo . lêret si únsih humilitatem .

Fit autem sepe . uti bonis summa rervm regenda deferatur . ut exuberans retundatur improbitas . Keskihet óuh ófto . daz kûotên geuuált ze⌣hánden chóme . dâr úmbe . dáz eruuáhsen úbeli . mit ín bedébet uúerde .

Aliis mixta quædam pro animorum qualitate distribuit . Súmelichên lâzet kót péidiu begágenen . árbéitsámiu . ióh kemáhsamiu díng náh íro mûotes vuîolichi .

Quosdam remordet . ne longa felicitate luxurient . Súmeliche zuénget er hína be⌣déro uuîlo . nîo sie fóne lángero gemáhlibi negeméitesoên .

Alios duris agitari . ut uirtutes animi patientiæ usu . atque exercitatione confirment . Súmeliche uuîle er mit árbéiten gebéizet uuérden . táz sie túgedigiu múot quuínnên sih hértendo . únde uuónendo gedúlte .

Alii plus æquo metuunt . quod ferre possunt . alii plus æquo despiciunt . quod ferre non possunt . hos in experimentum sui tristibus ducit . Súmeliche erchóment sih tés . úndúrftes . táz sie uuóla erstréngen máhtîn . ándere fertrûênt sih zeférro . die béide ,bringet er in⌣ángest . táz sie sih sélben bechénnên .

Nonnulli uenerandum nomen sæculi . gloriosæ prætio mortis emerunt . Súmeliche hábent kuúnnen geuuáhtlichen námen în⌣dero uuérlte . mit kûollichemo tôde . sô iudas machabeus .

Quidam . s. ut martyres . suppliciis inexpugnabiles . exemplum cæteris prætulerunt . inuictam malis esse uirtutem . Súmeliche úmbe réht kechélite . únde dés únerstrítene . tâten ánderên dés pílde . dáz uuârîu túged mit vuêuuôn úber uuv'nden neuuírt .

Quæ quam recte atque disposite fiant . et ex eorum bono quibus

[1] ob etwa: *ανδρος δε ιερου σωμα αρεται οικοδομησαν*?

accidere uidentur . nulla dubitatio est . Vuîo réhto . únde uuîo órdenlicho díu álliu geskéhên . táz íst ióh kuís . fóne déro sélbûn sâlighéite . dîen díu geskéhen sínt .

QVAM VARIE ET MALI DISPONANTVR .

[221.]

Nam illud quoque . quod improbis nunc tristia . nunc optata proueniunt . ex eisdem ducitur causis . Táz úbelên óuh lêid únde liêb keskéhent . táz chúmet fóne démo sélben úrspringe diuinæ prouidentiæ .

Ac de tristibus quidem nemo miratur . quod eos male meritos . omnes existimant . Nîoman neuuúnderôt síh . táz ín léid keskihet . uuánda sie ín állên dúnchent úbeles uuírdige .

Quorum quidem supplicia tum cæteros ab sceleribus deterrent . tum ipsos quibus inuehuntur emendant . Téro hárnscara tûot zuô frúmâ . sî eruuéndet ánderro scúlde . dísên dîen sî ána getân uuírt . nímet si sie ába .

Læta ergo . magnum bonis argumentum loquuntur . quid de huius modi felicitate debeant iudicare . quam famulari sepe improbis cernunt . A'ber dáz ín lîeb kebúret . táz lêret knôto die gûoten . fúre uuáz sie dîa sâlda háben súlen . dîe ióh tien úbelên zûo slíngent .

In qua re illud etiam dispensari credo . quod est forsitan alicuius præceps atque inportuna fortuna . ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia . Târ íh óuh táz uuâno gót méinen . dáz súmeliches natura sô dráte únde sô úngehírmet íst . táz er síh fertâte úmbe ármote .

Huius morbo prouidentia medetur . remedio collatæ pecuniæ . Tén stíllet tiu prouidentia sînero úbeli . mít téro míeto des scázzes .

Hic fœdatam probris conscientiam spectans . et se cum fortuna sua comparans . forsitan pertimescit . ne cuius ei [1] iocundus est . usus . sit tristis amissio . Mutabit igitur mores . ac dum fortunam metuit amittere . nequitiam derelinquit . Súmelichêr bechénnet uuîo ér getân hábet . únde sô ér dára zûo mízet sîna sálda sô íst er in‿fórhtôn . úbe ér sólicha vuúnna ferlîese . dáz ímo iz tánne uuégen gestánde . Sô uuéhselôt er sînen lîb . únde únsáldôn fúrhtendo . gelóubet er síh tero úbeli .

Alios in cladem meritam præcipitauit indigne aucta felicitas . V'mbe súmeliche ergîeng iz sô . dáz sie íro mít únréhte guuúnnena sâlighéit . scráhta in‿uuírdiga ferlórnis seda .

Quibusdam permissum ius puniendi . ut causa esset bonis exercitii . malis supplicii . Súmelichên uuárd kelâzen geuuált . tie liute zechélin-

[1] vielleicht „rei.“

ne . kûotên ze⌣hértedo . úbelên ze⌣íngéltedo .

Nam ut probis atque improbis nullum fœdus est . ita ipsi inter se improbi nequeunt conuenire . Tih nedárf nehéin vuúnder sîn . dáz éin úbelêr den ánderen chélet . uuánda álso nehéin geméinmûotigi neist tero gûotôn . únde dero úbelôn . álso neist óuh nieht álliu gehélli . únder sélbên dien úbelên .

Quidni . cum a semetipsis quisque dissentiat . discerpentibus conscientiam uitiis . Vuîo ánderes . sid íro îogelih ióh mit imo sélbemo stritet . [222.] tien âchusten íro uuízenthéit zedánsontên .

Faciantque sepe . quæ cum gesserint . non fuisse gerenda decernunt . V´nde sie díccho dáz tûên . dáz íro uuízenthéite ze tûonne neist . toh sie iz tûên . Sô iro uuizenthéit sie léidôt . sô stritent siê mit ín sélbên .

Ex quo sepe summa illa prouidentia protulit insigne miraculum . ut malos mali bonos facerent . Tánnân ûz prâhta díccho diu gótes prouidentia . dáz éin = chnûolicha zéichen . dáz úbele ûzer úbelên gûote máchônt .

Nam dum uidentur sibi quidam a pessimis iniqua perpeti . noxiorum odio flagrantes . ad uirtutis frugem rediere . dum se eis dissimiles student esse quos oderant . Táz ist táz vuúnder . dáz íh ságo . Sô únréhte geséhent . táz sie erlíden nemúgen ándere únréhte . déro ház kefâhende . bechêrent sie sih ze⌣gûoti énên îlendo úngelih sîn . díe sie házênt .

NIHIL VSQVAM MALI ESSE .

Sola est enim diuina uis . cui mala quoque bona sint . cum eos competenter utendo . alicuius boni elicit effectum . E´ines kótes chráft ist sólih . táz ímo ióh úbel gûot ist . uuánda ér iz kelímflicho brûochendo . in⌣gûot peuuéndet .

Ordo enim quidam cuncta complectitur . ut quod decesserit . i. certa ratione ordinis . hoc relabatur licet in alium tamen ordinem . ne quid in regno prouidentiæ . liceat temeritati . Tiu órdo dero gótes prouidentiæ . úmbe hábet álliu díng . úbe dehéinez uuénche ába dero guissûn ríhti . sînero órdeno . dáz iz sâr in⌣ándera órdena bechêret uuérde . nio únrihti in⌣gótes ríche . ieht ferhénget neuuérde . So uuélez sînen réhten vuég kehâben neuuile . dáz uuírt îo dóh prâht zeuuége . Tén nîd tero undecim fratrum ioseph . an démo sie sih réhtes uuéges kelóubet hábetôn . den brâhta gót zeuuége . tô er ín mít téro occasione dés sélben nîdes úber sie erhûob . únde sîe fóre démo gedéumûota . dén sie sih uuândôn fer-

fortissimus in

drúcchêt háben . Argalthon deme

mundo deus omnia peregit
tauta theonos panta gopun.[1] Ter máhtigo gót téta îo in⌣uuérlte. ál dáz er uuólta.

Neque enim fas est homini. uel comprehendere ingenio. uel explicare sermone. cunctas diuinæ operæ machinas. Nóh ménniskôn neíst nieht kelâzen zeuuízenne álde zegerédonne álle gótes rústunga.

Hoc tantum perspexisse sufficiat. quod naturarum omnium proditor deus. i. prolator. idem ad bonum dirigens. cuncta disponat. E'chert uuóla sî dáz fernómen. dáz kót állero natûron sképfor. álliu díng sestôt. îo ze⌣gûote siu chêrende.

Dumque ea quæ protulit in sui similitudine retinere festinat. omne malum de rei publicæ suæ terminis. per fatalis seriem necessitatis eliminet. V'nde ze⌣sînero gelîchi duuíngendo. diu er geskûof. ferstôzet er ûzer sînemo rîche. állero úbelolîh. mít téro nôtháftûn ríhti des úrlages. uuánda ér uuíle. dáz fóne gûote chómeníu gûot sîn.

Quo fit. ut si spectes disponentem prouidentiam. nihil usquam perpendas esse mali. i. malorum. quæ in terris abundare creduntur. Tánnân íst táz. úbe du ze⌣gótes réchenungo uuartêst. táz tu nîonêr neáhtôst nehéines árges îeht sîn. dés tie liute uuânent tia uuérlt uuésen fólla.

Sed uideo te iam dudum. et pondere questionis oneratum et rationis prolixitate fatigatum. aliquam carminis exspectare dulcedinem. Nû gesího íh tóh. táz fóne suâri dero árbeitsamûn questionis. únde fóne mûhi des lánges ántuuúrtes. tíh áber sûozes sánges lángêt.

Accipe igitur haustum. quo refectus. firmior in ulteriora contendas. Nû getríng dáz íh tir gébe. dáz tû mit téro lábo fúrder gerúcchêst.

EX DEI PROVIDENTIA OMNIA NE DISSOLVATVR. AMORE CONSTRINGI.

Si uis solers cernere pura mente. iura cælsi tonantis. aspice culmina summi cæli. Illic seruant sydera ueterem pacem. iusto fœdere rerum. V'be du gnôto bechénnen uuéllêst. uuîo féste diu gótes êa sî. sô uuárte in⌣hímel. dâr hâltent tie stérnen îo nóh fásto dîa gehélli. dîa sie áfter íro gesézzedo îo hílten.

Non sol concitus rutilo igne. impendit gelidum axem phœbes. A'lso iz târ ána skînet. taz tiu héiza súnna neírret ten chálten mânen sînero férte.

Nec ursa quæ flectit rapidos meatus summo uertice mundi. cernens cætera sydera mergi occiduo oceano. numquam cupit lota profundo tinguere flammas. Nóh elyx tíu

[1] ob etwa: αργαλεον δ' εν γῃ ταυτα θεον ος παντ' αγαγεν (παντα γ' εποιει)?

drâtero férte úmbe uuírbet pî⌣demo himel gibele . álliu zéichen séhende in sédelgâng . nîomer sîh negérôt kebádôn in⌣demo méreꝛuuázere .

Vesper nuntiat seras umbras . et lucifer reuehit semper almum diem . æquis uicibus temporis . Ter âbentstérno chúndet îo dia náht . únde dâra gágene geántuuv´rtet úns sámo mánigên mâlen der ûhtoꝛstérno den dág .

Sic reficit æternos cursus alternus amor . sic exulat discors bellum astrigeris horis . Sô geníuuôt minna hértôn die únerdrózenen uérte . únde strîtig úngezúmpft flihet fóne himele .

Hæc concordia temperat pugnantia elementa æquis modis . Tisiu gehélli geéinôt tiu uuideruuartigen elementa mit kelichên uuîson .

Vt uicibus cedant humida siccis . et iungant fidem frigora flammis . [224.] Pendulus ignis surgat in altum . et graues terræ pondere sidant . Sô gelichên . dáz trúcchenez názemo . únde chált héizemo gehélle . únde daz liehta fiur béite zeóberôst . tiu suâra érda sínche zeniderôst .

His de causis spirat odores uere tepenti floridus annus . Siccat cærerem feruida æstas . Remeat pomis grauis autumnus . Irrigat hiemem defluus imber . Hínnân chúmet tero blûomôn stáng . in⌣dáz zît iâres . sô lénzo íst . Hínnân rifêt taz chórn in súmerzît . Chúmet hérbest keládenêr mít óbaze . uvínter názêr fóne régene .

Hæc temperies alit ac profert . quicquid uitam spirat in orbe . Tísiu métemunga chicchet únde zúgedôt . so uuáz îonêr lébendes in uuérlte íst .

Eadem rapiens . condit et aufert mergens orta supremo obitu . V´nde áber uuándôntíu . kíbet si . nímet si . álliu uuórteníu . in den dôd sóufentîv .

Sed et interea conditor altus . et habenas rerum regens flectit . rex et dominus . fons et origo . lex et sapiens arbiter æqui . I´nindíu sízzet óbenân der sképfo . únde ríhtendo . chêret er dero uuérlte zúol . hérro únde chúning . ánagénne únde úrspring . sélbiu diu êa . únde uuise êtéilare . des réhtes .

Et quæ motu concitat ire . retrahens sistat . ac uaga firmat . V´nde díu ér eruuéget ze⌣uérte . díu stâtet er ze⌣ímo zíhendo den zûol . únde uuéndet íro fárt . uuánda ér duuínget siu uuídere zû ze⌣ímo .

Nam si reuocans rectos itus . iterum flexos cogat in orbes . quæ nunc stabilis ordo continet . dissepta suo fonte fatiscant . V´be er daz netâte . únde ér hína ríhtige férte . áber úmbe bóugendo neuuánti . sô zeflugîn únde vuúrtîn âskerríu íro úrspríngе . díu nû féstenôt kuissêr ordo .

Hic est amor cunctis communis. Tíz ist tíu minna fóne dêro ih ságo. díu in állên geméine ist. Cót sélbo ér ist táz sie minnônt. uuánda er summum bonum ist. únde siu fóne ímo chómen sint.

Repetuntque. i. desiderant teneri fine boni. V'nde bedíu lústet siu gebúnden uuérden ze⌣démo énde des kûotes. táz ér ist.

Quia non aliter queant durare. nisi rursus conuerso amore refluant causæ. i. nisi coniungant se illi causæ. quæ dedit esse. Vuánda siu ánderes uuérên nemáhtîn. síu nesúnnîn uuídere. dára beuuántero mínno. ze⌣démo góte. dér siu uuérden hîez. tér íro állero causa ist.

BONAM ESSE OMNEM FORTVNAM.

Iam nunc igitur uides. quod consequatur hæc omnia quæ diximus? Neuernímest tu nû. uuáz nôte dísên állên fólgee?

Quidnam inquam. Vuáz chád íh? [225.]

Omnem inquit bonam prorsus esse fortunam. Kûot uuésen béide. sálda íoh únsáldâ.

Et qui inquam fieri potest? Vuîo mág táz sîn chád íh?

Attende inquit. Táz ferním chád sî.

Cum omnis fortuna. iocunda uel aspera. tum remunerandi exercendiue bonos. tum puniendi corrigendiue improbos. causa deferatur. omnis bona. quam uel iustam constat esse uel utilem. Tánne állero sáldolih vuúnnesamíu. íoh árbéitsámív. úmbe dáz kelâzen uuérde. táz si gûotên lônoe. álde sie béize. únde úbele ingélte. álde bézeroe. tánne íst nôte gûot. tíu réht álde núzze ist. Táz ist argumentum ab effecto. A'n demo effecto skînet. uuíolih tíu efficientia ist.

Nimis quidem inquam uera ratio. Trâto uuárîu ist tíu reda. chád íh.

Et si considerem prouidentiam. quam paulo ante docuisti. uel fatum. firmis uiribus nixa sententia. V'nde úbe íh péidíu ána sího prouidentiam íoh fatum. fóne díen du nû míttunt ságetôst. sô hábet si míchele chréfte. Vuáz tríbet ánderes dei prouidentia. álde dispositio fati. mít állên fortunis. âne díu fîeríu. lônôn álde ingélten .. péizen álde bézerôn? Vuáz mág óuh réhteren sîn. únde dâr míte bézeren?

Sed si placet. numeremus eam inter eas. quas inopinabiles paulo ante docuisti. Nû stôzen sia dóh úbe dír iz túnche. zu díen únglóublichên. díe du fóre ságetôst. álso díu ist. dáz puniti mali sáligoren sîn. dánne impuniti.

Qui inquit. Vuîo dánne chád sî? zíu sól íh sie zu⌣díen stôzen?

Quia id hominum communis sermo usurpat . et quidem crebro . quorundam malam esse fortunam . Vuánda iz tero liuto gechôse ist chád ih . ióh tíccho . súmelichên fólgên úbele sálda .

Visne igitur paulisper uulgi sermonibus accedamus . ne nimium uelut recessisse uideamus . ab⌣usu humanitatis? Vuíle du chád si . dáz ih mih náhe zu dero liuto gechôse . nío ih mih ze⌣hárto neskéide fóne démo émeze chôse dero ménniskôn . Vuíle du . dáz íh klóublichôr chôsoe?

Vt placet inquam . A'lso du uuéllêst chád ih .

SVMPTVM .

Nonne igitur bonum censes esse . quod prodest? Neuuânest tu gûot sin chád si . dáz núzze ist?

Ita est inquam . Dáz ist iz chád ih .

SVMPTVM .

Quæ uero aut exercet aut corrigit prodest? Tiv fortuna . diu den mán béizet álde bézerôt chád si . neíst tíu núzzera?

Fateor inquam . Dés íiho íh chád ih .

ILLATIO .

Bona igitur . Sô íst si gûot chád si .

Quidni? Vuîô ánderes chád ih? A'n⌣disemo syllogismo hábet si sih kenáhet zu dero liuto gechôse . uuánda dóh er dîa sélbûn réda tribe . sô óuh taz argumentum dàr fóre . sînu uuórt sint tóh tien liuten glóublichôren dánne éniv. [226.]

Sed hæc eorum est . qui uel in uirtute positi . contra aspera bellum gerunt . uel a uitiis declinantes uirtutis iter arripiunt . A'ber sús ketân fortuna chád si . diu den mán béizet álde bézerôt . tiu íst éin uuéder . sô déro dîe túgedîg sint . únde mít árbéiten ríngent . álde sie nû fóne âchusten ze⌣túgede fáhent .

Negare inquam nequeo . Tés nemág íh nío gelóugenen chád íh .

PROBIS OMNEM FORTVNAM ESSE BONAM . ET IMPROBIS OMNEM ESSE MALAM .

Quid uero iocunda . quæ in præmium tribuitur bonis? Vuáz áber diu vuúnnesama chád si . diu ze⌣lône dien gûotên geskihet?

Num uulgus malam esse decernitur? Chît óuh tîa der liut sîn úbelâ?

Nequaquam . uerum uti est . ita quoque esse optimam censet . Néin chád ih . núbe gûota . sô si íst .

Quid reliquam. Vuîo áber chád si dia ánderûn ?

Quæ cum sit aspera . et iusto supplicio malos coerceat. num bonam populus putat? I'h méino. diu dir sárf íst . únde die úbelen áfter réhte chéstigôt. áhtôt tîa der líut kûota ?

Immo omnium inquam quæ excogitari possunt. iudicat esse miserrimam. E'r áhtôt sia chád íh. álles tés man uuízen mág tia uuírsestûn.

Vide igitur ne opinionem populi sequentes quoddam ualde inopinabile confecerimus. Síh nu . dáz uuír dero líuto uuânes fólgendo. ze⌣únglóublîh ting neféstenoên. Táz íst per contrarium gespróchen. Sámo si châde . sih úbe ih úmbe dero líuto uuân lâze. íh neságee . dáz in únglóublih íst.

Quid inquam? Vuáz íst táz únglóublicha ding chád ih ?

Ex his enim ait quæ concessa sunt . euenit . eorum quidem qui sunt . uel in possessione . uel in prouectu . uel in adeptione uirtutis. omnem quæcumque sit bonam . in inprobitate uero manentibus . omnem pessimam esse fortunam. I'st créhto nôt chád si . fóne dien óberên geíihten . állero sâldolih tîen gûot sîn . díe in⌣túgede sizzent. álde dâr ána gerúcchent sint . álde íro dóh pedígen hábent . áber ze⌣íro úbeli sih fásto hábentên . állero sâldolih ében úbel sîn.

Hoc inquam uerum est . tametsi nemo audeat confiteri. Táz íst uuâr chád ih . tóh is nîoman fóre únglóublichi negetûrre iéhen.

QVA MENTE TOLERANDA SIT OMNIS FORTVNA.

Quare inquit ita uir sapiens moleste ferre non debet . quotiens in⌣fortunæ certamen adducitur . ut uirum fortem non decet indignari . quotiens increpuit bellicus tumultus. Fóne díu chád si . nesól dánne uuîsemo mán dáz nieht uuégen . so uuénne er féhten sól . mit tero uuîlsâldo . álso chûonemo chnéhte negezímet táz zeléidezenne . sô er uuîglichen stúrm gehôret. [227.]

Vtrique enim . huic quidem gloriæ propagandæ . illi uero sapientiæ conformandæ difficultas ipsa materia est. Sélbiu díu árbéitsami getûot in béidên státa . demo éinen sîna gûollichi zegemârenne . demo ándermo sînen uuîstûom zegedúrnohtigônne.

Ex quo etiam uirtus uocatur. quod suis uiribus nitens . non superetur aduersis. Tánnân íst tiu chráft kenémmet . táz si síh ze⌣íro sélbûn fermág . únde dero uuíderuuartigi neuuíchet.

Neque enim uos in prouectu positi uirtutis . diffluere delitiis . et emarcessere uoluptate . uenistis. Vués

kedénchent ir? ír túgedigên ír nebírnt tára zûo nieht keuuiset. inzárte únde invuúnnolust e ántlazigo zesléuuenne.

Prelium cum omni fortuna nimis acre conseritis. Ír tríbent hándegen uuíg. mit sáldolichero.

Ne uos aut tristis opprimat. aut iocunda corrumpat. firmis uiribus medium. i. æquanimitatem occupate. Hábent íuuih fásto zedero ébenmûoti. dáz íuuih tiu léidega nesuâre. únde úberuuinde. nóh tiu lústsamo neuerchúste iuueres mûotes. sô. daz ír neuuízint. uuér ír sînt.

Quicquid aut infra subsistit. aut ultra progreditur. habet contemptum felicitatis. non habet premium laboris. So uuáz sih níderôr gelâzet. tánne zeébenmûoti. álde hóhor gestiget. táz ferlíuset tia sâlighéit. únde dárbêt tes lônes.

In uestra enim situm manu. qualem uobis fortunam formare malitis. Íz stât andiu. uuíolicha sáldâ ír íu sképfen uuéllênt. uuîo ébeno ír íuuih íro geháben uuéllênt.

Omnis enim quæ uidetur aspera. nisi aut exercet. aut corrigit. punit. So uuéliu sárf kedúnchet. tiu tv͡ot éinuuéder. sô bértet ten mán. álde bézerôt in. álde ingéltet in.

DE HIS QVI VIRTVTE ADVERSA VICERVNT.

Vltor atrides operatus bella. bis quinis annis. fratris amissos thalamos piauit. rvinis frigiæ. Agamemnon atrei filius. dér irráhan déro zestôrdo troiæ. dia genómenûn chênûn sînes prûoder menelai. zèniârigen búrguuig tríbendo. Táz íst chúnt. uuîo alexander paris filius priami. spartam ciuitatem greciæ eruáht. únde helenam. uxorem regis menelai ímo âb uuertigemo nám. únde héim fúorta zetroio. únde uuîo indén gerih. greci náhfv͡oren. únde troiam îo besâzen. únz sie sia erfúhten. ióh helenam uuídere guuúnnen.

Ille. i. agamemnon. dum optat dare uela. i. ventos graiæ classi. [228.] et dum redimit. i. placauit uentos cruore. s. filiæ. exuit patrem. i. spoliauit se patris nomine. et tristis sacerdos. i. chalchas. foderat miserum iugulum. i. pectus natæ. Dánnân uuárd agamemnon orbus. tô er spûotigo férren uuólta. dáz er dâr úmbe dien uuínden sîna tóhter ephigeniam ópferôta. únde dia chalchas infriskinges uuîs. uuêneglicho frêhta. An diu skéin sîn érnest. táz er nóh tero tóhter nebórgeta. échert er sînen námen gerâche.

Fleuit amissos ithacus sodales. quos ferus poliphemus mersit furibundus inmani aluo. Sed tamen

recubans cæco ore . i. uultu . in uasto antro . gaudium mestis lacrimis rependit . Vlixes chlágeta sîne geférten . dîe ímo in⌣sicilia der ríso poliphemus vuôotigo frâz . tô er fóne troio eruuánt . E'r ergázta in áber sînero trâno . mít tîu . dáz er dára nâh plînd láng in sînemo hóle . Tô er ín slâfenten fánt . únde er ín blánta . dô fertrôsta er sih tero gnôzo . uuánda ér sie erróchen hábeta .

Herculem duri celebrant labores . Herculem hábent mâre getân mánige árbéite . dîe ér erstráncta .

Ille centauros domuit superbos . E'r gedéumûota centauros . dîe fábulæ ságent uuésen . hálbe mán . únde hálbe rós . E'r chám dára . dâr sie spîlotôn in⌣uuázere . dâr scôz er íro zuêne .

Abstulit seuo spolium leoni . Témo léuuen . dér grece nemeus hîez . a nemea silua argiuorvm . tén érslûog er úmbe des chúninges uuíllen aristei . démo nám er dia hût . únde mít chlâuuon mitállo . trûog er sia áfter dés ze⌣rûome .

Fixit et certis uolucres sagittis . E'r scôz óuh tîe fógela . dîe arpiæ hîezen . únde fertréib sie ûzer des chúninges rîche alcinoi . dér in⌣achaia sáz . Dánnân flúhen sie in⌣strophades insulas . dâr sie æneas fánt . Dîe uuâren fabulosæ canes iouis . a rapiendo gehéizene . uuánda arpo grece . rapio chît latine . Aber ouidius héizet sie stiphalidas . a stiphalo fluuio . pi démo hercules mít ín fáht . so uuîo chéde . dáz argonautæ sie fertríbên .

Poma cernenti rapuit draconi . Zûo séhentemo dracone . nám er dîe gúldînen épfele . déro ér hûota in orto hesperidum insularum . dîe énnont athlante monte hína sínt in occidentali oceano . Táz târ gúldine épfele uuáhsên . dáz íst ersprénget fóne éinero déro sélbôn insularum . dîu álles râtes feracissima íst . V'nde uuánda dâr ínne æstuarium maris íst . [220.] táz chît . éin méreflósg . táz férrenân séhentên . similitudinem draconis óuget . pedív chît man draconem dâr ligen . únde dero épfelo hûoten . Æstuarium íst táz uuázer . dáz sih fóne demo mére zihet . únde án demo stâde suébet . kenámôtez ab æstuando . álso stagnum a standō héizet . I'z hábet pedíu námen ab æstuando . táz chît fóne zéssônne . uuánda sô accessus maris uuírdet . sô sézzôt iz . tóh iz tánne stílle si . sô recessus uuírt . Æstus héizet proprie . díu inquietudo des méres . tîa er hábet fóne ímo sélbemo . accedendo et recedendo . dáz chît . ûz kándo . únde íngándo .

Aureo leuam grauior metallo . i. claua cerberum traxit triplici catena . V'nde geuuáfendêr mít cnhúttele . dáns er cerberum fóne héllo . mít trílero chétenno . Fóne díu gescáh . sô er hára ûf ze⌣táges liehte chám . dáz ímo únuuillota . únde

er éinen féim erspêh . fóne démo acconita ervuûohs . chrûoto uuírsesta .

Victor inmitem posuisse fertur pabulum . sæuis dominum quadragis . Ten grímmen chúning glaucum úberuuv'ndenen gáb er zeézenne . sînên grímmên rössen . Táz téta er fóne diu . uuánda ér siu fóre uuéneta zeézenne humanas carnes .

Ydra combusto periit ueneno . Dîa éitergûn ydram fersuánta er mít prânde .

Fronte turpatus achelous amnis . ora demersit pudibunda ripis . Achelous fluuius hórnlôs uuórtenêr . bárg sîn geskánta hóubet ín⌣demo stâde . In misselichiu bílde uuéhselôta sih achelous . únz er óuh ze⌣fárre uuárd . únde mít hercule gefáht . Sô dér imo daz hórn ába erslûog . únde imo daz hóubet hámelez ketéta . tára nâh párg er iz . A'lliu uuázer sint hórnahtiu . fóne dien bóumen . die dâr úmbe stânt . Tér die bóuma dána tûot . tér hábet sie hórnlos ketân . Vuánda óuh hercules ten stâd errûmda des uuáldes . pediu hábet er fluuio sîniu hóren genómen .

Strauit antheum lybicis harenis . E'r úberuuánt óuh antheum gigantem . filium terræ . regem lybiæ . dén ér in⌣érdo stânden . ringendo úber uuínden nemáhta . uuánda imo mater terra gáb fortitudinem . êr ér ín ûf erhûob . únde ín in⌣bóre ervuúrgta .

Cacus euandri satiauit iras . Cacus ter dîeb . filius vulcani . dér herculi sîniu rínder ferstál . tér erchûolta mít sînemo tôde . demo chúninge euandro sîn zórn . [230.] Tô ín hercules erslûog . tô hábeta er euandro geuuillôt . in⌣dés rîche er latrocinia ûopta .

Setiger notauit spumis humeros . quis compressus foret altus orbis . i. quos comprimeret . I'mo féimegôta der éber die áhselâ . mít tîen ér den himel inthâben sólta . Táz téta er . daz hóubet fnotondo . uuánda er ín lébenden drûog .

Vltimus labor . i. in ultimo labore . sustulit cælum in reflexo collo . I'n demo lézesten síge . inthûob er den himel . mít únuuîchentemo hálse . Táz uuás . tô iouis sih uuéreta dien rísôn . únde er sîe uuólta den himel ána uuérfen .

Rursusque meruit cælum præcium ultimi laboris . V'nde ze⌣mîeto fûor ér sélbo ze⌣himele . uuánda er dén zelézest inthábeta .

Ite nunc fortes . ubi ducit celsa uia magni exempli . Nû nément pe⌣ímo bílde álle túgedige . únde fárent . tára íuuih ter hógândo uuég léite .

Cur inertes terga nudatis ? Superata tellus . sydera donat . Ziu súlent ir zágolicho uuîchen . únde den rúkke bieten ? Ferchîesent tia érda . dáz kibet íu den himel .

QVESTIONES HVIVS QVARTI LIBRI. ET QVI ADHVC SEQVITVR QVINTI. AD QVAM PARTEM PHILOSOPHIÆ PERTINEANT.

A'lso in tertio libro die questiones morales sint. tie dar ougent beatitudinem bonorum. sô sint tie hier in quarto. die úns ougent miseriam malorum. únde die dára nâh fólgênt. de prouidentia et fato. A'ber die nóh fóre sint in quinto libro. de casu et libero arbitrio. die skéident sih. Casus triffet ad prouidentiam. bediu ist tiu questio moralis. V'be áber sáment múgîn sîn. prouidentia. únde liberum arbitrium. dés er nóh frâgên sól. philosophiam. uuánda dâr ána bechénnet uuírt tiu natura dero gótes simplicitatis. pediu triffet tiv questio ad theologiam. dáz chit. ad eam rationem. quæ est de diuinis. Tiu ratio. uuánda si humana neist. núbe diuina. pediu hábet si éinen ánderén námen. dáz si intellectus héizet. Intellectus diuinorum. úber stépfet humanam rationem. Fóne diu sint tie questiones. mit argumentis únde syllogismis kestérchet. tie sî úns ráhta de retributione bonorum et malorum. áber diu tougena máhtigi. diu án-dero gótes prouidentia íst. tîa si nóh ságen sól. diu uuírt. uuánda si diuina íst. diuinitus fernómen. Frâgêst tu uuánda moralitas de moribus kespróchen íst. uuáz dispositio dei. diu in-fato. [231.] únde in-prouidentia íst. tára zûo tréffên. sô sólt tu uuízen. dáz tiu gótes dispositio moralis kehéizen uuírt. ad similitudinem humanæ moralitatis. Vuîo die liute sítig sîn. álde uuîo sie súlen uuésen sítig. táz héizet latine moralitas. quasi morvm qualitas. V'nde bediu uuírt óuh táz moralitas kehéizen. uuîo gót tîen sélbên síten inchít. ióh hîer téilondo. álso dâr fóre geságet íst. iòh hina fúre lônondo. A'lso beatus gregorius moraliter mánôt. an sînero omelia. dáz kót témo neuuólta gében guttam aquæ. tér demo ármen negáb micam panis. Fóne diu chád ter saluator. Eadem mensura qua mensi fueritis. remetietur uobis. Témo gehillet táz prouerbium. V'bele tûo. bézeren neuuâne. Vuáz íst tánne moralitas. âne álso iz féret. únde fâren sól. án-dero ménniskôn síten. únde uuîo iz síh tára gágene gezíhet án demo gótes síte?

EXPLICIT LIBER QVARTVS BOETII.

INCIPIT LIBER QUINTUS BOETII.

REVOCATVR PHILOSOPHIA A PROPOSITA DISPVTATIONE. [232.]

Dixerat. i. superiora carmina impleuerat. quæ finem faciunt quarti libri. Tiz chád si.

Vertebatque cursum orationis. ad alia quædam tractanda. atque expedienda. Ad alia. s. quam ego uellem. Ůnde háfta sî sih án ánder gechôse. dánne ih uuólti. Íh uuólta si ráhti incidentes questiones. sî uuólta áber fólle récchen propositas questiones. Hier íst úns zeuuízenne. mit tien si gehéilen uuólta sîn siecha mûot. táz tie imo uuâren fóne iro propositæ. in primo libro. Álso die sint. quod sit homo. quibus gubernaculis mundus regatur. qui sit rerum finis. quod non credendi sint nefarii homines potentes et felices. nec fortunarum uices. sine rectore fluitare. Si fánt in léidegen sînero misseskihte. Tô er áber fóne iro fernám. dia rationem. déro questionum. íh méino. dáz homo participatione dei. deus íst. únde dáz sint gubernacula mundi. dáz imo geskéhent prospera únde aduersa. únde álle reprobi sint infelices. únde inpotentes. uuánda sie ad bonum fólle chómen nemúgen. dára sie béitent. únde uices fortunarum. déro ér sih chlágeta. únréhte nesint. uuánda sie fóne demo réhten góte chóment. tô begónda ér sih trôsten. únde ába dísên questionibus. án ándere fáhen. dánnân irrúnnene. Téro hábet sî imo súmeliche geréchchet in quarto libro i. latentium rerum causas. de prouidentiæ simplicitate. de fati serie. Nóh sint fóre. déro ér nû gérot. de casu. de prædestinatione diuina. de arbitrii libertate.

Tum ego inquam. Dô chád ih íro zûo.

Recta quidem exhortatio. Táz íst réhtiu skúndeda. s. dáz tu chíst. Ite nunc fortes. ubi celsa magni ducit exempli uia.

Dignaque prorsus tua auctoritate. Ůnde geríset sî uuóla dinero hóubethafti.

Sed experior re quod tu dudum dixisti. Íh uuírdo áber nû geuuár. dés tû fóre châde.

Questionem de prouidentia implicitam esse aliis pluribus. Tia réda de prouidentia. háftên ze-mánigên ánderèn.

QVESTIO DE CASV.

Quero enim. an arbitrere casum aliquid esse omnino. Mih íst uuún-

der . úbe du casum fúre îeht háben uuéllêst .

Et quidnam arbitrere . V'nde uuáz tu ín áhtoêst .

Tum illa inquit . Tô ántuuúrta sî .

Festino absoluere debitum promissionis . I'h káhôn mih ze⌣írlôsenne mînes kehéizes .

Et aperire tibi uiam . qua reuearis ad patriam . V'nde dír zegezéigônne dén vuég . tér dih héim bringe . Léid hábet tih tînes mv"otes élelenden getân . ih uuile íz îlen ze⌣stéte gesézzen . mít ánderro zálo . [233.]

Hæc autem et si sunt perutilia cognitu . Sîn óuh tíse questiones núzze . zeuuízenne .

Tamen auersa sunt paulisper a tramite propositi nostri . Sîe bréchent tôh éteuuáz ába démo uuége dén ih fáro .

Verendumque est . ne fatigatus deuiis . non possis sufficere . ad emetiendum rectum iter . V'nde sórgên ih . táz tû mûede uuórtenêr . in⌣âuuekke . dára nâh ten réhten uuég . erstrîchen nemúgist .

Ne id inquam prorsus uereare . Dés nefúrhte du nîeht chád ih .

Nam fuerit mihi quietis loco agnoscere ea quibus maxime delector . Mír íst táz râuua . náls múhi . úbe ih keéiscôn mûoz . tés mih lánget .

Simul de sequentibus nihil ambigatur . U'nde dero áfterûn rédo nehéin zuíuel nemúge sîn .

Cum omne latus tuæ disputationis constiterit indubitata fide . Tánne díe be⌣hálbo uuórtenen questiones . êr ze⌣guishéite chómen sîn . Id est . ut incidentes questionis . quæ a latere surgunt . prius enodatæ . fidem tribuant reliquis a te propositis .

Tum illa inquit . Geram tibi morem . Nû chád si . trágo ih tînen síto .

Simulque sic orsa est . Târ míte fîeng si sús âna .

CASVM SINE CAVSA FALSO DICI .

Si quidem inquit aliquis diffiniat casum esse productum euentum temerario motu . et nulla conexione causarum . V'be îoman héizet casum . éina stúzzelingun uuórtena geskíht . únde âne állero díngo machúnga .

Nihil omnino casum esse confirmo . Sô chído ih páldo . dáz casus nieht nesî .

Et decerno prorsus inanem uocem esse . præter significationem subiectæ rei . V'nde héizo ih íz éinen báren námen . âne bezéichennisseda . Causa íst îo conexa zû dero euentu . Fóne díu . dáz man chît temerario motu . únde sine causa . álde sine conexione causarum . dáz íst ál éin . Táz chît állez . stúzzelingûn . árdingun . ún-

dúrftes . âne úrhab . âne úrspring . âne scúlde . âne réda . Temerarius motus mág óuh chéden sélbuuaga . álde sélbhéui . ih méino . álso dáz íst . úbe sih íeht fóne imo sélbemo erhéuet . únde fóne imo sélbemo uuírdet . Vuélez íst áber dáz? Vuír múgen iz spréchen . uuír nefindên is ío nieht . Temeritas íst únbedéncheda . únde úngeuuárehéit . únde gâscrécchi . únde únórdenhafti . fráuali . únúnderskéit . únrihti . Temerarius . i. mentis præceps íst tér . dér nerûochet uuáz er tûot . únde dér âne rât tûot . táz imo mittundes ûf uuírdet . Tén héizên uuir rágare . Fóne tênendo íst kespróchen temeritas per sincopam . quasi temneritas . [234.]

Quis enim locus esse potest ullus temeritatis . coercente deo cuncta in ordinem? Vuâr mag táz sîn . dáz man chît stúzzelingûn . únde árdingûn . únde âne rihti . góte álliu ding tuuingentemo ze-rihti?

Nam uera sententia est . nihil ex nihilo existere . Íst áleuuâr dáz mán chît . fóne niehte nieht uuérden .

Cui nemo umquam ueterum refragatus est . Tés álle únsere fórderen iáhen .

Quamquam illi id non de operante principio . s. dicerent . So uuío sie dáz nespráchîn fóne demo ánagenne . álliu ding ûzer niehte uuúrchentemo .

Sed de materiali subiecto . Núbe fóne sámhaftemo dinge . Díu sínt sâmhafte . díu sâmen hábent . únde âne dén uuérden nemúgen . Sô arbores sínt únde herbæ . únde álliu animantia . Tíu héizent subiecta . quia subiiciuntur accidentibus suis . Quatuor elementa sínt íro állero sâmo . únde íro materia .

Sed hoc iecerint . s. ueteres . quasi quoddam fundamentum omnium rationum de natura . V'nde sie dáz fúndament légetîn . únde zéigotîn . állero rédôn . únde állero ántuuurto . déro sie gâben fóne dero natura . Sô getân gechôse . héizet ypallage . dáz ér chît fundamentum rationum . fúre rationem fundamenti . Dáz íst certa ratio fundamenti . omnium naturarum . dáz sie châden . nihil ex nihilo existere . Naturæ sô arbores sínt únde herbæ . únde álliu corpora . díe neuuérdent nieht stúzzelingun . sîe habent ételicha materiam . dánnan siu uuérdent . tîa héizet er fundamentum . Keskíhet ín óuh íeht . tés íst ételih causa . Tíu íst áber fundamentum . E'telih ratio íst ío tóugeníu álde óffeníu . uuáz íro fundamentum sî . uuánnân siu uuérdên . álde uuánnân ín íeht keskéhe .

At si oriatur aliquid de nullis causis . id uidetur ortum esse de nihilo . V'be áber íeht uuúrdet âne úrspring . táz íst uuórten fóne niehte .

Quod si hoc fieri nequit. ne casum quidem huiusmodi esse possibile est. qualem paulo ante diffiniuimus. V̈be dés nîeht uuésen nemág. sô nemág óuh casus sólih nîeht sîn. sô uuír fóre châden. ih méino dáz ér sî euentus productus. temerario motu.

Quid igitur inquam? Vuîo dánne chád ih?

Nihilne est. quod queat iure appellari. uel casus. uel fortuitum? Nemág nû nieht sîn. dáz mit réhte héizen súle casus. álde fortuitum?

Anne est aliquid. cui conueniant ista uocabula. tametsi lateat uulgus? Ïst îeht témo dise námen geuuállên. dóh iz óuh tie liute nebechénnên? [235.]

QVID SIT CASVS.

Aristotiles inquit meus diffiniuit id in physicis. et breui ratione. et propinqua ueri. Mîn fríunt chád si aristotiles ságeta. dáz in physicis sînemo bûoche chúrzlicho. únde glóublicho.

Quonam inquam modo? Vuîo chád ih ságeta er?

Quotiens ait geritur aliquid gratia cuiuslibet rei. Sô man chád er éteuuâr úmbe éteuuáz tûot.

Aliudque obtingit de quibusdam causis. quam quod intendebatur. Ünde dar éteuuannân îeht ánderes keskíhet. tánne dâr úmbe man iz tûot.

Casus uocatur. Dáz héizet casus.

Vt si quis fodiens humum causa colendi agri. inueniat pondus defossi auri. Sô dáz íst. úbe îoman dúrh ácher=gáng án dia érda bréchende. éin fúnt cóldes findet. íu dâr begrábenes.

Hoc creditur igitur fortuito accidisse. Dáz chît man úngeuuândo geskéhen uuésen.

Verum non est de nihilo. Dáz neist îo dóh nîeht árdingun. ist éteuuannân geskéhen.

Nam habet proprias causas. I'z hábet éigene úrspringa.

Quarum inprouisus inopinatusque concursus. uidetur operatus esse casum. Téro rúnsa. stillo únde úngeuuândo zesámine chómendo. dia geskíht máchont.

Nam nisi cultor agri foderet humum. Vuánda úbe der ácher=man dâr ze⌣áchere negîenge.

Nisi depositor obruisset eo loci. pecuniam suam. Nóh ter bérgare sînen scáz târ nebegrûobe.

Aurum non esset inuentum. Sô neuuúrte ér. dar fúnden.

Hæ sunt igitur causæ fortuiti conpendii. Diz sint máchungâ des úngeuuânden liebes.

Quod prouenit ex obuiis causis sibi et confluentibus. Táz ímo dâr gescáh fóne dîen zesámine gelóufenên díngen zuéin. s. daz trítta zegemáchônne.

Non ex intentione gerentis. Tés neuuéderêr dero tûotôn negedâhta.

Neque enim uel qui obruit aurum. uel qui exercuit agrum. intendit. ut reperiretur ea pecunia. Vuánda nóh tér begrábento daz kóld. nóh tér érrento den ácher. negedâhtôn dés. táz iz târ sólti fúnden uuérden.

Sed uti dixi. quo ille obruit. hunc fodisse conuenit atque concurrit. Núbe álso íh chád. târ énêr begrûob. táz tíser dâr grûob. tíu gerûnnen. únde geuíelen zesámine. Daz éina neráhta dia geskíht níeht. âne daz ánder.

Licet igitur diffinire casum esse. inopinatum euentum. Nû mûoz íh chéden geskíht uuésen. daz úngeuuândo gebûret.

Ex confluentibus causis. in his. s. causis. quæ geruntur ob aliquid. Fóne zesámine geuállenên díngen. díu man úmbe íeht tûot. [236.]

Ille uero ordo. qui descendens de fonte prouidentiæ. disponit cuncta suis locis et temporibus. A'ber díu órdena. s. fati. díu dir chómentíu fóne gótes prouidentia. álliu díng éinzen scáffôt in⌣íro stéte. únde in⌣íro zíte.

Procedens ineuitabili conexione. Chómentíu mít féstero háftûn.

Facit concurrere causas. atque confluere. Díu getûot fállen únde gerínnen zesámine. únde háftên zesámine. díe causas tero casuum. Prouidentia uuéiz tíu díng sáment. fatum récchet siu éinzen. uuánda dâr éinêr fóre begrûob. tára zûo háfta fatum. dáz ánderêr sîd târ grûob. zûo díen zuéin háfteta be⌣nôte diu inuentio drítta. Dô gót éniu zuéi uuólta geskéhen. dô geskáh fóne díen nôte daz trítta.

ITEM OSTENSIO CASVS EX CONVENTV FLVMINVM.

Tigris et eufrates resoluunt se uno fonte in scopulis achemeniæ rupis. U'fen díen gebírgen armeniæ. spríngent sáment. tigris únde eufrates.

Ubi fugax pugna. i. fugiens pugnator. figit uersa spicula pectoribus sequentum. Dâr die féhtenten flíhendo. hínder síh án díe síh iágonten skíezent.

Et mox abiunctis aquis dissotiantur. V'nde skéident sie síh sâr. mít férrên rúnsôn.

Si coeant et reuocentur iterum in unum cursum. Suspensio uocis. Múndent sie áfter dés únde chóment sie in⌣éina rúnsa.

Vt confluat quod trahit únda alterni uadi. Et hic. A'lsô. dáz tíu zesámine flíezen. díu îo uuederez uuázer fûoret.

Conueniant puppes. et uulsi trunci flumine. Et hic. I'h méino diu skéf. únde díe ûzer érdo geuuálzten rónen fóne dero áho.

Et mixta unda implicet fortuitos modos . i. ordines . s. hoc casus dicitur . V'nde dáz kemískelôta uuazer getuuíret . tie úngeuuânden órdenâ . Dáz sínt órdenâ . dáz îo uuázer nâh uuázere rínnet . V'be dáz úngeuuândo geskíhet . tíu geskíht héizet casus .

Quos tamen uagos casus regunt ipsa decliuia terræ . et defluus ordo lapsi gurgitis . Tie sélben geskíhte . íh méino dero confluentiæ . máchônt tie háldâ . únde díu îo ze⌣tále sîgenta ríhti dero áho . V'be tál neuuâre . únde uuázer dára nesúnne . sô nechâmîn siu nieht zesámine .

Sic patitur frenos fors . quæ uidetur fluitare permissis habenis . Sô féret casus peduúngen . tér dír dúnchet fáren úmbe duúngen . [237.]

Et ipsa meat lege . V'nde âne êa neféret er . Causæ díe casum máchont . die duuíngent ín . díe sézzent ímo êa . Fóne díu íst táz fors . únde casus . únde inopinatus euentus . táz tie causæ máchônt óffene . álde tóugene .

AN FATO COERCEATVR HVMANA VOLVNTAS .

Animaduerto inquam . Vúóla fernímo íh .

Et consentio id ita esse . uti tu dicis . V'nde íího íh iz álso uuésen . sô du chîst .

Sed estne ulla libertas nostri arbitrii . in hac serie coherentium sibi causarum ? I'st nu dehéin sélbuualtigi únseres uuíllen an dírro . ríhti dero zesámine háftentôn úrhabo ?

An constringit fatalis catena ipsos quoque motus humanorum animorum . Tuuínget fatum óuh ménniskôn gedáncha . álso îz tûot ándere geskíhte .

Est inquit . s. liberum arbitrium . So íst chád si .

Neque fuerit ulla rationalis naturæ . quin adsit eidem libertas . arbitrii . Nehéin creatura nehábet rationem . âne liberum arbitrium . Díu béidiu hábent angeli in cælo . homines in terra .

QVOD EX RATIONE IVDICIVM . EX LIBERTATE SIT ELECTIO .

Nam quod naturaliter potest uti ratione . id habet iudicium . Témo uuízze únde sín gelâzen sínt . témo íst óuh kelâzen chîesunga .

Quo discernat quodque . Mít téro er díngolih skéide . uuéder iz zetûonne sî . álde nesî . An díen zuéin íst er úmbeduúngen . Díu úmbeduúngeni . héizet libertas . Ratio lêret in . uuáz er tûon sól . libertas lâzet in tûon . so uuéder er uuile .

Per se igitur dinoscit fugienda . uel optanda . Fóne ímo sélbemo

uuéiz er . uuáz er skíhen . álde minnon sól. Dáz lêret in ratio .

Quod uero quis optandum esse iudicat . petit . refugit uero . quod estimat esse fugiendum. Dáz er gûot uuânet sîn . dáz uuile er . dáz er úbel uuânet sîn . dáz skíbet er . Dáz hénget ímo liberum arbitrium .

Quare quibus in ipsis inest ratio . inest etiam libertas . uolendi et nolendi . Fóne diu . dîen gelâzen íst pechénneda úbeles únde gûotes . tien íst kelâzen geuuált tero uuéli .

Sed hanc non æquam esse constituo . i. fateor in omnibus. I'h neságo sîa doh nîeht kelîcha uuésen . an állên dîe sia hábent .

Nam et perspicax iuditium . et incorrupta uoluntas . et efficax potestas optatorum . præsto est supernis diuinisque substantiis . Vuánda angelis íst kelâzen uuâríu bechénneda . únde réhtêr uuillo . únde sprûotig máht íro uuillen . Dísiu driu gáb kót ze lône bonis angelis . [238.] nâh téro ruina malorum . dîe íro liberum arbitrium in‿árg chêrton . únz sie iz hábetôn . Nû nehábent sie iz . uuánda dóh sie bechénnên uuáz kûot zetûonne si . sîe neuuéllen iz tûon . nóh nemúgen . A'ber der ménnisko uuás fóre sînero præuaricatione béidero geuuáltig . uuizenthéite . ióh uuillen . án‿dero præuaricatione uuúrten siu béidiu sô geírret . táz ér chîesendo . lúgi díccho áhtôt fúre uuâr . únde ér uuéllendo . úbel uuile fúre gûot . Târ míte nespûot ímo óuh nîeht sînes uuillen . dóh er uuóla uuélle . íz netûe gratia dei .

DE PHILOSOPHORVM OPINIONE SVMPTA LOQVITVR .

Humanas uero animas liberiores quidem esse necesse est . cum conseruant se in speculatione diuinæ mentis . Tero ménniskôn sêlâ sint pe‿nôte frîeren . únz sie gótes ánasíht hábent in‿hímele . Sîe nedrucchet târ neuuédcrêr írredo . nóh iudicandi . nóh eligendi . Sîe uuízen dâr êr sie hára chómên . uuáz ín gûot íst . táz uuéllen sie óuh .

Minus uero . s. liberæ sunt . cum dilabuntur ad corpora . Hára fárendo ad corpora . uuérdent sie únfrîeren .

Minusque etiam cum colligantur terrenis artubus. V'nde óuh únfrîeren . sô sie síh keséldont . únde mít tien írdiskên líden behéftet uuérdent .

Extrema uero seruitus est . cum deditæ uitiis . ceciderint possessione propriæ rationis . Táz íst tiu gnôtista scálhhéit . sô sie uerrâchene án‿die súndâ âba íro uuîstûome gegânt .

Nam ubi deiecerint oculos . s. mentis . a luce summæ ueritatis . ad inferiora et tenebrosa. Sús

uuérdent sie gescálhchet. Sô sie íro mûot níderlâzent. ába demo ûf uuertigen. án daz níder uuertiga.

Mox caligant nube inscitiæ. Sô únuuízzênt sie sâr.

Turbantur pernetiosis affectibus. Vuérdent sie behéftet. mít zâligên gelústen.

Quibus accedendo consentiendoque. Dîen héngendo. únde dîen fólgendo.

Adiuuant seruitutem quam inuexere sibi. Stûorrent sie dia scálhheit. tîa sie síh ána liezen.

Et sunt quodammodo captiuæ propria libertate. V'nde dánne sínt sie geéllendôt. únde geuérrêt fóne íro frîhéite.

Quæ tamen cernit ille intuitus prouidentiæ. prospiciens cuncta ab æterno. Dáz síhet îo dóh ána dáz fúre síhtiga óuga. álliu díng fóre uuízende.

Et disponit suis meritis quæque prædistinata. i. quos prædistinauit. hos et remunerat. V'nde díu fóre benéimden. sképfet iz áfter íro frêhten. [239.]

Pante foran. kepante pakuin [1]. Táz óuga ál síhet. únde ál bechénnet.

QVANTVM PENETRABILIOR SIT INTVITVS DEI. QVAM RADIVS SOLIS.

Homerus melliflui oris. canit phœbum clarum puro lumine. Ter sûozo chôsonto homerus. ér héizet tia súnnûn zórfta. únde héitera.

Qui tamen non ualet perrumpere omnia uiscera terræ. aut pelagi. infirma luce radiorum. Díu dóh tia érda dúrh skînen nemág. únde den mére. fóre úndrâti dero skimôn.

Haud sic conditor magni orbis. Sô únmahtig neíst kót nîeht.

Huic tuenti cuncta exalto. non resistunt terræ ulla mole. Sînên óugôn ál óbe séhentên. neuuíder stât nehéin díchi dero érdo.

Non obstat nox atris nubibus. Nóh nehéin uínstri dero náht.

Cernit in uno ictu mentis. quæ sint. quæ fuerint. et ueniant. E'ines plíches ána síhet er. dáz êr uuas. únde nû íst. únde nóh chómen sól.

Quem possis dicere uerum solem. quia respicit cuncta solus. Tén máht tu héizen dia uuârun súnnun. uuánda ér ál éino ána síhet.

QVESTIO. QVIA PROVISA NECESSE EST FLERI. QVOMODO STET LIBERVM ARBITRIVM.

Tum ego inquam. Dô ántuuv'rta íh íro.

En rursus confundor. difficiliori ambiguitate. Nû stécchên íh óuh in-mêroren zuíuele.

[1] *Παντ' εφορᾳ και παντ' επακουει.*

Inquit . quænam ista est? Vuélêr íst tér zuîuel?

Iam enim coniecto quibus perturbare . Íh mág uuóla chád si irrâten . uuáz tir uuírret .

Inquam nimium uidentur aduuersari et repugnare . Mír dúnchent chád ih . tíu zuéi ríngen . únde uuíder éin ánderên sîn .

Deum prænoscere uniuersa . et ullum libertatis arbitrium esse . Dáz kót ál uuíze fóre . únde iz tóh stánde in mánnes uuíllen .

Nam si deus prospicit cuncta . neque potest falli ullo modo . euenire necesse est . quod prouiderit prouidentia futurum esse . Vuánda úbe gót ál uuéiz . fóre . únde ín sîn uuízenthéit nîeht trîgen nemág . sô sól nôte geskéhen . dáz ér uuéiz chúmftig . Táz íst uuâr .

Quare si prænoscit ab æterno . non modo facta hominum . sed etiam consilia et uoluntates . nulla erit libertas arbitrii . Hoc falsum est . Fóne diu . úbe er îo fóre uuéiz . nîeht éin líuto tâte . núbe óuh íro uuíllen . sô íst sélbuualtigi ába . [240.]

Neque enim poterit uel ullum aliud factum existere . uel quælibet uoluntas . nisi quam præsenserit diuina prouidentia . nescia falli . Vuánda nieht nemág keskéhen intâte . nóh in-uuíllen . gótes óuga neséhe iz . dáz nîoman nemág triegen . Dáz íst uuâr .

Nam si ualent detorqueri aliorsum quam prouisæ sunt . non erit iam firma præscientia futuri . sed opinio potius incerta . quod nefas iudico de deo credere . Mág íro dehéin uuáng uuérden . sô nemág iz nîeht héizen . quíssiu uuízentheit . núbe únguis uuân . dés nîoman gót zíhen nemûoz .

REPROBATVR HOC . QVO QVIDAM PVTANT SE SOLVERE QVESTIONEM .

Neque enim probo rationem . qua se credunt quidam posse dissoluere hunc nodum questionis . Nóh ih nelóbon nîeht îa réda . mít téro síh súmeliche uuânent háben geántuuúrtet tírro únsemfti .

Aiunt enim . non ideo euenturum esse quid . quoniam prospexerit prouidentia id futurum esse . sed . s. aiunt e contrario . quoniam quid futurum est . id potius non posse latere diuinam prouidentiam . Sîe chédent . ni bedíu negeskíhet iz . táz iz kót fóre síhet . núbe uuánda iz keskíhet . pedíu fóre síhet er iz .

Eoque modo putant hoc necessarium relabi in contrarium . V'nde sús uuânent sie . dísa nôt tero chúmpftigon geskíhto . uuídere eruuínden .

Neque enim necesse esse contingere . quæ prouidentur . sed necesse esse prouideri . quæ futura sunt . Nóh sie neuuânent nîeht nôte

geskéhen . diu gót fóre síhet . núbe in nôte diu fóre séhen . diu geskéhen súlen . Dés uuéhseles uuânent sîe . dáz tíu geskíht máchoe dia fóre⌣síht . náls táz tiu fóre⌣síht máchoe dia geskíht .

Quasi uero laboretur . quæ causa sit huius rei . præscientiane sit necessitas futurorum . an futura sint necessitas prouidentiæ . Sámo so íh târ úmbe ringe . uuéderez máchunga sî des ánderes . úbe fóre⌣síht nôt=máchunga sî dero chúmftigôn álde chúmftigiu nôt=máchunga sîn dero fóre⌣síhte .

Ac non nitamur illud monstrare . necessarium esse euentum præscitarum rerum . quo quomodo sese habeat ordo causarum . V'nde mír mêr nesî zeóugenne . nôthásta uuésen dia geskíht téro fóre geuuízenôn . so uuîo diu ríhti sî dero máchungôn . s. uuánda mír îo fóne dero nôthasti dúnchet . ába uuésen liberum arbitrium .

Etiamsi non uideatur præscientia inferre necessitatem eueniendi futuris rebus . Tóh fóre⌣síht netûe dîa nôthasti dien chúmpftigên . [241.]

ERRANTIVM RATIO ALIA MANIFESTATVR RATIONE . SVMPTA EX CATHEGORIIS ARISTOTELIS .

Etenim si sedeat quispiam . necesse est ueram esse opinionem . quæ conjectat eum sedere . atque rursus e conuerso . si sit uera opinio . de quopiam . quoniam sedet . necesse est eum sedere . Dés sie dénchent . táz íst tísemo dínge gelîh . V'be îoman uuânet sízzenten sízzen . dén netríuget ter uuân . V'be în der uuân netríuget . só sízzet er .

Est igitur necessitas in utroque . in hoc quidem sedendi . at uero in altero ueritatis . Téro béidero íst nôt . íoh tes sízzennes . íoh tero úmbetrógeni .

Sed non idcirco sedet quisque . quoniam uera est opinio . A'ber uuârrer uuân . netûot nîomannen sízzen .

Sed hæc potius uera est . quoniam præcessit quempiam sedere . Núbe daz fóre sízzen getûot uuârren uuân .

Ita cum procedat causa ueritatis ex altera parte . inest tamen communis necessitas in utraque . Sô geskíhet . táz échert éinhálb sî máchunga dero uuârheite . únde áber nôt sî béiden hálb .

Similia patet ratiocinari de prouidentia . futurisque rebus . A'lso íst tíu réda getân . fóne gótes fóresíhte . únde fóne dien chúmftigên dingen . s. sô iz tie fernómen hábent . tie dar ána irront .

Nam si idcirco etiam prouidentur . quoniam futura sunt . non uero ideo proueniunt . quoniam prouidentur . Vuánda dóh kót tiu díng fóne diu ána séhe . uuánda siu

chúmpftig sínt . sô sie uuânent . síu negeskéhent áber nieht . túrh táz ér síu fore sihet .

Nihilominus tamen necesse est . uel ab deo prouideri futura . uel euenire prouisa . Nû íst áber béidero nôt . ióh kót fóre séhen chúmftigiu . ióh fóre séuniu geskéhen . Nû ist hier óuh so sámo máchunga éin-hálb . sô sie uuânent . nôt íst péiden halb .

Quod solum satis est . ad perimendam libertatem arbitrii . Târ an déro stéte . íst is knûoge ze-déro zestôredo sélb-uualtiges uuillen . uuánda nôt nímet ten geuuált .

DERIDETVR FALSA SVSPITIO .

Iam uero quam præposterum est . ut dicatur euentus temporalium rerum . causa esse æternæ præscientiæ . Vuîo hárto gréhto dáz nû míssechêret íst . táz îoman ságet . tíse fristmâligen geskihte . máchunga uuésen . dero êouuigun gótes uuízenthéite .

Quid est autem aliud arbitrari . deum ideo prouidere futura . quoniam sunt euentura . quam putare quæ olim acciderunt . causam esse illius summæ prouidentiæ? Vuáz íst iz ánderes? Tér gót uuíle uuânen fóne díu bechénnen chúmpftigiu . uuánda siu geskéhen súlen . dén chído ih uuânen . dáz ímo geskihte máchunga sîn . dero uuízentheite . [342.]

ITERVM PROPONITVR . INEVITABILEM ESSE PRÆSCIENTIAM . ALIOQVIN OPINIONEM POTIVS EAM ESSE .

Ad hec . s. inferendum est . Tára zûo íst óuh tíz zelégenne .

Sicuti cum scio quid esse id ipsum esse necesse est . ita cum noui quid futurum . id ipsum futurum esse necesse est . A'lso dáz nôte sô íst . úbe ih îeht uuéiz in præsenti . sô geskihet óuh táz nôte hína fúre . dáz ih chúmpftig uuéiz .

Sic fit igitur . ut euentus præscitæ rei . nequeat euitari . Sô geskihet îo . dáz fóre geuuízzen díng ze-léibo uuérden nemág .

Postremo si aliquis existimet . quid aliorsum . atque se habeat res . I'st áber îoman . dér daz ting ándéres áhtôt . tánne iz sî .

Id non modo scientia non est . sed est opinio fallax . longe diuersa ab ueritate scientiæ . Dáz neíst nîeht éin únuuízentheit . núbe lúkkêr vuân . férro geskéidenêr fóne déro uuârheite uuízentheite .

Quare si quid ita futurum est . ut eius euentus non sit certus ac necessarius . Fóne díu . úbe îeht tínges sô chúmftig íst . táz sîn chúmft quís neíst nóh nôte neíst .

Qui poterit id euenturum esse præscire? Uîo mág táz îoman uuízen fóre chúmftig?

Sicut enim scientia ipsa inpermixta est falsitati. ita id quod ea concipitur. aliter nequit esse. atque concipitur. Dés neuuírdet fóne diu nieht. uuánda álso uuízentheit sih nemiskelôt. zûo dien lúginen. álso nemág nieht táz si in⌣íro begriffen hábet. ánderes ergân. dánne sô iz in⌣íro begrífen íst. Ín dero scientia ligent pegriffen die geskihte. álso sie dâr ligent. sô ergânt sie nôte.

Ea namque causa est. cur scientia careat mendatio. quod necesse est. rem quamque ita se habere. uti scientia comprehendit eam sese habere. Fóne diu íst scientia dero lúgino âno. uuánda nôt íst. tingolîh sô sîn. sô sî iz erfáren hábet. táz iz sî.

Quid igitur? Vuáz nû?

Quonam modo deus hæc incerta. prænoscit futura? Diu únguis sint kóte. ze⌣uuélero uuîs fóre uuéiz er diu?

Nam si censet ineuitabiliter futura. quæ etiam non euenire possibile est. fallitur. Uuânet er diu chúmftigen nemúgen ze⌣léibo uuérden. diu dóh ze⌣léibo múgen uuérden. sô triuget în der uuân. [243.]

Quod nefas est non modo sentire sed etiam uoce proferre. Dáz méin zespréchenne íst. nieht éin zedénchenne.

At si ita uti sunt. ita ea futura esse decernit. ut æque cognoscat ea uel fieri posse. uel non fieri. V'be ér siu áber sô benéimet uuésen chúmftigiu sô siu sint. íh méino. dáz ér siu uuíze gelîcho múgen uuérden. únde neuuérden.

Quæ est præscientia. quæ nihil certum. nil stabile comprehendit? Vuáz uuízenthéite íst tánne dáz. tíu nieht kuísses. nóh stâtes in⌣íro nehábet?

Aut quid hoc refert uaticinio illo ridiculo tyresiæ? quidquid dicam. aut erit. aut non. A'lde uuîo fílo íst táz kuíssera. dánne daz hûolicha uuízegtûom sybillæ. déro sacerdotis apollinis? táz sî chád. uuâr álde lúgi íst táz íh ságo.

Quid enim præstiterit diuina prouidentia humana opinione. si uti homines incerta diiudicat. quorum est incertus eventus? Vuáz úberslât tánne gótes uuîstûom dén mênniskôn uuân. úbe er în gelicho zuîuelôt. zuîueligero díngo?

Quod si apud illum certissimum fontem omnium rerum. nihil incerti esse potest. V'be áber mít ímo állero díngo úrspringe nieht zuîueliges neíst.

Certus est euentus eorum. quæ ille firmiter præscieret futura. Sô geskéhent óuh unzuîueligo. díu ér guísso uuéiz chúmftig.

Quare nulla est libertas humanis consiliis et actionibus. quas diuina mens cuncta prospiciens. alligat et constringit ad unum euentum. Be-

diu neist ménnisko geuuáltîg an sînero tâte gûotes ióh úbeles. tén gót. tér âl fóre uuéiz. tuinget zu demo éinen. Dáz ist falsa conclusio.

SI LIBERVM ARBITRIVM NECESSITATE FVTVRORVM TOLLITVR. OMNEM ORDINEM HVMANÆ CONVERSATIONIS SVBVERTI.

Quo semel recepto. quantus occasus humanarum rerum consequatur liquet. Sól dáz sô sîn. sô neist nehéin zuîuel. uuîo gáreuuo ménniskôn ding zeslife.

Frustra enim proponuntur præmia et pœnæ. bonis malisque. In geméitûn uuérdent tánne gehéizen. lôn. únde ingélteda. gûotên ióh úbelên.

Quæ non meruit ullus liber ac uoluntarius motus animorum. Sîd téro neuuéder gescúlden nemág íro únuerlâzeno. únde ûnsélbuualtig mûotuuillo.

Idque uidebitur iniquissimum omnium. quod nunc videtur æquissimum. V'nde dánne uuirdet állero dingo únrehtesta. dáz nû réhtesta ist. [244.]

Uel puniri improbos. uel remunerari probos. I'h méino dânchôn gûoten. únde úndanchôn úbelên.

Quos non mittit ad alterutrum propria uoluntas. Tîe íro uuillo dára zûo neléitet.

Sed cogit necessitas futuri. Núbe sîe tuinget nôt tes chúmftigen.

Nec uitia igitur nec uirtutes quicquam fuerint. sed potius mixta. atque indiscreta confusio omnium meritorum. Nóh âchuste nesint. nóh chúste nesint. núbe gelih. únde úngeskéiden miskelunga állero frêhto.

Quoque nihil sceleratius excogitari potest. cum ducatur omnis ordo ex prouidentia rerum. V'nde dáz állero dingo zâligôsta ist in-gedâng zenémenne. dánne diu fóre-siht álliu ding chúmftigiu órdonoe.

Nihilque liceat humanis consiliis. V'nde sô láng is nieht negestánde ze-ménniskôn uuillen.

Fit ut uitia quoque nostra referantur ad auctorem omnium bonorum. Sô neist nehéin rât. núbe an gót. tér âl gûot kibet. únsere scúlde gesmizen uuérden.

Igitur nec sperandi aliquid. nec deprecandi ulla ratio est. Nóh kedingi. nóh flého. nemág nîoman nehéina réda gében. uuáz te uuéder súle.

Quid enim uel speret quisque. uel etiam deprecetur. quando connectit indeflexa series omnia optanda. Vués sól man gedingen. álde flého. dánne álliu gérohaftiu ding zesámine héfte indissolubiliter. in-chétenno uuîs. tiu únuuéndiga éinrihti. s. fati? V'be álliu ding háftênt in-íro órdine. sô siu benéi-

met uuúrten . sô chúmet mánnolichemo âna flêha . dáz imo sól .

Auferetur igitur unicum illud commertium . inter deum et homines scilicet sperandi atque deprecandi. Sól iz sô fáren . sô ist tiu éiniga uuándelunga geírret . únder góte únde únder ménniskôn . únde der chóuf . tér állêr gestât an gedingi . únde án flêhôn .

Promeremur siquidem prætio iustæ humilitatis . s. quæ in precibus est . inestimabilem uicem diuinæ gratiæ . Vuánda uuír gechóufên úmbe in . mit témo uuérde réhtero déumûoti . sô flêhâ sint . daz tiura gélt sinero gnâdon . A'nderen chóuf nemúgen uuír mit imo nieht trîben .

Qui solus modus est . quo uideantur homines posse colloqui cum deo . In-dîa éinûn uuîs tie liute sâment kóte chôsôn múgen .

Et ipsa ratione supplicandi . coniungi illi inaccessæ luci . prius quoque quam impetrent . V'nde sih pétondo náhen zûo demo úngesíunlichen liehte . ióh êr sie ieht erbítên . [245.]

Quæ si recepta necessitate futurorum . nihil uirium habere credantur . V'be man nû geiégenero nôte dero chúmftigôn . die uuânen sól nieht negemúgen .

Quid erit . quo possimus conecti . atque adherere illi summo principi rerum? An uuélemo dinge múgen uuír únsih tánne háben ze góte . állero dingo hêrren?

Quare necesse erit humanum genus disseptum atque disiunctum . suo fonte fatiscere . uti paulo ante cantabas . Sô mûoz tánne . álso dû míttundes súnge an dien férsen . si uis celsi iura tonantis . zescrínden sámo so léim . ménniskôn slâhta . dâna gebrócheniu . ióh keskéideniu . fône demo uuâren brúnnen . dánnân si châm .

QVID EVM AB INTELLECTV HVIVS QVESTIONIS RETARDET . IPSE SCRVTATVR .

Quæ nam discors causa resoluit fœdera rerum? Unáz úngehélli irret tiê gezúmfte . zuéio dingo . s. gótes únde mánnes . álde præscientiæ et liberi arbitrii?

O deus quis statuit tanta bella duobus ueris? Vuër gót hábet kegében sólicha ríngûn zuéin uuâren? Vuéliu sint uuâreren . dânne siu sint?

Vt quæ constent carptim singula . eadem nolint mixta iugari? Dáz tiu dûrh sih sint insúnder . nieht zesámine ne uuéllên? Vuélih necessitas mág kótes prouidentiam únde mánnes . liberum arbitrium geskéiden . siu nesîn sâment an állero mánnes tâte?

An nulla est discordia ueris. A'lde neist uuârèn nehéin ungebélli? Verum únde falsum flihent éin ánderiu. duo uera minnônt sih.

Semperque sibi certa coherent? V'nde hâbent sih îo zesámine diu guissen. i. tiu dúrh sih quisso sint?

Sed mens. i. anima obruta cæcis membris. nequit noscere tenues nexus rerum. igne oppressi luminis. A'ber dés scúld neist iz. núbe des ménnisken sêla nemág nieht fóre túmbheite uuizen íro tóugenen bánt. tiu áber dû uuéist philosophia. únde diu ih fóne dír gelírnên uuíle. Dáz íst álso er châde. Liberum arbitrium íst úns âle guis. uuánda iz skînet án dero ménniskôn tâte. Dei prouidentia íst sámo guis á n dien ánderên creaturis. tie liberum arbitrium nehábent. A'ber án des ménnisken tâte. nemúgen siu sáment sîn. A'lde úbe siu múgen. sô íst tés filo tóugen ratio. uuîo dáz sî. Tiu ratio íst ímo úbel zeiriâtenne. igne oppressi luminis. [246.] i. acie aggrauatæ mentis. mit témo geírten sinne des mûotes? Ter líchamo tûot tia sêla úngeuuáltiga íro sínnes. tén si hábeta. ér si zu ímo châme. Si ringet îo dara nâh. íro spûot is áber úbelo.

Sed cur flagrat tanto amore. reperire tectas notas ueri? Ziu íst íro dánne sô nôt. zeeruárenne diu tóugenen uuórt-zêichen dero uuârhéite?

Scitne. quod appetit anxia nosse? Uuéiz sî. dáz si uuizen uuíle?

Sed quis laborat scire nota? Vuér sól áber dés frâgên. dáz er uuéiz?

At si nescit. quid cæca petit? I'st si óuh sô blint. táz si is nieht neuuéiz. uuáz uuile si dánne?

Quis enim nescius optet quicquam? Vuér íst tér dáz uuélle. dáz er neuuéiz?

Aut quis ualeat sequi nescia? quoue inueniat? A'lde uuér mág sûochen dáz ér neuuéiz. nóh nebechénnet? álde uuár spûot is ímo zeirfárenne?

Quis ignarus noscere queat repertam formam? Vuér mág óuh pechénnen. dáz ímo únchunt íst. sô er iz óuh findet?

An cum cerneret. s. anima altam mentem. i. deum. pariter norat summam et singula? A'lde súlen uuir glóuben. dáz si béidíu uuissi. únz si gót ána sáhe. diu súnderigen. íoh tia sámenthafti?

Nunc condita nube membrorum. non in totum oblita est sui. Nû grêhto in-dien líden befinstertiu. hábet si is súmes. nî dóh álles ergézen.

Et tenet summam perdens singula. V'nde daz knôtesta uuéiz si. téilelichen neuueiz si. Nioman neíst sô gehúhtig. dáz er álles téilelíches sô uuóla gehúge. sô des knôtesten.

Igitur quisquis requirit uera.

neutro est habitu . So uuuér dero uuârhéite frâgêt . s. álso íh nû tûon an⌣dirro questione . der neist in neuuéderro geskéfte .

Nam neque nouit . nec tamen omnia penitus nescit . Nóh táz er iz állez . uuíze . nóh táz er iz álles neuuíze .

Sed summam quam retinens meminit . consulit . Nûbe daz knôtesta . dáz ér in⌣gehúhte hábet . táz úrsûochenôt er .

Retractans alte uisa . Tîefo dénchende . án dáz er sáh .

Vt queat addere seruatis oblitas partes . Táz er mit tien erhúgetên . chóme náh tien ergézenên . A'lso dér éin bûoh tar ána perfecte gelírnêt . únde échert úzenan gehúget tero summæ . únde er dîa . diccho ána chêret . táz er fóne déro óuh tes ánderes síh pehúge . Vuáz summa sî . dáz lêret únsih cicero in rhetoricis dicens . Summa facti est . [247] homicidium fecit . Singula uero sunt . quid ante rem . quid post rem . quid in ipsa re . aut circa rem factum sit . Chît îoman ze⌣úns . an necesse est euenire quæ prouidentur ? Necesse chédên uuír . Chît er áber . Et stabit liberum arbitrium ? Stabit chédên uuír . Chît er óuh . Quomodo liberum erit . quod necessarium est ? Necessitas et libertas unius rei esse non possunt . Aut si possunt . quibus nexibus colligantur . quæ sibi aduersantur ? Uuáz chédên uuír dánne ? Ube úns tie . nexus únchunt sint . sô nechúnnen uuír dírro questionis nîeht állero geántuuurten . Sô uuízen uuír échert tia summam . singula neuuízen uuír . Die singula súlen uuír hára náh lírnên fóne sélbero philosophia .

PRIMA RESPONSIO . QVIA INTELLECTVS NON RATIO THEOLOGOS FACIT .

Tum inquit illa . Dô ántuuurta sî mír .

Hæc est uetus querela de prouidentia . Díz íst tiu álta chlága fóne gótes prouidentia . dáz sî daz liberum geírre .

Marcoque tullio uehementer agitata . dum distribuit diuinationem . V'nde fóne cicerone gnûog ketríbeníu . dâr er daz uuízegtûom téilta . s. in tres partes . in⌣aruspitia . et in⌣fulguritia . et in⌣oscinia . Aruspitia uuúrten genómen fóne dien léberon dero ópfer⌣friskingo . Fulguritia fóne dien blicchen . Oscinia fóne dero fógalo rárto .

Et res quesita tibi ipsi . diu prorsus et multum . V'nde íst iz tír . dáz méinet fóne dír . éin hárto gnôto gesûochet ting .

Sed haud quamquam satis diligenter . ac firmiter hactenus expedita . ab ullo uestrum . V'nde áber îo nóh nieht keuuárlicho . nóh kuislicho gerécchet fóne íuuer dehéinemo .

Cuius caliginis causa est. Téro tímberi scúlt íst táz.

Quod motus . i. conatus humanæ rationis non potest admoueri. ad simplicitatem diuinæ præscientiæ. Dáz tes ménnisken ratio. dóh si síh is péite. níeht erréichen ne mág tîa éinfalti gotes fóre-uuízedo.

Quæ si ullo modo cogitari queat. s. saltim intellectu. quia non ualet ratione. V'be dîa îoman uuízen mág. úberstígendo dia rationem.

Nihil relinquetur ambigui. Démo neíst nehéin zuîuel an-dirro questione. Gótes præscientia íst éinfálte. uuánda er ál uuéiz. únde dáz sáment uuéiz. únde gágenuuertigo. Náls níeht hínder síh kehúgendo. nóh fúre síh ténchendo. Dér dáz pechénnet. tér íst únzuîuelig. táz óuh tie tâte liberi arbitrii. nôte in-sînero scientia sínt. [248.] náls præscientia. únde siu álso múgen sáment sîn. sô únsêr scientia íst. sáment tero ménniskôn tâte. díe sélbuualtig sínt. Vuáz írret sie dáz tero sélbuualtigi. dáz uuír die tâte uuízen?

Quod ita demum patefacere. atque expedire temptabo. si prius expendero ea quibus moueris. Tîa simplicitatem chórôn íh tír dánne geóffenon. únde gerécchen. sô íh tíh êrerôn dés errihto. únde dáz kechôson. dáz tír uuíget. únde díh zuîuelet tes liberi arbitrii.

CVR NON RECIPIAT RATIONEM. QVA SE ALII PVTANT SOLVERE QVESTIONEM.

Quero enim. cur putes minus efficacem illam rationem soluentium. Nû frágén íh tíh. ziu dû neuuânêst fróma uuésen. dîa réda dero errâtentôn dîa questionem. s. sô ste iz áhtont.

Quæ putat libertatem arbitrii nihil impediri de præscientia. Díu réda dúrh táz uuânet. i. contendit. úngeírret sîn liberum arbitrium. fóne dero præscientia.

Quia existimat præscientiam non esse causam necessitatis futuris rebus. Vuánda sî nehéin nôt-máchunga neíst futuris rebus. i. tien chúmftigên díngen. i. áfter íro uuâne. Hîer behúgên únsih. dáz er dâr fóre dísen uuân níeht nelêidezta. nóh óuh nesólti. uuánda er réhtêr íst. núbe dáz sie châden. euentum futurorum uuésen causam gótes præscientiæ.

Num enim tu aliunde trabis argumentum necessitatis futurorum? Vuánnân rátiscôst óuh tû ánderes. nôte geskéhen súlen diu chúmftigen?

Nisi quod non possunt ea non euenire. quæ præsciuntur? A~ne dáz tíu ze-léibo uuérden nemúgen. díu fóre geuuízen uuérdent? Hîer íst áber zedénchenne. uuío uuârez táz argumentum sî. Hîer háftênt álle. díe mít tírro questione ríngent. Tíu gót fóre síhet chédent

sie. díu nemúgen ze⌣léibo uuérden. Dáz íst uuâr. Díu ze⌣léibo uuérden nemúgen. díu geskéhent nôte. Dáz íst óuh uuâr. Dîen zuéin uuârhéiten. âne únderskéit fernómenên fólgêt tíu zála. nullum esse liberum arbitrium. Dén únderskeit lêret sî únsih. hína áfter. Sî lêret únsih. táz ménniskôn tâte. uuóla ze⌣léibo múgen uuérden. sô filo iz ze⌣íro sélbero natura gestât. únde íro déro hálb nehéin nôt neíst. únde sie áber ze⌣léibo nemúgen uuérden. góte ánaséhentemo. A'lso óuh úns ána séhentên. dáz éin mán sízzet. sîn sízzen nîeht ze⌣léibo uuérden nemág. [249.] tóh iz sîn hálb uuóla ze⌣léibo máhti sîn. uuánda ér máhti iz fermíten háben. Hínnân chúmet tánne díu questio. úbe úns únde góte sîn sízzen gebe uuízenthéit sînes sizzennes. Tés uuírt sús keántuuurtet. I'z kibet sia úns. sô iz keskíhet nîeht êr. A'ber gótes uuízentheit. nebítet tero geskíhte nîeht. I'z íst ímo præsens. êr iz keskéhe. Díu præsentia getûot iz ín uuízen. Sô íst tánne sús ketân díu solutio dírro questionis. Táz kót fóre síhet. uuánda er dáz ána síhet. fóne díu íst iz nôte. álso óuh táz nôte íst. táz uuír éteuuen îeht séhên tûon. dóh iz ter tûonto nôte netûe.

QVIA PROVIDENTIA NON VRGET FVTVRA. IDEO STARE LIBERTATEM.

Si igitur prænotio nullam adicit necessitatem futuris rebus. quod et tu paulo ante fatebare. V'be præscientia nehéina nôt netûot tien chúmftigên díngen. álso óuh tû gnôto fóre iáhe.

Quid est quo cogantur uoluntarii exitus rerum. ad certum euentum? Mít uuíu uuérdent tánne geduúngen díe sélbuualtigen férte. dero ménniskôn tâte. ze⌣guíssemo úzlâze? Vuánda sie âne geduuuáng sint. pedîu stât liberum arbitrium.

Et enim statuamus positionis gratia. i. causa exempli. nullam esse præscientiam. ut aduertas quod consequatur. Nû chédên échert sô chôsondo. dáz præscientia nesî. dáz tû chîesêst. uuío iz óuh tánne fáre.

Num igitur coguntur ad necessitatem. quæ ueniunt ex arbitrio. quantum attinet ad hoc. i. ad hanc rationem? Tuuínget tánne dés hálb tehéin nôt. tîe tâte. díe fóne mûotuuíllen chóment?

Minime. Dáz netûot.

Statuamus iterum esse. Nû chédên áber dáz si sî.

Sed nihil necessitatis iniungere rebus. V'nde dóh nehéina nôt tûon dien tâten.

Manebit ut opinor eadem libertas uoluntatis. integra atque absoluta. Nóh tánne uuâno ih stât ze⌣stéte díu sélba uuílleuualtigi.

ETIAM SI SIGNVM EST PROVIDENTIA FVTVRORVM . NON TAMEN EST CAVSA EORVM .

Sed inquies . Nû uuile du âber chéden .

Tametsi præscientia non est futuris necessitas eueniendi . Nesî óuh præscientia nebéin nôtegunga dien chúmftigên .

Signum tamen est necessario uentura ea esse . Sî íst tóh zeichen . dáz siu nôte chómen súlen .

Hoc igitur modo constaret . necessarios esse exitus futurorum etiamsi non fuisset præcognitio . Sô uuâre âber sâmo guis . nôte súlen geskéhen chúmftigiu . neuuâre óuh tiu sélba iro præscientia . [250.]

Omne etenim signum ostendit tantum quid sit . quod designat . non uero efficit . Zéichen óuget échert unáz iz sî . dés zéichen iz íst . iz nemáchôt iz nieht . Álso die mórgenrôten zéichenent tempestatem . únde sie dóh nemáchont .

Quare demonstrandum est prius . s. a_te . nihil contingere . non ex necessitate . i. nisi ex necessitate . Dû sólt úns zeêrest keóugen . álliu ding nôte geskéhen .

Vt appareat prænotionem signum esse huius rei . Dáz uuír dánnan glóubên . præscientiam zéichen uuésen dero nôte .

Alioquin si hæc nulla est . V'be âber sî neíst . s. necessitas .

Ne illa quidem poterit esse signum eius rei quæ non est . Sô nemág tána mêr præscientia íro zéichen sîn .

Iam uero constat . Vuír uuízen uuóla .

Probationem subnixam firma ratione . A'lles tinges kuissa stárchunga .

Non ducendam esse ex signis . Fóne zéichene neuuésen zenémenne . sô dû tûost .

Neque argumentis extrinsecus petitis . Nóh fóne férriskên râtiskôn . A'lso dû férriskên fóne signis uuile irráten . necessitatem .

Sed ex conuenientibus et necessariis causis . Núbe fóne dara zûo léitendên dingen . únde nôtemáchigên . A'lso dáz argumentum íst ex conuenientibus . et necessariis . Primus homo . quia non habuit patrem aut matrem . non est genitus . Vel illud . Quia tu hodie nec manducasti . neque bibisti . ieiunus es . Sô íst âber dáz extrinsecus kenómen . Patres nostri comederunt uuas acerbas . et dentes filiorum obstupescunt . Quia alii sunt parentes . et alii sunt filii . Non est autem aliu ieiunum esse . nisi non manducasse . et non bibisse . et non est aliud non genitum esse . nisi non habere patrem aut matrem .

PROVISA NECESSE EST EVENIRE. NVLLA TAMEN IPSIS INEST NECESSITAS.

Sed qui fieri potest. ut non proueniant ea. quæ futura esse prouidentur? Uuîo mág áber dáz sîn. dáz tîu negeskéhên. diu gót uuéiz chúmftig?

Quasi uero nos credamus. non esse euentura ea. quæ prænoscit dei prouidentia futura esse. Sámo so ih zuîueloe. núbe diu geskéhen súlin. diu gót fóre sihet.

Ac non illud potius arbitremur. V'nde íz mêr dáz nestérche.

Licet eueniant. Tóh siu geskéhên.

Nihil tamen necessitatis habere sui natura. ut euenirent. Síu an ín sélbên nehéina dia nôt háben. dánnân siu geskéhên.

Quod hinc facile propendas licebit. Táz tu hínnân liehto gechiesen máht.

Intuemur etenim plura subiecta oculis dum fiunt. Vuír séhên gnûogez. dáz fóre óugôn íst. únz man iz tûot. [251.]

Vt ea quæ spectantur facere aurigæ. inmoderandis quadrigis atque flectendis. Sô dáz íst. taz uuír séhên tûon die réitæribtela. chêrendo. s. in curuli certamine. ióh áfter íro uuillen héngendo dien réitôn.

Atque cætera in hunc modum. U'nde dâr áfter ánderíu uuérh.

Num igitur compellit ulla necessitas quicquam illorum ita fieri. Tuuínget târa zûo íro dehêinez tehéin nôt. mánnes úndanches?

Minime. Dáz netûot.

Frustra enim esset effectus artis. In-geméitûn chóndi man daz tûon.

Si mouerentur omnia coacta. V'be siu mánnes úndanches sô fûorîn.

Quæ igitur carent necessitate. dum fiunt. Tîu án demo tûonne âne nôt sint.

Eadem futura sunt sine necessitate priusquam fiant. Tîu sint óuh. êr siu uuérdên âne nôt chúmftig.

Quare sunt quædam euentura. quorum exitus absolutus sit. ab omni necessitate. Dánnân skinet. dáz súmelichíu geskéhen sûlen. déro geskiht. únde déro fárt. állero nôte inbúnden íst.

Nam arbitror nullum illud esse dicturum. I'h neuuâno ioman dáz uuéllen chéden.

Quod euentura non fuerint. priusquam fierent. quæ nunc fiunt. Táz tîu neuuârîn chúmftig. êr siu uuv'rtîn. diu nû uuérdent.

Hæc etiam præcognita. habent liberos euentus. Tîu hábetôn óuh fóre geuuízeníu. ferlâzena geskiht.

Nam sicut scientia præsentium rerum. nihil inportat necessitatis. his quæ fiunt. A'lso gréhto uuízentheit. tiu gágenuuerten nieht nenôtegôt.

Ita præscientia futurorum . nihil inportat necessitatis . his quæ euentura sunt . Tána mêr nenôtegôt tiu chúmftigen . íro fóre=uuízeda .

QVOD FVTVRORVM NVLLA DEO SIT OPINIO . QVAMVIS NON COACTA FIANT . ET QVID NOS FALLAT IN HIS .

Sed inquis . Sô chîst tu .

Hoc ipsum dubitatur . an ulla possit esse prænotio earum rerum . quæ non habent necessarios exitus . Tés sélben íst zuîuel . úbe déro diu nôte neuuérdent . tehéin fóre=bechénneda múge sîn .

Dissonare etenim uidentur . Vuánda siu dúnchent tír missehélliu .

Putasque si prouideantur . consequi necessitatem . V´nde uuânest tu . úbe siu uuérdên fóre bechénnet . táz siu nôte súlîn geskéhen .

Si desit necessitas . minime præsciri . V´be íro nôt nesi . dáz íro nehéin fóre=bechénneda nesi .

Nihilque comprehendi posse scientia . nisi certum . V´nde uuânest tu uuízenthéit nehéines tinges sîn . âne guísses . [252.]

Quod si prouidentur ea quasi certa . quorum exitus incerti sunt . V´nde úbe diu uuérdên fóre seuuen . sámo guíssiu diu dóh únguis sint . uuío sív ergángên .

Id esse caliginem opinionis . non ueritatem scientiæ . Dáz uuile dû héizen uuân . náls uuízenthéit .

Credis enim diuersum esse ab integritate scientiæ . aliter arbitrari . ac sese res habeat . A´nderes uuânen dánne iz sî . dáz netrûuuest tû zihen ze⌣gánzero uuízenthéite .

Cuius erroris causa est . Dén írreden máchôt táz .

Quod quisque existimat omnia cognosci ex⌣ui . tantum eorum quæ sciuntur . atque natura . Dáz man uuânet állero díngolih pechénnet uuérden . fóne sîn sélbes natura .

Quod totum contra est . Táz ál dâra uuídere íst .

Omne enim quod cognoscitur . Vuánda ál dáz tar bechénnet uuírt .

Non secundum uim sui . sed comprehenditur potius secundum facultatem cognoscentium . Dáz neuuírdet níeht pechénnet áfter sîn sélbes chréfte . núbe áfter démo mágene dero bechénnentôn uuírt iz erfâren . Gót nesihet tiu futura níeht áfter íro chréfte . núbe áfter sînero mágen=chréfte . Dáz siu futura sínt . dáz sínt siu an ín sélbên . uuánda siu nóh nechâmen . ímo sínt siu præscientia . âne chúmft . Tiu îoman tûot in⌣únserro præsentia . diu sínt tes tûonten hálb únnôthâfte . dóh sínt siu álso nôte . sô uuír siu séhên . Diu óuh kót ána síhet . diu sínt nôte . álso ér siu ána síhet . tér siu áber nóh in⌣futuro tûon sól . dér tûot siu dánne âne nôt . Táz

peginnet si únsih nû mít exemplis lángséimo lêren.

EX HVMANA NOTIONE AD DIVINAM NOS DVCERE TEMPTAT. INCIPIENS A SENSV EXTERIORE.

Nam ut liqueat hoc breui exemplo. Nû lôse hára. dáz íh tir is pílde gegébe spûotigo.

Eandem formam corporis. aliter uisus. aliter tactus agnoscit. Sólt tu chîesen éin sín-uuélbe corpus. tîa sinuuélbi chiuset ánderes uuio daz óuga. dánne der finger.

Ille eminus manens. iactis radiis. intuetur simul totum. Dáz óuga sciuzet târa férronân. únde chiuset taz pílde sáment.

Hic uero coherens orbi. atque coniunctus. motus circa ipsum ambitum. A'ber der finger dâr ána gelégetêr. únde ál úmbe rítentêr.

Comprehendit rotunditatem partibus. Erspéhôt er iz állez éinzên.

SENSVM EXTERIOREM. ET ALIOS INTERIORES MODOS CONSIDERANDI. DIVERSOS ESSE INTER SE.

[253.]

Ipsum quoque hominem aliter sensus contuetur. aliter inmaginatio. aliter ratio. aliter intelligentia. Sélben den ménnisken nechîesent nieht ze-éinero uuîs. tíse genámden fíer sínna.

Sensus enim iudicat figuram. constitutam in subiecta materia. Der ûzero sîn. sô daz kesíune íst. chiuset taz pílde éteuuar ána.

Immaginatio uero iudicat solam figuram sine materia. Der ínnero sín. dér imaginatio héizet. chiuset táz pílde éinez. ána dia materiam. dáz er fóre sáh án dero materia.

Ratio uero hanc transcendit. A'ber der sín. dér ratio héizet. der úberstépfet inmaginationem.

Et perpendit ipsam speciem. quæ singularibus inest. uniuersali consideratione. V'nde bechénnet er sámenthâftîgo dáz pílde. dáz súnderigo éteuuar ána skînet. An démo nomine homo. uuírt sáment fernómen. dáz éinzên. únde súnderigo geséuuen uuírdet an platone. cicerone. socrate. únde óuh súnderigo âne sîe in-gehúht chúmet.

Intelligentia uero celsior oculus existit. Táz óuga dero intelligentiæ. úber síhet tíse drî sínna.

Supergressa namque ambitum uniuersitatis. Vuánda úberstépfendo dén biuáng téro sámenthafti. dîa ratio begrífet.

Contuetur ipsam illam simplicem formam. pura acie mentis. Síhet si mit héiteremo óugen daz éinualta gótes pílde. dáz fóne díu éinfálte íst. uuánda iz in subiecta materia

íst . sô nehéin ánderez neíst . Tíu sihet óuh án demo ménnisken díe tâte . díe góte guís sínt . dóh sie ímo sélbemo únguís sîn . únde nôte geskéhent . tero gôtes uuízenthéite hálb . únde áber únnote mánnes hálb . Mít tien ûzerên sensibus . ferstándên uuír dero ûzerôn díngo . dáz sínt corpora . díu er héizet materiam . únde án dien corporibus . álde sáment tien corporibus ferstándên uuír dero corporalium . dáz sínt íro accidentia . Álso án ín sínt colores . únde figuræ . únde sáment ín íro râte . Dien sensibus fólgêt imaginatio . Dáz íst tíu pildunga . des mûotes . âne díu corpora . álso getâniu . sô díu óugen an ín sáhen . álde díu ôren hôrtôn . So uuéder ér fóre sáh . sô driskôzez pílde . álde fierskôzez . álde sínuuelbez . álde mánnes pílde . álde fógales . Álde er sáh cursum . álde palestram . álde uuíz . álde suárz . Chúmet mánne in-drôum dáz sélba gelíhnisse . daz héizet fantasma . únde illusio . úbe ér iz in-sînemo mûote sô bildôt . dáz héizet imaginatio . Sáment úns hábent bestiæ díu zuéi geméine . [254.] i. sensum et imaginationem . Ratio dáz íst tíu chráft tes sínnes . tîa der ménnisko hábet álles éino . Díu tûot in dáz uuízen . dáz er nîo negesáh . únde dés nehéin bildunga uuérden nemág . Tíu lêret ín skéiden . uerum únde falsum . bonum únde malum . únde éin fóne ándermo errâten . álso er fóne primis substantiis irrâtet secundas . únde fóne toto partem . ióh fóne parte totum . únde fóne præteritis præsentia . únde fóne præsentibus futura . Gentiles philosophi nechóndôn nîeht fúrder fernémen . âne únz tára sie díu ratio léita . Fóne díu uuóltôn sie . dáz tíu éinen díng uuârîn zeglóubenne . díu mít ratione gestérchet uuv'rtîn . sús ketânero . Si hoc est . illud est . aut si hæc sunt . illud erit . Tánnân ságeta aristotiles in cathegoriis . táz priuatio nemúge feruuándelôt uuérden in habitum . sô . dáz edentulus . fúrder dentes kuuínne . álde nâh caluitio . capillata frons uuérde . uuánda er nehéina rationem neuuíssa . nâh téro iz uuérden máhti . Dánnân geskáh súmelichên . sô cælestis sapientia chám . únde sie ládota ad intellectum diuinum . únde sie hîez klóuben resurrectionem mortuorum . et omnia esse deo possibilia . dáz sie dâr ferstîezen . únde dánnân uuúrten contenebrati . dánnân sie sóltôn uuérden illuminati . Vuíle du chéden . so uuâr ratio íst . dâr íst óuh intellectus . dáz íst áleuuâr . dâr humana ratio íst . târ íst óuh humanus intellectus . Á'ber diuinus intellectus . únde diuina contemplatio . díu íst simplex . únde spiritalis . uuánda sélbêr gót . simplex spiritus íst . Tér daz pechénnet . tér íst particeps téro sélbûn intellectus . Tíu lêret in . dáz er íst substantia

ultra substantiam . únde forma informata . sine loco . sine tempore . mundum faciens sine materia . filium habens sine alteritate . et spiritum procedentem sine motu . Die humanam rationem an dien díngen sûohtôn . die uuúrten heretici .

INFERIORA A SVPERIORIBVS CONPREHENDI . NON SVPERIORA AB INFERIORIBVS .

In quo illud maxime considerandum . Dâr dáz állero gnôtost ist zechîesenne .

Nam superior uis comprehendendi . amplectitur inferiorem . I'h méino . dáz ter óbero sín begrîfet ten níderen .

Inferior uero nullo modo consurgit ad superiorem . Der nídero negeréichot nieht ze⌣demo óberen .

Neque enim ualet aliquid sensus extra materiam . Vuánda sensus nehábet uuérches nieht âne corpus . sô . imaginatio hábet . Accidentia corporum . súlen uuír dúrh nôt án ín séhen . únde grîfen . [255.]

Vel imaginatio contuetur uniuer **sales species** [1] mûotes píldunga . dóh sî bildoe daz éiniga bílde . dáz si sah . únde . . . sî nemág táz kemêine bílde nieht kebildon . uuánda sî iz nîo negesah . . . . sól sî iz óuh tánne chîesen ?

Vel ratio carpit simplicem formam . Nóh réda neirréichot taz éinfalta gótes pílde . Sî chán únsih échert keléiten ze⌣dien formis . tie án dien substantiis ligent . únde sie nieht substantiæ nesint . núbe accidentia . A'ber gótes pílde . íst túrh sih pílde . substantia supersubstantialis . táz chît fórderôra dien substantiis . tie dir sínt stantes sub accidentibus .

Sed intellegentia quasi desuper spectans conceptam formam . diiudicat etiam cuncta quæ subsunt . A'ber intellectus . sámo so hóhor stândiu . únde dîa íro chúndûn formam ána séhendiu . dúrh chíuset si diu níderen .

Sed eo modo . quo comprehendit ipsam formam . quæ nulli alii poterat nota esse . Sî síhet ze⌣déro sélbûn uuîs tiu níderen . ze⌣déro uuîs sî dia formam síhet . tîa nehéin dero níderôn nesíhet . Vuélíu íst tíu uuîsa ?

Nam cognoscit et uniuersum rationis . et figuram imaginationis . et sensibile materiale . nec utens ratione . nec imaginatione . nec sensibus . Sî bechénnet . táz ratio únde imaginatio . únde sensus pechennent . síh tóh nestiurende mít íro dehéinero .

---

[1] Hier ist die ecke eines blattes weggerissen.

Sed prospiciens cuncta illo uno ictu mentis formaliter . ut ita dicam . Núbe éines plicches . uuéiz si siu álliu in_íro sélbero uuîs . in_dîa uuîs . sô si dia formam uuéiz . A'lso benedictus tisa uuérlt álla sáment sáh . mít kótelichemo óugen .

Ratio quoque comprehendit imaginabilia . uel sensibilia . nec utens imaginatione . nec sensibus . cum respicit quod uniuersale . Réda uuéiz óuh . dáz tiu nideren uuizen . sih tóh nestiurende . mít íro chréften . dáz állelicha zeséhenne .

Hæc est enim quæ diffinit uniuersale conceptionis suæ . ita . Dísiu íst tíu dir óuget tîa sámenthâfti . dîa siu begrífen hábet . mít tîsên uuórten .

Homo est animal bipes . rationale . Ménnisko íst éin lébende díng . zuibéine . rédohâfte .

Quæ notio cum . uniuersalis sit . tum nullus ignorat esse imaginabilem rem . sensibilemque . Dóh tíu bechénneda állelîh sî . uuér neuuéiz . táz sî óuh piledig . únde gesíhtig íst ?

Quod illa non considerat . in imaginatione uel sensu . sed in rationali conceptione . Dáz neuuéiz îo dóh sî nieht píldondo . álde geséhendo . núbe rédohâfto dénchendo . [256.]

Imaginatio quoque tametsi sumpsit ex sensibus exordium . uisendi . formandique figuras . So uuîo machunga [1] bîldonnes pedíge . fóne quinque sensibus .

Sensu tamen absente . conlustrat quæque sensibilia . Sî erféret tóh âne sensum . álliu díu gesíhtigen bílde .

Non sensibili ratione iudicandi . sed imaginaria . Náls tóh nieht mít téro chúnste des sensus . núbe mít íro sélbero chúnste .

Uidesne igitur . s. o boeti . uti utantur cuncta in cognoscendo . sua potius facultate . quam eorum quæ cognoscuntur ? Nesíhest tu nû na . uuîo álle sínna mêr bechénnên fóne íro sélbero máhte . dánne fóne déro máhte dero bechénnentôn ?

Neque id iniuria . V'nde óuh mit réhte .

Nam cum necesse est omne iudicium . existat actus iudicantis . Vuánda michel nôt íst . sîd tíu chiesunga des chiesenten tât íst .

Vt perficiat quisque suam operam . non ex aliena ui . sed ex propria potestate . Dáz îo dér sîna tât kerécche . mít sînero chréfte . náls mít ánderes chréfte .

---

[1] Das mit kleinerer schrift gegebene ist in der handschrift weggerissen.

AN CREDENDVM SIT STOICIS . QVI DICVNT VACVAS MENTES AFFICI EXTIMIS CORPORIBVS .

Quondam attulit . i. habuit porticus . s. athenis . nimium obscuros senes . Daz uuîtchélle ze⌣athenis . ínnota íu . díe hárto tief táhtigen álten . i. stoicos philosophos . Plato atheniensis philosophus . sáz pî athenis in achedemia uilla . dâr sin éigen uuás . únde lêrta sîne iúngeren . únz án sîn énde . Náh sînemo énde téilton sie síh . Súme vuúrten dâr ze⌣léibo . únde hîezen achademici . súme begóndôn uuállôn . únde hîezen perhipatetici . súme fûoren in athenas ciuitatem . únde hîezen stoici . Dén námen gáb in stoa . dáz chît porticus . in⌣démo sie dâr sâzen . únde íro uuîstûom áhtotôn .

Qui credant . i. qui crederent sensus et imaginationes inprimi mentibus . e corporibus extimis . Tîe dir uuízen uuóltôn . mánnoliches mûote ánagetân uuérden . sensus únde imagines . fóne dien ûzerên corporibus . Homines únde arbores . montes únde flumina . únde álliu corpora . díu ûzeren hálb únsér sint . tûont únsih ze⌣fínf uuîson ferstân . Uués ferstûondîn uuír . úbe síu neuuârîn ? Vuáz máhtîn uuír séhen . álde grîfen . âne corpora ? V´nde úbe íro bilde neuuârîn . uuáz pîldotîn uuír dánne in⌣únserên mûoten ? A´ba dien corporibus chómendo . getrínchent sie în daz mûot . Tára hábent sie uuég . túrh tie sensus . Uuîo uuérdent sie ána getân únserên mûoten ? Dáz tûont sie sô . dáz uuír síu lidên . náls síu unsih . únde síu únsih ána uuérdent . náls uuír síu geséhên . únde gehôrên . [257.]

Vt mos est quondam figere pressas **litteras æquore paginæ celeri stylo** quæ nullas habeat notas . A´lso dero geblânetûn tâbelun bûohstaba . . . .[1] gerizzôt uuérdent mit kríffele . Tabella íst kelîh temo mûote . kríffel corporibus . literæ demo bílde .

MENTEM SVAM VIM EXERCERE . SEPE TAMEN EXTRINSECVS EXCITARI . ET TVNC MISCERE INTERIORES FORMAS EXTERIORIBVS .

Sed si nihil explicat mens . uigens propriis motibus . U´be áber daz mûot chráftelôsez . nîeht mít sîn sélbes róskine getûot .

Sed tantum patiens iacet . U´nde iz échert mûozig líget .

Subdita notis corporum . U´ndêrtân iz tîen ána-chómenên bilden dero corporum .

Redditque cassas imagines rervm . in speculi uicem . U´nde iz

[1] Fehlt die ecke des blattes.

in⌣spîegeles uuîs hina rértet tero corporum bilde . nâh in . Uʹbe iz mêr negemág .

Unde hæc notio cernens omnia sic uigens animis . Uuánnân ist tánne diu uuizenthéit . tes mûotes . álliu ding chiesentiu .

Quæ uis prospicit singula? Uuéliu íro chráft peuuártêt siu álliu éinzen sô gnôto?

Aut quæ cognita diuidit . quæ diuisa recolligit? Aʹlde uuéliu téilet tiu íro chúnden genera in⌣species . únde sámenôt siu áber ze⌣dien hûfon dero generum? Uʹbe iz mêr neuuéiz . âne gesihtigiu ding . uuánnân uuéiz iz tánne genera únde species . tiu gesihtig nesint?

Et legens alternum iter . nunc inserit caput summis . nunc decedit in⌣infima . Uʹnde hért uuihseliga fárt tûende . ist iz éina uuila in⌣dien himeliskên . ándera uuila in⌣dien irdiskên? Hértôn trîbet iz phisicas . et theologicas questiones . Ratio tûot phisicos . intellectus tûot theologos .

Tum referens sese sibi . redarguit falsa ueris . Uʹnde sih tánne sîn sélbes ferréchenônde . irlósket iz lúkkiu argumenta . mit uuâren .

Hæc causa magis est efficiens . longe potentior est . Tisiu chráft ist kefrádera . únde filo máhtigera .

Quam illa causa . quæ patitur inpressas . notas modo materiæ . Dánne diu chráft tes mûotes . tiu diu ána getânen bilde tréget . sámo so uuáhs . álde uuázer . álde spiegelglás . in⌣dien diu bilde skînent .

Præcedit tamen passio in uiuo corpore . excitans ac mouens uires animi . Nû begágenet tóh êr dien sensibus éteuuaz ûzuuert crûozende . únde réizende die chréfte des mûotes . Uuénne ist táz?

Cum uel lux ferit oculos . uel uox instrepit auribus . Sô man îeht kesíhet . álde gehôret .

Tum excitus uigor mentis . Tánnân sâr gegrûoztiu des . . . .[1] [258.]

Vocans . quas intus species tenet . ad similes motus . applicat exteris notis . Sî diu un — — ude ûz uu . . . . . gagen súmelichên uuárben . biutet si siu . únde rértet si siu ze⌣dien sélbên zéichenen .

Et miscet imagines . formis introrsum reconditis . Uʹnde gemiskelôt si die ûzenân chómenten . ze⌣dien dâr ínne gehâltenên bílden . Aʹlle natûrliche léicha . únde álle rártâ . hábet tiu sêla in íro . Sô sî síngen hôret . sô ist iz íro lústsam . uuánda iz íro gelîh ist . Tîe proportiones fóne dien sî coniuncta ist . tîe lâzet si gérno zu íro . sô in musica geskriben ist . únde sie gágen dien ûzeren bietende . miskelôt si inéin . zuéi ding kelichiu . Vuánda óuh tér tyrannus babilóniæ ételih pílde deitatis in⌣sînemo mûote hábeta . fóne diu chád er daz ûzera

[1] Fehlt die ecke des blattes.

bílde ána séhendo . uideo uirum . similem filio dei . Ú́nde magi in egypto . ételicha uuízentheit kótes hábendo . bechnâton sie digitum dei . in⌣miraculis moysi .

SICVT NOSTRÆ . ITA ET DIVINÆ MENTIS IVDICIVM . NON EX VI ALIENA ESSE .

Quod si non insignitur . i. instruitur animus passione in sentiendis corporibus . si inquam non insignitur passione in sentiendis corporibus . Ú́be nû des ménnisken mûot . tero corporum ferstândo . fône íro ána chómeni gelêret ne-uuírt . chîesendiu sélben corpora úmbe íro bílde .

Sed iudicat ex sua ui . subiectam passionem corpori . i. subpositam imaginem sensibus corporis sui . Núbe mít sîn sélbes chréfte . díu chíuset . pegágenentíu sînen óugon . únde sînen ôron . Nû chúmet interposita ratio .

Quamuis afficiant instrumenta sensuum . forinsecus obiectæ qualitates . Tóh tíu ûzuuért pegágenenten bílde ána uuérdên . diu óugen . únde diu ôren . mít tîen uuír geséhên . únde gehôrên .

Et passio corporis . i. corporalium sensuum . antecedat uigorem agentis animi . V́nde díu tróffeni sínero sensuum . fúrefángoe sînes mûotes chráft . túrh sîh uuérchontes .

Quæ prouocet in se actum mentis . Tíu tróffeni an sih uuézze . dîa tât tes mûotes .

Excitetque quiescentes interim intrinsecus formas . V́nde sî ûf errécche . díu dar ínne îo nóh tánne lóskenten bílde . V́nz hára gât interposita ratio .

Quanto magis ea quæ absoluta sunt cunctis affectionibus corporum . non sequuntur obiecta extrinsecus in discernendo . sed expediunt actum suæ mentis . Uuîo fílo mêr cælestes substantiæ . díe állero corporum ánatrífte âno sínt? Án dien íst úrchôse . dâz sî dien ûzerên nefólgênt . an íro chîesenne . núbe sîe skéinent tîa chráft íro sínnes . [259.]

DISTRIBVTIO COGNITIONVM .

Hac igitur ratione . cessere multiplices cognitiones . diuersis ac differentibus substantiis . Sús mísseliche sínna . sínt kelâzên mísselichên substantiis . Sús hábent sie sîh ketéilet únder în .

Sensus enim solus destitutus aliis cognitionibus cessit inmobilibus animantibus . Sensus éinêr . íst kelâzen . âne die ándere drî sínna . dîen éteuuar fásto háftentên animalibus .

Quales sunt conchæ maris . et alia quæ herentia saxis nutriuntur . A´lso die méremúskela tûont . únde ánderíu álso gezógeníu . án dien stéinen chlébendo . Díu infindent échert íro .

Imaginatio uero mobilibus beluis . A´nderên lébendên . únde vuállontên . íst tára zûo gelâzen imaginatio .

Quibus iam inesse uidetur affectus fugiendi . uel appetendi . I´h méino . dîen gelúste únde úngeluste ána sint . Fóne díu ánterôt ter áffo . dáz ér die ménnisken síhet tûon . U¨be ér iz ín⌣demo mûote êr gebildôt nehábeti . sô nemáhti er iz nîeht keánterôn .

Ratio uero tantum est humani generis . sicut intellegentia sola diuini . Réda íst échert ménniskôn gelâzen . sô óuh kótes éines íst intellectus .

Quo fit ut præstet cæteris ea notitia . Fóne díu íst nôt . táz tiu uuízenthéit fórderôsta sî .

Quæ cognoscit suapte natura . nonmodo proprium . Díu fóne íro sélbero . bechénnet . nîeht éin síh sélbûn .

Sed subiecta quoque cæterarum noticiarvm . Núbe óuh tie níderen drî?

DVAS NOTITIAS AD TERTIAM NON POSSE CONTENDERE .

Quid igitur . si sensus et imaginatio refragentur ratiotinationi? Uuáz úbe mit ratione strîten beginnent tie níderen zuêne sínna?

Dicentes . nihil esse illud uniuersale . quod putet ratio sese intueri . Chédendo dáz taz uniuersale nîeht nesî . dáz sî síh uuânet uuízen .

Quod enim est sensibile . uel imaginabile . id non posse esse uniuersum . U´nde chédendo . dáz man éinzên séhen álde bíldôn mág in éina sámehâfti dáz nemúgen chómen . Uuánda socrates . únde plato únde demostenes . neguuínnent nîomêr sáment éin geméine bílde . dáz man séhen múge .

Aut igitur uervm esse iuditium rationis . nec quicquam esse sensibile . U´nde óuh chédendo . E´in uuéder ze⌣nôte uuésen . sô vuâr dáz rationi dúnchet . únde áber síh petrógen sîn án demo gesíhtigen .

Aut quia sibi notum sit plura subiecta esse . sensibus et imaginationi . A´lde sîd ín uuóla chúnt sínt . díu mán séhen mág . únde bíldôn .

Inanem esse conceptionem rationis . Rationis uuân betrógen sîn . [260.]

Quæ consideret . quasi quoddam uniuersale . quod sit sensibile ac singulare . Díu dáz kelóubet . uué-

sen sámenthaftîg . dáz kesihtîg . únde súnderîg ist .

Si ad hæc contra respondeat ratio . Uʼbe dára gágene ratio ántvuúrtet .

Se quidem conspicere in ratione uniuersitatis . quod sit sensibile . et quod sit imaginabile . Sih uuóla bechénnen in-déro rédo dero sámenthâfti . dáz sie béide uuízen .

Illa uero non posse adsurgere ad cognitionem uniuersitatis . Uʼnde âber íro neuuédera bechénnen dîa sélbûn sámenthâfti .

Quoniam non possit eorvm notitia excedere corporales figuras . Vuánde sie úber stépfen nemúgen diu ûzeren bilde .

Credendum uero potius esse de-cognitione rerum . firmiori et perfectiori iudicio . Uʼnde man báz kelóuben sól . dâr man fóne íro drîo bechénnedo strîtet . tero guisserûn . únde dero fólleglicherûn ertéilungo .

Igitur in huiusmodi lite . nonne probaremus nos potius causam rationis . nos quibus inest uis tam ratiocinandi . quam imaginandi . etiam sentiendique ? Nestûondin uuír in-disemo strîte dero ratione bî na ? Uuír dir béidiu chúnnen . ióh irrâten . ióh séhen . únde bildon ?

TERTIAM QVOQVE QVARTÆ INPAREM ESSE IVDICANDAM .

Simile quoque est . quod humana ratio putat diuinam intellegentiam . non intueri futura nisi ut ipsa cognoscit . Álso íst táz ketân . dáz ménniskôn réda uuânet . ten gótes sîn ánderes neuuízen diu chúmftigen âne sô sî uuéiz .

Nam ita disseris . Vuánda sús rédost tû .

Si qua non uideantur habere certos ac necessarios euentus . ea nequeunt certo euentura præsciri . So uuéliu únguisso . únde âne nôt chúmftig sínt . tiu nemúgen nieht kuísso chúmftigiu . fóre geuuízen uuérden .

Harum igitur rervm nullam esse præscientiam . Uʼnde chîst tû . dero sô getânon . nehéina fóre-uuizeda sîn .

Quamsi etiam credamus esse . nihil erit quod non proueniat ex necessitate . Uʼnde úbe uuír sia gelóuben súlin . dáz tánne nieht âne nôt negeskéhe .

Igitur si possemus habere iuditium diuinæ mentis . uti sumus participes rationis . Uʼbe uuír des kóteliches sínnes chîesunga háben máhtîn . álso uuír rédohafte bírn .

Censeremus iustissimum . submittere sese humanam rationem diuinæ menti sic . sicut iudicauimus oportere imaginationem . sensum . cedere rationi . Sô dûohti úns sá-

molih réht . únsera réda uuîchen gótes sinne . sô uuir irtéiltôn . sensum únde imaginationem . iro súlen uuîchen . [261.]

Quare si possumus . erigamus in cacumen illius summæ intelligentiæ . Fóne diu chóroen únsih erhéuen ûbe uuir múgîn . in⌣dîa hóhi dero fórderostûn intelligentiæ .

Illic enim uidebit ratio . quod non potest in se intueri . Sô findet târ ratio . dáz si in iro sélbûn nehábet .

Id autem est . Ír méino dáz .

Quonam modo uideat prænotio . ea etiam quæ non habent certos exitus . tamen certa . ac definita . Uuîo gótes prænotio diu hábe guissíu . únde gnôt marchotîu . diu áu in sélbên nieht kuisses ûzlâzes nehábent .

Neque id sit opinio . Ú́nde dáz nehéinen uuân nesî .

Sed potius simplicitas summæ scientiæ . Núbe éinfaltîu uuizenthéit .

Núllis terminis inclusa . Nehéin méz hábentîu . nóh úmbe márchotîu .

OPORTERE HOMINEM ERECTO CORPORE . MENTE QVOQVE ERIGI .

Quam uariis figuris animalia permeant terras . Uuîo mániges pîldes . tier áfter uuérîte fárent .

Namque alia sunt extento corpore . uerruntque puluerem . Súmiu fárent strácchendo . únde uuískendo dia érda .

Trahuntque continuum sulcum . incitata ui pectoris . Ú́nde máchônt sie átohâften slîh . mit tien brûsten gândîu .

Sunt quibus uaga leuitas alarum . et uerberet uentos . et enatet spatia longi ætheris . liquido uolatu . Ánderiu sínt . tîu mit féttachen slágezent ten uuint . únde uuîto suéibônt án dero lûtterun lúfte .

Hæc gaudent pressisse solo uestigia . Súmiu spirnent tia érda . mit tien fûozen .

Et gaudent uel transmittere uirides campos gressibus . uel subire siluas . Ú́nde uuállont siu gándo . in⌣hólze . tóh in⌣félde .

Quæ licet uideas omnia discrepare uariis formis . Tóh tû diu álliu sêhêst sih skéiden in⌣íro bílde .

Prona tamen facies hebetes ualet ingrauare sensus . Áber níder hángendez hóubet . ketûot siu háben tóuben sín . Dés sínt siu úngeskéiden .

Unica gens hominum . leuat altius celsum cacumen . Éíner der ménnisko . héuet taz hóubet ûf .

Atque leuis stat recto corpore . despicitque terras . Ióh rihtet er sih liehto állen ûf . fône érdo séhende .

Hæc figura ammonet te terrene .

nisi male desipis. Tíz pilde mánôt tih ménnisko. úbe du iz fernémen chánst.

Qui petis cælum recto uultu. exerisque frontem. animum quoque feras in sublime. Tû dir grécho den himêl síhest. únde daz hóubet ûfhéuest. taz mûot óuh ûfhéuêst. [262.]

Ne leuato celsius corpore. grauata mens inferior. pessum sidat. Nio demo líchamen ûf errihtemo. daz mûot pesuartez. níder ze ferlórni nesúcche.

QVI SIT STATVS DIVINVS.

Quoniam igitur omne quod scitur. non ex sua natura cognoscitur. sed ex natura comprehendentium. uti paulo ante monstratum est. Sid álliu ding keuuízeniu. fóne íro sélbero natura neuuérdent keuuízen. núbe fóne dero uuízentôn. só uuír óuh fóre ságetôn.

Intueamur nunc quantum fas est. quis sit status diuinæ substantiæ. Só séhên nû gágen dés iz mûoza sî úns. uuélea státa gótes substantia hábe.

Vt possimus etiam cognoscere. quænam sit eius scientia. Dáz uuír óuh chîesen múgîn. uuîolih sîn scientia sî.

Est igitur commune iudicium omnium ratione uiuentium. deum æternum esse. Dáz kót êuuig sî. dáz íst állero rédohâftero geméine gelúbeda. Dáz kechúren sie álle.

Consideremus igitur. quod sit æternitas. Nù séhên uuáz æternitas sî.

Hæc enim patefacit nobis pariter. diuinam naturam. et diuinam scientiam. Sî lêret únsih târ míte bechénnen gótes naturam. únde gótes uuízenthéit.

Est igitur æternitas. tota simul possessio. et perfecta possessio interminabilis uitæ. Êuuighéit íst fólliu. únde sámenthaftiu hába. des únéntlichen líbes.

Quod ex collatione temporalium clarius liquet. Táz skînet óffenôr fóne dero fríst mâligon uuíder-mézungo.

QVOD TEMPORE CVRRIT LICET INFINITO. NON ESSE ÆTERNVM.

Nam quicquid uiuit in tempore. id procedit præsens in futura. Uuánda dáz in-fríste lébet. táz lóufet fóne gágenuuerti ze-chúmftigi.

Nihilque est constitutum in tempore. quod possit pariter amplecti. totum spatium uitæ suæ. Nóh úneuuig ting neíst nehéinez. dáz sáment múge begrífen. állen sinen líb.

Sed nondum quidem apprehendit crastinum. iam perdidit hesternum.

Núbe fóre íst ímo nóh taz mórgeniga . ingángen íst ímo daz késteriga .

In hodierna quoque uita . Íóh án demo hûotigen líbe . dér únder demo géstérigen íst . únde únder demo mórgenigen .

Non amplius uiuitis . Nelébent ir mêr .

Quam in illo mobili et transitorio momento . Dánne án demo stételòsen . únde hína fértigen stúpfe . Vuír nelébeên nieht an præterito . nóh an futuro . án demo præsenti bírn uuîr ìo . Nóh státon nemúgen uuír nieht an démo sélben . Chómendo ferlóufet iz . Únde úbe iz îoman uuíle zéigon demo ándermo . [263.] dér mág échert éinêst chéden chûmo . íz íst nû . sâr ánderêst chît er nôte . iz uuás nû . úbe er dáz sélba zéigôn sól . Sô getân íst únsêr præsens .

Quod igitur patitur conditionem temporis . Táz îo líden sól dîa geskáft fríste .

Licet illud nec cæperit umquam esse . nec desinat . sicut aristoteles censuit de mundo . Dáz táz ánafáng nehábe . nóh ûzlâz . só aristotiles uuánda fóne dírro uuérlte .

Uitaque eius tendatur cum infinitate temporis . Únde sîn líb síb strécche . mit únende zítes . i. præteriti . præsentis . et futuri .

Nondum tamen tale est . ut iure credatur æternum esse . Dáz neist îo nieht sôlih táz iz êunig héize mit réhte .

Non enim comprehendit atque complectitur simul totum spacium uitæ . licet infinitæ . Vuánda iz nieht sáment nebegrífet . só êwig tûot . állez táz uuîtuobele sînes líbes . tóh sîn líb énde nehábe .

Sed nondum futura transacta iam non habet . Núbe éin tempus íst ímo fóre . dáz ánder íst hína .

Quod igitur pariter comprehendit ac possidet totum plenitudinem interminabilis uitæ . Dáz áber sáment pesízzet . únde úmbe hábet tîa ólangi sînes líbes únéntliches .

Cui nec futuri quicquam absit . nec præteriti fluxerit . Sô . dáz ímo des chúmftigen nieht ábuuertig nesî . nóh ímo nieht ergángenes enfárn nesî .

Id perhibetur iure æternum esse . Dáz héizet mit réhte êuuig .

Idque necesse est et sui compos esse . Únde dáz chît man nôte síh fermúgen sîn sélbes .

Et præsens sibi existere . Únde ímo sélbemo sîn gágenuuerte .

Et habere præsentem infinitatem . mobilis temporis . Únde sámo gágenuuerte háben . ál dáz únende des lóufenten zítes .

Unde non recte quidam putant . Fóne díu uuánent tîe unréhto .

Qui putant . cum audiunt uisum esse platoni . nec habuisse hunc mundum initium temporis . nec habiturum defectum . Díe des uná-

nent . sô sie ságen hórent . táz platoni dísiu uuérlt nedûohti háben ánagénne zîtes . nóh énde .

Conditum mundum . hoc modo fieri coæternum conditori . Dísa gescáffenûn uuérlt . ze⌣déro uuîs ében êuuig sîn demo sképfen .

Aliud est enim duci per interminabilem uitam . quod plato tribuit mundo . Uuánda âne énde líb háben . dés plato iáh tero uuérlte . dáz íst éin .

Aliud complexam esse pariter totam præsentiam interminabilis uitæ . A'nder íst . sáment uuésen begriffena . álla dîa gágenuuerti dés îo uuérenten líbes .

Quod proprium esse diuinæ mentis manifestum est . Táz óffeno éigen íst tes kótes sínnes .

Neque deus debet quantitate temporis uideri antiquior conditis rebus . [264.] Nóh kót nesól úns túnchen uuésen fórderôra sînen creaturis . an déro álti des zîtes .

Sed potius proprietate simplicis naturæ . Núbe mêr an déro îmo éigenun éinualti sînero naturæ .

DIVTVRNITATEM TEMPORIS . EMVLATIONEM HABERE ÆTERNITATIS .

Hunc enim præsentarium statum inmobilis uitæ . inmitatur ille infinitus motus temporalium rerum . Dîa sélbûn státa des kágenuuerten líbes . únde dés îo ze⌣stéte stânten líbes . péitet sih ánterôn dísiu unerdrózena fárt tero uuérlte .

Cumque non possit effingere eum . atque æquare . U'nde sô sî in geánterôn nêmág . nóh sih îmo geébenon .

Deficit ex inmobilitate inmotum . Sô gelóubet sî sih áber dero stâtigi . în dia únstatigí .

Et a simplicitate præsentiæ decrescit in infinitam quantitatem futuri . ac præteriti . U'nde ába déro éinualtun gágenuuerti . gefállet sî în-dîa únéntlichun mánegfalti fergángenes zîtes . ióh chúmftiges .

Et cum nequeat . s. ille motus temporis possidere totam pariter . plenitudinem uitæ suæ . U'nde sô dîu sélba fárt . sáment pefáhen nemág . álla dîa fólleglichi sînes líbes . sô êuuigheit tûot .

Uidetur aliquatenus æmulari illud . quod non potest implere . atque exprimere . hoc ipso . quod numquam desinit aliquo modo esse . Sô gedûnchet sî . an dîu dáz sî îo uuéret . éinez ételiches téiles keánterôn . démo sî sih tóh fólleglicho geébenôn nemág .

Alligans se ad qualemcumque præsentiam . huius exigui . uolucrisque momenti . Sih hábende ze⌣déro so uuîo uuertlichun gágenuuerti . dísses chléinen . únde uerscúpfenten stúpfes .

Quæ præsentia quoniam gestat quandam imaginem . illius manentis

præsentiæ. U'nde uuánda sî éteuuaz pildot. tîa ze‿stéte stândun gágenuuerti.

Id præstat. s. eadem præsentia. quibuscumque contigerit. ut uideantur esse. Gibet si dáz tien sî ána ist. táz siu gedúnchen uuésen.

Quoniam uero non potuit manere. Uuánda sî dóh státe uuésen nemáhta.

Arripuit infinitum iter temporis. Hinder stûont sî dîa fárt. téro in zîte énde neuuirdet. Zegât tiu fárt. sô ist óuh tempus zegángen.

Eoque modo factum est. ut continuaret uitam eundo. Unde sô ist keskéhen. dáz si íro lîb fárendo geáteháftoti.

Cuius. s. uitæ plenitudinem. complecti non potuit permanendo. Dés lîbes sámenthafti. sî begrîfen nemáhta ze-stéte stândo. [265.]

Itaque si uelimus imponere rebus digna nomina. sequentes platonem. U'be uuir gréhto nû uuéllên skáffôn dien dingen nâh platone geristige námen.

Dicamus quidem deum æternum esse. mundum uero perpetuum. Sô chédên gót uuésen êuuigen. dia uuérlt uuériga.

HIS PRÆMISSIS. AD SOLVENDAM QVESTIONEM CONVERTITVR.

Quoniam igitur omne iudicium comprehendit sibi subiecta secundum sui naturam. Uuánda álliu chîesunga. nâh íro sélbero máhte chíuset. táz íro fóre óugôn ist.

Est autem deo semper æternus. ac præsentarius status. U'nde uuánda góte ist. êuuig státa. ióh ánauuartigiu.

Scientia quoque eius supergressa omnem motionem. i. cursum temporis. manet in simplicitate suæ præsentiæ. Sô ist óuh nôte sîn uuizenthéit uuésendiu. án déro éinfaltun gágenuuerti. úberstîgendiu. állen uuéhsel zîtes. U'be diu sélba gágenuuerti sáment álliu díng nebegríffe. sô ne uuâre sî nîeht êinfalte. Fóne diu chît er sâr nâh.

Et complectens infinita spatia præteriti. ac futuri. U'nde sáment pefáhende dîe únéntlichen uuîtinâ præteriti únde futuri.

Considerat omnia in sua simplici cognitione. quasi iam gerantur. Sihet si álliu díng in‿íro êinualtun bechénnedo. diu hína sínt. ióh nóh fóre sínt. sámo siu îo ána getân uuérden.

QVOD DEI POTIVS EST. SCIRE ET PROVIDERE. QVAM PRÆSCIRE. ET PRÆVIDERE.

Itaque si uelis pensare præsentiam. qua cuncta dinoscit. Uuile dû bedénchen sîna gágenuuerti. fóne déro ér iz állez uuéiz.

Non estimabis esse præscientiam. quasi futuri. Sô nechîst tu nîeht ín háben fóre=uuízeda. sámo so chúmftiges.

Sed rectius scientiam numquam deficientis instantiæ. Núbe réhtôr uuízentheit. téro ímo úngeuuángtun gágenuuerti.

Unde non præuidentia dicitur. sed potius providentia. Bedíu neheizet sî nieht fóre=síht. núbe mêr férriv óbesiht.

Quod porro constituta a rebus infimis. Túrh táz sî férro ständiu. fóne dien níderên díngen.

Cuncta prospiciat. quasi ab excelso cacumine rerum. Siu állíu óbenân férro óbe séhe. sámo so ába démo hóhesten chapfe dero uuérlte?

EX DEI ASPECTV NON NECESSARIA FIERI. QVÆ VIDENTVR. SICVT NEC NOSTRO.

Quid igitur postulas. ut fiant necessaria. quæ lustrentur diuino lumine? Ziu gedénchest tû. dáz tíu nôt máchoe. díu gótes óugen ána séhent? [266.]

Cum ne homines quidem faciant quæ necessaria uideant? Dánne nóh ménnisken nôthaftíu netûên. díu sie séhent?

Num enim tuus intuitus addit eis aliquam necessitatem. quæ cernis præsentiam? I'nno? Tûot tîn ánasíht tehéina nôt tîen. díu dû síhest?

Minime. Dáz netûot.

Atqui. si est digna collatio diuini præsentis et humani. Zeuuâre. úbe dehéin géristig uuídermezunga sîn mág. mánnes únde gótes kágenuuerti.

Uti uos uidetis quædam. hoc uestro temporario præsenti. A'lso ír gréhto ételichíu séhent in⌣dírro uuérlt múrgfarun kagenuuerti.

Ita ille omnia cernit suo æterno. Sô síhet er siu állíu. in⌣sînero éuuigun gágenuuerti.

Quare non mutat hæc diuina prænotio. naturam rerum. et proprietatem. Fóne díu neuuéhselot nieht tísiu gótes fóre⌣bechénneda. dîa natura. únde dîa éigenháfti dero díngo.

Taliaque spectat apud se præsentia. qualia prouenient olim. in tempore futura. U'nde síhet er siu nû sô gágenuuertíu ímo. sô siu nóh uuánne in⌣zíte chúmftig sínt.

NECESSARIA ET NONNECESSARIA. DEVM CERNERE ET DISCERNERE.

Nec confundit iuditia rerum. i. meritorum. s. secundum hoc. quod tu prius dixisti. Perdito libero arbitrio. nec uitia. nec uirtutes quicquam esse. sed omnium merito-

rum . mixtam et indiscretam confusionem . Ú́nde negeírret er nîeht sînîu gerihte . sô dû in zihest . núbe ér skéidet tie frêhte .

Dinoscitque uno intuitu suæ mentis . tam necessarie uentura . quam non necessarie . Ú́nde in éinero ánauuarto sînes mûotes . sihet er . díu benôte chúmftigen . únde âne nôt .

Sicuti uos . cum pariter uidetis hominem ambulare in terra . solem oriri in cælo . Álso óuh ír tûont . sô ír sáment séhent . ten ménnisken in‿érdo gân . únde dia súnnun in‿hímele ûf-kân .

Quamquam simul conspectum sint . utrumque tamen discernitis . Tóh ír ío uuéder sáment séhênt . ír skéident siu dóh .

Et iudicatis hoc uoluntarium . illud esse necessarium . Ú́nde áhtont ír daz éina nôte geskéhen . daz ánder âne nôt .

Ita igitur diuinus intuitus despiciens cuncta minime perturbat qualitatem rerum . Sô tûot kótes óuga . Ál óbenan ánaséhende . neuermiskelôt iz nîeht tîa uuîolichi dero dingo .

Apud se quidem præsentium . ad conditionem uero temporis futurarum . Í́mo gágenuuertero . únde áber zîtes hálb chúmftigero .

Quo fit . ut hoc non sit opinio . sed potius cognitio nixa ueritate . Dánnan neist ímo dáz nehéin uuân . núbe uuârhaftîu bechénneda . [267.]

Cum cognoscit quid exstaturum esse . quod idem non nesciat carere necessitate existendi . Dánne er dáz uuéiz . uuésen hina fúre . dáz âne nôt tánne uuésen chán . s. dánne iz chúmet hina fúre .

SI IN HVNC MODVM SYLLOGISMVS NECTATVR . QVOMODO EVADENDVS SIT .

Hic si dicas . quod euenturum deus uidet . id non euenire non posse . quod autem non potest non euenire . id ex necessitate contingere . Uuile du hîer chéden proponendo . dáz kót sihet chúmftig . táz nemág ze‿léibo uuérden . álso iz uuâr íst . únde assumendo dáz ze‿léibo uuérden nemág . táz sól nôte geskéhen . dáz óuh uuâr ist .

Meque astringere ad id nomen necessitatis . Ú́nde uuile dû mih tánne duuingen . concludendo ze‿démo námen dero nôte . ál sús .

Quod deus uidet euenturvm . id ex necessitate contingere . Dáz kót sihet chúmftig . táz keskíhet nôte . uuánda óuh táz uuâr íst . uuáz tûon ih is tánne ?

Fatebor quidem rem solidissimæ ueritatis . Sô íiho íh téro . sô . mit syllogismo gestárhtun uuârhéite .

Sed cui uix aliquis accesserit . nisi speculator diuini . Áber sô ge-

tânero . déro sîh îoman chûmo ferstânde . âne dér gôteliches tinges ânauuúrte íst .

Respondebo namque . I'h chído gréhto .

Idem futurum cum refertur ad diuinam notionem . necessarium esse . cum uero perpenditur in⌣sua natura . liberum prorsus uideri . atque absolutum . E'in ding chúmftigez . péidíu sîn . íoh nôthâfte [1]. sô man síhet ze⌣gótes uuízenthéite . íoh ferlâzen . únde sélbuualtîg . sô man ze⌣sîn sélbes natura síhet . Hîer íst tiu questio soluta . díz íst tér tóugeno nexus . dér zuéi repugnantia sáment ketûot uuésen an éinemo dínge .

EXPLANATIO EIVSDEM SENTENTIÆ . EX HOC QVOD DVÆ NECESSITATES SVNT . VT IN PERIERMENIIS ARISTOTELIS LEGITVR .

Duæ sunt etenim necessitates . Zuô nôte sínt .

Una simplex . E'íniu íst éinualte . únde âne íba .

Veluti quod necesse est omnes homines mortales esse . A'lso diu íst . táz álle ménniskên nôte tôdig sínt .

Altera conditionis . A'nderíu íst mít íbo . únde mít kedíngun .

Ut si scias aliquem ambulare . eum necesse est ambulare . A'lso diu íst . U'be du uuéist éinen mân gân . dáz tánne nôt íst . táz er gánge .

Quod enim quisque nouit . id esse aliter . ac notum est nequit . Táz man uuéiz . uuío mág táz ánderes sîn . âne sô man iz [2] uuéiz ? [268.]

Sed hæc conditio . minime secum illam simplicem trahit . A'ber dísiu gedingota nôt . nefûoret tia bárun nôt mít íro nîeht . íh méino . úbe er gérno gât . táz er óuh sâr úndanches kánge .

Hanc enim necessitatem . non propria facit natura . sed conditionis adiectio . Uuánda dísa nôt neuuúrchet nîeht tiu natura . núbe dáz man úbe dára zûo chît .

Nulla enim necessitas cogit incedere uoluntate gradientem . Uuánda nehéin nôt netûot kân . den gérno gânten .

Quamuis necessarium sit eum incedere cum graditur . So uuío míchel nôt sî . dáz er gánge . sô er gât .

PRÆSENS DEI . EX NOSTRO PRÆSENTI PENSANDVM ESSE .

Eodem igitur modo . si quid uidet præsens prouidentia . id esse ne-

[1] Verbesserung auf dem rande. | [2] Verbesserung.

cesse est. Ze⌣déro sélbun uuîs íst nôt. so uuáz tíu gágenuuerta fóre⌣síht ána sihet. táz iz sô sî.

Tametsi nullam habeat necessitatem naturæ. Dóh iz nehéina natûrlicha nôt nehábe.

Atqui. ea futura quæ proueniunt. ex libertate arbitrii. contuetur deus præsentia. Zeuuâre sihet kót tíu gágenuuertíu. díu nóh tánne chumftig sint. fóne sélbuualtigemo uuíllen.

ITEM REPETITVR. NATVRAM FVTVRORVM EX ALIA PARTE ESSE NECESSARIAM. EX ALIA ABSOLVTAM.

Hæc igitur. s. futura relata ad intuitum diuinum. necessaria fiunt per conditionem diuinæ notionis. Táz íst úmbe disiu daz knôtesta. dáz siu gótes ánasihte hálb nôte uuérdent. áfter déro geskéfte gótes uuízentheite. uuánda sîn uuízentheit sô getân íst.

Per se uero considerata. non desinunt ab absoluta libertate suæ naturæ. A'ber dúrh sih kechórniu. ueuerliesent siu nieht. tîa sélbuualtigun ferlâzeni íro naturæ.

Fiunt igitur procul dubio cuncta. quæ cognoscit deus esse uentura. Nu geskéhent kréhto âne zuíuel. díu gót fóre uuéiz chúmftigiu.

Sed quædam eorum proficiscuntur ex libero arbitrio. Nóh tánne chóment siu súmiu. fóne sélbuualtigemo uuíllen.

Quæ quamuis eueniant existendo. U'nde so uuîo siu geskéhên uuésendo.

Nam mittunt tamen propriam naturam. Sie neferliesent tóh nieht íro naturam.

Qua etiam non euenire potuissent. priusquam fierent. Fóne déro siu óuh ze⌣léibo uuérden máhtin. êr siu geskáhîn.

ITEM DE DISCRETIONE DVARVM NECESSITATVM.

Quid igitur? refert non esse necessaria. s. futura præscita? Uuáz skéidet siu dánne dána. siu nesîn necessaria? [269.]

Cum eueniant modis omnibus instar necessitatis. propter conditionem diuinæ scientiæ. Sid siu in⌣állên sint ze⌣uuîs nôte geskéhent. álso iz kelégen íst in⌣gótes uuízentheite? U'mbe dîa gelégeni siu nôte geskéhent.

Hoc scilicet. s. refert. Táz skéidet siu.

Quod eas referre facit. Táz tíu skéidet.

Quæ paulo ante proposui. Díu íh târ fóre ze⌣bílde gáb. Uuéliu sint tíu?

Sol oriens. et homo gradiens.

Tíu irrinnenta súnna . únde der gânto mán .

Quæ dum fiunt . non fieri non possunt. Tíu zuéi nemúgen nîeht ze⌣léibo uuérden . únz siu geskéhent.

Eorum tamen unum necesse erat existere . priusquam fieret . alterum uero minime. Dáz éina sólta áber nôte uuérden . êr iz uuúrte . dáz ánder nîeht nôte.

Ita etiam procul dubio existent . quæ deus habet præsentia. A'lso sint tíu âne zuîuel . diu gót in⌣stnero gágenuuerti hábet.

Sed eorum hoc quidem descendit de necessitate rerum . illud uero de potestate faciendum. A'ber íro súmelih chúmet fóne nôte . súmelih fóne dero tûonton geuuálte.

Haud igitur iniuria diximus. Fóne diu châden uuír mit réhte.

Hæc necessaria esse . si referantur ad diuinam noticiam. Dísiu nôthaftíu sîn . sô man hína síhet ze⌣gótes uuízentheite.

Si per se considerentur absoluta esse nexibus necessitatis. Sô man siu áber dúrh sih chíuset . inbúndeníu sîn . únde únnôthaftíu.

Sicuti omne quod patet sensibus . uniuersale est . si referas ad rationem. A'lso díngolih táz man séhen mág . únde grîfen . âllelih íst. úbe man ze⌣déro rédo síhet.

Si respicias ad se ipsa singulare. U'nde áber éinluzze . úbe dû dâr ána uuártêst. Tíu uuír ána séhên . díu sínt îo éiniu . únde éinlúzziu . sô plato íst . únde cicero . únde állia indiuidua . déro sélbon íst îo uuelez állelih . uuánda iz homo íst . álde bos . álde equus . álde lignum . álde lapis. Uuánda hic homo óuh íst homo . bediu [1] íst er béidiu . ióh singulare . ióh uniuersale . Hunc hominem gesíhet taz óuga. échert hominem uuéiz tiu ratio. Dáz lêret in cathegoriis aristotiles.

SI MVTATA VOLVNTAS . ELVDERE POSSIT PROVIDENTIAM .

Sed inquies. Nû mág keskéhen chîst tu.

Si situm est in mea potestate mutare propositum . euacuabo prouidentiam. U'be in⌣mînero geuuálte stât. zegeánderuuîsonne minen rât . sô eruuéndo ih tia fóresíht.

Cum mutauero forte quæ illa prænoscit. Tánne ih ódeuuano geuuéhselôn . dáz sî fóre uuéiz.

Respondebo. Dés ántuuurto ih.

Te quidem posse deflectere propositum tuum. Dih uuóla múgen uuéhselôn dînen uuillen.

---

[1] Aus „pediu“ verbessert.

Sed non posse te uitare diuinam præscientiam. Náls áber fermîden dia gôtes uuizentheit. nóh íro infáren. [270.]

Quoniam præsens ueritas prouidentiæ intuetur. te id posse. Vuánda diu gágenuuerta uuárheit tero fóresihte. chíuset. tih-táz kemúgen.

Et an facias. U'nde uuéder dû iz tûêst.

Quoue conuertas. Ióh uuára du gerâtêst.

Sicuti non possis effugere intuitum præsentis oculi. A'lso du óuh nieht infáren nemáht téro ánasihte des kágenuuerten mánnes óugen.

Quamuis te conuerteris libera uoluntate in uarias actiones. Tóh tu dih tînero uuille-uuarbun chêrest in-misseliche tâte.

SI VARIARI POSSIT PRÆNOTIO. VT VOLVNTAS VARIATVR.

Quid igitur inquies. Uuío nû chîst tu.

Ex meane dispositione mutabitur scientia diuina? E'in uuanchot nû gótes uuizentheit. náh mînero sképfedo. diu mir mittundes ûf uuirdet?

Ut cum ego uelim. nunc hoc. nunc aliud. illa quoque uideatur alternare uices nascendi? Sô. dáz sî múge sâment mír hértuuéhselunga tûon des uuízennes. nâh tîu íh uuîlon éinez uuile. uuîlon ánderez?

Minime. Dáz netûot.

Diuinus namque intuitus. præcurrit omne futurvm. Gótes óuga gefúreuangot. ál dáz chúmftig íst.

Et retorquet ac reuocat ad præsentiam propriæ cognitionis. U'nde gechêret iz. ióh kéuuéndet iz. zedéro gágenuuerti sînero bechénnedo.

Nec alternat ut estimas uice prænoscendi. nunc hoc. nunc illud. Nóh ér neuuîluuandot nieht án demo bechénnenne. nû díz. nû dáz.

Sed manens. præuenit atque complectitur uno ictu mutationes tuas. Núbe îo ze-stéte stândo. fúre fáhet er. únde úmbe fáhet er éines scúzes. tîna uuéhsela.

DEI PROVIDENTIAM EX SIMPLICITATE IPSIVS ESSE. NON EX EVENTV RERVM.

Quam præsentiam comprehendendi omnia. uisendique. non sortitus est deus ex prouentu futurarvm rervm. Dîa îo gágenuuerti sînes ánaséhennes. únde úmbe hábennes álliu díng. neguuán er

nîeht fóne dero chúmftigon gebúredo.

Sed ex propria simplicitate. Núbe fóne éigenero éinfalti. dîa únsih intellectus lêret. náls ratio.

Ex quo illud quoque resoluitur. quod paulo ante posuisti. Mit tiu íst óuh tés keántuurtet. táz tu fóre châde.

Indignum esse. si dicantur nostra futura. præstare causam scientiæ dei. Ungeristlih sîn. úbe ioman dés kedénche. dáz únseriu futura. gótes uuizentheit récchen.

Hæc enim uis scientiæ. Disiu sélba chráft sinero uuizentheite.

Complectens cuncta sua præsentaria notione. A'lliu ding mít íro ánauuartigun bechénnedo úmbefâhende. [271.]

Ipsa constituit modum omnibus rebus. Gíbet si uuisun állen dingen. náls siu íro.

Nihil uero debet posterioribus. Nóh tien áfter nâh chomentên. nehábet sî zedânchonne sámo so sî iz fóne in gelírnenne.

LIBERVM STARE ARBITRIVM. ET PRO MERITIS PRÆMIA DISPENSARI.

Quæ cum ita sint. manet mortalibus intemerata libertas arbitrii. Vuánda dáz állez sô íst. pedíu íst ménniskôn úngenómen íro uuíllouualtigi.

Neque iniquæ leges proponunt præmia. pœnasque uoluntatibus. solutis omni necessitate. U'nde mit réhte gehéizent êo-bûoh ferlâzenên uuillôn. lôn. ióh ingélteda.

Manet etiam desuper spectator cunctorvm præscius deus. U'nde íst óbenân dér ál séhento. únde fóre uuízento gót.

Et æternitas uisionis eius semper præsens. concurrit cum futura qualitate nostrorum actuum. U'nde díu êuuiga gágenuuerti sînero gesíhte. inchît téro chúmpftigun uuíolichi únserro uuércho.

Dispensans præmia bonis. supplicia malis. Spéndondo gûot kûotên. únde úbel úbelên.

Nec frustra positæ sunt in deo. spes. precesque. Nóh kedingi. únde flêhâ neuuérdent nîeht in-geméitun ûfen gót kesézzet.

Quæ cum rectæ sint. non possunt esse inefficaces. Tie dánne ferfâhent. sô sie réhte sint.

EPILOGVS.

Auersamini igitur uitia. Fóne díu léidezent tie âchuste.

Colite uirtutes. Minnont túgede.

Subleuate animum ad rectas spes.

Hábent íuueriu mûot an réhtero gedingi.

Porrigite humiles preces in excelsa. Frúmment ze⌣hímele déumuote flêhâ.

Magna necessitas probitatis. indicta est uobis. si non uultis dissimulare. Íuuih tuuínget míchel nôt ze⌣dero gûoti. úbe ír is iéhen uuéllent.

Cum agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis. Uuánda íuuere tâte. dér êotéilare úberuuártet. têr ál sihet.

Hîer múgen uuír chîesen. dáz boetius nâh tîsemo quinto libro. mit temo tôde dés keirret uuárd. dáz ér nemûosa fernémen fône philosophia. diu sî ímo gehîez. hára nâh zeságenne.

EXPLICIT LIBER QVINTVS BOETII CONSVLIS.

DES

MARCIANUS MINEUS FELIX CAPELLA

VERMÄHLUNG

DES MERCUR MIT DER PHILOLOGIE.

Handschrift 872. Jahrhundert XI.

EINLEITUNG.

»Codex rescriptus. Argumentum primæ scripturæ sæculo X exaratæ erant regulæ grammaticæ, ut ex titulis capitalibus, quorum aliqua adhuc vestigia adparent, liquido patet. Eorum unus pag. 19 hæc habet: EXPLICIT LIBER I. ille pag. 34 DE NOMINATIVO inscribitur, ille pag. 24 DE NOMINE, pag 66 DE ORATIONE et pag. 75 DE DICTIONE. Liber exiguus 4 digitis latus et 5 altus latis tamen marginibus. Nullius videtur fuisse valoris, alias non post annos centum jam foret discerptus, et membrana rescripta.

Raro casu textus posterior et rescriptus priorem pretio multum superat, cum sit celebris translatio teutonica illius figmenti, quod Martianus Capella sæculo V de nuptiis philologiæ cum Mercurio composuerat; quam ob aliquam affinitatem, quæ ei cum psalmis abs Notkero Labione teutonice redditis intercedit, huic uiro erudito adscribendam esse periti falso existimavere. Non integra Martiani fabula, ut abs Hugone Grotio edita legitur, hic translata reperitur, sed tantum liber primus et secundus ejusdem.

Huic translationi sæculi XI colligati sunt duo commentarii in Evangelia sæculo XIII scripti.

Eadem translatio, et illa Boetii in cod. 825 abs eodem authore videntur adornatæ, cum voces eædem in iisdem formis ubique recurrunt, differunt autem a Notkeri Labeonis translatione psalmorum; et hinc ne utiquam huic adscribi possunt, ni quis certum faciat, formas Notkeri per librarium immutatas fuisse. Ex iis quæ pag. 105, linea 4 dicuntur, elucet: ex Slavis ævo Carolingo in captivitatem redactis ac in Germaniam deductis, Hazchorum (Zechen) coloniam in nostra vicinia consedisse, et pro anthropophagis

habitos fuisse. Qua assertione abs Authore coævo prolata in Bohemia docti viri his annis multum vexati fuere.«

v. Arx, in der handschrift.

Die zweifel, welche v. Arx gegen Notker den teutschen als urheber dieser übersetzung erhebt, finden ihre erledigung in dem zeugniss, das sich unser verfasser in dem briefe an Hugo, den bischof von Sitten (s. s. 4 dieses bandes) ausstellt, und die erhobenen bedenken ihre erledigung in dem, was von Arx selbst angedeutet hat.

Was die ausgabe Graffs anbelangt, so hat derselbe, wie bei dem Boethius, dadurch gefehlt, dass er den lateinischen text nicht nach der handschrift, sondern nach den ausgaben von Kopp und Götz gegeben; denn latein und teutsch stimmen öfters nicht überein, und man wird leicht verleitet, den grund der abweichung in einem andern umstande zu suchen. von unzähligen beispielen nur einige. kap. 10, s. 21 der handschrift, gibt Graff: »hincque est, quod ille (st. »illic«, wie die handschrift bietet) phœbus, et hic uocitetur auricomus«, wozu dann natürlich die übertragung »dâr« und »hîer« nicht stimmt. kap. 11, im anfange: »ut ad eum«, statt »ut ad deum«, mit der übersetzung »ze démo góte«. ebendaselbst, etwas weiter unten, gibt Notker »rutilans«, wozu sein teutsch (»uuás rôt«) viel besser passt, als zu dem Graffischen »rutilantes«. ärger ist folgendes beispiel aus dem zwölften kapitel: »Non tamen fortunas omnes inuolutas illi gurgites sanguineus et ceruleus rapiebant. Tiu rôta martis . únde diu plâuua saturni negenâmen sie dóh niêht álle«, wo Graff die lesart »sanguineas aut cæruleas« bietet. unsinnig ist folgendes, aus kap. 15: »Quæ licet in maiugenæ officium prope fari uiderentur satis, tamen incessibus mouebantur. Únde dóh tie mercurio ze dieneste gágene îltin . dóh liufen sie sámaso gemézenên stépfen«. Notker liest nämlich »properare« und »ratis«, und hat das unterscheidungszeichen nicht nach, sondern vor »ratis«. aus »deos maritos« macht Graff, kap. 29, »deos maris«; aus »hospitio« »sospitæ«, kap. 31 u. s. w. Ungern vermisst man ferner die zahlreichen zusätze und erläuterungen, welche Notker seinem lateinischen texte beigefügt hat, wie z. B. gleich zu v. 2: »i. nati per copula sacra deum«, wodurch der schlüssel zu Notkers übersetzung gegeben ist. und umgekehrt bietet Graff zuweilen worte, welche man vergebens in Notkers verteutschung sucht, eben weil sie sein lateinischer text nicht geboten hat, wie z. b. »Aliquando etiam sublimatas« in der mitte des zwölften kapitels.

Bei stärkern abweichungen werden die änderungen Graffs noch unangenehmer, ja völlig störend. man vergleiche z. b. nach vers 10.

Die handschrift bietet:

Nate mee uires mea magna potentia solus. Tibi. s. perhibent placuisse cantare choreas ad thalamos. Tih ságent sie gérno singen diu brûte sáng. Apollinis lóbe sáng héizent choreæ. quia ipse præest choris. E'r méinet áber hîer epithalamia. dáz chît nuptialia carmina. déro iù sîto uúas.

Seu quod bacchus tibi pater est. Táz ist tir geslâht. Sô iz tánnan sî. dáz tir uuîngot tîn fátir ist. Uuánda uuîn máchot kelúste.

Seu genitricis habes. comere florentia limina. uernificis sertis. A'lde fóne dînero muôter slâhet tih ána. daz hûs ze blûomonne mit lénziskên bluômen. die óuh kelúste récchent.

Seu gratia. i. soror ueneris dedit tibi consanguineo trina. s. dona. i. pulchritudinem. uocem. et gestum. A'lde dîn muôma gáb tir drî géba. die zeminnesami zihent. ih méino scôni. únde stimma. únde gebarda.

Graff hat:

[Fóne dîr chád sî. Nate mee uires — thalamos.] Tih ságent sie gérno síngen diu brûte sáng.

[Apollinis lóbe sáng héizent choree. quia ipse præ est choris. E'r méinet áber hîer epithalamia. dáz chît nuptialia carmina. déro *iu* síto *uuás*.

1.

Táz ist tir geslâht. Sô iz tánnan sî. dáz *ter* uuîngot tîn fáter ist. [Uuánda uuîn máchot kelúste.]

2.

Álde fóne dinero *muôter* slâhet tih ána. daz hûs ze *blûomonne* mit lénziskên *blûomen*. [die óuh. kelúste récchent.] álde dîn *muôma* gáb tir drî géba.

[die ze minnesami zihent. ih méino scôni únde stimma. únde gebarda geuuúrftîgi.]

Seu tibi quod bacchus pater est, placuisse choreas,
Cantare ad thalamos seu genitricis habes,
Comere uernificis florentia limina sertis,
Seu consanguineo gratia trina dedit.

Durch diese nebeneinanderstellung glauben wir das verfahren Graffs anschaulicher gemacht zu haben, als wenn wir eine beschreibung durch worte versucht hätten. für Graff muss der zwischenraum, den wir mit 1

und 2 bezeichnet haben, weggedacht werden. dagegen sind in unserer ausgabe die absätze, bei neu anhebendem lateinischem texte, unsere zuthat, zu der wir uns aber wegen der grossen anfangsbuchstaben der handschrift berechtigt glaubten. Graff hat, trotz seiner absonderungen, einschaltungen, einrückungen, das nicht erreichen können, was er gewollt, nämlich eine völlige trennung des lateinischen und teutschen, vielmehr hat sich derselbe öfters gezwungen gesehen, den lateinischen text in dem teutschen zu wiederholen, wie s. 166 (»Ardebat heraclitus u. s. w.), ein beweis wohl, dass wir den richtigeren weg eingeschlagen.

Um zu sehen, in welchem masse etwa Graff von der getreuen wiedergabe der lesarten des teutschen textes abgewichen ist, haben wir in der voranstehenden probe das abweichende durch liegende schrift hervorgehoben. seine abweichungen betreffen aber bald einzelne buchstaben, z. b. »keséhen, hûotera, ander, gesâmenoten« statt »kesézen, hûotela, andir, gesâmenoton«, bald ganze wörter, z. b. »éino« statt »âna«, sämtlich aus kap. 31, »nâmo« statt »mâno«, kap. 32, »hértinga« statt »hérunga«, b. 2. kap. 34; sehr oft die tonzeichen. öfters jedoch fehlen ganze wörter, z. b. »fône *gnûog* émezigero«, kap. 34, »mit *temo* érdfiure«, kap. 37, »ál sólchiu *cholchi* v̆obent«, b. 2, kap. 5; bald ganze sätze, z. b. »Si dárbeta ûngerno dero irdiskon uuúnnon. dóh si hímeliskiu uuérden uuólti«, zu ende des zweiten kapitels des zweiten buches. öfters auch sind wörter versetzt, z. b. »V̆nde vuúrchet ér«, statt »V̆nde ér vuúrchet«, b. 2, kap. 3. Manche abweichungen Graffs müssen als verbesserungen bezeichnet werden, sollten aber als solche angedeutet sein.

Betreffs der handschrift haben wir noch folgende bemerkungen zu machen. von seite 84 beginnt eine andere hand, und abweichungen in der setzung der tonzeichen u. s. w. treten ein. so schreibt die erste hand, wenn wir nicht irren, so ziemlich ohne ausnahme »ioh«, die zweite »íóh«. die sache erfordert genauere untersuchung, denn überhaupt rückt die erste hand das tonzeichen gerne vor, z. b. úas. bei doppellauten steht das tonzeichen bald auf dem ersten, bald auf dem zweiten laute; bei »ûo« und »ie« wird es gerne über beide gezogen u. s. w. wir haben es in seine zwei theile aufgelöst wiedergegeben, z. B. »múoter«. Graff hat das tonzeichen sowohl in diesem als in jenem falle meistens auf den ersten laut geschoben. Von seite 67 der handschrift sind die anfangsbuchstaben der kapitel nicht mehr ausgefüllt, dafür aber meist mit kleiner schrift auf den rand geschrieben. Die zahlbezeichnung der kapitel ist unsere zuthat. Zu spät, um sicheres berichten zu können, sind wir auf die stellung des punktes aufmerksam geworden, der bald auf der linie, bald hoch über derselben steht. der letztere scheint die satzgefüge zu söndern. einige mahle, besonders bei der zweiten hand, finden sich auch andere zeichen.

MARTIANI MINEI FELICIS CAPELLAE AFRICARTAGINENSIS . LIBER PRIMUS INCIPIT . DE NVPTIIS PHILOLOGIAE . ET MERCVRII.

Remigius lêret unsih tisen auctorem in álenámen uuésen gehéizenen martianum . únde mineum úmbe sîna fáreuua . felicem úmbe héilesòd . capellam úmbe sînen uuássen sin . uuánda capra apud grecos dorcas a uidendo gehéizen ist . A'ber dise fiêr námen óugent úns . táz er romanus uuás dignitate . dóh er búrtîg uuâre fóne cartagine diu in africa ist . Sò mánige námen nemûoson ándere háben . âne romani ciues . Romani ciues hîezen béide . ioh sélben die bûrgliute . dâr gesézzene . ioh tie ánderes-uuâr gesézzene . mit îro geédele . álde mit îro túgede . álde mit îro scázze úmbe sie gefréhtoton . táz sie in îro dignitatem gâben . únde sie romani ciues hîezen . Pediu chád lisias in actibus apostolorum . Ego hanc ciuitatem multa summa consecutus sum . Tîa dignitatem mág kéeiscôn dér suetonium liset . de uita cæsaris augusti . Táz er mercurium ságet kehîien [1] ze-philologia . mit tîu lêret er únsih . dáz iò uuízze súlen sîn mit kespràchi . únde réda netóug . târ uuízze ne sint . Ze-déro ságûn bîtet er hélfo . únde héilesodes himeneum . dén álte liute hábeton fûre-hîgot . [3.] únde fûre-máchare állero natûrlichero mîteuuist . Tén gruôzet er nû ze êrist án-demo prohemio . sámo so sin fru —[2]. den quædam satira fûre in spréche . A'ber satiram súln uuîr

---

[1] Es steht kehîien (das erste „i“ steht oben drüber).

[2] Das pergament abgerissen. das u unsicher. „den“ im anfange der folgenden zeile.

férnemen dîa deam . diu dien poetis ingeblîes satirica carmina . Nû fernémen uuáz sî chéde .

---

1. SATIRA IN HONORE HIMENEI HOS PRÆCINIT VERSVS .

1. Tv qvem psallentem thalamis . quem matre camena progenitum perhibent . copula sacra . i. nati per copula sacra . deum . Himenee chît tiu satira . dû bíst tér . dén diu chínt tero góto ságent síngenten . dáz chît quónen zesíngene in⌣dien brûtechémanaton . únde dén sie chédent sîn dero sáng≈cúttenno sún . uuánda dû sólih sángare bíst . Tû bíst ter dén uirgilius héizet amorem . filium ueneris . Fóne démo ér chît . omnia uincit amor . Tû tuôst uuónên dingolih ze⌣ándermo .

3. Qui stringens . i. stringis pugnantia semina . archanis uinclis . Tie ríngenten sâmen . daz chît quatuor elementa . duíngest tû mít tóugenên bánden .

4. Et foues sacro complexu dissona nexa . U'nde dû stâtist íro úngelichen nústâ . mit cótelichemo gehîleiche . Dáz chît . tû stâtist íro gehîleih mít úngelichemo bánde .

5. Namque ligas . i. compescis elementa uicibus mundumque maritas . Hérton gestillest tû diu uuéter . íh méino gehéi . únde [4.] — gene . únde mít tíu gebérhaftôst tû dia uuérlt . U'be diu [1] hérta neuuâre . sô ne bâre diu érda .

6. Atque auram mentis . i. spiritum uitæ . corporibus socias . Tû gíbest tien líchamon líbhafti .

7. Fœdere complacito sub quo natura iugatur . Mít liêbsamero gezúmfte . mit téro des cómenes únde dero brûte natura gesíppôt uuírt .

8. Sexus concilians . et sub amore fidem . I'n únde sia geminne tuônde . únde triuua mit minnôn stêrchende .

9. O himenee decens . qui maxima cura es cipridis . Uuólge nû uuólge . dû zímigo hímachare . tû dînero muoter zéizesto bíst . in papho ciuitate cypri sízzentero .

10. Nam hinc tibi flagrans cupido micat ore . Dáz skînet tir ána . uuánda dánnan bíst tu sô únder ôugon brínnende niêt . Fóne dir chád sî .

Nate mee uires mea magna potentia solus . Tibi . s. perhibent placuisse cantare choreas ad thalamos . Tih ságent sie gérno singen diu brûte≈sáng . Apollinis lóbe≈sáng héizent choreæ . quia ipse præest choris . E'r méinet áber hîer

[1] Nur noch der untere theil sichtbar.

epithalamia . dáz chît nuptialia carmina . déro iù sîto uúas .

11. Seu quod bachus tibi pater est . Táz îst tir geslâht . Sô iz tânnan sî . dáz tir uuîngot tîn fâtir îst . Uuánda uuîn máchot kelúste .

12. Seu genitricis habes . comere florentia limina . uernificis sertis . A'lde fône dînero mûoter slâhet tîh âna . daz hûs ze blûomonne mit lénziskên blûomen . [5.] díe óuh kelúste récchent .

14. Seu gratia . i. soror ueneris dedit tibi consanguineo trina . s. dona . i. pulchritudinem . uocem . et gestum . A'lde dîn múoma gáb tir drî géba . díe ze⌣minnesami zihent . îh méino scôni . únde stímma . únde gebarda [1].

15. Caliopea componens conubium diuum probat te anuere auspicio carminis . Sélbiu diu sáng=cúten [2] diu dero góto gehîleih scáfôt . tiu lóbet tih ze demo héilesode des sánges .

---

2. MEDITATIONEM PATRIS FILIVS SCRVTATVR .

Cum crebrius cano istos hymenei uersiculos . nescio quid moliens inopinum intactumque . Tó îh tíchost álso mih tiu satyra lérta díse uérsa sáng fóne himeneo . ne uuêiz . s. uuánda îh peripatheticus pin . uuáz únchundes fórderônde . únde úngehándelotes . Dáz chît er . uuánda peripathetici ne uuéllen níehtes qúis sîn .

Non perferens martianus respersum uerticem capillis albicantibus . et decuriatum incrementis lustralibus aggarrire ineptas nugulas . interuenit dicens . Mîn sún ándonde daz mîn grâuua hóubet . únde fône áltere zîtigez ze dero curia . kérmenon chîndisliche in=uuihthêit . pechám er mír sús chédende .

Quid istud mi pater . quod nondum uulgata materie cantare deproperas ? Uúaz sángo îst táz fáter mîn . táz tû sô ferhóleno síngest ? Tû ne sâgest uuáz iz sî . dóh tu iz síngest .

Et priusquam fores aditumque reseraris gimnologisis ritu nictantis pontificis . U'nde dáz tú síngest êr dû ze túron chómêst . nâh témo síte des uuácheren biscofes . [6.]

Quin potius edoce quid apportes . et reuelato quorsum prædicta sonuerint . Nû ne hîl iz . núbe ságe uuáz tú liudoest . únde uuára daz sáng hélle .

---

[1] „geuuúrftigi“, das zuerst stand, ist durch punkte getilgt.

[2] Ursprünglich „sang cútten“, dessen erstes „t“ aber getilgt ist.

3. FATETVR SE NVPTIAS DEORVM PATER MEDITARI.

Ne tu inquam desipis. Ne uuéist tu iz tánne na. chád íh?

Et noscens egiriminon perspicui operis creperum sapis? Uʼnde sîd tu uuéist taz mâra uuérh egeriminon. i. resurrectionum. sólt tu is tánne zuiuelôn? Táz íst éin bûoh apud grecos kescríbenez fóne dero apothesia. dáz chît fóne dero deificatione. uuánda iz ságet uuio ménnisken ze góten uuérdên.

Nec liquet himeneo prælibante disposita nuptias resultare? Uʼnde ne bechénnest tu dáz íh fóne nuptiis uuile ságen. himeneo diu sáng fóre síngentemo. diu dára zû benéimet sínt?

Si uero properus scrutator inquiris concepta. s. carmina. cuius scaturriginis uena profluxerint. Uʼbe dú áber gnôto fórscôst ûzer uuélero ídun siu ersprúngen sîn.

Explicabo tibi fabellam ni prolixitas perculerit. quam edocuit satyra comminiscens mecum lucernas marcescentes hiemali peruigilio. Sô ságo íh tir daz spéllêngi ne benéme mir iz tánnan siu ersprúngen sínt. dáz míh lêrta diu satyra. míh inchúnnende sâmo so diu tímberenten náhtlîeht fóne dero uuínterlichun dúruuacho.

4. EXEMPLIS CÆTERORVM DEORVM. ET MATRIS INSTINCTV. CILLENIVM VELLE VXOREM.

Cum undique inter deos fierent sacra coniugia procreationis numerosæ. liberique præclues. [7.] ac nepotum dulcium etheria multitudo. Suspensio uocis. Tánne únder dien góten iû in-állen sínt tes hímelis uuúrtîn héilige gehîleiche. únde dánnan uuúrtîn édeliu chînt. ióh minnesamero néfôn hímiliskiu mánigi.

Et inter se potirentur quodam complexu ac fœdere cælicolarum. Et hic. Uʼnde sie síh ál zesámine gehálset únde gezúmftet [hábetîn. sô der hímil bûon hálsen gétân mág sîn.

Præsertimque potissimos conûbialis bearet adiectio. Et hic. Uʼndê die námohaftisten mêist kesâligoti diu gehîleihlîcha mêrunga.

Et id debitum mundo loquax humanitas triuiatim dissultaret. Et hic. Uʼnde dia géba dero uuérlte gelâzena. uuîto mârti diu gezúngela ménnisghêit.

Et poetæ præcipue. secuti euagrium cytharistam. et suauiloquam. senectutem cæcutientis meonii. epica liricaque pagina consonarent. Et hic. Uʼnde állero méist tie poetæ nâh euagrio fâhende demo citharista. unde nâh témo suôzen gechôse des álten blínden meonii. mít lóbesamero. únde mít misseliutigero pagina daz ságetin.

Nec aliquid loquerentur ioui inter ætherias uoluptates dulcius una coniuge. Et hic. Unde sie sagetin nieht liêberen uuésen ioui únder dien hímel=uuúnnon. dánne dia uuíniun.

Hisque accederet promptior fides. Et hic. Unde in dés iahe díu gúissagiôra fides.

Quæ suadente aruspicio grandeuos pontifices in testimonium conuocat. cum quid iupiter hominum uotis trepida curarum ampage suspensis multa inplacabilis hostia denegaret. exorata eius matrona prouenire. [8.] Díu fóne ópfer uuízegungo álte biscofa des ze úrchunde zôh. so uúes iuppiter dero liútô flêhôn in=ángisten únde in=zuiuelheiten mániges friskinges ne rûochender erzígen hábeti. fóne dero fróuuun uuírde dáz geskéhen.

Et quicquid ille dictauerit ex promta sententia. asseruante pugillo parcarum. delinitum amplexibus suade coniugis. iussuque remouere. Et hic. Unde so uuáz er fréisiges kespróchen hábeti zetuônne. dero briêuaron scrifte dáz kehalténtero. fóne dero chénun hálsenne. in dés=eruuánten uuésen. únde daz ferbièten.

Nec solum superum regem attestabatur. s. fides uxorium idque etiam díti propositum. idque portuno. certumque esse gradiuum torreri amore coniugis nerienis nerinæ. Et hic. Unde nieht éin chád si. dén hímel=chúning uuínegernen. núbe daz óuh în-muôte sîn demo hélle-góte. únde demo méregóte. núbe óuh ten uuîgcot chélen nâh nerine filia nerei.

Æsculapio quoque non dispar affectio. Et hic. Sámilih uuillo chád si íst óuh âna demo árzatgóte.

Et mestissimum seniorem deorum transduci simili persuasione ope coniuga cybeleque permulsa. Et hic. Unde chád si ioh ten âlt=cót saturnum trúregen. s. fóne des súnes âhtungo. án den-sélben rât pechêret uuésen. sînero gemâlun berecinthia gelúhtero. tiu óuh ops. únde cubele heizet. [9.]

Et ianus utraque effigie. miratur argionam. Et hic. Unde so si chád ianus ter zuihóubito. sáh io án argionam. déro in lángeta.

Nam memphiticam reginam dependisse tantvm marito. ut obsita perpetuo luctu numquam contenta sit eum inuenire. Et hic. Isidem ságeta si échert chélen nâh osiride íro ferlórnen. chârle sô hárto. dáz si nâh imo feruuuôftiu. sîh niomer ne-getrôste in fúnden hâben. Tóh si in fóne sînemo bruôder tiphone erslágenen fúnde in memphitica palude. sî=ne uuólta sih tóh tés trôsten. dáz si in fúnden hábeti.

Hac igitur fama. et his alternis amoribus deorum. motus concitusque cillenius. simulque quid cunctorum affectiones et thalamos conspicatur. dum paret. i. obedit ad

auxilium plurimis . uxorem ducere instituit . Depositio . Fóne démo mâre . únde fóne sólên uuineskéfen dero góto óuh cillenius niéteg uuórtener . uuánda er iû gnuôgen hélfendo ioh sélbo sáh íro állero minneglîchen gehileîcha . kéinota óuh er síh zegehîenne .

In quam sententiam illum mater anxia inpulerat . cum salutaret eum annua zodiactea peragratione inpliadum numero . A'n dén uuillen bráhta ín sîn muôter maia . dô si ín chátta . ánder iârúmbeuérte des zodiaci . únder dien ánderen pliadibus dero sî éiniu íst . Táz téta si in maio mense . sô iô mercurius mít tero súnnûn dara chúmet . ángestendiu daz er âne chint uuás . [10.]

Presertimque quod corpus exercitum palestra . et crebris discursibus . toris lacertosis . in excellentiam iuuenalis roboris . uirili quadam amplitudine renitebat . Tárumbe méist . táz sîn lîchamo án demo ringenne . únde án dien émizelóuften geuôpter . mít chniurigen ármin áfter déro púrlîchi iúnclichero stárchi ingomelîchero fóllelîdi skéin .

Ac iam pubentis ienæ seminudum eum incedere . et indutum eum parua clamide . nudatum cætera . obnubere cacumen humerorum . sine magno risu cypridis non sinebant . U'nde ín sîne bártenten hiéfelin neliézen âne michelen húóh ueneris . sâmo dáhten gân . únde ánderes uuâr nácheten . échert tie áhsela mít temo mántelline bédecchen . álso die palestrile giengen .

Rationabili igitur proposito constituit pellere cælibatum . Fóne diu uuás rédolih táz er gehîien uuólta .

---

5. DVBITARE EVM QVAM PRÆ CÆTERIS SIBI ELIGAT .

Itaque pro industriæ dignitate quam conueniret accipere . cuncta merito longe deliberationis alternat . Tô dâhta er inállen sínt lángo tráhdonde . álso is túrft uuás . uuélicha er némen máhti . nâh téro geríste sînero bíderbi .

Nam sophian ipse miro quidem cupiebat ardore . quod prudens sanctaque sit . intemeratiorque cunctis . pulchriorque uirginibus . Hárto gérno uuólti er sophiam . dáz chît sapientiam . uuánda sî uuízzig únde héilig íst . únde ungeuuártôsta íst . ioh skônista íst . únder állen mágeden . dáz chît állen uirtutibus . [11.]

Sed quod sororis eius collectanea . et indiscreto amica fœdere uideretur . perindeque ad innubas ipsa quoque transisse . eam in palladis iniuriam non placuit coaptari . Uuánda si áber gesoûga uuás íro suéster mineruæ . dáz chît tero immortalis . únde si íro liéba uuás ingeskêidenero minno . ioh sie sámint sólton mágede sîn . pediu ne

uuólta er sia mít íro ungemûote némen.

Non dispar illum forma desiderabilis. grataque luculentas in manticen quoque succenderat. Sámolih scôni. únde sámo liebsam frólutti. getéta in óuh ze mantice húgen. dáz chît ze diuinatione.

Nam et nobilitas illam quippe pronoeæ maior est filiarum. et prouidum perspicacis prudentiæ commendabat ingenium. Íro geédele uuánda sî diu áltesta tóhter ist prouidentiæ. únde der fúredâhtigo sin iro únbetrogenun fruôti-geliebta ímo siâ.

Sed ipsis diebus forte inmensi amoris inpatientia. ultro iuuenem consecuta appollini fuerat copulata. Sî uuás áber dô iû. ih uuâno fóre míchelero uuínegerni íro dánches zû fâhendo. ze-demo iúngen appolline gehîet. Uuánda diuinatio ist iô diuini.

Uoluit saltem endelichiæ ac solis filiam postulare. quod speciosa quam maxime magnaque deorum sit educata cura. Sô uuólta er dóh to gérno psichen dia tohter solis unde endelichiæ. dáz chît absolute perfectionis. uuánda sî unméz scône uuás. únde gezógen mít michelên ruôchon dero góto. [12.]

---

6. DE VIRTVTIBVS ANIMÆ. QVAM ADAMAVIT.

Nam ipsi psichæ. i. animæ natali die dii ad conuiuium corrogati. multa contulerant. Álso dâr ána skéin. dáz íro dia góto in íro sélbero gebúrte tâge. ih méino án-démo sî gebórn uuárd. ze góumo geládete. michela giba gáben.

Jupiter quippe diadema quod æternitati filiæ honoratiori detraxerat. capiti eius apposuit. Jouis gáb íro ûfen íro hóubet táz diadema. dáz er sînero geêretostûn tóhter æternitati ába nám. Uuánda fóne æterna dei sapientia. ist animæ sempiternitas kelâzen.

Juno quoque ex-purgatioris auri splendente uena addiderat crinibus sociale uinculum. Sîn uuírten gáb iro. íro uáhs-uuíttun. án-dero diu ída glêiz lûtteres cóldes. Ratio animæ. dáz ist tíu uuítta mít téro crines uirtutum zesámine gechnúpfet uuérdent.

Tritonia etiam interula resoluto ricinio. strophio flammarum instar e-coco. atque ipso sacri pectoris ac prudentis amiculo uirginem uirgo contexit. Íoh minerua diu máged. cáreta daz mágeti mit íro smóochen. ába genómenero spénelun. únde mít íro púrpurinên gúrtele. fiure gelichemo. únde mít témo béndele íro uuihun. únde íro fruôtun brúste. Sô gezímit animæ. dáz si intima sî sapientiæ. únde mít

caritate sî gegúrtet. mít temperantia beduúngen.

Delius quoque ut ramale. i. ramum laureum gestat. diuinatrice eadem coniecturalique uirga. uolucres illi ac fulgurum iactus. atque ipsius meatus cæli siderumque monstrabat. [13.] Apollo zêigota íro óuh mít sînero uuîziglichûn gérto. día er íò lôrboumina tréget. álle fógelrárta. álle blígscúzza. íoh sélben die hímelférte. únde dero stérnôn. fóne diên er diu uuîzegtûom nímet. Der lôrboum hábet tía natura. úbe sîn ást ûfen slâfenten mán geléget uuírt. táz ímo uuâr tróumet. Pedíu íst er appollini geéichot. tér áltero líuto uuîzego uuás.

Aniæ autem. prænitens speculum. quod inter‿donaria. eius aditis sophia defixerat. quo se renoscens etiam originem uellet exquirere. clementi benignitate largita est. A'ber aniæ dáz chît recognitio gáb íro uuílligo dén spíègel. dén óuh íro ze‿gíbo gáb sapientia. únde ín íro gíbohûs kestálta. dáz sî dâr-ínne síh pechénnende. ih méino dés. táz sî cælestis íst. uuídere gesínnen chúnne ze‿íro ánagenne.

Lemnius quoque faber illi insopibiles æternitatis igniculos. ne caligantibus tenebris nocteque cæca opprimeretur incendit. Uulcanus ter smíd zúnselota íro fiúr dáz níò erlósken nemág. dáz sia ín dero nahtfínsteri bechlépfet ne uuúrte. Uuánda dero sêlo líèhtet naturale ingenium. dáz nû hîer lemnius bezéichenet.

---

7. DE ILLECEBRIS EIVSDEM.

Omnes uero illecebras circa sensus cunctos apposuit afrodite. A'ber álle lúcchedâ bôt íro uenus ze állen íro úzeren fínf sínnen.

Nam et unguentis oblitam. floribusque redimitam halatu pasci fouerique docuit. [14.] Sî lêrta sia mít sálbe bestríchena. únde mit pluômon geziêrta. in stang=suôzi gehéfenot. únde gemámment=sámot uuérden.

Et melle permulserat. U'nde sûozta sî íro mít hónange.

Et auro ac monilibus inhiare. membraque uinciri. honorationis celsæ affectatione persuaserat. U'nde riêt si íro gîîen ze‿gólde. únde ze‿állen uuîb=ziêrdon. únde mit tîen ál úmbe núsket uuérden. únde ín gíredo uuésen hóhero êron.

Tunc crepitacula tinnitusque. quîs infanti somnum induceret adhibebat quiescenti. U'nde in‿résti lígentemo mágetine téta si prúnnôda. únde chlíngelôda. dánnân sî inslîefe [1].

[1] Es steht nicht, wie Graff meldet, „inslîhéfe", sondern „inslîhefe" mit einem tilgungszeichen (†) hinter dem „h".

Preterea ne ullum tempus sine illecebra oblectamentisque decurreret pruritui subscalpentem . circa ima corporis . i. circa genitalia apposuerat uoluptatem . Nóh tánne . nîo si nehéinest ne darbeti lúcchedon . únde lústsami . crûozta sî sia chúzelondo án⌣dero níderun stéte . ze⌣nîetegi .

Sed uehiculum ei ac uolatiles rotas . qûis mira possit celeritate discurrere tradiderat ipse cillenius . A'ber sélber îro suôcho . gâb îro réituuágen mit trâten réderen . ûfen démo sî spuôtigo fâren máhti . Uuánda îro uuíllo uuírt spuôtigo gezúcchet . éina uuîla ad cælestia . ánder uuîla ad terrestria .

Licet eam auri compedibus illigatam memoria prægrauerit . Dîa snélli gâb er îro . dóh sia dea memoria mit cûldinen drûhen héftendo suârti . Uuánda daz anima in muôt kenímet . táz kebíndet . únde gestâtet memoria . filo tîurlicho .

8. HVIVS QVOQVE AMORIBVS ILLVM FRVSTRARI .

His igitur pysichen opimam superisque ditatam muneribus . atque multa cælestium collatione decoratam inconubium arcas superiorum cassus optabat . [15.] Sús keûfota dîernun . únde sús rîcha . únde gezîerta mit himelisken gébon geuúnne gerno cillenius . tô er énero nehéina geuuínnen nemuôsa .

Sed eam uirtus . s. dea . ut adherebat forte cillenio . pene lacrimans nuntiauit . in potentia faretrati uolitantisque superi . de sua societate correptam captiuamque adamantinis nexibus a cupidine detineri . A'ber uirtus tîu ódeuuâno mit îmo dô uuás . ságeta îmo sámo so uuéinondiu . sîa fône îro geskéidena . únde gezúhta . îoh keéllendota índes skiezenten . únde fliêgenten gótes keuuált cupidinis . fásto uuésen fône îmo gebúndena . Uuánda álso sélbêr martianus în sînero rethorica chît . facundia ne mág sîn mit libidine . únde mit intemperantia coitus .

Super his igitur uirginum thalamis . dum eum deliberate sortis blandimenta frustrantur . nec facile quæpiam præterea . i. *post* ea . quæ congrua parilitate tonantis nurus deligeretur occurrit . amplius deliberandum suggerit uirtus . Sô er dô sînes cnôto geáhtoten lôzes án⌣demo gehîleiche sús petrógen uuárd . nóh în dîe zârta álle ne ferfiêngen . nóh îmo dára nâh nehéiniu nebechám diu noui ze⌣snórun geriste . dô scúnta în uirtus nóh tô dâr úmbe gnôtor zeáhtonne . [16.]

Neque eum sine apollinis consilio quicquam debere decernere . aut fas ab eius congressibus aberrare . cum zodiaca eum hospitia præme-

tantem . numquam abesse menstrua præcusione permitteret. U'nde âne des bruôder rât chád sî ín‿dáz ne súln áhton . noh nehéina mûoza sîn síh fone ímo boreférro zeskéidenne . sîd er ín hérebergónten sámint ímo an demo zodiaco . ze‿eînemo mânode fúreréison ne lâze. Vuánda stella mercurii negât nehéinest pórférro nóh porlángo fóre dero súnnun .

Igitur constitutum ubicumque locorum frater esset adiretur. Tô uuárd kespróchen . so uuâr er uuérlte uuâre . dáz man dára ze‿ímo fuôre.

---

9. PITHIVS A FRATRE PER DIVERSA REQVIRITVR .

Ac tunc uolatilem uirgam . uirtuti de more permittit . uti secum mundi penita permeare . etheriosque recessus irrumpere parili celeritate posset . ipse pedibus talaria nectit aurea . U'nde dô gáb er uirtuti áfter sînemo síte sîna flúge=gérta . íh méino caduceum . dáz si ímo gefólgen mâhti . únde ében spuôtigo eruuállon . die tóugenen . únde die gesúàsen stéte . des hímelis únde dero uuérlte . únde sîn sélbes fuôzen téta er ána sîne gefíderten súftelara . Petasum héizent greci singulariter alatum calciamentum mercurii . úmbe dia spûot sînes stérnen . A'ber sín uirga héizet latine caduceus . uuánda si getûot lites cadere . Táz íst tíu ríhti des kechóses . mít téro der strît ferzórn uuírt .

Et nunc sagaci in=uestigatione in‿fanis eum disquirunt . quibus aut uaticinia fundebantur obliquis ambagibus . [17.] aut denuntiata pecudum cæde . phisiculatis prosicis extorum uiscera loquebantur . quibusque . s. sobitus erat . sortitus . i. diuinationes excedere . uel . logia personare . Tô suôhton sie ín-gnóto . in állen sînen chîlechon . dâr er chrúmbiu ántuuúrte gáb . álde dâr frískíngen irslágenen . tíe ín hérderen uuîzegoton mít natûrlichen ságon . únde dâr er guón uuas . uuîlon fermîden díu uuîzegtuom . uuílon óuh ántuuurte gében .

Sed his aditorum fastigiis specubusque uiduatis . nihil eius potuit inueniri . absque paucis foliis admodum arentis lauri . uittisque semiuulsis . quas in cumano antro post sibillam tinearum morsus cariesque carpebant . A'ber dien chîlichon íoh tien hólen ôdestânden . ne uuárd sîn nóh tes sînes târ mer fúnden . âne dúrriu lôrbleter . únde die errózeten uuítta . díe nâh sibilla ín íro hóle ze cumis . míleuua únde uuórmmélo frézen hábeton .

Per aerios etiam tractus . quibus formare solitus . et uolucrum diuersos meatus . et oscinum . i. ore canentium linguas . et præpetis . i.

priora petentis omina pennæ. frustra incassumque disquiritur. Ióh áfter dero uuîtun lúfte suóhton sie in ingemêitun. dâr er ána geuuón uuás zeskêpfenne. dáz chît ze skéidenne die férte dero fógelo. uuáz tie bezéichenen. únde dero singenton rárta. únde die héilesoda dero in rîhte fúre sih fliègenton.

Jam pridem quippe offensus contamine monendorum. [18.] dedignatur augur pithius nuncupari. Fóne diu ne fúnden sie în dâr. uuánda er iu fórn úrdruzze uuórtener dero friskigo bluôtes héizen ne geuuérdeta pithius ter augur. Uuánda pitho chît grece interrogo. bediu hîez er pithius. Ín frâgeton sie alle sámo so prophetam.

Item cum in elicona delon liciumque sectantur. Sie súóhton óuh in elicone monte archadie. únde in delo insula súóhton in. únde in licio sînero chîlechun. diu dâr zedelo uuás.

Sed alibi lauros primores arentesque ederas. alibi cariantem tripodem. crepidasque situ murcidas. i. marcidas præsagiorumque interlitam memoriam repererunt. A'ber in súmelichen dien stéten fúnden sie. álte lôrbouma. únde dúrriu ébeuue. in-súmelichen fúnden sie sînen uuórmazigen disg. únde fóre álti fermúlite ástericha. álde só súmeliche chédent kerûmfene scúha. únde fertiligota gehúht tero uuizigtuommo [1].

Tandem fama. s. dea nuntiante cognoscunt. quod phebo gaudet parnasia rupes. licet inde quoque. ad indici montis secretum obumbratumque scopulum nube perpetua posterius migrasse perhibebant. Tóh tô ságeta în fama. dáz er ze parnaso uuâre. dóh in-ándere ságetin dânnan gefâren uuésen ze éinemo ándermo sînemo gesûâsen bérge in india dér nisa héizet. únde iô mit uuólchene bedáhtemo. [19.]

Tamen ad-chirreos tunc recessus. et sacrati specus loquacia antra conueniunt. Tóh châmen sie ze diên gesuâsen stéten. únde ze dien gesprâchen lúcheren cirræ. Cirra íst éin búrg epiri. in-focidis campis. dáz chît in dien gefilden. dâr focenses kesézene sint. A'lde er néimet parnasum montem. dér zúô ékka hábet. cyrram únde nisam.

---

10. IN ANTRO APOLLINIS OMNIVM MORTALIVM FORTVNAS ASSISTERE. ET NEMVS EIVS CÆLESTEM ARMONIAM RESONARE.

Illic autem circumstabat in ordine quicquid imminet seculorum. fortune urbium. nationumque. om-

[1] Die zwei „m“ wohl wegen der theilung des wortes durch das ende der zeile.

nium regum . ac totius populi uidebantur. Târ stûont úmberinget ál dáz iò zîto uuárd . álde uuírdet . únde díe uuîlsalda állero búrgô . állero dîetô . állero chuningo . állero liutô .

Aliæ transacti cursus emenso spacio fugientes. Súmeliche irlîtenero íro férte uuâren íu in flúhte .

Consistebant aliæ sub conspectu. Súmeliche stuônden noh tô ze⌣gágenuuérti.

Adueniebantque quam plures. So slúngen zú ándere .

Ita non nullis eminus uanescebat desperata . i. negata prolixitas . ut uelut fumidæ caligationis incredibilis haberetur aura . Súmelichên ingiêng tiu ín benómena lángseimi . sámo so iz éin rúclih tóum uuâre . A'lso díe in rúcches uuîs ze-gânt . tie sâr erstérbent sô sie gebórn uuérdent. [20.]

Inter hæc mira spectacula fortunarumque cursus . motusque nemorum . etiam susurrantibus flabris canora modulatio melico quodam crepitabat appulsu . U'nder dísen séltsaminôn . únde súsketanen férten dero uuîlsaldon . óuh temo uuínde díezentemo . bóumen uuágonten . scâl dâr lûtreiste sáng . fóne gehéllemo ánastôze des uuíndes . Tes uuíndes ána⌿stôz kemétemêta den dôz . ze⌣súozemo sánge .

Nam eminentiora prolixarum arborum culmina . perindeque distenta . acuto sonitu resultabant. Uuánda die oberôsten uuîpfela dero hôhestôn bóumo . férrôst kerâhte . die súngen chlêinost .

Quicquid uero terræ confine ac propinquum ramis acclinibus fuerat . grauitas rauca quatiebat. Táz aber in⌣níderen ésten dero érdo sih náhta . dáz lûtta geróbo .

At media . s. arborum per annexa . i. coniuncta sibi spacia concinebant . ratis succentibus . duplis . ac sesqualteris . necnon etiam sesquitertiis . octauis etiam iuncturis sine discretione . licet interuenirent limmata. A'ber die míttinâ dero bóumo . die gehúllen an íro fûoginon áfter dísen guissen gerértedon . íh méino in zúiualtên lûton . únde des hálben toh tes trítten déiles úber slâhenten lûton . sámo uuóla óuh in⌣úberáhtoden gerértedon . dóh semitonia dar úndere lûttin .

Ita fiebat ut nemus illud armoniam totam . superumque carmen . modulationum congruentia personaret. Sô geskáh . táz ter uuáld álla gehélli . únde sélbez taz himelsáng . án⌣sînero níumon kefélligî geánteroti .

Quod quidem exponente cillenio uirtus edidicit . etiam in cælo orbes parili ratione aut concentus edere . [21.] aut succentibus conuenire . Cillenio daz állez récchentemo . géiscota uirtus . óuh himeliske spêras ze⌣sámelichero uuîs . in⌣éin héllen . álde únéinên gehéllen . Díe éin⌿liutig sínt . táz chît unisonæ . álso ueneris stella íst . únde mer-

curii . díe tuônt concentum . die éin=liutig ne sint núbe dispares . álso die ándere sint . ih méino . lunæ . solis . martis . iouis . et saturni stellæ die tuônt succentum . Dáz lêret macrobius in somnio scipionis .

Nec mirum quod apollinis silua ita rata modificatione congrueret . cum cæli quoque orbes . idem delius moduletur in sole . U'nde nehéin uuúnder uuésen ságeta er íro . dáz apollinis uuáld ze⌣sô⌣geuuissero rárto geuuérbet uuáre . sîd er óuh án⌣dero súnnun die himel spêras kerérte .

Hincque esse quod illic phœbus . et hic uocitetur auricomus . U'nde er bediu dâr genámôt si níuuer . hîer góldfáhser . Vuánda an⌣hímele chúmet tágeliches tiu súnna niuuiu . áber demo uuálde gibet íro skímo góldfáreuua .

Nam solis augustum caput perfusum circuactumque flammantibus radiis . uelut auratam cesariem rutuli uerticis imitatur . Mit réhte hábet sol dén námen . uuánda sîn scôna hóubet . fóllez ioh úmberíngtez fiurinero skímon síh kelîchez máchot kúldinemo fáhse . in rôtero skéiteliun .

Hinc quoque sagitarius . hinc quoque uulnificus . quod possit radiorum iaculis icta penetrare . Hínnan héizet er scúzzo . únde uuúnt=machîg . [22.] uuánda er ána geskíneniu díng . mit tien skímon dúrh kân mág .

11. SEPTEM PLANETAS PROPTER LVBRICVM MEATVM AMNES VOCAT .

Demonstrabat præterea uirtuti cillenius . amnes quosdam cælitus defluentes . quos transeundos esse perhibebat . ut ad deum ipsum quem reperire cura est peruenirent . A'ne daz óugta er íro . fóne himele rínnente áhâ tie sie sólton úber fáren sô er chád . dáz sie ze⌣démo góte châmin . dén sie súôhton .

Uerum eosdem amnes diuersicolor fluentorum discrepantium unda raptabat . A'ber filo úngelîchiu uuâren diu uuázer déro sélbon áhôn .

Quippe primus diffusioris ac prolixi ambitus gurges . liuentis aquæ uolumine nebuloso . atque algidis admodum pigrisque cursibus hesitabat . Tíu êrista áha . diu uuîtesten únde léngesten úmbesuêift téta . díu uuás in íro rúnso plâuuiu . únde nébulgiu . únde lázota châltiu in íro trâgun férte . Tíu fárt íst saturni .

Interius alius lactis instar candidæque lucis . mitis omnia quietisque motu . undas uoluebat argenteas . I'n⌣nôr rán éin ánderiu . miliche únde uuízemo uuétere gelîchiu . álemámmendo . únde álegemáhsamo fárendiu . díu fuôrta sámoso silberîne úndâ . Dáz íst circulus iouis . [23.]

Tertius uero nimio rubroque . i. nimium rubro igne rutilans . festinataque rapiditate præcipites fragosos-

que cursus . anhela sulphureus celeritate torquebat . A'ber diu drítta uuás filo rôt . únde in-sô hírlîchemo scúze uuâren íro férte . dáz si fóre gáhî plâchesonde . in únhírmîgero spuôte sih suébelgiu drâta . Dáz ist circulus martis .

Qui hunc sequebatur auratus ac fulgidus . et flammis coruscantibus rutilans . sed diuersitate fluminum utrinque coniunctus . quibusdam rîuulis intermixtis quantum pensabat moderatio temperabatur . Tíu dára nâh rán . diu uuás cóldfáro . únde skîmbare . únde in blicfáreuuemo fiure rútemhafte . A'ber dien ánderen áhôn úmbe sih rínnenten . getéta sî mit íro gîezôn únder siè gemistên . dîa métemscaft tíu dára zû gelámf . Uuánda diu súnna gât únder mitten dién planetis . unde gescáfot în íro fárt . Fóne íro chréfte uuérdent sie retrograde . anumalæ . stationariæ .

Uerum interior illo resplendebat amnis purior electro . A'ber în=nôr rán=. diu lûterora uuás tánne electrum . Táz ist circulus ueneris . Sô góld únde silber zesámine gerennet uuírt . táz ist electrum . dáz héizet in uálascun smaldum . O'uh uuírt in érdo fúnden sô man ságet natûrlîh electrum .

Quem præter cæteros fortunarum ille consistens populus appetebat . Tés uuázeres kérota diu mânigi dero uuilosâldon . diu în demo hóle stûont . [24.]

Quarum alias eius odor et halatus illexerat . alias lenis undæ canori permulsere modulatus . Súmeliche lústa íro stánches . súmeliche dero mâmmendun úndo sánges .

Gustum autem haustumque quam plures ex eodem dulcissimo gurgite sitiebant . U'nde gnuóge getrunchin gérno sô suôzes uuázeres .

Nec deerant qui eadem foueri abluique limpha ac se in illam iacere cupiebant . U'nde uuáren die sih uuó'ton gérno mite gebáhet . únde gebádot uuérden . únde dar în scríchen . Táz uuás ál fóne diu . dáz sie sih uuándon fóne stella ueneris háben uoluptatem . álso sie óuh uuândon dia sêla sih háben fóne dero súnnun . únde den lîchamen fóne demo mânen . únde blûot fóne marte . gesprâchi fóne mercurio . héili fóne ioue . lâzi fóne saturno .

Preterea duo restrictiores ac sinu ambituque paruo raptabantur interius . A'ne die rúnnen zûo în=nôr únlengerun in íro férte . în éngen biugon . únde in=lúzzelmo úmbe= suéifte . Táz sint tie circuli mercurii . únde lunæ .

Quorum uterque pro aliorum uicinia et confinio coloratur . exiguum proprium saporis haustum traxere . mutabilis multa ammixtione . Téro îô uuéderiu uuás kefáreuuet nâh tien ánderen . áfter íro îogelichero náhi . únde hárto geuuéhselotiu fóne íro miskelungo . hábeta sî lúzzel éigenes kesmágmen .

Nam álter nimia celeritate festinus ac plerumque consistens relabensque ferebatur. Uuánda éiniu gâhota uuîlon. uuîlon gestúlta sî. uuîlon eruuánt si. A'lso uuír séhen in cælo die planetas inæquales. stationarias. retrogradas. [25.]

Alias uero quandam originem undarum gestans. flexuosisque anfractibus errabundus. spumabat cunctis seminibus fluentorum. A'nderiu fuòrta sámo-so ánagenne dero názi. únde in chrúmben chêren scránchelondiu. féimda sî sâmen álles sóuues. Tes mânen tóu ist ánagenne únde sâmo. sáphes únde márges.

12. IN HIS SEPTEM AMNIBVS FORTVNAS HOMINVM QVATI.

Hi igitur amnes discoloris cursus. prædictas rerum nationumque fortunas. inmensis primo sinibus ambiebant. Sús missefáreuue áhâ. úmbe griffen zeêrist. mit chréftigên biugôn. álle die uuîlsalda déro uuérlte. ioh tero dietò. Uúaz mág in uuérelte sîn. iz ne uuérde úmbefángen mit tien ringen dero planetarum?

Tunc diuersa undarum uiolensque rapiditas. singulas quasque peuuadens. in prouisa ui. per decliuis aluei præcipites lapsus. rapidis turbinibus pertrahebat. Tára nâh kesuárb iògeliche fortunas. tíu mísselicha. únde díu chreftiga drâti derosélbon uuázero. únde fûorta sie ze‿tále. mit káhen uuándôn. Fóne in uuírt tero ménniscon lib pestúrzet sô mathematici uuânent.

Ita ut alius easdem. plerumque alteri transfunderet fluuio. Sô dráto dáz sie ioh kebólòt uuúrtin ûzer éinemo in daz ánder. [26.]

Et quam ille exercitam longa collisione uexarat. alter aut ripe redderet. aut amne mersaret. U'nde dia éin áha lángo múhendo ferchníste. ánderiu ûz uuúrfe. álde besóufti. Uuánda uuîlon eruuétet mán ûzer sînero nòte. uuîlon liget er darínne.

Non tamen fortunas omnes inuolutas. illi gurgites sanguineus. aut ceruleus rapiebant. Tíu rôta martis. únde díu plâuua saturni negenâmen síe dóh niêht álle.

Plerumque illius lactei prænitens unda repente correptas eminentis tractus uertice subuehebat. Uuîlon uuás taz tíu únda dero uuîzun iouis áhò. Káhes túnses sie ánauuért frámbâro fúòrta.

Atque fluctu elatiore suspensas. in illum cruentæ similitudinis reiciebat æstum. aut in torrentem liuidum uorandum. i. ad‿uorandum hiatu piceo. despuebat. i. propellebat. U'nde ûf inóbenahtiga uuéllun erháuene. uuárf sî sie in‿dia blúòt‿fáreuuun zéssa martis. álde gáb sie dero blâuuun áhô saturni.

zeferslíndenne in hárzegemo slûche.

Alterna igitur permixtione fluuiorum. ille fortunarum populus agebatur. In⌣sús hért uuihseligero miskelungo dero áhôn. uuárd keuuérfôt tíu mánigi dero zuifelsâldon.

Neque enim ulla prorsus erat quæ ab omni inmunis. i. in=officiosa incursu. cunctoque esset gurgite feriata. Nóh tíu neuuárd fúnden. diu álles ánablastes fermíten uuâre. únde erlâzen álles uuâges. Uuér íst sô sâlig táz er in⌣uuérlte âne árbeite sî? [27.]

Denique uirtus secuta cillenium dum sola cunctos interrite transmearet. licet eam magno fragore colliserint. tamen opprimere non quiuerunt. Tánne áber éiniu uirtus cillenio fólgen=diu páldo dar âna fuôre. dô ne máhton sie sîa álle níder ferstôzen. toh sie sia gnûoge mit míchelmo bróchesôde âna-stôzendo chnístîn. Táz íst fóne díu uuánda sapientes ne úberuuíndet nehêin aduersitas. tóh sî sie múhe.

---

13. VLTRA FLVMINA INVENTVM APOLLINEM. ET EVM VICISSIM VRNAS QVATVOR TEMPORVM APERIRE.

Tandem trans fluuios qui ad quoddam phœbi spectaculum ferebantur. cum uirtute mercurius constiterunt. Tóh tô cham cillenius mit uirtute úber díu uuázer diu siê áber ze⌣ánderen apollinis spiègulen léiton.

Ac tunc latoium conspicati edito considentem. arduoque suggestu. atque in conspectu quatuor urnulas adopertas. uicissim atque alternis inspectionibus enudare. Únde dâr sâhen sie latonæ filium pûrlicho in⌣hóhemo chúningstuôle sízzenten. únde fóre ímo bedáhtiu fîêr éimberiu. únde díu hértôn indûôn. únde éinzen dar=ín sêhen. Uuér betûôt tie zîte. únde uuér indûôt sie âne diu súnna?

Quem diuersa specie metallisque formatæ. Tíu uuâren misseliches pildes. únde misseliches kezíuges. [28.]

Nam una ex⌣ferro quantum conici potuit duriore. alia ex argenti fulgentiore materie. tertia liuentis plumbi fusili robore uidebatur. At uero propior deo perlucentis uitri salo renitebat. E'inez uuás sô man iz uuízen máhta isenin. ánderiz sílberin. daz trítta plîîn. daz fiêrda daz ímo náhesta uuás. kelîh temo gláseuáreuuen mére.

Singulæ autem rerum quedam semina. elementaque gestabant. Sâmen únde máchunga állero díngo uuâren dar ínne. Uuánnan châmîn álle sácha. úbe diu úngelîchi dero zîto sie ne ráhti?

Nam flamma flagrantior et ab ipsius kacaminius exanclata. i. ex-

hausta fomitibus ex ferri prædicta anhelabat urna. Uzer demo isenînen éimberîne dáz ten súmer bezéichenet. slúog taz héiza fiur kehóletez ùzer dien zinselôden sélbero dero scádeli. Uuánda in súmer scádôt ófto diu hizza.

Quæ tamen uertex. i. ius mulciferi dicebatur. Táz éimberi híez chráft uulcani. E'r ist mulciens ferrum. dáz chit er uuílchet taz isen mit temo fiure.

Alia etiam quæ fuerat ex argenti materie præferebat serena fulgentia. et uernantis cæli temperie renitebat. Táz silberina daz ten lénzen bezéichenet. táz máchota skimbâra héiteri. únde gléiz álso in_lénziskemo uuétere.

Hanc dicebant risum iouis. Taz hiezen sie iouis láhter. Uuánda demo ist taz uuéter gelîh in_lénzen.

Illa uero metalli grauioris. plena erat. úndosæ hiemis. atque algidi frigoris. necnon etiam pruinarum. Táz plîna éimberi. daz ten uuínter bezéichenet. táz uuás fól úngeuuíteris. únde fróstes. únde rîfon.

Hæc saturni uocabatur exitium. Táz híez zála álde suîd saturni. Uuánda uuínter ist álles tínges suéndi. [29.]

At uero alia. sali resplendentis. atque ad ipsius dei dexteram sita. aeris tocius seminibus erat referta. A'ber dáz temo mére gelîh uuás. unde den hérbest pezéichenet. únde ze_apollinis zeséuuun stûont. táz uuás fól álles lúftliches sâmen.

Hanc iunonis ubera memorabant. Táz hiezen sie iunonis tútten.

---

14. EX VRNIS SALVTEM AVT PESTEM EMITTI.

Ex his igitur urnis deus alternatim quantum dispositis sat erat hauriebat. Uzer dien nám hérton apollo. só fílo is cnûocta ze_dien benéimden. diu er tûon uuólta.

Nam quotiens orbi complacito uitalis spiritus salubres ministrabat auras. ex illa argenti clementia. aeris hausti permiscens semina temperabat. Uuánda só ófto er hóldero uuérlte gáb. ze_líbe zihendiu uuéter. só hábeta er gnâda getémperot zû demo lúftsâmen dén er scángta. ùzer demo silber=uuáze.

Cum uero pestem diram commeritis mortalibus minabatur. aeri similiter anhelos ignes. aut torpentis frigoris uenena miscebat. et in affligendum meare cogebat orbem. Sô er áber uuêlicha súht scúldigen ménniskon drôlicho benéimda. sô miskelôta er héiz fiur. zû dero lúfte. íh méino pligfiur. álde ábelâges fróstes uuêuuun. únde frúmeta siu an dia scúldigun uuérlt.

Tali dei temperamento uirtus ammonita. magisque cum eum salutaris auras miscere conspiceret. caeci

poetæ graium uersum . mercurio comprobante commemorat . [30.] Fóne dero témparatun . únde dánnan méist kemánetiu dáz si in sáh miskelon héilesama luft . spráh uirtus tisen chrîechisken uérs . tes plinden meonii . mercurio den lóben-

sol auricomus pestis

temo . Phœbos crisocomes limu

nebulam resoluit

nephelem . aporiki .

Ex quo . s. uersu pestem fugari posse mercurius . si uoces primæ uestigiis eius accederent admonebat . subdendæ tamen . s. pestes . i. adscribende tamen sunt clario fidibus personanti . atque inter serta laurigera infularum . lubrico inplexoque crine redimito . Tánnan chád mercurius . sih óuh múgen súhte búozen . úbe ímo dar úmbe digi châmîn . sie sól man îo dóh chád er iehen úndertâne uuésen apollini . mít séiton spílentemo . unde geziêrtemo mit láurînen hóubet péndelen . únde mít hálemo ioh réidemo fábse .

15. QVAM HONORIFICE SVSCEPTVS SIT MAIVGENA .

Talia conserentes ut procul pithius aduentare conspexit . causamque aduentus primis aspectibus recognouit trono quo insedebat exsurgens . musas iussit occurrere . Sô sie sús chôsonte pithius férrenan gesáh chómen . únde er sâr bechnâta uuánda er uûizego nuás . uuáz íro fárt méinda . do stúnt er sélbo ûf gágen in . únde híez ín sîne musas fúrelóufendo begágenen .

Quæ licet in maiugenæ officium properare uiderentur ratis tamen incessibus mouebantur . Únde dóh tie mercurio ze⌣diéneste gágene íltin . dóh líufen sie sámoso gemézenên stépfen . álso óuh an íro niumôn guissiu mâza íst . [31.]

Ac tunc germano in participatum operis consessumque suscepto . prior orsus est phœbus . Únde demo brûoder zû ze ímo gesáztemo . únde sînes uuérches ze⌣gehélfen genómenemo . íh méino ûz kébendo . dáz in dien êimberînen uuás . fúre fiêng er sús mít ímo rédondo .

16. CVI EVM OPORTEAT NVBERE FRATER INSINVAT .

Cum anxia sententia nutat in⌣trepidis rebus . aut cum ignota sors fluctuat in incertis futuris . consultet mortale genus . quodque indiga cura ueri facit dubium . uel incerta spes fatigat . Ménniscon chúnne chît apollo daz tero uuârheite zuifel getûot sórgen . únde dáz únguissiu gedíngi múhet . táz frâgee únsih cóta . dánnan sîn muôt uuánchôe .

álde sîn lôz ze‿únchundi zîhe . in gnôten díngen únde únguíssen .

At nobis præscire uacuum est. U'ns íst áber kelâzen fóre uuízen diu díng .

Cunctatio nulla est quod superi uoluere . Táz tie góta uuéllen . des ne íst nehéin tûala .

Licet defixis pectore . s. deorum caret præobtare . si quod placet atque . i. quam necesse est . Souúio dero fersnûortôn man nedúrfe mûotôn . úbe er ánderes uuíle . dánne so is nôt íst . Prouidentia dei nelâzet ánder geskéhen . âne dáz sî benéimet hábet .

Sed consilium meum uis ferre . quod nondum uenit tibi mansura uoluntas . Nû uuíle dú háben mînen rât . uuánda dir nóh tîn uuíllo nebechám .

Sic semper ab omni uelle capis socium . s. me . atque addita faciunt mentem . s. quietam . Sô sólt tú nû . únde îo háben mîna hélfa . U'nde mîne râta getûont tir muôtráuua . [32.] Tíz íst ter tóugeno ánafáng . tér in‿rethorica héizet insinuatio . dér dáz ánterôt . táz mán in‿den búôsen slôufet .

---

17. PRECONIA EIVS QVAM SVADET DVCERE .

Est igitur prisci generis doctissima uirgo . conscia parnasio cœtui . Eîn uuîse diêrna íst . édelis kesláhtis . chúndiu dien ze‿parnaso gesézenen . musis únde poetis .

Cui fulgent sidera . Téro hímeliskiu díng indân sínt .

Cui nec claustra possunt occultare tartareos recessus . nec rutilantia fulmina iouis arbitrium . Téro nehéiniu slóz ferstân nemúgen die héllelîchen tóugenina . nóh tie fiurînen blíccha ferbérgen ne múgen iouis uuíllen .

Spectans qualis est sub gurgite fluctigena nereus . Pechénnendiu uuîolih únder . uuâzere sî . des méres sun nereus .

Quæque norit tuos recursus per fratrum regna . Tíu óuh tîne férte uuêiz mercuri . áfter dînero bruôdero rîchen . martis únde apollinis . Sî bechénnet tíh únder dien planetis .

Peruigil . Uuácheriu .

Penetrans archana in‿modico labore . Túrh crúndende tôugeniu ding mít míchelen árbeiten . Uuáz ne hínder stât ratio . uuáz irdríuzet sia ze irríngenne ?

Quæ possit docta cura præuertere totum . quod superis præscire datum . Tiu íoh hîna fúre chán uuízen ál daz chúmftiga díng . táz tien góten gelâzen íst .

Quin crebrius ius habet illa in nos deos . urgens coactos in iussa . Ióh án úns cóten hábet sî geuuált . únsih tuuíngende ze íro gebóte . [33.]

Et scit . s. se posse inuito magno ioue . quod nulla potestas superum

queat temptare. Ũnde uuéiz sî sih táz múgen hínderstân. iouis úndanches. dáz ánder geuuált tero góto nehéiner nebestât. Uuáz mág táz sîn?

Stent ardua. Dáz ter hímel stânde. Dóh er îo in-suéibe sî. ratio bechénnet uuénne er nesuéibôt. Sî tuôt fóne ímo sús ketânen sillogismum. Omne quod mouetur instabile est. quod instabile est transit. cælum quoque quod mouetur transit. Mág ter hímel transire. sô mag er óuh stare.

Alterutrum cumulat parilem meruisse iugalem. Suuer îouuedermo íst êra ze gelichemo gehîen.

---

18. QVOD EI NOMEN SIT PHILOLOGIA. ET VIRTVS EAM FATEATVR COGNATAM. ET IN CÆTERAS VIRGINES MVNIFICAM.

His apollinis dictis letabunda uirtus. quod tam excellentis uirginis suasum uidet esse coniugium. ut nihil amissum duceret ex dignitate superdictarum. nomen tamen eius inquirit. Uirtus sih tô fréuuentiu. dáz er ímo gerâten hábeti. ze-sô tugedigero [1] mágede án déro niêht nebrâste dero éreron hêri. frâgeta si íro námen.

Quod ubi cognouit philologiam esse. de qua fœdus instabat tanta gratulatione alacritateque concutitur. ut aliquanto de ingenito rigore descendens. etiam corpore mouerétur. Sô si dô gehôrta dáz iz philologia uuás. tia er néimda. sô uuárd sî is sô frô. dáz si ioh éteuuaz íro guónun hártûn intlâzeniu. den lîchamen erscútta. Taz láhter scútta sia.

Quippe propinquam esse commemorat. Iáh sia uuésen íro gelégenun. [34.]

Et laudate illius mantices patronam. Ũnde mágezohun dero geêretun mantices.

In ipsam quoque sophian. suppellectilis multa remuneratione largissimam. Ióh uuíder sélbun dia sapientiam állero gébon míchellicho mílta. Ratio díu íst administrans sapientiam.

Nam psichen incultam ac ferino more uersantem. apud hanc asserit expolitam. ita ut siquidem pulchritudinis ornatusque gestaret. ex philologiæ sibi cultibus arragarit. Animam chád sî îu úngereitenota unde uuildlîcho lébenda fóne íro geslifena. sô dáz sî niêht scônis únde zîeris ána ne trûoge. âne daz si dero íro gáreuui. síh ána geléget hábeti. Anima nechóndi niêht úbe íro iz ratio negâbe.

Quæ ei tantum affectionis inpenderit. ut eam semper immortalem facere laborarit. Tiu íro sô férro minna geskéinet hábeti. dáz si sîa immortalem getûon uuólti.

---

[1] Der schrift nach liest man noch leichter „tuget ligero“.

Nihil igitur inmorandum . quippe cum impiger gerendorum sciat esse cillenius . Chád si nieht uuésen zebitenne . sid óuh cillenius sînero dingo unspûotig sîn ne=chóndi .

Sed acceptis apollinis fatibus respondit ipse maiugena . A'ber infángenen ráten apollinis ántuurta imo der brûoder .

19. APOLLINIS ESSE OPTIMA CONSILIA . ET APVT IOVEM FIRMANDA .

Certum est lauripotens . i. diuine decusque diuum . i. illuminator siderum nostrum pectus uenire ex= contiguis . Nû íst qûis uûizego . unde lîeht máchere des mânen . únde ánderro stérnon . únser zûeio uuillen . dáz chît únser zueio stérnen sih îo náhen . Mercurius lóufit îo mít sole .

Et socium ciere numen . U'nde îo mih éiscon únde frâgen dîna mir sippun gótheit .

Et probare quicquid rerum ego tibi iunctus compererim . s. a te . U'nde dáz kelóuben so uúaz ih pefíndo fóne dir . uuánda dû uuizego bíst . [35.]

Sed nunquam mage uelle disparamus . A'ber niomer negeskéidên uuir únseren uuillen . mêr dánne er îo ána íst . E'r sól îo úngeskêiden sîn .

Et sit conlibitum manere in iussis . i. persuasione . quam meare cum deliaco fatu`. i. quam obtemperare consilio delii ? U'nde sól ih tánne gérnôr îò mannes râtes fólgên dánne apollinis ?

Cura atque arbitrio monemur isto . i. tuo . Tés uuírdo ih kemánot mit tînero áhto . únde mit tînemo chóste . táz ih ándermo sô uuóla negetrûee .

Hunc quippe ambiguum nefas putamus . Sólchen zuîuelon sô du bíst . táz íst méin .

Et quæcumque fuit perit uoluntas . s. cælibatus . U'nde úngehiennes uuillo dér íst mîr nû ingángen . Dû hábest mir in ába genómen .

Quo circa officio decentiore . paret præcliuibus libens pro fatis arcas . in thalamos uenire iussus . Pediu lósêt tír zimigor arcas . fône dînemo édelen râte gescúnter zegehienne .

Sed tu delie instes quo tonantis exstet compar propositum . uolensque nutus . Nû hílf mir échert . táz iouis uuillo dar ána si . únde sîne únste .

Nam solitus ciere pectus . et præuersa sensa uigil monere . Tú bist quôn sîn mûot zebesuôchenne . únde ín sînes únuuillen geuuáro zemánonne .

Illum contribuas fauere iussis . et cæptis sacra fulserít uoluntas . I'n getûo fólgên dînen uuórten . unde er mír únne . dés ih peginne .

20. VNVM SINE ALTERO ADIRE IOVEM NON OPORTERE.

Hæc mercurio dicente. quin potius inquit uirtus uterque uestrum iouem uoce conciliet. Sús chédentemo mercurio. ántuuurta uirtus. Pézera íst chád sî. dáz íuuer ío uuéderer iouem chétte. [36.]

Nam et hic eius consiliorum conscius. et tu præceptionis archanus. Tîn brûoder uuéiz sînen uuíllen. dù fernímest sîn gebót. Sînes kebíètennes píst tû ímo gesûas.

Ille mentem nouit. tu uerba componis. E͂r uuéiz ten uuíllen. tû ántfristôst in.

Phœbo sueuit instante concedere. tibi pectus solitus aperire. Phœbo íst er guón sînen uuíllen ze óffenonne. únde be⌣dír ze inbíetenne.

Addo quod uos nunquam conuenit disparari. Tára zû légo ih táz. táz ir íuuih skéiden nesûlent.

Et licet hic cursor apollininei plerumque axis. i. currus celeritate uincatur. ac remota statione consistens. captat. i. cupit. demum festinata. s. a sole præuertere. tamen dum consequitur. s. solem. ita libratus. i. adequatus anteuenit. ut cessim. i. gradatim plerumque recursitans gaudeat occupari. i. præcedi a sole. Ú͂nde dóh mercurius ófto fúre lóufen uuérde fóne dero súnnun. únde er dúrh sih stânde dénche uuío er áber sía fúre lóufe. dóh keskíhet. táz er íro sih ébenondo sô fúre gêile. dáz er eruuíndendo síh áber láze fúre ílet uuérden. Mercurium fúre lóufet tiu súnna. sô er stationarius íst. tánne geskíhet táz er eruuégeter. únde sia éteuuaz fúre loufender retrogradus uuírt. únde áber sî fúrefahet.

Unâ igitur uestrum iouem pia [1] pignora conuenite. Chóment sáment fúre íuueren fátir chínt.

Certum quippe est quod et phœbeo conhibens splendore succumbat. et cum stilbonte incedens. conubiorum copulis allubescat. Táz íst quís. taz iouis. stella gehéngig uuérde dero súnnun skîmen. uuánda sî getûot sia mít íro radiis stationariam. únde mit mercurio gángendiu in⌣éinemo zéichene sô mathematici ságênt. héilesod tûe demo gehíleiche. [37.]

---

21. ELEVANTVR MIGRATVRI IN CÆLVM MERCVRIVS APOLLO CVM VIRTVTE.

His dictis. uirtus præcedentis officio. i. instinctu. ac mercurialis uirgæ perflatione concussa. in cælum itura sustollitur. Sâr déro uuórto. uirtus eruuégetiu fóne des

[1] Spätere verbesserung.

fóreleisen scúndedo mercurii . únde fóne déro drâti dero flúge gérto . húòb sî sih ze⌣himele .

Augurales uero alites ante currum delio constiterunt . uti quis uellet uectus ascenderet . Tô uuâren gáro ze apollinis rêito sine uuizeg fôgela . rábena únde álbisze . dén zefuôrenne . sô uuér míte faren uuólti .

Nam futura plerumque conformans . his præsagire consueuerat . Uuánda mít tîen uuîzegota er . sô er chúmftigiu scáffota .

Petaso autem acta laribus concitatis . cœpit præire mercurius . Témo flúgescuhe íoh tîen súftelaren gesuúngenen . flôug fúre mercurius .

Sed scandente phœbo . musarum pedissequus adherensque comitatus . candenti canoraque alite uehebatur . A'ber sáment apolline síndota diu geuuóna mánigi dero musarum ûfen singenten álbizen .

---

22. ASCENDENTIBVS MVNDVS ADPLAVDIT .

Tum uero conspiceres totius mundi gaudia conuenire . U'be dû dâr uuârist . sáment tû gesâhist álle uuérlt⌣méndina .

Nam et tellus floribus lumina . i. per lumina renitebat . quippe ueris deum conspexerat subuolare mercurium . [38.] et apolline conspicato aeria temperies sudis tractibus . i. spaciis renitebat . Ze érist er⌣gléiz tiu érda fône bluômon únder óugôn . uuánda sî mercurium sáh ze⌣himele fáren . dér gót tes lénzen ist . únde deus sationum héizet . táro nâh ergléiz tiu lúft in íro héiterûn uuîti . sô si apollinem gesáh .

Superi autem globi orbesque septemplices . s. planetarum suauis cuiusdam melodiæ armonicis tinnitibus concinnebant . ac sono ultra solitum dulciore . Tîe himelisken speræ . únde íro síben ringa . súngen in⌣êinhéllên lûton . sûozor dánne dû êr hôrtist .

Quippe musas aduentare præsenserant . quæ quidem singillatim circulis quibusque metatis . i. electis . ubi suæ pulsum modulationis agnouerant constiterunt . Sie uúurten guár die sángcútenna dar zû fáren . díe ûfen dîen ringen éinzen gesâzen . dâr íogelichiu íro rárta bechnâta . [1]

Nam urania stellantis mundi speram extimam concinit . quæ raptabatur sonora acuto tinnitu . Urania diu celestis héizet . tiu skéllit tia óberostun himel⌣speram . diu drâtost férit . mít chléinero lûtun .

---

[1] Ich lese „rárto“, mit einem punkte über dem „r“. ist etwa die übersetzung von „pulsum“ ausgefallen? aber auch das auslautende „a“ in „bechnâta“ gleicht einem „o“.

Polymnia saturnium circulum tenuit. Polymnia dáz chît plurima memoria. diu begrêif tén ring saturni.

Euterpe iouialem. Ten iouis ring pegrêif tiu delectatio uoluntatis hêizet.

Erato ingressa martium modulatur. Erato chómentiu dáz chît inueniens similem geébenota sih martis ringe.

Melpomene medium. ubi sol conuenustat mundum flammanti lumine. Meditationem faciens kerárta sih ze demo mitten ringe. ándemo diu súnna dísa uuérlt kezîeret. [39.]

Terpsicore uenerio sociatur auro. Bene delectans sáng sament temo scônen ueneris stérnen.

Caliope orbem complexa cillenium. Sonoritas pechâm cillenio.

Clyo citimum circulum. hoc est in luna collocauit hospicium. Bona fama begrêif tén niderosten ring. ih méino ûfen demo mânen gestâteta sî.

Quæ quidem graues pulsus modis raucioribus personabat. Tér geróbe lûta. inhéisa uuîs ráhta.

Sola uero thalia quod uector eius cignus inpatiens oneris. atque etiam subuolandi. alumna. i. nutritoria stagna petierat. in ipso florentis campi ubere derelicta residebat. E'iniu thalia dáz ter chît ponens germina. diu uuárd zeléibo in éinemo félde scônemo. uuánda íro álbiz flóug ze sêuue. dô sî dia búrdi. íoh ten hôh flúg erlîden netrûuueta. Dáz súlen uuir poetiæ fernémen.

---

23. VTERQVE IN SVVM SIDVS MVTATI.

Interea tractus aerios iam phœbus exierat. I'n indiu uuás phœbus. íoh hína úber dia lúft.

Cum subito quitta crinalis inmutatur in radios. laurusque quam dextera retinebat. in lampadem mundani splendoris accenditur. Tô uuárd ímo gâhes ter fâhspendel. in skîmen beuuéndet. únde der láurîno ást. tér an sînero hánt uuás. dér irskéin álso lampas. sô uûit sô diu uuérlt uuás.

Fiuntque uolucres qui currum delium subuehebant. anheli flammis lucis alipedes. U'nde dîe fógela dîe sîna rêita fúorton. uuúrten flúgeros. fnâhtentiu fóre dero hêizi sînes liehtes. dáz chît sînes liehtenten fiures. Tero rósso sînt fieriu. Eritreus. acteon. lampas. philogeus. Táz chît rubeus. splendens. lucidus. terram amans. [40.]

Atque idem pallio rutilante. ac reserato stellantis poli lumine. sol repente clarus emicuit. U'nde sînemo láchene inrôti bechêrtemo. íoh temo hímelliehte indânemo. erskéin er gâhes héiteriu súnna.

Cyllenius quoque in sidus uibrabile. i. coruscum astrumque con-

uertitur. Sîn brûoder uuárd óuh pechèret . in⌣sinen glánzen stérnen .

Atque ita metamorphosi supera . i. transformatione cælesti pulchriores . pergeminos proprietate quadam . i. fiducia signi familiaris inuecti . augusto . i. nobili refulsere cælo. Unde álso scône uuórtene fône ûfuuértigero mûzungo . únde gesûáslicho in⌣fárende ze⌣geminorum zéichene . mit tero brûodero báldi castoris únde pollucis . clizen sie in⌣himele .

Ac mox tonantis palatium petiuerunt . Únde châmen sâr ze hóue .

---

24. IAM IN CÆLO IOVI ASSISTENTES PER IVNONEM OPTATA TEMPTANT .

Qui postquam introgressi . et coram data copia fandi . ut uidit clarius consortio patrem iunonis herentem . quam nouerat suffragari plurimum ac fauere conubiis . lætus primo omine ipsamque concilians . in cuius arbitrio positam nouerat mariti uoluntatem . ita mitis affatur. Sô sio dara châmen . únde iro árende tuôn mûoson . únde apollo gesáh sînen fáter ze⌣iunone sih kesûasenten . dia er bechenâta gerno hélfen ioh fólchete uuésen gehîleiches . fróuuêr sâr sólches héilesodes . únde sia chéttende in⌣déro râte er iz uuíssa ál stân trát er íro sús zû .

---

25. PER EXORDIVM . RHETORICE . BENIVOLOS FACIT QVIBVS SVPPLICATVRVS EST .

Possem pubeda vix dum . i. adhuc . uel paterna contremens præcepta . minore ambiens fiducia solum adire tonantem pro fœdere pignoris . ni iugata consortia cælitum . omen pararent prosperum tabensque . i. quieta diuum nunc moneret nexio. Íh máhti ioh chíndisker . únde mînes fátir uuórt in zuúiuelîgero unbáldi fúrhtender . mêr dánne ih nû fúrhte . álles éinen uuóla grûozen úmbe sînes súnes kehîleih . úbe mir dero ánderro góto gehileicha héilesod netâten . únde mîh is ih méino des héilesodes íro mûózelichen zesámene gehéfteda nemánetîn .

Quis deorum nollet iunone conscia thalamos rogare? Uuélih cót sólti nû âne iunonis uuizentheit kehîennes kéron?

Cum eadem profecto pronuba futura quæque suffragabitur? Sîd sî diu hîreisâra íst . tîu is târa nâh álles hélfen sól?

Iugalis ergo blanda . nutus præstrue. Liêba sîn uuírten . getûo dû in is uuilligen .

Et suada . i. suadens . quo allu-

bescat nostris nisibus. U'nde scúnde in. dâz er únstig sî únserro begúnste.

Te nunc. s. deposco parentem principemque maximum. s. iouem. fatumque nostrum. i. deorum. Unde nú bito ih tih is fáter. únde fúrsten. uuánda iz iuno gérno rátet. Tih únsera féstunga [1] bito ih is.

Quippe parcarum chorus humana pensat. tuque sortem cælitum. Dine brîeuâra scáfônt téro ménniscon díng. tû scáffôst tero góto díng.

Tuum uelle est ante præscientias. i. uoluntates. s. aliorum deorum. Tin uuillo gôt fóre dero ánderro góto uuillen.

Ac mente gestas quicquid instabit diis. U'nde dû trégest în dînemo múote. dâz úns cóten chumftîg íst. [42.]

Cuiusque nutu gignitur necessitas. Tin uuillo. dâz ist nôt.

Cuius decretio illigat. i. cogit futura. Táz tû benêimest. táz íst nôte chúmftîg.

Instatque quicquid uelle. uel serum potes. Tir íst kágenuuerte. sô uuáz tû uuile ioh spâto geskéhen. A'lso gescriben íst. deus fecit quæ futura sunt.

Te igitur deposco illo numine quo benignus es. o⌣blanda cæli temperatio. piumque culmen. iure qui diuum pater. concede proli quo nepotum prouehat numerum. Tih píto ih fóne déro góte máhte sô dû uuóla uuíllig píst. álso dînen stérnen mathematici zíhent. Mânmendiu métemscaft tés hímeles. s. uuánda er sô rôt ne íst sô der martis. nóh sô blêih sô der saturni. cúótuuillig hóhi. s. dáz áber mars ne íst. nóh saturnus. Dû mit réhte fáter héizest tero gôto. gelâ dînemo súne. dâz er mânegi nêfôn geuuínne.

Qui. s. nepotes uibrant astra. i. coruscare faciunt. in supernis polis. Tie in⌣hímele sínt. skînende stérnen. s. náls nóh sîne. núbe dero ánderro góto.

Maiæ tuumque sacrum pignus flagitat iugetur thalamis uirginis doctissimæ. Tîn sún. únde maiæ. kerôt zegehienne ze dero gelêrtun diêrnun philologiæ.

Sed si te stringit. i. tangit pia cura parentis par est ut potens conuoces cœtum deorum. sanciens conubium cum ipsa coniuge. U'be dû iz fâterlicho méinest. sô íst réht. táz tû die góta zesámine uuîsêst. mit iunone geáhtonde sînen gehîleih.

Quo prolis exstent nuptiæ supera lege. perpesque uinculum signet decor. i. consilium celitum. Táz tînes súnes héimleiti uuérde in⌣hímelscun. únde dero góto rât féstenoe dia hîtat.

---

[1] Graff liest „sestunga".

26. IVNONEM PROPERAS VELLE NVPTIAS . IOVEM AVTEM EAS RETARDARE . [43.]

Hic postquam delius conquieuit . conuersus ad coniugem iupiter . quid eius uoluntas haberet inquirit . Sô delius kedágeta . dára nâh frâgeta iouis sîna chénun . uuáz íro uuíllo dar ána uuâre .

Uerum illa multa ratione permulsa . primo quod ei phœbus orabat . i. supplicabat . qui ei placiditatem afferre solitus est . Suspensio uocis . A'ber in mániga uuîs sî geuuílligô-tiu . zeêrist táz sia phœbus fléhota . dér íro guón uuás uuúnnesami ze-tuônne . uuánda uuúnnesam uuírt tiu lûft . sô diu súnna sia dúrh-skînet .

Quique etiam a se eruditas eiusdem filias . ad parentum quoque conspectum fecerat euolare . Et hic . Tér óuh íro tóhtera uuóla gelêrte . dára téta chómen ze⌣gesíhte . demo fáter íoh tero mûoter . I'h méino musas . tie iouis únde iunonis tóhterun gehéizen sint . uuánda uox iô uuírdet fóne æthere únde aere . Tie léret apollo . uuánda ér gât mittêr dero planetarum . únde métemêt íro musicam .

Dehinc nuptiis iuno non solita refragari . Et hic . O'uh táz sî nîo gehîleiches uuídere ne uúas .

Tunc etiam cyllenium diligebat . quod eius uberibus educatus . poculum immortalitatis exhauserat . Et hic . Minnota sî óuh cyllenium . uuánda er fóne íro gesôugter . êuuigheit infángen hábeta .

Perindeque et matris gratiam conferebat . Et hic . Légeta si óuh tára zû sînero mûoter minna maiæ . Sîd alle iouis chébesa iuno házzeta . ziu minnota si dánne maiam? A'ne daz iuno ih méino diu lûft . tánne uuármên gestât . sô diu súnna in taurum gât . târ maia inter pliadas lósket . [44.]

Accrescebat uotis . quod multa eam clarius conciliatione . i. blanda oratione sua deuinxerat . Et hic . Uuás sî is óuh téste uuílligora . dáz er sélbo sîa is fîlo mínnesamo férgota .

Faciendum profecto acceleranduque persuadet . ne itidem cillenius cypridis lactatus illecebris . ermafrodito fratrem gignere succensus optaret . Depositio . Tô chád sî is spûotigo uuésen zehélfenne . nîo cillenius fône ueneris spénsten áber ferlûhter . únde níêtig uuórtener . den gemâchen uuídellen bi íro ne îlti geuuínnen . Petrógen gechôse dáz uuârheite gelîh íst . táz ânterot ten uuídellen . uuánda er hábet uuîbes lîde dóh⌣er man sî . Tânnân héizet er uuídello . sámo so uuíbello . dáz chît ter uuîblîdo . Sô man uuállicho chósot . táz man lóterlicho méinet . sô chîndot mercurius pe⌣uenere . únde sô geuúnnet er be íro ermafrotidum .

Stimulabat paulolum iouem . ne

uxoris cyllenius fotibus repigratus . somnolento repente marcore torperet . etiam uelut maritali uacatione feriatus . discursare sub præceptis iouialibus denegaret . Iouem lázta dáz éin lúzzel . dáz chît er sórgeta . nîo cyllenius in sînero chénun bárme fóne slâfergi ze⌣trâgi gefîenge . únde er sámo so hîmûoziger . sîn ârende sô er gebúte trîben nemáhti .

Nam illum iam pridem ait philologiæ sentio amore torreri . I'h uuárd íu fórn gúar chád er . ín náh philologia chélen .

Eiusque studio comparatas habere quam plures in famulitio disciplinas . U'nde úmbe íro minna ze⌣diêneste gechóufet háben . né uuêiz uuîo mánige disciplinas . [45.]

Ipsum linguæ insignis ornatibus fandi nimiam uenustatem quo placeret uirgini consecutum . U'nde íro ze⌣liêbe geuúunnen háben . zû dero ziêrdo dero édelon uuórto . hárto êrsam gesprâche .

Deinde barbito aurataque cheli . ac doctis fidibus personare . U'nde méisterlicho singen . án hárfun . íoh án ly"run .

Addo quod celebrat mirabile præstigium . elegantiamque pingendi . conuiuos etiam uultus aeris aut marmoris . signifex animator inspirat . Tára zû uuéiz ih táz er zóuferlîcha . íoh liêblicha séltsani málennes úobet . únde sámo so lébendiu íoh kesêliu bilde uúurchet . êriniu unde mármoriniu .

Totum certe complacitum est . quicquid comit decorem iuuenalium gratiarum . U'nde liêb íst mir triuuo . sô uúaz ímo únglîchero râtsaminon ziêrda tûot .

Se igitur eos iam pridem amore mutuo colligatos . idcirco paulolum distulisse . ne in thalamum . primeua affectione festinans . cum discurrendum esset totis noctibus repigritior paululum simularet anomalum . U'nde chád er sîe íu fórn gemínne . dár úmbe gefrístet hábeti . nîo er sô frûo gehíende . dánne er náhtes lóufôn solti . úmbe trâgheit sih lîchesoti inæqualem . dáz chît úneben-fértigen . únde fóne diu gespâtten . Sîn stérno ne íst tánne níeht ébenfertig . sô er dia bréiti des signiferi ze⌣férro begrîfet . únde er deste spâtor diu zéichen dúrhkât . tóh er gâhoe .

---

27. IOVIS SOLLICITVDINEM . IVNO CONATVR ABRVMPERE .

Tunc iuno ait . Tô ántuuurta dés iuno .

At quin eiusdem conuenit uirginis subire uinclum . quæ illum etiam quiescere cupientem coniuere non permittat . Tánnan sól er chád sî ze⌣déro gehíen . tíu ín ne láze slâfen doh er óuh uuélle . [46.]

An uero quisquam est qui asserat se nescire laborata per uigilia philo-

logiæ . et pallorem lucubrationum perernium? I'st ioman der sih chéde ne uuizen dia árbeitsamen uuáchâ philologiæ . únde dia bléichi iro émezigen únslâfes?

Quæ autem noctibus uniuersis . cælum . freta . tartarumque discutere . ac deorum omnium sedes curiose indaginis perscrutatione transire? Uuéliu ánderiu uuás nóh quón táges unde nahtes crúnden himel . únde mêre . únde héllа? I'oh állero góto gesâhe . geuuárlicho scródondo irfâren?

Quæ textum mundi . circulorumque uolumina . uel orbiculata parallela . uel obliqua decusata . i. ornata polose . i. alte limata .[1] axiumque uertigines . cum ipsorum puto siderum multitudine numerare . nisi hæc philologia . gracilenta quadam adfixione consueuit? Uuéliu uuás qûon zéllen daz keuúurche dero uuérlte? U'nde die piugen dero planetarum ringo? A'lde die sinuuelben finf-ringa die latine héizent æquestantes? A'lde die zîêro in-hóhi háldenten únder-lâza dero planetarum ringo? U'nde die uuárba dero áhson? Uúer zálta dáz ál sáment sélbero dero stérnon mánigi sô ih uuâno . ane philologia . mit chléinnero ána ligungo? dáz chît tiu dien állen chléino ána lág?

Quotiens . s. memini . conquestos deos super eiusdem coactione et instantia . cum quiescentes eos silentio concubiæ aut intempestæ noctis . ad se uenire inaudita quadam obsecratione compelleret? Uuio ôfto nehórta ih tie góta sih chlágon . iro nôtegungo únde iro duingennes . tánne sî sie râuuente ze bétte gâht álde ze-mittero náht . mit unmezigero flêho ze iro báte chómen . [47.]

Tam uero abest ut sub hac possit pigrescere intricarique . i. inmorari cyllenius . ut commotis ab eadem suscitatisque pennis extra-mundanas petere latitudines urgeatur . Sô férro ist táz tánnan . dáz er sáment iro îeht múge trâkon álde tuâlon . dáz sî in nôtte erbúretên únde gesuúngenen féttachen . die uuîtina eruuállon . die ûzerhálb tes hímeles sínt . Uuánda ratio lêret únsih ioh chóson fóne dien . díu ûzer hálb tero uuérlte sínt .

Cur igitur rex optime differuntur? Cum per sola athlantide . i. mercuriali sollertia . duos uigiles repromittam . Ziu súlen dánne die brût-lôufte gespâret uuérden sîd ih míh fligo zuéio uuácherro fúre éinen?

---

28. SVPERVENIENS PALLAS ADHIBETVR CONSILIO .

Hæc cum iuno adfixa ut adherebat elatiori plurimum ioui . acclinatis

[1] Das „l" ist durchstrichen.

eius auribus intimaret. Suspensio uocis. U'nz iuno háftentiu ze‿ioue hóhor sízzentemo únde dára ze‿íro geháltemo sús rédeta. Dáz chît er. uuánda æther hóhera íst tánne aer.

De quodam purgatioris uibrantiorisque luminis loco allapsa sensim pallas corusca descendit. Depositio. I'n-indíu liêz síh níder lángseimo díu scôna pallas fóne íro stéte. díu héiteren líêhtes íst únde hírelichoren. Uuánda sapientia chît fóne íro sélbun. Ego in altissimis habito.

Atque ita ut uidebatur iouiali uertici inherere super uolans. tandem constitit sublimiore quodam annixa suggestu. U'nde óbe flógerzende samoso ze iouis hóubete háftendiu. kestáteta sî dóh ín éinemo búrlîchemo séze.

Quam cum iuppiter ut iugali elatior adherebat. de proximo contiguoque suspexit. sic exorsus. Sô día iuppiter álso er óberoro uuás sînero uuírtenno. uuíder sélb síh kesáh. spráh er íro sús zû. [48.]

O uirgo nostri pars melior. s. quia de capite meo nata es. oportune uotis intermixta maiugenæ. Uúolge diêrna mîn déil der bézesto. uuánda dû mînes hóubetes tóhter bíst. ze‿státo bíst tu chómen mercurio maiun súne.

Quæ siue uocibus permulsa descendis. siue absque te iouis non erat formare consilium. seu consensus noster ne mutilus uideretur approperas. noueris tamen philologiæ cyllenium nuptias postulare. Tú hára chómen sîst kebéteniu. alde daz mîn rât âne díh ne sólta sîn. álde dâr úmbe dû chómêst. táz mîn uuíllo ze léibo ne uuérde. uuízist quísso cyllenium uuéllen ze philologia gehîen.

Nondum mea prompta. i. prolata sententia. exspecto quid suadeas. I'h ne hábo nóh tar-ána níeht penéimet. fernímo gérno uuáz tu ís ratêst.

Noui quippe quam eiusdem uirginis incessabilis tibi labor semper acceptus. et ut tuis numeretur illa pedissequis. I'h uuéiz uuóla. uuío ántfanglîh íò dîr sîn. íro unerdrôzenen árbeite. únde uúio sî bezélet sî ze dînen mítegengon.

Par est igitur ipsa præsertim decernas quicquid de eius conubio prouisura dispensas. Fóne díu íst réht. táz tû námohaftôst kechîesest. únde gesképfest. ál dáz tû an íro kehilêiche uuéist zebeuuáronne.

---

30. ALIOS POTIVS DEOS AD HOC CONSILIVM PALLAS DICIT INVITANDOS.

Tunc pallas aliquanto summissior ac uirginalis pudoris rubore perfusa. oculosque peplo quod rutilum circum caput gestabat obnubens.

inprobrabat aliquantulum . quod super nuptiis uirgo consulitur . Si dô éteuuaz sih midentiu . únde fóre mágedlîchen scámon errôtendiu . únde mit iro rôten hóubetstûoche diu óugen ferfâhende úberlégeta sî ioui . dáz er siâ máged frâgeta des kehîleiches . [49.]

Presertimque eius quam propter consociationis officia . manere cuperet semper intactam . Oûh mêist téro gehîleiches . tia sî úmbe iro geséllescaft îo gérno uuissi úngehîlta .

Dedignatur præterea huiusmodi adhibere consensum . cum ita expers totius copule censeatur . ut neque de ulla permixtione progenita neque ipsa procreare quicquam arithmeca teste monstretur . A˝ne dáz inthêrêta sî sih tisses râtes . târ úmbe . dáz sî állero hîtâte sô úzenan sî . dáz sî in arithmeticam zeiehenne . noh hîlîcho nebére . nóh sélba hîlîcho gebórn ne sî . Septenarium numerum ságet arithmetica palladi gelîchen . uuánda er ûzer ánderro numero geuuórht ne íst . nóh sélbo ánderen ne uúurchet . sô die álle die fóre ímo . únde nâh ímo sínt . únz án zêhne . Duo tres quatuor quinque die uúurchent . A˝ber octo nouem decem sínt ûzer ín geuúurchet . Eîner septenarius íst ungeuúurchet . ioh únuúurchende .

Ac tunc septem radiorum coronam soliuaga uirginitas renudauit . ne futurarum . s. nuptiarum causis et copolis interesset . Sâr dâr mite erbárota sî éinfâra máged . téro ánderiu gelîh ne íst . dia coronam siben skîmon . mit tîen septem liberales artes gezêichenet sínt . nîo sî dára ne châme ze déro geméinsami dero brûtlouflo . Dáz íst fóne diu . uuánda sî uuile rationem âne dia uuáhî dero uuórto .

Quia tamen eius optauerat iupiter exegeratque consilium . suadet deos maritos dearumque grandeuas in hæc decernenda conduci . Uuánda dóh iuppiter gnôto fórderota iro rât . pediu châd sî gehîte góta . únde getrâgene gûtenna ze demo râte súln geuûisæt uuérden .

Quippe conuenire cyllenio . ut pro præmiis potissimorum officiorum . fauor celitum eius uincla sanciret . U˝nde êra uuésen cyllenio . dáz ímo dero ánderro góto gelúbeda . dén gehîleih scuôfe . ze˘lône sînes námohaftesten dienestes . dén er in˘dûot pótescaft tribendo . [50.]

Augustius quoque tum fieri iouiale decretum . cum cœtu deorum attestante deprimitur . ipsamque nupturam deo conuenire non posse . nisi super senatus consulto mortalis esse desineret . U˝nde iouis penêimeda sô fáren chéiserlichost . sô si fóre dien góten ersprénget uuirdet . únde dia brût ánderes ne gezémen cillenio . sî ne uuêrde mit tes hértuomis râte úndôdig ketân . Táz si mortalis sî . dáz slâhet sia âna fóne iro múoter frónesi . dáz chît prudentia uuánda prudentia sæculi

ne mág inmortalitatem nîeht kefrêhton âne mít tîèn uuérchen dero uuârun sapientiæ. Uuéliu íst taz? Táz íst spiritalis et angelica uita.

Id genus plurima suadente tritonia. regum coniugum uterque consentit. Sô si dés cnúoge rédeta. sô gefólgeta íro is iouis únde iuno.

Ac mox iouis scriba præcipitur pro suo ordine. ac ratis modis. cælicolas aduocare. præcipueque senatores deorum. qui penates ferebantur tonantis ipsius. quorumque nomina. quoniam publicari secretum cæleste non pertulit. ex eo quod omnia pariter repromittunt nomen eis consensione perfecit. Tô híez man iouis prîeuarun. éinadero parcarum. áfter órdeno. únde státelicho. die himelsazen dára uuîsen. Zeérist tie hêrosten. die iouis íngesîde hiêzen. dero námen diu himeltôugeni ne uuólta geliutpâret uuérden. únde íngeméinen námen gáb fóne éinrâtigi. uuánda sie álliu díng sáment ioue kehéizent. Tér námo íst penates. sámo so panates. dáz chît omnia consentientes.

---

31. QVI CÆLICOLVM PRIMI VOCATI SINT.

Uulcanum uero iouialem ipse iuppiter poscit. licet numquam ille de sede corusca descenderet. Sînen brûoder uulcanum éiscota iuppiter ímo sélbo. so uuío er nîo ába sînemo fîurinen stuôle ne erbêizti. uuánda er íst ætherius ignis. [51.]

Tunc etiam ut inter alios potissimi rogarentur. ipsius college iouis. qui bis seni cum eodem tonante numerantur. Tô uuárd kebóten. dáz tie námohaftesten geêiscôt uuúrtin. sîn sélbes kemêinskezzen. déro sáment ímo dóh zuélife sint.

Quosque distichum complectitur ennianum. Tie óuh ennius in zuêin uérsen sús pegrífen habet.

Iuno uesta minerua ceresque diana uenus mars.

Mercurius iupiter nereus uulcanus apollo.

Item et septem residui. qui inter duodecim non uocantur. Únde nóh tánne sibene. âne die zuélife.

Post quos complures alti pro suis gradibus cælites conuocandi. ac deorum omnium populus. absque inpertinentibus. Uuâren dára nâh zeládonne. gnuóge hóho gesézene áftir íro grâdin. íoh álliu diu góto mánegi. âne die úngefélligen. sô manes sint. únde discordia. fóne diên er nóh ságen sól.

Nec mora. milites iouis per diuersas cæli regiones approperant. quippe discretis plurimum locis deorum. singuli mansitabant. Sâr âne tuuâla îlton iouis hérechnéhta in misseliche hálba des himelis. uuánda togeliche dúrh sih súnderigo sâzen.

Et licet per zodiacum tractum

nonnulli singulas uel binas domus animalibus titularint . in aliis tamen habitaculis commanebant . Ũnde dóh iro súmeliche âfter déro lêngi des zodiaci éina sélda . álde zûo hábetin . álso macrobius lêret in somnio cipionis . siê uuâren óuh tóh in ánderen .

Nam in sedecim discerni dicitur [1] cælum omne regiones . Uuánda áller der himel uuírt ketéilet in séhzen lántskefte .

---

32. DE SEDECIM REGIONVM DIIS .

In quarum prima sedes habere memorantur post ipsum iouem . dii consentes . penates . salus . ac lares . ianus . fauores . opertanei . nocturnusque . Ĩn dero êristun sínt kesézen náh sélbemo ioue sîne râtkeben . hûsinga . sâlda . únde hérdcota . ánagángonnes cót . liumendinga . tôugeninga . náhtolf .

In secunda itidem mansitabant præter domum iouis . quæ ibi quoque sublimis est . ut est in omnibus prædiatus . quirinus . mars . i. pacificus . mars militaris . Ĩn dero ánderun buênt âna iouem dér óuh târ hóho gesézen íst . sô er ín állen íst . tér êigeno flégare . únde dér in=búrgo mars . íoh ter fóre=búrgo . [52.]

Iuno etiam ibi domicilium habebat . Târ hábeta óuh iuno gesâze .

Fors etiam . Dér zuîfel=gót .

Limphe . Nicchessa .

Diique iouensiles . i. tonsores iouis . Iouis skérara . uuánda tonsor in græca linga silen héizet .

Sed de tertia regione unum placuit corrogari . Fóne dero drîttun uuólta er échert éinen dára geládot uuérden .

Nam iouis secundani . et iouis opulentiæ . minerueque domus illic sunt constitutæ . Sed omnes circa ipsum iouem fuerant in præsenti . Târ uuâren ínne gesézene iouis spûòtkében . únde sîne ôtpudela . únde minerua . Die uuâren âber álle dô ze⌣hóue . sâment ioue . ín sînero âna=ougi .

Discordiam uero ac seditionem . quis ad sacras nuptias corrogaret ? Uuér sólti âber strit únde úngezúmft tíe óuh târ sízzent . ze⌣brûtlouste ládôn ?

Presertimque cum ipsi philologiæ fuerint semper inimicæ ? Sîd sie óuh îô únhóld uuâren sélbero philologiæ ?

De eadem igitur regione solus pluton quod patruus sponsi est conuocatur . Eĩner dér fiûrgót uuánda er des prûtegomen fétero íst . tér uuárd tára geládot .

Tunc linsa siluestris . i. bestiarum dea mulciber . lar cælestis .

[1] Es steht „dr“ mit einem querstrich über dem „r“.

nec-non etiam militaris fauorque ex quarta regione uenerunt. Tô châmen dára fóne dero fiêrdun. lúhsa diu uuilda. únde dér diu uuólchen smélzet ze-régene. únde éin lar des himeles. ánderer des héreies. únde dâr míte iouis sún sékko.

Corrogantur ex proxima transcursis domibus coniugum regum. ceres tellurus. terræque pater uulcanus et genius. Fóne dero finftun uuúrden geêiscôt. sô iouis únde iunonis hóf fúrefáren uuárd. diu chórngeba. únde der érdcot. únde dero érdo fátir uulcanus. únde der ánaburto.

Uos quoque iouis filii pales et fauor. cum celeritate solis filia. ex sexta poscimini. Fóne dero séhstun uúurtent ôuh ir geládot iouis súne. dû fúòter-gót. únde dû spél-sekko. sament spúòte dero súnnûn dóhter. [53.]

Nam mars quirinus et genius superius postulati. Uuánda dér búrghalto uuîgant. únde der stéte-gót tér óuh ánaburto héizet. tie uúurten fóre geládot.

Sed etiam liber ac secundanus pales uocantur ex septima. Ter uîngot. únde der frámspuôte-sâre pales. uúurten óuh keládot fóne dero síbendun.

Fraudem uero post longam deliberationem placuit adhiberi. quod crebro ipsi cillenio fuerit obsecuta. Ûndriuua uuólton sie óuh tára. áfter lángemo getráhtede. uuánda sie díccho cillenío die nota. Uuár diênot si cyllenio? Âne sô rethorica únréhto uádôt. únde sî ueri-similia chôsot. fúre uera. Pediu chád philosophia fóne íro in-consolatione boetii. Quæ tunc tantum recto tramite incedit. dum nostra instituta non deserit.

Octaua uero transcurritur. quoniam ex eadem cuncti superius corrogati. solusque ex illa ueris fructus adhibetur. Tiu áhtôda uuárd fúre fárn. uuánda dánnan álle die óberen geuuîset uúurten. Ê'iner des lénzen níuuo rât. uuárd tánnan dára geuuîset.

Iunonis uero hospitio genius accitus ex nona. Fóne dero niûndun. uuárd keládet genius ûzer iunonis séldon.

Neptune autem lar omnium cunctalis ac neuerita. tuque conse ex decima conuenistis. Â'ber dû méregot. únde hérdcot. únde dû állero díngo sámabáfting. ioh tû einfúrhta. únde dû uuillolf ir châment fóne dero zéhendun.

Uenit ex altera fortuna et ualitudo faborque pastor manibus refutatis. quippe hi in conspectum iouis non poterant uenire. Fóne déro éinliftun chám diu uuîlsâlda. únde uuilmaht. únde fabor der hírte. díen únhólden feruuórfenen. uuánda die ne-mahton chómen fúre iouem.

Ex duodecima sancus. i. qui sancit res et affirmat tantummodo deuo-

catur. fata uero ex altera postulantur. [54.] Fóne dero zuéleftun uuárd échert ter féstenâre geládôt. Fóne dero dríttezendun châmen úrlaga.

Cæteri quippe illic dii manium demorati. Die ándere dâr gesézene. uuâren dero únholdon góto gezúâhtes.

Bis septena saturnus. eiusque cælestis iuno consequentur acciti. Fóne dero fiêrdozendun uuárd keládot ter áltcót. tér sáte machot. únde sîn himel-iuno. dáz ist sîn uuirten ops.

Ueiouis. i. malus iouis qui et pluto et orcus ac dii publici terquino ex limite conuocantur. Ter héllo-iouis. únde die liût-cota. die châmen fóne dero finftezêndun.

Ex ultima regione nocturnus ianitoresque terrestres. i. qui finibus præsunt similiter aduocati. Fóne dero séhszêndun. uuárd náhtolf. tér óuh in dero êristun sáz. únde die márchôn hûotela geládôt.

Ex cunctis igitur cæli regionibus aduocatis diis. cæteri quos azonos. i. extra zonas habitantes uocant. ipso commonente cillenio. conuocantvr. Sô sie fóne állen lánden des himelis dáz chît fóne állen zónis sús keládôt uúurten. sô uúurten dô die úzenan ringes héizent. fóne sélbes tes prûtegomen mánungo geládôt.

Tunc elementorum præsules atque utilitatis publicæ mentiumque cultores. omnisque populus potestatum. Unde dára nâh. tie méistera dero gáskeftô. ioh frôno núzzedo. ioh tie des sinnes hûotent. únde álliu díu mánegi dero ána-uuáltôn.

Quis eos numæ multus successor indicat? Uuér mág sô gnôte. dáz chît sô chúnnig áfterchomo sîn numæ. dáz er sie gezélle? Numa uuás ter ándir chúning ze-romo náh romulo. Tér ána zócchota síh. táz er sáment tien góten sélbo sprâche. únde sie in lêrtin uuélichiu sacrificia álde uuéliche cerimonias ér in bringen sólti. Sîd er sie bechenâta únde in so gesúâs uuás. sô máhta er sie óuh zéllen. [55.]

Qui confestim omnes iouis imperio conuocati. in aulam cælitem cum uibrantibus uenere sideribus. Tie gesámenoton sih álle fóne iouis kebóte in-die himelfalenza. in skînenten stérnôn. uuánda sô mánig cót sô mánig stérno.

---

33. EX CONGREGATIS ALII PRÆCINCVNTVR AD OFFITIA.

Tunc ianus in limine militesque iouis. ante fores regias constiterunt. Tô huôta ianus tero túron. iouis sárlinga stuônden fóre dien túron.

Ingressuros etiam cunctos. nominatim uocabat fama præconans.

A'lle die dâr în-gân sóltôn . dîe uuîsta be⌣námen dára în fama lûto ruôfendiu . uuánda sî uuéibeles únde scúltheizen ámbaht hábeta .

At intra consistorium regis . quædam femina quæ adrastia dicebatur . urnam cælitem superamque sortem . inreuocabilis raptim celeritate torquebat . A'ber în demo iouis stâtahûs . îh méino in sînemo fórziche . dâr die liute gúon sînt ze⌣stânne . dâr tréib trâtero spúòte dáz únuuendiga himel⌣lôz éin uuîb tiu adrastia héizet . táz chît petrosa . Sî uuás tés liezą . uuénne îoman sólti gebórn uuérden álde erstérben .

Excipiebatque imarmene ex uolubili orbe decidentes speras . i. giros peplo inflexi pectoris . i. inflexo peplo pectoris . Imarmene dáz chît continuatio temporis . infiêng tie fóne dero uuérbûn springenten ringa . mít íro geuúundenen brústtúòche . Uuánda în zîto gelîh uuérdent únde irstérbent ménnisken .

Cloto uero lachesis atroposque . quoniam sententias iouis orthographe studio ueritatis accipiunt . Suspensio vocis . Uuánda áber tres parcæ iouis príèfarun . sîne réda fîlo geuuâro scrîbent . îh méino cloto dáz tir chît euocatio . s. hominum de non esse in esse . únde lachesis táz tir chît sors , s. qualiter uiuant . unde atropos táz chît absque ordine . s. moriendi . uuánda sie in állen álteren erstérbent . [56.]

Cum senatum curiamque contrahi cernerent hoc est cum cernerent incuriam contrahi senatum . Et hic . Tánne sie gesâhîn daz hêrote sîh sámenon în daz sprâch⌣hûs .

Et cum cernerent ipsum tonantem indusiarî . i. indui exuuiis publicį magistratus . hoc est ornamentis regalis imperii . Et hic . U'nde sélben iouem sîh chúninglicho gáreuuen .

Accuunt stilos . utpote librarie superum . archiuique custodes . cerasque componunt . in acta . i. decreta et consultum cælestium . Depositio . Sô uuáztôn sie íro griffela . álso scrîbun súln . únde dero buôcchamero flégerun . únde blânoton íro tabellas . zescrîbenne die tâte únde dén rât tero himiliscon .

---

34. PER INSIGNIA IOVIS MVNDI FIT DESCRIPTIO .

Tunc iupiter assumens publica indumenta . quæ assumit contracturus sennatum . apponit primum uertici regalis serti flammantem coronam . Jupiter sîn gegáreuue dô âna légende . dáz er échert âna-legeta . sô er în sprácha gân uuólta . ânasázta er demo hóubete chúninglîchero smîdo glîzenta coronam .

Contegitque ex posticis . i. ex posteriore parte caput . quodam uelamine rutilante . quod ei præsul ope-

ris pallas ipsa texuerat. Ú́nde bedâhta er den nól mit éinemo rôtemo tuôche, dáz imo pallas tíu uuérihméistera[1] uuórchta. Táz íst ter septænarius numerus palladis. tén sî gegében hábet tien rôtenten planêtis.

Dehinc uesti admodum candidæ. obducit amictus. yalinos, i. uitreas. Tára náh úmbe téta er sînemo uuîzen geuuâte, sô diu lúft ze óberost ist. clásefareuue hélina. sô diu luft níderor íst.

Quos. s. amictus stellantibus oculis interstinctos. crebri uibratus ignium illuminabant. Tîe dir getópfôte mit stérnahten oûgon. mánige skîmen dúrhskînen. Uuánda dúrh tia lúft skînent tie stérnen.

Tunc duos globosos orbes. quorum unus auro. [57.] electro alius prænitebat. dextra porectiore corripuit. Tô réihta er mit tero zeseuûun zuéi sinuuelbiu chlîuue. dáz chît zúo spêra. êina gelîcha gôlde. sô diu súnna íst. ándero gelîcha electro sô der mâno íst.

Leua enneaptongon chelin innitenti similis imprimebat. Mit tero uuinsterun ferdrúhta er sámo so línendo. sîna niunliutigun lyrun. uuánda sî níun séiten hábet. Sibene dero singenton planetarum. den áhtoden dero lûtreistun himelspero, den niunden dero uuázero dôzes hiêr in érdo. Tén éinen dôz hôret man, die ándere sínt sô ferdrúcchet. táz sie nîoman nehôret.

Calceos autem herbosos fluctu. i. colore smaragdine uiriditatis. uestigiis eius tellus, s. dea annexuit. Tellus skûohta in mit crásefáreuuen scúhen. sámo grûonên sô smaragdus íst.

Insidebat autem ex pauonum pennis intertextæ oculatæque pallæ. E'r sáz áber án êinemo bizucche. ûzer fáuuen féderon geuuébenemo, únde gefêhtemo, Uuánda diu lúft sízzet. án-dero gebluómôtun érdo.

Ex qua multi coloribus notulis. uariata pictura uernabat. Fóne démo lózta in mánega uuis ketrópfotiu. íoh kefêhtiu fáreuua, álso in lénzen diu érda getân íst.

Sub calceis uero fuscinam deprimebat. Ú́nder dien fuôzen bárg er êina drízinga fúrkun. diu neptuni íst. Úúaz pezéichenet tiu âne tres naturas aquæ. íh méino dáz sî mobilis únde potabilis únde liquida íst?

---

35. ITEM EIVS DESCRIPTIO PER INSIGNIA IVNONIS.

Huius suggestui subditus iunonis consessus. haud indecenter ornatus. Iunonis stûol stûont níderor.

[1] Schwerlich darf „uuérch-méistera" gelesen werden.

geristlîcho gegáreter. Nîderor fône dîu. uuánda aer nîderor îst dánne æther. [58.]

Ipsa uero tecta capite .. lacteo quodam calumnate prænitebat. Sî sáz kehúltiu mit îro uuîzbullun.

Cui . s. iunoni . gemmis insitum diadema præciosis. Uuás îro óuh ána getân . îro hóubetpánt . keuuôrhtez ûzer tiuren gimmon.

Nam neque skithidis uirecta . nec ceraunîorum uibrans fulguransque lumen . nec flucticolor iacyncti credebatur abesse prôfunditas . i. uarietas. Târ uúas ána dîu gruôni skithidis lapidis . tér fône skithia chúmet. únde dánnan genámot îst. îoh tér drâto bligskîmo ceraunîorum die fiurfáreuue sînt. únde fône demo blîcche genámot sînt. uuánda ceraunium grece fulmen chît latine. îoh tîu blâuua misseliche des iacyncti.

Sed totum illud sertum capitis fulgurantis thaumantias obtulisse reginæ cælitum ferebatur. Dîa hóubet zierda álla. brâhta iunoni taumantias táz chît mirabilis. tîu óuh yris héizet. Yris in nubibus. táz îst sertum iunonis. Târ sîhet man ána dîa fáreuua skithidis. únde ceraunii. únde iacyncti.

Ipsius uero diue uultus . assidua perlucens gratia . i. serenitate fratri consimilis. Îro ánalútte uúas îro brûoder gelîh . dúrhsihtigez fône gnûog émezigero liebsami. Uúaz mág ætheri gelîchera sîn . dánne aer . so hêiter îst?

Nisi quod ille inmutabili letitia renitebat. hæc commotionum assiduarum nubilo crebrius turbabatur. A'ne dáz ér îo în gûotemo îst. sî grúnzet áber diccho fône úngeuuítere. Æther îst îô stille. aer uúirt ófto getrûobet.

Nam uestis eius ialina. sed peplum fuit caligosum. Îro uuât úuas kelîh yali lapidi dêr lútterer îst. áber daz hóubetrtûoh uuás tîmberez. Uuánda diu lúft îst túrhsîhtig. uuólchen únde nébel sînt trûobe. [59.]

Quod tamen . s. peplum. si appulsu cuiusque luminis tangeretur. inter obumbrantes nebulas sude perspicuitatis gratia præniteret. U'be áber lîeht tar ána châme. sô skîne sâr únder dien úmbe hábenten nébulen. ételîh clîz tero héiteri. A'lso iz tánne féret. sô diu uúolchen únde der nébul sîh peginnent skeîden.

Hæc fulmen dextra. leua sonorum bombis. i. uocibus terrentibus tympanum sustinens. sub quibus plurimum sudans. ima subiecta roscidis. i. aquosis uidebatur inundare fluoribus. Sî în dero zéseuuun den blîg hábende. únde ándero uuînsterun éina timpanun mit prûtelichen chláfleichen. îoh târ úndere hîrlîcho ersúizzende. téta sî dia érda fône démo flôdere ernázen. Táz îst poeticum. dáz ter régen sî iunonis suéiz.

Huius uero calcei admodum furui. quorum maximæ solea. atræ noctis nigredine coloratur. I'ro scúha uuáren sáleuue. áber diu sóla. zóh ze⌣náht fáreuuo. Uuánda míttiu náht íst íò finsteriu. âne in plenilunio.

Nam eiusdem genua zona quidem diuersicolor ambiebat. quæ nunc perfulgido resplendebat orbe. nunc uanescentis gratiæ tenuata uarietas. ita penitus ablegabat. i. euanescebat. tamquam nihil ante habuisset discolorum. U'mbe diu chniu hábeta sî éina bindun missefareuua. diu óugta sih uuîlon óffeno. uuîlon uuárd taz tiu féhi dar ána zegándo sih kedúnnerota. únde sô gáreuuo fersúant. sámo so dâr fóre níeht sólches neuuáre. Táz íst kesprôchen fóne dero féhi des méris. unde állero súebe uuázero.

---

36. DE INTELLECTVALI MVNDO.

His igitur regum indumentis decenter ornata. ante consessum in suggestu sidereo positam quandam speram. celatam uarietate multiplici conspicantur. Sús chúninglicho gáro sizzende. scôuuoton sie fóre in éina speram. ûfen éinemo stúole ligenda. ín mánigfalta uuís kezéichenda. [60.]

Quæ ita ex omnibus compacta fuerat elementis. ut nihil abesset quicquid ab omni creditur contineri natura. Tíu fóne állen elementis sô zesámene gedûhet uúas. táz nieht târ ána ne brâste. álles tés tiu natura begrîfet. A'llez taz uuérltpílde uúas sáment fóre iouis óugon. uuánda ín gótes mûote. únde ín gótes prouidentia. uúas íò gebíldot. únde sáment pegrîffen. diu súnderiga misselichi állero creaturarum. Táz íst tíu primordialis causa. dia plato ideam héizet. náh téro dísiu ánasíhtiga uúerlt keskáfen íst.

Illic cælum omne. aer. freta. diuersitasque telluris. claustraque fuerant tartarea. A'n déro spera uúas ter himel áller. lúft únde uuázer. érda únde hélla.

Urbes etiam competa. cunctarumque species animantium. tam in specie quam in genere numerandæ. I'oh púrge únde geuuígke. ioh állero slâhta tîer. únderskeitigo ioh sament.

Quæ quidem spera imago quædam uidebatur ideaque mundi. Tíu spera uúas tírro uuérlte gescáft. únde bílde.

In hac quid cuncti. quid singuli nationum omnium populi. cottidianis motibus. i. uoluntatibus agitarent pede ire. i. perficere. formantis. s. dî speculo relucebat. Uúaz álle. únde uúaz íogelîche líute állero dièto. tágeliches îlen getûon. dáz skînet ál ûzer démo spiegule des píldonten gótes. Táz uúirt ál erséuuen ín déro spera.

Ibi quem augeri . quem deprimi . quem nasci . quem occidere iupiter uellet . manu propria ipse formabat . Uúen ér uúolti lâzen gedihen . álde missedihen . únde uuén gebórn uuérden álde erslágen uuérden . dáz píldota er ímo ál dâr sélbo mít sînero hânt. [61.]

Quam terrarum partem dispergere . quam beare . quam uastam . quamque celebrem cuperet . fictor arbitrarius uariabat . Uuélih lánt er uuóltî férlôsen álde gesâligon . uuuôste uuésen . alde bûhafte . daz kemísselichota er ál . sélbchostiger scáffare .

Hoc igitur fatum publicum conspicans componensque . deorum senatum iussit admitti . Tísen állelichen úrlag ín déro spera scóuuonde . ioh sképfende . hiez er ín=lâzen daz hêróte dero góto .

---

37. SATVRNVS ET OPS . ET CÆTERI PROCERES ADMISSI .

Quamuis intus intrarent . quos innominabiles sacra uis testatur . tamen etiam primatibus diuum præsertimque parentibus . i. saturno et opi . uterque consurgunt . Sô uuio dô sâment ín=giêngin die díu uuîha chráft íro gótheite námolose héizet . iô dóh gágen dien hêristen . únde mêist gágen íro zuéio fórderon . stûonden siu ûf .

Uerum sator eorum gressíbus tardus . ac remorator incedit . Saturnus íro fáter lázota án sînemo gánge . ioh únspûotig uúas er ís .

Glauco quoque . i. uiridi amictv caput . prætendebat dextera . flammiuomum quendam draconem . caudæ sue ultima deuorantem . quem . s. saturnum credebant anni numerum nomine perdocere . U'nde mít plâuuemo túoche behúlter . trúog er án⌣dero zéseuuun éinen fiurenten drácchen . dér daz íar bézeichenet . sînen zágel slindenten . dés námo sô man uuânet . tîa íar=zála úns keóuget . Táz íst fóne díu . uuánda er grece héizet tez . táz tir chît comedens . A'n démo námen bezéichenet táu . ccc. e. bezéichenet . v. zeta bezéichenet . lx. Sô mánig tág íst in⌣íâre . îh méino ccc. lx. v. [62.] U'nde ímo gefállet táz er héize comedens . uuánda tempus frízet ál dáz tir íst . Fóne díu chît iz in bíuuurte . álter ál genímet .

Ipsius autem canities pruinosis niuibus candicabat . Sîn grâuui . uúas núinterlichen snêuuen gelîh .

Licet etiam ille puer posse fieri crederetur . Sô uuio man uuândi . dáz er áber chínt uuérden máhti . Uuánda íar erâltêt ze⌣uuintere . únde er=iúnget ze⌣lénzen .

Eius coniunx grandeuua corpulentaque mater . s. ops quamuis fœcunda circumfusaque partubus . tamen floridam discoloratamque ue-

stem . herbida palla contexerat. Sîn chéna ist ketrágenlih únde fóllide. U'nde dóh sî fêselîg múòter sî . mit chinden befángeniu . dóh pedáhta iro blúòmféhun uuât . éin grásegiu húlla. Uuánda diu érda ist ticchesta dero elementorum . sî ist óuh féselîg . únde grásegiu.

In qua totus gemmarum metallorumque census . atque omnium prouentus frugesque sationum . larga admodum ubertate ferebantur. I'n déro dir fólliglicho lâgen díe scázza góldes unde gimmon . íoh állero geuuáhste . únde álles tés râtes tero sâmon.

---

38. VESTA.

Huic uesta quæ etiam coeua eius fuerat adherebat. Ze‿íro hábeta síh uesta . diu iro geáltera úuas. Fiur ist ében ált tero érdo . únde liget ferbórgen ín dien stéinen . únde ín dien érdlucheren . álso ín ueseuo campaniæ skînet . únde in ethna siciliæ.

Quæ quod nutrix iouis ipsius suoque eum sustentasse gremio ferebatur . caput regis ausa est osculari. Tíu getórsta ioui dáz hóubet chússen . uuánda sî sîn mágezoha ist . únde sî ín bármôta sô man ságet. Uuánda cælestis ignis ist óbe æthere . únde úmbe ætherem . únde dáz chédent philosophi mít temo érdfiure gezúgedôt uuérden. [63.]

---

39. SOL.

Post hos . candida cum sorore sol auratus expetitur. Nâh tien uuárd tára ín geéìscot . tér góldfáreuuo sol . mít sînero uuîzun suéster luna.

Qui mox ut cœpit ingressui propinquare . purpuræ rutilantis puniceus quidam fulgor anteuenit . et rosulenti splendoris gratia . i. uenustate . totam aulæ ipsius curiam . i. conuentum deorum luminauit . obstupefactis cæteris ornatibus . i. ocultatis cæteris stellis. Tén fúre fúòr . sô er begónda chómen . éin rôt skîmo . púrpurun gelîcher . únde ín rôsfáreuuero skôni erskéinda er álla dia fálenza . ánderen zíèrdon dáz chît stérnon síh pérgenten. Táz ist tíu gáreuui des himeles . tía uuîr séhen in mórgen . êr diu súnna ûf kánge.

Ast ubi primos honorati capitis radios ingressurus inmisit . ipse etiam iupiter paululum retrogressus . sub inmensi nitoris numine caligauit. I'oh sélber iupiter túncheleta fóre sînero skînbari . uuídere uuîchender . sô er íngândo den hóubet-skîmen êrist óùeta. Tíz ist secundum rhetoricam emphaticos keságet. táz chît míchellicho.

latine chît iz exaggeratiue. I'h méino uúio ioh sélbes iouis stella. tíu fóre fílo glánz íst. tanne úrouge uúirt. sô diu súnna stât skínen.

Speræ uero orbesque quos dextera sustinebat. ueluti speculo cognati luminis refulsere. i. contra fulsere. Sélben die spere die iupiter in hénde hábeta. ih méino sélben die stellæ solis et lunæ. die skínen gágen démo speculo dês in=gelégenen líehtes. Siè infiéngen in síh. tíu liéht tero góto. apollinis únde lunæ. [64.]

Iuno autem diuersicoloris. illustris ornatibus ac uaria. uelut speculo cognato. gemmarum. i. numinum luce resplendens. candentibus serenis enituit. A'ber díu gefêhta únde diu zièro gegáreta iuno. erblíchendiu fóne íro líehte. sámoso fóne gelégenemo spiègele. uúard sî in uuízero héiteri. A'lso diu lúft iò dánne íst. sô diu súnna ûf kât.

---

40. DESCRIPTIO ÆSTIVI TEMPORIS.

Erat enim in circulum ducta fulgens corona. quæ duodecim flammis ignotorum. i. præciosorum lapidum fulgorabat. Apollinis corona uúas keríngtiu únde glízendiu. Zuélif tíurero stéino glízemen hábeta sî. dáz sínt zúelif mânóda des íares.

Quippe tres fuerant a fronte gemme. lichynis astrites et ceraunos. Trî uuâren án sinemo énde. dáz sínt tríu súmerzeichen. gemini. únde cancer unde leo. U'be dû díu nebechénnist. tíu zéigot tir maior ursa. Uuánda sô sî chúmet in altitudinem cæli. sô sínt gemini gágen íro chélûn. cancer gágen dien fórderen fuózen. leo gágen dien áfteren. Sélbiu ursa íst pi=demo nórde. mánnelichemo zéichenháftiu. fóne dien síben glâtên stérnôn. díe áller der liut uuágen héizet. únde nâh éinemo glóccun ióche gescáffen sínt. únde ében míchel sínt âne des míttelosten. Uuélee uuâren dâr ána? Lichinis tér purpureus íst. únde dánnan genámôt íst. táz er lucernæ gelîh íst. díu grece líchinis héizet. Dér íst geminorum. únde iunii mensis. uuánda dánne purpurei flores chóment. A'ber astrites íst êin uuíz stêin. genâmoter ab astro. dáz chît a stella. uuanda man dâr inne síhet samoso éinen stérnen uuárbelôn. Dér íst cancri únde iulii. uuánda er gelîch íst tièn uuízen. únde ében míchelen zûein stérnon. díe in cancro méisten sínt. únde aselli héizent. Ceraunos íst éin fáleuuer stéin. fóne fulmine gehéizener. Dér íst leonis. únde augusti. uuánda diu súnna dánne prénnet. sámoso blíg=fiur. [65.]

Quæ eius effigiem reuerendam. a cognitione conspicientium. ui-

brantibus radiorum fulgoribus occulebant. Tie gemmæ benâmen dáz mít téro drâti íro skîmon. dáz in ána séhente ne bechnâton.

Quarum alia cancri cerebro. leonis oculis altera. geminorum fronte assumpta tertia dicebatur. Únde éiniu uúas kenómen sô man chád ûzer démo gílse cancri. ánderiu ûzer leonis óugôn. diu drítta ûzer démo énde geminorum. Dáz chád man fóne diu. uuánda sie dien geliche sint. álso iz keságet íst.

---

41. VERIS.

Aliæ sex ex utroque latere rutilabant. A'ndere séhse skinen án dien síton dero coronæ.

Quarum smaragdus una. Déro íst éiner smaragdus. állero stéino gruônesto. fóne amaritudine gehéizener. uuánda íô grûone éiner íst. Tér íst kegében tauro únde maio. uuánda dánne íst lóub únde grás in alegrûoni. Taurus íst únder demo sibenstirne. únde sîn hóubet íst mít fínf stérnon sô gescáfôt. táz man éinen sihet án dero mûlo. éinen án⌣demo uuinsteren óugen. zuêne án⌣demo zeséuuen zesámine chlébente. díe fúre éinen gezélet sint. Zuêne án dien hórnen. Déro zúeio íst ter zéseuuo. rôt únde filo óffen. Die fínfe héizent latine suculæ. grece hiádes. [66.]

Scithis altera. A'nderer héizet scithis. fóne scithia dánnân er chumet. Tér íst óuh crúône. álso diu érda íst in aprili. sô diu súnna gât in ariete. A'n arietis hórnen stânt fîlo gláte stérnen fiére. nâh tien hórnen gechrúmpte. Díe mág man óuh uuóla bechénnen fóne demo siben=stírne. uuánda sie uuéster=hálb sîn sint. únde únder zuisken ándere nehéine nesint. âne des trianguli daz deltôton héizet. táz mít úndarlichen stérnon gebildot íst. A'ber aries hínder sihet síh ze táuro únde bediu sint óuh sîne posteriora bechéret óstert. zû dien fièr stérnon. die úns óugent. ín zîlun stânde. sâmo so ába fersnítenen taurum ze dien lánchon. Mít tien béinen tréttot ér cætum. tér ímo súnt=hálb íst.

Iaspis tertia uocabatur. Ter drítto héizet iaspis fóne aspide serpente dér in ín⌣demo hóubete tréget. sô man chît. únde dér íst óuh éteuuaz crúône. álso óuh in martio éteuuaz peginnet crûen. sô diu súnna íst in piscibus. Tér piscem bechénnen uuélle dér aquilonius héizet. tér séhe fóne cornibus arietis uuóla férro uuéstert. nórdhálb tes signiferi. dâr sihet er éin fîlo skînbarîg triangulum. uuîto indânez. únde íoh ûzar fínf stérnon. die án⌣dien órten. únde án⌣dien síton stânt. kebildotez. A'n démo bechénne sîn hóubet. Tánnan férro súndert. sihet man án⌣demo signifero dáz

kemáhcha triangulum . ûzer fiêr stérnon náh ében míchelen . álso gebíldotez . álso in arithmetica diu minnesta pyramis kemálet íst . [67.] I'h méino dáz trî stérnen daz triangulum máchont . únde der fièrdo . réhto in mittemen stât . A'n démo bechénne des minneren hóubet . tér notius héizet . Fóne dien zuéin triangulis piugent síh ûf ôstert íro uincula . mít tiên die zágela ze=sámine gechníupfet sint . I'n demo biugen sihet man pegasum . sámosô únder zuísken fisken betânen .

Inter quarum uirorem fœta mari lumina . s. resplendebant . interiorisque coruscati fonti . i. fontibus quædam suauitas resplendebat . U'nder déro gimmon grúôni . skínen demo mére féseligiu liêht . uuánda diu lénzesca súnna getuôt féselen diu méretiêr . únde diu súôzi des ínneren blícches . erskéin dien rínnenten uuázeren . uuánda óuh tíu núzze uuérdent in⌣lénzen .

---

42. AVTVMNI .

Hiacincto dentrides . etiam eliotropios utrimque compacti . Témo in mittemen stânden iacincto uuâren gefúôget peiden=hálb dentrides únde eliotropios .

Qui lapides coloribus suis terras ratis temporum uicibus herbidabant . Tíe stéina gegrásegoton dia érda in guissen hérton dero zito .

Quos ei . i. apollini ad obsequium numinis . s. sui . recurrentes uer dicebatur . et autumnus munere contulisse . Tíe man ságet imo ze⌣sînemo díôneste brâht háben . die zesámine gerarten zuêne gnôza hérbest únde lénzen . tía éina temperiem máchont . únde éina léngi dero tágo ioh tero náhtô ? Eliotropios íst cruône mít pluôt=fáreuuen strímon . die ioh téro súnnun skimen blûotfáreuue . [68.] únde túnchele gemáchont . úbe er ín éinemo béchine fóllemo uuázeres ûz ketrágen uuírt . Pediu hábet er dén námen . dáz er súnna=uuéndiger héizet . Dér íst uirgini únde septembrio gegében . uuánda diu grûoni ín dêmo mânode beginnet kân in rôti . A'lso dû fóne demo mêren septentrione leonem bechénnen máht . tér únder imo íst filo óffenero stérnon . sô máht tû únder leone séhen éina smála stráza úndarlichero stérnon . die ydram máchont . únde dih réhto léitent ze⌣uirgine . Tía bechénnest tû sámfto . uuánda sî óffenero stérnon íst . únde gescâffeniu . álso éin únebensîttig [1] quadratum . Târ síhest tû sia súnthálb tes signiferi . álso dû óuh geminos unde aquilonium piscem nórdhálb síhest tes

[1] Das doppelte „t“ wohl in folge der trennung des wortes durch das ende der zeile.

signiferi. Dentrites uúirt keántfristot arboreus . uuánda dentros grece arbor chît latine. Dáz íst éin uáleuuiu gemma . diu óuh sucinum héizet . tiu ûzer dien bóumen diuzet . álso flíed únde hárz . únde diu ába dien bóumen in dáz uuázer fállendo ze⌣stéine erhártet. Tiu íst mit réhte gegében libræ únde octobrio . uuánda dánne fáleuuet taz lóub . únde dánne suízzet méist ûzer dien bóumen. Iacinctus íst náh temo blûomen gehéizen. U'nde uuánda er uuéitiner íst . únde uuilon túncheler . bediu íst er scorpioni gegében únde nouembrio . in démo nébel únde túncheli íst. Uuárte des mánen férte . sô er ûzer leone gánge . ér léitet tíh êr . er ze dehéinen stérnon chome fûre uirginem gándo ze⌣libra . [69.] dáz sínt zúene stérnen gnûog michele . die chele scorpionis héizent. Sélber scorpio hábet tuúeres án⌣demo rúkke zûene gláte stérnen ében michele . die filo réhto enchédent tien dánnan ûf sih zillenten stérnon serpentarii . dér ûfen scorpione stât . túrh tie zûene mitte íst tes mânen fárt . únde anderro planetarum . Fóne dien máht tû in bechénnen . uuánda án imo die zéichenháftesten sínt.

43. HIEMIS.

Posterior autem pars coronæ ydathite adamante et cristallo lapidibus alligabatur. Táz áftero téil dero coronæ . uúas zesámine gehéftet ûzer ydathide dér fóne demo uuázere genámot íst . únde óuh enidros héizet . uuánda man dâr ínne sihet . sámo so éinen brúnnen springen. U'nde ûzer adamante dér demo háselnûzechernen gelîh íst . únde den niôman ferbréchen ne mág . âne geuuilohten ín⌣demo búcchinen blûóte . U'nde ûzer demo cristallo dér fóne glacie genámot íst . tánnan ùz man chît táz er uuérde. Ydathides uúirt kegében aquario únde februario uuánda iz tánne filo régenôt. Aquarius íst zéichenháfte . án-dien béinen mêr dánne er fóne dien béinen ûf sî . únde án zuéin stérnon zesámine chlébenten . die án⌣sínemo uuínsteren téile sínt . téro hálber ze capricorno bechêret íst . târ er urzeun hábet. A'ber capricornus íst zéichenháfte fóne demo lacteo circulo dér úber sín hóubet cât. [70.] únde óuh taz er áfter hábet fóre demo zágele drî stérnen uuíto ze⌣gréite . únde níder gebógene . ándero drî án⌣demo zágele déro sélbun geskéfte . áber ûf kebógene. Témo íst adamans sáment ianuario mit réhte gegében . dúrh tia hérti álles tes tánne gefróren íst. Cristallus íst sagittario únde decembrio gegében . uuánda

in démo mânode îsên gestât. Sagittarius îst éin filo óffen zéichen. únde uuóla geskéidenez fóne dien ánderen. Sîn gescáft îst nâh alsólih. sô dés minneren. a. Der fórdero teil îst uuîzero stérnon. der áfter-téil dér ze capricorno sihet. ter hábet éinen rôten stérnen. mêren dánne die ándere sîn.

---

44. ITEM DE EIVS HABITV ET FORMA.

Ipsius uero diui auro tinctam cæsariem comasque crederes bráttealas. Tû uuândist sélbiz taz sîn fáhs uuésen gúldînez. únde sîne lóccha gefédel-goldôte. Fédelgóld. táz chît filo dúnne góld. uuánda sô man iz túnnesta geslâhen mág. táz héizet brattea. i. lamina tenuissima.

Facie autem mox ut ingressus est pueri renitentis. in incessu medio iuuenis anheli. i. sudantis. in fine senis apparebat occidui. A'n demo ingánge hábet er éines scônis chíndes kelîchi. uuánda diu súnna in mórgen chíndiskiu îst. áber în míttemo gánge êines-trâtes iungelinges. álso óuh tiu hízza stárchesta ist în mitten dág. áber án demo ûzláze ih méino ze âbende éines erlégenes álten. [71.]

Licet duodecim non nullis formas conuertere crederetur. Tóh súmelichen duôhti. dáz er zuélif pílde óugti. nâh tién zuélif stúndos des táges.

Corpus autem eius flammeum totum. E'r uúas sélbo fiurin. táz skînet án sînero héizi.

Pennata uestigia. Sîne fuôze sînt kefideret. táz skînet án déro snélli.

Pallium coccinum. i. rubeum. sed auro plurimo rutilatum. Sîn láchen geuuôrmôt. áber filo hárto góld-rôt.

Sinistra autem manu clypeum coruscantem præferebat. A'n-dero uuînsterun trúóg er éinen rôten skílt. uuánda sélbiu diu súnna éinemo skílte gelîh îst.

Dextera ardentem facem. A'n-dero zéseuuun éina brînnenta fácchela. A'lso die poetæ ságent táz álliu diu uuérlt liêht hábe. fóne apollinis fácchelo.

Calcei uero similes. ex piropo. Sîne scúha uuâren gelîche. únde órcholchîne. Piropos chît uisio ignis. álso daz metallum óuget uisionem ignis. tánne góld. únde zûifalt chúpferes zesámine gegózen uuírt.

---

45. LVNA.

Quem iuxta luna leni quodam teneroque uultu. ex fraterna fulgorem lampade resumebat. Pî ímo stûont sîn suéster luna. mít mánmentsá-

mero únde líndero ánasihte . uuánda sî neuuíder slâhet tiu óugen niêht . sô diu súnna . Únde sî enfiêng íro liêht . fóne des prúóder lampade . uuánda íro ne máhti niêht eclipsis keskêhen . úbe sî íz fóne íro sélbun hábeti .

---

46. PLVTO ET NEPTVNVS .

Post hos admissi fratres iouis quorum alter maritima semper inundatione uiridiorum . alius lucifuga inumbratione pallescens . Nâh tîên uuúrten in ferlâzen iouis prúódera . éiner uúas fóne demo méreuuâge pláuuer . ánderer uúas fóne náhtlichemo scáteuue pléicher . [72.]

In capite uterque dominandi sertum . pro regni conditione . i. qualitate gestabat . Íro îo uuéderer trúóg sîn diadema álso chúning sólta .

Nam unus albidi salis instar candidum . atque per‿spumarum canitiem concolorum . alter ebenum . i. ebeninum ac tartareæ noctis obscuritate furuescens . Einer trúóg uuîzez únde ébenfáreuuez tero grâuui des féimes . únde des méresálzes . ánderer trúóg keuuórhtez ûzer ébeno . únde suárzez fóne dero héllolichun náhttimberi .

Qui quidem multo ditior fratre . et semper eorum quæ gignuntur conquisitionibus opulentus . alius uero propter molem elationemque corporis renudatus . ac dispuens diuitias obpressione quesitas . Tér uúas rîchero dánne der brúóder . únde gechister fóne átehaftemo guúunne dero gebórnon . uuánda diu hélla ferslíndet ál daz ter lébet . sî ne uuírdet niômer sát . ter ánder uúas fóre mícheli . únde fóre héui erbârôt . únde feruuérfende mít nôte guúnnenen rîchtuom . Michel íst ter mére . únde in uuélla sîh béuendo álde in céssa . uuírfet er ûz tâz er iôner guán .

47. STIX ET PROSERPINA .

Uerum utrique diuersa coniux . Íro chénâ uuâren úngelîh .

Nam hic nudus . omnium nutricem deorumque hospitam secum ducit . ille puellam accessibus . i. incrementis gratulantem . Uuánda díser . ih méino neptunus . práhta mít imo sîna chénun stigem . [73.] dáz chît purificationem . állero góto mágazohun . únde gást‧kêbun . Uuánda dii terrestres ne uuúrtin nîomer cælestes . úbe síe in stige palude neuúurtîn purificati . Diutóufi gâb ín cæleste consortium . Fóne díu ne muóson dié góta sîh niêht fersuéren be‿stige . A'ber pluto brâhta éina diêrnun . ih méino proserpinam . uuáhsennes mándaga . Proserpina dâz íst álles erdrâtes

tíehsamo . diu ist puella . uuánda érdsamo íaro⌣gelîches níuuer chúmet .

Quæ ita plerumque frugem exposcentibus tribuat . ut magni numinis uota sint . eidem redibere centesimam . Tiu sô chórn gêbe íro bétâren . dáz sie íro gehéizên zegébenne dia cênzegosstun [1]. Pediu héizet sî óuh échate . dáz chît centum . uuánda der érduuuôcher ófto chúmit zênzegfáltiger .

48. MARS ET LIBER .

Dehinc admissi tonantis ipsius filii . Sô uuúrten dô ín ferlâzen iouis súne .

Inter quos primus quidem ruber iuuenis ac uorax omnium . sititorque etiam sanguinis gradiebatur . Téro zuéio núas ter fórderoro éin rôt iúngeling . uuánda sîn stérno rôt íst . únde slíndâre íoh túrstesare des plûotes . Pediu héizet er mars . álso mors .

Alter suauis et comis . Tér ânder núas mâmmende únde minnesam . Uuáz ist húgelichera únde minnesamera uuíne ?

Falcemque dextera . leua gestans cratera somnificum . Sîn rebemezers án⌣dero zéseuuun trágende . únde sînen slâf=máchigen chópf án⌣dero uuínsterun . [74.]

Ac pronus in petulantiam referebatur . I'oh spilogerner chád man dáz er uuâre .

Huius gressus incerti . Sîne génge uuâren scránchelige .

Atque olacis . i. odorati . temeti⌣madoribus implicati . Ûnde feruuúndene fóne dero trúncheni des stárchen uuînes .

49. CASTOR ET POLLVX .

Post hos duorum una quidem germanaque facies . Nâh tien châmen zuêne brûodera gelîcho getâne . uuánda sie gezuinele sint . éinero muóter chint . tiû leda hîez . náls éines fâter .

Sed alius lucis sidere . noctis alius refulgebat . Dér éino chám mít táges stérnen . ánderer mít náht=stérnen . Uuánda man ín íro ortu . únde in íro occasu den éinen sihet âne den ánderen . pediu chît man dáz ter éino sî des táges . ánderer dero náht . Ter minnero dér pollux héizet . tér gât êr ûf . mít éinemo michelemo stérnen . dér án sînemo hóubete skînet . A'n dés fûozen skînet ter gemácho . uuóla filo minnero . Ûnder dien zuisken skînent

[1] Das doppelte „s“ wahrscheinlich in folge der trennung des wortes durch das ende der zeile.

trî . die éin lángez triangulum máchont. Téro sint finfe. A'ndere finfe sihest tû án⌣demo mêren dér castor héizet. Tér hâbet tára gágene den minneren án⌣demo hóubete . dén mêren án⌣dien fûôzen . únde óuh éin triangulum stérnon únder zuisken. Ze⌣déro uûis sint téro zéichen gelih tîe sélben gelih uuáren . dóh pollux minnero bediu sî . uuánda er échert homo ist . únde castor . méroro . uuánda er óuh deus ist . álso iouis sún sól. [75.]

50. HERCVLES.

Dehinc quidam roboris inauditi . et exstirpandis semper aduersitatibus præparatus. Sô châm dô éiner mícheles mágenes . sôliches man êr negehôrta . únde iô geéinoter sih ze éruuérenne álles úngefûôris. Uuánda hercules állen monstris sih iô eruuéreta . dáz chît állen egetiêren. Uuáz sint áber égetier . âne éigesin gelîchiu tîer? Sô ydra uuás. únde arpiæ . únde centauri . án⌣dien er sigo nám.

Sed eius miros lacertos . rictusque cleoneos . i. nobiles . sublimis . s. oculis iuno cernebat. A'ber iuno uuárteta mit túuerên óugon . án⌣sine grôzen árma . únde án⌣sîn gûôllih kéinôn.

Quis inter eos decernentes feminæ . quarum una . i. diana uirgo ferebatur . alia . i. uenus . generationum omnium mater. Uuâren óuh ánderiu uuib chîêsende . uuér er únder ín uuâre . dáz chît . uuiôlich er únder dien ánderen uuâre. Téro uúas éiniu máged . ánderiu uúas múôter állero gebûrtô. Éiniu lobeta gehîte . ánderiu úngehîte.

Illi . idem diâne arcus cum pharetra . huic idem ueneri rosis decusatim uinctis sertata contextio. E'nero uúas kehénde der bógo mit temo chóchere . uuánda sî uenatrix ist . tirro licheta dáz zîêro gerigena geflúhte . ûzer gedrúngenên róson . dáz man brûten máchot.

Quam et conspicere nitentem . et fantem audire dulces illecebras . et attrahere flagrantissime . spiritus halatibus redolentem . et osculis lambere . et contingere corpore . eiusque uelles cupidine suspirare. Tiá máhtist tú gérno séhen glîzenta. [76.] únde hóren chóson álle lústsamina . únde gérno erstinchen tóumenta fóre íro hîrlichun stángmachúngo . únde chóssôn . únde íro lîde hândelon . únde chélen nâh íro mínnon.

Quæ quidem licet amorum uoluptatumque mater omnium crederetur . tamen eidem deferebant pudicitiæ principatum. Tié châden sie uuésen méistrun állero chíuski . dóh sî uuâre múôter álles níôtes . únde állero uuúnnolibi. Uuánda

zúô ueneres sínt . éiniu pudica ánderiu inpudica .

51. CERES.

Cum his . s. diana et uenere grata ceres uidebatur . Sáment tien giéngh tíu liebsáma ceres . táz chît chórngéba . Uuéliu íst táz âne diu érda ?

Admodum grauis femina . E'in suâre uuîb . Uuánda sô suâre íst tiu érda .

Alumnaque . i. cultrix terrarum . ac nutrix mortalium . A'llero lándo bûuua . únde ménniscon zúgedâra .

52. VVLCANVS .

Quidam etiam claudus faber uenit . Chám óuh éin hálz smid . Uuánda fiur hábet íô úngréhten gángh . únde iz príchet íô ze éin uuéderro hénde . sámo sô der hálzo .

Qui licet crederetur esse iunonius . i. aerius . Suspensio . U'nde dóh er lúfilih kehéizen sî . Ziu ? uuánda fóne dero lúfte chóment tiu blig-fiur . U'nde bediu ságent fabulæ . dáz ín iuno stiéze ába hímele . únde er ín-lemnum fállendo hálz uúurte .

Totius múndi ab eraclyto-dictus est demorator . i. detentor . Depositio . Dôh uúas er sô eraclitus ságet . pehéftâre állero dero uuérlte . Uúelih téil dero uuérlte . íst âne fiur ? [77.] A'ber dóh sínt triu fiur zeuuízenne . E'in fiur ist iouis . únscadehâftiz . ánderiz íst uulcanus scádonde án-dien blicchen . daz trítta íst uesta . dâr uuîr únsih pî uuármen .

53. FORTVNA ET RELIQVI.

Tunc etiam omnium garrula puellarum . et contrario semper fluibunda luxu . leuitate pernix desultoria gestiebat . Dô châm óuh állero diêrnon ferchrôndosta . únde diu íô fóne únstâtero gnúhte . únde uuideruuártigero . in-dagáltlîchero liêhti . suépferlicho sprúngezta . Si gáb uuilon fílo . fílo nám si óuh . Díu uuideruuartig íst gnúht . Táz téta si óuh káhes . unde ungeuuândo . únde sámoso sprángondo .

Quam alii sortem asserunt . nemesimque nonnulli . tychenque . i. fortunam quam plures . aut nortiam . i. infirmitatem . Dia héizent súmeliche sortem . súmeliche nemesim . uuánda sors latine . únde nemesis grece éin bezéichenent . Súmeliche héizent sia uuilsalda . súmeliche chráftelôsi . Uuánda umbe infirmitatem . uuúrten lôz fúnden .

Hæc autem quoniam gremio largiore totius orbis ornamenta portabat . Suspensio . Uuánda sî áber

ín uuîtemo scôzen . álle uuérlt=ziêrda trûog.

Et aliis impertiens repentinis motibus conferebat. Et hîc. U'nde sî súmelichen gáhes múòtes káb.

Rapiens his comas puellariter. Et hic. Súmeliche róufende . álso díèrnon spíl íst . íh méino íro gúòt ín zúcchendo. [78.]

Caput illis uirga comminuens. Et hic. Súmelichen mít temo stábe dáz hóubet in érnest préchende. álso sî díèn túòt . tíèn sî íro geédele nímet . únde síe scálchet.

Eisdemque quibus fuerat eblandita ictibus crebris verticem . complicatisque incondilos . i. in nodos digitis uulnerabat. Depositio. I'oh tíen sî fóre zártota . díen sélben uuárta sî blíuuendo daz hóubet . mit tero fíuste. Uuáz íst tiu fúst . âne sô diu hánt síh petúòt. Tánne bérgent síh tie fíngera . únde óugent síh tie chnóden.

Hæc mox ut facta conspexit omnia subnotare . quæ gerebantur in iouis consistorio . ad eorum . s. fatorum libros et pugillarem paginam currit . s. quam albo dicunt. Sô díu gesáh parcas prîeuen . álliu díu in iouis hóue getân uuúrten . líuf sî dára ze‿dîen brîef=puôchen . únde ze déro hántsámun pagina . día sie héizent albo.

Et licentiore quadam fiducia . quæ conspexerat . inopinata descriptione corripuit . ut quædam repente prorumpentia . uelut rerum seriem perturbarent. U'nde síh fertrûende . zúhta sî dáz sî dâr sáh . ze‿íro úngeuuândun gebríèfedo. In-díèn uuórten . daz ételichiu gáhes chómentiu . dero díngo ríhti geírtîn. Uuánda sî túòt sô úngeuuânden uuéhsal . sámo sô gótes penéimeda ín‿sînemo albo féste ne sî . únde álliu díng fóne íro geuuálte stúzzelingun geskéhen. [79.]

Alia uero quæ causarum ratio prospecta uulgauerat . quoniam facere inprouisa non poterat . suis tamen operibus arrogabat. Uuánda sî áber díu ne mahta túòn . únfore=geuuízeniu . díu dô îu ermâret hábeta . díu fóresíhtiga réda dero úrhabo . tíu ána zócchota si síh tóh. Uuánda mánige uuândon . dáz nehéin gótes prouidentia dia uuérlt neríhti . únde álliu díng âne órdena tuuárotîn . únde âne úrhab.

Post hanc uulgo cæteri deuenere. Náh íro dúzen die ándere sáment zû.

---

54. CONSESSVS CELITVM.

Iupiter nunc solio resedit . præcepitque cunctos pro‿meriti ordine residere. Tô sáz selber iupiter án‿sinemo stuôle . únde híez tie ándere álle be‿hêri sízzen.

Tuncque subsellia flammabunda . i. micantia . cætum suscepere sidereum. Tô inthábeton scône sídellâ . día himeliscun mánigi.

Uerum quidam redimitus puer ad os compresso digito salutari . silentium commonebat . U´nde éin zièro gáro chínt . kebôt stílli mít sînemo chétefingere úber den múnt kelégetemo . Táz íst ter nahôst temo dûmen stât . tér óuh index heizet . Mit témo chétent síh iò nóh saraceni . áfter áltemo síte . Táz kezièrta chínt íst cupido . démo cupidini úngelichiz . tén man nácheten mâlet . uuánda er deus turpidinis íst .

Conticuere omnes . intentique ora tenebant . Tò gedâgetôn sie álle . únde fernâmen dára uuért .

Tunc iupiter cepit . Dò spráh iupiter .

---

55. IVPITER INSINVAT DIIS . NVPTIAS VELLE FILIVM .

Ni nostra astrigeri nota benignitas . conferre arbitrium cogeret intimum . Suspensio . U´be mih ne scúnti mîn guôtuuilligi . mînen tóugenen uuíllen mít íu áhton .

Et quicquid tácito uelle fuit satis . id ferre in medium collibitum foret . Et hic . U´nde úbe mih nelústi fúre iúuch pringen . dés mir suígentemo sámo uuóla spûôti .

Possem certa . i. mea decreta meis promere ductibus . i. sententiis . Depositio . A´nderes uúio máhti íh éinrâte gefrúmmen mîne benéimeda .

Nec quisquam illicitis tollere nisibus . concertans cuperet . i. ualeret iussa deum patris . i. mea iussa . U´nde nioman ne máhti erzuuénden mîn gebót . dóh er síh óuh péitti únmûozhafto dára gágene strîten .

Sed tristis melius censio . i. decretio clauditur . atque infanda premit sensa silentium . A´ber únfrôlih rât . uuírt íuuih páz ferhólen . únde báz uuírt fersuuíget léidsam uuillo . Zíu?

Ne uulgata cieant corda doloribus . Nio sie irmârte . diu hérzen neléidegoen .

At cum laeta patrem promere gaudia deceat . Suspensio . Sò mih áber lústet húgelichiu díng zeáhtonne .

Et certo fœdere . iungere pignora . palam . i. coram perpetuis nutibus . i. diis . Et hic . U´nde mînen sún ze-féstemo gehíleiche síton fóre íu-góten .

Cassum est nolle loqui sensa decentia . Depositio . Sò íst únnúzze den rât íuuih zehélenne . [81.]

Uobiscum *ergo o* grata dii propinquitas conferre studium est uota propaginis . Mîn líeba gemâgeda . sáment íu líchet mir zeáhtonne mînes súnes uuillen .

Æquum quippe puto . orsa maiugenæ . inclyti nostri pignoris . quæ sectanda forent . probarier fœdere .

i. sanctione cælitum. U'nde dúnchet mir réht. mít iúuer góto gelúbedo geféstenôt uuérden. sîne bedígeda. díè zefóllonne sínt.

In nostris merito degere sensibus. U'nde dáz mít réhte lígen ín-mînemo sínne.

Quæ nec frustra mihi insita caritas. ut sueuit stringere patria pectora. Nóh árdingun neíst mir ána díu mínna. díu míh níeht éin ne duuínget. álso sî óuh ánderro fátero múòt túòt.

Nam nostra ille fides. Núbe óuh târ úmbe. dáz er íst mîn tríuua.

Sermo benignitas. Mîn spréchen. mîn únst.

Ac uerus genius. i. adiutor. Mîn uuâre hóldo.

Fida recursio. Mîn getríuua uuíderfárt.

Interpresque meæ mentis. Chúndâre mînes uuíllen.

Honos sacer. Uuíhiu êra.

Hic solus numerum promere cælitum. E'r éino uuéiz tía mánigi dero góto.

Hic uibrata potest noscere sidera. E'r chán gezéllen die glîzenten stérnen.

Quæ mensura sit polis. Uuélih uuîti án‿dien hímel-gibelen sî.

Quanta profunditas. U'nde uuélih íro hóhi sî.

Qualis sit numerus marmoris haustibus. i. guttis. U'nde uúio mánige trópfen des méres sîn.

Et quantos rapiat margine. i. litore cardines. i. reditus. U'nde uúio mánige uuíder-zuccha êr tûe án‿demo stáde. [82.]

Quæque nexio liget elementa dissona. Uuélih pánt zesámine hábe díu míssehellen elementa. sô fíur únde uuázer íst. lúft únde érda. Tés íst álles mercurius únderchleine. uuánda sermo grúndet táz ál.

Perque hunc ipse pater fœdera santio. Mít témo íh íoh mîn sélbes kehíleiche féstenon.

Sed forsan pietas. s. dea sola recenseat. quæ parens. i. obediens probitas. s. mercurii munera pensitet. i. impleat. Nû mág keskêhen daz pietas éiniu gezálòt. uuáz sîn gehôrsama gúòti. díònestes ketúòe.

Qui phœbi anteuolans sepe iugalibus. i. equis in sortem i. in modum famuli nonne relabitur? Tér dero súnnun rós fúre lóufende. áber ze íro iruuíndet. ne îlet tér ín diônestmánnes uúìs na?

Hic quoque sic patruis seruit honoribus. ut dubium sit quis mage proprium uendicet. I'oh sînen féterôn uulcano neptuno plutoni. íst ér sô gediêne. dáz ín zuîfele sî. uués er éigenôsto sî.

Illum flagitant sæcla iugarier conubio. rite suadentem. i. exposcentem meritis laboribus. et additum. i. grande robur flagitat thalamo. Nû ládont in ze hîion sélben die zîte. uuóla dáz ferdiênonten mít lóbesamen árbeiten. únde sîn

sélbes chréftîg éllen . héizet în nû ána gehîien .

---

56. ITEM QVALIS SIT QVAM ADAMAT .

At uirgo placuit docta nimis et compar studio . Nû íst ímo gelîchet éin diêrna filo chúnnig . únde ímo ébenflîzig .

Sed cui terreus ortus . propositum in sidera tendere . A'ber sô íst iz kelégen . dáz sî búrtig fóne érdo . sin hábe ze hímele . Sî uuile hímeliskiu uuérden . dóh sî írdiskiu sî . [83.]

Plerumque et rapidis præuolat axibus . ac means exsuperat sepe globum mundi . U'nde túôt sî ófto dia fúrefart . úfen drâten réiton . dáz chît . íro rósken sin fúre séndet sî . U'nde fárendo . dáz chît íro mûôt récchendo . úberstîget sî ófto dia sin=uuelbi des hímelis . Uuánda sî dénchet . tés ûzerhalb tero uuérlte íst .

Censendum ergo superi . et qui recolitis tenerier terris uestra crepundia . quæ occultant sacra . s. templa latentibus aditis . quo nihil cunæ officiant editæ . Nû íst zeáhtonne mít íu góten . ír dir óuh pechénnent în érdo íuuera uuésteruuât . diu în dien chîlechon líget kehálten . dáz íro sô gebórnero díe chînt uuága . netuên nehéina tára . I'r súlnt ténchen . uuío sî uuérde inmortalis ex mortali .

Iungantur paribus nam decet auspiciis . Kébe man sie mít héilesode zesámine . dáz íst kezâme . dáz lîchet mir .

Et nostris cumulent astra nepotibus . U'nde fúllên sie den himel . únserro néfôn .

---

57. DEORVM FAVOR ET CONSENSVS .

Sed postquam finem loquendi iupiter fecit . omnis deorum senatus in suffragium concitatur . Náh tîen uuórten . uuárd is folchete . állez taz hérote .

Acclamantque cuncti . fieri protinus oportere . U'nde châden álle dáz man iz hálto frúmmen sólti .

Adiciuntque sententiæ iouiali . ut deinceps mortales . quos uitæ insignis elatio . et maximum culmen meritorum ingenium in=appetitum cælitem . propositumque sidereæ cupiditatis extulerit . in deorum numerum coaptentur . U'nde légeton sie zû ze=iouis rédo . dáz óuh ánauuertes tîe ménnisken . în=dero góto zála genómen uúurtîn tîe dehéin zéichenhaft púrlichi íro líbes . [84.] álde íro sínnigi . diu îoh méist uuírde máchôt . erhéue în=dia himel-gelúst . únde ín-dén uuíllen dára géronnes . álso philologia dára géreta .

Ac mox inter alios quos aut nilus dabat . aut thebæ . æneas romulus aliique . quos postea astris doctrinæ nomen . i. fama nominis inseruit . designati . i. descripti cælites nominentur . I'oh sâr únder ánderen . die fóne egypto sint . sô isis íst . únde osiris . álde fóne thebis . sô cadmus íst filius agenoris . æneas únde romulus . kebrîefte góta hîezîn . U'nde ándere dâr mite . dîe sîd íro lîbe . íro liumendigo námo ze⌣ánderên góten gestôzen hâbet .

Ut post membra corporea . deorum fierent curiales . i. consortes curiæ . Dáz sie nâh írdiskên líden dero góto hûsknoza sîn .

His quoque annuente ioue . iubetur quædam grauis insignisque femina . quæ philosophia dicebatur . hoc superi senatus consultum . i. consilium . æneis incisum . i. insculptum tabûlis . per orbes et competa publicare . Ioue dáz âl gelóbontemo . hîez man sâr eina getrágenlicha frôvuum . únde hêrlicha . diu philosophia hîez . tîa sélbun frôno éinunga an êrinen tábellon geschríbena . mâre getûon áfter állên himel ríngen . únde vuégen .

Tunc iuno condicit . propter prædictorum thalamum iuuenum . i. mercurii et philologiæ . et nuptialia peragenda . uti posttridie omnis ille deorvm senatus . diluculo conuenirent in palatia . quæ in galaxia iouis arbitrationem potissimam faciunt . Târa zûo gébôt iuno . dáz sie álle des tritten dáges frûo châmîn dâra in dîe fálanza . [85.] die in lacteo zirculo iouis sprâcha állero námohaftestun máchont . dáz chît . târ diu námolichosten díng ergânt . Táz téta sî . sâr zegéfrúmmenne dén gehîleih . únde die brûtloufte dero iúngon .

His igitur actis solio rex ipse surrexit . Sô in⌣énde gesáztero sprâcho . stuônt ter chúning sélbo⌣ûf .

Omnisque ille deorum numerus . sedes proprias cursusque repetiuit . A'lliu dero góto mánigi eruuánt . zæ-íro herebergon . târ sie stationarie stellæ fóre uuâren . álde ze⌣íro férten . án⌣dien sie fóre uuâren .

EXPLICIT PRIMVS LIBER . INCIPIT SECVNDVS .

---

1. CONSVLTVM IOVIS PHILOLOGIÆ . INNOTVIT .

Sed purum . i. serenum cælum scandebat nox . i. luna . astrificis habenis reuocans merso . i. occidente phœbo fulgentia sidera . Hina ze⌣âbende uuárd . kîeng ter mâno ûf . mít sînemo gestérnôten brîdele . dáz chît án⌣dés prîdele gúonehéite íst

stérnen zemâlenne . âber ze óùgon bringende . nâh súnnun sédelgange die skînenden stérnen .

Ardua tunc senior succendit plaustra bootes . U´nde bootes hérosto dero nórdzéicheno zúnta die uuágena . Uuánda er plaustris fólget . tîe ében-glât sint fácchelôn . dánnan uuirt er sie geságet zúnden .

Et spiris toruo nituerunt astra dracone . i. torui draconis . U´nde glizen die stérnen án⌣demo geuúundenen drácchen . E´r uuíndet den hâls úmbe cynosuram . den zágel úmbe elicem . Bootes hábet stânde dri stérnen nâh ében michele . [86.] éinen án⌣demo hóubete . zuêne án⌣dien áhselon . Dri hábet er tuéres in zîlun stânde gágen dien tútton . únde éinen nideror sámoso in sinemo scôzen . dér arcturus héizet . rôten unde michelen . Gágen dien chníuuen hábet er óuh stérnen . U´nde só sihet man in . sámo so ûf in uirgine stânden . únde die áhsela hâbenten . in-ében dien béinen maioris ursæ .

Auratis etiam flagrans splendebat in⌣armis : qui trahit æstifero fulgentem sirion ortu . Skéin óuh orion mit sinemo scônen suérte . dér sirium stérnôn glâtesten in lingua maioris canis nâh ímo fuôret . hízza máchonten . Tér beginnet ûf kân sáment tero súnnûn quinta decima kalendas augustas . sô die tâga héizesten sint . Pediu sint tîe tâga fóne cane caniculares kehéizen . Uuér íst tér orionem nebechénne ? A´n dés cúrtele séhs stérnen michellicho zéichenhâfte sint . íh méino . uuánda íro drî tuuéres stânt . trî nider hángent . sô gréhto in zîlun . únde sô ében ferro . únde sô ében zórfte . únde sô geliche in-ánasihte . dáz sie spectaculum tuên ân-himel uuártenten . sô uuío éiner dero niderhángenton dúnchelôro sî . dánne die ándere . A´ne dáz sint ân sinemo hoûbete drî stérnen gnûog óffene . tîe éin éngez triangulum máchont . U´nde án⌣dero zéseuuun áhselo éin rôter gláter . únde án⌣dero uuínsterun ánderer uuízer . sámo gláter . Trî sint óuh óffene . án sinen suértskéiden die úber sîn uuínstera diêh kânt . Zuêne án⌣dien fúózen zuene an⌣dien chníuuen . Déro zuéio íst ter uuínstero sô óffen . [87.] táz in-állen sunt-zéichenen nehéin mêro ne íst . âne sirium . Nóh tánne in-chédent témo fière tie sáment ímo quadratum máchont . A´ber canem án-démo sirius íst . sihest tû súndert ferstrâhten . únde állen sô gemâleten mit stérnon . dáz íoh sînu béin óffeno únderskéiden sîn . diu fórderen íoh tiu áfteren .

Hoc quoque sertum quod ardet sparsum nisiacis floribus . i. floribus nise montis indici redimitur ambitum multiplici lumine . I´oh tíu corona . diu mit indisken bluômen geféhet íst . diu glánzta síh . úmberingtiu mit stérnon gnúogen . Nisa héizet ter bérg in india . dâr liber

gebétôt uuárd. Tés uuírten uúas ariadnes. téro uulcanus ze⌣íro brûtlouften dîa coronam brâhta secundum fabulas. tîa man în himele sîhet. Sî rúóret bootem án⌣dien áhselon. hárto skîmbariu éinahálb. únde áber ánderhálb túnchelîu. Hier íst ze uúizenne. dáz er ételichiu nórdzéichen únde ételichiu súntzéichen némmendo. álliu zéichen ferfâhet.

Uirginis interea trepidas perlabitur aures fama. s. dea. iouis magno dum complet tecta boatu. Unz táz mâre. dô den iouis hóf erfúlta. sô châm iz óuh téro îligun mágede ze⌣ôron. Sî uuás îlig álso iz keságet íst. álliu díng ze ergrúndenne. únde inmortalis zeuuérdenne.

---

2. MEDITATIO EIVS.

Denique ipsa philologia compertis superum decretis. adultaque. i. profunda iam nocte peruigilans. multa secum ingenti cura anxia retractabat. Unde sî sélba dero góto éinunga. geéiscôt hábende. únde únz hina férro náhtes uuáchende. dâhta sî hárto sórgendo in mánigiu. [88.]

Ingrediendum primo senatum deum. iouisque subeundos in⌣præmeditata. i. repentina uisione conspectus. exiliendumque sibi. in superum cælitumque sortem. Sî dâhta fúre die góta zeêrist spuôtigo zechómenne. únde fúre sélben iouem. únde hina ûf ze gespríngenne. în⌣daz lôz téro ûf-uuértigon únde dero himeliscôn. Uuánda fóne gótes sélbes lôze íst fúnden uuémo diu érda súle. únde uuémo der hímel. Álso iz chît. Cælum cæli domino. terram autem dedit filiis hominum.

Deinde ipsi sociandam esse cyllenio. Dára nâh tâhta sî. dáz sî gehîen sólta ze cyllenio. álso íro fama ságeta.

Quem licet miro semper optarit ardore. tamen uix eum post unctionem palestricam recurrentem. dum flores ipsa decerperet. prælectis. i. ualde electis quibusdam erbusculis conspicata est. Sô uuîo sî áber sîn hárto gér uuâre. sî hábeta în dôh chûmo bescóuuot eruuíndenten nâh témo sálbe des ráng leiches. dô sî bluômonde giêng. súmelichen chrûteren gnôto dára zû eruuéliten. sî ne uuólta níeht chrûteliches pluômen brêchen. Uuánda er deus palestræ íst. pedíu chît er fabulose. dáz sî în án⌣demo gánge gesáhe. únz sî giêng plûómondo. dáz chît rationes suôchendo állero tóugenero díngo. díu núzze sint zeeruárenne. Álso paulus scribet. Non plus sapere. quam oportet sapere sed sapere ad sobrietatem. Tér dés fólget témo begágenet mercurius. táz chît eloquentia. Die în olimpiade palestram ûobton. [89.] diê sálboton

sih nio íro congressores án⌣demo ringenne síe sô fásto gesuérben nemáhtin . dâz síè sie níder brâhtin . Táz sálb hîez ceroma . Bedíu chád hieronimus . Ceroma perdit et inpensas . qui bouem mittit ad palestram . Dáz chît . Sîn sálb ferliuset . únde sîna frûónda . dér den óhsen frúmet ze⌣ránguuîge . Uuánda diu palestra sól mêr uuerden ratione . dánne uiribus . Ter óhso hábet áber uires . sine [1] ratione .

Quid quod utrum sibi hæc nuptialis conduceret . i. conueniret amplitudo anxia dubitabat ? Uuáz túnchet tîr áber dés . táz sî ángestlîcho zuîfelota . úbe íro núzze uuâre súslîh hígûòllichi ?

Nam certe mithos . i. fabulas poeticæ etiam diuersitatis delicias milesias . historiasque mortalium . postquam supera conscenderet . se penitus amissuram . non cassa opinatione formidat . Sî fórhta dés si níeht úndurftes ne fórhta . dáz si ferlîesen sólti ze⌣hímele fárendo . diu mêterlichen spél . únde die mísselichen mêteruuúnna milesii . dér fóne íro scrîib . únde álle die historias tero ménniscon . Sî dárbeta úngerno dero írdiskon uuúnnon . dóh si hímeliskiu uuérden uuólti .

3. CONIECTVRA EX NVMERO .

Itaque primo conquirit numero . conducat ne conubium . atque etherii uerticis . i. mercurii pennata rapiditas . i. uelocitas . apto sibi fœdere compuletur . ex nuptiali congruentia . Tô súòchta sî ze êrist zálondo íro sélbero námen únde mercurii . úbe íro der gehileih kefîèle . únde úbe íro dés in bóre fárenten snelli . [90.] dáz chît . úbe íro déro snéllo uuíne . ze⌣gemáchero míteuuiste gespírre uuérden sólti . áfter gehîléihlichemo gelímfe .

Moxque nomen suum . cilleniique uocabulum . in digitos calculumque distribuit . Únde sâr dâr míte zetêilta sî únder dien fingeren . únde chêrta si in zála . íro sélbero námen . únde cyllenii .

Sed non quod ei dissonans discrepantia nationum nec diuersi gentium ritus finxere . pro locorum causis et cultibus . Náls áber níeht tén námen . dén ímo gescáffôt hábeta . diu mísseliutigi . álde diu míssesitigi dero díèto . dâr er mercurius . únde cyllenius . únde arcas . únde trimegistus híèz . náh tîèn díngen . únde dien gedéhten dero stétô .

Uerum illud quod nascenti . s. mercurio . ab ipso ioue siderea . i. cælesti nuncupatione compactum est . ac per sola egiptiorum com-

[1] Es steht sî ne.

menta uulgatum . fallax mortalium curiositas asseuerat . Núbe den námen . dér imo gescáffôt uuárd . fóne sélbemo ioue . dô er gebórn uuárd . íh méino xyrios . i. dominus . únde dén échert fone egipzisken úrdâhten dero liúto lúcca firuuizze ságet uuésen ermârten . únde ersprángten . Sie ne erdâhton ín . nóh fóne ín⌣ne uuárd er ersprénget . súnder fóne iouis auctorite châm er .

Ex quo finalem utrinque literam sumit . Fóne démo nám sî . dén béiden halb slózhábigen bûohstab . íh méino chi . dér âne slóz súslih pílde hábet . x. únde . dc. pezéichenet .

Quæ . numeri primum perfectumque terminum claudit : Tér âber sús ketânen . IXI . ih méino mít slóze . dáz êrista . únde daz fólleglichosta énde numeri máchôt . uuánda er sô beslózener . millenarium bezéichenet . A'n mille ist táz énde des zéllenis . târ fúrder nemág niôman dia zála bringen . er ne ábere sia . dáz er chéde . duo milia . tria milia . [91.]

Dehinc illud . s. sumit . i. considerat . quod in fanis omnibus soliditate cubica : dominus . s. mercurius adoratur . Dára nâh chós sî dáz tár ána . dáz er in állen sînen chîlechon hérro gebetôt uuírt . kezéichender mít téro fólleglichi dés sélben cubi . Uuánda óbe sînen statuis uuárd io dáz sélba beslózena chi . geschríben . dáz er nû cubum héizet . úmbe millenarium numerum . dér in arithmetica cubus kehéizen íst . Uuáz ist cubus âne daz pílde . dáz ében láng . únde ében bréit . únde ében hóh ist . álso mánige áltara ín⌣chîlichon gescáfen sínt . U'be dû dánne dia ében=mîchili suôchest án mille . sô uuírt sî dir ân⌣diu geôuget táz tar ána sínt cênstunt cêniu cênstunt . Dánnan héizet er cubus . álso óuh . lx. IIII. cybus héizet . uuánda dâr ána sínt fiêrstunt fiêriu fiêrstunt . Táz ist tiu gelîchi dero longitudinis . únde dero latitudinis . únde dero altitudinis . án dien núməris . tánnan sie cybi héizent .

Literam quoque quam prudens samius . i. phitagoras estimauit asserere uim mortalitatis . in locum proximum sumit . Sî nám óuh nâh témo chi . dén búohstab den phitagoras . fóne samo insula . uuânda dero ménniscon lîb zéigon . ih méino . y. dér fóne éinemo cínken ín zuêne sih spáltet . álso óuh ter ménnisco nâh tero chíndiscun éinfalti . éinuuéder gefâhet ze⌣zéseuuun . álde ze uuínsterun . dáz chît ad uirtutes . álde ad uitia . [92.]

Ac sic mille duccenti . x. et VIII. numeri refulserunt . Ze déro uuîs ôugton sih án sînemo námen . íh méino xvppih . [1] zuélifstunt cênzeg

[1] ΞΥΡΡΙΗ.

únde áhtocêniu . Uuánda chi bezéichenet dc. y. bezéichenet cccc. Ro . bezéichenet . c. Sô áber ro . c. Iota . x. Eta viii. Dánnan uuérdent kesámenot mille . cc. xviii.

Quos per-ita restinxit in tertium numerum . per nouenariam regulam . minuensque per monades subrogatas . i. detractas decadibus . Tiè numeros prâhta sî chléîndâhtiga zedrín . mít tero regula niunonnes . tie cênunga minneronde mít âba genómenen unitatibus . Sî zálta íò éines minnera dánne cêniu . únz álliu díu zála geniunôt uuárd . únde dríu échert úbere uuúrten .

Suum quoque uocabulum per septingentos xxiiii. numeros explicatum . in quaternarium duxit . I'ro sélbero námen . *ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ* brâhta sî óuh keniunoten fóne septingentis xxiiii ze⌣fierin . Uuánda fi bezéichenet d. Iota x. Lauta [1] xxx. O LXX. Sô áber lauta xxx. U'nde áber . O LXX. Gamma iii. A'ber iota x. Alfa i. Téro sínt állero dccxx. iiii.

Qui uterque numerus . congruenti ambobus ratione signatur . Die zuêne numeri íh méino iii. únde iiii gefállent ín zuêin . áfter gelimpflichero rédo .

Nam et ille quod ratio principium medium finemque dispensat . pro certo profectus est . Uuánda ternarius íst fóne díu perfectus . dáz íò ratio dríu gescáfôt . íh méino ánagenne . únde mitti . únde énde . A'lso iz chît . Sapientia pertingit a fine usque ad finem fortiter . et disponit omnia suauiter . [93.]

Quippe lineam facit solus . E'r éino máchôt tén réiz . únde den stríh . târ diu léngi ána íst . uuánda nehéin stríh nemág sîn . âne initivm . únde medium . únde finem .

Et solidorum frontes . incunctanter absoluit . Unde ér vuúrchet díu énde déro in⌣hóhi erháfenon numerorum . únde corporum .

Nam longitudine . latitudine . profunditateque censentur . A'lso dâr ána skinet . táz siu an drín mâzon gestânt . íh méino in léngi . únde in⌣bréiti . únde in⌣hóhi . A'n déro mâzon îogelichero . sínt zuéi frontes . In longitudine ante et retro . in latitudine dextra et sinistra . in profunditate sursum et deorsum .

Dehinc quod numeri . s. ternarii triplicatio . prima . ex imparibus cybon gignit . Târa nâh íst er óuh târ úmbe perfectus . táz sîn drîualti . íh méino nouenarius . êristo dero úngerâdon . cybum máchot . Tér terni máchont nouem . ter nouem . máchont xxvii . Dáz sínt ter terni ter . U'nde dáz íst cybus . fóne déro ében mícheli dero spatiorum . íh méino longitudinis . latitudinis . alti-

[1] In handschrift 878, woraus wir runengestäbe mitgetheilt haben, befindet sich auch ein griechisches alphabet, worin dieser buchstabe ebenfalls „lauda“ heisst.

tudinis . álso óuh quater quatuor quater cybus íst . sô ih fóre ságeta .

Tres autem symphonias quis ignorat in musicis? Uuér íst óuh . tér drî consonantias . ih méino diatesseron . diapente . diapason nebechénne in musica? Uuér íst . tér óuh án dîen ternarium neêree? [94.]

Numerusque impar . maribus est attributus . U'ngerad numerus íst tien gómenen gegében . uuánda er stárchero íst . tánne par sî . únde er únspáltig íst . álso dára gágene par dien uuíben úmbe íro uuéichi geuuídermézot ist .

Omne uero tempus tribus uicibus . i. uicissitudinibns uariatur . U'nde álle zíte hábent trî uuéhsela . præsens . præteritum . et futurvm .

Atque idem numerus . i. ternarius . seminarium perfectorum . sexti uidelicet atque noni . alterna diuersitate iuncturæ . U'nde íst er sâmo senarii . unde nouenarii . dîe béide perfecti sínt . in-úngelichero zesámine légi . Uuánda gezuíualtoter . máchot er senarivm . gedríualtoter . nouenarivm . Senarius íst perfectus . uuánda ér erfóllot uuírt fóne sínen partibus . nouenarius ist perfectus . uuánda er fóne ternario gestât . tén er fóre hîez perfectum .

Rite igitur . i. iure attribuitur deo rationis . Pediu háftet ternarius mit réhte démo góte dero rédo . i. mercurio .

Philologia autem . quod etiam ipsa doctissima est . licet fœmineis numeris æstimetur . absoluta tamen ratione perficitur . A'ber philologia . uuánda óuh sî diu uuv'nderchúnniga íst . dóh sî ze-geráden numeris kezélet sî an íro quaternario . sî uuírt tóh tar ána gescáffot ze-fólleglichero rédo . dáz chît ze-perfecto numero .

Nam quaternarius suis partibus complet decadis ipsius potestatem . A'lso dâr ána skinet . táz er denarium . dér perfectus íst . erfóllet mit sînên stúcchen . E'r íst quatuor . bediu íst er óuh tres . unde duo . únde vnum . Vnum . duo . tres . quatuor . erfóllont denarium .

Ideoque perfectus est . Pediu íst er perfectus sáment denario . Dér únzuíueligo fóne diu perfectus íst . uuánda állêr der numerus túrh in gât . únde an ímo erfóllot uuírt . únde ze-ímo eruuíndet .

Ideoque perfectus est . Pediu íst quaternarius fólleglih . [95.]

Et habetur quadratus . ut ipse cillenius . i. ternarius . cui conueniunt anni tempora . cæli climata . mundique elementa . U'nde íst er gefièrot . uuánda ímo ében mánigiu tempora sínt . únde climata . únde elementa . álso óuh ternarius kefièrot ist . únde án dîen sélbên driostunt fièren . fierstunt fúnden uuírt .

An aliud confitetur illa deieratio . i. attestatio . senis . i. phitagoræ . qui mathentetradan . i. doctrinam quaternariam non tacuit . nisi perfectæ rationis numerum? Uuáz uuíle

ánderes tiu féstenunga phitagoræ . dér dia fierzinkun méisterscáft lèrta . âne dia réda dero dúrhnohtun zálo ? Fóne diu téilta er sia in quatuor . in arithmeticam . geometricam . musicam . astronomiam . uuánda er dén numerum bechnâta perfectum .

Quippe intra se unum secundum . tria denique ipsum bis binum tenet . quis collationibus simphoniæ peraguntur ? A´lso dâr âna skinet . táz er die uuidermâzâ begrîfet . ih méino . éin únde zuéi . únde driu . únde fieriu . mít tien die simphoniæ getân uuérdent .

Nam tres ad quatuor . epitritus . i. supertertius uocitatur . arithmetica ratione . ac diatesseron perhibetur in musicis . Uuánda drîu gágen fieren héizet . sô iz in arithmetica sih kezíhet . epitritus . álde sesquitertius . dáz chît . tes tritten téiles mér . áber in musica héizet iz diatesseron . dáz chît exquatuor . Ziu íst táz ? A´ne dáz in quarto loco diu consonantia geskihet . Tero fierdun suégelun enchédunga ándero órganûn álde des fierden séiten án-dero lirun . álde óuh in monochordo des fierden bûohstabes . máchot fo dia consonantiam . diu diatesseron héizet . [96.]

Item intra eum iacent . tres ad duo . quæ emiolios forma est . i. sesquialtera . simphoniam . que secundam . quæ diapente dicitur reddunt . Sô sínt óuh târ mite begriffen driu gágen zuéin dáz speciem collationis uuir héizên emioliam . dáz chît semisalteram . ih méino des hálben téiles mêr . fóne dîen diu ánderiu simphonia uuírt . tiu diapente héizet . táz chît ex quinque . uuánda si in quinto loco uuirt .

Tertia simphonia diapason in melicis perhibetur divplasioque conficitur . hoc est uno duobus collato ; Tiu drítta consonantia héizet diapason . dáz chît ex omnibus . únde diu uuirt fóne duplo . dáz chît fóne éinemo gágen zuéin gebótenemo . Diu consonantia uuírt in octauo loco .

Igitur quaternarius numerus omnes simphonias suis partibus perfectus absolutum . i. reddit . Pediu skinet . táz quaternarius sélbo fóllèr an sinên téilen . álle simphonias erfóllôt .

Omniaque mela . i. melodias armoniacorum . distributione . s. membrorum suorum conquirit . U´nde értéilonde sîniu stúcché . álle consonantias kemáchot .

Hanc igitur discutiens numeri congruentiam . perita uirgo gratulatur . Dísa gelímflichi erfárende . an quaternario numero . fréuta si sih .

4. QVOD NVPTIALES NVMERI IN VNVM COMPACTI . PERFECTIONEM OSTENDVNT .

Deinde utrumque consociat . et trias quaternario sociata . eptaden . i. septenarium fecit . Tára nâh uuárf sî sie zesámine . dô uuv́rten síbeniu ûzer drín . únde ûzer fîeren .

Qui numerus rationis superæ perfectio est . sicut omallon . i. planarum illa docet plenitudo . Diu zála íst fóllunga dero hímeliskun rárto . [97.] dáz chît . an íro uuírt erfóllot tíu hímeliska uuárba dero planetarum . álso óuh tíu fólleglichi dero sléhton numerorvm lêret . In arithmetica uuérden uuír dáz kelêret . uúio fóne tribus únde fóne quatuor . irrínnent álle planæ figuræ . A'lle úngeráde chóment fóne tribus . álle geráde chóment fóne quatuor . Bediu íst an ín plenitudo .

An aliud testantur cursus fatalis temperamenti . syderumque circuli et motus? Uuáz ságet úns ánderes tíu fárt íro úrlaglichun métemungo . únde dîe rínga . ióh tîe rúccha dero planetarum . âne dîa perfectionem septenarii? A'n demo êreren libello íst táz keságet . uuîo án dien planetis ménniskon úrlag sî . únde métemunga íro lîbes . Dér úrlag héizet latine constillatio . Fóne díu íst in homeliis keskríben . uirtus constillationis . in ictu pungentis est . dáz chît . tíu chráft tés úrlages . fergât in‿éines stôzes fríste . Uuánda mathematici uuânent táz ter úrlag échert sî án demo ûf-rúcche dero stérnon . íh méino an íro ortu . dâr sie álles káhes ze‿óugon chóment . U'nde so uuér ín indiú gebóren uuérde . únz iouis stella ûf kât . táz témo prospera fólgeen . úbe áber stélla martis ín indiu chóme . dáz imo aduersa begágenen súlîn . So sámo uuéllen sie . úbe síh gemini ín indíu óugen begínnên . dáz er scône uuérde . únde úbe taurus . táz er gûot ácchermán uuérde . So uuîo óuh fatum héize . dáz iouis kesprîchet . únde tres parcæ gebrîefent . A'lso seruius chît . Fatum est quod iouis fatur . [98.]

Intraque latebras uteri septimo mense absoluta . i. uiuificata mortalitas . U'nde óuget úns óuh septenarium perfectum . diu chég uuérdenta ménnisghéit tes síbendes mânodes . ín‿dero mûoter vuúmbo . Fóne dero conceptu begínnet taz chínt lében án demo síbenden mânode . sô physici chédent .

Dehinc quod trias triplicata nouem numeros facit . quaternarius autem per diaplasion geminatus . octo reddit . Tára nâh skînet sîn perfectio óuh târ ána . dáz ternarius kedrífaltotêr . tûot nouenarium . únde quaternarius kezuíualtotêr . octonarium máchot .

Nouem uero ad octo . epogdoi . i. superoctaui numeri efficiunt iunctionem . Sô máchont sîe zuêne dîe

uuídermaza . diu des áhtoden téiles mêr héizet .

Tantumque pensat in numeris . s. epogdous . quantum symphonia diapason in melicis . quæ tonon facit . Unde álso filo gemág superoctauus in arithmetica . sô díu diapason symphonia gemág in musica . díu tonum máchot. Táz íst álso er échert chãde . sô filo tonus kemág in musica .

Qui . s. tonus est consonæ unitatis . i. perfectæ armoniæ continua modulatio ; Dér réhtes sánges émezigosto níumo íst . Tonus liutet tícchor án⌣demo sánge . dánne semitonium . álde dehéin ánder enchédunga .

Ex quo . i. ex qua ratione . nihil est quod discrepet . aut resultet in medio . Dánnan neíst nîeht táz . tar ána missehélle . álde únderzuísken ferstôze . íh méino . únder tribus . únde quatuor . álde únder octo . únde nouem . Nieht neskéidet sie. [99.]

Consentaneaque congruit iugitate . i. coniunctione . s. uterque numerus . V'nde bedíu geuállet íro to⌣uuederêr demo ándermo . in⌣gelímflichero fûogi .

Ergo prædictorvm nominum numerus concinebat . Táz íst nû dés sia lústet . táz íro zuéio námon zála sô gehillet .

Sic igitur rata . i. diffinita inter eos . s. numeros sociatio . copiam nuptialem . uera fatione constrinxit . Sô guissiu rárta dero numerorvm . féstenota íro den gehîleih mít uuârero rédo . uuánda numerus netriuget nieht .

Ex quo commodissimum sibi convbium lætabunda concitauit . i. confirmauit . multiuida . alio mentis fluctu . Dánnan gehîez si íro sélbun . uuíbo fréuuista . in⌣alla uuîs kúoten gehîleih . mánigtâhtigiu áber fóne ánderên sórgon .

---

5. REMEDIVM CORPORALITATI CONTRA CÆLESTES IGNES PARATVR .

Nam nihil differens . i. hesitans animo . decori formæ . ac substantiæ corporeæ . cæpit formidare . V'nzuîuelig tô uuórteniu des kehîleiches . stûont si sórgen íro scôni · únde íro lîchamhaftigun uuíste .

Quippe perferendos flammarum cælestium globos et ignes ardentium syderum . mortalibus adbuc artubus . et macilenta gracilitate siccatis . non cassum tremebunda formidat . Si insáz íro fórhteliu . sô si bâldo máhta zelîdenne an íro nóh tanne tôdigên liden únde smálen fóre mágeri . díu sínuuelben hímel fiur . únde die brúnste . déro zúndenton stérnon .

Sed aduersum illa præparauit quoddam alimma . i. incorruptum abderitæ senis . i. saturni . Dára gágene máchota sî éina únuuarta-

saligi des álten saturni dáz chît. éin únuuartesalig sálb témperota sî mit témo fróste saturni. dáz sia fóre demo fiure skírmdi. [100.] Abderites hiez saturnus. fóne démo stéine. dén greci héizent abaddir. dén ér ferslánt fúre sînen sún.

Cui multa concesserat. lapillis surculisque permixtis. herbarvm etiam et membrorum. i. animalium. U'nde dára zû stéinen gemiskelotên. únde zúien. dáz chît póumen. uuárf si óuh zu mánige sláhta chrútero. únde libháftero. Uuánda physicam ùobendo. tráhtota si fóne állên creaturis.

Cholchica etiam fiducia. i. incantatio. continuata. i. producta. in‿centum uoces signatur. inpressione adamantini acuminis.[1] Ter chólchisko gérmenod uuárd óuh fóne íro gezéichenet. rézzondo mít adamantînero uuássun. Mít íro hérten grífele scréib si zóuuerlichíu carmina. ál sólchiu cholchi v̄obent. tie in scithia sízzent. tánnan medea uuás. tiu hándega gálsterâra.

Quod. s. carmen summouebat. i. sursum mouebat in‿curiam aduuersus ignes superos. et deorum confinia. præparata. s. ipsa. lumine decoris. et etiam uenustatis. Táz carmen fûorta sî ûf sáment íro. êrsamo unde zîero gáreuuiu únder daz hêrtv̄om uuider demo himel=fiure. únde uuíder déro nâhuuertigi dero góto. dêro ringa sî dúrh sliefen sólta.

Denique allinebat apposito. i. appositum corpori unguentum irrorati liquoris. ex reuibratv. i. reaccensione mensis. i. lunæ. Dô sméiz sî síh ána íro sálb. kemáchotez ûzer tóuue. dáz án des mânen níuui gelésen uúirt. ih méino. únz er îo ána níuuez lîeht fóne dero súnnun enfáhet.

---

6. PERIERGIA SVVM STVDIVM GRATIS EXHIBET.

Sed cum talia uirgo componit pedisequa. i. famula eius periergia conspicatur sollicita trepidatione. [101.] quod ageret. utrum missa matre uirginis. i. fronesi. an sua. s. sponte. incertum est. utpote eius collactea. i. coeua. U'nz sî dáz ál uuórhta. sô gesáh íro dionest=uuib perierga. dáz tir chit studiosa operatrix. fúre sîa sórgendíu. uuánda sî íro geáltera uuás. uuáz si téta. sî dánches tára châme. álde dára geséndet uuâre fóne dero mûoter.

Quam cum rimati*m* speculabunda ab hostio cognosceret prædicta disponentem. U'nde sô si gesáh uuártendo dúrh tîa nûot tero túron. sîa dáz állez réisonta.

---

[1] Wohl ursprünglich „cacuminis", aber der anlaut ist ausgekratzt.

Adhorta est increpare aliam eius ancillam . cui agrimnia uocabulum est . atque intra cubiculum præbebat excubias . quod non siuisset uirginem paulolum coniuere . gratia seruandi decoris . Sô begónda sî éina andera íro diu inchúnnen . diu agrimnia hîez . dáz chît uigilia únde in⌣íro chémenatun dero vuâhto flâg . ziu si íro fróuuvn éteuuaz nelieze slâfen . íro scóni zebehâltenne . uuánda uuáchun bléichi máchont .

Cum ipsa . i. periergia hæc cuncta si philologia iniungeret . ualeret implere . Sie sî iz állez fúre sîa tûon máhti . úbe sî iz íro befélchen uuólti .

Nam iam multa asserit circuisse et comperisse . quid solertiæ . quid ornatus . quid denique indumentorum sumerent dotalia mancipia . U'nde chád sih erfâren háben mánige stéte . únde uuóla befúnden háben . uuáz íro uuídemdíuua [1] íh méino septem liberales artes quúnnen éigin fóne íro brûte⸗gomen mercurio . ióh chléinlistes . ióh vuibzîerdo . ióh ánaslóufo . [102.]

Non sibi quoque nescitum . quid sponsus ipse perageret . quid iouis palatio gereretur . V'nde íro uuésen chúnt . uuáz sélber der brûtegomo túe . uuáz mán ióh tûe in⌣iouis hóue .

An leucothea . i. aurora succenderet facem . lumenque purpureum . i. pulchrvm . U'nde úbe der tágerod sîna fácchelun . únde sîn scóna lieht inzúndet habe .

Et an solis remigia . i. currus uigilarent . sonipesque phosphori comeretur . V'be dero súnnun réita in⌣uuágo uuâre únde des tágostérnen rós kâro uuâre .

Id genus innumera astruebat . quæ curiosis perscrutationibus aspexerat . V'nde sô getânes knûoge ságeta si . dáz sî âl erlûoget hábeta . mít fúreuuizlichero spého .

7. NOVIS MATER INDVMENTIS FILIAM ORNAT .

Uerum secretum cubiculi . repente phronesis . i. prudentia mater irrumpit . Tô gieng in álles káhes íro mûoter .

Quam cum uirgo conspiceret . ad eam accurrens . honorandumque pectus exosculans . præparatorum boematum . i. auxiliorum . consciam fecit . Sî sâr . sô sî sîa gesâh . gágen íro lóufende . únde sia chússende . ságeta sî íro . uuáz sî uuárnunge gemáchot hábeta .

Verum illa exuuias filiæ . ornatusque detulerat . quis induta . deo-

[1] Es steht „uuídemdíuuæ“, jedoch so, dass entweder das „a“ oder das „e“ des auslautes getilgt erscheint.

rum sociari cætibus non paueret. A'ber sî gáb íro uuât. únde zierda mit tien sî gegáretiu. sih neerchâme dero góto miteuuiste.

Itaque uestem peplumque lactis instar fulgidum dedit. Sî gáb íro uuât ze⌣liche. dáz ist tiu inuuertiga ratio. únde úberslóufe skînhaftez. ében uuizez milche. dáz ist tiu scôni íro honestatis. únde íro sapientiæ. [103.]

Quod uel iubebatur esse ex illa lana felicium. i. præciosarum herbarum. qua perhibent indusiari uates indicæ prudentiæ. et accolas montis umbratii. Dáz sie uuólton uuizen geuuórhtez uuésen. úzer déro uuóllo dero tiurron chriutero. mit téro sih kâreuuent tie frûoten biscofa in india. únde die ánasidelinga umbratii. Vnánda indis uuáhset tiu uuólla ân dien chriuteren. mit téro sie íro biscofa gâreuuent. álso óuh seribus tia sîdâ uuáhsent. ân dien bóumen. ûzer dien die féllola uuérdent.

Et uidebatur hoc peplum esse. ex netibus. i. filis candentis bissi. quantum usus eius telluris. i. indiæ apportat. U'nde uuás iz ûzer bissinemo gárne. sô iz târ in⌣lánde síto íst. târ dér flâhs uuáhset. tér bissus héizet.

Dehinc apponit uertici diadema uirginale. quod maxime medialis gemmæ lumine prænitebat. Tára nâh légeta si ûfen íro hóubet mágedlichen góldring. tér méist clánzta fóne déro scôni. dero mittun gímmo. ih méino diu gágen mittemo énde stûont.

Ex qua. s. gemma resplenduit quædam galeata uirgo. obtectaque uultu. incisa penitus. i. profunde. instar secreti troiani. An déro gímmo stûont tiefo gegráben. éin gehélmot tierna. gefürehüllotiu. sámo so dáz pilde getân uuás tero troiâniscun tóugeni. Palladium stûont târ âna gegráben. dáz chît effigies palladis. táz troiani gebórgen hâbeton. uuánda iz ín fóne hímele chómen uuás. sô sie iz uuízen uuólton. So uuío éin ánder palladium dâr ze⌣ánasihte uuâre. michelez. hólzinez. A'ber daz uuârra palladium uuás filo lúzzelez. trôlicho séhentez. únde uuéne⌣scáftontez. Dés kelîhnisse trûogen die troiânisken chúninga. an íro coronis in iaspide gemma. [104.]

At cingulum quo pectus annecteret. sibi prudens mater exsoluit. Aber íro sélbun nám sî dén béndel âba. dén sî íro gáb sîh ze⌣brúst péndelonne. i. fasciam pectoralem. mit téro sîh fróuuvn iu zierton. tiu caritatem bezéichenet.

Et ne philologia ipsius phronesis careret ornatibus. eius pectori quo uerius comeretur apponit. U'nde nîo íro tóhter âne sîa gegâreuuêt neuuúrte. bediu bánt sî íro. dáz íro iz sô filo báz záme.

Calceos præterea ex papiro textili subligauit nequid eius membra

pollueret morticinum. A˝ne dáz skûohta sî sia . mit keflóhtenemo bineze . nîo íro lide îeht stírbiges nebeuuille. Dér binez pezéichenet inmortalitatem . uuánda er îo grûone íst . fóne dero názi . an⌣déro er stât . únde dánnan er námen hábet.

Acerra autem multo aromate grauidata . i. plena . eademque candenti . manus uirginis oneratur. A´ber mit uuizemo róuhfáze . fóllemo stánctiurdon . uuárd íro hánt pehéftet. Taz róuh pezéichenet tén liument tero túgedo . dîe án dien uuisen îo súlen uuésen.

---

8. ANTE FORES VIRGINIS . INVITANTES EAM AD CÆLESTIA CAMENÆ ASSVNT.

Et⌣iam tunc cœperat aurora subtexere . i. operire sidera . roseo peplo, [105.] Sô uuárd táz ter tág pégónda décchen die stérnen.

Prodens pudorem . i. turpitudinem a*m*bronum . Irbáronde dîa únera dero mánézon. Cibus héizet grece brosis . dánnan sint a*m*brones kenámot. Die héizent óuh antropofagi . dáz chît commessores hominum . in scithia gesézzene. Sie ézent náhtes . tés sie síh táges scámen múgen . álso man chît . táz óuh hâzessa hier in⌣lánde tûen. A´ber uueletabi dîe in germania sízent . tîe uuír uuilze héizên . dîe ne scáment síh nieht zechédenne . dáz sîe íro parentes mit mêren réhte ézen súlîn . dánne die vuúrme.

Cum . i. quando alma lux gemmata . i. adornata decore creperum micat. Sô iz únderzuisken lîehten íst.

Cum nitet phosphorus . et cum fit aurato astro. Sô der tágostérno in scônero fáreuuo skînet.

Tunc . s. cum candens pruina glaciatur . tenero rore. Sô der grâuuo rîfo uuírt án demo éccheroden tóuue.

Et greges quatiunt caulas in matutina pascua. U˝nde diu scâf ûz án dia uuéida dríngende . die stîgâ eruuégent.

Cum mordaces curæ pulsant languida pectora. Sô âber die sórgun grûozent tiu hérzen.

Et expulsus somnus fugit ad læthea litora. U˝nde der slâf hina flihet ze⌣lœtheo fluuio . dâr sîne séldâ sint secundum fabulas . uuánda er obliuionem máchot . álso óuh tîu sélba âba tûot tien sêlon post mortem dar trínchentên.

Ecce ante fores quidam dulcis sonus . multifidis suauitatibus suscitatur . An diu uuárd éin sûoze stímma fóre íro túren . mit mánigfaltero lústsami.

Quem concinebat chorus conuenientium musarum . tinnitibus doctæ modulationis inpendens illum nuptialibus sacramentis. Tén so-

num máchota díu manigi déro gesámenoton musarum . mít méisterlicho gerárten lûtôn . ze⌣êron dien uuihên brûtlóuften . [106.]

Nam nec tibiarum mela deerant . nec ex fidibus sonitus . nec ydraularum armonica plenitudo . Dâr negemángta suégelsânges . nóh séitsânges . nóh téro fólleglichi dero órgenlûtun .

Sed collata in blandum cantum . ac compactum modificato fine . fecere ratum silentium uoci uirginum . i. musarum spatio complementi . A'ber gerárte ze⌣mámmentsamemo sânge . ióh keduuv'ngenemo ze⌣mézhaftigemo ûzlâze . getâten sie sâment stílli dero mágedo sânge . únz sie óuh táz erfólloton . Zeêrest súngen diu musica instrumenta . dára nâh súngen sélben die musæ .

Ac tunc omnis ille chorus præuertit . i. superat . et præit omnes organicas suauitates . canoris uocibus . dulcique modulatu . U'nde dô úberuuant íro gesémine . álla dîa órganlichun sûozi . béidiu . ióh in⌣déro lûtreiste dero stímmon . ióh in⌣déro lústsami dero vuîsun .

Et cum numeris . i. rithmis . sacræ cantilenæ hæc dicta funduntur . V'nde mêterlicho súngen siu dísiu uuórt .

9. MVSARVM INTERCALARIS .

Scande cæli templa uirgo . digna tanto fœdere . Te socer subire celsa poscit astra iuppiter . Nû fár ûf tierna in⌣himeliske séldâ . geristig píst tû sólchemo gehîleiche . Dîn suêr iuppiter héizet tih fúnden . úber die hóhen stérnen .

10. LAVS PHILOLOGIÆ DE ASTRONOMIA ; VRANIA . [107.]

Tunc urania cæteris paulolum reticentibus cæpit . Tô sáng sús urania . dien ánderên gesuîgentên .

Vide sydereos cœtus . et culmina sacra polorum . nil iam conitiens numine fisa . Nû fár . únde sih tia himeliskun mánigi . únde die hóhina dero himelgibelo . únzuîueligíu . únde báldiu fóne dero góteheite . Dea uuérdendo . uuirdest tû dés álles kuís . tés tu fóre uuâre únguis .

Olim disquirens . s. eras . quod torqueat nexos orbes . nunc præsul . i. magistra . ipsa dabis causa . i. leges raptibus . Tû uuâre êr frâgende . uuáz tîe zesámine háftenten ringa dero planetarvm úmbe uuárbti . nû uuírdet táz tû sélba scáffunga tûost íro férten .

Quæ circos textura . i. compositio liget aspicies . Tû gesíhest tir

sélba sô dû dára chúmest . uuîo getân geflúhte die ringa binde .

Quæ nexio claudat . Uuélih nústa ste úmbe hábee . Uuánda ultima spera dáz chît cælestis spera . úmbe hábet tie ándere .

Et quantos . i. quot globos ambiat curua orbita . U'nde uuîo mánige dero éngeron . der uuîtero ring úmbehábe .

Quid cogat uel retardet sydereos cursus . Uuáz tero planetarum férte iágoe . uuáz sie óuh lézze . Dáz tûot tîu chráft tero súnnun . Sî gibet in éin=uuéder . spûot alde tuála .

Quis lunam flammet . uel minuat radius . U'nde uués skîmo den mânen getûe . uuáhsen . únde suînen . Sô er férrost kât fóne déro súnnun . sô mág sî ín únder skînen . bédiu íst er dánne fôl . sô er áber bî íro gât . uuánda sî ín dánne óbenân ána skînet . pedíu íst er dánne uuáner únseren óugon . [108.]

Qui cælum stellet . i. illuminet fomes . i. flamma . Vuélih fiur den himel irliehte . Vuélez . âne dero súnnun ?

Et quanta . s. sydera reuoluat . V'nde uuîo mánige stérnen sî uuídere getríbe . Dáz tûot si die planetas . sô sî sie retrogradas máchot .

Quæ sit cura . i. prouidentia diis . uel modus . s. gubernandi aspicies . Târ sihest tu . uuîo getân dero góto flíht sî . únde uuélih scáf íro rihtennes sî .

Scande cæli templa uirgo . digna tanto fœdere . Te socer subire cælsa poscit astra iuppiter . Târ hína ûf tierna in-himeliske sélda . uuirdig píst tv dáz tu sô gehîest . Tih héizet fúnden iuppiter úber die stérnen dîn suêr .

---

11. LAVS DE PERITIA MVSICÆ ; TVNC CALIOPE .

Semper complacitis amica musis . cui . i. tibi magnesia fluenta pocula tulerunt . Die brúnnen magnesiæ hábent tih ketrénchet . tû hólda dierna dien dir gelichetên musis . Magnesia íst in-thesalia . Dâr íst libetros fons . úmbe den mánige poetæ sízzent . sámo so die nôte sîn poetæ . die ín trínchên . Vuánda óuh tû philologia musicam chánst . pedíu skînet . táz tû libetron getrúnchen hábest .

Et fons gorgonei caballi . i. pegasi . tulit tibi poculum . V'nde dér brúnno dés rósses pegasi . dáz ûzer démo blûote uuárd gorgonæ . hábet tih sáment tien poetis ketrénchet . Pegasus chît fáma . uuánda poetæ sint famosi . bedíu chît man sie getrúnchen háben dés prúnnen . dén pegasus ûzer dero érdo slûog . mít sînemo fûoze . [109.]

Cui . i. tibi frondet uertex aonidum . s. montium . i. aonis montis . uirens . i. florens coraulis . i. poe-

tis. Tír stât óbenan gelóuber aon. gezierter mit poetis. Aulæ héizent tîe fistulæ. coraulæ héizent corneæ fistulæ. dáz chît tubæ corneæ. Coraulus sélber der cornicen.

Violas parante cirra. Apollinis perge dír gágene blûomen hábentemo.

Tu scis mela uatum. dulcibus camenis. Tû bechénnest tero poetarum carmina mit sûozen metris.

Et scis referre pindaream chelin. i. cytharam. Dû chánst keánteron citharam pindari musici.

Te dictante nouum fidis et sacrum plectrum sonare treicium carmen. Dír indénchentero. chán der séito. únde dáz ziter-fin singen in-traciskun. dáz chît álso orpheus sáng fóne tracia.

O lux nostra. suesce probare sacros cantus. V'nser óuga. hábe in-geuuónehéite. únser héilig sáng zelóbenne.

Atque beare organicis circis. V'nde uuírt kesâligot fóne órganiskên. dáz chît sánglichen ringen. A'lso dánne ring án demo sánge uuírt. sô iz îo uuidere eruuíndet. ze-déro sélbun stéte. dâr iz ána fieng. Héue únde sing o sapientia. sô findest tû dia sélbun lûtun án demo. a. díu zeêrest uuás án demo o. Dér sô getâno perhiodus. dáz chît circuitus. héizet colon. úbe dáz uuórt târ ûz kât. sô íh tir nû zéigota. V'be dáz neíst. sô héizet er comma.

Scande cælî templa uirgo. digna tanto fœdere. Te socer subire cælsa poscit astra iuppiter. [110.] Fázo dih tierna. ûf hína in-himela. sólih kehíleih kezímet tir. Iuppiter dîn suêr. héizet tih fáren úber diê stérnen.

---

12. LAVS DE GEOMETRIA. AC SIC POLIMNIA.

Tandem carpis fructus laboris. æthram fulgidam. et sedes diuum. et consortia. i. affinitatem iouis. prouecta. i. sublimata de terris ad cælum. et indito numine. i. abdita tibi diuinitate. A'n stéte infâhest tû ze-lône. dînero árbéite. den scônen hímel. únde dero góto gesâze. únde dîa síppa iouis. táz tu sîn snóra uuírdest. hína ûf kefûortíu. únde gótheit infâhentiu.

Quæ sueta eras dudum. s. dum mortalis eras. iugare. i. coniungere. cruenta. i. noua rithmica carmina. Dû dir iu èr-geuuón uuâre níuuiu carmina zemáchonne;

Ac mixta dispari regula. Ióh kemísgtíu mít misselichero. únde únében-mâzero regula. Vuío mánigfalte dir sî díu mísselichi dero níumon. uuér mág táz kezéllen?

Mox solita. s. probare. quid recuruet. i. figuret trigonus iacente linea. i. protensa. quid iugata. s. in angulo. V'nde uuáz tríscôzi má-

choe . mít strácchentemo réize án dien sîton . únde gefûogtemo án dien órten . Dáz íst álso si châde . Dû chûre in geometria . uuîo drî réiza gréhte . án dien órten síh chússente . triangulum máchont .

Et quid torqueat circulus . V'nde uuáz ter ring úmbe biege . dáz chît . uuîo ál úmbe gebógener réiz . ten ring máchoe!.

Probare . s. solita . melos . i. tropos . ac tonos . s . musicos . [111.] et crusmata . i. pulsus chordarum . Quuóniu zechîesenne . dîe uuárbâ des sánges . únde die uuîsâ . únde die rûorâ dero séiton .

Artesque cunctas solita probare . et quæ possunt parare culmina . i. præcellentiæ cælitum . adacta mente . i. sursum acta mente . V'nde álle liste zechîesenne . únde ál . dáz himel=sâzen máchon múgen . mít íro hóhen sínne .

Scande cæli . et cætera .

---

13. LAVS DE ARTE POETICA . TVNC MELPOMENE .

Sueta . s. es . depromere . coturnatos . i. tragicos cantus in scenis . Tû bíst quón in scenis zesíngenne díu sáng . tero gescûohtòn tragicorum . mít coturnis . Coturni uuâren ze=béiden fûozen geskáffene scúha . Scena uuás éin finster gádem in=míttemo theatro . Dâr ínne gesâzen dîe auditores tero fabularum tragicarum . álde comicarum .

Soccumque ferre comicum . U'nde ána háben dáz kescúhe dero comicorum .

Et reboare carmina quæ tulimus . i. portauimus . s. nos musæ tua cura . U'nde síngen diu sáng . tîu uuír fóne dir trûogen . dîne trûtun .

Fauente . i. applaudente rithmico melo . i. dulci carmine . Sûozemo sánge únsih lúcchentemo . únde scúndentemo . dáz uuír siu trûogin . únde gehîeltin .

Nunc cano tibi . uersa . i. mutata . et deificata uirgo tenore . i. protractione carminis . spes atque assertio . i. facundia nostra . Nû síngo íh tír máged mít témo dúnse des sánges . uuánda dû gútin uuórten bíst . únsêr trôst . únde únser zúnga .

Nam iuuat redimire . i. ornare thalamum . s. tuum . tu probato . hoc est sinito placere . serta . i. ornamenta . tuis ritibus . i. usibus . uel moribus . [112.] Tînen brûte=stûol lústet mih zezierenne mít sánge . dîe zierdâ lâ dû líchên dînên síten ;

Digna semper uidearis maritali olimpo . i. marito olimpi . Vuérd mûozist tû sîn dînemo himelisken chárle mercurio .

Decentiorque cælitum . V'nde állero himel=fróuuon zimigôsta .

Scande cæli . et cætera .

---

14. LAVS DE RHETORICA . AC SIC CLIO .

Tu quæ solers eras clangere . i. declamare rhetorico sirmate . i. rhetorico habitu . uel prolixa sententia artis rhetoricæ. Suspensio. Nù do philologia . dû dir ío chúnnig uuâre . dîna gesprâchi zegeóugenne . mit lângemo dingzchôse . A'lso M. cæsar . únde cato censorinus tûont in catilinario . dâr man dingot úber lentulum . únde cethegum . socios catilinæ .

Atque absoluere reum rabido . i. commoto pectore. Et hic. V'nde den scúldigen genéren mit prázeligemo mûote . A'lso óuh tô cæsar uuider catone uuólta genéren . dîe séſben socios catilinæ .

Quæ nunc ligans . i. ligas horrida sensa . i. sententias . nexibus . i. syllogismis . Et hic . Tû uuílon dîne ántsazigen rédâ féstenôst mít pánden . A'ntsazig sint tîe rédâ . dîe mít syllogismis kebúnden uuérdent . uuánda syllogismi sint nôtzféstiu gechôse . dâra uuídere nîoman nîeht ketûon nemág . Tîe héizent latine ratiocinationes . uuánda álso ratio íst . quæ discernit inter uerum et falsum . sô íst ratiocinatio . rationis certæ exhibitio ; Vuénne geskihet tîu? A'ne sô éin fône ánderen geóuget uuírdet . únde fône dîen guissot uuírdet . [113.] Tés íst târ fóre exemplum gegében . dâr iz chît propo-

nendo . E'teuuanne feruéret tér in-férte íst . V'nde assumendo . Der himel íst in-férte . V'nde concludendo . Dannan feruéret er . An dírro rédo íst ein guuissot fône zuéin . uuánda fône dero propositione . únde dero assumptione . úbe sie uuâr sint . uuírt tîu conclusio geuuâret ; fône dîu intsízzent tîe den syllogismum . dîe sîna chráft uuízen .

Aggerans . i. colligens soritas . i. minutissimas rerum collectiones accessibus . i. incrementis cumuli . Et hic. Tero micheli des hûfen zûo légende . dîe geráspoten chléinunga . A'lso iz tánne féret . sô man dero minneron díngo nîeht fersuígen neuuíle . úmbe dîu mêren . dóh is án dien mêrên gnûoge uuâre .

Nunc stringere . i. arguere . quid grammatica regula . Et hic . U'nde éteuuaz lâsteron mít cramatichis êo . Sô man ófto tûot barbarismum . álde soloecismum .

Solers quid conterat . i. perfringat ordinem fandi ambiguis . Et hic . Kelóuuiu . uuáz zuíuelchôsondo dîa ríhti des kechôses írre . Dáz tûot amphibolia in grammatica . álde sophisma in dialectica . Déro béidero chît si sîa chúnniga .

Solers ludere docticanis sensibus . Et hic . Kelóuuiu zetríegenne mit rértigên rédon .

Nunc conspice stellata limina poli . Depositio . Dû dés álles méistra únz hára uuâre . dû fárznû .

únde scóuuo díe gestérnoten ínferte . des hímeles .

Et utere sacro candore ætheris! quem noscere uero lumine prætium est. Únde lébe dâr in⌣déro héiligun zórfti des hímeles . dîa dû ze⌣lône dînero árbeito chúnnên sólt . in⌣uuâremo líehte . [114.]

Scande cæli . et cætera .

---

15. LAVS PHILOLOGIÆ DE PHISICA; MOX ERATO .

Inclita uirgo . caput artibus . cui panditur aula tonantis . merito subditur tibi orbis . s. uisibilis . rationibus ante . s. uisibilem repertus . Mâre díerna . ánagenno dero lísto . dír nú indân uuírt iouis fálanza . mit réhte díenot tír dísiu ánasihtiga uuérlt . in⌣gótes ratione îu êr úngesíunlicho uuésentíu .

Canimus . s. hæc phisica carmina . tibi soli cognita . cur rutilescant sacra . i. execrabilia fulgura . Dír éinun sint chúnt tísiu fóne naturis ketânen sâng . íh méino . Ziu díe léidsámen bliccha geskéhen . dáz chît uuánnan sie geskéhên .

Vnde intonet resultans fragor . Uuánnan der chláfondo dóner geskéhe . Sô der uuínt in⌣dien uuólchenen betân uuírt . tánnan ûz péitendo chláfot er . dér chláfleih héizet tóner . A'ber ûz fárendo . únde diu uuólchen bréchendo . mít mêrun hírlichi dánne iz îoman geságen múge . irrécchet er daz fíur . Dáz fíur íst sô fílo máhtigera . sô iz chléineren geziuges íst . uuánda diu luft kebíret iz . Si íst is materia .

Quid agat madorem per aperta . i. spatia aeris . modo . i. aliquando imbrificatis nubibus . Uuáz óuh taz régenuuázer máchoe . dien uuólchenen uuílon trûobenten . uuílon názenten . Uuuáz . âne dáz síu sô gedícchent . [115.] únde sô gerínnent in⌣uuázerine zásamen . dáz tíe gesámenôte . únde ze⌣tröpfôn uuórtene . bedíu hára níder fállent . uuánda siu diu lúft târ óbenan inthâben nemág .

Quid euntibus . i. recedentibus nimbis . s. hiemalibus . cum agmine . i. impetu . reuocet nitidissima uerna . Uuáz úns nâh tien uuínterlichên úngeuuíteren . áber den lénzen hára tûe eruuínden .

Rotet omnia sæcla . properantia claudere . circulus anni . Ziu der iârring úmbe tríbe álle zíte . îlende ze íro énde .

Quid habent rationis operta . s. aliis . Uuáz tíu álliu rédo hábên . ánderên tóugeníu . âne dír . dáz síngen uuír .

Scande cæli . et cætera .

---

16. LAVS DE ARVSPICINA; AC TVNC TERPSICORE;

Laetor o uirgo pro meritis . i. premuneratione honoris tui . i. deifica-

tionis tuæ. Frô bin ih úmbe dia êra dînero gótheite.

Astra conspicis. Ten himel sihest tu. dér dîn lôn ist.

Hoc tibi peperit sollers ingenium. et labor. i. sedulitas tua. Dáz hábet tir guúnnen dîn gedâhtigi. únde dîn îligi.

Cura uigil. peritis lucernis tribuit tibi ista. i. tibi peritæ cum lucernis. Tiz hábet tir gegében dîn sórgen. únde dîn uuâchen mit liehte.

Perdia. s. ipsa cura. pernoxque. Dáz tir tág. únde náht ána uuás.

Namque tulisti docilis. i. apta ad discendum. anhelis semper fomitibus. i. sensibus uel lucernis. onerata sacris cartis. i. libris. præscia futuris. quicquid dant agentes. i. disputantes stoasi. i. in porticibus. Tû hábest kelírnet spûotigo. dénchennes mûodiu. bûocho geládeniu. uuîzega uuórteniu. [116.] so uuáz tie uuîsprachonten lérent. în-dien uuît-chéllen. Dáz sint stoici. die íro uuîstuom ze-athenis in porticibus ûobten.

Nam nec dubitans anteuortis. i. præuenis intrepidis fatibus. quid edat uapor sabæorum. rapidis. i. ardentibus aris. Tû gefúreuangost mít pálden uuîzegtûomen únzuiueligo. uuáz án sabæorum altaro fiuren der róuh chúnde. Dîn uuîstûon gibet tir dia præscientiam futurorum. dia sie sûochent án démo tóume des áltaris.

Quid paret fumida aura turicremis fauillis. uel quid ferant certa omina auguratis uocibus. Únde uuáz ter rúghstang uuélle. dâr tura brinnent in-áscun. álde uuáz tie héilesoda uuéllen. die augures fórderont an-fógelrárton. dáz uuéist tû ál.

Scande cæli. et cætera.

---

17. LAVS DE ARVSPICIO ET DE AVGVRIO. ET CONIECTVRA; TVNC EVTERPE;

Virgo præuia peritæ sortis. i. sapientiæ. quæ potuisti. i. meruisti scandere cælum. Zéigara des uuîstûomes. pist tu dierna. dû ze-himele stégon máhtôst.

Et ferre. i. tribuere castis. i. philosophis sacra dogmata. quîs uoluere noscere semet. Únde uuîsên gében die lêra. dánnan sie chúnnîn bechénnen sih sélben. Uuánda dáz prouerbium chám fóne himele. gnoti se auton. dáz chît. scito te ipsum. Dáz ist fóre állemo uuîstûome.

Quîsque. s. dogmatibus. uidentes. i. prophetæ. cernere. i. cernebant lumine claro. numina fati. i. fortunæ. et uultus geniorum. i. deorvm. [117.] Únde dánnân prophetæ óffeno chúren dia chráft íro sélbero úrlages. fóne démo sie múrgfare sint. únde dia uuîoli-

chi dero góto . an déro sie éuuig sint.

Et quæ dedisti sydera esse mentes platonis . et phitagoræ . U'nde bist tû zéigara des uuistùomes . tû dero philosophorum . sínna . fóne íro lêro getâte skînen . álso stérnen .

Tuque iussisti caducis et mortalibus cernere numina cæli . nube remota . U'nde dû geóndôst dien únuuírigen . únde dien tôdigen gót pechénnen .

Iure scande senatum tonantis . Fóne démo réhte fár dû nû hina ze⌣demo himelhêrote .

Quam decet unam mercuriali fœdere iungi . Dih échert éinun gezímet kehîen ze⌣mercurio .

Scande cæli . et reliqua .

18. PRÆCONIA MERCVRII ; DEINDE THALIA .

Beata uirgo quæ tantis choreis . i. laudibus . syderum capis iugalem . i. maritalem thalamum . ac sic fauente mundo nurus aderis tonanti . Sâliga . dû mít sólchemo lóbe⌣sánge dero góto gehîen sólt . únde sô uuérden sólt iouis snóra . dero uuérlte dés fólchete uuésentero;

At cuius diui contingit tibi esse maritam? A'ber uuéles kótes uuínia uuirdest tû?

Eius qui solus præteruolans meante penna perexit . i. excurrit astra mundi . i. solem . Dér álles éiner flîegendo . fúre ílet tia súnnun . Lucifer tûot iz óuh . náls áber flîegendo . núbe ûfen sînemo rósse . sô er fóre chád .

Uigil rapidis procellis . i. gressibus . Uuácherer in⌣sînero gáhun férte . [118.]

Qui cum tranat superna . recurrit freta tartarum . Sô er diu oberen erstrichen hábet . sô erféret diu nideren . Uuánda ér ist in sînero ábsida ofto oberôro dero súnnun . ófto niderôro . sô platonici châden .

Qui solus est altipotens parentis ciere . i. mouere memorem uirgam . i. caducevm . ante currum . et candidos iugales . Tér éino himel geuuáltig uuórten ist . fóne ioue . uuénen sîna geuuáhtlichun gérta fóre dero rítentûn súnnun .

Qui libens reparat . i. excitat grauari sationibus . i. frugibus . fata . i. messionem succidentis osiris . repertis genitalibus . i. qui reperit genitalia . i. semina . Dér gérno héizet áber geláden uuérden . dén áren des snîdenten osiris ! dér in⌣egypto den chórnsâmen fánt . Uuánda sîn gérta tôdet únde chícchet . strît zérendo . únde sûona máchondo . bediu gíbet er óuh sâte . nâh temo snîte . Daz osiridi sîne ár⌣béite dient . táz kelâzet ímo mercurius . Sîn uuíllo récchet ten rât quia præest frugibus .

Quem scit . i. diligit pater deorum . Dén iouis sélbo minnôt .

Cui lacteam papillam dedit nouerca gaudens. Tén sin stiefmûoter uilo . uuilligo sóugta . doh sî ánderiu íro stiefchint házeti?

Cuius uigente uirga dirum stupet. i. hebescit uenenum. Dés kesprâchi sih fermûgentero . állêr árger strît sélchenet . táz chît stillêt.

Cui fanti . facit gemellum orbem. omne uirus. Témo spréchentemo. állero strîtolih sih in zuéi têilet . ih méino . in-tôd . únde in-lîb . tôd tero fientskéfte . lîb tero sûono . álso iz fóre chît. [119.]

Est doctus ille diuum . sed doctior puella. E'r ist tero góto chúnnigosto . nóh tanne bist tû chúnnigora . uuánda ratio gemág mér dánne sermo.

Nunc nunc beantur artes . quas sic sacratis ambo . ut dent meare cælo! ut reserent caducis astra . Nû uuérdent sâlig tîe liste . dîe ir béide sô gehéiligont . táz sie ze-hímele léitên . únde ménniskon den hímel indûen.

Ac dent subuolare pia uota . usque ad lucidam æthram. U'nde sie gûot uuillige ménnisken getûen fâren . únz hína ûf ze-demo óberen liehte.

Per uos uigil decensque *NOYΣ*. i. intellectus mentis . ima . i. homines complet. Fóne iu zuéin . erfúllet sínnigi die ménnisken. I'r gébent tien ménniskon múnderen sín! únde zimigen.

Per uos fert probata lingua glorias per æuum. Fóne îu guuínnent kesprâche ménnisken êuuiga gûollichi.

Uos sacrate disciplinas omnes . ac nos musas . Pediu gehéilegont únsih . únde álle liste.

19. QVATVOR VIRTVTES EAM VISITANT . FRONESIS . DIKIA . SOFROSINE . ANDREIA . VEL YSKIS.

Dum hæc igitur musæ . nunc solicanæ . nunc concinentes interserunt. V'nz tie musæ uuílon súnderigo . uuílon sáment sús súngen.

Uicissimque mela dulcia geminantur. U'nde sûoze stímmâ sús hértotôn.

Ecce conueniunt in-penates . et in thalamum uirginis . quædam matronæ . sobrio decore laudabiles. Uuâr châmen fróuvûn dára in-íro sélda . únde óuh in-nôr in-íro bétte-châmera . lústsame fóne chíuskero zieri. [120.]

Non uultuose . i. pulchre . circa faciem conquisitis figmentis rerum. Scône in-ánasihte . nî fóne dehéinero irdâhtero máchungo.

Simplici quadam comitate prænitentes. Fóne sélbsconi skîmbare.

Quarum una dicebatur prudentia uocitari. Déro hiez éiniu frûtheit.

Intenta circumspectione cautissima. Cnôto únde instendigo sih úmbeséhentiu.

Et omnia discriminans uigili rerum distinctione. Ú́nde dingolih skéidende mít quâremo únderskéite.

Huius germana ferebatur sortita uocabulum iustitiæ. Í́ro suéster hîez iustitia.

Sua cunctis attribuens. nullumque eo quo non merebatur afficiens. Mânnolichemo réhtonde. niomannen ánderes héfenonde. dánne sô er uuérd íst.

Uervm tertia nomen acceperat ex morum temperantia. contemptis muneribus. atque abstinentia prædicanda. Diu drítta hábeta námen fóne déro mézhafti íro sitô. Ú́nmîotegerniu. únde fermîdennes mâriu.

Quæ superat fortissima. ac tolerandis omnibus aduersis infracta. subeundis etiam laboribus. robore etiam corporis præparata. uirium uocabulum possidebat. Ú́nde diu nóh tánne uuás. tíu hîez stárh. únde máhtig. in⌣uuideruuartigen dingen úngeuuéihtiu. únde gágen árbeiten ióh lídostárchiu.

In amplexum eius osculumque deferuntur. Dîe îlton sîa hálsen. únde chússen.

Atque cum conspicerent eam intra cubiculum per omnia trepidantem. et uelut lucifugam hesitationibus torpentem. Ú́nde sô sie sîa dâr in⌣chémenâtun gesáhen fórhtela. únde sámo so líehtskíhtiga. ióh râtelôsa. [121.]

Pectus eius. faciemque tractantes. in conspectu omnium. et publicam uenire faciem compulere. Í́ro bruste únde íro ánasíune hándelonde. gnôton sie sia fúre chómen ze⌣állero óugon. únde ze⌣állero gesíhte.

---

20. PHILOSOPHIA ACCESSIT NVNTIA.

Post has ingressa quædam gravis crinitaque femina. et ex eo admodum gloriosa quod iuppiter per ipsam cunctis tribuerit ascensum in supera. Sô chám dô éiniu getrágenlichíu. únde ántfáhsiu. nâh temo philosophorum síte. únde dés kûollichíu. dáz fóne íro gót sie álle lâzet ze⌣hímele chómen.

Quam cum uirgo conspiceret. ad eam omni studio affectuque cucurrit. Sô sî dîa gesáh. sô uuâs íro sâr dára ze⌣íro nôt. únde érnest.

Quippe quadam fiducia compertorum. ipsa eidem augurata fuerat scandendum cælum. Álso sî sólta. sî uuás tíu íro báldo fóne guishéite geuuízegôt hábeta. dia himelfârt.

Et nunc transmissa ab ipso maiugena. ad corrogandam eam in nuptias. Ú́nde nû bótescaft tríbet

fône mercurio . sîa zeuuîsenne . ze⌣brûtlóufte .

---

21. TRES GRATIÆ . QVÆ ET CARITÆ ;

Præterea conuenere tres puellæ ad uirginem parili decore . et uultu ac uenustate luculentæ . Châmen óuh ze⌣îro drî dîernun ébenzîere . únde ében frôniske in⌣ánalútte .

Sertis religatæ inuicem manus . s. quia gratiæ sibi coherent . rosarumque speculis . i. floribus redimitæ . Mit kerîgen zesámine gebúndenên hánden . únde gezieret mit róseblûomôn .

Quarum una deosculata est frontem philologiæ . illic ubi glabella . i. nuda medietas discriminat pubem . i. pilos ciliorvm . [122.] Téro éiniu chústa sîa án⌣demo únderbrâuue .

Alia os eius . tertia pectus apprehendit . A´nderiu chústa sia án den múnt . tiu drítta án-die brúste .

Uidelicet prima . ut laetos oculis afflaret honores . Táz téta diu êrista . dáz sî îro frôlichîv óugen gegâbe .

Secunda inspirabat gratiam . i. facundiam linguæ eius . A´nderiu . daz sî îro gesprâchi gegâbe .

Tertia comitatem animo . Diu drîttta [1] . dáz sî îro uuv´nnesami in⌣mûot kâbe .

Quippe ille cantes dicebantur . i. ornamentorvm deæ . Sîe hîezen cantes [2] . nâh tîen lûtreisten suégelon . mit tîen álliu guóniu sáng úbersúngen uuérdent .

Et quicquid appræhenderant . uenustabant . U´nde so uuáz sie gefiengen . dáz ketâten sie êrsam .

Quæ quidem postquam repleuere uirginem . lumine . admixtæ musis . dedere etîam consonas gesticulationes . i. motus musicos . atque himeneia tripudia . i. saltationes . Sô dîe sia dô getâten fólla liehtes . tára nâh mískton sie sih zû dien musis . únde tâten în gerárte méttoda . dáz chît . sîe tâten în singentên . mit îro líden . gehélle ánterungâ . únde brûtliche trétenôda .

---

22. LECTICA QVA VEHENDA ERAT IN CÆLVM .

Sed ecce uniuersa dissultant magno crepitu . i. sonitu timpani . et tinnitu crotalorvm . i. cymbulorum . I´n in-dés⌣uuárd tôz in⌣állen sté-

[1] Das „ttt“ wahrscheinlich in folge der trennung des wortes durch das ende der zeile.

[2] st. carites. ich lese aber beide male so. wohl hat sich der abschreiber der handschrift in einem unbekannten worte geirrt.

ten . fóne lûto skéllentên timpanis únde cymbalis .

Eo usque ut musarum cantus . aliquanto obtusior redderetur bombis tympani . Sô . dáz ióh tero musarum sáng túnchelôra vuúrde . fóne déro lûtréisti dero timpanorum . [123.]

Et cum sonitu introfertur lectica . interstincta syderibus . cui ritu mistico . i. more diuino crepitus præcinebant . Sáment temo skálle chám éin trágebétte gestérnotez . témo díe sélben dôza fóre skúllen . áfter bezéichenlichemo síte .

Qua mos fuerat peruenire nubentes deas in consortia cælestis thalami . In démo trágebétte síto uuás tie gehienten gútennâ . hína ûf chómen in-déro himeliskon chámerlingo gnôzskefte .

23. ATHANASIA PER-VOMITVM A MORTALITATE EAM PVRGAT .

Ante hanc . s. lecticam . præminebat quædam femina . augustioris uultus . ac sacro lumine . æthereoque resplendens . uenerabili antistitio . i. præsulatu . Dâr fóre fûor éin fróuua . chéiserlicherô getâte . in-héiligemo . únde in-himeliskemo liehte skînentiu . únde in êruuirdigero biscofheite .

Quam cum omnes qui affuere conspicerent . reueriti sunt inclitam maiestatem . ut deorum omnium . mundique custodem . A'lle díe dâr uuâren . únde sîe ersâhen . díe êretôn íro mârun mágenchráft . sámo so háltarun dero góto állero ióh tero uuérlte .

Huic athanasiæ nomen fuit . Téro uuás námo inmortalitas . Si máchot deos inmortales . et æternos . únde mundum perpetuum .

Et heus inquit uirgo . U'nde hôre hára mageti chád si .

Precepit deorum pater . hac regali lectica . in cæli palatia subueharis . Tero góto fáter hábet kebóten . dáz tû ûfen dísemo chúninglichen trágebétte fârêst ze-hímele . [124.]

Quam quidem nulli fas attrectare terrigenæ . Dáz nehéinemo dero írdiskôn mûoza neist zehándelonne .

Sed nec tibi quidem licet ante poculum nostrum . Nóh tir sélbun êr minemo tránche .

Et cum dicto . leniter dextra pertractat pulsum cordis eius . pectusque . U'nde mit témo uuórte . ergréifota sî íro brúste . únde den sprúngezôd íro hérzen ;

Ac respiciens . nescio qua intima plenitudine distentum . s. ipsum pulsum . magno cum turgore . ni hæc inquit . quibus plenum pectus geris . uomueris coactissima egestione . forasque diffuderis . inmortalitatis sedem nullatenus optinebis .

Ióh sî sâr guuâr uuérdende . in fóne neuuéiz uuélero fúlli erspárten . únde inbláheneu . dáz chît fóne inbláheni . únde fóne irspérredo uuórtenen . sô se chád si . tû neirspiêst tisen glónken . dés tu folle brúste hábest . únde dû neuuérfêst tén ûz . nóh tû dára nechúmest . târ dû úndôdig sist.

At illa omni nisu magnaque ui . quicquid intra pectus semper senserat . euomebat . Tô erspêh sî sâr hírlicho síh péitendo ál dáz . tés sî in íro guuár uuárd .

Tum uero illa nausia . ac uomitio . laborata . conuertitur in copias omnigenum literarum . Dára náh uuárd . táz sî mít árbeiten irspêh . ze-állero sláhto- bûochen . Uuánda fóne éinemo fonte rationis . chóment álle bûohliste .

Cernere erat . qui libri . quantaque uolumina . quot linguarum opera ex ore uirginis defluebant . Târ máhtist tu séhen . uuio mánigiv bûoh súnderigiu . únde zesámine gebúndeniu . únde uuio mánigero sprâchon scrífte ûzer íro múnde fûoren .

Alia ex papiro . quæ cedro . i. resina cedri perlita fuerat uidebantur . [125.] Súmelichiv vuâren geuuórht ûzer demo egypzisken bineze . dér mít cêdrinemo fliede besmízen uuás . táz er nefûleti .

Alii libri carbasinis implicati uoluminibus . Súmelichiu bûoh peuuv´ndeniu in-líninen bízucchen .

Ex ouillis quoque multi tergoribus . Ióh scáphinis pérgaminis mánigiv .

Rari vero in-phillire cortice subnotata . U´nmanigíu {uuâren geschríben án déro rindun dés póumes phillire . álso iz ír síto uuás .

Erantque quidam sacra nigredine colorati . Uuâren{ súmelichiu mít tínctun geschríbeniu .

Quorum literæ animantium credebantur effigies . Téro bûocho- scrífte . óugton dero líbhafton bilde . uuánda phisiologia ságet de naturis animantium .

Quasque librorum notas athanasia conspiciens . quibusdam eminentibus saxis iussit asscribi . atque intra specum per egiptiorum adita collocari . Dîe réiza dero bûocho athanasia geséhendiu . hîez sî sie geschríben in-díuren stéinen . únde gehálten ín dîen érdlúcheren dero egypziscon chílechon . Uuánda dô íu líste zegángen uuâren . dô vuúrton sie erniuuot fóne egyptíis .

Eademque saxa stellas appellans . deorum stemmata præcepit continere . U´nde die stéina stellas némmende . hîez sî dero góto chúnnezála dar ána stân . uuánda die sámo zórft sínt . sô stérnen .

24. DE VARIETATE COLLECTORVM.

Sed dum talia uirgo undanter euomeret. puellæ quam plures. quarum artes aliæ. alteræ dictæ sunt disciplinæ. subinde quæ ex ore uirgo effuderat colligebant. in suum una quæque illarum necessarium. usum. facultatemque corripiens. [126.] U'nz sî sólchero díngo fílo spêh. sô ráspotôn dáz ûzer íro múnde fûor. súmeliche dîernun. díe liste únde lírnunga hîezen. íro îogelichiu iz zúcchende ze⌣íro núzzedo. únde ze⌣íro gezívge.

Ipse etiam musæ præsertim uraniæ caliopeque innumera gremio congessere uolumina. Ióh sélben die camenæ. állero méist tíu natûrlicha in⌣hímele urania. únde díu erdâhta in⌣érdo caliope'. gesámenotôn mánigíu bûoh in⌣íro scôza. A'llêr dér list. íst fóne dîen zuéin gescriben.

In aliis quippe formatæ sunt paginæ. distinctæ ad tonum. ac deductæ. An dîen bûochen súmelichen uuâren gebíldot paginæ. ál áfter tonis keskídote. únde gelángte nâh téro geskéfte brítero. Uuánda in musica octo modi gemâlet uuérdent álso léiterâ. bediu sínt tíu féld keskáffeníu. álso paginæ. únde brîteliu. díu únder⌣zuísken dien únderslâhten sínt. tero tonorum. únde dero semitoniorum. Díe sélben modi uuérdent sáment kebíldot. sámo so áhto léiterun óbe éin ánderên geléinet uuérdên únde îogelichiu dia ándera fúre skîeze éines sprózen.

In aliis circuli. lineæque. hemisperiaque. An⌣súmelichên uuâren ringa gebíldot. únde réiza. únde hálbíu téil des hímeles. álso uuír in astronomia séhên.

Cum trigonis et quadratis. Mít trîscozên. únde fîerscôzên bílden. sô uuír in geometria séhên.

Multi⌣anguleque formæ. Ióh mánigscoziu bílde uuâren dár ána gebíldot.

Pro diuersitate theorematum. i. contemplationum. et elementorum. i. creaturarum. A'fter déro mísselichi dero mûot píldungon. díe in geometria sínt. únde déro natûrlichôn geskéfto. [127.] díe in astronomia sínt. Táz in geometria gebíldôt uuírt. táz sínt líste. dáz uuír séhên in astronomia. daz sínt uuíste. Doctrinaliter uuérdent corpora geóuget in geometria. naturaliter uuérdent sie geóuget in astronomia. Geometria chît. táz spera sî. quædam est qualis a⌣centro in omnem partem circumductio. Dâr íst si geóuget in theoremate. A'ber in astronomia uuírdet si geóuget in elemento. sô man dia súnnun chíuset. álde den mânen.

Dehinc complicabat pictura. multigenum animalium membra in unam speciem. Dára nâh pegréif táz kemâle állero tîero⌣lîde. ze⌣éinemo bílde. Dáz pílde héizet cosmogra-

phia . dáz chît descriptio mundi . dâr állero regionum . únde állero animalium gesképfeda an⌣éinemo bláte sáment pegriffen uuérdent .

Erant etiam libri qui præferebant mela sonorum . signaque numerorum . et cantandi quædam opera . Uuâren óuh târ bûoh . tíu dero níumon sûozi lêrton . ih méino . díu sûozi an diatesseron íst . únde an diapente . únde zéichen dero numererorum . also v zéichen íst quinarii numeri . únde x denarii numeri . únde uuás óuh târ dáz zesingenne getân íst . álso lîed . únde léicha .

Postquam igitur diffudit uirgo . illam bibliothecalem copiam . nixa . i. parturiens . imitatus . i. imitationes . Sô sî dô erspêh tîa bûohchámerigun fólleglichi . ûz prâht hábentíu . dára nâh sî sih îo rárta . dáz chît . táz sî îo lirneta .

Exhausto pallore confecta . postulauit opem athanasiæ . quæ conscia fuerat tanti laboris; [128.] Pléih uuórteniu . íoh erliteniu . pát si athanasiam hélfo . díu sólcha íro binun bechénnen chónda .

Tum illa . Dô chád si íro zûo .

Accipe tibi hoc sorbillandum . ut refectior et sublimis cælum conscendas . Nû nim . daz ih tir gébe zetrínchenne . dáz tû mít tíu gelábotíu . únde gebúrlichotíu . ze⌣hímele fárêst .

---

25. INMORTALITAS QVASI PER OVVM SORBETVR ;

Ac tunc sumit quandam globosam . animatamque rotunditatem . ac uirgini porrigit hauriendam . auferens eam matri apotheosi . i. purificationi uel deificationi . quæ cum illa forte conuenerat . etiam pridem consecrabat libros . qui defluxerant ex ore philologiæ . manu eos contingens . ac dinumerans . Únde dés mézes nám sî íro mûoter . díu dára mít íro chómen uuás . únde díu bûoh álliu hábeta gehéilegot . únde gehándelôt . únde gezélet . tíu ûzer dero mágede múnde fûoren . déro nám sî éina sínuuelbi . in⌣chlûuus uuís ketâna . íoh líbhafta . únde gáb íro . dáz tar ínne uuás zetrínchenne .

Uerum ipsa species oui interioris . crocino circumlita exterius rutilabat . A'ber díu ínnera uuíst tés sélben éi⌣is . tíu uuás in⌣rôtero fáreuuo ûzenân dar ána gesmízeniu . Dáz chît . ûzenan uuás iz rôt . nâh tero innerun fáreuuo . díu daz óberosta fíur bezéichenet tírro uuérlte .

Ac dehinc apparebat . s. ipsa species perlucida inanitate . albidoque humore . interiore tamen medio solidior . Únde náh téro rôti . skéin iz in⌣dúrhliehtentero îtali . íoh in uuízero názi . álso díu lúft ketân íst . únde dára nâh in⌣dero ínnerostun mítti dicchera . álso díu érda getân íst . [129.] Sô si dia írdi-

skun uuízentheit irspêh . sô uuárd íro diu gótelicha gegében ! diu in éinero sámohafti . únde éines plícches álliu ding pegrîfet . álso in boetio de consolatione gescríben ist . Tîa sámohafti óuget er mít temo éiie . dáz er ze⌣ûzerôst chît temo hímele gelíchez . únde in⌣ míttemen dero érdo . únde únderzuísken dero lúfte . álso diu machina getân ist tírro ánasíhtigun uuérlte . Dáz er iz chît animatum . daz tûot er úmbe animam mundi . dîa súmeliche uuândon uuésen solem . súmeliche éina ándera tóugena chráft . tíu den hímel tûot uuérben .

Quam cum philologia susciperet . quoniam post tanti laboris afflictiones . æstusque mentis . plurimum sitiebat . reseratis eius rotunditatis arcanis . postquam rem dulcissimam comperit . totam incunctanter exhausit . Sô sî dîa rotunditatem in⌣ hánt kenám . únde sî dúrstegiu fóne árbeiten . únde fóre ángisten . bráh únde chórota . únde sî nîo sô gûotes ne inbéiz . sô fólle tráng sî iz .

Continuoque nouo solidantur membra uigore . Sâr sámo hárto checcheton íro die líde .

Et gracilenta perit macies . uis terrea cedit . Únde gîeng íro ába diu mágeri . rûmda diu írdisgheit .

Ætherivmque uenit sine mortis legibus æuum . Únde chám sia ána diu éuuighéit . âne tôdes uuáltesôd .

---

26. QVALIS FACTA SIT RECOGNOSCERE IVBETVR .

Verum diua cum inmortalitatis eam poculum cerneret ebibisse . Sô sîa athanasia gesáh ketrúnchen háben dia úndôdigi .

Quo e terris illam cælum pergere . inmortalemque factam uelut enigmate redimiculi perdoceret . [130.] ex herba quadam rurestri . cui leuzos . siue leucos . i. alba uocabulum est uirginem coronauit . Sîa dô sámo so mít hóubet⌣zierdo dés zegetrôstenne . dáz sî ze⌣hímele sólti . únde si úndodig uuórten uuâre . téta sî sîa ána coronam . geuuórhta ûzer éinemo féldchrûte vuîzemo . íh méino ûzer lílien .

Præcipiens ut expelleret omnia quæ adhuc mortalis coaptauerat in præsidium aduersus uim superam . Kebíetende . dáz sî ál hína vuúrfe . dés sî síh keuuárnot hábeta gágen demo hímel⌣fiure .

Quippe memorabat istæc minima caducæ mortalisque esse substantiæ . Uuánda sî chád . táz sô getâna uuésen dero múrgfarun . únde dero stírbigun vuíste .

Quæ quidem omnia eidem mater abstraxit . postquam eam recognouit transcendisse humana studia .

Dáz íro diu mûoter sâr âl âba zôh . sô sî sia gesâh úberrúcchet hâben ménniskôn únmûoza . íh méino . dés síh ménnisken v´nmûozig tûont .

27. GRATVLATVR SE EVASISSE INFERNALES .

Tunc philologia supplicauit athanasiæ primitus . ex aromate præparato . acerraque propria . Dô dánchota sî zeêrest athanasiæ . mít íro róuche . dáz sî ûzer íro fáze nám .

Matrique eius apotheosi gratiam multa litatione persoluit . U´nde íro mûoter dánchota si mít ópfere .

Quod nec uedium . i. orcum cum uxore . i. proserpina conspexerit . sicut suadebat etruria . Dáz sî den héllouuârt mít sînero chénun nîoner ne gesâhe . sô etrusci philosophi ságent . tie in héizent uedium . álso malum diuum . uuánda ér brûti tûot tien sêlon . Dér héizet óuh orcus . táz chît iurator . Uués íst er iurator? A´ne dáz er ímo gelâzene animas . nelâze inpunitas . [131.]

Nec eumenidas ad_chaldea miracula . i. figmenta formidau*erit* . Nóh sî die héllevuinnâ nefórhta . nâh_tero chaldeorum úrdâhten .

Nec igne usserit . i. uedius . nec lympha subluerit . Nóh sîa nebrándi in_fiure . nóh nesóufti in_uuázere .

Nec simulacrum animæ syri cuiusdam dogmate uerberarit . Nóh sîa nefílti dáz sêlo glîhnisse . dáz álle hína fárente sêlâ fillet . nâh téro ságo syri philosophi .

Nec consecrauerit . s. apotheosis . auspicio mortis . inuolutam inmortalitatem manibus charontis . ritu . i. dogmate phasi senis . U´nde si íro nîeht negáb mít ánafánge des tôdes . tîa in_charontis keuuálte stândun inmortalitatem . nâh téro ságun des álten phasi . E´r chád álle sêlâ . charon dero héllotúro_uuârt tâte des tôdes kechôron . fóre dero inmortalitate .

28. AMOR ET LABOR . CVRA ET VIGILIA . VEHVNT EAM IN CÆLVM .

Interea iussa conscendere lecticam . I´nindiu hîez man sia ûf stîgen ze_íro trágebétte .

Quæ quoniam uidebatur in maximo suggestu . i. in excelso loco . difficile sibi admodum deputabat . s. conscendere . ne dicam inpossibile . U´nde uuánda dáz filo hóho stûont . pediu dûohta íro iz únsémfte . íh neuuile chéden . dáz sî nemáhti .

In quam rem consequenter implendam . conuocauit alumnum suum dilectum præ cæteris . Táz

spûotigo âber zegefrúmmenne . hîez si íro trût éinen chómen .

Quo innixa . euicit omnem difficultatem superæ consessionis . i. lecticæ . A'n dén sih stîurendo . úber fûor sî dia únsémfti . dáz chît tîa stéccheli dés hóho stânden stûoles .

Uerum idem qui labor ab eadem uocabatur . non solum eam sustulit in culmen lecticæ . uerum cum domina cælum impiger permeauit . [132.] A'ber dér sélbo . dér sô sî ín námda labor hîez . tér negehálf íro nîeht éin dára ze⌣demo bétte . núbe sáment íro fûor er ze hímele .

Quippe consociato sibi quodam puero renitenti . i. pulcherrimo . E'inemo scônemo chínde . in⌣ében ímo geuuétenemo .

Qui nec uoluptuarie ueneris filius erat . et tamen amor a sapientibus ferebatur . Táz amor hîez . únde dóh tero zûrlustigun ueneris sún nîeht neuuás .

A fronte lecticam subuehere memorantur . Dîe zuêne fûorton fóre dia lecticam .

Nam posticam sustulere . dilecta uirgini mancipia . pimelia . i. cura . et agrimnia . i. uigilia . Daz áftera téil trûogen zuéi íro hîen . díu íro uuérd uuâren . sórga . únde uuácha .

Sic enim athanasia præceperat . ut uterque sexus cum philologia posset ascendere . Sô gebót tiu fróuua inmortalitas . uuánda sî uuólta . dáz mán únde vuuîb sáment íro ze⌣hímele fûorin .

---

29. COMITATVS EIVS VENERABILIS .

Præcedit ilico conscendentem . musarum concinentium pompa . Sô ze⌣hímele sih héuenta . léitta sia dáz kerîete dero fóre singenton musarum .

Et prædictarum comitum uenerabilis multitudo . U'nde álliu díu êruuirdiga mánigi dero fóre genámdon geférton . îh méino philosophia . Apotheosis . athanasia . phronesis . unde quatuor uirtutes . únde gratiæ . únde déro állero alumnæ .

Periergia uero sequebatur . aliis comitata pedissequis . dotalibusque mancipiis . curiose uniuersa perscrutans . atque interrogans . Arithmetica fólgeta íro mít ánderen íro uuidemhîon . állero dingo fûreuuiz kérniu . únde gnôto fórscondîv .

---

30. IVNONI IN SVO REGNO OCCVRRENTI . VIRGO SVPPLICAT .

[133.]

Vervm ilico ad culmina arcis aeriæ . comitatus ille cum uirgine

propinquabat. Sô nâhton sie sâr mít íro ze⌣óbenahtigero lúfte.

Et ecce nuntiatur aduenire subito deorum pronuba. hoc est quæ præest nuptiis. Târ uuárd zeuuízenne. dáz tero góto hîreisara zûo fûore.

Antequam concordia. fides. pudicitiaque præcurrit. Téro fúre réisâra uuâren. geméinmûoti. tríuua únde chiuski.

Nam cupido corporeæ uoluptatis illex. licet eam semper anteuolet. philologiæ occursibus non ausus est interesse. A'ber ueneris sún. dér zûor⁼lústô spénstig íst. so uuío er óuh íro fúre réisâre uuâre. dóh negetórsta er philologiæ ze⌣óugon chómen. Uuánda sapientia házet turpitudinem.

At ubi in conspectu nubentis diua peruenit. atque litauit aromatibus. ut mos erat uirginis. deam talibus deprecatur. Sô sî dô iunonem gesáh. únde sî íro geróuhta. sô si óuh fóre ánderên fróuuon téta dô férgota si sîa sús.

Iuno pulchra. licet aliud nomen tibi cæleste consortium tribuerit. s. ut luciam. aut luceiam. Suspensio. Iuno dû scôna chád si. dóh tih ánderes némmên díe ze⌣hímele sínt.

Et nos a iuuando iunonem nominemus. unde et iouem dicimus. Et hic. Ú'nde so uuío uuír dih iunonem sámo so óuh iouem fóne iuuando héizên.

Siue te lucina. quod lucem nascentibus tribuas. a luce iam conuenit nuncupare. Et hic. A'lde úbe dû héizen sólt lucina. uuánda dû lucem gibest nascentibus.

Nam fluuoniam. i. fluorem feminis præstantem. februalemque ac februam. i. purgatricem egredientium secundarum mihi poscere non necesse est. [134.] cum nihil pertulerim corporeæ contagiones. intemerata i. incorrupta sexv. Interposita ratio. Uuánda dáz ih tih éiscôe flôz⁼kébun án⌣dero hîtate. álde nâh tero gebûrte sûberarun dero ûzkegángenon léhtero. dés íst mír úndurft. uuánda ih máged pín. únde mînes lîchamen únbesmízen bín.

Iterducam et domiducam. unxiam. cinctiam. mortales puellæ debent in⌣nuptias conuocare. ut et itinera earum protegas. et in⌣optatas domos ducas. et cum postes ungent. faustum omen affigas. et cingulum ponentes in thalamis. non relinquas. Et hic interposita. Uuégoléittun. héimbríngun. sálbsmîzun cúrtilflégun. súln díh tôdige dierna gehîendo zu⌣ín ládon. dáz tu íro férte uuáltêst. únde sie ze⌣liebên séldon bríngêst. únde só sie diu túrestál sálbont. tû héilesod kébêst únde sô sie sih ze⌣bétte ingúrtent. tero mágedcúrtelûn. dû ánauert íro flégest.

Saticenam uel soticenam te præcabuntur. quas uel in partus discrimine protexeris uel in bello. i.

in labore coeundi. Et hic. Sâmogébun álde hîfûogun bétoên dih. tte du an déro nôte des kebérennes. álde des náht=uuîgês skírmist.

Peplonam plebes te debent memorare. s. quia tu multiplicas populum. Et hic. Liut=fróuuvn súln dih tie líute héizen.

Curitim. i. fortem. uel potentem bellantes. Et hic. Stárcha ánahâreên dih tie féhtenten.

Hic ergo te aêram potius ab aeris regno nuncupatam uoco. Et hic. A'ber hîer héizo ih tîh kérnor aêram fóne aere. in⌣démo dû rîchesôst.

Da nosse poscenti. quid aeria latitudo gerat animantvm. atque perlucentes campi concurrentibus athomis. quidue hic dicatur numinum subuolare. Clausula. [135.] U'nmîst mir bitentero ze⌣geéisconne. uuáz lîbhaftero díngo diu uuîta lúft fûore. únde disiu dúrhliehtenten féld. ûzer gesámenotên athomis uuórteniu. sô philosophi châden. únde uuáz hîer góto flógerze.

Non enim quaero de humilitate illius aeris. qui de uolucribus permeatur. quem olimpi montis cacumen excedit. qui uix decem milia stadiorum altitudine sublimatur. sed elata disquiro. I'h nefrâgen nîeht úmbe dîa niderun lúft. târ die fógela áha fliegent. tîa ióh olimpus decem milium stadiorum hóher úberslât. núbe dîa hóhi dero óberun lúfte fórderon ih.

Ac iam fas puto conspicari. quicquid lectitans intellexeram peri⌣eudemonias. de bona demonitate. I'oh nû dúnchet mir mûoza zegeséhenne. dáz ih lésendo geéiscota fóne déro demonum gûoti. A'lso uuír angelos chéden bonos et malos. sô châden die álten. bonos demones et malos.

---

31. DEORVM SEDES A CÆLO VSQVE AD SOLEM IVNO PRECANTI OSTENDIT.

Hic iuno non repugnans præcibus conscendentis. ducit eam secum in arces aerias. atque exhinc edocet diuersitates multarum potestatum. Sî sia dô íro flêhon uuérende. fûorta si sîa in⌣óbenahtîga lúft. târ óugta si íro misseliche geuuálta. dero lúft=cóto.

Illi inquit quos ignitæ substantiæ. flammantisque suspicimus. ab ipso æthere. speræque superioris ambitu. usque solarem circulum demeantes. i. peruagantes. ipsi dicuntur dii. et cælites aliâs perhibentur. causarumque latentium arcana componunt. [136.] Tîe uuír fivrine séhên. únde uuállonde fône demo himele. únz ze⌣dero súnnun ringe. die héizent cóta. uuîlon héizent sie himelsâzen. únde

sínt sie behéftet mít tóugenên díngen.

Sunt enim puriores. nec admodum eos mortalium curarum uota sollicitant. apathesque. inpassibiles. perhibentur. Sie sínt lûterôren. únde ménniskon sórgâ negrûozent sie. bediv héizent sie únsórgende.

Illic iouem regnare certissimum est. Târ sól guisso iouis stûol sîn.

---

32. QVI SINT A SOLE VSQVE AD LVNAM.

At infra solis meatum. usque lunarem globum. secundæ beatitatis numina. subparisque. i. inferioris potentiæ. per quæ tamen uaticinia. somniaque ac prodigia componuntur. Niderhálb tero súnnun férte. únz ze⌣demo mânen. sízzent tie nâh tien sâligostên sínt. únde mínnera geuuáltes hábent. fóne dien vuuízegungâ. únde tróuma. únde zéichen uuérdent.

Hæc. s. numina. fissiculant. i. findunt exta aruspicio. i. per aruspicium. admonentia quædam. uocesque transmittunt. auguratisque loquuntur omnibus. Tie ingéinent tie dárma an⌣uuízegungo. éteuuaz fóre zéichenente. únde óugent íro stímma. únde spréchent ûzer állên. fógelrárta ságentên.

Plerumque enim quærentes ammonent. uel syderis cursu. uel culminis iaculo. uel ostentaria nouitate. Frâgente uuárnont sie díccho. álde mít stérnen férte. sô anchisæ der stérno in⌣idam siluam zéigota. álde mit plígskúze. sô virgilius ságet ímo árbéite fóre zéichenen tactas de cælo quercus. álde mít prútelichero séltsani. álso greci palladium sáhen suízzen. únde skrícchen fóre íro naufragio.

Sed quoniam unicuique superiorum deorum singuli quique deseruiunt. ex illorum arbitrio. istorumque comitatu. et generalis omnium præsul. et specialis singulis mortalibus genius admouetur. [137.] Uuánda áber dien óberên die níderen dienônt. sô uuírt fóne énero geuuálte. únde fóne dírro gefólgenne. állên ménniskôn súnderig. únde geméine hûotare gesézzet.

Quem etiam præstitem. quod præsit gerundis omnibus uocauerunt. Tén héizent sie óuh flíhtâre. uuánda er álles uuérches flíget.

Nam et populi genio supplicant. cum generalis poscitur. et unusquisque gubernatori proprio dependit obsequium. Tén geméinen bétônt tie líute sáment. únde âne dáz. îogelih ten sînen.

Ideoque dicitur genius. quoniam cum quis hominum genitus fuerit. mox eidem copulatur. Fóne díu héizet er genius. uuánda er genitis sâr gegében uuírt ze⌣flihte.

Hic tutelator fidissimusque germanus . animos omnium . mentesque custodit . Tíser hûotare . únde diser getríuuo brûoder . behûotet íro sêla . únde íro sínna . állero .

Et quoniam arcana cogitationum . superæ annuntiat potestati . etiam angelus poterit nuncupari . U'uánda ér óuh tóugene gedáncha góte chúndet . pedíu mág er ióh angelus héizen .

Hos omnes greci demonas dicunt . apo tv deumenu [1] . i. a principatu populi . latini medioximos uocitarunt . Tíe álle námont greci demones . fóne díu . dáz sie ánauualten sint tes liutes . latini námont sie méteme . uuánda angeli sint mitte . únder góte . unde ménniskon .

Qui omnes approbantur esse minus lucide splendentisque naturæ . quam illi cælestes . sicut conspicis . Tíe sínt álle hínderûn únde únlûterorûn naturæ . dánne die náhor demo hímele sínt . álso dû sélba síhest . [138.]

Nec tamen ita sunt corpulenti . ut hominum capiantur obtutu . Tóh nesínt sie sô geróbes líchamen dáz sie gesíhtig sín ménniskôn .

Hic igitur lares . Hîer sínt tie hértcóta .

Hic post membrorum nexum degunt animæ puriores . Hier râuuênt tîe únsúndigen sêla . nâh íro líbe .

Quæ plerumque si meritorum excellentia subuehantur . etiam circulum solis . ac flammantia septa transiliunt . Tîe ióh tia súnnun úberfârênt . únde die fiurinen féstinâ . dero planetarum . úbe sie míchelero frêhte sínt .

---

33. QVI SINT A LVNA VSQVE AD MEDIVM AEREM .

Dehinc a lunari circulo usque in terram . quicquid interpatet . interstitii proprii partitione discernitur . So uuáz tára nâh uuîtûobeles íst . fóne demo mânen únz ze⌣dero érdo . dáz hábet óuh sînen únderskeit .

Et ab orbe lunari interfusa medietas disparatur . U'nde in⌣zuéi uuírt táz-sélba getéilet .

Sed superior portio claudit eos sicut conspicis . quos emitheos dicunt ! quosque latine semones . i. semihomines . aut semideos conuenit memorare . A'ber daz óbera téil dero lúfte behébet tie . álso dû gesíhest . tîe greci héizent hálbe góta . latini béidiu . ióh hálbe mán . ióh hálbe góta .

Hi animos cælestes gerunt sacrasque mentes . i. puras . Tîe há-

[1] *'απο του δαιμονας ειναι.*

bent himelisken sin . únde réine mûot .

Atque sub humana effigie . in totius mundi commoda procreantur . Ú́nde in⌣ménnisken bilde uuérdent sie gebóren . állero uuérlte ze⌣gemâche .

Qui quidem plerumque fecerunt fidem cælestium miracula sui . Die hábent ófto geóuget mit íro zéichene . dáz sie himeliske sínt . [139.]

Ut in ortu herculis geminatæ noctis obsequivm . A'lso díu zuualta náht téta . dô hercules kebóren uuárd .

Serpentesque idem paruulus elidens . uim numinis approbauit . Ú́nde dáz er die vuúrme álso lúzzelèr chnistende . skéinda sîna gótheit . Tie uuárf ín iuno ána . dô éines náhtes sîn mûoter Alcmene in guán be⌣ioue . únde yfidum be⌣íro chárle Amphitrione . Sî uuárf sie béide ána vuúrme . áber hercules eruuérita sih . yfidus nemáhta .

Tages sulcis emicuit . et statim gentis ritum . i. legem religionis . sipnumque monstrauit . Tages tér in⌣hispania mâre uuás . tér zórfta sih mit téro rúnso tagi fluminis . uuánda tagus tô érist rínnen begónda . únde lérta er sâr dîa lánt uuísûn . stifta óuh sipnum . Dáz íst tíu búrg sipona . dâr tria elementa éndont sô sie chédent . cælum . terra . mare .

Hammon apparuit cum cornibus arietinis . et uestimentum lanicio . ac sitientibus undam fontis exhibuit . Hammon dáz chît arenosus iouis . erskéin dionisio in⌣uuíderes pílde . únde dô uuárd uuât ûzer vuóllo . únde dúrstes lába fóne uuázere . Dáz uuás tô er fóne india eruuánt per æthiopiam mít uictoria . únde er iouem sînen fáter bât pûozen den dúrst sînemo hérige . Bediu íst sîn templum dâr centum aris famosum .

Quid loquar eos . qui primi mortalibus usum rerum . maioraque commoda præstiterunt? Uuáz târf íh chôson fóne dien die érest ménniskôn álles tínges prûh zéigotôn . únde álliu diu méisten gemáh?

Ut uitem dionisius apud thebas . A'lso dia rébun zéigota dionisius ze⌣thebis in⌣grecia . [140.]

Osiris apud egyptios haustum uini . usumque comperiens . Ú́nde osiris rex maritus isidis in⌣egypto lèrta uúin drínchen . únde zíhen .

Frumentum isis in⌣egypto . triptolemus apud atticos docuere . Ú́nde osyridis uuírten dâr in⌣ægypto . únde ze⌣athenis triptolemus filius cælei . cereris alumnus lèrtôn?

Eademque ysis lini usum . sementemque monstrauit . Ú́nde díu sélba ysis lêrta den flâhs árbeiten . únde spínnen?

Comminuendæ frugis farrisque fragmenta pilumno signat italia . ascribit asclepio grecia medicinam . Stámfôn únde málen mísseliche

uuiste ságet italia pilumno . únde árzetûom ságet grecia Asclepio . filio Apollinis et coronæ .

Alii quoque huius generis homines in⌣diuinandi usum . et præscientiam procreati . ut carmentis in archadia . ab effuso carmine per⌣uaticinia memorata . A'ndere vuúrten ze⌣uúizegungo . únde ze⌣fóre⌣uuízedo gebóren . sô carmentis téta in⌣archadia . mâre uuórteniu fóne íro mêterlichên fóre⌣ságôn . Diu chám ze⌣italia mít íro súne euandro rege . den æneas târ fánt . Tíz íst tíu . diu óuh nicostrata hîez . únde latinas literas erdâhta . fóne déro éin porta ze⌣romo carmentis kehéizen uuás .

Sybilla uel eritrea . s. diuina quoque erat . quæque cymea est . uel frigia . Sô uuás óuh sybilla . únde diu erithrea hîez . ióh tíu cymea hîez . álde frigia .

Quas . s. sybillas . non decem ut asserunt . sed duas fuisse non nescis . therophilam . troianam marmensi filiam . et symmachiam hippotensis filiam . quæ erithra progenita . etiam cymis est uaticinata . [141.] Dero sybiliarum uuâren zuô . sô dû uuéist . náls zêne sô man chît . íz uuás échert therophila ze⌣troio . marmensi filia . únde symmachia hippotensis filia . div fóne erithra insula bûrtigíu . ze⌣cymis táz in⌣campania ist vuízegota .

Ex hac diuinandi possibilitate . amphiaraus mopsusque cælebrati . Déro dáz kemúgentôn uuâren námohâftesten amphiaraus . únde dér mopsus . tér sih uuíder chalchante éllenôta . sô virgilius ságet .

---

34. QVI SINT A MEDIO AERE . VSQVE AD TERRAM .

A medietate uero aeris . usque in montium terræque confinia . hemithei . heroesque . i. terrigenæ uersantur . qui ex eo quod heram terram ueteres edixere heroes nuncupati . Fóne míttero lúfte . únz ze dero érdo . sízzent hálbkóta . únde érdkóta . díe fóne hera dáz chît terra . heroes latine héizent . Tîe uuérdent ûzer sólchên ménniskôn . sô eneas uuás . únde achilles . tîe uuír íóh lébende héizen heroes . táz chît hérunga álde chûeniga .

Ibique manes . id est corpori humano præsules attributi . qui parentum seminibus manauerunt . Târ sízzent in⌣íro . ménniskinên górpotôn . díe manes héizent a manando . daz chît rúnsige . uuánda sie rúnnen fóne íro fórderôn sâmen .

Denique hæc omnis aeris a luna diffusio . sub plutonis potestate consistit . Tísiv uuíti dero lúfte fóne demo mânen nider . íst álliu in⌣plvtonis keuuálte .

Qui etiam summanus dicitur . quasi summus manium . Dér óuh

summanus héizet . sámo so méister . álde méisto manium .

Hic luna quæ huic aeri præest . proserpina nominatur . [142.] Dâr uuándelot luna . diu proserpina héizêt . uuánda si germina tûot proserpere .

Uerum illi manes . quoniam corporibus illo tempore tribuvntur . quo fit prima conceptio . etiam post uitam istam corporibus delectantur . Uuánda die sélben manes kegében uuérdent corporibus án dero conceptione . bediu uuónênt sie gérno mit in . ioh nâh temo libe .

Atque cum his manentes . appellati lemures . Unde mit in hártende . héizent sie lemures . táz chit lares morantes .

Qui si uitæ prioris aduiti fuerint honestate . in lares domorum . urbiumque nertuntur . Unde úbe sie fóre chiusko lébetôn . sô uuérdent sie in-góvmen hiusero álde búrgô . Die héizent lares . fóne íro mûoter lara .

Si autem deprauantur ex corpore . laruæ perhibentur ac maniæ . Sint sie áber árg-uuórten . fóne demo corpore . sô uuérdent sie laruæ . dáz chit lares mali . álde maniæ . dáz chit insanientes .

Manes igitur hic tam boni quam truces sunt constituti . quos agathos . i. bonos . et cacos . i. malos demonas memorat graia discretio . Hier sint créhto gûote manes únde úbele . die greci skéident . in íro uuîs sie námonde . agathos demonas . únde cacos demonas .

In his locis etiam summanes . eorumque præstites . i. principes mana atque mantuona . Hier sint óuh tie méisten manes . únde déro méisterun . mana únde mantúona .

Dii etiam quos aquilos dicunt . i. nigros . Hier sint óuh tie sie suárze héizent . únde aquilis keliche . uuánda sie in-íro bílde skînent .

Item fura furnaque . et mater mania . intemperieque . et alii triptes . i. lusores diuorum degunt . Unde fura ióh furna . die fóne furuo colore genamôt sint . [143.] únde dero ándero mûoter mania . únde únmétemi dero elementorum . únde tróum trúgenara .

Circa ipsum uero terræ circulum aer ex calore supero . atque ex halatu et madore infero turbidatus . egredientes corporibus animas . quodam fluenti æstu collidens . non facile patitur euolare . Sélbiu diu lúft uuíder dia érda getrûoptiu . fóne dero óberûn uuármi . únde fóne dero niderun názi . nelâzet tie hina fárenten animas mit kemâche hina fáren . sie dâr io ána dúnchonde sámo so in éinero uuázer zésso .

Hincque allusit sollertia poeticæ adumbrationis . i. fictionis . tractum . i. deductum . pir flegetonta . i. ignem flammantem . Hinnân sá-

gent tie poetæ . rínnen daz lóugezenta hélle=uuázer.

Atque in eo colliditur perenni strepitu . uolutata impietas animarum . quas uedius adiudicarit . U'nde in‿dés strûme uuálont únde tócchont îomer die úbelen sêlâ . dîe uedius tés uuírdige uuéiz.

Idem pluton . quem etiam ditem . ue=iouemque dixere . Dén sie óuh plutonem héizent grece . únde ditem latine . únde nóh tánne maium iouem .

Ipsam quoque terram . qua hominibus in=uia est . refertiunt longeuorum chori . qui habitant siluas . nemora . lucos . lacus . fontes ac fluuios . Sélbun dia érda . dár si únbûhafte íst . hábent erfúllet tero lánglîbon mâniginâ . in-uuálden . ióh in‿fórsten . ióh in-lóhen . in‿sêuuen . in‿áhôn . in-brúnnôn .

Appellanturque panes fauni . fones . i. uocales . satyri . siluani . nimphæ . fatui . fatuæque . uel fantuæ uel etiam fanæ . a quibus fana dicta . quod soleant diuinare . [144.] U'nde héizent sie panes . sámo so discipuli panos . íh méino dés . fóne demo virgilius chît . pan deus archadiæ . A'lde fauni . únde fones fóne fando . A'lde satyri fóne saturitate uoluptatis . uuanda sie îo in‿ludo . únde in‿saltacione sínt . álso óuh satyra . íh méino satyrica fabula héizet . fóne saturitate ín=ludendi . uel fingendi . A'lde siluani fone siluis . A'lde nimphæ dáz chît aquarum deæ . A'lde fatui . unde fatuæ . uuánda sie ménnisken tûont infatuatos . A'lde fantuæ . únde fanæ . îo ze‿déro sélbun uuîs . fóne fando gehéizene . álso óuh tîe chîlichâ . dâr sîe ínne spréchent . fána héizent . Téro sláhto sínt óuh egipani . dîe fóne egea gehéizen sínt . táz chît capra . déro éinêr antonio begágenda .

Hi omnes post prolixum æuum moriuntur ut homines . Tíse írstérbent álle úberláng . sámo so ménnisken . Dánnân héizent sie geméinlicho macrobitæ . dáz chît longeui .

Sed tamen et præsciendi . et incursandi . i. impetum faciendi et nocendi habent præsentissimam potestatem . Sîe sínt áber fílo máhtig fóre=uuízennes . únde ána=néndennes . únde scádônnes .

Inter priores igitur genios . i. terræ proximiores . tua adhuc mortalis uirginis diua . i. iuno consistit . U'nder dien níderên góten stât tíu iuno . díu dîn uuîelt tôdigero .

Nam eccum tibi ætheria iuno . seu uesta est . Nû íst si dír uuórten hímeliskiu iuno . álde uesta . Díz sprichet iuno fóne íro sélbun in tertia persona . Sî chît . Sólih tv̄ uuâre . [145.] sólih uuás íh tir . sólih tû nû bíst . sólih pín íh tír nû .

Etiam ut inmortali diuæ præcepit dicens . Iam sede concilio iouis . directa . s. ad celum . U'nde déro

uuórto . gebôt si íro . sámo so íu úndôdigero . Sizze ánauuertes . chád si in iouis mánigi . ze⌣himele brâhtîv .

Demumque de acerra uirginis partem sumit . Târa nâh nâm si des róuches éinen téil . ûzer íro róuhfáze .

---

35. QVALIS IN SVMMITATE AERIS LVNA CONSPECTA SIT .

Tunc portitores diuæ correpta lectica . magno eam molimine subuexere . Déz mézes fûorton sia áber hóhor íro trégela .

Sed postquam centum XXVI milia stadiorum aeria subuecti leuitate conscenderant . ac tonum primum ex⌣ptongis compleuere cælestibus . Suspensio . Sô sie dô gefâren hábetôn fóne érdo ûf . cênzeg únde zuéinzeg . únde séhs tûsent lóuftmâlo . únde dero himeliskôn gágenlûtôn éina irstríchen hábetôn . Sîe uuâren dô dára chómen . dâr luna inchît tien uuázeren án dero érdo in⌣sesquioctaua proportione . Diu inchédunga máchôt ten êristen tonum .

Lunarem circulum ingressa uirgo . diuæ congruis nidoribus supplicando . Et hic , I'n des mânen ring chómeniu . únde dâr iunoni róuchentiu .

De proximo conspicatur globosum quoddam tenerumque corpus . ex superni roris leuitate compactum . instar speculi pænitentis . adiaculati fulgoris radios reuibrare . i. respergere . Depositio . [146.] Sáh sî bî íro éin corpus . sínuuélbez . únde múreuuiz . ûzer déro liehti des himeltóuues kerández . In spiegeles uuîs uuíder uuérfen díe án sih keskózenen skîmen . Dero súnnun skîmen uuídersláhent án demo mânen . bediu néist sîn lieht âne uuiderliehsene .

In eo sistra niliaca . Dâr uuás ána daz egypziska hórn . Uuánda luna púchelôt in⌣hórnes uuîs . uuider ánderên planetis .

Eleusinaque lampas . Tero súnnun lampas skéin dar ána . in des lampadis uuîs ! tén ze eleusina salmoneus rex án díe scôz . tîe er sláhen uuólta . U'ber alpheum fluuium brúccôta er . únde dâr úbere currus iágondo . dónerota er . lampades skîezendo . blécchezeta er . sô tûondo . uuólta er gót héizen .

Arcusque dictinne . i. dianæ . U'nde skéin dar ána dér bógo dero uuéido gûtenno . diu dictinna héizet . táz chît retiatrix . uuánda dictis grece rete héizet latine . A'ber luna héizet diana . sámo so duana . uuánda sî duobus temporibus . íh méino diebus ac noctibus ze⌣óugon íst .

Tympanaque cybeles . i. terræ uidebantur . U'nde déro érdfróuuvn

tympana . skînen dar ána . uuánda sî íst náhesta déro érdo . díu mít duobus hemisperiis peuuélbet íst . sámo so mít tympanis .

Triformis etiam discolorque uertigo . terribili quadam maiestate rutilabat . A'n íro skéin óuh tríbildig únde missefáreuuêr uuárb . In⌣égebârero máhtigi . [147.] Uuánda zeêrest íst si hórnahtíu . sô dánne hálbscáftig . sô dánne fól .

Quæ licet cornigera et aspera crederetur . egestionibus oportuna . tamen et felem et ceruam . et conuersiones bis binas uultibus . s. tribus præferebat . U'nde so uuío sî hórnahtíu uuâre . únde fóne dien hórnen stécheliu . únde gefélligíu ze⌣dien ûz suízzedôn des tóuues . sî óugta dóh felem únde ceruam . dáz chît tâmen únde hindûn . uuánda sî uuéidegútin íst . únde óugta si fíer uuéndi in⌣íro drín ánalútten ! uuánda sî hábet tria uirginis ora in⌣fíer uuéndinon . Einiu íst a prima ad octauam . ánderiu fóne octaua ad quintam decimam . díu drítta fóne quinta decima . ad uigisimam secundam . díu fíerda dánnan ad primam .

36. A LVNA AD MERCVRIVM SCANDENS . QVÆ VIDERIT .

Ex hinc uenit ad circulum cyllenii . medio quam ad lunam conscenderat . Tánnan fûor sî dô den hálben téil ze⌣mercurio . dánne sî gefáren hábeti fóne érdo ze demo mânen .

Quo emitonio permeato . occurrit ei multiplex populus ministrorum . s. Mercurii lætabundus . utpote nubenti dominæ . Démo emitonio erfárnemo . begágenda íro michel liut ámbahtentero . álso brûte sólta .

Inter quos . femina splendentis formæ . ac opulenta ornatibus promptæ ubertatis . uirgine salutata . usque in eius osculum confisa peruenit . U'nder dîen chám éin vuíb . scóniu . ióh míchellicho gáreuuíu . díu dia iúngfróuun chátta únde chústa .

Sed mirabatur illa obsequentium multitudo . quæ sicut syrus quidam astruit . in numero duorum milium fuerat constituta . quod femina quam etrusci dicebant ipsi deo nuptam fuisse cyllenio . nulla prorsus inuidia titillata . uirginem complexa constrinxerat . A'ber dés vuúnderôta síh tíu mánigi . díu síh fóre mícheli hína lángta zuô mîlâ . sô syrus chád . táz sî geslâpfa uuórteníu cyllenii . sô etrusci ságent . sîna brût só hálsen máhta âne nîd .

Hæc autem facundia . nam illi hoc uocabulum . in philologiæ penatibus se ortam . educatamque memorabat . Tíu sélba iáh . sî híez facundia . dáz si gebóren únde gezógen uuâre in⌣íro hóue .

Nec indignum esse quod sibi alumna prælata est . quæ et sibi semper ornatum . et pabulum multis præbuerit disciplinis . Uʼnde íro mágezóhun mit réhte uuésen fórderorun . tíu íro ío gáb zierda . únde mánigên disciplinis fúorâ .

Uenit etiam quædam decens ac pudicissima puellarvm . quæ præsul domus . custosque cylleniæ . Chám óuh éin zímig tierna . állero díernon chiuskesta . méisterina . únde flégara sînes hûses .

Verum themis . aut astrea . aut erigone dicebatur . Sî hîez themis . táz chît obscuritas . álde astrea . dáz chît syderea . álde erigone . dáz chît contentiosa . Dáz syderea puella sînes hûses flége . dáz íst fúnden fóne díu uuánda êr in uirgine hábet domicilium . [149.] álso óuh ándere planetæ hábent in ánderên zéichenen . Dáz ímo obscuritas únde contentiosa díenoên . dáz keuállet ad rhetoricam .

Spicas manu . celatamque ex hebeno pinacem . i. tabellam . argumentis . i. indiciis talibus afferebat . Aʼber trûog sî in⌣hénde . álso man uirginem mâlêt án dero spera . únde éina tabellun ûzer ebeno geuuórhta . mit súslichên zéichenen .

Erat in medio auis egyptia . quæ ibis memoratur ab incolis . Târ stûont an mittero der egypzisco fógal . dér dâr ibis héizet . táz íst ter egypzisco stórh .

Sed cum petaso uertex atque os pulcherrimum uidebatur . Aʼber skéin dar ána éin scône hóubet . únde án démo éin scône múnt . sâment temo flúge-scúhe mercurii .

Quod . s. caput . quidem lambebat implexio gemini serpentis . Táz lécchota éin zuíhóubetêr vuúrm . Der stórh áhtet tero vuúrmo . sô tûot ter rhetor dero scúldigôn in demo dínge . Eʼr hábet scônen ánafáng an sînero rédo . ér bringet sia áber ze zuéin vuúrmen . uuánda er míte béidiu tûot . damnat et liberat .

Subter quædam prænitens uirga . Uʼnder déro tabellun éin gérta glízentiu . daz íst sermo rhetoris . an démo díu gréhti uuésen sól dero gérto .

Cuius caput auratum . media glauca . piceus finis exstabat . Tíu uuás fórnahtigiu gúldin . mittiu uuás sî túncheliu . ze⌣níderost suárzîv . [150.] álso óuh sîn sermo ze êrist scône íst . únde dára nâh sárfera . únde ze iúngest úbertéilet .

Sub dextra testudo . minitansque nepa . Uʼnder íro zésevuun der scálun⌣hábento testudo . únde dér râmendo scorpio . uuánda der rhetor íst sih sélben skírmendo testudo . ánderro fárendo . íst er scorpio .

A leua . caprea . Ze vuínstrûn éin réia . Díu bezéichenet tia snélli sînero rédo .

Sed pulsabat . s. caprea alitem delophon . i. formidinem serpen-

tium . quæ sit mitior oscinum . i. ore canentium . in⌣temptamenta . i. experimenta certaminis . A´ber diu réia . réizta den únscádelen fógal . zeféhtenne sament tien vuúrmen . uuánda diu sélba snélli páldet ten rhetorem ze hínderstánne den strît .

Ipsa uero ibis gerit prænotatum nomen cuiusdam memphitici mensis . i. gorpeios . Sélbêr ibis hábet éines egypziskes mânodes fóre⌣námen . dér gorpeios in⌣íro uuîs héizet . táz chît nouember .

Hanc tabellam uenerata uirgo . cum cognosceret sibi ingestam . licet sponsi cognosceret argumentum . tamen non ausa est sine supplicatione transire . Dísa tábellun gágen íro getrágena êreta si . U´nde so uuîo sî dar ána bechnâti des príutegómen zéichen . ióh âne dáz ne⌣uuólta sî sîa úngeêreta lâzen .

Tunc etiam superuenit candidior athlantidum . iouis congressu . i. concubitv . pignerisque culmine prouecta . Dô bechám íro óuh íro suíger⌣maia . athlantis tóhterôn scônista . búrlichiu hárto . fóne iouis míteslâfe . únde fóne des súnes keuuálte . [151.]

Quæ quidem ne in⌣nurus offitio apparere dignata est sine libra blancæ . Diu ne geuuérdota dâr nîeht skînen in⌣íro snórun dieniste . âne dia uuága deæ blancæ . diu fóne bina lance . dáz chît fóne zuéin scúzelôn . sô héizet . Uuáz uuólta sî déro ? A´ne dáz man sîa gelîcho êreti demo súne .

Quam uirgo uenerata . honorare cepit cum potente lucrorum . i. mercurio . quoniam satis sociam filio recognouit . duabus dicatis . i. immolatis pecudibus . Tîa begónda sî sâr ántsâzigo êren . mít zuéin ópferfriskingen in⌣ében mercurio . dér lucrorum uuáltet . uuánde si sîa sáh imo ében hêra .

---

37. A MERCVRIO AD VENEREM .

Hinc festinatur ascensus . et usque in⌣ueneris circulum hemitonio transuolatur . Hinnân gáhotôn sie . únde fûoren éin semitonium únz ze⌣uenere .

Ipsaque uenere quæ nuptiis allubescebat . i. adplaudebat . quantum decebat honorata . hoc in ea perhibetur intuita . quod admodum pulchra . Uenere diu den hîleih kérno gesáh . óuh keêretero . sô úilo iz kerista . téta sî góumen an íro . uuîo scône sî uuas .

Tamen anthias . i. contraria draconibus circumplexa . crebroque capillicio uulsa . i. spisso crine soluta . ambifariumque amital . i. duplicem rorem . uel duplicem asperginem . s. uenerii seminis . secum congressa mitificat . A´ber úmbefángeniv mit uuíderuuartigên draconibus . [152.] sô castus amor íst .

únde turpis . únde ántfáhsiu . únde mit íro sélbûn ringendíu . stilta sî îo uuéderen hîsâmen . Uuánda uenerius humor béidiu chúmet pudice ióh impudice . bedíu íst únder in zuéin sólih ringa . dáz iouuederêr den ánderen stillet.

---

38. A VENERIS CIRCVLO AD SOLAREM .

Mox studium in solarem laborare circum . Dés mézes îltôn sie chómen inében sole .

Quippe sescuplo fatigabat ascensum . Uuánda hálbes téiles mêr . dánne éin tonus sî . lángta dén stápf.

Qui . s. ascensus . tonus ac dimidius habebatur . A´nderhálb tonus uuás ter skríg . táz sínt tríu semitonia . uuíder zuéin.

Ibi quandam nauim totius naturæ cursibus moderantem . i. modum inponentem conspicatur . Dâr sáh si éin skéf . álle natûrliche férte métemêntez . Táz skéf pezéichenet cursum solis . A´llíu ding kerécheneônt síh fóne sînero cursu . álso iz chît in somnio scipionis . Sol inquit dux est et princeps et moderator reliquorum luminum mensque mundi et temperatio .

Diuersa cupiditate plenissimum . Fóllez állero gíredo . A´llên díngen gíbet sol . dáz in gefállet.

Cunctaque flammarum congestione . U´nde fóllez fiurînero hûfon . Uuâr íst . sólih crhâft fiures . sô án dero súnnûn?

Et circuactam . i. circumdatam beatis mercibus . s. animarum . U´nde úmbefángenez mít sâligero sêlon lône . Uuánda ueteres uuândon . dáz târ uuâre sedes beatarum animarum . [153.]

Cui præsidebant in prora septem nautæ . germani tamen . suique consimiles . Táz skéf féretôn síben férien . tîe brûodera únde gelîh uuâren . Uuáz íst kelîchera dánne síben dága in uuéchûn? Díe tríbent taz iâr hína .

Felix forma depicta leonis in arbore . E´in sâlig léuuen ¦ bílde . stûont târ gebildôt in⌣bóume . Des hímeles hóhi . dâr diu súnna gât . táz íst ter bóum . sî íst ter léuuo . dér álle sâldâ gíbet .

Crocodrilli in extimo uidebatur . Ze⌣níderôst tes póumes stûont táz pílde crocodrilli . Sî íst in⌣hízzôn leo . in fróste crocodrillus .

In eadem uero rate fundebatur fons quidam æteriæ lucis . arcanis fluoribus manans . in lumina totivs mundi . Dâr spráng inne éin brûnno hímeliskes líehtes . tóugenero rúnsôn flíezende . in⌣állíu líeht tero uuérlte . Uuánda álle stérnen hábent fóne dero súnnûn líeht .

Quo uiso philologia consurgens . totaque ueneratione supplicans . Ac paulolum coniuens oculis . deum .

s. solem . talibus deprǽcatur . Dáz keséhende . stûont sî ûf . únde êrhafto diu óugen náhor tûonde . férgota sî dén gót sús .

---

39. SOLEM ADORAT.

Ignoti uis cælsa patris . Tû hóha chráft tes únchúnden iouis . uuánda ér incomprehensibilis íst .

Uel prima propago . A'lde sîn êrist-pórno . Iouis tér íst generalis mundi anima . náh téro ist apollo consilium . únde dára náh mercurivs sermo . [154.]

Fomes sensificus . Sinmachig zinselôd . Uuánda álte liute uuándon . sih sêla únde sin háben fóne sole ! únde lîchamen fóne luna .

Mentis fons . Mûotes úrspring . Táz íst óuh náh têmo uuâne .

Lucis origo . Lîehtes ánagenne . Sô íst óuh táz .

Regnum naturæ . Chúning tero bérohafti . Súnna gebérehaftot álliu díng .

Decus atque assertio diuum . Zierda únde lób tero góto .

Mundanusque oculus . U'nde óuga dero uuérlte . Tîu uuâre blint âne dia súnnun .

Fulgor splendentis olympi . Glízemo des scônes himeles . táz chît tero lûfte .

Ultra=mundanum fas est cui cernere patrem . Dû den óberôsten fáter séhen mûost . U'be æther iouis íst . tén irskéinet tiu súnna .

Et magnum spectare deum . i. celum . uel ætherem . U'nde dén máhtigen iouem ánaskînen .

Cui circulus æther . i. mundanæ speræ paret . Tîr sélbêr der himel lóset . Uuánda dû tuélest in sînes suéibes .

Et inmensis moderaris raptibus orbes . s. planetarum . U'nde mit tînên férten . gemétemêst tu die planetas .

Nam medium tu curris iter . Uuánda únder în mittên gâst tû . I'ro sint trî óbe dîr . drî níder dîr .

Dans solus amicam temperiem superis . Lîeba méz=chûoli gébende dien stérnon .

Compellens atque coercens sydera sacra deum . i. planetarum . Iágonde ióh stâtende die planetas .

Cum legem cursibus addis . Sô dû scáffunga tûost íro férten . [155.]

Hinc est quod quarto ius est decurrere circo . Hinnân íst tîr gelâzen . dáz tû mûost kân . án dero fierdûn stéte . Nidenân ûf . álde óbenân níder . íst îo diu súnna fierda .

Ut tibi perfecta . numerus . s. perfectus ratione probetur . Dáz tîr diu sélba zála guissôt uuérde . án dúrnohtero áhto . Tîa dúrnohti máchôt denarius . dér án quaternario fúnden uuírt . sô man chît . éinez . zuéi . dríu . fieriu .

Nonne hac . s. ratione principio geminum tu das tetrachordum? Ne máchôst tû sâr mit tíu zuéi tetrachorda na? Fóne septem uuérdent zuéi coniuncta . álso fóne octo zuéi uuérdent disiuncta .

Solem te latium uocitat . quod solus honore post patrem sis lucis apex . Latini héizent tih solem . uuánda dû solus pist nâh ioue des líehtes hóubethafti .

Radiisque sacratum . bis senis perhibent caput aurea lumina ferre . Únde ságent sie dih éinen trágen in hóubete . zuélif culdine skîmen .

Quod totidem menses . totidem quod conficis horas . Uuánda dû máchôst zuélif mânoda . únde zuélif stúnda .

Quatuor alipedes dicunt te flectere hâbenis . Tih chédent sie mit prîdele chêren fîer rós .

Quod solus domites quam dant elementa quadrigam . Uuánda dû éino rihtest tîa réitâ . dîa quatuor mundi elementa máchont .

Nam tenebras prohibens . retegis . i. aperis . quod cerula lucet . i. quantum illustratur nox . Tû rûmest tero náht fóre dero finstri . únde gíbest íro . sô fílo sî líehtes hábet . [156.]

Hinc phœbum perhibent prodentem occulta futuri . s. temporis . Fóne díu chédent sie dih . tóugeníu díng chúmpftigiu mélden .

Uel quia dissoluis nocturna admissa . A'lde fóne díu . dáz tû mít táges líehte irbârost tie náht scúlde .

Iseum . i. iustum . te serapin nilus . memphis ueneratur osyrim . Dih pétot nilus cnâdigen serapin . únde memphis osyrim .

Dissona sacra mitram . ditemque . forumque . typhonem . Dih pétont misseliche sacerdotes . coronam . uuánda dû sie trégist mít duodecim gemmis . únde diuitem . uuánda dû sie álle getûost diuites . únde forum dáz chît publicum . uuánda níeht sô únuerbórgenes neist . únde typhonem . dáz chît superbum . álde sublimem .

Attis pulcher item . Dû bíst ter scôno blûomo . dér íu chínt uuás . tén berezinthia mínnôt . táz chît terra . uuánda sî íst in uuíntere betân . únde lángêt sia des lénzen . sô blûomen sint .

Curui et puer almus aratri . Dû bíst taz chínt mit temo flûoge . dû bíst ter fûoro gébo triptolemus .

Hammon et arentis lybies . i. lybiæ . Dv̄ bíst tes héizes lándes hammon .

Ac biblius adon . i. cantans . Tû bíst taz chínt fóne biblo ciuitate egypti . dáz uenus uuéinota . erslágenez fóne demo ebere .

Sic uario cunctus te nomîne conuocat orbis . Sô misselícho némmet tih tíu uuérlt .

Salue uera deum facies uultusque paterne . Héil dû uuâra bílde dînes

fáter . únde dero góto . Dáz tû fône diu bist . uuánda dû gibest uultum . únde aspectum dien ánderên stérnôn . [157.]

Octo et sexcentis numeris . cui litera trina . i. T. H. T conformat sacrum mentis . cognomen et omen . Drî bûohstaba bildônt tînen námen dux . únde des námen héilesôd . in sexcentis et octo numeris . Uuánda tau bezéichenet ccc. eta bezéichenet octo . áber tau ccc. Uués dux ist er? A˜ne dero anderro planetarum .

Da pater ætherios menti conscendere cætus . Tû fáter . hilf mír hína ze chómenne ze dero úfmánigi .

Astrigerumque sacro sub nomine . s. tuo noscere cælum . U˜nde den hímelchúnnên in⌣dînen námen .

---

40. A SOLE AD MATREM . ET INDE AD IOVEM .

His audita . iussa est permeare sedes deorum . Sô sî dírro dígi fernómen uuárd . sô hîez man sia dúrh strîchen dero góto gesâze . dáz chît . hîez man sia ánauuért fáren .

Uerum hemitonio subleuatam pyrous . i. igni similis circulus inmoratur . A´bér hóhor gerûhta tuuálta sia dér fiure gelîcho circulus .

In quo fuerat maximus filiorum iouis . An démo mars sáz . ter hêrôsto iouis súnô .

Ex quo circulo . uisus est pyrflegeton amnis demeare ad inferiora . Fône démo circulo rán diu lóugezenta âha níder in lunarem circulum . dâr die álten uuândôn uuésen hélla .

Quo transgresso . neque enim labor fuerat hemitonii interiecta transcurrere . in iouialis syderis uenere fulgores . [158.] Tánnân châmen sie ze iouis circulo . sîe máhtôn óuh líehto dáz emitonium erliden .

Cuius circulus . ptongio personabat . Tés circulus lûtta fóllen tonum .

Illic sydus erat uiuifici temperamenti . Dâr uuás tér stérno . dero libchícchûn máchungo .

Ac salubris effulgentia . blandis uibrata candoribus . Ióh héilesám skîmo glîzendêr in mánmendero uuîzi .

Cuius quidem lucis natura . ex calidis humidisque commixtionibus candens . quadam prosperitatis tranquillitate rutilabat . Sînes líehtes uuîziu natura . róteta in⌣stílli . únde in⌣spûote . uuórteniu fône uuârmên mískelungôn martis óbenân . únde cháltên saturni nídenân .

Uerum ibi sidus iouis . Ter iouis stérno stûont târ .

Nam ipse totius mundi membra collustrans . ad deorum dicebatur imperium . et senatum cælitem com-

measse . Sélbêr iouis . tér álle stéte eruuállôt . uuás tô gefáren sô man chád . kebîeten ánderên góten . únde demo himel hêrote .

---

41. A IOVE AD SATVRNVM .

Hinc etiam prætergressa circum . ac parili interiectione sublimis . deorum rigidissimum creatorem in algido herentem . pruinisque niualibus conspicata est . Tisen iouis circulum fûre rúcchentiu . únde sámo fílo hóhôr chómentíu . sáh sî dén stâbênten . fáter dero góto . in-chálti . únde in-fróste . Uuánda calor solis nemág ín fóre férri irréichen .

Uerum idem orbis quem circuire nitebatur . melo dorio tinniebat . [159.] A'ber dér sélbo ring saturní . dér síh târ úmbe drâta dér sáng in-dóriscûn . Dáz chît . sáng . álso gróbo . sô dores síngent .

Sed ipsi præsuli . i. principi . nunc draconis facies uidebatur . nunc rictus leonis . nunc cristæ cum aprinis dentibus . totoque exitialis seuiebat horrore . A'ber sélbemo saturno uuás ána uuilon draconis pílde . uuilon leonis kéinôn . uuilon búrste mit éberes zánen . únde álles égesen uuás ér fól . Dáz ist fóne diu . uuánda sîn constillatio . dáz chît sîn fatum . fóre zéichenet álle zâlâ .

Cui tamen potestas maior pro circi granditate . ac prælata cæteris habebatur . Dóh uuás sîn geuuált sô fílo mêro . sô fílo sîn ring uuîtero uuás .

Denique arpis bombisque perterrita . tam intoleranda congressione . i. conuolutione . uirgo diffugit . Sî dô êrchómeníu . fóne sînên hárphôn . únde ánderên scállen . flôh sî fóne sô únmézigemo suéibe sînes circuli .

---

42. A SATVRNO AD CÆLVM .

Inde maximis conatibus sescuplo itinere euehuntur . Dánnân fûoren siê íligero férte . hálbes mêr . dáz chît . hálbes toni mêr . dánne tonum .

Nam tono ac dimidio peruehitur ad ipsius cælestis speræ globum . ac laqueatum . i. pictum stellis ambitum . Uuánda in drín emitoniis fólle chám si ze-hímele . dâr die sternen ána stânt .

Sicque sex tonorum conscensionibus . dêfecta lassitudine stadiorum fatigati . i. ipsi defecti et fatigati . [160.] U'nde sô mûode uuórtene . án dîen stégôn dero sex tonorum . fóre úrdrúzzi dero stadiorum .

Cum diapason simphoniam aduerterent consonare . quicquid emensi erant . Tánne sie gesáhîn dáz sie

erfâren hâbetôn . zuiualtigo hêllen .

Perfectione absolutæ modulationis . post labores maximos recreati . paulolum conquieuerunt . A'n démo ûzlâze déro fólleglichûn rárto . nâh sólichên árbeiten . éteuuáz keblâsende . hírmdôn sie dâr .

---

43. IAM IN CÆLO POSITA . NOVA ET MIRANDA CONTEMPLATVR . SVPPLICANS IOVI ET DIIS .

Ipsa quippe philologia lectica desiliens . Suspensio . Philologia âba demo trágebétte skrícchendiu .

Cum inmensos luminis campos conspiceret . ætheriæque tranquillitatis uerna . i. amenitatem . Et hic . Tánne sî sâhe diu bréiten féld tes liehtes . únde dîa scôni dero ûf uuértigûn stilli .

Ac nunc tot diuersitates cerneret . formasque decanorum . Et hic . U'nde sî sâhe sô mánige misselichîna . únde dîe getâte dero tégân góto . dîe dâr decem regionum flégent .

Tunc octoginta quatuor ligurgos . i. solutores operum cælo miraretur astare . Et hic . U'nde sî sih uuv'nderoti in⌣hímele dienôn dîe âba némen⌣dero vuércho . dáz chît árbeito . déro fóne diu sínt octoginta quatuor . uuánda in sô mánigiu getéilet íst . âl dáz fóne érdo ze⌣hímele íst . [161.]

Uideretque præterea fulgentes crebrorum syderum globos . U'nde sî sâhe dîe glizenten speras . tero mánigôn stérnôn .

Et circulorum alterna illigatione texturas . Et hic . U'nde dîe geflóhtenen ringa ín éin ándere .

Ipsam uero speram . quæ ambitum cohercet ultimum . miris raptibus incitatam . U'nde sélbûn dîa speram diu den ûzerosten bifáng máchôt . suéibônta mít vuúnderlichero drâti .

Polosque . Et hic . U'nde dîe himel⌣gibela .

Et axem ex cæli summitate uibratum . i. directvm . profundam transmeare terram . Et hic . U'nde dîa himel⌣áhsa in⌣âle rihte gân fóne éinemo gibele ze demo ándermo dúrh tia érda . Diu uuírt échert mít sínne fernómen uuánda sî corporalis neíst .

Atque ab ipso . s. axe . totam cæli molem . machinamque torqueri . Et hic . U'nde án íro uuérben álla dîa héuigi des uuérlt⌣zimberes .

Non sciens tanti operis tantæque rationis patrem . deumque . ab ipsa etiam deorum noticia secessise . Et hic . Lúzzel gedénchende ér si dára châme . ándere góta nebechénnen dén gót . únde dén fáter sóliches uuérches . únde sólchis uuîstûomes . Uuánda gótes sapientia íst .

quæ exsuperat omnem sensum . et hominum et angelorum .

Quoniam extramundanas beatitudines eum transcendisse cognouerat . empyrio quodam . i. igneo . intellectualique mundo gaudentem . Uuánda sî in sáh úbersláhen . ióh tîe ûzenân uuérlte gesâligôten . únde in⌣sînemo fiurinen uuérlt⌣stûole . [162.] den mán echert fernémen mág mándegen sizzen .

Iuxta ipsum extimi ambitus murum . i. soliditatem annixa genibus . ac tota mentis acie coartata . diu silentio deprecatur . Depositio . Sélbemo himele fîlo nâho gechniuuentîu . únde îro mûotes keéinotîu . péteta sî in stillo únde lângo .

Ueterumque ritu uocabula quædam uoce mentis inclamans . secundum dissonas nationes . numeris . s. syllabarum uaria . sono ignota . iugatis . i. coniunctis . alternatisque literis inspirata . i. pronuntiata . In álta uuîs mánige sîne námen îo sô stillo ánaharende . nâh úngelichên sprâchon dero liuto . lánge únde chúrze . únde únchúnde . mit sâment liutigên literis . sô gót teutonice . únde mit keskéidenên gesprôchene . sô deus latine .

Ueneraturque uerbis intellectualis mundi præsules deos . U̇nde êreta si mít tigi dîe flíht⌣kóta dero únánasihtigûn uuérlte . dâr gótes sélbes stûol . In thronis et dominationibus super cherubim et seraphim geríhtet stât .

Eorumque ministros sensibilis speræ potestatibus uenerandos . Ióh téro ministros êreta sî . dîe dírro ánasíhtigûn uuérlte ánauuáltôn ántsâzig sínt . tîe liturgi héizent .

U̇niuersumque totum . infinibilis patris profunditate coercitum . i. circumscriptum . U̇nde álle dia sámahafti . mít tes úmbegriffenen fáter geuuálte úmbehábeta . êreta sî . [163.]

Poscitque quosdam tres deos . Férgota si ételiche drî gótâ . cælestium . terrestrium . et infernorum .

Aliosque diei noctisque septimo . i. septies radiatos . U̇nde ándere síben skîmen hábente . des táges ióh tero náht . uuánda daz iâr állez kesibenôt íst . in⌣dágen ióh in náhten .

Quandam etiam fontanam uirginem deprecatur . i. fontem uitæ . U̇nde éina úrspríinges tiernûn . dáz sélbiu dîtas íst .

Secundum platonis quoque misteria . apax . i. semel et dis . i. bis epikina . i. substantia . potestates . Sî béteta óuh nâh tero platonis tóugeni dîe geuuálta . dîe dir héizent éinest . únde zuírônt . in⌣éinero uuíste . uuánda zuô personæ sínt patris et filii in⌣éinero essentia .

His . s. uerbis . diutissime florem ignis atque illam existentem

ex non existentibus ueritatem toto pectore deprecata. Sús péteta sî uestam. díu des fiures plûomo íst. uuánda sî fíur íst. fóne fiure chómeníu. A'lde sî béteta daz lîeht fóne lîehte chómenez. táz chît filium dei. únde dîa uuésentûn uuârhéit fóne únuuésentên. uuánda sî ne hábet originem fóne ánderên díngen. Sî íst táz kót íst. ér íst únuuórtenêr. únuuórten íst óuh sî.

Tum uisa est secernere. i. nominatim distinguere apotheosin. sacraque meruisse. Dô gestûont sî benámen skéiden. dero ánderro góto deificationem. dáz chît uuéliche fóne ménniskôn uuórten uuârin góta! [164.] únde sáh sî síh sélbûn gehéilegôta uuésen.

Quippe quidam candores lactei fluminis tractu. i. tractim stellis effluentibus defluebant. Táz uuás fóne díu. uuánda uuîze trópfen déro míliche gelîchûn áho. trúffen sia lángséimo ána. stérnôn dar ínne blécchezentên. Uuánda lacteus circulus târ dero góto gesâze íst. zû íro nâhta. dannan bechnâta sî síh kehéilegôt uuésen.

Letabunda igitur gratiasque testata. iter in galaxium flectit. ubi senatum deum ab ioue nouerat congregatum. Fróuuíu únde ioui dánchondíu. fûor si in lacteum. dâr sî uuíssa. die góta fone ímo gesámenôte.

---

44. QVALIS VISA SIT DOMVS IOVIS.

Erat autem ibi iouialis domus. Târ in lacteo uuás iouis hûs.

Quæ etiam granditate mira. mundanum ambitum possideret. et decore conspicuo fulgorem sydervm uinceret. et nouitate situs signiferum circulum decusaret. i. ornaret. Sólchez. táz iz mít sînero vuúnder=mícheli dísa uuérlt úmbegríffe. únde in‿scôni dîe stérnen úber=uuúnde. únde fóne séltsani sînero gestélledo. den signiferum gefrôniskôti.

Præterea tanto splendore renitebat. ut argenti crederetur fabricata materia. U'nde sô skînbare uuás iz. sámo so iz ûzer sílbere geuuv'rchet uuâre. [165.]

Ibi septa candentia. culmenque sectatum. i. uirgatum. limbis. i. fasciis niualibus albicabant. Scônív gádem. únde gerígôt fírst clízen dar ána mít snêfáreuuên brórten.

Vbi iam iuppiter cum iunone. omnibusque diuis. in suggestu maximo. ac subselliis lacteis residens. sponsales præstolatur aduentus. Iuppiter únde sîn chéna mít állên dien góten dâr sízzende. in‿hóhemo stûole. únde in‿uuîzên bánchen. béit er. únz tie trúhtinga châmîn.

---

45. SPONSVS PRIMVM INTRODVCITVR.

Qui simul musarum ut uoces . ac dissonis mela dulcia cantilenis uirgine aduenìente percepit . priore loco præcepit uenire cyllenium . Sô er dô gehôrta dero brûote náhentero . die síngenten musas . únde dîe sûozen rárta . fóne únében lûtréistên sángen . sô hîez er zeêrest chómen den brûote-gómen .

Cum quo liber et delius . fidi amantissimique germani . Sáment témo châmen óuh zuêne sîne lîebesten brûodera . dionisius únde apollo .

Hercules etiam . uterque castorum gradiuusque . et quicquid deorum de ioue progenitum est . cyllenii adherebat offitio . Hercules únde pollux mít castore . únde mars . únde álliu iouis sláhta háftôn sih ze sînemo uuérche .

Elementorum quoque præsides . angelicique populi pulcherrima multitudo . animæque præterea beatorum ueterum ! quæ iam cæli templa meruerant . gressus maiugenæ sequebantur . [166.] Dero elementorum flégera . únde díu scôna mánigi dero angelorum . únde dero áltfórderôn sêlâ . dîe ze-hímele chómen uuârên . dîe háftôn síh álle ze ímo .

Linum homerum mantuanumque uatem redimitos . canentesque conspiceres . Tû sáhîst târ heroum poetas . mít hedera gezierte . únde síngente .

Orpheum atque aristoxenum fidibus personantes . Uuánda dîe cytharistæ uuâren . bedíu sáhist tû sie dâr mít íro seít-sánge .

Platonem archimedenque speras aureas deuoluentes . Tie sáhist tû uuérbin íro speras . uuánda sie astrologi uuâren .

Ardebat eraclitus . Tísêr zúndeta . uuánda er chád fóne fiure uuésen álliu díng uuórteniu .

Udus talês . Mít réhte íst er názer . uuánda er dia názi chád uuésen rerum originem .

Circumfusus atomis democritus uidebatur . Tísêr uuás pestóubet . mít smálên spraten . dîe nehéina grôzi nehábent . uuánda er fóne dîen zesámine gerándên chád uuórtena uuésen disa uuérlt .

Samius pithagoras cælestes quosdam numeros replicabat . Tísêr fánt arithmeticam . bedíu zálota er .

Aristotiles per cæli quoque culmina endelichiam scrupulosus requirebat . Aristotiles sûohta gnôto án demo hímele absolutam perfectionem . uuánda dîa chád er uuésen animam mundi . díu den hímel túrnet . [167.]

Epicurus uero mixtas uiolis rosas . et totas apportabat illecebras uoluptatum . Epicurus trûog zûo blûomen . únde álle lúst-máchunga . uuánda ér chád . summum bonum uuésen uoluptatem .

Zeno ducebat feminam prouidentem. Zeno fûorta frûot uuíb. uuánda dîa lóbeta ér. dô er fóne gehîléiche scréib.

Archesilas collum columbinum intuens. Tísêr chôs tia tûbun. uuánda ér scréib fóne fógalen.

Multusque præterea palliatorum populus studiis discrepantibus dissonabat. Târ giengen nóh tánne gnûoge in chrîechiskûn gemántelôte. dér nehéin sô ne iáh. sô der ánder. uuánda îogelichêr féstenôta sîna sectam. dáz chît sîna lêra.

Qui [1] quidem omnis inter musarum carmina concinentium. nullo potuere audiri rabulatu. i. altercatione. licet perstreperent. Téro nehéines réda nemáhta man fernémen fóre démo sánge dero musarum. dóh si bráhtîn.

Ueniente igitur introgressoque cyllenio. omnis ille deorum senatus ueneratus uerticem ingredientis exsurgit. Sô ér dô chám únde íngieng. sô êreta in gágen ímo ûf stándo. ál dáz hêrote dero góto.

Ipse iuppiter eum propter suum consessum pallade a dextra sociata. medium collocauit. Sélbêr iouis sázta în inében sînemo stûole ze zéseuuv̈n. únder ímo. únde únder pallade.

46. DEHINC SPONSA INTRODVCTA.

Nec longo interiectu. ipsa quoque philologia. ambita musis ac matre præambula corrogatur. [168.] Sâr hálto uuárd óuh tiu brût mit íro camenis în geládôt. íro mûoter fronesi fóre íro gândero.

Qua ingrediente ac refundente illam acerram olacem aromatis. ueste deum nutrici. eidemque pedissequæ. omnis ille ordo cælicolum. portiones sibi competentes attribuens. arabicis lætabatur halatibus. Sô sî dára în chám. únde íro róuh ûz scúttendo ueste géantuuv́rta. díu ánderro góto mágezo uuás. únde íro dô fólgeta. állero gótelîh sâr némende téil des róuches. tér ímo ge*fîel* [2]. sáz er frô arábiskes stánches.

Uerum uirgo ut est per omnia uerecunda. licet a ioue eius assidere confinio iuberetur. tamen ibi potius uoluit. ubi musas conspexerat admota palladis consortione residere. Unde dóh sîa iouis hîeze sízzen bî ímo. uuánda sî scámelîn uuás. sô uuás íro liebera. bî dien camenis ze sízzenne. pallade bî íro uuésentero.

[1] Ausgelöscht.

[2] Ausgelöscht.

47. DOTATVR SEPTEM ANCILLIS.

Tunc exsurgens uirginis mater . poscit de ioue . superisque cunctis . uti sub conspectu omnium . quicquid sposalium nomine præparauerat maiugena traderetur . ac demvm dos a uirgine non deesset. Tô stûont tiu mûoter ûf . únde bât iouem ióh tie ándere . dáz íro mûosi fóre in állên geántvuurtet uuérden . so uuáz íro maiugena ze mâli gében uuólti . únde si íro uuídemen sô bechâme. [169.]

Tuncque tabulas ac papiam popeamque sinerent recitari. U'nde sie dánne liezin fóre in gelésen uuérden dia uuidemscrift an tábellôn álso iz síto uuás . únde dîa uuídem≠êa . nâh tîu sô papius únde popeus sîa ze romo . iu fúnden.

Cuius petitioni iustissime deorum senatus attribuit ut in conspectu cælitum offerenda probarentur. Tô ónda man íro dés pitentero . álso iz rêht uuás . táz si dâr fóre állên gechóren uuúrtîn.

Hic phœbus exsurgit fratris officium non detrectans . ac singulas ex famulitio dilectorumque cyllenio incipit admouere . quæ tam pulchræ cunctis . quam ornatissimæ refulsere . Dô stûont apollo ûf fúre den brûoder . únde dîe ér eruuéleta sînero díuuôn . ze uuídemen ze gébenne . dîe begónda er ímo éinzên bringen. Dîe uuâren sólih . táz sie in állên scône únde ztere gedûhtôn.

48. EPILOGVS.

Transcursa lector magna parte fabula . quæ implicata est morosis ductibus . coegit instans innitens crepusculum . palpitare . i. deficere lucernam tenui lumine. Tero satyra nû éines micheles téiles keságetero . uuánda nouem librorum zuéi hína sint . tiu sélba satyra únsémfte getân ist . mit lángemo dúnse . íh méino uuánda nóh septem libri fóre sint . [170.] nôtet ter gágenuuérto mórgen . únde der ána gândo tág timberen dia chérzûn.

Ac nisi aurora roseis purpuraret culmina . conuenustans primo habitu . i. aspectu . et nisi surgens dissecaret fenestras lumine. U'nde úbe der tágerôd scôno nefáreti den first . mit temo êristen scîmen . únde er mit liehte nedúrh prâche díu fénster.

Adhuc compararet iugata pagina . quocumque ducta largiorem circulum. Sô geuuíteroti den ring . tîu átaháfta pagina . éteuuâr nóh fúrder gebréittîv.

Nunc ergo mithus terminatur infiunt libelli . qui sequentes asserent artes. Nû chédent tiu fólgênten bûoh . tiu únsih liberales artes lêrent! hína ist taz spél. Tér téil

dero satyræ ér uuâre gelîh ne íst . tér íst hína . Dér heizet grece mithus .

Nam fruge uera . i. doctrina uera . demouent omne fucum . Sie geûzônt tia lúgi mit uuâre .

Et disciplinas annotabunt sobrias . Ú nde zéigônt sie . zimige lírnunga .

Nec uitabunt ludicra . i. fabulas . pro multa parte . Sîe nefermîdent óuh tiu spél nîeht . in míchelmo téile .

Habes quid instet . si potestas . cælitum . et musæ . et chelis latoia faueant . Nv̄ hábest tu lector fernómen uuáz nû zûo gánge . úbe iz hímelgóta sô uuéllen . únde musæ . únde apollinis lyra .

DES ARISTOTELES

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ und ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.

Handschrift 818. — Jahrhundert X oder XI.

Handschrift 825. — Jahrhundert X oder XI.

EINLEITUNG.

Was die handschrift 818 anbelangt, heben wir aus dem, was Kolb in seinem verzeichnisse über dieselbe sagt, folgendes hervor.

»Videtur præfatum Organum in Theotiscam linguam translatum esse et quasi in Compendium redactum solum in gratiam discipulorum. Continet Librum de Categoriis et perihermenias Aristotelis, cujus sensum et methodum *Generalem* presso pede sequitur; imo et ipsa verba (demptis tantum iis, quæ claritati officere videbantur) adducit. Methodus tamen *Particularis* aliqualiter diversa est, et clarior: tractat enim omnia per breves paragraphos, suum cuilibet titulum præfigens. Scita utiliora ex contextu quasi verbotenus excerpsit, methodice tractat, et totus est in iis explicandis, et id plerumque per exempla. Et ut paucis dicam, est mera explicatio Aristotelis, continetque quo ad substantiam ea omnia, quæ peripathetici in institutionibus dialecticis de Categoriis et enuntiatione tradere solent. Character est sæculi 11mi vel 10mi ad finem vergentis, in folio membr.«

Das erste blatt der handschrift ist leer gelassen, aber in der seitenzahl mitgezählt. die *Κατηγορίαι* reichen sodann von seite 3 bis seite 143, die abhandlung *Περὶ ἑρμενείας* von seite 143 bis 246. wir haben die seitenzahlen der handschrift beibehalten, Graff dagegen hat das erste leere blatt wieder in abzug gebracht, so dass seine angabe immer um zwei zu nieder läuft. am schlusse der handschrift, von seite 247 bis 295 folgen noch von derselben hand Ciceronis Topica, aber bloss lateinisch. die titel der abschnitte, z. b. Quid sint æquivoca, quid sint univoca, item quid inter sit, sind durchgängig durch rothe schrift hervorgehoben. ebenso ist der jedesmahlige neu anhebende text durchgängig mit rothen anfangs-

buchstaben bezeichnet. überdies ist auf den drei ersten seiten die ganze erste linie des neu anhebenden textes mit stärkerer schrift geschrieben; doch lässt dieser fleiss nach und kehrt nicht wieder. wir haben dafür absätze gewählt.

Von unserer handschrift spricht Gerbert in seinem »Iter Alemannicum«, seite 107 seiner lateinischen ausgabe vom jahre 1773. ferner Ildefons von Arx, mit kurzen proben, in seinen »Geschichten des Kantons St. Gallen«, band 1, s. 262, d; s. 264, c, d und e; und s. 268, c. ebenso Hagen in seinen »Denkmalen des Mittelalters«, s. 21, und Graff in seinem »Sprachschatze«, band I, s. LVII. bekannt ist Graff's ausgabe, in der aber unter anderm nicht selten wörter und ganze sätze fehlen. proben bei Wackernagel, in seinem »Altdeutschen Lesebuche«, s. 131 ff.

Die nummern der kapitel sind von dem herausgeber hinzugefügt.

Von handschrift 825 ist auf seite 9 und 10 dieses bandes gehandelt. sie enthält zunächst die tröstungen der philosophie von Boethius, von seite 4 bis seite 271. auf seite 275 beginnt sodann die aristotelische abhandlung *Κατηγορίαι*, unmittelbar mit den worten »Quid sint æquivoca«, und reicht bis seite 338, ist aber nicht vollständig, sondern reicht nur bis zu den worten »quæ omni quidem susceptibili non est necessarium alterum inesse«. Die abhandlung ist von anfang bis seite 326 in zwei spalten geschrieben, von da aber läuft die schrift durch, bis das stück endlich auf seite 338 mit den angegebenen worten abbricht. zuletzt sind der handschrift noch zwei blätter angebunden, welche aber nicht dazu gehören und ein lateinisches wörterbuch, aber nichts teutsches enthalten.

Ausser den schon früher angeführten spricht von diesem stücke Hagen in seinen »Denkmalen des Mittelalters«, s. 19 ff., und theilt eine probe mit. um ebenfalls eine probe mitzutheilen, haben wir vom ersten kapitel die lesarten dieser handschrift gegeben; den rest, d. h. die wichtigeren daraus werden wir in dem spätern wörterbuche mittheilen und uns über die ursache davon am schlusse dieses bandes aussprechen.

KATHΓOPIAI.

1. QUID SINT ÆQUIUOCA.

Aequiuoca dicuntur. quorum nomen solum commune est. Tîe sint kenámmen. déro námo échert [1] keméine. únde gelîh ist.

Ratio uero substantiæ diuersa. secundum nomen. U'nde [2] áber úngelîh zála ist. uuaz [3] siu [4] sîn. démo [5] námon uólgendo [6] an [7] démo sie [8] genámmen sint. U'ber stépfist tù den námen. sô mág sîn [9] gelîh ratio. íro substantiæ.

Ut animal homo. et quod pingitur [10]. Hoc est. Ut æquiuoci sunt. homo uerus. et homo pictus. In latina lingua. sint kenámmen [11]. homo animal. i. ter lébendo ménnisco [12]. et quod pingitur i. sîn gelîhnisse.

Ratio uero substantiæ diuersa secundum nomen. Mán ságet áber úngelîcho [13] uuáz sie sîn. demo námen uólgendo. dér [14] sie genámmen [15] máchôt.

Si enim quis assignet. quod est utrumque eorum. propriam rationem assignabit utrisque. Ságet îoman. dáz [16] îo uuederiz [17] ist. tér [18] gibet [19] îo uuedermo [20] súnderiga [21]

---

[1] écchert. h. 825.
[2] V'nde. Statt U setzt handschr. 825 immer V.
[3] uuáz. h. 825.
[4] sîe. h. 825.
[5] demo. h. 825.
[6] vólgêndo. h. 825.
[7] án. h. 825.
[8] sîe. immer so. h. 825.
[9] sín. h. 825.
[10] ursprünglich „pingit", von späterer hand in „pingitur" verbessert.
[11] genámmen. h. 825.
[12] ménnisko. h. 825.
[13] úngelîcho. h. 825.
[14] der. h. 825.
[15] genámnen. h. 825.
[16] daz. h. 825.
[17] uuederez. h. 825.
[18] ter h. 825.
[19] gibit. h. 825.
[20] uuédermo. h. 825.
[21] súnderîga. h. 825.

zála. Hoc modo. Homo animal. est substantia sensibilis. Ter [1] lébendo homo. íst éin sinnig [2] ting. Qui pingitur. imago insensibilis est. et inanis. Ter gemâleto. íst éin sinnelôs pílde. únde libelôs [3].

Sic in euangelio sunt æquiuoci uterque iohannes. [4.] sed diuersam suæ substantiæ rationem habent secundum nomen. Iohannes únde áber iohannes sínt kenámmin [4]. i. hábint kelíchen námin [5]. únde áber úngelicha [6] únde úngemeina diffinitionem. Diffinitio ist [7]. tíu dir ságet. uuáz sie sîn. Eadem est et ratio substantiæ. in hunc modum. Alter est iohannes babtista [8]. filius zachariæ. et alter est iohannes euuangelista filius zebedei. Quod si dixeris. habent et communem diffinitionem. quia uterque iohannes est animal rationale mortale. Uel substantia animata sensibilis. non est hæc diffinitio iohannis. sed hominis uel animalis. et hoc nomen homo. aut animal. non facit eos æquiuocos sed uniuocos. Uuíle dû ín⌣gében gelîcha diffinitionem. dáz ne máht [9] tû nieht ketûon uólgendo démo námen [10] iohannes. tér [11] sie genámmen máchôt. Sîe mág man bêde héizin homo únde animal. únde dánnân hábint [12] sie geméina diffinitionem. sîe ne sínt áber dánnân nieht æquiuoci. sed uniuoci. táz chît sîe ne [13] sínt tánnân kelíhnamig [14]. súnder éinnamig. únde geméinnamig [15]. Mit témo uuébsele dero diffinitionis. uuérdint [16] ûzer æquiuocis uniuoca. De quibus mox subditur.

---

2. QUID SINT UNIUOCA. [5.]

Uniuoca uero dicuntur. quorum et nomen commune est. et secundum nomen eadem substantiæ ratio. Tíu héizint áber éinnamig. únde geméinnamig. téro námo geméine íst. unde nâh témo námin. gelîh zála íst uuáz siu sîn. i. tíu álso sínt. sô man siu héizit. Ut animal homo. atque animal bos. Hoc est ut uniuoca sunt homo et bos.

Communi enim nomine utrique. i. homo et bos animalia nuncupantur. et est eadem ratio substantiæ. Quæ est illa ratio? utrumque esse animal. sicut et nuncupantur. Síe héizent keméinlicho animalia. únde sámo geméine zála ist. táz sie dáz sîn. subaudis. táz sie héizint.

---

[1] Tér. h. 825.
[2] sinnîg. h. 825.
[3] lébelos. h. 825.
[4] kenámmen. h. 825.
[5] hábent kelîchon námen. h. 825.
[6] úngelîcha. h. 825.
[7] íst. h. 825.
[8] baptista. h. 825.
[9] maht. h. 825.
[10] namen. h. 825.
[11] ter. h. 825.
[12] dannân habent. h. 825.
[13] sîne. h. 825.
[14] gelihnámîg. h. 825.
[15] geméinamîg. h. 825.
[16] uuérdent. h. 825.

Si quis assignet rationem utriusque quid utrique sint . assignabit eandem rationem. U'be ſoman zála gibit pêdero . uuáz ſouuederiz si . tér gibit iro gelicha zála. Uuáz íst tíu zála? Quo sint animalia. E'r chídit . táz sie sîn animalia . álsô sie héizent. Homo únde bos héizent animalia . únde sint animalia. Uuáz íst áber sélbiz animal? Substantia animata sensibilis. Táz íst óuh homo . dáz íst óuh bos. A'l dáz animal íst . táz sint sîniu species . homo et bos . [6.] Uuile dû chéden animal homo et animal bos. hábint úngelîcha diffinitionem in hunc modum . Homo est animal rationale . bos est animal inrationale . tíu diffinitio neíst animalis níeht . taz íro geméine námo íst . únde íro geméine genus íst . sî íst sélbero specierum hominis et bovis . Mít témo uuéhsele uuérdent ûzer uniuocis æquiuoca.

---

3. ITEM QUID INTER SIT.

In propriis uuérdint æquiuoca . uuîlon úngeuuando . i. fortuitu et casu . ut duo aiaces . duo alexandri . duo pirri . uuílon uóne gelúbedo i. placito . propter cognationem . ut duo marii pater et filius . uel propter similitudinem ut homo pictus et uerus. Tíu múgin sîn bédiu propria íoh apellatiua . Hic homo uerus et hic homo pictus sínt propria . Homo uerus et homo pictus specialiter et communiter sint appellatiua . Tóh aristotelis châde uóne æquiuocis quorum nomen commune est . síu sínt tóh ticchor propria dánne appellativa et communia . A'ber uniuoca uuérdint ío in appellatiuis . Uuílôn natura ut homo homini uniuocus est bestia bestiæ. Uuîlôn gente uel patria ut grecus greco . romanus romano . [7.] Uuílon professione . ut christianus christiano . laicus laico . clericus clerico . Uuîlon dignitate . ut rex regi . consul consuli . Uuílon fortuna . ut seruus seruo . ingenuus ingenuo . A'lso mánigiu appellatiua uuésin múgin . sámo mánigiu uniuoca múgin uuésin. Sô íst ío dingelih témo uniuocum . sáment témo iz hábit . éinen námin geméinen únde éina diffinitionem geméina. U'nde âber démo æquiuocum . témo iz hábit gelîchen námin únde uóne dîu úngemeinen . uuánda iz éin námo neíst . nóh éin diffinitio. Dóh aristoteles châde . quorum nomen commune est quasi de appellatiuis.

---

4. DE DENOMINATIUIS.

Denominatiua uero dicuntur, quæcunque habent appellationem ab aliquo secundum nomen . solo diffe-

rente casu. Diu héizent denominatiua . tíu náh ándermo námin genámot sint . échert keuuéhselotemo ûzlaze . Nomen a nomine deriuatum héizet mit réhte denominatiuum . i. námo uóne námin . Ut a grammatica grammaticus . A fortitudine fortis .

---

5. RATIO DE HIS TRIBUS . I. QUARE PRÆMISSA SUNT .

Fóne disen drin diffinitionibus íst ze uuízenne . [8.] dáz decem prædicamenta uóne dien aristotiles ságen uuile . gelíchen námin hábint . únde áber úngelicha diffinitionem . Prædicamenta unde genera . héizent siu gelícho . síu sínt áber éin ánderên úngelih . Pediu sínt siu æquiuoce sô genámot . náls uniuoce . Tíe sélben námen gébent sie íro speciebus i. sub alternis generibus . mít tíen siu keméina diffinitionem hábint pediu sínt siu áber dien uniuoca náls æquiuoca . Denominatiua uuérdent áber . dánne substantia . án síh nímit accidens . álde éin ándera substantiam . Nímet homo án síh qualitatem . sô íst er qualis . nímit er án síh quantitatem . sô íst er quantus . Légit er án síh indumentum . sô ist er habens . Fóne dien állên uuírdit er denominatus . unde díe námin ér dánnân guuínnet . tíe héizent denominatiua . A'lso iustus fóne iustitia . latus fone latitudine . uestitus fóne ueste .

---

6. QUESTIO .

Nóh táñne sínt mánig=namigiu . i. pluriuoca . ut ensis mucro gladius . marcus . tullius cicero . únde misse=namigiu . i. diuersiuoca . ut ignis lapis color . ziu uersuîgeta er déro? [9.] Téro né bedórfta er . ze disemo bûoche .

---

7. DE SINE COMPLEXIONE DICTIS ET CUM COMPLEXIONE .

Eorum quæ dicuntur . alia quidem dicuntur secundum complexionem . alia uero sine complexione . Téro uuórto díu man sprichet . téro uuérdint súmelichiu gespróchen zesámine gelégitiu . súmelichiu súnderigo .

Et ea quæ dicuntur . secundum complexionem sunt . Tíu man sprichet zesámine gelegitiu . díu sínt sús ketân . Ut homo currit homo uincit .

Ea quæ sine complexione sunt . Tíu man sunderigo sprichet . tíu sínt sús ketân . Ut homo bos currit uincit . Uuáz tíu súnderigen bezéichenên . dáz uuile er an disemo bûoche ságen . Uuáz tíu zesámine

gelégetin bezéichenên . dáz ságet er hára nâh in periermeniis.

8. DE UNIUERSALI SUBSTANTIA .

Eorum quæ sunt . alia de subiecto quodam dicuntur . in subiecto uero nullo sunt . Súmelichiu dero uuésentôn díngo . uuérdent kespróchen fóne demo únderin . tíu dóh nesínt án demo únderin . nóh ín demo únderin .

Ut homo de subiecto quidem aliquo homine dicitur . in subiecto uero nullo est . [10.] A'lso ménnisko gespróchen uuírdit fóne demo únderin . ételichemo ménniskin . án démo ér dóh neíst . Uniuersales substantiæ . díe in grammatica sínt appellatiuæ speciei . díe uuérdint kespróchen fóne singularibus substantiis . tíe áber propriæ speciei sínt . Uuér uuissí uuáz homo uuâre . âne uóne cicerone catone uarrone . tíe únder démo námen sínt ? Fóne díen uuírdit homo gespróchen . A'ber án ín . nemág ér sîn . Uuîo mág hómo sîn in cicerone ? E'r íst sélbêr homo . Fóne díu íst proprium uniuersalis substantiæ de subiecto dici . in subiecto nullo esse .

9. DE PARTICULARI ACCIDENTE .

Alia autem in subiecto quidem sunt . de subiecto uero nullo dicuntur . Tára gágene sínt ánderiu . díu ána álde ín⌣demo únderin sínt . s. uuánda siu accidentia sínt . únde uóne únderorên gespróchen ne sínt . s. uuánda siu sínt sélben diu únderosten .

In subiecto autem esse dico . quod cum in aliquo sit . non sicut quædam pars . inpossibile est esse sine eo in quo est . Facilior constructio est . Dico autem esse in subiecto quod in aliquo sit . cum tamen non sit sicut quædam pars . nec possit esse sine eo in quo est . I'h chído sô uuesin án demo únderin . táz iz tar ána íst . únde dóh sîn pars neíst . [11.] únde íz îo nîener uuésen nemág . nóh sîn nîeht neíst . âne daz úndera .

Ut quædam grammatica in subiecto quidem est in anima . de subiecto uero nullo dicitur . A'lso éines mánnis grammatica íst in sînero sêlo . únde dóh uóne íro gespróchin ne-uuírdit . Sláh ten ást ába demo bóume . dés pars er íst . nóh tánne mág er sîn . nim animæ . aristarchi íro grammaticam . sô neíst sî nîener . uuánda sî âna sia uuésen ne mág . A'nderiu mág sîn . tísiu íst zeirgángen .

Et quoddam album in subiecto quidem est in corpore . Omnis enim color in corpore est . Unde

éin uuîz fárauua íst án ételichemo dínge . sô alle uárauua sínt . Fóne díu íst kelâzen éinluzzên accidentibus . án éinluzzên substantiis uuésen . náls áber dóh fóne dien gespróchen uuérden .

10. DE UNIUERSALI ACCIDENTE .

Alia uero et de subiecto dicuntur et . in subiecto sunt . A'nderiu sínt kesprochen fóne demo únderin . s. uuánda siu uniuersalia sínt . unde sínt oúh ána . álde ín demo únderen . s. uuánda sie accidentia sínt . [12.]

Ut scientia in subiecto quidem est in anima . de subiecto uero dicitur . ut de grammatica . A'lso scientia in anima íst íro stûole . únde áber gespróchen uuírdit . fóne grammatica . tíu únder íro námen stât . Taz éina subiectum trégit sia ut scientiam anima tregit . Daz ánder oúget sia ut grammatica scientiam . Táz ist proprium uniuersalis accidentis . Uuár máhti iz sín âne in substantia? Uuér máhti iz uuízen . âne uóne sînen speciebus . tíu únderstân sínt sînemo námin? álso óuh sélbên dien speciebus áber únderstân sínt íro indiuidua .

11. DE PARTICULARI SUBSTANTIA .

Alia uero nec in subiecto sunt . nec de subiecto prædicantur . A'ber dára gágene sínt súmelichiu . tíu dir nesínt án demo únderen . s. uuánda síu sínt substantiæ . nóh oúh kespróchen fóne dehéinemo íro únderen . s. uuánda siu particularia sínt . únde sélben diu únderôsten sínt . Ut aliqui homo . uel equus . A'lso éin mán . álde éin rós .

Nihil horum neque in subiecto est . neque de subiecto dicitur . i. tero éinluzzôn substantiarum neíst nehéin ligende án demo únderen . nóh kespróchen fóne demo únderen .

12. ITEM DE PRÆCEDENTIBUS IIIIOR. [13.]

Nû sínt in fieriv getéilit tíu er nóh uuíle téilen in zéeniu . Téro uîero sínt zúei uuíderuuartig . i. uniuersalis substantia . et particulare accidens . únde áber ánderiu zúei . i. uniuersale accidens . et particularis substantia .

13. PARTICULARIA QUID COMMUNE HABEANT ET NON COMMUNE .

Simpliciter autem quæ sunt indiuidua . et numero singularia . de

nullo subiecto dicuntur. Tíu éinluzziu sínt. sô aristarchus íst. unde sîn grammatica. tíu ne uuérdent kespróchen uóne demo únderen táz íst ín geméine. síu sínt sélben díu únderôsten.

In subiecto autem nihil prohibet ea esse. Íro súmelîh mág áber án demo únderen sîn. náls áber dôh álliu. Târ ána sínt siu geskéiden. Uuéliu sint táz? Tie einlúzzen substantiæ ne múgen íz sîn sô aristarchus íst. íz sínt tiu éinlúzzen accidentia. álso sîn grammatica íst. Uuélez íst taz úndera. án démo síu sínt? Táz sínt tie substantiæ. Tiu éinlúzzen accidentia. ligent an dîen unde in dîen éinluzzên substantiis. Accidens nemâg in accidente niêht ligen. íz liget îo in substantia. Ideo sequitur. Quædam enim grammatica. s. ut aristarchi. [14.] est in subiecto. i. in anima eius. Hábet óuh uniuersale accidens. sô scientia íst. únder íro particularia accidentia sô grammatica íst. unde rhetorica. án dîen neliget sî niêht. sî uuírdet áber geméinlicho gespróchen uóne ín.

---

14. QUOD SUPERIORA TRIBUANT NOMEN SUUM INFERIORIBUS.

Quando alterum de altero prædicatur. ut de subiecto quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur. omnia etiam de subiecto dicuntur. Sô daz éina gespróchen uuírdet fóne demo ánderen. álso îo daz óbera tûot fóne sînemo únderen. so uuáz tánne fóne demo óberen gespróchen uuírdet. táz uuírdet sâr gespróchen fóne demo únderen. Ut homo. s. daz óbera prædicatur de quodam homine. i. aristarcho. demo únderen. Fóne demo óberin i. de homine uuírdet kespróchen animal.

Ergo et de quodam homine animal prædicatur. Sâr fóne demo únderen i. aristarcho. uuírdet oúh animal gespróchen.

Quidam enim homo. et homo est et animal. Aristarchus íst péidiu homo ioh animal. Sô gíbet îo daz óbera sînen námen demo únderen. fóne démo íz kespróchen uuírdet.

---

15. QUOD DIUERSA GENERA DIUERSAS HABEANT DIFFERENTIAS. [15.]

Diuersorum generum et non subalternatim positorum. diuersæ secundum speciem differentiæ sunt. Misselîchero generum unde díu óbe éinên ánderên nestânt. sínt sámo misseliche skídunga. nâh íro specie. s. dáz sie uuúrchint. Ut animalis et scientiæ. s. misseliche skídunga sínt.

Animalis quidem differentiæ sunt ut gressibile uolatile. Animalia sínt keskéiden. án díu. dáz íro súmelichiu múgen gân. súmelichiu ulîgen.

Scientiæ uero. s. differentiæ nulla horum est. Mít tîen man skéidet scientiam. táz sínt ándere skídunga. náls tíse.

Neque enim scientia ab scientia differt in eo quod bipes est. Nóh éin scientia neíst ánderro an díu nîeht úngelîh dáz sî zuíbeine sî.

Sub alternorum uero generum. nihil prohibet easdem esse differentias. O'be éinên ánderên stântero generum. múgen uuóla sîn éine differentiæ. sîe mág man gelícho skídon.

Superiora enim. de subterioribus generibus prædicantur. Táz íst fóne díu. uuánda die óberen genera gespróchen uuérdint fóne dien níderên. [16.] Substantia íst taz óbera genus. animal íst taz nídera. Fóne animali chídit mán substantia.

Quare quæcunque prædicati differentiæ fuerint. eædem etiam erunt subiecti. Pedíu sínt álle díe skídunga des óberin generis. skídunga des níderen. úbe sie specificæ sínt. i. úbe sie speciem uuúrchen múgin. sô díe sínt rationale mortale. Tíe sínt tes prædicati. i. substantiæ. tíe sínt óuh tés de quo prædicatur. i. animalis. A'lsô [1] súmelîh [2] substantia íst rationalis mortalis. sô íst óuh súmelih animal rationale mortale. A'ndere differentiæ sínt. tîe diuisiuæ héizent. tíe nedúrhkânt nîeht fone demo óberin genere. ze demo níderin. Uuánda animal unde auis. sínt óuh subalterna genera. Animalis differentiæ sínt rationale et inrationale. táz íst taz óbera. tíe ne sínt tes níderin. i. auis. uuánda nehéin auis neíst ándermo úngelîh án díu. dáz er rational' sî.

---

16. QUOD GENERALISSIMAS SIGNIFICATIONES HABEANT SINGULÆ UOCES.

Singulum eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. aut substantiam significat aut quantitatem. aut qualitatem aut ad aliquid aut ubi. aut quando. aut situm. aut habitum. aut facere. aut pati. [17.] A'lliu éinluzziu uuórt. pezéichenent ételih tírro genámdôn zêeno. i. uuáz iz sî uuío míchel. uuîolih. ze étéuuiu. uuâre. uuénne. kelégenî. anahábid. tûon. dólên.

Est autem substantia quidem ut figuraliter dicatur homo equus.

[1] Ist ô getilgt in ó.

[2] Ist î getilgt in í.

Substantia íst specialiter zeságenne . ménnisco únde rós. Quantitas . ut bicubitum . tricubitum . zuéielnig trielnig. Qualitas ut album. Ad aliquid ut duplum . Ubi ut in loco . Quando ut heri . Situs ut sedet iacet . Habere ut calciatus armatus . Facere uero ut secare urere. Pati ut secari uri. Tíz sínt generalissima genera . i. tíu érchenôstin genera . tísiu sínt tiu oberôstin . tísiu sínt échert genera . tíu únder ín sínt . tíu múgin béidiu sín genera ióh species . Tísiu zêeniu stíez ér beuóre ze-uíeren . Uuéliu sínt tíu uíeriu? Substantia . accidens . uniuersale . particulare .

---

17. QUID HÆC SINGULA CONIUNCTA SIGNIFICENT .

Singula igitur eorum quæ dicta sunt . ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur . Tísiu díu nû genémmet sínt . [18.] tíu netûont túrh sih éinluzziu nehéina uéstenúnga .

Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio sit . A'ber uóne ín zesámene gelégetên . uuírdet féstenunga .

Uidetur enim omnis affirmatio uel falsa esse uel uera . A'lliu uéstenunga sól benôte sín . lúkkiu álde uuâriu .

Eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur . neque uerum quicquam . neque falsum est . Tíu áber súnderigo gespróchen uuérdent . tíu nesínt uuâr nóh lúgi . Ut homo album currit .

U'nz hára ságeta er geméinlicho uóne állên prædicamentis . nû ságet er uóne demo êristin . dáz íst substantia . únde uóne íro skídungo .

---

18. DIUISIO SUBSTANTIARUM IN PRIMAS ET SECUNDAS .

Substantia autem est . quæ proprie et principaliter et maxime dicitur . quæ neque de subiecto prædicatur neque in subiecto est . Tíu herôsta substantia . únde díu mít méisten réhte sô héizit . táz íst tíu . díu gespróchen ne uuírdet fóne demo únderen . nóh án ímo neliget . uuánda sí íst tíu niderôsta . fóne déro die óberen substantiæ gespróchen uuérdint . tie secundæ héizint . unde sí trégit álliu accidentia . [19.] Tánnân héizet sí substantia . a subtus stando . Ut aliqui homo . uel aliqui equus . Sô éin ménnisco íst . álde éin rós .

Secundæ substantiæ sunt species . in quibus speciebus insunt illæ substantiæ . quæ principaliter dicuntur . ut aliquis homo in specie quidem est in homine . Species sínt tie ánderin substantiæ . ín dien

áber éne sínt petân . tíe êristín . díe ánasihtigen . sô éin ménnisco íst .

Hæ s. species et harum specierum genera . Tísiu species ín dîen primæ substantiæ petân sínt . unde íro genera dáz sínt secundæ substantiæ .

Animal uero genus est speciei . i. hominis . Táz íst genus in démo diu species pegríffen sínt . álso animal begrífet hominem .

Secundæ ergo substantiæ dicuntur . ut homo atque animal . Homo unde animal tíu in uernúmfte sínt . âne gesíht . tíu héizint mít réhte secundæ substantiæ . U'be primæ ne uuârin secundarum negeuuóge nîoman .

---

19. QUOD UNIUOCE PRÆDICANTUR SECUNDÆ SUBSTANTIÆ DE PRIMIS . ACCIDENTIA UERO ÆQUIUOCE .

Manifestum est autem ex his quæ prædicta sunt . quoniam eorum quæ de subiecto dicuntur . necesse est et nomen et rationem de subiecto prædicari . Nû skînet uuóla uóne díen uóre geságetên . tén námin . unde dîa diffinitionem secundarum substantiarum . die de subiecto héizint . pe⌣nôte gespróchen uuérdin uóne primis substantiis . tíe íro subiecta sínt . Ut homo dicitur et prædicatur de aliquo subiecto homine . [20.] s. ut cicero est uel cato .

Hominem namque . s. communem . de aliquo prædicabis . s. indiuiduo ut est cato . Tû sprîchist îo daz appellatiuum . uóne demo proprio .

Ratio quoque hominis . de aliquo homine prædicatur . Diffinitio appellatiui hominis . uuírdit oûh kespróchen . fóne demo proprio homine . Quidam enim homo et homo est . Cicero íst homo álso ér héizit .

Quare nomen et ratio prædicabitur . de subiecto . Uóne díu uuírdit péidiu . ióh nomen ióh diffinitio primæ substantiæ kespróchen uóne secunda . únder déro námin sî stât . Sô man chît uóne cicerone . hic homo rhetor est . sô íst ér écchert kehéizen homo . Sô man áber chît cicero íst homo . sô íst ér geságet oûh uuésin homo . Fóne díu sínt primæ substantiæ secundis uniuocæ .

Eorum uero quæ sunt in subiecto . in plurimis quidem neque nomen de subiecto . neque ratio prædicatur . A'ber dero accidentium námo . nâh állero . unde íro diffinitio . ne uuírdit nîeht kespróchen fóne prima substantia . tíu íro subiectum íst .

In quibusdam uero nomen quidem nihil prohibet prædicari . rationem uero impossibile est . Tér

námo súmelichero accidentium mág iz sîn . diffinitio nîomer .

Ut album . i. albedo cum in subiecto sit corpore prædicatur de subiecto . Dicitur enim corpus album . A'lbum héizit man béidiu . ioh sélba dia uáreuua . ioh tia sácha án déro sî íst .

Ratio uero albi nunquam de corpore prædicabitur . [21.] A'n démo sî áber íst . táz ne chît nîoman uuésin táz sî íst . Fóne diu héizit táz equiuocatio .

20. PRIMAS SUBSTANTIAS OMNIBUS CÆTERIS DARE UT SINT .

Cetera uero omnia . s. quæ præter primas substantias sunt . aut de subiectis eis dicuntur . i. primis substantiis . aut in subiectis eis sunt . A'l dáz tir íst âne primas substantias . táz uuírdet kespróchen uóne ín . álso secundæ substantiæ tûont . álde síu ligint án ín . sô accidentia tuônt .

Hoc autem manifestum est ex his . s. exemplis quæ per singula proponentur . Táz skinet uuóla án dîen exemplis . tíu dés sâr súnderigo gegében uuérdent . i. súnderîgo uóne secundis substantiis . unde súnderigo uóne accidentibus .

Ut animal de homine prædicatur . Táz íst tíz éina exemplum . Nam si de nullo aliquorum hominum . nec omnino de homine . Neuuúrte animal uóne catone gespróchen . sô neuuúrte iz uóne homine gesprochen .

Rursus color in corpore est . Ergo et in aliquo corpore . Táz íst táz ándera exemplum . Nam si non in aliquo singulorum nec omnino in corpore . Neuuâre diu uáreuua án éinluzzemo dinge . sô diu súnna íst . sô neuuâre sî án nehéinemo dinge .

Quare alia omnia aut de subiectis principalibus substantiis dicuntur . aut in subiectis eis sunt . A'l dáz tir íst âne dia primas substantias . táz uuírdit kespróchen uóne ín . álde ligit án in . únde ín ín .

Non ergo existentibus substantiis . [22.] s. primis . impossibile est esse aliquid aliorum . A~ne sie nemég ánderis nieht sîn . Omnia enim alia aut de subiectis eis dicuntur . aut in subiectis eis sunt . A'l dáz ánder . hábit námin uóne ín . álde sízzet án ín . U'be primæ substantiæ neuuârin . secundæ neuuârin . accidentia neuuârin . Sie sint únder tân secundis substantiis . íro námin trágendo . únde úndertân accidentibus síu sélben trágendo .

21. DE DIFFERENTIA SECUNDARUM SUBSTANTIARUM.

Secundarum uero substantiarum. magis substantia est species quam genus. Species íst hartor substantia tánne genus.

Propinquior est enim primæ substantiæ. Táz íst uóne diu. uuánda iz náhor stât tero érchenôstûn substantiæ.

Si enim primam substantiam quid sit quis assignet. euidentius et conuenientius assignabit. speciem proferens quam genus. Úbe diz éinluzza díng iôman zéigôt. tér zéigôt iz páz mít specie tánne mít genere.

Út quendâm hominem assignando manifestius assignabis hominem assignando quam animal. A'lso du catonem báz zéigôst. hominem némmindo. tánne animal.

Illud quidem proprium magis alicuius est hominis. hoc autem communis. E'niu zéiga. i. homo. tíu íst catonis. Tísiu. i. animal. tíu íst hominis.

Et cum aliquam arborem reddideris. manifestius assignabis cum arborem assignabis quam arbustum. Zéigôst tû uuáz éin réba sî. táz tûost tû báz póum chédendo. tánne dáz in érdo stât. An érdo stât óuh chrûit unde spréid. [23.]

Amplius Fernim nóh mêr.

Primæ substantiæ propterea quod aliis omnibus subiacent. et alia omnia de his omnibus prædicentur. aut in eis sunt. idcirco maximæ substantiæ dicuntur. Primæ substantiæ héizint mít méisten réhte substantiæ. fóne diu dáz sie állero díngo stóllin sínt. únde álliu díng kespróchen uuérdint fóne ín. sô secundæ substantiæ tûont. álde án ín sínt. sô accidentia sínt. Sicut autem principales substantiæ ad alia omnia se habent. sic et species ad genus se habet.

Subiacet enim species generi. Species ligit únder genere. álso prima substantia únder ín béidên ligit. únde nóh tánne sub accidentibus.

Genera namque de speciebus prædicantur. species autem de generibus non conuertuntur. Animal sprichit man uóne homine. Homo neuuírdit kespróchen uóne animali.

Quare et ex his species est magis genere proxima substantiæ. Tánnan skînet oúh. táz homo náhor stât primæ substantiæ. i. catoni dánne animal.

Ipsarum uero specierum. quæcunque non sunt genera. nihil magis alia ab alia substantia est. Téro specierum díu genera nesínt. i. tíu ében nâh stânt primæ substantiæ. téro nehéin neíst mêr substantia. dánne dáz ánder.

Nihil enim familiarius assignabis de aliquo homine hominem assignando. quam de aliquo equo

equum. Tû ne sprîchist nieht quissôr hominem uóne catone. dánne rós uóne rhebo. [24.]

Similiter autem et principalium substantiarum. nihil magis alterum altero substantia est. Tero éinluzzon substantiarum neist oúh nehéin hártor substantia. dánne diu ánderiu.

Nihil enim magis aliquis homo substantia est. quam aliquis bos. Cato neist nieht hártôr substantia. dánne sin óhso.

Merito ergo post principales substantias. solæ aliorum omnium dicuntur species et genera secundæ substantiæ. Mit réhte héizent species et genera ándere substantiæ. nâh tien êristên. álles tés man genémmen mág âne sîe. i. âne die êristen. s. uuánda accidentia nemúgin héizen substantiæ. Solæ enim hæ indicant principalem substantiam eorum quæ prædicantur. Sie éinen zéigont primam substantiam. s. âne diu accidentia.

Aliquem enim hominem si quis assignauerit quidem. speciem quidem quam genus assignando familiarius monstrabit. et manifestius faciet hominem assignando quam animal. Catonem zéigot man báz mit homine dánne mit animali. i. páz mit specie. dánne mit genere.

Aliorum uero quicquid assignauerit quilibet. assignabit extranee. So uuáz ioman ánderis sprichit fóne catone. dáz tûot ir missenémendo.

Uelut album aut currit. aut quodcunque talium reddens. A'lso dér missenîmet. tér in héizet album álde currit. álde ieht témo gelîchis.

Ergo merito hæ solæ substantiæ dicuntur. [25.] Pediu héizent écchert tîe substantiæ. die primæ sint álde secundæ.

Amplius. Primæ substantiæ. propterea quod aliis omnibus subiacent. id circo propriæ substantiæ dicuntur. Quibus omnibus? Secundis substantiis et accidentibus. Secundæ substantiæ ligint óuh únder dien accidentibus. uuánda primæ únder ín ligint. U'be cato únde cicero. únder ín ne lâgin. nóh homo nelâge. Netrûegin sie siu. sô netrûege sie homo. Netrûege siu homo. unde ánderiu species. sô equus íst unde bos. nóh animal netrûege siu. Secundis chúmit iz uóne primis. Nâh primis tîe siu ze-uórderôst trágent. trágent siu óuh secundæ in secundo loco. Pediu sínt io primæ. úndertân zeêrist. U'nde sélbên dien únder tânen secundis. sínt primæ úndertan. Fóne díu chídit ér nû uóne ín. propriæ dicuntur substantiæ. peuóre chád ér maximæ. dicuntur substantiæ. i. uuánda sie trágent. únde sínt úndertrágentên. pediu íst in dér námo éigen. táz sie substantiæ héizent.

Sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent. i. ad accidentia. ita species et genera principalium substantiarum. ad reliqua omnia se habent. s. iterum ad accidentia. A'lso primæ substantiæ stânt únder accidentibus. so stânt óuh secundæ.

De his enim. i. primis et secundis reliqua omnia prædicantur. s. iterum accidentia. Uuánnân máhtîn qualia únde quanta gespróchen uuérden âne uóne în.

Ideo sequitur. Aliquem enim hominem dicis grammaticum esse. ergo et hominem et animal grammaticum dicis. [26.] Aristarchum chídis tû uuésin grammaticum. sô tûost tû óuh hominem únde animal. Táz íst quale. I'st óuh aristarchus bipedalis táz íst quantum. sô íst óuh homo bipedalis. unde animal bipedale. Similiter autem et in aliis. s. qualibus et quantis.

---

22. QUOD COMMUNE SIT SUBSTANTIIS. IN SUBIECTO NON ESSE.

Commune est autem omni substantia in subiecto non esse. A'llên substantiis íst keméine. neuuésin án demo únderin. s. uuánda sie accidentia nesînt.

Prima enim substantia. nec de subiecto dicitur. nec in subiecto est. Tiu niderôsta substantia ne habit únder íro ándera. fóne déro sî uuérde gespróchen. nóh sî nelígit án ánderro.

Constat uero etiam sic quidem. quia nulla secundarum substantiarum est in subiecto. Tánnân skînet táz nehéin secunda in subiecto nelígit. s. uuánda prima nelígit.

Et enim homo de subiecto quidem aliquo homine dicitur. in subiecto nullo est. Táz éina hábit homo âne daz ánder. kespróchen uuírdit ér fóne demo únderin. áber án îmo neíst ér.

Neque enim homo est in aliquo homine. Nóh homo neíst án cicerone. E'r íst sélber homo.

Similiter autem et animal de subiecto quidem dicitur aliquo homine. non est autem animal in aliquo homine. Animal hábit óuh táz éina. I'z uuírdit kespróchen uóne cicerone. iz neíst áber án îmo. Cicero trégit íro námin ér ne-trégit sîe sélben. Síu uuérdent fóne imo prædicati náls portati. [27.]

Amplius. Fernîm îo nóh. s. uuîo substantiæ geskéiden sîn. uóne dîen díu in subiecto sînt.

Eorum quæ sunt in subiecto. nomen quidem de subiecto aliquotiens nihil prohibet prædicari. rationem uero impossibile est. Secundarum uero substantiarum de subiectis ratio prædicatur et nomen. Téro námo. díu in subiecto sînt. i. accidentium. mág uuóla

uuîlon gegében unérden demo subiecto . sô album tûot álbo . diffinitio nîomer . A'ber dér námo . únde diu diffinitio secundarum substantiarum . tie dóh kelîh sínt témo in subiecto . tíu uuérdint péidiu gegében íro subiecto . i. primæ substantiæ .

Rationem uero hominis et animalis de aliquo homine prædicabis . Diffinitionem hominis únde animalis sprîchist tû uóne cicerone . Sensatum corpus . íst íro állero diffinitio .

Quare non erit substantia eorum quæ sunt in subiecto . Sensus est . Prima substantia diu neíst in subiecto . nóh kelîh temo in subiecto . Tóh áber secunda hábe geméine subiectum mít accidentibus tíu der héizint in subiecto . únde ímo dâr ána gelîh sî . sî neíst tóh nîeht in subiecto . Pediu neíst nehéin substantia in subiecto . Tisa réda tûot ér nû sûochendo proprium substantiæ . A'llero díngolîh pechnâet man îo uóne sînemo proprio . E'r hábiti iz nû uúndin . úbe iz fúrder ne rúbti . Ideo sequitur .

23. QUOD NON SOLI SIT SUBSTANTIÆ. IN SUBIECTO NON ESSE. [28.]

Non est autem hoc substantiæ proprium . sed et differentiæ . illud est quod in subiecto non est . Táz nemág nîeht éigin sîn substantiæ . dáz sî án demo únderin neíst . uuánda iz óuh íst differentiæ .

Bipes enim et gressibile de subiecto quidem dicitur homine . in subiecto autem nullo est . Fóne homine uuírdit kespróchen îo uuederiu differentia . bipes îóh gressibile . I'ro námin trégit er . sîa sélbûn ne-trégit ér . Fóne démo sî uuírdit kespróchen . án démo neíst sî .

Non enim in homine est bipes neque gressibile . A'n homine neíst bipes nóh gressibile . ér íst iz sélbo .

Ratio quoque differentiæ de eo dicitur . de quo ipsa differentia prædicatur . Fóne démo sî gespróchen uuírdit . fóne démo uuírdit óuh íro diffinitio gespróchen .

Uelut si gressibile de homine dicatur . et ratio gressibilis de homine prædicatur . Uuírdit tér námo differentiæ gespróchen uóne homine . i. gressibile . sô uuírdit óuh íro diffinitio gespróchen uóne ímo . Gressibilis diffinitio íst . quod per terram pedibus ambulat . Táz íst homo . Ideo sequitur . Est enim homo gressibilis .

Non nos uero conturbent substantiarum partes . quæ ita sunt in toto quasi in aliquo subiecto . ne forte cogamur aliquando confiteri . eas non esse substantias . U'nsih nesúlin triegin . téil án állemo stândiu . sámo so siu accidentia sîn .

nals substantiæ. Uuârîn sie accidentia. sô ne uuârîn sîe partes tero substantiæ. [29.] Hóubit únde hénde sínt tes líchámin téil. sô sínt óuh ëste des póumis. uuénde des hûses. pedíu sínt kelícho substantiæ partes unde totum.

Non enim sic dicebantur esse ea quæ sunt in subiecto. ut quasi partes essent. Accidentia ne-chád niôman uuésin partes subiecti.

---

24. ITEM QUID NON SIT SOLI SUBSTANTIÆ SED ET DIFFERENTIÆ.

Inest autem substantiis et differentiis. ab his omnia uniuoce prædicari. Substantiis. s. secundis únde differentiis íst keméine. uóne íro subiectis kespróchen uuérdin uniuoce.

Omnia enim quæ ab his prædicata sunt aut de indiuiduis prædicantur aut de speciebus. A'l dáz tû uóne în chîst. táz chîst tû fóne íro únderên.

A prima namque substantia nulla prædicatio est. De nullo enim subiecto dicitur. Cato nehábit únder ímo nehéin subiectum. fóne démo ér múge gespróchen uuérdin.

Secundarum uero substantiarum. species quidem de indiuiduo prædicatur. Fóne ímo uuírdit homo gespróchen.

Genus autem de specie et de indiuiduo. Animal uóne béidên íoh homine íoh catone.

Similiter autem et differentiæ. de speciebus et de indiuiduis prædicantur. Gressibile chît man óuh fóne béidên. íoh homine íoh catone. Táz íst tíu éina prædicatio. i. nominis.

Rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ specierum et generum. et species generis. Cato dér ze únderôst ligit. hábit diffinitionem déro óberôn. [30.] i. hominis et animalis. Uuánda ér íst substantia animata sensibilis. Sô hábit óuh homo animalis. táz íst tíu sélba. Tia dû chîst fóne démo óberin. dîa chîst tû uóne demo únderin.

Similiter autem et differentiarum rationem suscipiunt species et indiuidua. Homo únde cato díu sínt táz. quod pedibus per terram potest ambulare. Táz íst diffinitio gressibilis. Táz íst tíu gemácha prædicatio. i. diffinitionis.

Uniuoca autem erunt quorum et nomen commune est et ratio. Tíu sínt to uniuoca. diu béidiu geméine hábint. nomen íoh rationem. i. diffinitionem.

Quare omnia quæ a differentiis sunt et substantiis. uniuoce prædicantur. Fóne díu uuízist. so uuáz man chîd uóne substantiis secundis. unde differentiis. táz uuésin geméine. in únde íro subiectis.

Uuízist óuh differentiam sámint uuésin . substantiam ióh accidens . unde ne-uuéder dúrh sih .

25. ITEM QUOD INEST SUBSTANTIÆ . SED NON OMNI .

Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid significare . Mánne dúnchit ío substantia éin díng bezéichenen .

Et in primis quidem substantiis . indubitabile et uerum est . quoniam aliquid hoc significat . Indiuiduum enim et unum est numero quod significat . A´n catone únde án cicerone . íst iz qúisso uuâr . dáz sî éin bezéichenet . Í'ro iouuéderis námo bezéichenet éin éinluzze díng únde únspaltîg .

In secundis substantiis uidetur quidem similiter appellationis figura hoc aliquid significare . [31.] quando quis dixerit hominem uel animal . non tamen uerum est . sed quale aliquid significat . A´n homine unde animali mág mánne dúnchin . uóne déro gelîchi dés éinlúzzen námin . táz siu bezéichenên éinlúzze díng . taz neíst uuâr nieht . síu bezeichenint mêr uuíolîh díng .

Neque enim unum est quod subiectum est . s. secundæ substantiæ . quem ad modum prima substantia . s. unum est . sed de pluribus homo dicitur et animal . Táz fóne mánegên gespróchen íst . ut homo et animal . táz neíst éinlúzze nieht . sô cato íst . Tíu communio . dáz íst qualitas . Non autem simpliciter qualitatem significat . s. secunda substantia . quem admodum album .

Nihil enim aliud significat album . quam qualitatem . Homo únde animal ne-bezéichenent nieht . so bárlîcho uuíolîchi . sô uuîzî tûot . Uuîzî ne bezéichenet nieht . âne uuíolichi .

Genus autem et species circa substantiam qualitatem determinant . Homo únde animal sézzent íro qualitatem úmbe dia substantiam . i. úmbesézzent . únde úmberingint míte dia substantiam .

Quale enim . s. hominis et animalis . quandam substantiam significat . Í'ro uuíolîchi bezéichenit substantiam . s. tíu án íro subiectis íst . Si neíst nieht sô getân sô diu bára . diu ligit án_dero substantia . dísiu úmbe gât sia . So getân qualitas . héizit substantialis qualitas .

Plus autem in genere quam in specie determinatio fit . [32.] Dicens enim animal plus complectitur quam hominem . Mít animali uuírdit uuîtôr gemárchôt . tánne mít homine . Tíu márcha gât úmbe álliu lébendiu . únz tára ne márchôt homo nieht . E´niu communio íst mêra dánne dísiu . Nóh neíst îo nieht fúnden proprium substantiæ . Pedíu sûochet ér iz îo nóh .

26. ITEM QUOD INEST OMNI SUBSTANTIÆ . NON AUTEM SOLI .

Inest autem substantiis . et nihil illis esse contrarium . Primæ enim substantiæ quid erit contrarium ? Ut alicui homini nihil est contrarium . At uero nec homini nec animali nihil est contrarium . A'llên substantiis íst keméine uuésin âne uuideruuártin . Uuáz mág catoni sîn uuideruuártig . únde homini únde animali ? Tiu héizint contraria . tiu uóne éinemo úrspringe chómeniu . i. uóne éinemo genere . állero dingo úngolîchesten sint . unde uérristin . únde éin ánderiu tílegônt . A'lso lîb únde tôd . téro genus ad aliquid íst únde uuîz únde suárz . tero genus qualitas íst . Tiu nemúgin sámint sîn . uuánda íro natura uuideruuartig íst . Sólih neíst substantia nîeht .

Non est autem hoc substantiæ proprium . sed etiam multorum aliorum ut quantitatis . Tiz neist îo nóh nîeht úréiche substantiæ . iz íst óuh quantitatis únde ánderro dingo .

Bicubito enim nihil est contrarium . At uero nec decem . nec alicui talium . Táz zuéio élnôn láng álde bréit íst . [33.] álde drîero . álde uîero . uuáz mág témo uuídere sîn ? A'lde sélbero zálo . so zeêniu íst . únde zuéinzig ?

Nisi quis forte multa paucis dicat esse contraria . Uel magnum paruo . E'teuuer ne-strîte . mánigiu den únmánigên . mîcheliu den lúzzelên uuideruuálôn . Táz sî so uuîo iz sî .

Determinatorum uero nullum nulli est contrarium . Téro guissotôn neíst îo nehéin ándermo uuideruuártig . U'mbe díe úngeuuissotôn mág man strîten . tiu nîeht úreichis nesint quantitatis . tiu échert quantitatis sint . tiu ne-mág nîoman gezîhen dero uuideruuartîgi .

---

27. ITEM QUOD INEST NON SOLI .

Uidetur autem substantia non suscipere magis et minus . Substantia nemág mêr nóh minnera sîn dáz sî íst . s. zéinemo mâle dánne ze⌣ándermo .

Dico autem hoc . non quia substantia non est a substantia magis et minus . Hoc autem dictum est quia est . I'h neuerságo nîeht . éin substantia nesî hártôr substantia dánne ánderiu . Uuánda íh tés keíegen hábo . s. sô prima íst hártôr dánne secunda .

Sed quoniam unaquæque substantia . hoc ipsum quod est . non dicitur maius et minus . Súnder dáz éin substantia . dáz sî íst zéinemo mâle . dáz mêr neíst . dánne ze⌣ándermo . Ut est hæc substantia homo . A'lso cato íst .

Non est magis et minus homo. neque ipse. neque alter ab altero. E'r neuuírdit níomer mêr ménnisko álde minnera. Nóh ér ímo sélbemo. nóh ánderêr ímo. [34.] Cicero ne-uuírdit níomer mêr nóh minnera homo álde substantia. dánne cato.

Non enim est alter altero magis homo. sicut album altero magis album. et bonum alterum altero magis bonum. Só uuîz ándermo. uuîzera uuírdit. únde gûot ándermo bézzera uuírdit. sô neuuírdit níomer ménnisko. ándermo hártôr ménnisko.

Sed et ipsum a se magis et minus dicitur. Ut corpus cum album sit. magis album esse dicitur quam prius. Et cum calidum sit. magis et minus calidum dicitur. Ióh uuîz sélbiz uuírdit mêr únde mín. A'lso uuîz tûoh uuîzera uuírdit. tánne íz êr uuâre. U'nde uuárm uuazer uuármera uuírdit. ióh chálter uuírdit. tánne iz êr uuâre.

Substantia uero non dicitur. s. se ipsa magis et minus. Substantia ne-lîdit tés níeht. taz sî uuérde mêr álde mín. dánne si êr uúas.

Neque enim homo. magis nunc homo quam prius dicitur. Neque aliorum quicquam quæ substantiæ sunt. Mennisko nehéizit îo nû níeht mêr ménnisko. dánne êr. Nóh téro dingo nehéin. dîe substantiæ sínt.

Quapropter non recipiet substantia magis et minus. Pediu nemág substantia mêr uuérden alde mín dáz sî íst. Nóh circulus nemág nóh duplum. nóh triangulum. unde ándere quantitates. Tes hábit aristotiles fersuíget uuánda iz álechúnd ist. Fóne diu uuírdit îo nóh ze-sûochenne proprium substantiæ.

---

28. ITEM QUOD OMNI ET SOLI.

Maxime autem substantiæ proprium uidetur esse. quod cum idem et unum numero sit contrariorum susceptiuum est. [35.] Taz quíssista súnder-zéichen substantiæ íst táz. táz sî éin uuésintiu. zuéi án síh némen mág uuíderuuartîgiu.

Et in aliis quidem quæcunque non sunt substantiæ. non habebit quis quid proferat. quod cum unum sit numero susceptibile contrariorum est. A'n dien accidentibus nemág níoman dáz eruáren. dáz éin uuésende zuéi án síh néme uuíderuuártîgiu.

Uelud colorum quod est idem et unum numero. non erit album et nigrum. Neque eadem actio et una numero. erit praua et studiosa. A'lso éin uáreuua ne mág uuésin uuîz unde suárz. Nóh éin tât. kûot unde úbel.

Similiter autem et in aliis quæ non sunt substantiæ. A'lso íst iz án dien ánderen accidentibus.

Substantia uero cum unum et idem sit numero . capax contrariorum est . Substantia éiniu . mág trágen zuéi uuideruuartigiu .

Ut quidam homo . cum unus atque idem numero sit . aliquando quidem fit niger . aliquando albus . et calidus et frigidus . prauus et studiosus . A'lso cato uuésin mág ze-êrist uuîz . unde dára nâh suárz . únde uuîlôn uuárm . únde uuîlôn châld . uuîlôn réht uuîlôn únreht .

In aliis autem nullis aliquid tale uidetur . A'n dien accidentibus neuindest tu nieht sóles .

---

29. NON SIC ORATIONEM ET OPINIONEM CONTRARIIS MUTARI SICUT SUBSTANTIAM .

Nisi forte quis obponat orationem et opinionem esse huiusmodi . [36.] Mán⌣ne chéde réda . únde uuân . sô getân uuésin .

Eadem enim oratio et eadem opinio . uerum et falsum esse uidetur . Uuánda éina réda . unde éinen uuân . uíndet man béidiu uuésin . uuâr íoh lúgi .

Ueluti si uera sit oratio sedere quendam . surgente eo falsum erit . A'lso dánne geskíhet . ube uuâr íst ze-spréchenne . dáz éin mán sízze . únde iz sâr lúgi íst . sô ér ûf stât .

Similiter autem et de opinione . U'mbe den uuân sô sámo .

Si quis enim uere opinari . uel placere sibi putet sedere aliquem . surgente eo falsa uidetur ei idem habenti de eo placitum . So uuér uuânin uuíle dánne iz uuâr íst . táz éin mán sízze . stât ér ûf . uuânit ér is tánne nóh . so triugit în der uuân .

Sed etsi quis hoc suscipiat . sed tamen modo differt . Uuíle oúh táz îoman sô uernémen . unde uúre⌣gelîh hâben . sô negât íz tóh nieht kelîcho .

Nam ea quæ in substantiis sunt ipsa motata susceptibilia sunt contrariorum . Frigidum enim de calido factum . motatum est . Alterum enim factum est . Et nigrum ex albo . et studiosum ex prauo . s . motatum est . et alterum factum est .

Similiter et in aliis . s . substantiis . unum quid motationem suscipiens est susceptibile contrariorum . Sô die substantiæ síh uuéhselônt . sô nément sie án síh . álde in síh contraria . Châltiu sácha uuárm uuórteniu . hábit síh keuuéhselôt . únde íst uuórten ánderiu . U'nde suárz sacha uuîz uuórteniu . [37.] hábit síh ál geuuéhselôt . Sô uérit iz úmbe éina îo uuélea substantiam . dáz sî síh uuéhselondo . inpfâhet contraria .

Oratio autem et placitum . ipsa quidem inmobilia omnino perseuerant . A'ber réda unde uuillo . netûont nieht sô . Síu stânt únuér-

uuéhselôt sélbin . Uuâr únde lúgi . neuuehselônt sih nieht . sô uuîz únde suárz tônt tia substantiam .

Cum res mouetur contrarium circa eam fit . Oratio namque permanet eadem . eo quod sedeat aliquis . Sô der sizzendo ûf stât . sô skînet án imo . der uuéhsil . dóh tíu réda úngeuuéhselôt sî . tíu dir chît . dáz er sizze .

Cum uero res mota sit . aliquando falsa fit . s. oratio . Úbe man sizzet . álde stât . unde sih sô uuéhselôt . sô uuírdit sî úngeuuehselôtiu . uuâr álde lúgi .

Similiter autem et in placito . Sô uérit iz óuh án demo uuâne .

Quapropter modo solius proprium substantiæ est . eo hoc est id quod secundum suam motationem capabilis sit contrariorum . Pedíu íst iz échert éinero déro substantiæ . dáz sî sih uuéhselôndo . infáhen mág zuei contraria .

---

30. ORATIONEM ET OPINIONEM CONTRARIETATIS NON ESSE SUSCEPTIBILEM .

Si quis autem etiam hæc recipiat . placitum et orationem dicens susceptibilia esse contrariorum . non est uerum hoc . Úbe iz óuh ioman sô háben uuile . daz oratio unde placitum . i. opinio . án sih némen contraria . [38.] dóh siu sih neuuéhselôen . táz neist io uuâr nieht .

Oratio namque et placitum non in eo quod ipsa aliquid recipiant . contrariorum susceptibilia esse dicuntur . sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit . Uuân únde réda dóh man siu héize contraria . dáz neist io bedíu nieht táz siu insih ieht kenémen mugin . núbe uóne díu . dáz díu substantia éteuuáz lîdit . s. uuideruuartigis .

Nam in eo quod res est aut non est in eo etiam oratio uera . uel falsa dicitur . non in eo quod ipsa capabilis sit contrariorum . Also io díu substantia íst . álso uuírdit tíu réda uuâriu álde lúkkiu . sî nelîdet io sélbiu nieht .

Simpliciter autem a nullo . s. contrariorum . neque oratio neque placitum . Quapropter non erunt susceptibilia contrariorum cum nulla in eis passio facta sit . Túrh sih ne infindit niemer uuân únde réda . déro uuíderuuártigôn . Fóne díu skînet . dáz siu íro nieht infáhen ne-múgin . nóh líden nemúgin .

Uerum substantia in eo quod ipsa contraria recipiat . in hoc susceptibilis contrariorum esse dicitur . Á'ber substantia díu siu . i. contraria nímit án sih . tíu hábit tén námen mit réhte .

Languorem enim et sanitatem suscipit . et candorem et nigredinem . Et unum quid talium ipsa suscipiendo . contrariorum susceptibilis

esse dicitur. Sî uuírdit siêhc únde gesúnt. uuîz únde suárz. U'nde déro îo ételîh an-síh lábende. [39.] héizet sî mít réhte. díu ánanémiga déro contrariorum.

Quare erit proprium substantiæ quod cum idem et unum numero sit. secundum suam motationem. contrariorum est susceptibilis. Fóne díu íst táz úreiche substantiæ. dáz sî síh uuéhselônde. contraria inpfáhen mág. De substantia quidem hæc dicta sint.

---

31. EXPLICIT DE SUBSTANTIA.

Uuîo mág man díutin substantiam unde accidens? Súmelîche chédint substantia. dáz ter íst. accidens dáz ter míte íst. Súmelîche chédint substantiam uóne uuésinne uuíst. accidens míteuuíst. Súmelîche chédint substantiam êht. quod intelligitur îeht. i. aliquid. accidens mít êhte. Uidetur autem esse compositum. îeht et eius negatio nîeht. quod integre dicitur êin êht. únde nehêin êht. Sicut et corrupte dicitur îouuíht. et eius negatio nîouuíht. De omni namque re uuíht dicitur. Interrogamus enim dicentes íst târ îouuíht? quasi diceremus íst târ éinuuíht. i. aliquid. Respondemus quoque nîouuiht. i. nehéin uuíht. Unum ergo significant îouuíht únde îeht. et item nîouuíht únde nîeht. De homine quoque dicitur úbiluuíht. pôseuuiht. Ergo. uuíht. éht. îeht. uuíst. taz íst. substantiam significant. Conuenientius tamen uidetur substantiam et accidens dicere. uuíst. únde míte-uuíst. Quid autem genus et speciem? Dicamus si placet genus taz keméina. species taz súnderîga. [40.] In historiis lectionibus solemus interpretari genus chúnne unde sláhta. specie bílde unde skôni. únde ánasíht. Facile autem intellegitur generalissimum genus tantum genus esse. et specialissimam speciem tantum speciem esse. genus autem subalternum utrumque esse genus et speciem. Idcirco dicamus genus generalissimum. állero generum érchenôsta. et speciem specialissimam állero specierum érchenôsta. subalternum uero genus éin genus únder ándermo. Transire quoque possumus in legendo. eorum interpretationem quorum patet intellectus et significatio. Maxime si eorum est laboriosa interpretatio. Sicut et latini angelos. et archangelos. cherubim. et seraphim. patriarchas. et prophetas. quæ greca nomina sunt. in usu habent. Nec eorum alibi quam in expositionibus interpretationes legunt. Transire úberhéuen. In usu habent prûchent.

INCIPIT DE QUANTITATE.

32. PRIMA DIUISIO.

Quantitatis aliud quidem est continuum . aliud discretum. Súmeliche quantitates hábint sih zesámine . súmeliche sint únderskéidin .

33. SECUNDA DIUISIO.

Et aliud quidem constat ex suis partibus . habentibus positionem ad se inuicem . aliud autem ex non habentibus positionem . Uʼnde súmeliche bestânt fóne iro stúcchin . éin ánderên étenuio ligendên . súmeliche fóne únligendên .

34. QUÆ IN PRIMA DIUISIONE SINT DISCRETA . ET CONTINUA . [41.]

Est autem discreta quantitas ut numerus et oratio . Continuum uero linea superficies corpus . Amplius autem præter hæc . tempus et locus . Tiu únderskeidena quantitas . táz ist zála únde réda . Tiu sih zesámine hábet . táz ist ter réiz . únde diu óbeslihti . únde diu héui . Uʼnde nóh tânne âne diu zit . únde stât .

35. RATIO DE DISCRETIS .

Partium etenim numeri . nullus est communis terminus ad quem copules particulas eius . Tíu téil dero zálo . nehábint nehéina geméina márcha . tíu siu zesámine héfte .

Ut quinque et quinque . si est ad decem particula . Also finuiu . únde áber finuiu . zesámene nehâftênt . úbe diu téil zêniu máchônt . i. úbe denarius tarʷûz uuírdit .

Ad nullum communem terminum copulat . i. copulantur . quinque et quinque sed semper discreta et separata sunt . Nehéin geméine márcha nehéftit zesamine finuiu únde áber finuiu . siu sint tomer geskéiden .

Quare numerus discretorum est . Fóne diu ist io numerus únderskéidin .

Similiter autem et oratio discretorum est . Oratio ist óuh únderskéiden .

Quia et quantitas est oratio . manifestum est . Mensuratur syllaba breuis et longa . Táz oratio quantitas ist . dáz skînet án déro mâzo dero syllabarum . dia man lânge héizet únde chúrze . s. uuánda lâng únde chúrz quantitates sint . táz fóne dîen bestât . táz ist óuh quantitas .

Dico autem cum uoce orationem prolatam . [42.] Iʼh méino día gespróchenun orationem . s. Nemísse uáh nieht án demo uuórte . Uuánda

logos pezéichenit apud grecos pêdiu . rationem ióh orationem . A´lso oúh tûot réda in diutiscun .

Ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur . Partes orationis nebíndit nehéin geméine márchunga zesámine . Non enim communis terminus est . ad quem syllabæ copulantur . sed unaquæque diuisa est . ipsa secundum se ipsam . Tû neuíndest nehéina márcha geméina tíu zesámine héfte die syllabas tie partes orationis sínt . Sie sint álle geskéidin îo uuéliu stât túrh sih .

---

36. RATIO DE CONTINUIS .

Linea uero continuum est . Potest enim sumere communem terminum . ad quem particulæ eius copulentur . i. punctum . Ter rêiz hábit sih áber zesámine . uuánda ér mág úndir stúpfit uuérdin . únde dér stúpf íst tánne geméine márcha des zéseuuin téilis únde des uuínsterin in hunc modum

sinistra pars dextera pars.

Uuírdit ter réiz ferzórn in míttemin . sô sint tánne uuórtin zuêne réiza ûzer éinemo . sô sínt óuh fóne díu uuórtin zuêne órtstúpfa déro réizo . ûzer démo éinen stúpfe . dér beuóre uuás keméine in hunc modum .

Stúpf neíst nehéin téil des réizis . ér íst échirt órt únde márcha . Mít temo stúpfe solst tû îo zeigôn díe téila des réizis . uuile dû den hálbin . uuile dû den drítten . uuile dû den uierden . [43.] A´ne stúpf nemáht tû . Ter réiz hábit léngi âne bréiti . stúpf ne-hábit ne uuéder . Ten réiz máht tu getéilen mít témo stúpfe . áber sélbin den stúpf . ne-máht tû getéilen . Fóne díu neíst nehéin ding in quantitate . chléinera stúpfe . et nec quantitas . sed initium et terminus quantitatis .

Et superficies lineam . s. potest sumere communem terminum. Plane namque particulæ ad quendam communem terminum copulantur . Tíu uéldslíhtî . mág únder márchôt uuérdin mít temo réize . uuánda íro téil hábint sih îo beuôte zesámine . án ételichero geméinero márcho . tíu geméina márcha íst ter réiz . Sô daz uéld únder rízen uuírdit . sô íst îogelîh réiz keméine márcha . dero stúccho . díu dar in ében lígent . in hunc modum .

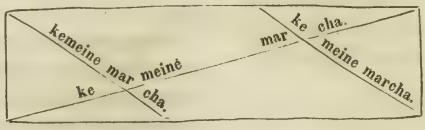

Fáld óuh taz tûoh in zuéi . so dúrhkât ter uáld in réizis uûis alla dia bréiti des tûochis . únde íst geméine márcha péidero déro téilo . diu dâr in ében sínt . Uuile dû iz án déro stéte in zuéi scrôtin . sô sínt sâr uuórtin zuéi tûoh ûzer einemo . únde uzer éinero slihti zûo . unde sínt uuórtin zuêne durhkánga . ûzer démo éinemo . dér dâr beuore uuas. Dîe sihet man dánne . án dien scrôtin . in hunc modum . [44.]

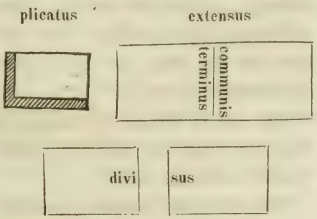

Slihti hábit îo léngi sámint téro bréiti . iro márcha hábit léngi âne bréiti . dáz íst ter réiz . tér márchôt sia in míttemin . dér órtôt sia óuh an dien énden . túrh táz neíst er nehéin téil déro slihti.

Similiter autem et in corpore poteris sumere communem terminum lineam aut superficiem . quæ corporis particulas copulet . A'lsô máht tû oúh án-dero héui némin ze-geméinero márcho dén réiz . alde dia slihti . tiu zesámine héfte dâr in ébin ligen diu téil déro heui . Héui dáz íst tiu dicchî sámint tero bréiti . álsô dû sihest án éinemo stéine . álde án éinemo blóche . Findest tû dehéina îdun in réizis uuîs kâenda . án demo hólze . álde án demo stéine . tiu íst keméin mérche . déro in ébin ligendôn téilo . Spáltet sih án dero îdun dero stéin in zuéi . álde dáz hólz . so séhên uuír zuêne durhkánga in réizis uuîs ze-uórnahtigemo spálte . die beuóre uuâren éin durhkáng . únde éin réiz . U'nde ane dáz . séhên uuír zuéi níuuiu superficies . tíu álsô brêitit sínt . sô dîch daz corpus uuás . Uuánda man diu níuuin superficies fóre ne-sáh . pediu skînet . táz tiz corpus peuóre continuum uuás . [45.] Uuîo uuírdit áber superficies keméin mérche? Táz tûot iz . úbe dû uindest áber án stéine . álde án hólze . strîmen gâende in strâzo uuîs . tîe héizent superficies . uuánda dâr bréiti sámint téro léngi íst . Tíe strîmen . unde die strâzâ . sínt oúh sár únder mérche déro inében ligendôn téilo . Uuír séhên ófto ába óbenahtigemo bérge níder gân strâzâ . dâr sléipfa álde uuég îst . Uuír séhên uuîza strâza uuóla bréita án demo hímile . quæ lacteus circulus dicitur . dáz sínt ál únder-mérche geméiniu . déro inében ligendôn téilo . des himelis ióh tero érdo . U'be án-mittên dien strîmôn . únde dien strâzôn . der bérg scrîndet . álde holz . alde stéin . sô sínt zuéi corpora uuórtin ûzer éinemo . únde ûzer éinero strâzo zûo . dîe danne

skînent án dîen brúchin . in hunc modum .

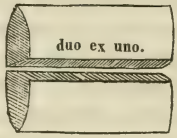

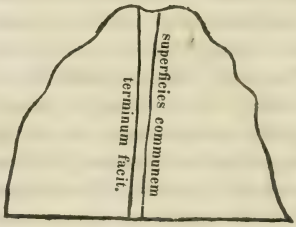

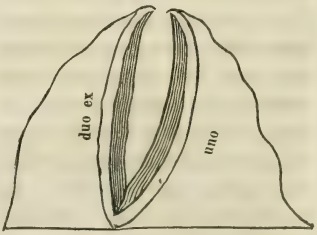

Uʼnde áber âne dáz peginnent skînen zuéi niuuiu superficies . tíu min beuóre nesáh . tô iz ein corpus uuás . [46.] Uuíle dû chédin dáz keskíhet an substantia . náls in quantitate . sô uerním dáz uuóla . târ sih tíu corpora teilint . táz sih târ téilint íro quantitates . réiz . únde slíhti . únde héui . Uʼnde uerním oúh nóh mêr . Ube díu corpora sô stárh sínt . táz síu uuîchen nemúgen . eruuéget man íro énin téil . sô uuágônt álliu íro téil . álso éin stéin tûot . álde éin chórn . Tánnân skinet îo dáz íro quantitates continuæ sínt . Uʼbe iz áber íst éin hûfo stéino . álde éin mútte chórnis . íro uuágôt íro éin . turh táz ne-uuágônt síu álliu . Târ skînet táz síu únde íro quantitates únderskéiden sínt .

Est autem talium . et tempus et locus . Sólih íst óuh zît . unde stát . i. continua sunt .

Præsens enim tempus copulatur . et ad præteritum et ad futurum . Táz kágenuuérta zît . háftêt zû dêmo feruárenên únde demo chúmftîgin . Uʼnde íst keméin mérche iro zúeio . íst ûz-lâz præteriti . anauáng futuri .

Rursus locus continuorum est . Stát íst óuh téro zesámine háftentôn .

Locum enim quendam corporis particulæ obtinent . s. quia ipsum corpus quendam locum optinet . Uuánda sélbiz corpus pehábit éina stát . fóne díu pehábent oúh sîniu téil éina stát . [47.]

Quæ particulæ ad quendam communem terminum copulantur . Tíu

téil háftênt zû ételichero gemêinero márcho.

Ergo loci particulæ quæ obtinent singulas corporis particulas. ad eundem terminum copulantur. ad quem et corporis particulæ. Qua propter continuus erit et locus. Ad unum enim communem terminum suas particulas copulat. Tíu téil dero stéte. diu dés corporis téil úmbe hábint. tiu háftênt târ zesámine. târ diu téil dés corporis zesamine háftênt. Pediu íst óuh tíu stát zesámine hábig. uuánda síu fûoget íro téil zû gemêinero márchô. táz chît íro téil uuérdint zesámine gefûoget. mit keméinero márchô. A'lso daz hûs ein corpus íst. álso hábit iz óuh éina hûs=stát. U'nde álso die uuénde téil sínt tes hûses. so sínt óuh tie uuánt=stéte. téil dero hûs=stéte. U'nde dâr die uuénde zesámine haftênt. târ háftênt óuh tie uuánt=stéte zesámine. Uuáz íst sélbiu diu stát? Tíu séhsiu. diu állero dingolîh úmbe hábint. únde úmbe grîfint. Uuéliu sínt tíu? Taz únder. únde daz obe. daz fóre. únde daz áfter. daz in=ében ze⌣zéseuûn. únde daz inében ze⌣uuínsterûn. Uuáz íst áber zît? A'lter dírro uuérelte. fóne érist únz in énde.

37. ITEM RATIO DE SECUNDA DIFFERENTIA QUANTITATUM. QUÆ EST HABENTIUM POSITIONEM ET NON HABENTIUM. [48.]

Amplius autem. Ferním áber nóh mêr. Fernim dáz íh nû téilta síben quantitates in uínuiu. únde in zuéi. nû sól íh sîe ánderêst téilen in uíeriu. unde in dríu.

Alia quidem constant ex particulis quæ in eis sunt. positionem ad se inuicem habentibus. alia autem ex non habentibus positionem. Súmeliche quantitates pestânt. fóne íro téilin éin ánderên éteuuîo ligendên. sumeliche fóne únligendên. Ut est.

Lineæ quidem particulæ positionem habent ad se inuicem. Tíu téil des réizis. ligent éin ánderên éteuuîo. s. geórto. náls kesîto. in hunc modum.

keorto. keorto. keorto.

Singulum namque eorum situm est alicubi. lógelîh íro téil. liget éteuuâr.

Et habes unde sumas unum quid. et assignes ubi situm est in plano. Unde hábist tû geuûis. uuâr dû sûchêst téile gelîchin. únde zéigôst uuâr er lige án demo uélde.

Et ad quam particulam cæterarum copuletur. U'nde án uuéle iz stôze déro ánderro téilo. s. álsô daz zéseuua téil stôzit án daz uuín-

stera . únde îo geórto náls gesîto .

Similiter autem et particulæ plani quandam habent positionem . Tíu téil dero slihti ligent óuh éteuuâr . únde ligent péidiu geórto ióh gesîto .

Similiter namque ostenditur unum quid ubi iacet . Táz skinet . uuánda man zéigôn mág . uuâr togelîchez liget .

Et quæ copulantur ad inuicem . U'nde man zéigôn mág uuéliu án ánderiu stôzen . Sô díu tûont tíu gelégo únde gesîto éin ánderên bechómint . álde geórto . in hunc modum . [49.]

Sed et soliditatis quoque similiter et loci . s. particulæ ostendentur . Sô mág man óuh zéigôn tíu téil dero héui . únde déro stéte . Tíu héui dáz íst tiu hôi únde diu dícchî ut dictum est . Diu gât îo nídenân ûf . Fóne díu íst quíssiu stât únde geuuíssêr téil dero hôi . ióh tero dicchî . éin élna fóne érdo álde zûo . U'nde uuîo ligent síu éin anderen ? Ió éin óbe ándermo in hunc modum .

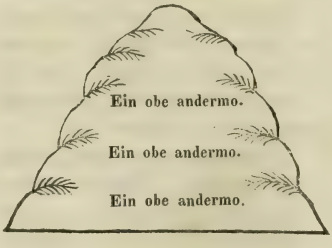

A'ber díu stât . úmbe gât díu corpora . Fóne díu íst quíssêr téil dero stéte . ze zéigônne . quíssen téil des corporis . Sô dáz íst . A'n demo áste des póumis . án dero uuénde des hûsis . án dero ékko des pérgis . án demo hóubete des mánnis . án dero pórto déro búrg . U'nde uuîo ligent siu éin ánderên ? Súmiu geórto . sô díu geléiche tuônt des fingeris . Súmiu gelégo . sô sélbin die fingera tuônt . Súm éin óbe ándermo . sô daz hóubet tûot . óbe demo hálse . [50.] Uuîo hôo iz sî . dáz zéigôt quíssin téil dero héui . Uuâr iz tar ána sî . án uuélemo téile . án uuélemo líde . únde nóh tánne in uuélemo énde . uuélês síndes . uuéder óbenân . alde nídenân . fóre álde after . álde inében . óster hálb . álde uuéster hálb . nórdenân

álde súndenân . táz zéigôt quissen téil dero stéte .

---

38. HUC USQUE DE HABENTIBUS POSITIONEM . RESTAT DE NON HABENTIBUS .

In numero non potest quis respicere tamquam particulæ eius positionem aliquam ad se inuicem habeant . aut sit situm alicubi . aut aliquæ particulæ ad se inuicem conectantur . A'n dien téilin déro zálo . neuíndest tû neuuéder . nóh uuîo siu ligên éin ánderên . s. georto . álde gesîto . álde óbe éin ánderên . nóh uuâr siu ligên . s. ze zéseuûn álde uuínsterûn . nóh táz siu îenêr zesámine hâfteên .

Sed neque . ea . i. eae partes quæ temporis sunt . s. positionem . habent . Nóh téil des zîtis nehábent nehéina kelégeni .

Nihil enim permanet ex partibus temporis . Táz íst fóne díu uuánda sîniu téil nîo stillô negestânt . siu rínnent hína sámo so uuázer . Táz nû præsens íst . táz uuírdit sâr præteritum . unde dáz futurum nû ist . táz uuírdit sâr præsens .

Quod autem non est permanens . quomodo hoc positionem aliquam habebit? [51.] Táz nehéina uuîla úngeuuéhselôt neist . uuîo mág táz háben stâta . álde kelégenî . álde sképfeda? Uuér mág chéden . sus liget tíz téil énemo téile . sîd siu îo ána inuuérte sint? únde nîomêr negestâtônt?

Sed magis ordinem quendam particularum dicis habere . Tû máht mêr chéden ételicha órdinháftigî uuésen dero téilo .

Idcirco quod temporis hoc quidem prius est . illud uero posterius . Fóne díu dáz éin téil des zîtis er íst . ánderiz tára nâh .

Sed et de numero similiter . So máht tu óuh chéden fóne dero zálo . táz sî ordinem hábe .

Eo quod prius numeretur unus quam duo . et duo quam tres . Uuánda éin in zálo êr ist tánne zúei . únde êr zúei dánne dríu .

Et ita ordinem quendam habebunt . positionem uero non multum . i. non omnino accipies . Únde îo sô hábint sie ordinem . légerstát nehéina .

Sed et oratio similiter . Sólih ist óuh oratio .

Particulæ enim eius nihil partiuntur . i. nequaquam permanent . Íro téil nestânt in stéte nieht . s. dánne siu gespróchen uuérdent .

Sed dictum est et non potest hoc amplius sumi . Núbe hína íst . sô iz kespróchen uuírdet . nóh tánne nieht mêr ne mág kezéigôt uuérden . uuâr iz sî dáz târ kesprochen uuárd .

Quapropter non erit positio particularum eius . si quidem nihil partiuntur . Pediu neist nehéin ge-

légenî íro téilo . sîd síu neuuerênt. [52.]

39. CONCLUSIO SENTENTIÆ.

Alia itaque constant ex particulis . quæ in eis sunt positionem ad se inuicem habentibus. Alia autem ex non habentibus. Fóne díu ist aleuuâr . dáz súmelîche quantitates pestânt fóne íro téilin . éin ánderên éteuuîo ligendên . sumelîche fóne únligendên.

40. QUÆ QUANTITATES NON PROPRIÆ DICANTUR.

Propriæ autem quantitates . hæ solæ sunt. E'chert tîse sibene sînt fúrenómis quantitates.

Alia uero omnia secundum accidens . A'lliu díu ánderiu . s. díu in ánderên cathegoriis mícheliu álde lúzeliu hêizint . tíu hêizint nâh tísên. Tisên sibenen sint keméine námen . magnum . parvum . multum . exiguum . longum . breve . Sprichet man díe namen . fóne ánderên díngin . díen nesínt siu nieht éigin . síu sint nâh tisên dánne sô gehéizên.

Ad hæc enim aspicientes . et alias dicimus esse quantitates. Tísiu sibeniu méinende . spréchên uuír díe námen . óuh fóne ánderên díngin . díu quantitates nieht nesínt.

Ut multum dicimus album . eo quod superficies multa sit. A'lsô uuír chéden michela uuîzi . dâr daz féld micheliz íst.

Et actio longa . eo quod tempus longum et multum sit. Unde uuir chédên . lángiz uuérh . uuân díu urîst lángiu íst . únde des zîtis filo íst.

Et motus multus . Unde chédên michel rûra . dáz íst lángêr lóuft . uuánda daz zît lángiz íst. [53.]

Neque enim horum singulum per se quantitas dicitur . Nehéin déro díngo nehéizit túrh sih michel álde láng.

Ut si quis assignet quanta sit actio . tempore diffiniet . annuam uel sic aliquo modo assignans . A'lsô dâr ána skînet . táz tér dia lángsami des uuérchis zéigôt . sîa zéigôt mit temo zîte . únde chît iz éin iâr uuérh sî . álde éteuuîo.

Et album quantum sit assignans . superficiem definiet . U'nde uuîo filo dero uuîzi sî ságende . knôt mézôt er daz uéld.

Quanta enim superficies fuerit . tantum esse album dicet . Sô míchel daz uéld íst . sô michela ságêt er uuésen dia uuîzî.

41. CONCLUSIO.

Quare solæ proprie. et secundum se. ipse quantitates dicuntur. quæ dictæ sunt. Fóne diu héizet man sîe sibene dúrh sih quantitates.

Aliorum uero nihil per se. sed dicuntur forte per accidens. A'nderiu ding nehábint íro námin. únde íro adiectiua nieht túrh sih. síu hábint sîe fóne in. Sîe sint íro accidentia. sîe sint íro geuérten. A'nderiu ding nemúgen âna sîe sîn. A'lsô an substantiis sint quantitates. sô sint an quantitatibus qualitates. únde actiones. únde passiones. Uuile dû chéden. úbe daz sô íst. tânne neíst in quantitas accidens. sîe sint mêr íro accidentia. táz íst aluuâr. [54.] A'ber dáz fóne ándermo úngeskéidin íst. táz mág io héizin sîn accidens. Mán chît óuh in grammatica. dáz persona sî accidens uerbi. uuánda sî fóne ímo úngeskéiden íst. áfter uuârhéite. sô ist actio. únde passio dero personæ accidens. pedíu ist óuh uerbum accidens personæ. Nû éigin gelírnet táz longa actio. multa ægritudo. motus multus. calor magnus. album multum. multa patientia. magna sapientia. timor magnus. fletus multus. únde dára gágene. i. e. contrario. parua scientia. exiguum munus. modicus gustus. breuis delectatio. pauca retributio. únde ál dáz sô getâna. sihet ze dîen gezáltên síben quantitatibus. Uuánda sîe sínt magnæ paruæ. multæ paucæ. breues et longæ. pedíu gébent sîe iz ándernên.

42. HINC IAM PROPRIUM QUANTITATIS REQUIRITUR. PRIMUM EX EO QUOD NIHIL EI EST CONTRARIUM.

Amplius. Lírne nóh páz pechénnen quantitatem.

Quantitati nihil est contrarium. Nieht neíst uuíderuuártigis quantitati.

In diffinitis enim manifestum est. quoniam nihil est contrarium. A'n díen geuuíssôten síbenin. íst iz óffen.

Ut bicubito et tricubito uel superficiei. uel alicui talium nihil est contrarium. A'lso zuéio élne méze álde drîo élne méze. álde dero óbeslíhti. únde díen sô getânên. uuíderuuártigis nieht neíst. [55.]

43. ADIECTIUA NON ESSE QUANTITATES.

Nisi multa paucis dicat quis esse contraria. uel magnum paruo. Mán ne chéde mánig únde únmanig. míchel unde lúzzel. uuésen uuíderuuártig.

Horum autem nihil est quantitas. sed magis ad aliquid sunt. Tíu nesínt áber nîeht quantitas. síu sínt ad aliquid.

Nihil enim per se ipsum magnum dicitur. sed ad aliquid refertur. Nehéin díng nehéizit túrh síh míchel. íz síhet îo zu éinemo ándermo.

Nam mons quidem paruus dicitur. milium uero magnum. Táz skînet. uuánda man den bérg chît lúzzelin. éin hírse≠chórn mícheliz.

Eo quod hoc quidem. s. milium sui generis maius sit. illud uero. s. mons sui generis minus. Táz íst fóne díu. uuánda der bérg uuíder ánderên lúzzelêr íst. taz hírse≠chórn uuíder ánderên déro slâhto chórnin mícheliz íst.

Ergo ad aliud est eorum relatio. Târ skînet táz man sie mízet ze≠ándermo.

Nam si per se ipsum. paruum uel magnum diceretur. numquam mons paruus milium uero magnum diceretur. Uuánda úbe míchel únde lúzzel dúrh síh kespróchen uuúrtîn. sô neuuúrte niomer bérg kehéizin lúzzelêr. hírse≠chórn mícheliz.

Rursus in uico quidem plures esse homines dicimus. in ciuitate uero paucos. cum sint eorum multiplices. A'ber chédên uuír mánige uuésen in demo dórf. únmanige ín dero búrg. dánne íro dóh dára uuídere mánigfált íst. [56.] Et in domo quidem multos. in theatro autem paucos. cum sint plures. A'lso chédên uuír mánige sîn ín demo hûs. únmanige in uuárthûs. sô íro dóh mánigeren sínt.

Amplius. Lóse nóh.

Bicubitum uel tricubitum et unum quodque talium quantitatem significat. Magnum uero uel paruum non significat quantitatem. sed magis ad aliquid. *quoniam* ad aliud spectat magnum et paruum. Quare manifestum est. quoniam hæc sunt ad aliquid. Zuéio élnîg álde drîo élnîg. únde ál daz sô getân. únde sô geuuís íst. táz pezéichenit quantitatem. táz netûot áber nîeht míchel únde lúzzel. Uuîo danne? Síu bezéichenint mêr ad aliquid. Táz íst fóne díu óffen. uuánda síu séhint án ándir. Tíu án ánder séhent. tíu ne uuérdint nîeht túrh síh fernómin.

---

44. ADIECTIUA UIDERI ET NON ESSE CONTRARIA.

Amplius. Siue aliquis ponat hæc esse quantitates. siue non ponat. nihil eis erit contrarium. Mán chéde. álde nechéde síu uuésen quantitates. ín neíst îo dóh nîeht contrarium.

Quod enim non potest sumere per se ipsum. sed ad solam rationem alterius refert. quomodo huic

erit aliquid contrarium? Táz er dúrh síh fernémin nemág . ér ne chêr⌣iz unde rérte iz ze⌣éinemo ándermo . uuáz mág témo sîn contrarium .

45. PROPOSITIO .

Amplius autem . Si erunt magnum et paruum contraria . continget idem ipsum simul contraria recipere . et ea ipsa sibimet esse contraria . Súlen síu be⌣nôte sín contraria . sô uuírdit îo uuéderiz ímo sélbemo uuíderuuártig . [57.]

46. ASSUMPTIO .

Contingit enim simul idem paruum esse et magnum . E'in díng uuírdet ófto eruáren . táz pédiu ist ióh míchel ióh lúzzel .

Est enim aliquid . ad hoc quidem paruum . ad aliud uero hoc idem magnum . s. ut mons . Uuánda ételîh tíng íst míchel gágen éinemo . lúzzel gâgen ándermo .

47. CONCLUSIO .

Quare idem paruum et magnum et in eodem esse tempore contingit . Fóne díu géskihet tánne éin-sámint sîn míchel únde lúzzel .

Quare simul contraria suscipit . Sô nímet iz óuh án síh zuéi contraria .

48. REFRAGATIO CONCLUSIONIS .

Sed nihil est quod uideatur simul contraria posse suscipere . . Uuío mág áber dáz sîn ? nío⌣uuíht ne uuírdit fúnden . dáz zúei contraria sámint trâge .

Ut substantia susceptibilis quidem contrariorum esse uidetur . sed nullus et sanus et eger est . nec albus et niger simul . A'lsô iz skînet án substantia . Si mág trágin zúei contraria . áber dóh sámint neíst nioman síeh únde gesúnde . uuíz únde suárz .

Nihilque aliud simul contraria suscipiet . et eadem . i. nec eadem sibi ipsi contingit esse contraria . Nóh âne substantiam ne uuírdit fúnden . dáz sámint trâge zúei contraria . nóh niomer negeskíhet éin uuêsen péidiu .

49. ITEM PROPOSITIÒ .

Nam si est magnum paruo contrarium . ipsum autem idem simul est et paruum magnum . ipsum sibi erit

contrarium. [58.] Ïst michel únde lúzzel uuíderuuártîg. únde mág éin uuésen béidiu. sô íst éin ímo sélbemo uuíderuuártîg.

50. ASSUPTIO.

Sed impossibile est ipsum sibi esse contrarium. Nû nemág táz sîn. dáz éin ding uuíder ímo sélbemo sî.

51. CONCLUSIO.

Non est igitur magnum paruo contrarium neque multum exiguo. Pediu neíst contrarium michel únde luzzel. filo demo gôregin.

Quare si non relatiuorum hæc quilibet dicat. tamen quantitatis nihil contrarium habebit. Fóne díu. uuíle óuh îo man strîtin. táz tísiu adiectiua nesîn relatiua. nóh tánne nehábit îo quantitas. nehéinin uuíderuuárten.

52. LOCUM FALSO CONTRARIUM SIBI UIDERI.

Maxime autem circa locum uidetur esse contrarietas quantitatis. Ïst tehéin uuíderuuártigt quantitatis. tíu sól án loco sîn. sî íst íro gelîchista.

Sursum enim ad id quod deorsum est. contrarium ponunt. s. phylosophi. quod in medio est deorsum dicentes. eo quod multa medii distantia ad terminos mundi sit. Tîe uuíse gérnin chédint. uuíderuuártîg uuésen daz óbenân ist. témo daz nidenân ist. nidenân héizende dáz in míttemo hímele íst. târ díu érda líget. Táz chédint sie fóne díu. uuánda michel uérri ist tes mítten. dâr díu érda stillo liget. ûf ze-énde dírro uuérlte. târ dir hímel suéibôt.

Uidentur autem et aliorum contrariorum diffinitionem ab his proferre [59.]. Sîe uuéllen óuh ánderro contrariorum pechénneda némin fóne disên contrariis. Quomodo?

Quæ enim multum a se inuicem distant eorum quæ de eo genere sunt. contraria determinant. Tíu sih fílo hárto skéidint. únde îo dóh chómin sínt fóne éinero mûotir. álso uuíz únde suárz sínt. fáreuua íst íro mûotir. díu héizint sie contraria. Uuánda áber locus genus neíst. nóh sursum únde deorsum sîniu species nesínt. pedíu neuuírdit nîomer locus loco contrarius. Sursum únde deorsum pezéichenint in stéte. náls sélbùn dia stât. i. in loco. et non locum. Fóne díu íst íro genus ubi. dáz tir chît uuâr. álde in uué-

lero stéte . táz ist éin ándir cathegoria .

---

53. QUERITUR ADHUC PROPRIUM IN EO QUOD INEST OMNI SECUNDUM SOLI .

Sed non uidetur quantitas suscipere magis et minus . Ut bicubitum . Quantitas nemág óuh nieht uuérdin dáz si ist . mêr álde min . A'lso daz zuéi élne méz némág .

Neque enim est aliud alio magis bicubitum . Uuánda éin neuuírdit mêr dáz iz ist . tánne daz ánder . Uuîo mág éin bicubitum mêr bicubitum sîn . dánne ánderiz ?

Neque in numero . Nóh in zálo neuíndist tû is mêr dánne in méze . Id est non recipit numerus comparationem . sicut nec mensura .

Ut ternarius quinario . A'lsô dríu . mín nóh mêr nehéizint zála . dánne uínuiu .

Nihil enim magis tria dicentur . Mêr dríu nechídit nîoman . [60.]

Nec potius tria quam tria . Nóh éiniu dríu . mêr dánne ánderiu dríu .

Nec tempus aliud alio magis et minus dicitur . Nóh éin zît nechídit man uuésen mêr zît álde mín . dánne daz ándir .

Nec in his quæ dicta sunt . i. septem quantitatibus omnino magis et minus dicitur . Nóh in állen sibenin nechídit man mêr álde mín .

Quare non suscipit quantitas magis et minus . Pediu neuuírdit quantitas mêr nóh mín . Siu uuírdit áber minnera únde mêra . i. maior et minor . ut ternarius numerus maior est binario . et bicubitum minus est tricubito . et annus longior est mense . Idem quoque euenit in substantia . quia et homo maior est homine non autem magis .

---

54. ECCE PROPRIUM . QUOD INEST SOLI ET OMNI ET SEMPER .

Proprium autem maxime quantitatis est . quod æquale et inæquale dicitur . Táz ist áller éiginháftista quantitatis . táz man chît ébinmíchel únde únébinmíchel . álde gemâze únde ungemâze .

Singulum enim earum quæ dictæ sunt quantitatum . et æquale dicitur et inæquale . Téro sibin quantitatum íogelicho chît man ébenmíchel únde únébenmíchel .

Ut corpus æquale et inæquale . et numerus æqualis et inæqualis dicitur . et tempus æquale et inæquale . A'lso man chît . ébinmíchel únde únébinmíchel héui . únde zála unde zît . [61.] Sed pro his nos dicimus iz ist ébin héuig . iro ist ébin mánig . is ist nû ébin láng . álde neist .

Similiter autem et in aliis quæ dicta sunt singulis . et æquale et inæquale dicitur . Ze⌣déro sélbûn uuîs chîdit man æquale et inæquale . óuh án dien ánderên quantitatibus dîe genémmit sínt .

In cæteris uero quæ quantitates non sunt . non multum . i. non omnino uidetur æquale et inæquale dici . A'n ánderên dingin . díu quantitates nesint . nechîdit man bóre *uuéigiro*. id est nesól man chédin æquale et inæquale .

Namque affectio æqualis et inæqualis non multum dicitur . sed magis similis . Et album æquale et inæquale non multum sed simile . Qualitates . sô affectio unde album ist . dîe héizint réhtôr similes tánne æquales .

Quare quantitatis proprium est æquale et inæquale dici . Pedíu íst éigin quantitatis . kemâze únde úngemâze .

55. EXPLICIT .

Linea uuírdit ke≠díutit réiz únde zîla . únde rîga . unde strîh . únde dúrhgáng . Superficies héizit óbe≠slîhti . únde ûzenáhtîgi . Corpus siue solidum . mág héizin héuî . únde dícchî . Si autem fit adiectiuum . dicimus solidum . erháuen≠iz . dícchiz . ólangiz . dáz chît âle gân≠ziz . únholiz féstiz . Linea subalternum genus est eius species sunt . recta . curua . torta . in hunc modum . [62.]

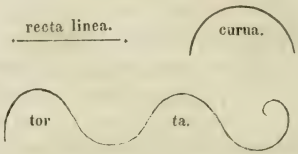

Superficies quoque subalternum genus est . Cuius species sunt . circûlus . trigonum . tetragonum . pentagonum . exagonum . et deinceps in hunc modum .

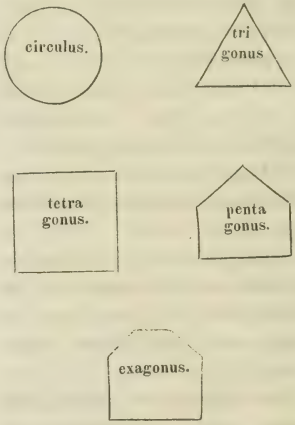

Harum quoque figurarum sunt plurimæ species . ut trianguli species sunt . rectum . acutum . obtunsum . in hunc modum .

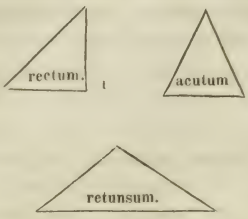

Quæ in geometrica discendæ sunt. Solidum corpus subalternum similiter est. Species eius sunt. spera. i. species rotunda. piramida. cubus. in hunc modum.

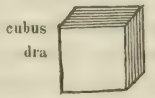

Locus non uidetur genus esse. Dubitatur quoque an species dici debeat. Nam si totus mundus unum corpus est. locum quoque tantum unum habet omnia deinde quæ inueniuntur in eo. i. in mundo. partes eius sunt. in quibus et partes loci sunt. Ad hunc modum. locus quoddam indiuiduum est. et non potest species dici. Si autem tot loca sunt quot corpora. magis uidetur locus esse species. et habere indiuidua singulorum corporum loca. Quid autem tempus? Tempus est protractum spacium ab initio mundi. usque ad finem. quod quia continuum est. non potest species dici. sed quoddam indiuiduum. cuius partes sunt præteritum. et futurum. [63.] Præsens autem. ut aristotiles docuit. In modum puncti. terminus quidam est preteriti et futuri. et non pars. Partes autem præteriti et futuri sunt. secula. et etates. et anni. et menses. dies et noctes. Quæ sicut in præterito fuerunt. ita et in futuro erunt. Et si præsens in eis requiris. præsentem annum et præsentem diem reperies. ipsum præsens in eis minime comprehendis. Numerus uero maxime subalternum genus esse dinoscitur. quia et sub ipso sunt genera. Sunt enim eius primæ species. par et impar. i. kerád únde úngerad. Deinde paris sunt species tres. et item inparis tres. quæ in arithmetica discendæ sunt. Oratio non minus subalternum generis dicenda est. Eius sunt principales species. V.

[1] In der handschrift ist fälschlich ein gleichseitiges dreieck gezeichnet.

Enuntiatiua oratio. Depræcatiua. Imperatiua. Optatiua. Vocatiua. Item earum sunt plurimæ species ut in peri ermeniis legitur. ut enuntiatiuæ sunt. affirmatio et negatio.

---

56. INCIPIT AD ALIQUID ET DE RELATIUIS QUANTITATIBUS.

Ad aliquid uero talia dicuntur. quæcunque aliorum dicuntur id quod sunt. Sóliu uuórt héizent ze éteuuiu. tíu ánderro sínt. táz síu sínt. unde ánderro heizint.

Uel quomodo libet ad aliquid aliud. A'lde éteuuío gespróchin uuérdent ze‿éinemo ándermo. [64.]

Ut maius alterius dicitur id quod est. Aliquo enim maius dicitur. A'lso daz mêrôra. éines ánderis merôra héizet. íz chît man îo éteuués mêrôra. Táz iz íst. únde dáz iz héizet. táz íst éines ánderis.

Et duplum alterius dicitur. id quod est. Alicuius enim duplum dicitur. Táz óuh zuiuált héizet. táz héizet éinis ánderis zuíuált. Táz iz íst. táz chît man sî éines ánderis. I'z íst éteuués zuíuált. íz héizet óuh éteuués ziuuált.

Similiter autem et alia quæcunque sunt eiusmodi. id est quæcunque per se non possunt intellegi. relatiua sunt. Tíu dúrh síh nemúgin uernómin uuérdin. díu séhint ze ánderên. ze‿dîen síu gespróchin uuérdint.

---

57. QUARE DICTUM SIT QUOMODO LIBET.

Zíu chád er. aliorum dicuntur. uel quomodo libet ad aliud? Uuánda relatiua súmelichíu séhint ze‿genitiuo. ut duplum simpli. Súm ze‿datiuo. ut par‿pari. Súm ze ablatiuo sine præpositione. qui septimus dicitur. vt maior minore. A'ber ze accusatiuo neséhint siu. âne præpositionem ad. Uuélih gágensíht. i. uuélih relatio íst án zuéin accusatiuis. sô man chît magnum paruum? Sézze præpositionem ad. úndir zuískên. únde chíd magnum ad paruum. táz íst réhtiu relatio. Târ mítte hûte gnôto. uuénne díu conuersio sî gelîchero casuum. uuénne úngelichero. Pater filii. filius patris. dominus serui. seruus domini. duplum simpli. simplum dupli. chúmit kelîcho án demo úmbechêre. [65.] uuánda béidin hálb genitiuus inchît nominatiuo. Sensus uero sensibilis rei sensus est. et sensibilis res sensu sensibilis est. item. scientia scibilis rei scientia est. et scibilis res scientia scibilis est. hábint úngelîchin úmbechêr. uuánda díe zuêne nominatiui sensus únde scientia. éiscônt

genitiuum . ábir díe ánderen zûene nominatiui . sensibilis únde scibilis . éiscônt septimum casum . Nû chît man óuh latine . duplum ad simplum . simplum ad duplum . únde duplum simplo . únde simplum duplo . Tára nâh múgin uuír téutones chédin dés scálchis hêrro . des hêrrin scálhc . des fâtir sún . des súnis fátir . ze⌣gelîchero uuîs . A'bir zuíuált nemúgin uuír nîeht spréchin . ze⌣démo genitiuo sînis oppositi . uuánda niòman nechît . lége zuíuált hálblîchis . ér chît áber . lége zuíuált gágin hálblih . únde hálblih gágin zuíuált . Ferstántnissedo . únde uuízenthéite . i. sensui et scientiæ . nesínt opposita nomina nieht in díutiscûn fúndin . zû dîen man síu spréche . uuír múgin dóh . fernémin an in relationem . Sîd uuír chédên . ih ferstân des tingis . sô múgin uuír uuízin . dáz ferstántnisseda íst . tés man ferstân mág álso uuír latine chédên sensus est sensibilis rei . i. quæ potest sentiri . [66.] U'nde dára gágene dés man uerstân mág . uuánnan íst taz ? mit uuîu mág man is ferstân ? mít ferstántnissedo . A'lso iz óuh latine chît sensibilis res sensu sensibilis est . Uuízinthéit íst óuh . tés man uuízin mág . únde dáz man uuízin mág . táz íst sólih fóne uuízenthéite . Sequitur .

58. DE RELATIUIS UERBALIBUS .

At uero sunt etiam et hæc ad aliquid . ut habitus . affectus . disciplina . positio . Hába únde ánagehéfteda . únde zúht . únde sézzi . tíu séhent óuh ze ánderên díngin . Féstiu hába . dáz íst habitus . únfestiu . dáz ist affectus .

Hæc enim omnia quæ dicta sunt . hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur . et non aliter . Tísiu álliu sínt sô genámôt . táz síu ánderro sîn . táz síu sínt . náls túrh síh .

Habitus enim alicuius est habitus . et disciplina alicuius disciplina . et positio alicuius positio . Hába nemág sîn . sî ne sî eteuués hába . nóh zúht nóh sézzi . Hába íst hábamáhtigis tíngis . únde daz habe máhtiga . íst fóne hábo hábemáhtig . Sic latine dicitur . habitus habilis rei habitus est . et habilis res habitu habilis est . Zúht ist zúhtigis . Taz zúhtiga . íst fóne zúhte zúhtig . Sicut latine disciplina disciplinati disciplina est . et disciplinatum . disciplinatum est disciplina . [67.] Sézzt íst gesáztis . Táz kesázta íst fóne sézzi kesázt . Ut positio positæ rei est . et positum positione positum est .

Sed et alia similiter . s. alicuius sunt . vt affectio et dispositio . Fóne díen tûot man súmelícha conuersionem . A'nahéfteda íst ánagehâftis tíngis . Taz ánagehâfta . íst fóne ánagehéftedo ánagehâft .

Sicut et latine affectus uel affectio affectæ rei est. Affectum autem. affectu uel affectione affectum est. Affectio únde dispositio. íst ál éin. sô únsih boetius lêrit. A'bir dóh zúei participia affectus et dispositus. nehábint nîeht kelîcha constructionem. apud latinos. Sie chédint dispositus ad illam rem. affectus illa re. dispositus ad grammaticam. affectus grammatica. Uuír múgin chédin. dara zû beskériter. dara zû gehâftêr. ze grammatiche beskéritêr. ze-gramatiche gehâftêr [1]. A'ber déro díutiskûn uuírdit sâr uuéhsel. sô uuír chédên dispositus ad calorem. affectus calore. Târ múgin uuír fone béidên gelîcho chédin. uuármentêr. álde éteuuáz uuárm uuórtenêr. álde sâmo uuármdêr. Similiter dispositus ad nigredinem. affectus nigredine. suárzentêr. éteuuáz suárzêr sâmo suárztêr.

Ad aliquid ergo sunt. quecunque id quod sunt. aliorum dicuntur. uel quomodo libet. Aliter ad aliud sunt. [68.] Nû sínt îo díu ad aliquid. díu ánderro sint. táz siu sínt. álde ze ánderên éteuuîo séhent.

Ut mons magnus dicitur. ad montem alium. A'lso michel bérg kenamôt uuírdit. éin gágen ándermo. uuánda michel bérg. neist nîeht lúzzelis. núbe gágin lúzzelmo.

Magnum enim aliquid dicitur. et simile alicuius simile. et omnia talia similiter ad aliquid dicuntur. Michel únde gelîh. únde álliu sô getâniu uuórt. sint îo ad aliquid.

---

59. DE SPECIEBUS POSITIONIS.

Sunt autem accubitus e statio. et sessio positiones quædam. Táz ligin. únde daz stân. únde daz sízzen. díu sínt species positionis. A'lso dispositio íst applicatio. sô íst áber positio collocatio. E'niz íst zûo bîetúnga. únde zûo fûogi. tíz íst kestélleda únde sézzi. Tér díu species nebechénne fóne însélbên. dér bechénne síu fóne íro genere. i. positione.

Positio uero ad aliquid est. A'lso dáz genus íst. sô sínt óuh díu species. Latini chédint. statio stantis est. et qui stat. statione stat. Témo gelîcho múgin uuír chédin teutonice. Taz stân íst des stântin. únde der stânto. íst fóne stânne der stânto. Sô íst óuh légir ligentis únde sízzen sizentis. U'nde dára gágane. ligendêr únde sízzentêr. íst fóne ligenne. únde fóne sízzenne.

Iacere autem uel stare uel sedere. ipse quidem non sunt positiones. [69.] denominatiue uero ab

[1] Es steht heháftêr.

his quæ dictæ sunt positiones nominantur. Ligen. stân. sizzen. sô siu uerba sint. infinitiui modi. Tánne ne sint siu nieht positiones. siu sint genámôt fóne dien positionibus. únde bezéichenint situm náls ad aliquid.

---

60. INCIPIT QUÆRERE PROPRIUM EX CONTRARIETATE.

Inest autem et contrarietas in relatione. A'n dien relatiuis íst óuh contrarietas.

Ut uirtus uitio contrarium est. cum sit utrumque ad aliquid. A'lso túgid âchustin uuíderuuártîg íst. tánne siu béidiu sîn relatiua.

Et disciplina ignorantiæ. únde gelírnúnga únchunnûn.

Non autem omnibus relatiuis inest contrarietas. Tóh neíst iz in állên nieht geméine.

Duplici enim nihil est contrarium. neque uero triplici. neque ulli talium. Zuíuáltemo unde tríuáltemo. únde anderen sólên nemág nieht uuíderuuártîgis sîn.

---

61. DE MAGIS ET DE MINUS.

Uidetur autem et magis et minus relatiua suscipere. Nû íst óuh quís relatiua múgin uuáhsen únde suînen.

Simile enim magis et minus dicitur. et inequale magis et minus dicitur. kelichera únde úngelichera. únde úngemâzera diz tánne éniz chît man. dánne siu béidiu sîn ad aliquid.

Simile enim alicui simile dicitur. et inæquale alicui inæquale. Uuánda siu relatiua sint. pediu chît man. kelîh íst kelichemo gelîh. [70.] únde úngemâze íst éteuuémo úngemâze.

Non autem omnia relatiua suscipiunt magis et minus. Táz neíst in óuh nieht állên geméine.

Duplex enim non dicitur magis et minus duplex nec aliquid talium. Uuánda ziuuáltera únde únziuualtera nechît nîoman. nóh sólchês nieht.

---

62. QUOD NON SEMPER IDEM CASUS RESPONDEAT IN CONUERSIONE.

Omnia autem relatiua ad conuertentia dicuntur. ut seruus domini seruus dicitur. et dominus serui dominus. et duplum dimidii duplum. et dimidium dupli dimidium. et maius minore maius. et minus maiore minus. Similiter autem et in aliis. A'lliu relatiua uuérdint kespróchen gágen dien. mit tîen siu úmbe gânt. álso án dien genámdên exemplis skînet. únde állên sô getânên.

Sed casu aliquotiens differt . secundum locutionem . A'ber án demo gechôse . missehillet ófto der casus . téro conuersionis .

Ut disciplina disciplinati dicitur disciplina . et disciplinatum disciplina disciplinatum . et sensus sensati sensus . et sensatum sensu sensatum . Tíu uóre gespróchenen . séhent ze genitiuo . A'n demo úmbechêre . stât áber septimus casus . fúre genitiuum . Tés íst târ uóre gnûege geságet .

---

63. QUOMODO RELATIUÆ SUBSTANTIÆ ASSIGNANDÆ SINT .

At uero aliquotiens non uidebitur conuerti . i. non potest conuerti . nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur . [71.] hoc est . si non conuenienter ad quod de opposito suo prædicetur . Relatiuum nemág nehéinêst úmbegân . íz neuuérde uóne sinemo réht scúldigin opposito gespróchen .

Si peccet is qui assignat . U'be der misse grîfet . tér iz hína ságet . ze-démo únscúldigen . sô negât iz umbe nieht .

Ut si ala assignetur auis . non conuertitur ut sit auis alæ . A'lso der úmbegáng niomer uuâr neuuírdit . úbe man chit . fétâh fógeles . táz óuh fógal . fétachis sî .

Neque enim prius conuenienter assignatum est ala auis . Fóne díu negât iz úmbe . uuánda úbelo geuállet fóre zechédenne fétah íst fógalis . sámo so er ánderis nesi âne uógalis .

Neque enim in eo quod auis est . in eo ala eius dicitur . Uuánda in dien uuórten uétâh kespróchen neuuírdit . târa zûo séhendo . daz fogal íst .

Sed in eo quod alata est . Núbe in dien uuórten . i. tara zûo séhendo . daz er geuétahôtêr íst . Chédên sô . dóh iz kénge nesî .

Multorum enim et aliorum alæ sunt . quæ non sunt aues . Fóne díu neist nieht zechédenne . féttâh fogeles . uuánda fetâcha óuh sínt ánderro animalium . tíu uógela nieht nesint .

Quare si assignetur conuenienter . et conuertitur . Fóne díu . úbe iz réhto gespróchen uuírdet . sô gât iz óuh úmbe . Uuío sól man chéden ?

Ala alati ala est . et alatum ala alatum est . Féttâh íst îo geuéttachôtis . únde daz geuéttachôta íst fóne uéttâche geuéttachôt . [72.]

---

64. LICENTIA FIGENDI NOMINA .

Aliquotiens autem forte et nomina fingere necesse erit . si non fuerit positum nomen . ad quod conuenienter assignetur . Uuóla mág ke-

búrren . daz ióh uuílôn dúrft uuírdet . niuuen namen zeuíndenne . úbe dér êr uúnden neuuárd . zedémo iz kelímflícho gespróchen uuérde .

Ut non erit conueniens assignatio . si remus nauis assignetur . A'lso dáz úngelímflih íst . táz man chéde . daz rûoder ist îo skéfis .

Neque enim in eo quod est nauis . in eo eius remus dicitur . Uuánda dára zûo séhendo . dáz iz skéf íst . nechídit níoman daz iz sîn ruoder sî . sámo so síu zuéi îo sámint sîn .

Sunt enim naues . quorum remi non sunt . Skéf sínt cnûegiu . âne rûoder . tíu man drîbet mít scáltôn . i. conto subiguntur .

Quare non conuertitur . Nauis enim non dicitur remi nauis? Fóne díu nemág iz úmbe gân . uuánda sô getân skéf . nehéizet nîeht rûoderskef . íz héizet . scáltskéf .

Sed forte conuenientior assignatio erit . si sic quodammodo assignetur remus remitæ . aut quoquomodo aliter dictum sit . i. dictum fuerit . I'z keuállet áber báz . úbe man chît . rûoder des kerûoderôtin . álde so uuîo iz ánderis mág kespróchen uuérden .

Nomen enim non est positum . ímo neíst námo uúndenêrna .

Conuertitur enim si conuenienter assignetur . I'z kât îo dánne úmbe . úbe iz bíldlícho gespróchen uuírdet . [73.]

Remitum enim remo remitum est . Uuánda gerûoderôt . íst îo uóne rûodere gerûoderôt .

Similiter autem et in aliis . Sô uérit iz óuh án dien ánderên relatiuis substantiis .

Ut caput conuenientius assignabitur capitati . quam si animalis assignetur . A'lso báz keuállet zechédenne . hóubet tes hóubetáhten dánne animalis . Uuánda dóh iz uuâr sî . íz negát so úmbe nîeht .

Neque enim in eo quod animal est . caput habet . Nóh iz nehabit nîeht hóubet . fóne dero nôte dáz iz animal ist .

Multa enim sunt animalia capita non habentia . Animalia sínt cnûegiu houbetlôsiu .

---

65. NOUA NOMINA UNDE SINT TRAHENDA .

Sic autem facilius fortasse sumitur nomen . quibus non est positum . Nû uuâno íh sképfet man bechâmost namen . tíen er uóre geskáfen neuuás .

Si ponantur nomina . ab his quæ prima sunt . i. primitiua . et ab his ad quæ conuertuntur . U'be sîe ingeskáfen uuérdent . fóne dîen primitiuis . íh méino dien . zû dîen sîe bechêret uuérdent .

Ut in his quæ prædicta sunt . ab ala alatum . a remo remitum . A'lso

alatum uuírdet fóne ala deriuatum . únde remitum uuírdet fóne remo deriuatum .

Omnia ergo quæ ad aliquid dicuntur . si conuenienter assignentur . ad conuertentia dicuntur . A'lliu relatiua sínt tánne gespróchen ze íro gágenchértên . úbe síu réhto gespróchen uuérdent .

Nam si ad quodlibet aliud assignetur . [74.] et non ad aliud dicatur . non conuertuntur . U'be iz kespróchen uuírdet ze⌣ándermo dánne ze⌣démo scúldigen . sô negânt síu nieht úmbe .

---

66. DE INCONUENIENTIA RELATIUÆ PRÆDICATIONIS .

Dico autem . quoniam neque eorum . quæ indubitanter conuertibilia dicuntur et nomina eis posita sunt . nihil conuertitur . si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignetur . et non ad ea ad quæ dicuntur . Ferním uuóla . daz nóh téro nehéin . neuuírdet peuuéndet . tíu guisse uuéndelinga sínt . únde ín námen uúndene sínt . úbe man síu sprichet . ze⌣díen míte gâenden náls ze⌣sélben díen . ze⌣díen síu séhent .

Ut seruus non conuertitur . si non assignetur seruus domini . sed hominis aut bipedis . aut alicuius talium . A'lso seruus íst éin guissêr uuéndelíng . únde dóh nieht neuuírdet úmbe beuuéndet . úbe ér geságêt neuuírdet uuésen domini . unde ér áber geságêt uuírdet uuésen hominis . aut bipedis . Homo únde bipes . tíu gânt ío míte . So uuâr seruus íst . târ íst óuh homo . unde bipes . únde rationabile . únde risibile . únde mánigiu sô getâníu . mit téro nehéinemo neuuírdet er úmbe beuuéndet . tóh guís relatiuum st . Uuío mag tánne remus únde ala . díu ziuueligerin sínt hábin conuersionem . úbe siu neuuérdent kespróchen . ze⌣íro gegâtên . Sequitur .

Non enim conueniens assignatio . Sólih assignatio negeuállet nieht . s. pediu negât si úmbe .

---

67. ITEM DE REQUIRENDA CONUENIENTIA ASSIGNATIONIS . [75.]

Amplius . Si conuenienter assignetur quod dicitur . ad id . s. cum quo conuertitur . U'be áber dáz kespróchena . dára gespróchen . uuírdet únde gezeichénit . tára iz sól . omnibus aliis circumscriptis . i. pereuntibus quæcumque accidentia sunt . tíen míte gâendên állên uertíligôtên . relicto solo illo ad quod assignatum est . témo éinen vnuertíligôtemo zû démo iz gezéichenit íst . ad ipsum dicetur . gágen démo uuírdet iz kespróchen .

únde mit témo éinen bestât tiu relatio.

Ut si seruus ad dominum dicatur. A'lsô îo dánne nóh tiu relatio stât. úbe seruus gágen domino gespróchen uuírdet. circumscriptis omninibus quæ sunt accidentia. mit állo zegángenên dîen. tiu îmo uólgênt.

Ut esse bipedem. uel scientiæ susceptibilem. uel hominem. Alsô îmo uólgêt uuésen ménnisken únde zúibeinen. únde gelírnîgen.

Relicto uero solo domino. semper seruus ad illum dicitur. Ne bestánde seruo nieht mêr. âne dominus ze-démo íst er îo relatus.

Si uero seruus. s. e contrario non conuenienter dicatur ad id. ad quod dicitur. U'be áber dára gágene seruus kespróchen uuírdet. ze éinemo îmo úngegátemo. sô homo íst. circumscriptis aliis omnibus. ánderên dingen állên uertiligôtên. relicto hoc solo ad quod assignatus est. âne dáz eina. ze-démo er gespróchen íst. îh méino homine. non dicetur ad ipsum. [76.] ze-îmo nehábit er îo dóh nehéina relationem. A'lsô dû chiesen máht. tûe man échert sô.

Assignetur seruus hominis. et ala auis. Seruus sî hominis. unde ala auis.

Circumscribatur ad dominum esse seruum. Ferságee man seruum uuésen gespróchenen gágen domino.

Non enim seruus ad hominem dicitur. Túrh táz ne uuírdet îo seruus nieht relatus gágen homine.

Cum enim dominus non sit. seruus non est. Sô láng îo der dominus ne íst. seruus tar mite neist.

Similiter et de aui. Sô uért iz óuh úmbe auem.

Circumscribatur alatam esse. et amplius non erit ala ad aliud. Ferságe auem uuésen alatam. i. chît taz alatum nesî. nóh nîomer ala ne uuírdet relatiua. Uuîo mág?

Cum enim non sit alatum. nec ala erit alicuius. fétâh ne mág sîn. sô dér neist. tes er sî.

Quare oportet assignari ad id quod conuenienter dicitur. Fóne díu sól îo daz relatiuum gespróchen uuérden. dára iz zûo keuállet.

Et si sit nomen positum. facilis erit assignatio. Si autem non sit. fortasse erit necessarium nomen fingere. U'nde íst tér námo uundener. dára iz siet. sô íst is lieht. U'be daz neíst. sô sol man in uínden.

Si autem sic reddantur. manifestum est. quoniam omnia relatiua conuersim dicuntur. Tûot man daz. sô gânt siu grécho vmbe.

68. QUOD RELATIUA FERE SIMUL SINT.

Uidetur autem ad aliquid simul esse natura. Uuóla gelîh íst óuh relatiua iô sáment sîn.

Et in aliis quidem pluribus uerum est. [77.] I'z íst oúh uuâr án állen méistigên.

Simul enim est duplum et dimidium et cum sit duplum. dimidium est. Zuíualt unde hálblîh sínt îo sáment. únde sô daz éina íst. sô íst óuh táz ánder.

Et cum sit seruus. dominus est. Similiter autem his et alia. U'nde sô seruus íst. sô íst oúh dominus. Sô uérit iz oúh úmbe ánderíu.

Simul autem hæc auferunt se inuicem. Siu tîlegônt oúh éin ánderíu. Tíu sámint uuérdent. tíu zegânt oúh sámint.

Si enim non sit duplum. non est dimidium. et si non sit dimidium. non est duplum. U'be díz ne íst. nóh éniz ne íst. únde úbe éniz neíst. nóh tíz neíst.

Similiter autem et in aliis. quæcumque talia sunt. Sô uerít íz. án sô getânen.

69. EXCIPITUR SCIENTIA ET SCIBILE.

Non autem in omnibus relatiuis uerum uidetur. simul esse natura. Nû néist tóh nîeht uuâre gelîh álliú relatiua iô sáment sîn natûrlicho.

Scibile enim scientia. prius esse uidetur. E'r. íst táz man uuízen mág. tanne uuízentheit.

Namque in pluribus subsistentibus rebus. scientias accepimus. A'n dîen uóre uuórtenên dingin méistigên. uuúrtin sîd únsere bechénneda. i. êr uuârin álliu díng méistigíu. êr uuír íro uuúrtîn ántchúnde. A'rtes tie_man chúnnin máhtî. uuâren êr. êr mán sie chóndî.

In paucis enim uel nullis hoc quis reperiet. simul cum scibili scientiam factam. Táz kescáh nóh sélten. alde nehéinést. táz sámint témo. dáz man uuízen mág. uuízenthéit chame. U'be dér man chimeram êr dâhtâ. dâr míte uuíssa ér sîa oúh. [78.] Uuîo máhtâ er sîa aber [1] uuízen. sîd sî neuuás. Fóne díu chît er uel nullis. uuánda ér is zíuuelôt. U'be ér sia uuissi. so uuâre sî.

Amplius. Chîesen iz nóh cnôtôr.

Scibile sublatum. simul aufert scientiam. scientia uero non aufert

[1] Es steht „sîa ber".

scibile. Târ âna skînet. táz síu iô nîeht sâment nesint. uuânda úbe scibile zegât. târ mite zegât sâr scientia. zegât âber scientia túrh táz ne zegât scibile.

Nam si scibile non sit. non est scientia. Scientia uero si non sit. nihil prohibet esse scibile. U'be scibile neíst. nóh scientia neíst. Ube scientia neíst. uuóla mág tóh scibile sîn.

Ut si circuli quadratura scibilis est. scientia quidem eius nondum est. illud uero scibile est. A'lsô díu sô gehéizéna geometricalis figura. chúnne máhtig íst. tîa nîoman nóh nechân. unde sî dóh chúnnemáhtig íst. Tô aristotiles tisa scrift téta. nóh tô nechóndôn nieht geometrici geuârên. uuío mán circulum quadrato. ében michel getâte. Sîd uuárd iz funden. Uuér máhti iz âber uinden. úbe íz tîu natura nehábeti gehâltin. hinder íro? Natura hábeta iz êr. ratio uânt iz sîd. Táz íst láng ze_ságenne chît boetius. uuío man sia máchon súle. Sî uuírdet iôh dóh sô geuuórht. táz circulus únde quadratum. péidiu in éin ánderên stânt. únde iô uuéderiz ében uílo gât. uzer demo ándermo. In hunc modum.

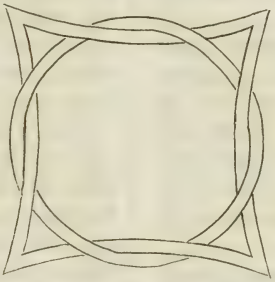

Tîu figura héizet tánne circulus quadratus.

Amplius. Animali quidem sublato. non est scientia scibilium uero plurima esse contingit. Târ scientia íst. târ íst animal. U'be scientia zegât. sô íst animal zegángen túrh táz nezegât nieht scibile. alsô numeri sínt. únde figure.

---

70. ITEM EXCIPITUR SENSUS ET SENSIBILE.

Similiter autem his sese habent et ea. quæ de sensu sunt. Sô iz ketân íst. úmbe scientiam. sô íst iz óuh ketân umbe sensum.

Sensatum enim uel sensibile priusquam sensus uidetur esse. Tés man uerstân mág séhendo.

hôrendo . stínchendo . smêchendo . crîfendo . táz ist êr . êr sélbiu uerstántnisseda .

Nam sensatum interemptum . simul interimet et sensum . Sensus autem sensatum non simul interimet . Zegânt álliu corpora . déro man uerstân mág . séhendo . crîfendo . smechendo . sezegéngent siu die quinque sensus animalium . A'ber quinque sensus zegangene . ne zegéngent álliu corpora niéht . U'be álliu corpora zegiêngin . uuâr uuârin sensus tánne?

Sensus uero circa corpus . et in corpore sunt . Sensus sint iô mit corpore . únde in corpore . s. animalium .

Sensato autem perempto . peremptum est et corpus . s. animalium . [80.] Sensatorum enim est corpus . s. illorum . Zegânt sensata . i. corporalia . só zegânt animalia . uuánda siu ín íro zalo stant . A'nderis nemáhti siu nioman séhen . únde grîfen .

Cum uero corpus non sit . s. sensatum . perimitur et sensus . Quare simul perimit sensatus sensum . Sensus uero sensatum non simul perimit . Sô gesiunlichîu nesint . sô neíst sélbiu gesíht . pediu tílegônt siu dia gesíht . kesíht ne tílegôt áber kesiunlichiu . Fóne uuiu íst taz?

Animali enim perempto . sensus quidem peremptus est . Sensatum uero erit . ut corpus calidum . dulce amarum . et alia omnia . quæcumque talia sunt . Só animal ne íst sô neíst oúh kesiht . áber gesihtígiu únde infúndenlichíu sint nóh tánne . Sô uuâr=míu sint . únde sûeziu . únde bitteríu . únde álliu dîen gelichíu .

Amplius . Sensus quidem cum sensato fit . simul enim animal fit et sensus . E'telichemo sensato íst sensus ébenált . táz sensatum íst animal . sáment témo uuírdet ér .

Sensibile uero ante est . quam esset sensus . Sô íst áber ánder sensatum únde sensibile . áltera dánne sensus . Uuéliz íst táz?

Ignis et aquâ . et alia huiusmodi ex quibus ipsum animal constat . ante sunt quam animal sit omnino uel sensus . Elementa uóne dîen animal uuórten íst . sint álteren dánne animal álde sensus .

Quare priusquam sensus sensibile esse uidetur . Fóne diu íst áltera sensibile . dánne sensus . Porphirius platonicus tér . isagogas sîd scréib tér ne iíbet imo niéht . Uuémo uuás iz sensibile chît er . dô sensus ne uuas? [81.] Fone sensu íst sensibile . uuîo mág iz áber daz sîn . êr sensus uuirdet? Elementa uuârin . mel únde ánderíu dulcia ióh amora uuârin . únde ne uuâren áber niéht sensibilia . nóh scibilia . êr sensus únde scientia châmin . Fóne diu sint álliu relatiua ébenált íro oppositis . sô imo dúnchit .

71. UERENE SIT ULLA SUBSTANTIA AD ALIQUID.

Habet autem questionem an ulla substantia ad aliquid dicatur. quem admodum uidetur. an hoc contingat. secundum quasdam secundarum substantiarum. Nû íst aber gnôto ze⌣urágênne úbe dehéin substantia ad aliquid sî. sô man uuânit únde úbe iz tóh keskéhe dehéineró déro secundarum substantiarum.

Nam in⌣primis substantiis uerum est. A'n primis substantiis fligo ih míh. tés ih ságo. Uuáz ist táz?

Nam neque totæ neque partes ad aliquid dicuntur. Nóh sîe sélben mitállo. nóh íro teil. ne séhent án ánder.

Nam aliquis homo. s. ut cato. non dicitur alicuius aliquis homo. Cato nehéizet nîomannis cato. nóh relatiue nóh possessiue.

Neque aliquis bos. s. ut est catonis. alicuius aliqui bos. Nóh catonis rínt nehéizet sîn rínt relatiue. súnder possessiue. Uuíle dû chéden relatiue catonis rínt. sô sólst tû sâr chéden. rindes cato.

Similiter autem et partes. Táz án állemo. dáz an teile.

Quædam enim manus. s. ut catonis. non dicitur alicuius quedam manus. sed alicuius manus. Catonis hánt nehéizet nieht relatiue. éin éteuues hánt. si héizet possessiue sin hánt. [82.]

Et quoddam caput. non dicitur alicuius quoddam caput. sed alicuius caput. U'nde catonis hóubet. nehéizet relatiue nieht. éin éteuues hóubet. núbe catonis hóubit possessiue.

Similiter autem et in secundis substantiis. A'lsô uerit iz in generibus et speciebus.

Atque hoc quidem in pluribus. I'z ist sô án mánegên. i. án în selben. náls án íro partibus.

Ût homo non dicitur. alicuius homo. nec bos alicuius bos. nec lignum. sed alicuius dicitur possessio. A'lsô ménnisko. únde rint. únde hólz. niehtis neist. âne in dien uuórten. dáz íz éteuues êht sî.

Atque in huiusmodi quidem manifestum est. quoniam non est ad aliquid. A'n sô getânên. ist óffen. dáz íro nehéin ne ist ad aliquid.

In aliquibus uero secundis substantiis. habet aliquam dubitationem. A'n dien partibus mág iz zuíuel sîn.

Ût caput alicuius caput dicitur. et manus alicuius manus dicitur. et singula eiusmodi. A'lsô hóubet únde hánt. únde ándere lide. éteuues héizent.

Quare. hæc esse fortasse ad aliquid uidentur. Uuánda siu éteuues héizent. pédiu sint siu gelîh tien relatiuis.

72. NON CAUTE DIFFINITA ESSE RELATIUA.

Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est. s. quam ego accepi a platone. Ube relatiuorum diffinitio. dâr uóre réhto getân ist.

Aut minus difficile. aut inpossibile est soluere. Sô íst únsémfte. [83.] alde ióh únmáhtlih zeuerságenne.

Quoniam nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur. Táz nehéin substantia ad aliquid kespróchen nesî.

Si autem non sufficienter. s. dictum est a platone. ad aliquid esse quæ hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur. Ube áber nieht negnûegta zechédenne. tíu uuésen ad aliquid. díu ánderro héizent. táz siu sint. Hic suspende uocem.

Sed sunt ad aliquid. Núbe geuuârôr díu sint ad aliquid. Quibus hoc ipsum esse est. Tien dáz essentia íst. Ad aliquid quodam modo se habere. Sih háben ze éteuuiu. Et hic suspende.

Fortasse aliquid contra ista dicetur. Sô uuírdet mág keskéhen bespróchen tíu diffinitio. Hic depone.

Prior uero diffinitio sequitur quidem omnia relatiua. Tíu álta platonis diffinitio. dia ih fóre dirro spráh tíu geréichôt ze állên relatiuis. s. kereichôt ióh férrôr.

Tamen hoc quod ea ipsa quæ sunt. s. relatiua. aliorum dicuntur. non est eis esse. quod sunt ad aliquid. Táz ióh dóh sélben diu relatiua ánderro gehéizen uuérdent. târ in diffinitione. táz né íst in nieht uuésen táz siu sint. Uuáz sint siu? Ad aliquid. Íro essentia íst. ad aliquid esse. tia negíbit in nieht mit tien uuórtin. díu platonis diffinitio. Uuánda díu dir ad aliquid nieht nesint. tíu uuérdent oúh kehéizen ánderro. alsô catonis bos tûot. Fóne díu neist táz nieht réhto genôtmezôt. id est. bene diffinitum. dés mêr álde minnera uuirdet. [84.] Nû neíst nâh tírro niuuûn diffinitione nieht ánderis relatio. âne dés éinen haba. zû demo ândermo. Idem quædam habitudo dupli ad simplum. serui ad dominum. patris ad filium.

---

73. DE PROPRIO PER QUOD EXCLUDUNTUR SUBSTANTIÆ.

Ex his ergo manifestum est. Hinnân íst óffen. Uuannan? Táz sih relatiua hábint zû éin ánderên. únde iô uuéderiz infáhet sîna essentiam. uóne démo ándermo. Uuáz íst óffen.

Quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid diffinite sciet. et

illud ad quod dicitur. diffinite sciturus est. Táz tér dáz éina uuéiz quisso. táz ánder uuéiz sámo guísso. Quod est. eorum proprium. quæ sunt ad aliquit. Táz íst íro súndera. tés ne uermissist tû án ín. Esse enim relatiuis est. ad aliquid quodam modo se habere. Palam uero et ex hoc est. Táz kíbet tíen relatiuis íro uuésen. únde dár ána. íst íro uuésen. Uuâr ána? Sih haben zu etéuuiu. Tánnân íst óffen. iô béidiu uuésen ében guissiu.

Si enim aliquis nouit quiddam. quia ad aliquid est. Uuéiz iô mán dáz éina uuésen ad aliquid. hic suspende uocem. quia pendet sensus.

Est autem esse quæ ad aliquid sunt. quomodo se habet idem ad aliquid. Sîd nû daz íro uuésen íst. uuîo daz éina sih hábe zu ándermo. taz íst interposita ratio.

Et illud nouit ad quod hoc quoquomodo se habet. [85.] Sô uuéiz er oúh táz ánder. zû démo íz íst. éteuuío hábit. per genitiuum aut per alios casus.

Si enim non nouit. omnino ad quod hoc quoquomodo se hábet. Ube er áber ne uuéiz uuára zû sih taz éina hábit.

Neque si ad aliquid quoquomodo se hábet. Sô ne uuéiz er sâr. úbe iz sih hábe ze iôuuihte.

---

74. EXEMPLUM DE PARTICULARIBUS I. FINITIS.

Sed in singulis hoc palam est. Nû íst táz óffen án dien indiuiduis.

Ut si quis hoc nouit. diffinite quia duplum est. et cuius duplum est mox diffinite nouit. Táz tér quaternarium duplum guísso bechénnet. sámo guísso bechénnet táz er binarii duplus íst.

Si uero nihil diffinitiuorum nouit. Ube ér áber án ímo nîeht quissis ne uuéiz.

Ipsum cum duplum sit. neque si est duplum omnino nouit. Sô neuuéiz er sâr. dóh er zuíuált sî. úbe er zuíuált sî.

Similiter autem et si nouit diffinite quia hoc aliquid melius est. et quo melius est nouit. Sô íst oúh táz. Uuéiz er guísso dáz tíser mán bézéro íst. sámo guísso uuéiz ér. uués bézero ér íst. A'lsô mán æneam ságet uuésen pézeren. dánne mezentium. Diffinite autem nosse necessarium est. propter hæc. s. indiuidua. A'n dien indiuiduis. íst íz penôte sús quís.

---

75. NON SIMILITER IN INFINITIS.

Indiffinite autem sciet. i. si indiffinite sciet. quia est peiore melius. Uueiz er áber æneam pézeren sô

únguisso . táz er dén nebechénnet . tés pézero ér sî .

Opinione id tale fit non disciplina . [86.] Táz ist mêr uuân . danne gelirn . únde uuizenthéit .

Non enim sciuit subtiliter . quia est peiore melior . Táz ist fóne díu . uuánda er réhto ne uuéiz . táz er bézero sî . démo uuírseren . sîd er in kezéigôn nechán .

Si enim sic contigit . nihil est peius eo . Târ bézero sô únguis ist . târ neuuírdet fúnden uuírsero .

Qua propter palam est quia necessarium est . quod quis nouerit . relatiuorum diffinite . et illud ad quod dicitur diffinite nosse . Fóne díu ist óffen . dáz penôte dér mán tér dáz éina uuéiz quisso . sámo guisso uuéiz táz ánder .

---

76. REUERTITUR AD SUBSTANTIAS .

Caput uero et manum et horum singula quæ substantiæ sunt . hoc ipsum quod sunt potest sciri diffinite . E'in hóubet . álde éin hánt . álde éin ánder lid . pechénnet mán uuóla . uuáz siu sínt . s. dâr mán siu sihet âne dén ánderen lîchamen .

Ad quod autem dicantur . non necesse est sciri . Mán ne-bechénnet áber benôte nîeht uuára íro námen séhên .

Cuius enim hoc caput . uel cuius hæc manus . non est dicere diffinite . Uuánda mán guisso niêht ne uuéiz . uués táz hóubet sî . álde díu hánt . s. úbe man dés lîchamen mêr nesihet .

Quare non erunt hæc ad aliquid . Pedíu nesínt siu ad aliquid . Uuéliu siu? Tíu membra . únde díu partes primarum substantiarum . Uuârîn síu ad aliquid . sô uuissî man sámint în . uués siu uuârîn . mán uuéiz . táz siu éteuués sínt . uuér abér dáz sî . dáz ist únguis . [87.]

Si uero non sunt relatiuorum . uerum erit dicere . quia nulla substantia relatiuorum est . Sîd partes primarum nesínt ad aliquid . niêht mêr nesínt partes secundarum . Sîd tiu ánasihtigen hóubet primarum substantiarum únsih zuíuelint uués siu sîn . uuío uílo mêr diu únánasihtigen secundarum substantiarum? Fóne díu neíst nehéin substantia ad aliquid . Uuâre sî ad aliquid . sô uuâre sî béidiu . íoh accidens . íoh substantia . dáz ist inpossibile .

Fortasse autem difficile sit . de huiusmodi rebus confidenter declarare . nisi sepe pertractata sint . I'z neuuâno oúh iêht sémfte sî . fóne sus ketânen díngen báldo ze uéstenônne . mán nebedénche siu díccho .

Dubitare autem de singulis . non erit inutile . Ube mán dár ána zûiuelôt . táz ist núzze . uuánda sô chûmet íz ze guisheite .

77. EXPLICIT .

Species huius cathegoriæ certas . aristotilis auctoritate non habemus . Plura tamen exempla dedit . ut sunt duplum ad simplum . magnum ad paruum et cætera quæ sequendo ad inueniendas species facilis uia est . Duplum namque sub inæqualitate est . Hanc primam ponamus . Est enim inæqualitas . quæ subalternum genus dicenda est . quia sub ea quinque species in arithmetica numerantur . Multiplex . superparticularis . superpartiens . multiplex superparticularis . multiplex superpartiens . [88.] Harum quoque sub se singule comprehendunt infinitas species . Nec minus ipsæ dicendæ sunt . subalterna genera . Prima multiplicis species est . duplum . deinde triplum . quadruplum . quincuplum . sescuplum . septuplum . et deinceps . quæ ad simplum omnes referuntur . Superparticularis species a sesqualtero incipiunt . qui refertur ad subsesqualterum . deinde sesquitertius ad subsesquitertium . sesquiquartus ad subsesquiquartum . et deinceps . Sic sunt et ceteris tribus generibus ad hunc modum certe species singulis uocabulis . Est quoque relatiuorum species comparatio . quæ tribus fit modis . Per comparatiuum ut maior minore . Per superlatiuum . ut maiorum maximus . Et si dicas magnorum maximus . minus tamen magni intelleguntur . Per ad prepositionem . ut magnus ad paruum . magnus rex ad regulum . Non solum autem comparamus . magnum ad paruum . longum ad breuem . sed et magnitudinem ad paruitatem et longitudinem ad breuitatem . et talia cætera . Ordo quoque relatiuorum species est . Ut primus . secundus . tertius . quartus . quintus . Ad primum enim referuntur omnes post illum sequentes . quia secundus a primo . et tertius a primo . et quartus . et quintus . a primo dicuntur et deinceps . Cognati quoque . uel coniugati . uel affines . speciem faciunt relatiuorum . Ut pater est filii . uxor mariti . frater fratris . uel sororis . auus nepotis . proauus pronepotis . [89.] abauus abnepotis . gener soceri . auunculus sororis filiæ . patruus fratris filii . consobrinus consobrini . fratruelis alterius fratruelis . sponsus sponsæ . procus procæ . riualis alterius riualis . competitor competitoris . concors concordi . socius socio . amicus amico . similis simili . æqualis æquali . par pari . affinis affini . uicinus uicino . proximus proximo . æquiuocus æquiuoco . uniuocus uniuoco . coopera-

tor cooperatori . conlactaneus conlactanei . coetaneus coetaneo . coheres coheredis . particeps participis . Eorum autem sunt . quæ ex eis fiunt . Ut concordia non concordis est . sed concordium et concordes concordia concordes sunt . Sic et societas est sociorum . et amicitia est amicorum . et similitudo similium . et æqualitas æqualium . paritas parium . affinitas affinium . et propinquitas propinquorum . uel proximorum . et æquiuocatio æquiuocorum et uniuocatio uniuocorum . et cooperatio cooperatorum . Similiter fraternitas fratrum . coniugatio coniugum . et cætera . Respondent autem sibi dissimilibus casibus . quia æqualitas dicitur esse æqualium . æquales autem . æqualitate æquales dicuntur . Idem modus est et in aliis . Discrepantia quoque uel quæ eorum sunt speciem faciunt . Ut obuius obuio . oppositus opposito . aduersus aduerso . congressor congressori . discors discordi . rebellis rebelli . renitens renitenti . dissonus dissono . inimicus inimico . impar impari . dispar dispari . dissimilis dissimili . inæqualis inequali . [90.] disiunctus a disiuncto . distans a distante . distinctus a distincto . differens a differente . dissidens a dissidente . Sunt autem eorum . quæ generantur ex eis . Ut obuiatio . non obuii sed obuiorum . et oppositio oppositorum . et aduersitas aduersorum . congressio congressorum . et discordia discordium . et rebellio rebellium . renisus renitentium . et dissonantia dissonorum . et inimicitia inimicorum . et imparitas imparium . dissimilitudo dissimilium . inæqualitas inæqualium . disiunctio disiunctorum . distantia distantium . distinctio distinctorum . differentia differentium . dissidentia dissidentium . Sic et pugna non pugnantis . sed pugnantium . et bellum bellantium . et proelium proeliantium . et certamen certantium . et contentio contendentium . et lis litigantium . disceptatio disceptantium . Omnia namque huiusmodi incorporalia . non unius partis sunt . Si autem disceptatio disceptantium est . disceptatio . etiam disceptantes . disceptatione sunt disceptantes . sic et cætera . Sunt et dignitatum nomina et officiorum . inter species relatiuorum . Ut primas primatus . princeps et principatus . rex et regnum . Nam quos regit . ipsi sunt regnum eius . Similiter prefectus et prefectura . uel prefectus et suffectus . preses et presidatus . presul et presulatus . consul et consulatus . censor et censura . pretor et pretura . ædilis et ædilitas . dux et comes . prepositus et subiectus . magister et discipulus . imperator et imperium . nam cæsar et augustus . agnomina sunt . i. propria nomina . ab euentu tracta . [91.]

tribunus et tribunatus . dictator et dictatura . Namque dictatura dictatoris dictatura est . dictator autem dictatura dictator est . ita et in cæteris . Sunt et possessiua quæ respiciunt ad genitiuum primitiui . et cum eo conuertuntur . Ut meus est semper mei . et noster est nostri . euandrius euandri . regius est regis . ciuilis est ciuium . fraternus est fratrum . diuinus est diuini uel dei . Qui enim est nostri . s. seruus . est et nostri . Et qui est nostri . s. seruus est et nostri . Nostri possessorem significat . noster possessionem . sic et in cæteris . Hæc et donatus in pronomine ad aliquid esse testatus est . Uerbalia quoque transitiua . speciem relatiuam faciunt . Deriuantur autem uerbalia nomina a uerbis transitiuis . Ut . s. doceo illum . uideo illum . sentio illum . laudo illum . colo illum . diligo illum . capio illum . scio illum . cædo illum . honoro illum . credo illi . indulgeo illi . permitto illi . medeor illi . tego illam rem . rego illam rem . tutor illam rem . recordor illam rem . incipio illam rem . intellego illam rem . inuenio illam rem . Horum uerbalia diriguntur semper eodem modo . ut uerba ab agentibus inpatientes . et non sua dicuntur esse . sed aliorum in quos transeunt . Est enim sicut disciplina disciplinati . ita et doctrina docti . potius quam docentis . et sensus sensibilis rei . et laus laudabilis rei . et cultura cultæ rei . et dilectio dilectæ rei . et captio captæ rei . et scientia scibilis rei . et cæsura cæse rei . et honor honorabilis rei . et credulitas credibilis rei . et indulgentia indultæ rei . et permissio permisse rei . [92.] et medela remediabilis rei . et tegmen tectæ rei . et regimen uel regula regularis rei . et tutela tutatæ rei . et recordatio recordate rei . inceptio inceptæ rei . susceptio susceptæ rei . intellectus intellectæ rei . inuentio inuentæ rei . Sunt similiter quæ speciem faciunt relatiuam . illa uerbalia . quæ non transeunt . ad alias personas . sicut nec uerba a quibus deriuantur . Intransitiua enim uerba sunt . Ut uiuo . spiro . dormio . sterto . sudo . frigeo . caleo . ualeo . mereo . torpeo . gaudeo . madeo . rideo . laboro . langueo . doleo . deficio . sedeo . sto . curro . orior . morior . Intransitiua quoque sunt eorum uerbalia . quia uita uitalis rei est uel uiuentis . spiritus spiritalis est uel spirantis . dormitus dormientis . stertio stertentis . sudor sudantis . frigus frigidi . calor calidi . ualitudo ualidi . quamuis per contrarium dicatur . ualitudo infirmi . meror mesti . torpor torpidi . risus risibilis . gaudium gaudentis . mador madentis . labor laborantis . languor languidi . dolor dolentis . defectus deficientis . sessio sedentis . statio stantis . cursus currentis . ortus orientis . mors mor-

tui. Quod si dixeris calidus. frigidus. mestus. languidus. torpidus. quæ de affectionibus sunt. qualia nuncupanda sunt. non relatiua. scias a genere species habere. ut sint utriusque cathegoriæ. Namque aristotiles affectionem quæ genus est. caloris et frigoris. et talium. utrique prædicamento. i. qualitati. et ad aliquid. æque supposuit. [98.] Sic et ipse stationem. sessionem. et accubitum. relatiua esse dixit secundum genus suum quod est positio. Infinita quoque. et illa quæ præscianus uocat diuidua. inter has species sumuntur. Infinita sunt ut qualis. talis. quantus. tantus. quot. tot. Diuidua sunt ut quisque. singuli. uter. uterque. alteruter. ambo. bini. terni. centeni. plures. pauci. Conuertuntur autem quædam. ad dissimiles casus. Est enim uterque duorum. et duo sunt utroque. Sic et alteruter. duorum dicitur alteruter. et duo alterutris duo esse dicuntur. Similes autem casus seruant. cum dicimus. ambo duobus sunt ambo. et duo ambobus sunt duo. Item dissimiles sunt. ad hunc modum. Singuli plurium sunt singuli. plures autem singulis plures sunt. Bini. terni. centeni. plurium parium sunt. sicut mille sunt. et duo uel decem milia. Et plures pares. singulis paribus sunt. sicut singuli pares sunt. bini. terni. centeni. Nam et plures. comparatiuam relationem habent ad paucos. et pauci ad plures. Item quisque plurium est quisque. et plures quibusque plures sunt. Item qualis alicui est qualis. Propterea qualis tali qualis est. et talis quali talis est. Similiter quantus tanto. et tantus quanto. et quod tot. et tot quot. Ad hunc modum et cætera Patronomica etiam quis dicat si esse ad aliquid? Quid est enim eneades. nisi filius æneæ? Filius autem æneæ. non diceretur. nisi pius diceretur. pater æneas. Propterea horum relatiuorum prædicatio noua inuenienda est. Ut dicamus. pater æneas est æneadæ. et eneades est patris enee. et pater athlas est athlantidis. et athlantides est patris athlantis. In hunc modum. et cætera. Forte et aliæ species reperiuntur. eorum quæ sunt ad aliquid. [94.]

---

78. INCIPIT DE QUALI ET DE QUALITATE.

Qualitatem uero dico. secundum quam quales dicimur. Uuiôlichi héizo íh nâh téro uuír gehéizin uuérden uuiôliche. in latina lingua sô boetius lêrit. kibet quale sînen nâmin qualitati. áber qualitas. negibit íro nâmin quali. Iustus héizit quale. sô tuôt oûh iustitia.

A'ber iustitia heizit qualitas . iustus nemág sô niêht héizin .

Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur . Qualitas íst mánigfalte .

Et una quidem species qualitatis . habitus dispositioque dicuntur . Ein sláhta qualitatis héizit hába . ióh peskérida .

79. DE HABITU .

Distat autem habitus dispositione . quod permanentior et diuturnior est . Hába íst féstera ióh uuirigôra . dánna beskérida sî .

Tales uero sunt scientiæ uel uirtutes . Sólchero uésti sínt chúnna únde túgede .

Scientia enim uidetur esse permanentium . et eorum quæ difficile mouentur . Chúnna sínt iôh uuirig . únde infárent mánne unsámfto .

Ut si quis uel mediocriter scientiam sumat . A'lsô dáz únsámfto inférit mánne . úbe er ieht ióh zeméze gelírnêt .

Nisi forte grandis permutatio facta sit . i. nisi grandis euersio mentis fiat . Sînis sínnis neuuérde míchel uuéhsel getân .

Uel ab egritudine . uel ab aliquo huiusmodi . Fóne siechelhéite álde uóne ételîchero geskíhte . A'lsô démo mán geskáh . fóne démo solinus ságet . ter nâh súhte ánderis síndis kenésenêr . nóh sînis námen uuóla négehúgita . [95.]

Simul autem et uirtus ut iustitia et castitas . et singula talium . non uidentur posse moueri neque facile permutari . Sámint chúnnôn sint íz túgede . sô réht íst . unde uúrebúrt . únde dîen gelîchiu tiu samfto ne múgen . eruuégét . únde géuuéhselôt uuérden .

80. DE AFFECTIONE .

Affectiones uero dicuntur . quæ sunt faciles et cito permutatiles . A'na-uúndeda . únde ánachóminina héizent . tiu únuéste sínt . únde síh snéllo uuéhselont . tîe hîez er uóre dispositiones .

Ut calor et frigiditas . et egritudo . et sanitas . et alia huiusmodi . A'lso uuármî . unde chálti . siechi únde gesúndi . únde dîen gelîchíu .

Afficitur enim quodammodo circa eas homo . Ter ménnisko uuírdet échert fóne in geánauúndôt .

Cito autem permutatur . E'r uuírdet íro áber snéllo indânôt .

Et ex calido frigidus fit . et ex sanitate in egritudinem transit . U'nde uuírdet er nâh uuármi chált nâh kesúndedo síeh .

Similiter autem et in aliis . Sô uérit íz óuh in ánderên dîen gelîchen .

Nisi forte in his quoque contingat . per temporis longitudinem in naturam cuiusque transferri . Síu nebeginnên oúh fóre áltî . an éteuuémo geuéstenôt uuérden .

Et insanabilis . uel difficile mobilis existat affectus . Uńde ímo díu sô getâna ánachómeni . úbel sî zegebûezenne . únde ába ze néménne .

Quæ iam quilibet habitudinem uocet . Uńde man sia bedíu héizen múge hába .

---

81. QUID INTERSIT INTER HABITUM ET AFFECTIONEM .

Manifestum est autem quoniam hæc uolunt habitudines nominari . quæ sunt diuturniora uel difficile mobilia . Nû skînet táz tíu mít réhto héizent hábâ . tíu uuírîg sínt . únde únsámfto abagánt .

Namque in disciplinis non multum renitentes . i. non memoriter tenentes . sed facile mobiles . i. obliuiosos . dicunt habitum non habere . Tîe âgezelen . án díen bûochen . chédent sie âne hába sîn .

Quamuis sint ad disciplinas . peius meliusue dispositi . Tóh tára zûo éine sîn báz keánaleitot dánne ándere .

Quare differt habitus dispositione . quod hoc quidem facile mobile est . illud uero diuturnius et difficile mobile . Fóne díu skéidet sih hába . uóne beskérido . dâr ána . dáz sî stâtera íst .

---

82. NON CONUERTI HABITUM ET DISPOSITIONEM .

Sunt autem habitus etiam dispositiones . dispositiones uero non necesse est habitus esse . Hába sínt iò beskérida . áber beskérida . nesínt niêht iò haba .

Qui enim retinent habitum . et quodammodo dispositi sunt ad ea . quæ habent . uel peius . uel melius . Tie dír hábint tie sínt tára zûo beskérit táz sie hábint . álde uuóla . álde úbelo .

Qui autem dispositi sunt non omnino retinent habitum . Tîe áber beskerit . únde beskíbet sínt zû éteuuíu tîen ne íst íz sâr dés mézis nîeht hába . Uńs uuírdet cnûoiz kespírre . íoh peskérit . táz uuír dóh niêht ne uólle hábeên .

II.

Áliud uero genus qualitatis est . Tíu ánderíu slâhta qualitatis íst .

Secundum quod pugillatores . uel cursores . uel salubres , uel insalubres dicimus . Nâh téro uuír némên fûst=chémfen únde strít=lóupfen . álde gánze alde úngánze .

Et quæcunque simpliciter secundum potentiam naturalem uel inpotentiam dicuntur. U'nde álliu diu dir be⌣únscúldin genámot uuerdent. áfter máhte álde áfter únmáhte. âne tât.

Non enim quod sunt dispositi aliquo modo unum quodque huiusmodi dicitur. I'n negibet mán niêht tîe námen. dúrh táz sie dára zû beskîpte sîn. únde án⌣dero tâte skînên.

Sed quod habeant potentiam naturalem. uel facere. quod facile. uel nihil pati. Súnder dáz sie máht éigin. únde in gelâzen sî. dáz. únde dáz sámfto zetûónne. álde siêh.[1] únde siêh zésînne.

Ut pupillatores uel cursores dicuntur. non quod sint dispositi. sed quod habeant potentiam hoc facile faciendi. A'lsô die genémmit uuérdent chnút≠telchémfen. unde strit≠lóupfin tîe íz nîo netâten. únde áber uuola tuôn máhtîn.

Sanatiui autem dicuntur. eo quod habeant potentiam naturalem. ut nihil a quibus≠libet accidentibus patiantur. U'nde áber ándere gánze kehéizen uuérdent túrh táz sie dia uésti hábint. táz in⌣ána≠uállúngâ niêht neuuégên sô urôst. únde hîza íst. únde slége.

Egrotatiui uero quod habeant inpotentiam. nihil patiendi. U'nde úngánze héizent. tîe nore sêr hálzi. niêht fertrágen nemúgen.

Similiter autem his et molle et durum se habet. Tîen íst kelîh. uuélh. únde hérte.

Durum enim dicitur. quod habeat potentiam non citius secari. Táz héizét hérte. dáz únspûetigo mág ingúnnen uuérden.

Molle uero quod eiusdem ipsius habeat inpotentiam. [98.] Táz íst uuélh. dáz unmáhtîg íst. téro sélbûn únspuête.

Tertia uero species qualitatis est. passibiles. qualitates. uel et passiones. Tîu drítta sláhta qualitatis. héizet passibilis qualitas. unde passio. Tîe námen lêrit er únsih hína uúrder ze⌣zuéin uuîsôn uernémin.

Sunt autem huiusmodi. ut dulcedo. et amaritudo. et austeritas et omnia his cognata. Tîe sínt íz. suôzi. pitteri. eíueri. únde álliu dîen gelêgeníu.

Amplius autem. I'z sínt oûh andere.

Calor. et frigus. et albedo. et nigredo. Uuármi únde urôst uuîzi únde suárzî.

Et quoniam hæ qualitates sunt. manifestum est. Nû íst táz óffen. dáz tîsiu qualitates sínt.

Quæcunque enim ista susceperint. qualia dicuntur secundum se. Fóne díu íst íz offen. uuánda án

[1] Freier raum in der handschrift.

dîen síu sínt. tiu héizent túrh síh qualia.

Ut mel dulce dicitur. quoniam suscipit dulcedinem. A'lsô hónang suêze héizit. uuánda díu suêzi în îmo íst.

Et corpus album eo quod albedinem suscipiat. U'nde álsô snê uuizer héizet. uuánda ér dîa uuîzi án îmo habit.

Similiter sese habet etiam in cæteris. Sô íst íz oúh án dîen ánderên.

---

83. QUOD NON UNO MODO PASSIBILES QUALITATES ET PASSIONES DICANTUR.

Passibiles uero qualitates. et passiones dicuntur. s. dulcedo et calor. et omnia ad gustum uel ad tactum pertinentia. non quod ea. s. corpora. quæ susceperint illas passiones. aliquid patiantur. Tíse qualitates nehéizent nîeht pedíu passibiles. nóh pedíu passiones. táz tíu corpora án dîen sie sínt. fóne în iêht tóleên.

Neque enim mel idcirco dulce dicitur quoniam aliquid passum sit. [99.] Hónang nehéizet nîeht túrh táz sûeze. táz íz sînero sûezi iêht infínde.

Nec aliquid aliud huiusmodi. Nóh tero sámelîchôn corporum nehéin. i. quæ ad gustum pertinent.

Similiter autem his et calor. et frigus. s. quæ ad tactum pertinent. passibiles. qualitates dicuntur. non quod ipsa. s. corpora quæ susceperint ea. aliquid passa sint. sed passibiles qualitates dicuntur. quoniam singulum eorum. i. ipsorum corporum. quæ dicta sunt. perfectiua sunt passionis. secundum sensus. Nóh oúh uuármi únde châlti. nehéizent nîeht pedíu passibiles qualitates. táz íro iêht infínden. díu íro corpora. án dîen síu sínt. uuánda díu súnna neinfíndet nîeht íro hêizi. nóh taz îs sînero châlti. súnder uuír infínden íro. U'nserên sensibus sínt síu máchárra dolungo.

Mel uero per se passionem efficit secundum gustum. et calor secundum tactum. Chórondo infíndên uuír des hónangis suêzî. crífendo infíndên uuír dés zánderin héizî.

Similiter autem et aliæ. Sô tûont oúh úns tólunga ándere qualitates. tísên gelîche. U'nde fóne díu súlin uuír héizin díse passibiles qualitates. únde díse passiones. tôlemáchîge qualitates.

Albedo autem et nigredo. s. quæ ad uisum pertinent. et alii colores. non similiter his quæ dicta sunt passibiles qualitates dicuntur. Uûizî únde suarzî únde ándere uáreuua. nehéizent nîeht tísên gelîchô passibiles qualitates.

Sed hoc quod ipse innascuntur ab aliquibus passionibus. Sîe héi-

zent túrh táz sô . uuánda sie uuérdent fóne dólúngôn. [100.]

84. SIGNUM UNDE COLORES FIANT.

Quoniam ergo sunt per aliquam passionem multæ colorum mutationes . s. manifestum est. Uuír séhên óftô . dáz sih fáreuuâ uuéhselônt . fone ételîchero dólungo .

Erubescens enim aliquis . rubeus factus est . et timens pallidus . et unum quodque talium . s. contingit passione . Mán irrôtêt óftô uóne scámo . únde irbléichêt uone uórhtôn . U'nde ál démo gelîh . s. chúmet iô fóne dólungo .

Quare uel si quis naturaliter aliquod talium passionum passus est . similem colorem oportet eum habere . Fóne diu mûoz oúh ter sámelîcha uáreuua háben démo natûrlîcho iéht sóleês kescáh .

Quæ enim affectio nunc ad uerecundiam circa corpus facta est . et secundum naturalem affectionem . eadem fiet affectio . ita ut naturaliter et color similis sit . Tíu ánachómeni . mánne geskíhet fóne scámôn . tiu geskíhet imo óuh natûrlîcho êr er gebóren uuérde . sô hárto . dáz er oúh natûrlicho sô uáre uuérde .

Quæcunque igitur talium casuum ab aliquibus passionibus difficile mobilibus . et permanentibus principium sumpserint . passibiles qualitates dicuntur. Sô uuélche sô getâne geskíhte . s. sô uáreuuâ sint únde ánderiu mâl . fóne dehéinên dólungôn . stétigên únde uuírigên díe héizent iô passibiles qualitates .

85. INUETERATOS COLORES QUALITATES ESSE.

Siue enim secundum naturalem substantiam . pallor aut nigredo facta est . qualitates dicuntur . quales enim secundum eas dicimur . U'be uóne ánabúrte . pléichi álde súarzi geskihet . táz sint qualitates . [101.] únde héizên uuír nâh ín quales . i. pléiche álde suárze .

Siue propter egritudinem longam . aut propter æstum . aut aliquid tale . uel nigredo uel pallor contingit . et non facile preterit . et in uita permanet . qualitates et iste dicuntur . similiter . Quales et secundum eas dicimur . A'lde úbe iz keskihet . fóne áltero súhte . álde uóne hízzo . únde iz tánne uuérêt . únde án-demo skînet . táz sint óuh qualitates . únde héizên iô uuír nâh ín quales .

86. MOMENTANEOS AUTEM COLORES NON ESSE QUALITATES.

Quecunque uero . s. mutationes . ex his quæ facile soluentur . et cito

transeuntes fiunt . passiones dicuntur . Só uuélche uuéhsela áber úns késkéhent . téro díe síh sámfto gélóubent . únde spuêtigo zegânt . tie héizent passiones . i. tolunga . s. álso óuh tolunga héizent . scáma únde uórhta . fóne díen sie uuérdent .

Non enim dicimur secundum eas quales . Táz íst fóne díu . uuánda uuír nâh ín quales ne héizên .

Neque enim qui propter uerecundiam rubeus factus est . rubeus dicitur . Uuánda dér dúrh scáma irrótêt . tér nehéizet niêht túrh táz rótendêr .

Nec cui pallor propter timorem uenit . pallidus est . Nóh tér uóne uórhtôn bléichêt . ne íst úmbe dáz niêht iô bléih .

Sed magis . s. dicendus est . quod ad aliquid passus sit . Uúir súln mêr chéden . ér uuárd pléih . ér uuárd rôt .

Quare passiones huiusmodi dicuntur . qualitates uero minime . Fóne díu héizent sîe dólunga . náls uuîolichîna .

87. ANIMÆ QUOQUE INUETERATAS PASSIONES ESSE QUALITATES .

Similiter autem his et secundum animam passibiles qualitates et passiones dicuntur . [102.] Náh tísên qualitatibus des líchamen . héizent oúh tie qualitates téro sêlo .

Quæcunque enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus fiunt . qualitates dicuntur . So uuéliu díng mánne geskéhent sâr ánderô gebúrte . táz héizent qualitates .

Ut dementia uel ira . et alia huiusmodi . A'lsô sinne=lôsî íst . álde zórnmuôtigî . únde díen gelichú .

Quales enim secundum eas dicimur . Qualitates héizent sie . uuánda uuír nâh ín quales héizên .

Idem iracundi et dementes . Zórn=muôtige . únde sínnelôsê .

Similiter autem et quecunque alienationes non naturaliter . sed ab aliquibus casibus factæ sunt . difficile prætereuntes . et omnino inmobiles etiam huiusmodi qualitates sunt . U'be óuh nâh téro gebúrte . uóne dehéinên geskihten mánne únsinnigîna chóment . stétige únde uuírige . táz sínt iô sô sámo qualitates .

Quales enim et secundum eas dicimur . Táz skînet târ ána . uuánda uuír oúh nâh tien héizen quales .

88. MOMENTANEAS AUTEM ANIMÆ PASSIONES NON ESSE QUALITATES .

Quæcunque enim ex his quæ citius pretereunt fiunt . passiones dicuntur . A'ber díe muótegîna . die

snéllo zegânt . tîe héizent érchert tôlúnga . únde stúngeda .

Ut si quis contristatus iracundior sit . A'lsô dáz héizet . ube mán geléidegôter . eteuuáz sih pilget .

Non enim dicitur iracundus . qui in huiusmodi passione . iracundior est . sed magis aliquid passus . Tér sih sô bilget . ter nehéizet úmbe dáz niêht âbólgigêr . mán sól cheden . ér uuás erbólgen . únde zórneg . [103.]

Quare passiones huiusmodi dicuntur . qualitates uero minime . Fóne díu héizent táz . uuórtene stúngedâ . náls uuónente uuôlichîna . Tîe sô uerlóufeten passiones sint téro cathegoriæ . tîu pati héizet . álso óuh álliu participia passiua sint .

IIII.

Quartum uero genus qualitatis est forma . et circa aliquod constans figura . Tîu uíerda slâhta qualitatis íst . tîu getât . únde dáz pílde . dáz án iô uuélemo dínge íst .

Amplius autem ad hæc . Fernîm nóh hára zû . s. núaz pîlde sî .

Rectitudo uel curuitas . et quicquid his simile est . Táz íst créhti . álde chrúmbî . únde dáz tîen gelîh íst . sô slímbî íst . únde scrégehôri .

Secundum enim unum quodque eorum quale quid dicitur . Nâh tiên állên chît man quale .

Triangulum enim uel quadratum esse quale quod dicitur . et rectum aut curuum . Triscôziz álde uierscoziz . héizet uuíolih iz sî . únde geréhtiz . álde chrúmbez .

Et secundum figuram uero unum quodque quale quod dicitur . Únde nâh sînemo bilde . héizet uuíhtelîh quale .

---

89. QUÆ FALSO UIDEANTUR ESSE QUALIA .

Rarum uero . et spissum . et asperum . et lene . putabuntur quidem qualitatem significare . Skêterèz únde gedrúngenez . rûoz únde slêhtiz uuânent sîe qualitatem bezéichenen [1] .

Sed aliena huiusmodi putentur esse a diuisione quæ circa qualitatem est . Mán sól siu dóh uuânen úngehaftîu dîen speciebus qualitatis . tîu án íro geskídôt sint .

Quandam enim positionem quodammodo uidentur partium utrimque monstrare . Síu zéichenint uuío téilelîh lige . an demo corpore . náls uuíolih iz sélbez sî .

Spissum quidem est . eo quod partes sibi ipse propinque sint . Íz

[1] Es steht „bezéinenche“ und am rande ist eingekratzt „bezeichen“.

íst fóne díu gedrúngen. [104.] dáz sîniu téil în⌣sélbên náhô ligent.

Rarum uero. quod distent a se inuicem. Skéteriz. táz síu în sélbên uerro ligent.

Et lene quidem. quod in rectum sibi partes iaceant. Ú́nde slêht. fóne diu. dáz sîniu téil ében hô ligent.

Asperum uero. quod hæc quidem pars superet. illa uero sit inferior. Rûoz fóne díu. dáz éin téil gât hôor. ánder téil níderôr. Sîd táz sô íst. sô sínt siu ad aliquid. álsô oúh íro genus íst positio.

---

90. EXPLICIT DE QUARTA SPECIE.

Et fortasse alii quoque appareant qualitatis modi. Nieht né íst ze⌣uerchúnninne [1]. núbe oúh ánderíu qualitatis species síh óugên.

Sed maxime dicuntur. hæ qualitates. Tíse sínt tóh tie géngesten.

---

91. QUALIA DENOMINATIUA DICI.

Itaque sunt quæ prædicta sunt. Nû sínt íz tîe uóre geságeten.

Qualia uero quæ secundum hæc denominatiue dicuntur. Unde sínt táz íro qualia. díu uóne in gespróchen únde genámôt uuérdent.

Ut a candore candidus. et a gramatica cramaticus. et iustitia iustus. Álsô uuîzêr uóne uuîzî. gramátichare uóne gramátiche. réhtêr uóne réhte. genámote sínt.

Similiter et aliis. Sô uérit íz oúh án ánderên. i. sô uuerdent îô quales. kenámôt fóne qualitatibus.

---

92. EXCIPITUR.

In aliquibus uero. s. qualibus eo quod non sint posita qualitatibus nomina. non contingit ea quæ dicuntur ab eis. denominatiue dici. A⁶ber dánne uúndene nesínt tîen qualitatibus. tánne neuuérdent oúh niêht fóne în geskáfôt tîe námen dero qualium.

Ut cursor aut pugillator. qui secundum ualitudinem naturalem dicuntur. [105.] a nulla qualitate denominatiue dicitur. Álsô déro námo niêht kescáfôt neíst fóne qualitate. tîe áfter máhtin genémmet uuérdent loúpfen únde chémpfin.

Non enim posita nomina sunt ualitudinibus. secundum quas isti quales dicuntur. Táz íst fóne díu. uuánda nehéine námen nesínt tîen máhtin uúndene náh tiên sie genámôt sint.

---

[1] Aus „uerchúnnénne“ verbessert.

Sicut in disciplinis . secundum quas uel pugillatores . uel palestrici secundum affectionem dicuntur . Sô âber démo liste ist fóne dés pégúnste . únde uóne dés áneuuírtedo . die scúldigen uéhtârra . únde ríngârra héizent .

Pugillatoria enim disciplina dicitur . Tér geuôbto list héizet latine pugillatoria .

Quales uero ab his denominatiue hi qui afficiuntur dicuntur . Tánnân scáfônt sih téro námen . die în uôbent .

---

93. ITEM EXCIPITUR .

Aliquando autem et posito nomine . s. qualitatis . denominatiue non dicitur . quod secundum eam quale dicitur . Ióh táz keskihet . táz tíu qualitates námen hábit . únde dóh íro quale uóne íro genámot neíst .

Ut a uirtute studiosus . A'lsô îligêr uóne túgede íst . únde dóh náh íro nehéizet .

Uirtutem enim habendo . studiosus dicitur . sed non denominatiue a uirtute . Sélbûn dîa túged hábendo . héizet er îlig . tóh neíst sîn námo niêht nâh íro namen geskáfôt .

Non autem in plurimis hoc tale est . In únmánigên uíndet mán dóh tíu úngelîchî .

Quæ ergo dicuntur . aut denominatiue . a prædictis qualitatibus dicuntur . aut aliquo modo aliter ab eis . Tíu iô qualia héizent . téro námen sínt fóne qualitatibus geskáfôt . [106.] álde éteuuío gespróchen uóne în . âne skáfúnga [1] .

---

94. INCIPIT QUERERE PROPRIUM EX CONTRARIETATE .

Inest autem et contrarietas secundum quod quale est . i. secundum qualitatem . A'n qualitate uuirdet ouh fúnden contrarietas .

Ut iustitia iniustitiæ contraria est . et albedo nigredini . et alia . A'lsô réht uuíderuuártîg íst únréhte . únde uuîzî déro suárzî . únde ánderiu .

Similiter autem . et ea quæ secundum eas . s. qualitates . qualia dicuntur ut iniustum iusto . et album nigro . Tíu fóne în gespróchen uuérdênt . tíu sínt sámo uuíderuuártîg . A'lsô únréhtez réhtemo . uuîziz suárzemo .

Non autem in omnibus hoc est . I'z negeskihet tóh niêht in állên qualitatibus .

Rubeo et pallido . aut huiusmodi coloribus qualitatibus existentibus . nihil est contrarium . Rôtemo únde bleíchemo . únde sólên uárcuuôn

[1] Verbesserung aus „scáfúnga."

iô sámo guissên qualitatibus . neíst niêht uuíderuuártîgis .

95. SUB UNO SEMPER GENERE CONTRARIA STARE .

Amplius . Ferním oûh ánder .

Si ex contrariis unum fuerit quale . et reliquum erit quale . U͂be zuéio contrariorum dáz éina quale íst . táz ánder sô sámo íst . Sicut est iustitia iniustitiæ contrarium . A͂lsô án dîen skînet .

Quale autem est iustitia . quale igitur et iniustitia . Táz éina íst quale . i. qualitas . sô sámo íst táz ánder .

Hoc palam est proponenti . alia prædicamenta ex singulis . s. cathegoriis . Táz uuírdet sâr démo skîn . [107.] dér fone állên cathegoriis . fûre zíhet anderiu exempla .

Nullum igitur . aliorum prædicamentorum aptabitur . i. opponitur iniustitiæ . Nehéin uuidersácho . neuuírdet târ uúnden iniustitiæ .

Neque quantitas . neque ad aliquid . neque ubi . nec omnino aliud quicquam nisi quale . Nóh quantitas . nóh nehéin ánder prædicamentum . ne uuérit síh iniustitiæ . âne iô qualitas . i. iustitia .

Sic et in aliis quæ secundum quale . Sô uérit íz oûh ánderên qualitatibus .

96. QUOD ET MAGIS ET MINUS RECIPIAT QUALITAS .

Suscipit autem qualitas et magis et minus . Album enim magis et minus . alterum altero dicitur . et iustum alterum altero magis et minus . Qualia ládent síh âna úngelîcho íro qualitatem . súmiu mêr súmiu mín . A͂lso éin réhtera íst . tánne ánder . uuánda íz án ímo mêr réhtis hábit . U͂nde éin uuîzera . dánne ánder . uuánda án ímo mêr uuîzi íst .

Sed et ipsa crementum suscipiunt . Ióh síu sélben . uuáz sint túrh síh .

Cum candidum namque sit . amplius contingit candidum fieri . Uûiz uuírdet uûizera .

97. EXCIPITUR .

Non tamen omnia . sed plura . I͂z netuônt niêht álliu dîu qualitatis sint . mánigiu tuônt íz .

Iustitia namque a iustitia . si dicatur magis et minus . potest quilibet ambigere . Uúanda úbe sélbiu iustitia . uuáhse álde suíne dés mág mán zuîuelôn .

Similiter et in aliis affectibus . Sô mág mán oûh zuîuelôn án ánderên hábôn .

Quidam enim dubitant de talibus . Cnuêge zuîuelônt ís .

Iustitiam namque a iustitia . non multum aiunt magis et minus dici .

[108.] nec sanitatem a sanitate. Sie uerságent sélben día iustitiam mêrhéite únde minnerhéite. únde sanitatem. Uuánda bristet réhte. sô neíst íz réht. Ír̃st íz úbere. sô ne íst íz áber réht.

Minus autem habere alterum altero. sanitatem aiunt. et iustitiam minus. alterum altero habere. Téro qualium súmelichiz. iéhent sie min gánzi. únde min réhtis háben. dánne dáz ánder. i. úngánzera uuésen únde únréhtera.

Sic autem et grammatica. et alii affectus. non recipiunt magis et minus. Sed tamen ea quæ secundum eos affectus dicuntur. indubitanter recipiunt magis et minus. A'lsô iustitia únde sanitas síh uuérrint conparationis. sô tuôt oúh grammatica. únde sô tuônt álle hábâ. A'ber díu qualia. díu uóne in gespróchen uuérdent. tíu hábint comparationem.

Grammatitior enim alter ab altero dicitur. et iustior et sanior. Táz skînet târ ána. dáz éinêr réhterô. únde gánzero. únde gramatichis chúnnigôro. gehéizen uuírdet. tánne ánderêr.

Sic et in aliis. Sô íst íz oúh án ánderên disen gelîchên.

---

98. ITEM EXCIPITUR.

Triangulus uero et quadrangulus. non uidetur magis minusue suscipere. nec aliquid aliarum figurarum. A'ber dríórtêr. únde uierórtêr. nemág éinêr nieht mêr sîn. dánne ánderêr. nôh nehéin pildis kescáft hábendêr.

Quæcunque diffinitionem trianguli recipiunt et circuli. omnia similiter triangula uel circuli sunt. [109.] So uueliu iô drîscôzis. únde ringis nôt=méz infángen habint. tíu sint oúh penôte drîscôze únde ringa.

Eorum uero quæ non recipiunt. nihil magis alterum altero dicitur. Tíu íro nôt=méz nehábint téro nehéin ne íst mêr. dáz siu sint danne ánderiz.

Nihil enim quadratum magis quam parte altera longior figura circulus est. E'ben láng sîtiu uiera. neist nieht mêr circulus. dánne díu dír únében lánge sîta hábit.

Nullam enim recipit circuli rationem. Ír̃o ne uuérder negât indía zála dis circuli.

Simpliciter autem. A'ber óffene ze-ságênne. Si utraque non recipiunt huius propositi. uel circuli rationem. non dicetur alterum altero magis. U'be íro neuuéder. ringis nôt=méz nehábit. sô ne héizet oúh neuuéder mêr ring. dánne daz ánder.

Non ergo omnia qualia recipiunt magis et minus. Fóne díu nesínt nieht álliu qualia mêr únde

mín . i. non omnia recipiunt comparationem .

99. QUID SIT EI PROPRIUM .

Horum itaque quæ prædicta sunt . nihil est proprium qualitatis . Téro uóre námdôn nehéin . ne íst ureíche qualitatis .

Simile autem et dissimile secundum solas dicitur qualitates . Kélîh únde úngelîh . uuérdent fóne qualitate éigen=afto gespróchen . [110.]

Simile autem alterum alteri . non est secundum aliud . nisi secundum id quod quale est . Éin gelîh ándermo . neuúrdet niêht fóne ánderen dingen gespróchen . âne uóne quali .

Quare proprium erit qualitatis . secundum eam simile et dissimile dici . Fóne díu íst qualitatis tíu súndera . fóne íro gelîh . únde úngelîh ze_chédenne .

100. RATIO DE COMMUNIONE CATHEGORIARUM .

At uero non decet conturbari . ne_quis nos dicat . i. reprehendat . de qualitate propositionem facientes . multa de relatiuis interposuisse . Nû zímet tiên lectoribus in gûotemo ze_sînne . nîo íro nehéin únsih nein=chúnne . ze êrist fóne qualitate erhéuen . únde áber dárnâh gnûogez fóne relatiuis ságen .

Habitus enim et dispositio horum quæ ad aliquid sunt esse dicebantur . Tés fúrhto íh fóne díu . uuánda habitus únde dispositio . hína ze_relatiuis kezélet uuúrtin . únde mán íro ánderêst hiêr geuûog .

Pene enim in omnibus talibus genera ad aliquid dicuntur . Sîe súlen uuízen . dáz genera qualitatis . alméistîg sînt ad aliquid .

Nihil autem horum quæ singularia sunt . Táz nesînt áber niêht íro species .

Nam cum disciplina genus sit . ipsum quod est alterius dicitur . Alicuius enim disciplina dicitur . Disciplina uuánda sî genus íst . pedíu íst sî ad aliquid . E'teuués íst . iô disciplina .

Eorum quæ singularia sunt . nihil ipsum quod est alterius dicitur . [111.] I'ro specierum nehéinez nechît man éteuués sîn .

Ut grammatica non dicitur alterius grammatica . nec musica alicuius musica . A'lsô nîoman nechît relatiue éteuués grammatica éteuués musica .

Sed forte secundum genus . et hæc ad aliquid dicuntur . Ut grammatica dicitur alicuius disciplina . non alicuius grammatica . Táz genus ána séhendo . mág mán uuóla chêden . grammatica íst éteuués kelîrn . E'r nechídet niêht éteuués grammatica .

Et musica alicuius disciplina . non alicuius musica . Sô mág ér

oúh chéden . musica íst éteuués kelírn . náls éteuués musica .

Quapropter quæ per se quidem singularia sunt . non sunt ad aliquid . Pediu nesínt tíu species keskidotíu ad aliquid . tóh síu án demo genere úngeskídotíu sîn . ad aliquid .

Dicimur enim . quales . secundum singula . Táz skînet târ ána . táz uúir quales héizên nâh tîen speciebus .

Hæc enim et habemus . Sîe sínt únsere hába .

Scientes enim dicimur . quod habemus singulas scientias . Uuir héizên chúnnige . fóne dero hábo dero specierum .

Quare hæc erunt etiam qualitates quæ singillatim sunt . secundum quas et quales dicimur . Fóne diu sínt tíu species qualitatis . nâh tîen uuír óuh héizen quales .

Hæc autem non erunt eorum . quæ sunt ad aliquid . A'ber ad aliquid ne sínt síu nîeht .

Amplius . Fernim nóh táz . [112.] Si contingat hoc ipsum quale . et relatiuum esse . nihil est inconueniens in utrisque generibus annumerare . Keskíhet óuh éin uuórt péidiu bezéichenen . qualitatem íoh ad aliquid . sô ne uuírret tir nîeht táz sélba ze⌣zéllenne . ze⌣béidên cathegoriis .

---

101. DE FACERE ET PATI .

Recipit autem facere et pati contrarietates . et magis et minus . Tíu dir bezechenent túon álde dólên . diu sínt ofto éin ánderên uuíderuuártig . Ú'nde mág uuérden îo uuéderes . mêr íoh mín .

Calefacere enim ad frigidum facere contrarium est . et calidum fieri ad frigidum fieri . et delectari ad contristari . Uuármin únde chuelin . sínt uuíderuuártig . sô sínt óuh uuármen . únde châltên . frô sîn . únde léideg sîn .

Sed et magis et minus . Sô uuírdet óuh án în . mêr únde mín .

Calefacere enim magis et minus est . et calefieri magis et minus . et contristari magis et minus . Mán mág uuóla uuármin mêr íoh mín . únde uuármên . mêr íoh mín . únde trûrên mêr íoh mín .

Recipit ergo magis et minus facere et pati . Fóne diu íst uuâr . táz tûonnes únde dólennis . mêr únde minnera sîn mág .

Pro his itaque tanta dicantur . Fóne în sî is sus cnûege .

---

102. DE SITU .

Dictum est autem et de situ in his quæ ad aliquid sunt . quia denominatiue a positionibus dicitur . [113.] Fóne ad aliquid ságendo . uuárt

oûh keságêt . táz tiu uerba sedere . únde stare . díu situm bezéichenent . kespróchen sínt fóne nominibus . sessio . statio . díu positionem bezéichent .

---

103. DE QUANTO . ET UBI . ET HABERE .

Pro reliquis autem . quando . et ubi . et habere . eo quod manifesta sunt . nihil de eis aliud dicitur . quam quæ in principio dicta sunt . Fóne uuénne . únde uóne uuâr . únde uóne hábenne . neíst niêht nû ze⌣ságenne . uuánda síu sémfte sínt . âne dáz fóre geságet íst . Uuáz íst táz ?

Quia habere quidem significat calciatum esse . armatum esse . Táz ána háben . bezeichenet keskûhen uuésen . álde gesáreuuit uuésen .

Ubi uero . ut in loco . Uuâr bezéichenet . in uuélero stéte .

Quando . ut quo tempore . Uuénne . in uuélemo zíte .

De propositis itaque generibus quæ dicta sunt . suffíciunt . Fóne dîen generibus . íh pedêh ze-ságenne . hábo ih cnûoge gesaget .

---

104. QUOD MODIS OPPOSITA DICANTUR .

Dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter . Ze⌣uîer uuîsôn chît man éin gágen ándermo gestéllit uuérden .

Aut ut ad aliquid . A'lde sô díu gágensíhtigen .

Aut ut contraria . A'lde sô díu uuíderuuártigin .

Aut ut habitus et priuatio . A'lde sô hába únde dárba .

Aut ut affirmatio et negatio . A'lde sô néin únde íáh . [114.]

Opponitur autem unum quodque istorum . Tírro îo-gelîh uuírdet ingágen stéllet .

Ut sit figuratim dicere . Mít exemplo ze⌣ságenne .

Ut relatiua . Sô relatiua tûont .

Ut duplum dimidio . So zuíualt íst témo hálblîh .

Ut contraria . Sô uuíderuuártigiu tûont .

Ut malum bono . A'lsô úbel íst kûotemo .

Ut secundum priuationem et habitum . Sô man chît hába únde dárba .

Ut est cæcitas uisui . A'lsô blíndi íst temo kesíune .

Ut affirmatio et negatio . Sô uéstenúnga únde loúgen tûont .

Ut sedet . non sedet . A'lso díu sínt . sízzet . ne-sízzet .

---

105. DE RELATIUIS.

Quæcunque igitur ut relatiua opponuntur. Tíu relatiue gágen stéllet uuérdent.

Ea ipsa quæ sunt. oppositorum dicuntur. Tíu héizent ánderro.

Aut quomodolibet aliter ad ea. A'lde éteuuío séhent siu zu ín.

Ut duplum dimidii ipsum quod est alterius dicitur. A'lsô ziuuált éteuués zuíuált héizet. táz íz íst.

Alicuius enim duplum dicitur. I'z sól îo benôte héizen zuíualt. tánne des hálbin⌣téiles si.

Sed et disciplina disciplinato tanquam relatiua opposita est. Lêra íst óuh gágen stéllit temo gelêrtin. sámo zu ímo séhentíu.

Et dicitur disciplina ipsum quod est disciplinati. únde dáz tíu lêra íst. táz uuírt kehéizen des kelêrtin.

Sed et disciplinatum ipsum quod est. ad oppositum dicitur. i. ad disciplinam. A'lso uuírdit óuh táz kelêrta hína gespróchen. ze⌣sînero gágenstáltûn lêro.

Disciplinatum enim aliquem dicimus disciplina disciplinatum. [115.] Uuánda uuír héizên îo den gelêrtin fóne dero lêro gelêrtin.

Quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid. Tíu îo mit témo námin déro gágensihte gágenstáltiu héizent.

Ipsa quæ sunt aliorum dicuntur. Tíu sínt iô ánderro. táz siu sínt.

Aut quomodocumque ad inuicem. A'lde éteuuío séhent siu zéinen ánderên.

---

106. DE CONTRARIIS.

Illa ergo quæ ut contraria. Tíu áber dûrh uuíderuuártigi héizent opposita.

Ipsa quidem quæ sunt. nullomodo ad se inuicem dicuntur. Tíu neséhent nîeht zu éinên ánderên. án diu dáz siu sint. siu séhent mêr fóne éinên ánderên.

Neque enim bonum mali dicitur bonum. sed contrarium. Uuánda nîeman nechît. táz gûota íst tes úbelin gûota. er chît iz ímo sî uuíderuuártîg.

Neque album nigri album. sed contrarium. Nóh ér ne chît. taz uuíza íst tes suárzen uuîza. ér chît iz ímo sî uuíderuuártîg.

Quare differunt hæ contrarietates a se inuicem. Fóne diu sínt contraria geskéiden.

---

107. DE DIFFERENTIA CONTRARIORUM. I. MEDIUM HABENTIUM ET NON HABENTIUM.

Quæcumque uero contrariorum talia sunt. Tíu contraria sólih sínt. ut alterum ipsorum necessarium est

inesse . in quibus nata sunt fieri . et de quibus prædicantur. Táz éin uuéderiz benôte ána ist . tîen siu geslâht sint únde uóne dîen man siu sprîchet .

Nihil eorum medium est. Tîu nehábint nehéin medium .

Quorum uero non est necessarium alterum inesse . Téro áber éin uuéderiz ána benôte neíst .

Horum omnium est aliquid medium omnino . Téro állero íst îo ételih medium . [116.]

---

108. EXEMPLA DE NON HABENTIBUS MEDIUM .

Ut languor et sanitas in corpore animalis naturam habet fieri . A'lso sîechelhéit únde gánzi lébendên corporibus kesláht íst .

Et necessarium est alterum esse in animalis corpore . uel languorem uel sanitatem . U'nde îo benôte sôl éinuuéder sîn án des lébentin lîchamin . sîechi álde gesúndeda .

Sed et par et impar de numero prædicatur . Sô uuírdit óuh fóne dero numero gespróchen kerád únde úngerád .

Et necessarium est alterum in numero esse . aut habundans i. imparem . aut perfectum . i. parem . U'nde íst iô diu numerus úber slâhentîu álde géebenôtîu .

Et nihil est in medio horum . neque inter languorem et sanitatem . neque inter habundantem et perfectum . U'nde nîeht neuíndist tû únder gánzemo únde únganzemo . únebenemo únde ébenemo .

---

109. EXEMPLA DE HABENTIBUS MEDIUM .

Quorum uero non est necesse alterum inesse . eorum est aliquid medium . Téro aber éin uuéderiz penôte ána neíst . tîu hábint medium .

Ut nigrum et album in corpore naturam habet fieri . A'lso corpori geslâht íst . uuîz únde suárz uuérden .

Et non est necessarium . alterum horum esse in corpore . U'nde dóh nehéin nôt neíst . éinuuéder ímo ána uuésen .

Non enim omne aut album aut nigrum est . Uuánda uuîz álde suárz îo gelîh corpus neíst .

Sed et prauum et studiosum prædicatur quidem et de homine et de aliis multis . [117.] Cûot únde úbel chît man óuh fóne ménniscôn únde fón ánderên díngin .

Sed non est necessarium alterum horum inesse aliis . de quibus prædicatur . U'nde neíst tóh nehéin nôt íro éin uuéder súmelichên ána uuésen .

Non enim omnia uel praua uel studiosa sunt. Uuánda dingelîh nieht penôte neist úbel álde gûot.

Et est horum medium. Pediu hábint siu medium.

Albi quidem et nigri. fuscum et pallidum et quicunque sunt alii colores. Suárzis únde uuîzis media sint. pléih únde sát crâ únde álle ándere uáreuuâ. s. ut rubrum uiride. flauum. furuum. uenetum. fuluum. croceum. i. rôt cruêne. fálo. salo. cra. cóltfáro. chrûogfaro.

Praui uero et studiosi. A'ber úbelis. unde cûotis medium íst.

Quod neque prauum neque studiosum est. Táz neuuéder neíst cûot nóh úbel. Táz héizent stoici indifferens. álso rîhtûm íst únde skôni. Tíu sô getânin uuóltôn sîe hábin fúre neuuéder.

In aliquibus itaque nomina sunt his quæ media sunt. In sumelîchên contrariis sint námin fúndene íro mediis.

Ut albi et nigri. fuscum et pallidum. A'lsô dien mediis suárzis únde uuizis sint. pléih únde crisil.

In aliquibus autem nomina quidem in medio assignare idoneum non est. In sumelichên íst úmbechâme íro mediis námin ze-gébenne.

Sed per utrorumque summorum negationem quod medium est determinatur. Núbe diu ûzeren ferságendo. uuírdet íro medium geóuget.

Ut quod neque bonum neque malum est. neque iustum neque injustum. A'lsô diu námelôs sint. tíu ne-uuéder sint cûot. nóh úbel réht nóh únreht. [118.]

---

110. DE HABITU ET PRIUATIONE.

Priuatio uero et habitus quidem circa idem aliquid. ut uisio et cecitas circa oculum. Hába únde dárba uuírt éteuuâr ána gespróchen. álso gesíune únde blíndi án demo oúgen gespróchen uuírt.

Uniuersaliter autem dicere est. in quo nascitur habitus fieri. circa hoc dicitur priuatio. utrorumque eorum ordine. A'llelicho ze-ságenne. sô uuâr ána diu hába uuírt. tar ána uuírt óuh tiu dárba áfter íro béidero órdeno. dáz chît. áfter déro órdeno íro béidero zîtes. uuánda sô is únzît íst. sô nesol man neuuéder spréchen.

Priuari autem tunc dicimus. unum quodque habitus susceptibilium. Dárbên chédên uuír iógelîchiz tero hábemáhtigôn. tanne.

Quando in quo natum est habere nullomodo habet. Tânne dáz nehábit. táz háben sólta.

Edentulum enim dicimus. non qui non habet dentes. nec cecum qui non habet uisum. Uuír ne-

héizen tén nîeht âfter réhtemo gechôse zánelôsen . dér zéne nehábit . nóh tén blinden tér óugen nehábit .

Sed qui quando contingit habere non habet . Núbe dén . dér sie nehábit . sô ér sie hábin sólta .

Quedam enim ex generatione sunt . quæ neque dentes . neque uisum habent . Súmelîchiu sint tíu uóne ánabúrte . zéne nehábint . nóh óugen .

Sed non dicuntur edentati . neque cæci . Ûnde dóh nehéizent . zánelos . nóh plint . Uuér mág héizen hólz únde stéin âfter rédo zánelôs únde hârlos . únde plint . únde tôt . [119.] Nîouuiht neist tôd . âne dáz iû lébeta . nóh plint . âne dáz iû óugen hábeta . âlde háben sólta . nóh hârlôs . nóh zánelôs . âne dáz siu háben sólta . únde áber nehábit .

---

111. OPPOSITA SUB OPPOSITIS ESSE . ET NON CUM EIS IDEM SIGNIFICARE .

Priuari uero et habere habitum non est habitus et priuatio . Târbên únde éteuuáz hábin . dáz neist nieht hába únde dárba .

Habitus enim est uisus . priuatio uero cæcitas . kesíune íst hába . priuatio uero cæcitas . Plíndi ist tárba . s. des kesíunis .

Habere autem uisum non est uisus . nec cæcum esse cæcitas . Hábên gesíune . táz neíst kesíune . nóh plint uuésen plíndi .

Priuatio enim est quedam cæcitas . Plíndi . dáz íst dárba .

Cæcum uero esse priuari . non priuatio est . Plint uuésen . dáz íst dárbên . náls darba .

Nam si idem esset cæcitas . et cæcum esse . utraque de eodem prædicarentur . Ûbe éin uuâre . blíndi únde blint uuésen . sô uuúrtîn siu uóne éinemo dínge gespróchen .

Nunc uero minime . Nû neíst tés nieht .

Sed cæcus dicitur homo . cæcitas uero homo nullo modo dicitur . Uuánda der mán héizet plíndêr . nals áber blíndi .

Opposita autem etiam hæc uidentur . i. priuari et habitum habere . tamquam priuatio et habitus . Oúh sint hábên únde dárbên . sámo hárto opposita . sô sélbiu hába únde dárba .

Modus enim oppositionis idem est . [120.] Íst ter sélbo modus . táz chît . tísiu oppositio íst álsô getân . sô diu uórdera .

Nam sicut cæcitas uisui opposita est . sic cæcum esse et uisum habere oppositum . Uuánda álso diu blíndi demo gesíune gágen stéllet íst . sô íst óuh plint uuésen . únde geséhen .

---

112. DE SUBHABITU . ET SUBPRIUATIONE . SIMILIS RATIO .

Non est autem . neque quod sub affirmatione et negatione iacet . affirmatio et negatio . Táz óuh liget únder uéstenúngo . únde únder lóugene . táz neist nieht sélbiu diu uéstenunga . nóh sélber der lóugen .

Affirmatio namque . oratio est affirmatiua . s. ut sedet . Féstenúnga dáz ist éin uéstenîg réda .

Et negatio oratio negatiua . s. ut non sedet . Únde lóugen . ist éin lóugenîg réda .

Horum uero quæ sub affirmatione et negatione sunt . nulla est oratio . Tíu únder dîen zuéin rédôn sint . s. ut sedere . non sedere . Tíu nesint nieht reda .

Concedantur autem etiam hæc esse opposita alterutris tamquam affirmatio negationi . Nù iéhên óuh tíu uuésen opposita éin ánderên . álsô lóugen únde uéstenúnga sint .

Nam in his oppositionis modus idem est . Íst îo der eino modus oppositionis .

Sicut enim affirmatio aduersus negationem opposita est . ut quod sedet ei quod non sedet . Álso uéstenúnga gágen stéllet íst lóugene . sô dáz ist . sizzet nesizzet .

Sic et res quæ sub utroque posita est . i. sedere ad non sedere . Sô íst óuh táz únder in béidên stât . ih méino sízzen . unde dára gagene nesízzen .

---

113. AD ALIQUID DISCERNITUR . AB HABITU ET PRIUATIONE .

[121.]

Quoniam autem priuatio et habitus non sic opponuntur ut ad aliquid . manifestum est . Uuír uuízzen dáz hába únde dárba . nieht sólih gágen stélle nehábint sô ad aliquid .

Non enim dicitur hoc ipsum quod est oppositi . Táz éina nehéizet nieht tes ánderis .

Uisus enim non est cæcitatis uisus . Uuánda diu gesíht neist tero blindi .

Nec alio ullo modo ad ipsum dicitur . Nóh ze-ánderro uuîs neuuírdet si kespróchen ze-íro .

Similiter autem neque cæcitas dicitur cæcitas uisionis . sed priuatio uisionis . Tána mêr neuuírdet plíndi gehéizen gesiúnis plíndi . núbe darba gesíunis .

Cæcitas uero uisionis non dicitur . kesíunis plíndi nechît nîoman .

Amplius . Fernîm îo nóh .

Ad aliquid omnia reciprocatiue dicuntur . Álliu ad aliquid uuérdent kespróchen áfter úmbegánge .

Quare cæcitas si esset . eorum quæ ad aliquid sunt . utique et conuerteretur . Úbe óuh tánne blíndi uuâre ad aliquid sô hábeti si úmbegáng .

Neque enim dicitur ad illud ad quod dicitur si non conuertitur. Úbe si úmbe negât. sô neuuírdet si óuh nieht gágen sihtîgo gespróchen zu⌣démo si gespróchen uuírdet.

Neque enim dicitur uisus cæcitatis uisus. Uuánda nîoman nechît kesíune íst tero blíndi gesíune.

---

114. HABITUS ET PRIUATIO DISCERNUNTUR A CONTRARIIS.

[122.]

Quoniam autem neque ut contraria opponuntur ea quæ secundum priuationem et habitum dicuntur. ex his manifestum est. Uuîo úngelîcho óuh contrariis hába únde dárba sîn gespróchen. táz keóffenont tîsiu uuórt.

Quorum enim contrariorum nihil est medium. Téro contrariorum diu medium nehábint.

Necesse est in quibus nata sunt fieri. aut item quibus prædicari. alterum ipsorum inesse semper. Sól iô daz éina benôte ána uuésen dien. án dien siu múgen uuérden. únde uóne dien uuír siu múgin spréchen.

Horum enim nihil est medium. quorum alterum necessarium erat inesse susceptibili. Uuánda diu nehábint medium. téro îo daz éina benôte sól ána uuésen demo hábemáhtîgen.

Ut in languore et sanitate. et habundanti et perfecto. A'lso iz íst in síechi. únde in gánzi únde in únébenemo íoh ébenemo.

Quorum uero aliquid est medium. numquam necessitas est omni esse alterum. Tíu áber medium hábint. tîen neíst nehéin nôt hértôn ána uuésen.

Neque enim necesse est omni susceptibili. candidum uel nigrum esse. neque frigidum. uel calidum. Uuánda nehéin nôt. neíst corpori. dáz iz uuîz alde suárz sî. chált álde uuárm.

Horum autem medium aliquid nihil prohibet esse. I'z mág áber ételih sîn déro. díu únder zuískén stant.

Horum autem erat aliquid medium. quorum non erat necessarium alterum inesse susceptibili. I'z sólta óuh penôte sîn daz mitta. tô iz tero ûzerôn neuuéder uuás.

Preter quibus naturaliter unum inest. [123.] A'ne díu lazo ih fóre dîen natûrlîcho îo daz éina ána íst. ána daz ánder.

Ut igni calidum esse et niui candidum esse. A'lsô uíure héizi. únde snéuue îo uuîzi ána íst.

In his autem et determinatiue necessarium alterum esse. et non alterutrum contingit. A'n dísên geskíhet iô guíslîcho ána uuésen daz éina âne hérta.

Non enim possibile est ignem frigidum esse. neque niuem nigram.

Uuánda uíur nemág chált sîn . nóh snê suárz .

Quare omni quidem susceptibili . non est necessarium alterum inesse . Pediu neíst nehéin nôt állen corporibus daz éina ána uuésen . âna uuéhsel .

Sed solis quibus naturaliter unum in-est . Núbe échert tîen daz éina geslâht íst .

Et his determinate unum non alterutrum contingit . Ú́nde dîen daz éina guísso únueruuéhselôt íst .

In priuatione uero et habitu nihil horum quæ dicta sunt uerum est . Tés álles ne geskihet nieht in hábo únde in dárbo .

Nec enim semper susceptibili necessarium est alterum eorum inesse . Uuánda dáz íst sâr ein úngelîchi . táz íro corpori daz éina îo benôte ána neíst . Uuío mág ?

Quod enim nondum habet naturam ad uidendum . Éin uuélf taz nóh únzítig íst zeséhenne .

Neque cæcum neque uisum habens dicitur . Táz ne heizet óuh nóh neuuéder . plínt nóh keséhende .

Ideoque non erunt hæc contrariorum . quorum nihil est medium . [124.] Pediu nesínt nieht tísiu gelîh tîen contrariis . tíu âna medium sínt .

Sed neque quorum est medium . Nieht kelícheren nesínt siu . dîen medium hábentên .

Necessarium enim est omni susceptibili alterum eorum inesse . Uuánda éin uuéder sô hába sô dárba sól îo án demo corpore sîn .

Quando enim natum fuerit . ad habendam uisionem aut cæcum aut habens uisionem dicetur . So iz érist zítîg uuírdet zeséhenne . sô héizet iz sâr . plínt álde geséhende .

Et horum non interminate alterum . sed alterum contingit . s. determinate . Ú́nde nieht únguisso daz éina . núbe guisso geskihet éin uuéderiz .

In contrariis autem quibus est medium . numquam necessarium fuit omni alterum esse . sed quibusdam et his determinate unum . Áber in dien contrariis tíu medium hábint . neuuírdet nieht penôte daz éina uúnden in állên . núbe échert in súmên . únde óuh taz éina mit quissemo námin . s. sô díu héizi íst án demo uúire .

Unde palam est quia secundum neutrum modum tamquam contraria opposita sunt ea quæ secundum priuationem et habitum opponuntur . Tánnân skínet táz hába únde dárba án íro gágen-stélledo . neuuédermo modo contrariorum gelîh nesínt .

Amplius . Síu skéident sih óuh ze-ánderro uuís .

In contrariis quidem existente susceptibili . possibile est in alterutrum fieri mutationem . Án éinemo líchamen mág hért uuéhsel uuérden dero contrariorum . [125.]

Nisi alteri naturaliter unum insit . ut igni calidum esse . I'mo nesî échert taz éina geslâht . sô uûire îst hizza .

Namque quod sanum est . possibile est languere . et candidum nigrum fieri . et ex studioso prauum . et ex prauo studiosum possibile est fieri . A'ber gesúnde uuírt sîeh . únde uuîz . suarz . cûot úbel . úbel gûot .

Prauus enim ad meliores exercitationes deductus . et ad doctrinas . uel ad modicum aliquid proficiet . ut melior sit . Id est quamuis procliuior est semita a bono ad malum . et difficilis transitus a uitiis ad uirtutem . non tamen est impossibile . quemlibet peccatis obnoxium . per confabulationem sapientum . et quandam boni consuetudinem paulatim ad meliora procedere donec ad perfectionem conscendat . Scádel ménnisco ze⌣frómôn únde ze⌣lêro gezôhter . kerúcchet îo be⌣déro uuîlo só uílo . dáz er bézero uuírdet .

Si uero semper uel modicum crementum sumpserit . palam est quia aut perfectæ . mutabitur . aut satis multum crementum sumat . U'be er îo éteuuáz zû léget tánnân uuírdet er éin uuéder uílo gûot . álde uuóla gûot .

Si enim bene mobilior ad uirtutem fiet . uel quodcunque crementum sumpserit a principio . U'be er uuóla uáhet ze-túgede . álde er sih zu êrist ieht pézerôt .

Ex hoc etiam uerisimile est . amplius eum sumere crementum . Tánnân mág man în uuânen óuh férrôr gerúcchen . [126.]

Et hoc dum semper sit . perfecte in contrarium habitum restituetur . U'nde dáz îo ána tuêndo . chúmet er in ándere chúst .

Nisi forte tempore suspensum sit . I'z neuuérde únder=nomen . únde uóne díu ze⌣lêibo uuérde .

Uerum in priuatione et habitu . possibile est mutationem in alterutrum fieri . In hábo únde in dárbo mág uuóla uuérden uuéhsel . des éinen în daz ander . Et habitu in priuationem fit mutatio . a priuatione uero in habitum inpossibile est . Ter uuéhsel mág uuérden fóne hábo în dárba náls áber uóne dárbo în haba .

Neque enim cæcus factus . rursus uidet . Uuánda erblíndetêr . nîo dára nâh neuuard keséhentêr .

Neque cum esset caluus . rursus comatus est factus . Nóh chálo uuórtenêr . neuuárd ánderêst keuáhsêr .

Neque cum esset sine dentibus . dentes ei iterum orti sunt . Nóh zánelôs uuórtenêr ánderêst nezânta .

115. AFFIRMATIO ET NEGATIO . DISCERNUNTUR A CÆTERIS .

Quæcumque uero tamquam affirmatio et negatio opposita sunt . palam est . quia nullo prædictorum modo opposita sunt . Nû íst guís . táz áber lóugen únde uéstenúnga . ín sélbên gágen stéllet nesínt . nâh téro uuísûn dero ánderro .

In solis enim istis necessarium est semper . aliud quidem eorum uerum esse . aliud autem falsum . An disên éinên . íst iô daz éina uuâr . daz ánder lúgi .

---

116. CONTRADICTIO DIC A CONTRARIIS. [127.]

Neque enim in contrariis necessarium est semper . alterum uerum esse alterum falsum esse .

---

117. CONTRADICTIO DIC' AB AD ALIQUID .

Neque in his quæ ad aliquid sunt .

---

118. CONTRADICTIO DISCERNITUR AB HABITU ET PRIUATIONE .

Neque in habitu et priuatione . A'n dien érerên drín modis . neuindet nioman uuâr nóh lúgi .

Ut sanitas et languor contraria sunt . et neutrum neque uerum est . neque falsum est . Similiter autem et duplum et dimidium . tamquam relatiua opposita sunt . et non est eorum neque uerum neque falsum . Sed neque ea quæ secundum priuationem et habitum sunt . sicut uisio et cecitas . Tísiu drîu exempla sínt âne lóugen . únde âne uéstenúnga .

Omnino autem eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur . nihil neque uerum neque falsum est . Porro omnia quæ dicta sunt . sine complexione dicuntur . A'lliu éinlúzziu uuórt . nesínt neuuéder uuâr nóh lúgi . Tísiu nû gespróchenen exempla . sínt álliu éinlúzziu . sô dáz íst sanitas . languor . U'nde duplum dimidium únde cæcitas uisus .

---

119. DE COMPLEXIM DICTIS OPPOSITIS .

Sed et maxime uidebitur hoc tale contingere in his quæ secundum complexionem contraria dicuntur . A'llero guissôst múgen dóh keskéhen . uuâr únde lúgi in contrariis . Uuénne íst táz? Sô man síu sprichet zesámine geléitero uuórto .

Sanum namque esse socratem . ac languere socratem . contrarium est . A'lso dáz nû in zesámine ge-

légetên uuórten contrarium íst . sîeh uuésen socratem . únde gesúnde uuésen socratem . [128.]

Sed neque in his contrarium est . semper alterum uerum aut falsum esse . Ióh nóh tánne . neíst nîeht iô daz éina uuâr . daz ánder lúgi . E'teuuénne mág iz sîn .

Cum enim sit socrates . erit aliud quidem uerum . aliud autem falsum . Tia uuíla er lébet . sô íst taz éina uuâr . daz ánder lúgi .

Cum uero non sit . ambo falsa sunt . So uuénne ér neíst . sô sínt síu béidiu lúgi .

Neque enim languere neque sanum esse . uerum est . cum ipse socrates omnino non sit . Uuîo mág er gesúnde . álde siéh sîn . tánne ér sélbo neíst ?

In priuatione uero et habitu cum non sit . neutrum uerum est . Cum sit non erit alterum uerum . In hábo únde in dárbo . úbe ér neíst . uuîo mág tánne uuâr sîn teuuéder ? Táz íst tîen contrariis kelîh . U'nde úber íst . taz éina dóh uuîlon uuâr neíst . Táz íst áber úngelîh ten contrariis .

Habere namque uisum socratem . ad id quod est cæcum esse socratem . oppositum est . sicut priuatio et habitus . Socratem geséhen . álde socratem plínt uuésen . táz íst oppositum dero hábo . únde dárbo .

Et cum sit . non necessarium est . alterum uerum uel falsum esse . U'nde ímo lébendemo neíst nehéin nôt ein uuésen uuâr . daz ánder lúgi .

Cum enim nondum natus est habere . utraque falsa sunt . et uisum eum habere . et cæcum eum esse . E'r sînemo zîte . sínt péidiu lúgi . socratem geséhen . íóh plínt uuésen .

In affirmatione autem et negatione semper siue non sit . siue sit . aliud quidem erit falsum . aliud autem uerum . A'ber uéstenôndo . [129.] únde lóugenendo . socrates sî . álde nesî . uuírdet îo daz éina uuâr . daz ánder lúgi .

Languere namque socratem et non languere socratem . cum ipse sit . palam est . quia alterum eorum uerum . alterum autem falsum est . Tero zúeio . socratem sîechelôn únde nesîechelôn . únz er íst . uuírdet éin uuâr . daz ánder lúgi .

Et cum non sit similiter . U'nde so er neíst . sô sámo .

Languere et enim cum non sit . falsum est . non languere autem uerum . Siechên dóh er nesî . dáz íst kelógen . Nesîechên íst uuâr .

Quare in his solis proprium erit . semper alterum eorum uerum . semper alterum falsum esse . quæcunque tamquam affirmatio et negatio opposita sunt . Fóne díu íst îo daz éina uuâr . daz ánder lúgi . dánne néin únde iáh . éin ánderên begágenent .

120. HUCUSQUE DE DIFFERENTIIS OPPOSITORUM. SEQUITUR ADHUC DE CONTRARIIS. QUOD ALIQUANDO QUÆ MALA SUNT. SIMUL MALIS ET BONIS. CONTRARIA SINT.

Contrarium autem est bono quidem ex necessitate malum. U'bel íst îo benôte uuíderuuártîg cûote.

Hoc autem palam est. per singulorum inductionem. Táz skînet sâr fóne éinzên gegébenên exemplis.

Ut sanitati languor. et iustitiæ iniustitia. et fortitudini debilies. A'lso sîechelhéit íst kesúndedo. únde únreht réhte. únde uuéichi dero stárchi.

Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium. et aliquando malum. A'ber úbel íst uuîlôn gûot uuíderuuártîg. uuîlôn éin ánder úbel.

Egestati enim cum sit malum. superabundantia contrarium est. cum etiam ipsa sit malum. [130.] Kéisen únde úrgúse. sínt uuíderuuártîg. únde béidiu dóh úbel.

Sed in paucis hoc tale quilibet inspiciet. s. ut malum malo sit contrarium. Séltenôr uíndet man dáz éin skádo sî ándermo uuíderuuártîg.

In pluribus uero semper malum bono contrarium est. O'ftôr íst úbel guôte uuíderuuártîg.

121. NON SICUT RELATIUA SEMPER SIMUL ESSE CONTRARIA.

Amplius. Contrariorum non necessarium est si alterum sit. et reliquum esse. Férním oúh. táz éin contrarium uuóla uuésen mág. s. in corporibus. âne daz ánder.

Sanis namque omnibus. sanitas quidem erit. languor quidem non erit. Uuánda án állên ganzên. íst kesúndeda. âne sîechelhéit.

Similiter autem cum omnes sint albi. álbedo quidem erit. nigredo non erit. U'nde dâr sie álle uuíz sínt. álso álbize. târ neíst nehéin suárz.

Amplius. Ferním nóh.

Si socratem sanum esse ad id quod est socratem languere contrarium est. U'be uuíderuuártîg íst. ten mán gesúnde uuésen. únde sîeh uuésen.

Cum non sit possibile utraque simul esse eidem. Sîd siu ímo béidíu nemúgen sáment ána sîn.

Non erit possibile. cum alterum contrarium sit. et reliquum esse. Sô íst únmáhtlîh. târ daz éina íst taz ánder dáz imo uuídere íst. sáment ímo dâr uuésen.

Cum enim sit socratem sanum esse. Sô sócrates gesúnde íst.

Non erit languere sanum socratem. [131.] Sô nemág er gesúndêr. sîeh uuésen.

122. QUIBUS INESSE POSSINT CONTRARIA.

Palam uero est quia et circa idem aut specie aut genere. naturam habent fieri contrarietātes. A'n dien múgen uuérden contrarietates. tíu éin sint specie. álde genere. i. tíu éin speciem. álde éin genus hábint.

Languor namque et sanitas in corpore animalis. naturam habet fieri. kesúndeda únde siechi. sint keslâht tien corporibus animalium. fóne diu íst animal dero corporum genus.

Albedo autem et nigredo. simpliciter in corpore. A'ber uuîzi únde suárzi. uuírdet kelîcho. án lébentemo. únde únlébentemo corpore. Pediu íst corpus íro allero genus.

Iustitia uero et iniustitia in anima. Réht únde únreht án dien sêlôn déro ménniskôn. Pediu íst homo íro species.

---

123. UBI POSSINT INUESTIGARI CONTRARIA.

Necessarium autem est omnia contraria uel in eodem genere esse. uel in contrariis generibus. uel ipsa genera esse. Nôt íst táz álliu contraria in éinemo genere ståndên. álde in zúein uuideruuártigên. álde síu sélben sîn genera.

Album enim uel nigrum in eodem est genere. Color enim genus eorum est. Uûiz únde suárz sínt in éinemo genere. Fáreuua íst íro genus.

Iustitia uero et iniustitia in contrariis generibus. Illius enim uirtus. huius autem nequitia genus est. [132.] Réht únde únreht. sínt in uuíderuuártigen generibus. álso túged únde árg sínt.

Bonum uero et malum non sunt in genere. sed ipsa sunt genera aliquorum existentia. A'ber gûot únde úbel nesint nîeht in demo genere. síu sínt sélben ánderro genera.

---

124. DE PRIORE.

Prius autem alterum altero dicitur. quadrupliciter. Latine uuírdet prius ze uîer uuîsôn gespróchen.

I. Primo quidem et proprie secundum tempus. Zeêrist únde állero réhtôst. zît meinendo.

Secundum quod scilicet antiquius alterum altero et senius dicitur. Nâh tíu éin díng héizet êrera. únde áltera dánne daz ánder.

In eo enim quod tempus amplius est. in eo antiquius et senius dicitur. Uuánda des zîtis mêr íst. fóne diu chît man iz sî êrera. únde áltera.

II. Secundo autem quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam. Á nderêst uuirdet táz prius kespróchen. táz nîeht umbe negât. án dero nôt-fólgúngo des uuésennes.

Út unus duobus prior est. Á lso éin êrera íst. únde êrera héizet. tánne zúei. uuánda uóne éinemo chómentzúei. Uuáz sint zúei. âne zúirort éinez?

Duobus enim existentibus mox est consequens unum esse. Uno autem existente. non necessarium est duo esse. Úbe zúei sínt. sô íst éin benôte. íst áber éin. so neíst zuéio nehéin nôt.

Idcirco non conuertitur ab uno consequentia. [133.] ut sit reliquum. Pediu negât iz úmbe. so éin íst sament zuéin. táz zúei sîn mit éinemo.

Prius autem uidetur illud esse. a quo non conuertitur in eo quod est esse consequentiam. Hoc est. prius est. quod non habet consequentiæ suæ uicissitudinem. Unum consequitur duos. et prius est. duo uero unum non necessario consequuntur. Táz íst êrera. des consequentia nîeht úmbe negât.

III. Tertio uero secundum quendam ordinem prius dicitur. Zedéro dritûn uuîs chît man prius. sô iz ordinem bezéichenit.

Quem ad modum in disciplinis et in orationibus. Á lso iz féret in lírnúngon únde in rédon.

Nam et in demonstratiuis disciplinis. est prius et posterius per ordinem. Táz man zéigondo lêren sól. án démo íst éinez êr in órdeno. dánne ánderez.

Elementa enim priora sunt his quæ describuntur per ordinem. Á naléita des uuérchis. sínt îo êr in órdeno. êr sélbez táz uuérch. In geometrica sól man êr lêren. uuáz punctum sî. únde linea únde figura. êr man beginne sélbun die figuras scáfôn ûzer dîen lineis.

Sed in grammatica elementa priora sunt sillabis. Pûohstába habint óuh in gramatiche érerûn ordinem dánne sillabæ dîe ûzer in uuérdent.

Et in oratione similiter. Sô uéret iz óuh in redo.

Proemium enim prius est narratione per ordinem. Tíu uóresága. i. prefatio. día réhtores héizent exordium. díu íst êr in órdeno. dánne sélbiu diu sága.

IIII. [138.] Amplius. supra ea quæ dicta sunt. quod melius est et honorabilius. prius naturaliter esse uidetur. Úber diu. héizet îo nóh prius. taz pézera. únde êrháftera íst.

Consueuerunt autem et plurimi. priores dicere apud se. honorabiliores et magis a se dilectos. Cnûoge uuéllen únder in. dîe héizen priores. dîe inuuérderen únde lieberen sínt. tánne ándere.

Est quidem et pene alienissimus

horum hic mos. Tér síto íst tóh nâh ter únréhtesto.

Modi qui dicti sunt de priore. sunt isti. Sús mániga uuîsa sprichet man uóne priore.

V. Uidetur autem preter eos qui dicti sunt. alter esse prioris modus. A˝ne díse uîere íst îo nóh éin modus prioris.

Eorum enim quæ conuertuntur secundum essentiæ consequentiam. Téro díu úmbegang hábint íro miteuuíste. íh méino dáz îo uuéderez nôte mít ándermo íst.

Quod alterius alteri quomodo libet causa est. digne prius natura dicitur. Sô uuéderez téro dáz ánder récchet. taz héizet mít réhte natûrlîcho daz êrera.

Quia uero sunt huiusmodi. palam est. Mán bechénnet uuóla sô getâniu.

Esse namque omnem. conuertitur ad ueram de se rationem. Tes ménnisken. s. únde îouuéles tínges uuésen. hábit úmbegáng mit sînes uuésennes keíihte.

Secundum essentiæ consequentiam. A˝fter sámint uuíste. s. îo uuéderis mít ándermo.

Nam si est homo. [135.] uera oratio est qua dicitur. quia homo est. U˝be ménnisko íst. sô íst tíu geíiht uuâr. dáz er sî. Et homo conuertitur. quia est.

Nam si uera oratio est qua dicitur. quia homo est. U˝nde úbe díu geíiht uuâriu íst. táz er sî. sô gât úmbe dáz óuh er benôte íst.

---

125. HUC USQUE DE CONUERSIONE. NUNC QUID EORUM PRIUS SIT.

Est autem quidem uera oratio. nequaquam causa. quod sit res. Nû neíst tiu uuârra réda nehéin machúnga des tíngis.

Uerum tamen uidetur quodammodo res causa. ut sit oratio uera. A˝ber daz díng. máchôt tia réda uuárra.

Cum enim res est aut non est. uera oratio aut falsa dicatur necesse est. U˝be sélbez taz ting íst. álde neíst. târ áfter uuírdet tíu réda uuârriu. álde lúkkiu.

Ideoque secundum quinque modos. prius alterum altero dicitur. Fóne díu chît man ze uínf uuîson. éin demo ándermo uuésen êrera.

---

126. DE HIS QUÆ SIMUL SUNT.

Simul autem dicuntur simpliciter quidem et proprie. quorum generatio est in eodem tempore. Mán chît uuésen sáment in álarihte. únde guíssôst. in éinero uríste mít éin ánderên uuórteniu.

Neutrum uero neque prius neque posterius est eorum. Téro ne-

uuéder neuerrúcchet taz ánder . s. álso diu súnna únde íro skîmo .

Simul itaque hæc dicuntur . secundum idem tempus . Tísíu chît man sáment uuésen . íro éina zît ána sehendo . [136.]

II. Naturaliter autem simul sunt . quæcunque conuertuntur quidem . secundum id quod est esse consequentiam . Tíu sínt áber natûrlicho úngeskéiden . tíu uóne éin ánderên íro uuésen hábint .

Sed nequaquam causa est alterum alteri . ut sit . Ú́nde doh neuuéderiz máchunga neist . tes ánderis . Ut in duplo et medio . Conuertuntur et enim hæc . Álso zuiuált unde hálblîh . Tíu gânt úmbe .

Nam cum sit duplum . est medium . et cum sit medium . est duplum . sed neutrum causa est ut sit . Síu sínt îo sáment . síu nemúgen âne éin ánderiu nieht . íro neuuéder . nemáchôt toh táz ánder .

III. Dicuntur simul naturaliter . et quæ ex eodem genere e diuerso diuiduntur . ab inuicem . Tíu sínt óuh sáment natûrlicho . díu ûzer éinemo genere diezent .

E diuerso autem diuidi alterutrum dicuntur . Tíu chît man állênhálbôn ûz tîzen . Quæ secundum eandem diuisionem sunt . Tíu gelîcho skéitúnga tuont . Ut gressibile . uolatile . et aquatile . Álso gâendez . flîegendez . suúmmendez .

Hæc enim alterutrum e diuerso diuiduntur . quæ sunt ex eodem genere . Tíu skidônt sih kelîcho fóne éin ánderên . tíu ûzer éinemo genere sih strángont .

Animal namque diuiditur in hæc . in uolatile . et gressibile . et aquatile . Animal uuírdet keskidôt . in úligendez . gâendez . suúmmendez .

Et nihil horum prius uel posterius est . [137.] Ú́nde déro nehéin neuerrúcchet taz ánder .

Sed simul per naturam hæc esse uidentur . Sáment kíbet siu diu natura .

Diuiditur autem et singulum horum in species rursus . ut gressibile animal . et uolatile et aquatile . Téro îo uuélêz . ih méino gressibile . uolatile . aquatile . kât áber in species .

Erunt ergo et illa simul naturaliter quæcunque ex eodem genere secundum eandem diuisionem sunt . Tíu uóne îo uuélemo genere déro drío in ében choment . tíu sínt óuh sáment .

Genera uero semper priora sunt . Genera uerskîzent iô diu species .

Neque enim conuertuntur secundum quod est esse consequentiam . Nóh úmbe negânt siu áfter míteuúiste .

Ut cum sit aquatile . animal est . Álso animal mit aquatili íst .

Cum uero sit animal . non est necesse ut sit aquatile . Nóh áber

aquatile nieht penôte neist mit animali.

---

127. REPETITIO.

Simul ergo per natura dicuntur. quæcunque conuertuntur quidem secundum quod est esse consequentiam. sed nequaquam causa est alterum alteri ut sit. Nû sint réhto diu sáment. éin ánderên nôtfólgig sint. únde neuuéder ánder nerécchet.

Et ea quæ ex eodem genere e diuersa diuiduntur ab inuicem. Únde óuh tíu ûzer éinemo genere sih strángont.

Et simpliciter simul sunt. quorum generatio in eodem est tempore. Únde sáment sint sléhto zeságenne. diu sáment uuórteniu sint.

---

128. DE MOTU. [138.]

Motus autem sunt species sex. Séhs species sint tero uuágo álde des uuéhsales. Generatio. kebúrt. corruptio. uuárteda. Augmentum. Mêrúnga. Diminutio. Minnerúnga. Alteratio. Ánderlîchi. Secundum locum mutatio. Fúrder rúccheda.

Alii itaque motus palam est. quia alii ab inuicem sunt. Álle motus skéident sih óffeno fóne éin ánderên.

Non est generatio corruptio. Péren. neist nieht eruuórteni. Neque augmentum diminutio. Noh uuáhsen suinen. Neque alteratio secundum locum mutatio. Nóh anderlichi. neist stéte uuéhsel.

Similiter autem et alii. Álso úngelîh sint sie álle éin-ánderen.

---

129. QUOD ALTERATIO A CÆTERIS FALSO UIDEATUR NON DISCREPARE.

In alteratione uero habet quandam questionem. Án dero ánderlichi. mág man zuîuelôn.

Ne forte necessarium sit id quod alteratur per aliquam reliquorum motionem alterâri. Úbe óuh penôte éin ánder uuéhsal. ánderlîchi sî.

Hoc autem non est uerum. Tés nemág áber nieht sîn.

Nam pene secundum omnes passiones aut plures alterari accidit. nulla aliarum motionum communicante. Uuánda uóne állen passionibus. álde nâh állên. sô hízza. únde urôst sint. keskíhet ánderlîchi. âne ándere uuéhsela.

Nam neque augeri necessarium est. quod per passionem mouetur neque imminui. Táz skînet fóne díu. [139.] uuánda nehéin nôt ne-

íst kemêrôt uuérden álde geminnerôt. taz síh uuéhselôt fóne passionibus.

Similiter autem et in aliis. Sámo úngeméine íst iz óuh tien ánderên motibus.

Ideoque alia erit preter alios motus alteratio. Pediu íst alteratio keskéiden fóne ín állên.

Nam si eadem esset oportebat id quod alteratur mox et augeri et minui. U'be iz éin uuâre. sô sólti dáz tir keánderlichôt uuírdet. sâr uuáhsen. únde sûinen.

Uel quandam aliarum motionum consequentiam fieri. A'lde ételicha sámint=uuíst hábin dero ánderro uuéhsalo.

Sed non est necesse. Nû neist tes nehéin nôt.

Similiter autem et quod augetur aut aliqua alia motione mouetur. alterari oportebat. Sô sólti óuh keanderlichôt uuérden. táz tir uuáhset. álde ze⌣dehéinero uuís síh uuéget.

Sed sunt quedam crescentia quæ non alterantur. Tés neméig nieht sîn. uuánda gnûgíu uuáhsent. tiu síh nieht ne ánderlichônt. Ut quadrangulus circumposito gnomone creuit quidem. alteratum uero nihil est factum. A'lso quadrangulum uóne gnomone zù=gelégetemo uuáhsit. únde nieht kéanderlichôt neuuirdet. Tiz íst quadrangulum □. Sô ist tiz gnomo. ▭ Lége zesámine diu zuéi. so íst iz áber quadarangulum ⊞ Mêrôra íst iz. náls ánderlichôra. [140.]

Sic et in aliis huiusmodi. Sô íst iz óuh keskéiden fóne dien ánderên motibus.

Quare alii sunt motus ab inuicem. Pediu sínt keskéiden álle motus.

---

130. DE CONTRARIETATE MOTUUM.

Est autem simpliciter quidem motui quies contrarium. Keméinlicho zeságênne. íst stílli uuágo uuíderuuártig.

His autem quæ per singula sunt. generationi quidem corruptio. augmento autem diminutio. A'ber éinzên zeságenne. íst iruuérden uuíderuuártig pérenne. A'lso án demo bóume éin ást iruuírdet. ánderer piret. Uuíderuuártig íst óuh sûnen uuáhsenne.

Secundum uero locum mutationi. secundum locum quies maxime uidetur oppositum esse. Sô íst óuh uuíderuuártig ín stéte stân. demo rúcchenne.

Et forte in contrarium locum motatio. U'nde sêlbez rúcchen in uuíderuuártige stéte.

Ut ei quæ inferius est. ea quæ superius est. et ei quæ superius est. ea quæ inferius est. A'lso ûfrúcchen. uuíderuuártig íst temo

nider-rúcchen . únde áber nider rúcchen témo ûf rúcchen .

Reliquorum uero assignatorum motuum . s. qui sunt in sexta specie . non facile est assignare quid est contrarium . Uuáz áber uuideruuártig sî démo séhsten uuéhsale . dáz íst únsénfte zeságenne .

Uidetur autem neque esse aliquid contrarium . Ímo neíst sâr nieht uuíderuuártig . [141.]

Nisi quis et in hoc secundum qualitatem quietem opponat . aut in contrariam qualitatis motationem . Mán ne chéde óuh hîer dero qualitatis únuuéhsal . íro uuéhsale uuíderuuártig sîn . álde uuéhsal dero éinûn in ándera uuíderuuártiga .

Sicut et in motatione secundum locum . aut in contrarium locum motionem . A'lso iz óuh férit in stillo stânne . únde únstillo . álde in uuíderuuártiga stát ze uárenne . sô er uóre chád .

Est autem alteratio motatio secundum qualitatem . Nú íst réhto ánderlîchi uuéhsal uuîolichî .

Quapropter opposita erit secundum qualitatem motationi secundum qualitatem quies . Pediu íst íro uuéhsal . únuuéhsale uuíderuuártig .

Aut in contrarium motatio qualitatis . A'lde dero éinûn uuéhsal . in ándera uuíderuuártiga .

Ut album fieri . ad id quod est nigrum fieri . A'lsô uuíderuuártig uuéhsal íst uuíz uuérden . demo suárz uuérden .

Alteratur enim . in contraria qualitatis . motatione facta . Uuánda iz ánderlîchôt sih . éinero qualitate feruuéhselôtero in ándera uuíderuuártiga .

---

131. DE HABERE .

Habere autem multis dicitur modis . Hábên uuírdet kespróchen . ze-mánegên uuîsôn .

Aut enim . s. dicimur habere . tamquam habitum et affectum . aut aliam quamlibet qualitatem . U'nsih chît man háben qualitatem . fésta únde únuésta . álde ételîcha qualitatem . Dicimur enim disciplinam habere . atque uirtutem . Uuánda únsih chît man háben líste . únde túgede . dáz sínt qualitates .

Aut ut quantitatem . A'lde ételîcha geuuást . Ût quod contingit ei qui habet magnitudinem . A'lso man démo chît . tér micheli hábit . Dicitur enim bicubitum . O'uh chît man éteuuáz háben án ímo zuéio élnôn léngi .

Aut ea quæ circa corpus sunt . A'lde chît man únsih ána háben . Ût uestimentum . uel tunicam . A'lso uuír éigen den rógh . únde ándera uuât . Aut in membro . ut in manu anulum . A'lde án dien líden . sô uuír daz fingeri éigen .

Aut ut membrum ut manum uel pedem. A'lde die líde án demo líchamen. sô uuír hénde únde fûze éigen.

Aut in uase. ut modius grana tritici. aut languena uinum. Uinum enim habere languena dicitur. et modius grana tristici. In diutiskûn chédên uuír. táz uáz kehébit ten uuîn. ter ság kehébit táz chórn. Hæc igitur omnia habere dicuntur. ut in uase.

Aut ut possessionem. Habere enim domum et agrum dicimur. Aut etiam uxores habere. sed et uxor uirum. Uuír chédên únsih háben. dáz in uázze íst. ióh ál dáz in únserro geuuálte íst. Hûs únde éigen. únde chénûn ióh sia chédên uuír háben chárel.

Sed uidetur alienissimus. qui nunc dictus est modus esse. in eo quod est habere. Nihil enim aliud uxorem habendo significamus nisi quia cohabitat. [143.] Taz íst tóh uérrôst fóne réhtemo gechôse. táz man chît chénûn háben. uuánda iz échert míteuuíst meinet.

Forte tamen et alii quidam apparebunt modi. de eo quod est habere. Sed qui consuerunt dici. pene omnes enumerati sunt. Mág keskéhen. táz man óuh ze-ánderro uuís chît háben. diz íst tóh kéngesta.

(ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.)

PRÆFATIUNCULA IN PERI ERMENIAS.

Aristotiles scréib cathegorias. chúnt zetûenne. uuáz éinlúzziu uuórt pezéichenên. nû uuíle er sámo chúnt ketûon in pierminiis. uuáz zesámine gelégitîu bezéichenên. an dîen uerum unde falsum fernómen uuírdet. tîu latine héizent proloquia. A'n dîen áber neuuéder uernómen neuuírdet. tîu eloquia héizent. téro uersûigêt er án dísemo bûoche. Uuánda óuh proloquia geskéiden sínt. únde éiniu héizent simplicia. dâr éin uerbum íst. ut homo uiuit. ánderîu duplicia. dâr zûei uerba sínt. ut homo si uiuit spirat. sô lêret er hier simplicia. in topicis lêret er duplicia. Fóne simplicibus uuérdent predicatiui syllogismi. fóne duplicibus. uuérdent conditionales syllogismi. Nâh peri ermeniis. sól man lésen prima analitica. târ er béidero syllogismorum kemêina regula syllogisticam héizet. tára nâh sól man lésen secunda analitica. [144.] târ er súnderîgo lêret predicatiuos syllogismos. tîe er héizet apodicti-

cam . zeiúngist sól man lésen topica . án dîen ér óuh súnderîgo lêret conditionales . tie er héizet dialecticam . Tiu partes héizent sáment logica . Nû uernim uuîo er dih léite zûo dîen proloquiis .

INCIPIT LIBER PERI ERMENIAS .

1. INTENTIO LIBRI PRIMA EST .

Primum oportet constituere . quid sit nomen . et quid uerbum . postea quid negatio et affirmatio . Ze êrist sól man ságên . uuáz nomen . únde uerbum sî . ûzer dîen negatio uuírdet . únde affirmatio . tára nâh . uuáz siu sélben sîn .

Et enuntiatio . Únde uuáz íro zuéio genus sî . i. énuntiatio .

Et oratio . Únde uuáz óuh tés genus sî . i. oratio .

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce i. ipse uoces . earum quæ sunt in anima passionum i. conceptionum notæ . et ea quæ scribuntur i. literæ . eorum quæ sunt in uoce . i. uocum . Fernim ze êrist . táz tiu genámden séhsiu . uoces sint . Samo so er cháde . Nomen . Uerbum . Negatio . Affirmatio . Enuntiatio . Oratio . sint óffenúnga . únde zéichen dero gedáncho . únde áber íro zéichen sint litere . Tie sélben gedáncha . tûont tero sêlo ételîcha dólúnga . sô sie conceptæ uuérdent in anima . Pediu héizet er sie passiones animæ . [145.]

Et quem ad modum nec literæ omnibus eædem . sic nec eædem uoces . Únde álso állero liuto scrifte nieht kelîh nesint . tána mêr nesint íro sprâcha .

Quorum autem hæ primorum notæ . eædem omnibus passiones animæ sunt . Quorum únde primorum . dáz sint neutra . fúre feminina . Íz chît . Eædem passiones animæ sunt omnibus gentibus . quarum primarum . s. passionum . hæ uoces notæ sunt . Állên liuten sint tie uóre gedáncha gelîh . téro zéichen die uoces sint .

Et quorum hæ similitudines . res etiam eædem . i. res etiam eædem sunt . quarum hæ . s. passiones . similitudines sunt . Iôh tiu díng téro gelihnisse die gedáncha sint . sint in állên stéten îo diu éinen . Sô éiueríu díng sint . únde sûezíu . únde hólz íst . únde stéina . góld únde sílber . únde ándere creaturæ . Tiu bildôt taz mûot . so iz tar ána dénchit .

De his quidem dictum est . in his quæ sunt dicta de anima . Íz chît . in his quæ dicta sunt de anima . i. de intellectibus animæ . de his quidem satis dictum est . Fóne déro sêlo uernúmiste . íst nú ze-mâle gnûge geságet .

Alterius est negotii . Eines ánderes uuérchis íst . fóne íro passionibus zeságenne .

Quem ad modum autem est in anima . aliquotiens quidem intellectus sine uero uel falso . aliquotiens autem . s. est cum iam necesse est . [146.] horum alterum inesse . sic etiam in uoce . Tíu uuórt hábint kelíhnísse . dero gedáncho . A'lso uuílôn gedáncha sint . nóh uuâr . nóh lúgi . únde áber sâr . éin uuéder sint . sô sint óuh tíu uuórt . tíu ín uólgent .

Circa compositionem autem et diuisionem . est falsitas . ueritasque . Substantiam . únde accidens zesámene légendo . álde skéidendo . uuírdet uuâr álde lúgi . Lége homo . únde currit zesámine . sô chît iz homo currit . táz ist uuâr álde lúgi . Skéid síu mít temo aduerbio non . sô chît iz homo non currit . táz íst áber éin uuéder . uuâr . álde lúgi .

Nomina igitur ipsa et uerba . consimilia sunt intellectui . sine compositione . uel diuisione . i. sine est . uel non est . Sléhtiu uuórt . sínt kelíh . sléhtero uernúmiste . tánne siu béidíu sint âne uésténúnga . únde âne lóugen . uuánda íro neuuéder íst tánne lúgi . nóh uuâr .

Ut homo uel album . quando non additur aliquid . Neque enim adhuc uerum aut falsum est . A'lso déro neuuéder nóh tanne uuâr . nóh lúgi . neist . úbe man dénchit . álde chît . homo uel album . mán nelége iêht tára zú .

Huius autem signum hoc est . I'h kíbo dir dés exemplum . táz uuâr . nóh lúgi neist . tóh iz sî compositum .

Hircoceruus enim significat aliquid . Hirco-ceruus pezéichenet . táz péidíu sáment íst . póg ióh hírz . [147.] únde íst compositum nomen .

Sed quod nondum est uerum uel falsum . I'z íst áber sólih nomen . dáz uuâr . nóh lúgi . nebezéichenet .

Si non uel esse uel non esse addatur . uel simpliciter . uel secundum tempus . Mân nespréche uerbum dára zú . sléhto âne tempus . álde mít tempore . Dáz chît er . uuánda presens échert keskéite dero temporum íst . únde áber præteritum . ióh futurum . sélbin die tempora sínt . Tû nechédêst . hircoceruus est uel fuit . uel erit . ánderês nemág iz sîn . uuâr . nóh lúgi . dóh iz compositum sî .

---

2. QUID SIT NOMEN .

Nomen est uox significatiua . Nomen íst éin bezéichenlih stímma . únde éin bezéichenlih uuórt . tes tínges . tes námo iz íst .

Secundum placitum . A'fter dero gelúbedo . dîe iz êrest fúnden .

Sine tempore . A'ne dia bezéichennissida temporis . tíu án uerbo íst .

Diffinitum. Kuíssa uernúmist hábintiz. únde guíssa bezéichennissida.

Cuius nulla pars est significatiua separata. Tés syllaba. álde dés litera. dúrh síh nîeht ne bezéichenit.

In nomine enim quod est equiferus. nihil per se significat. Uuánda éin uuórt íst equiferus. fóne díu nehábet túrh síh nîeht pezéichenníssedo sîn pars ferus.

Quemadmodum in oratione. quæ est equus_ferus. Sô iz hábet án déro rédo. i. péitig ros. uuánda ferus tánne nîeht neíst pars nominis. núbe sélbez nomen. [148.]

At uero non quem ad modum in simplicibus nominibus. sic se habet et compositis. I'z ne uérit nîeht kelîcho in éin=lîen [1] uuórten. únde zesámene gesáztên.

In illis enim nullo modo pars significatiua est. in his autem uult quidem. i. imaginationem habet significationis. A'n dien simplicibus neíst nóh tés kelîh. an dîen compositis péitet iz síh taz pars. únde tûot tés kelîh. sámo so iz îeht pezéichenne.

Sed nullius separati. i. nulla separatæ partis significatio est. Ió dóh nepezéichenet iz nîeht túrh. síh. Ut in equiferus. A'lso iz skînet án demo nomine equiferus. Sîn pars tûot álso iz hábe dúrh síh significationem. téro iz nîeht nehábit.

Secundum placitum uero. quoniam naturaliter nominum nihil est. sed quando fit nota. s. illa naturalis est. I'z [2] chád nomen uuésen bezéichenlîh. áfter gelúbedo. uuánda iz natûrlicho neuuírdet. so súmelîh án dir zéichenúnga tûot.

Nam designant et inliterati soni. ut ferarum. quorum nihil est nomen. Táz chád íh fóne díu. uuánda dero tîero stímma. hábent natûrlîcha bezéichenníssida. únde nesínt nîeht nomina. Pedíu sínt nomina geskéiden. fóne dîen stímmôn dero tîero.

---

3. DE HIS QUÆ POSSUNT UIDERI NOMINA.

Non homo uero non est nomen. Latine non homo álde in díutiskûn nîménnisko. [149.] neíst nîeht nomen.

At uero nec positum est nomen. quo illud oporteat appellari. Nóh oûh sâr uúnden neíst. uuio man íz héizen súle.

Neque enim oratio aut negatio est sed sit nomen infinitum. I'z nemág héizen oratio. sine uerbo. I'z nemág héizen negatio. sine uero et falso. Nú héizên iz nomen in-

[1] L. „éinlichen“.

[2] L. "I'h".

finitum . táz chît únguis námo . uuánda iz álliu díng méinen mág . âne ménnisken . únde dóh téro nehéin guisso ne méinet .

Catonis autem uel catoni . et quæcunque talia sunt . non sunt nomina . sed casus nominis . Obliqui casus nesínt óuh nîeht nomina . uuánda nîoman nehéizet catonis . nóh catoni . iz sínt uuéhsela des nominis . Casus íst flexio . táz chît chêr . flexio íst alteratio . táz chît ánderlîchi . alteratio íst mutatio . táz chît uuéhsel . fóne díu sínt casus uuéhsela .

Ratio autem eius . idem nominis . est in aliis quidem . s. uocibus casuum . eadem . A'ber diffinitionem nominis . findest tu án sînên casibus . A'lso cato íst uox significatiua secundum placitum . sô íst óuh catonis únde catoni .

Sed differt . I'st aber dóh keskéiden .

Quoniam cum est . uel fuit . uel erit adiunctum . i. adiunctus casus . neque uerum neque falsum est nomen uero semper . Uuánda casus mit uerbo . netûot lóugen . nóh keiiht . nomen tûot áber . Ut catonis est . uel non est . Non dum enim aliquid . neque uerum dicit . neque falsum . Tû nelégest mêr zu . [150.] sô neist iz . uuâr . nóh lúgi .

---

4. QUID SIT UERBUM .

Uerbum autem est . quod consignificat tempus . Uerbum íst . táz sâment actione . álde sâment passione . presens álde preteritum álde futurum tempus pezéichenet .

Cuius pars nihil extra significat . Tés pars nîeht túrh síh nebezéichenet .

Et est semper nota eorum quæ de altero predicantur . U'nde íst iz îo bezéichenéndiu . éin déro . díu uóne ánderên gespróchen uuérdent . sô actio tuôt . únde passio únde álliu accidentia . Uuánda síu uuérdent iô gespróchen . fóne íro subiecto .

Dico autem quoniam consignificat tempus . I'h chído iz tempus pezéichenne . mit ánderro bezéichennissedo .

Ut cursus quidem nomen est . currit uero uerbum . i. ut sicut cursus nomen est sine tempore . sic currit uerbum est cum tempore . Táz tu uuóla uuízist . taz iô nomen . sô cursus íst . tempus ne méinet . únde iô uerbum . sô currit íst . tempus nôte méinet . Consignificat enim nunc esse . i. consignificat presens tempus . Sáment actu . méinet iz tia gágen-uuértûn stúnda .

Et est semper eorum nota . quæ de altero dicuntur . U'nde íst iô nota . táz chît hábit iz îo bezéichénnissida déro . quæ de altero dicun-

tur . táz sínt accidentia . Fóne díu chît er sâr nâh .

Ut eorum quæ de subiecto aut in subiecto . A'lso déro nota . fóne ándermo gespróchen uuérdent . tíu de subiecto héizent . [151.] únde in subiecto . Táz sínt áber accidentia . Sámo so er châde . íz pezéichenet iô actionem . únde passionem . tîe in subiecto ligent . sô állíu accidentia tûont . únde óuh tánne uuérdent kespróchen de subiecto . sô siv [1] sínt generalia . únde specialia .

---

5. DE HIS QUÆ UERBA UIDERI POSSUNT .

Non currit uero . non laborat . non uerbum dico . Nelóufit . neríget . nesínt nieht mêr uerba . dánne non homo nomen íst .

Consignificat quidem tempus . et semper de aliquo est . Síu hábint diffinitionem des uerbi . únde nesínt tóh nieht uerba .

Differentiæ autem huic . nomen non est positum . sed sit infinitum uerbum . Currit . táz íst simplex uerbum . fóne démo skéidet sih non currit . Pediu sô chît er . dírro differentiæ . i. tísemo . dáz sih fóne éinemo skéidet . neist nóh nehéin námo uúndenêr . nû uíndên ín . únde héizên iz infinitum uerbum . i. únguís bezéichenéntez uerbum . Zíu sól iz sô héizen ?

Quoniam similiter in quolibet est . uel quod est . uel quod non est . Uuánda iz fóne díngolichemo gespróchen uuírdet . ióh fóne demo . dáz tir íst . ut homo non currit . ióh táz tir neist . ut chimera non currit . Únde óuh fóne díu . uuánda éina actum uerságet iz . uuélicha iz áber uuélle . dáz neóffenôt iz nieht .

Similiter autem de futuro curret . uel currebat . non uerbum est . sed casus est uerbi . [152.] Nieht mêr neíst uerbum . táz man sprichet in futuro tempore . álde preterito . Sed casus uerbi . I'z héizet casus uerbi .

Díffert autem a uerbo . quod uerbum significat presens tempus . illa uero quod complectitur . Síu sínt târ ána geskéiden . uuánda daz námaháftesta uerbum . pezéichenet presens . áber die casus uerbi . die bezéichenent tíu zúei tempora . díu úmbe daz presens stánt . Præteritum únde futurum . stânt in ében . presens . stât in míttemen . futurum . lóufet zû . taz iz presens uuérde . preteritum . dáz presens uuás . lóufet tána . sélbez presens . íst únder hánden .

Ipsa quidem secundum se dicta uerba . nomina sunt . Sélben díu

[1] Spätere verbessernde zufügung.

uerba . sint nomina . sô siu éinlúzziu gespróchen uuérdent . Fóne diu spréchent greci . infinitiuum mit articulo . το τρεχειν. i. hoc currere . Uuir chédên óuh nominatiuo . min lóufen . ist spûotigera . tánne daz tîn . únde in genitiuo . mînes loufennis spûot páz . tánne dînes . Latini chédent ófto . in nominatiuo . meum uelle . meum esse . meum scire . Tánnân skinêt . táz uerba . múgen héizen nomina .

Et significant aliquid . U'nde hábint siu dúrh sih . iro bezéichennisseda . samo so nomina .

Constituit enim qui dicit intellectum . s. audienti . Táz skînet tár ána . uuánda dér iz éinlúzzez sprîchet . [153.] tér gibet ána-uuólga uernúmist temo lósênten . sámo so er nomen spràche .

Et qui audit . quiescit . U'nde hírmet er sînes lósênnis . sô er iz kehôret .

Sed si est . uel non est . nondum significat . A'ber nóh tánne . neóuget iz nieht . úbe iz uuâr sî . álde nesi . tù nelégêst mêr zù .

Neque enim esse . signum est rei . uel non esse . Quasi diceret . Neque enim est uerbum solum signum eius rei . de qua prædicatur . ad intellegendum esse uel non esse . I'z nemág úns éinez . nehein díng keságên uuésen . álde neuuésen . Táz chît . iz neist nehéin zéichen . affirmationis . álde negationis .

Nec si hoc ipsum est . purum dixeris . ipsum quidem nihil est . Nóh sélbez est . mit témo álle uéstenúnga . uuérdent . nemág éinez proloquium sîn .

Consignificat autem quandam compositionem . quam sine compositis non est intellegere . I'z pezéichenet aber éteuuaz . mit zesámene gelégetên uuórten . tiu nîoman dúrh sih neuernimet . siu neuuérdên zesámene geléget .

---

6. QUID SIT ORATIO .

Oratio autem est uox significatiua . cuius partium aliquid significatiuum est separatum , ut dictio . Oratio ist óuh significatiua uox . álso nomen . únde uerbum . Si ist áber dóh tés . fóne in geskéiden . táz iô gelîh íro téilo . dúrh sîh iêht pezeichenet . [154.] A'lso éin uuórt tûot án dero rédo pezéichenet éteuuáz .

Non ut affirmatio . uel negatio . Ni dóh nieth uuâr . álde lúgi . sô proloquia tûont .

Dico autem . ut homo significat aliquid . I'h méino . álso homo ist éin lúztiz uuórt . unde dóh éteuuáz pezéichenet .

Sed non quoniam est aut non est . Náls áber nieht . nein únde iáh .

Sed erit affirmatio . uel negatio .

si quid addatur. Légest tv ieht tara zv˜. s. doh éin uerbum. sô uuirdet iz. proloquium. Vt homo currit.

Sed non una hominis syllaba. Aber éin syllaba. ho alde mo. nemúgen nieht pezéichenlih sin. dúrch sih.

Nec in eo quod est. sorex. rex significat. Uox est sola. Nóh án démo uuórte sorex. ne hábit rex. nehéina sunderîga bezéichennisseda. tóh iz mánne sô dúnche. Sed uox est sola. I'z ist échert éin stimma.

In duplicibus quidem significat. Sámint téro ánderûn syllaba. pezéichenet iz. Sed non secundum se. Ni dúrh sih. Sed quem admodum dictum est. Núbe sô iz târ uóre geságet ist. tô man ságeta. úmbe ſ zéichenlih uuésen. partes nominis. sámo so óuh uerbi.

---

7. ITEM QUALIS SIT OMNIS ORATIO. [155.]

Est autem oratio quidem omnis significatiua. non sicut instrumentum. s. ut plato docuit. sed quem admodum dictum est secundum placitum. A'lle orationes pezéichenent iô éteuuáz. náls nieht natûrlicho. sô instrumentum. núbe áfter gelûbedo. unde áfter mannis uuillen. sô iz fóre geságet ist. Táz óuga ist instrumentum dés keséhennis. Natûrlih ist taz kesíune. natûrlih ist táz. mit tiu man gesíhet. Sô uuánda plato. mit kechôse. sámo so mit instrumento. keóffenôt uuérden. mánnes uuillen. únde diu béidiu natûrlih sîn. A'ber aristotiles uéstenôt nomen unde uerbum secundum placitum gespróchen uuérden. uuánda éinen gentibus. lichet in éina uuis zechédenne. ánderên in ándera uuis. Táz uuir héizên gôld. táz héizent latini aurum. greci crison. Uuâre iz natura. déro neuuâre nehéin uuéhsal. Táz skînet târ ána. uuánda dáz hîer natûrlîcho íst sûoze. álde bitter. táz ist úberál sô. Uuio mág oratio sîn. secundum naturam. sîd íro partes. nomen únde uerbum. áfter liuto uuillen keskáfôt sint? Fóne diu ist oratio nota. náls instrumentum. [156.] únde ist áber diu zúnga. íro instrumentum. uuánda man sprichet. mit tero zúngûn. álso man gesíhet mít temo oúgen. Instrumentum chédên uuir. kerúste. keskirre. geziug. ázâse. Instrumentum ist. mit tiu man dingolih tuôn sól.

---

8. ENUNTIATIO DISCERNITUR. A CÆTERIS ORATIONIBUS.

Enuntiatiua uero non omnis. i. Non omnis oratio enuntiatiua est.

sed in qua uerum uel falsum est. Nehéin oratio neist mêr enuntiatiua. âne diu uuâr. álde lúgi ságet. Uuír múgin óuh tíuten enuntiatio. sága. Sága ist péidiu. uuâr ióh lúgi.

Non autem in omnibus. s. est uerum. uel falsum. Ût deprecatio. oratio est. quidem. sed neque uera. neque falsa. A'ber in állên orationibus. neuíndest tu dóh nieht téro éin uuéder. s. uuâr. álde lúgi. uuánda deprecatio neuuéder neist.

Et cætere quidem relinquuntur. U'nde bediu uuérdent hîer die ándere uersúigét. i. optatiua oratio. uocatiua. imperatiua. deprecatiua.

Rhetoricæ enim. uel poeticæ conuenientior consideratio est. I'ro íst. uuára zetuônne poetis. únde rehtoribus. mêr dánne philosophis.

Enuntiatiua uero presentis speculationis est enuntiatiua. Einiu íst tíssis ketráhtedis.

---

9. DE SPECIEBUS ENUNTIATIONIS. ET ORDINE UNARUM. [157.]

Est autem una prima oratio enuntiatiua affirmatio. Deinde negatio. s. que natura sunt unæ orationes. Aliæ coniunctione unæ. Táz er chît una. dáz méinet er significatione. náls numero. Sámo so er chíde. súmelîche enuntiatiuæ orationes sint éine. sô ze êrist ist affîrmatio. Síu íst uuîlôn éiniu naturlîcho. únde sámo so uóne selbæuuáhste. Ût homo animal est. Tára nâh ist negatio sô sámo. Ût homo animal non est. Fóne dien ist tíz pûoh kescríben. ûzer dien uuérdent predicatiui syllogismi. Sûmeliche sint áber uuîlôn éine uóne bánde. Tíe sint ûzer zuéin. álde ûzer mánigên. éine uuórtene. Sô dáz íst. Si homo est. animal est. Homo îst. animal est. táz uuârîn zûo. úbe sî coniunctio ûzer in éina nemáchôtî. Fóne dien ságet er in topicis. únde lêret ûzer in uuúrchen. conditionales syllogismos.

---

10. QUOD ENUNTIATIONES. I. PROPOSITIONES. SIUE PROLOQUIA UERBIS CONSTITUANTUR.

Necesse est autem enuntiatiuam omnem orationem. ex uerbo esse. uel casu. A'lliu proloquia máchôt iô dáz uerbum. éin uuéder. sô presentis temporis. álde preteriti. álde futuri.

Et enim hominis rationi. si non addatur. aut est. aut erit. aut fuit. aut aliquid huiusmodi. nondum est oratio enuntiatiua. Sámo so er chíde. [158.] íh uuile dír ze exemplo gében diffinitionem hominis. Uuile dû tûon mit diffînitione

proloquium . i. propositionem . tû nelégêst tánne uerbum zû déro diffinitione . uerbi gratia hominis . ánderes neuuírdet si nieht ze proloquio . Chíd homo animal est . táz íst proloquium . únde dáz proloquium héizet diffinitio . Uuile dû chéden . homo . animal rationale mortale gressibile . âne dáz est . tóh iz mánigiu uuórt sín . siú nesínt iò nieht proloquium . Mit párên nominibus nemág nehéin proloquium uuérden . Íz mág âber uuérden mit párên uerbis . sô dáz íst . Ambulare . moueri est . Únde âne nomen . sô dáz íst . Non homo currit .

---

11. ITEM DE UNIS .

Quare unum quiddam est . et non multa . animal gressibile bipes . Fóne díu uernim éin díng uuésen . tie drî terminos . ih méino éina enuntiationem . animal . gressibile . bipes . sámo so óuh tie zuêne . homo currit .

Neque enim in eo . quod dicuntur propinque . unum erit . Ni dóh fóne díu nieht éin . táz sie átahâfto . únde geslágo nâh éin ánderên gespróchen uuérdên .

Est hoc alterius negotii . Táz íst ánders uuâr zelêrenne . Sámo so er châde . Iis mîne metaphisica . dâr lêro ih tih iz . A'ber boetius . ságet iz fúre in . in secunda editione . Er chît tíu bezéichenên éin . [159.] tíu uóne éinemo dinge gespróchen uuérdent . sô díu tuônt . animal gressibile bipes . Fóne homine uuérdent siu gespróchen . nóh fóne ándermo dinge nehéinemo . Pediu gât iz sús úmbe . Uuáz íst homo? Animal gressibile bipes . Uuáz íst animal . gressibile . bipes? Homo . A'ber socrates . atheniensis philosophus est . neuuírdet nieht fóne éinemo gespróchen . uuánda iz úmbe gân nemág . táz man chéden atheniensis phylosophus . táz íst socrates .

Est autem una oratio enuntiatiua . quæ unum significat . uel coniunctione una . Tíu éin bezéichenet natûrlicho . álde uóne bánde . tíu íst éiníu . Nû íst tíu éiníu túrh sih . animal . rationale . mortale . homo est . Tíu íst âber éiníu . fóne bánde . Si dies est . lux est .

---

12. DE PLURIBUS .

Plures autem quæ plura et non unum . s. significant . Tie sint mánege . tie nieht éin nebezeichenent . ut canis mouetur . Táz mág fóne drín uernómen uuérden . cælesti marino latrabili .

Uel inconiunctæ . Ióh úngebúndene sint plures . álso man chéden

mág . sol est . pax erit . nox est . cælum uoluitur . Tîe sint plures numero . ióh significatione .

13. QUOD SIT TANTUM DICTIO . NOMEN ET UERBUM .

Nomen ergo et uerbum dictio sit sola . quoniam non est dicere . sic aliquid significantem uocem enuntiare . [160.] Nû sî nomen . únde uerbum échert dictio . náls enuntiatio . uuánda sô bezéichenenta uocem . íh méino sô nomen álde uerbum bezéichenent . nemág nîoman chéden . iéht féstenôn . álde lóugenen .

Uel aliquo interrogante . uel non . sed ipso proferente . Mán dúrh síh spréche uiuit . álde er urágêntemo . uiuitne socrates . sus ántuuúrte . Uiuit . Fuógest tû iz . zû démo óberen . táz iz chéde . uiuit socrates . sô íst iz enuntiatio . sô íst iz proloquium . Sihest tu án bárez uuórt . sô neist is nieht álso er uóre=ságeta .

14. QUID SIT SIMPLEX . ET COMPOSITA ENUNTIATIO .

Harum autem quidem simplex enuntiatio . ut aliquid de aliquo . s. prædicare . uel aliquid . ab aliquo . s. segregare . Tero enuntiationum . s. nône dien uuír chôsoên . íst sumelîchiu sleht . únde sélb=uuáhsen . álso dir íst . fóne ételichemo éteuuáz ságen . ut socrates uiuit . álde uerságen . ut socrates non uiuit .

Hæc autem coniuncta . uelud oratio iam composita . Súmelîchiu íst kebúnden . sámo siu sî zesámene geléget . ûzer dien sléhtên . Ut si dies est . lux est . Tiu íst sléht . tár zuêne termini sint . sô socrates íst . únde uiuit . únde terminorum éinêr geságet uuírt temo ándermo . ut socrates uiuit . álde uerságet . ut socrates non uiuit . Tîe predicationes . tîe gébent . únde nément . socrati dáz uiuere . Táz héizet de aliquo predicare . [161.] aut predicando ab eo separare . Ein díng hábet éinen terminum . zúei hábint zûene . díngolîh hábit sînen . fóne diu uuírt terminus fúre rem gesézzet .

15. DIFFINITIO SIMPLICIS ENUNTIATIONIS .

Est autem simplex enuntiatio . uox significatiua de eo quod est aliquid . uel non est . quemadmodum tempora diuisa sunt . Sléhtiu enuntiatio . íst uox . tíu dir bezéichenet éteuuáz uuésen . nû . álde íu . álde nóh uuánne .

16. DIFFINITIO SPECIERUM EIUS.

Affirmatio uero est. enuntiatio alicuius de aliquo. Negatio uero. enuntiatio alicuius ab aliquo. Féstenúnga. dáz ist ételiches tinges ána=ságа. Lóugen. dáz ist ételiches tinges uersága. únde ábe=ságа.

17. DUOBUS MODIS. UERA UEL FALSA ESSE PROLOQUIA.

Quoniam autem est enuntiare. et quod est non esse. et quod non est esse. et quod est esse. et quod non est non esse. et circa ea quæ sunt extra presens tempora. similiter contingit omne. quod quis affirmauerit negare. et quod quis negauerit affirmare. Uuánda man liegendo. mág chéden. íz ist. álde neist. únde óuh uuârságendo. chéden íz ist álde neist. so uuéder man uuile sô uóne gágenuuértèn dingen. álde ueruárnên. álde chúmftigên. pediu geskihet kelicho. dáz éinêr uéstenôt ánderen dés lóugenen. [162.] álde dés éinêr lóugenet. ánderen dáz féstenôn.

18. UNDE FIANT OPPOSITA.

Quare manifestum est. quoniam omni affirmationi. est negatio opposita. et omni negationi affirmatio. Pediu skinet. táz to lóugen stât uuíder uéstenúngo unde uéstenunga uuíder lóugene.

Et fit hoc contradictio. affirmatio et negatio oppositæ. Unde dáz héizet uuíder=chétunga. dánne néin. únde iáh. gágen éin ánderên ringent.

Dico autem opponi. i. oppositionem fieri. eiusdem. s. predicati. de eodem. s. subiecto. Aber oppositio. sól iô uuérden. mit repetitione éines predicati. fóne éinemo subiecto.

Non sicut æquiuoce. Táz iz nieht æquiuoce nesî. Also dáz æquiuoce ist. úbe mán uóne zuéin alexandris chît. alexander regnat. alexander non regnat. Tóh târ daz predicatvm regnat. péiden hálb stánde. uuánda áber daz subiectvm geuuéhsalôt ist. pediu neist iz nieht contradictio. nóh oppositvm.

Et quæcunque cætera determinamus. s. in libro sophisticon. elecheon. contra sophisticas importunitates. Unde sô írrent tie contradictionem álliu diu ánderiu. díu uuír zéigoên. án ánderen bûochen uuíder dien ána=gángen déro falsorum argumentatorum.

19. SECUNDUM RES UNIUERSALIA ESSE PROLOQUIA . UEL PARTICULARIA ANNUENDO UEL ABNUENDO . [163.]

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia . illa uero singillatim . dico autem uniuersale . quod in pluribus natum est predicari . singulare uero . quod non . ut homo quidem uniuersale . plato uero eorum quæ sunt singularia . necesse est enuntiare . quoniam inest aliquid . aut non . aliquotiens quidem eorvm alicui . quæ sunt uniuersalia . aliquotiens uero eorvm quæ sunt singularia . Sîd tero uuórto . súmelîchíu sínt keméinlîh . súmelîchíu éinlúzlîh . íh chído dáz geméinlîh . táz fóne mánigên gespróchen íst . vt homo . U'nde áber dáz eínlúzlîh . táz sô neíst . Vt plato . fóne díu íst nôt iô dára nâh tiu proloquia éteuués zíhen . álde éteuués ferságen . uuîlôn diu geméinen . uuílôn div súndrîgen .

---

20. UNIUERSALES PROPOSITIONES ESSE CONTRARIAS .

Si ergo uniuersaliter enuntiet in uniuersali . quoniam est . aut non . contrariæ erunt enuntiationes. U'be man fóne állelîchên . állelîcho ságet néin únde iáh . tíe ságâ uuérdent uuíderuuártîg .

Dico autem in uniuersali enuntiationem uniuersalem . ut omnis homo albus est . nullus homo albus est . Uuánda homo uniuersalis íst . spríh óuh tára zû . uniuersaliter omnis álde nullus . táz héizo íh állelîcha ságûn . fóne állelîchemo dínge .

---

21. INDIFFINITAS NON ESSE CONTRARIAS . [164.]

Quæ autem in uniuersalibus non uniuersaliter . non sunt contrariæ . s. sed indeffinitæ . Fermîd fóne állelîchên állelîcho zeságenne . s. vt homo albus est . homo albus non est . sô ne sínt iz nîeht uuíder=uuártîge ságâ .

Quæ autem significantur est esse contraria . Fóne dîen sie gespróchen uuérdent . tíu múgen uuíder=uuártîg sîn . Uuánda sô er albus níst . sô mág ér niger sîn . díu sint uuíder=uuártîg .

Dico autem non uniuersaliter enuntiare in his quæ suut uniuersalia . vt est albus homo . non est albus homo . Uuíle iôman chéden âne omnis . únde âne nullus . est albus homo . non est albus homo . táz héizo íh . únállelîcho ságen fóne állelîchemo .

Cum enim uniuersale sit homo . non uniuersaliter utitur enuntiatione . Sô chédendo . nesprichet

er nieht állelîcho daz állelîcha . sô homo íst .

Omnis namque non uniuersale sed quoniam uniuersaliter consignificat . Uuánda omnis neíst nieht taz állelîcha . íz pezéichenet áber állelícho . sáment temo állelîchen .

22. UNIUERSALITER SUBIECTO DEBERE APPONI . NON PRÆDICATO .

In eo uero quod uniuersale prædicatur . id quod est uniuersaliter prædicare non est uervm . Uuile ſoman spréchen dáz uniuersaliter . [165.] zû démo uniuersali predicato . ut omnis homo omne animal est . sô ne íst iz uuâr . Spréche íz échert zû demo subiecto . ut omnis homo animal est . sô ist iz uuâr .

Nulla enim erit affirmatio . in qua de uniuersaliter prædicato uniuersale prædicetur . i. in qua uniuersaliter ponatur . cum uniuersali prædicato . Nehéin affirmatio nemág sô getân sîn . daz uniuersaliter stánde sámint temo prædicato . vt omnis homo omne animal . Taz íst fone diu . uuánda daz prædicatum iô mêrôra íst . tánne daz subiectum . álde ében míchel . Uʼbe iz mêrôra íst . sô liuget iz . ut omnis homo . omne animal est . Iʼst iz ébenmíchel . sô íst iz únnúzze . ut omnis homo . omne risibile est .

23. UNIUERSALIBUS NON UNIUERSALITER OPPOSITAS CONTRADICTORIAS DICI .

Dico autem opponi contradictoriæ affirmationem quæ uniuersale signinificat . eidem . i. illi quæ non uniuersaliter . Iʼh chído . áber dîa únállelichûn sága . stân gágen dero állelîchûn in uuíderchétungo . Aʼl uuíder chît sî . téil ne uerságet si . Ut omnis homo albus est . Non omnis homo albus est . Nullus homo albus est . est quidam homo albus .

24. CONTRARIAS NON SIMUL ESSE UERAS . EARUM UERO CONTRADICTORIAS ALIQUANDO . [166.]

Contrarie uero uniuersalem affirmationem . et uniuersalem negationem . Iʼh chído áber die uniuersales éin ánderên uuíderuuártigo begágenen .

Ut omnis homo iustus est . nullus homo iustus est . Quo circa has quidem impossibile est simul ueras esse . Fóne diu nemúgen sie sáment keuuâre sîn .

His uero oppositas contingit in eodem . Iʼro oppositæ . i. íro uuíderchétigûn múgen sáment keuuâre sîn in éinemo dínge . íh méino . Non omnis homo albus est . Est quidam homo albus .

25. CONTRADICTORIE OPPOSITARUM UNAM ESSE UERAM . ET ALTERAM FALSAM . SIMILITER ET PARTICULARIUM .

Quæcumque igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter . necesse est alteram esse ueram uel falsam . Tie uuiderchétunga dero állelichôn állelicho gespróchenero . sint iô éine hálb geuuâre . ánder hálb lúkke . A'lso dáz lúgi íst . omnis homo albus est . únde áber dáz uuâr íst . non omnis albus est . âlde dáz témo gelîh íst . quidam homo albus non est . Sô sámo . Nullus homo albus est . táz íst lugi . Nonnullus homo albus est . táz íst uuâr . U'nde dáz témo gelîh íst . quidam homo albus est . [167.]

Et quæcumque in singularibus sunt . Tíu sínt óuh éine hálb uuâr . ánder=hálb lúgi . diu man uóne éin=lúzzên sprîchet .

Út socrates est albus . non est socrates albus . Lírne án dísemo gemâle . uuîolîh uniuersalia . únde particularia . únde opposita . éin ánderên sin .

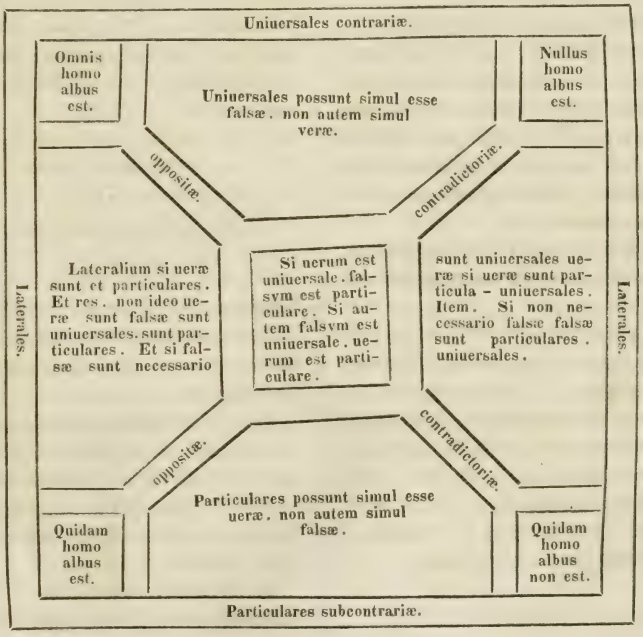

26. ITEM INDEFINITAS PROSEQUITUR.

Quæcumque autem uniuersalibus non uniuersaliter. non semper hæc uera sunt illa falsa. Indefinita neskéident nieht. uuâr. únde lúgi. siu sint sâment éin uuéder. [168.]

Simul enim uerum est dicere. quoniam est homo albus. et non est homo albus. et est homo probus. et non est homo probus. Uuâr sint tíu béidiu. ióh táz súmelichêr albus íst. súmelih ánderêr áber só neíst. unde probus únde ánderêr non probus.

Si enim turpis. non probus. I'st er skámelih. só ne íst er liebsam. Sámo so er cháde. Uuírdet óuh éinêr béidiu. turpis. íoh probus. náls aber in éinemo zíte. Et est homo pulcher. et non est homo pulcher. U'nde íst éinêr skône. ánderêr neist.

Si enim fœdus. non est pulcher. Uuánda íst er uuidersihtih. só neíst er skône.

Et. s. uerum est si fit aliquid et non est. U'nde dáz nóh uuírdet. táz neist nû. Tér nû uuizêt. ter neíst nóh nieht uuíz. Táz chit er áber fóne diu. uuánda éinêr uuírdet péidiu. uuíz. íoh suárz. náls áber in éinemo zíte. Pediu íst albus. et non albus in mísselichen sâment uuâr. nals in éinemo.

27. INDEFINITAS NON UNIUERSALITER ACCIPIENDAS.

Uidebitur autem subito inconueniens esse. idcirco. quoniam uidetur non est homo albus significare simul etiam. quoniam nemo homo est albus. Hoc autem neque idem significat. [169.] neque simul necessario. Súmelîchên dúnchet únmáhtlih. táz indefinita sáment uuâr sin. uuánda sîe uuânent éin bezéichenen. non est homo albus. únde nemo homo albus est. Tés neíst áber nieht. Non est homo albus. témo neuólgêt nieht. nemo homo albus est. A'ber nemo homo albus est. úbe íz uuâr ist. témo uólgêt penôte. non est homo albus.

28. UNIUS AFFIRMATIONIS UNAM ESSE NEGATIONEM.

Manifestum est autem. quoniam una negatio unius affirmationis est. Nû íst óffen. dáz éinero geíihte. éin lóugen íst.

Hoc enim idem oportet negationem negare. quod affirmauit affirmatio. et de eodem. Uuánda dés man íihet. tés sól man lóugenen. únde uóne éinemo dinge chêden. néin. únde iáh.

Uel de aliquo singularium. Sô indiuidua sint. Uel de aliquo uni-

uersalium. Só appellatiua sint. Uel uniuersaliter. Táz chît. mit omnis. únde mit nullus. Uel non uniuersaliter. A'lde âne siu. Dico autem. ut est socrates albus. non est socrates albus. A'lso diu béidiu uóne éinemo gespróchen sint.

Si autem aliud aliquid. s. prædicauerit negatio. uel de alio. s. subiecto. idem. s. prædicauerit. [170.] non erit opposita. sed erit ab ea diuersa. U'be éin ánderez ságet tiu negatio. dánne diu affirmatio ságeti. álde óuh táz sélba uóne ándermo. sô nesihet sî nieht gágen iro. nûbe uóne iro.

Huic uero quæ est. omnis homo albus est. s. opposita est illa. quæ est. non omnis homo albus est. Illi uero quæ est. aliquis homo albus est. illa opposita est. quæ est. nullus homo albus est. Sih târ uóre án dia descriptionem. târ uíndest tu. dáz er chît. i. uuîo angulares angularibus en=chédent. únde particulares uniuersalibus. A~ne die ist nóh tánne. indefinita enuntiatio. fóne dêro chît er óuh.

Illi autem quæ est. homo albus est. illa opposita est. quæ est. non est homo albus. Manifestum ergo quoniam. s. in oppositis una negatio unius affirmationis est. Fóne diu skinet. táz in oppositis. iô éin lóugen uuírdet. éinero uéstenúngo.

29. RECAPITULATIO SUPERIORUM.

Quoniam aliæ sunt contrariæ. aliæ contradictoriæ. et quæ sînt hæ. edictum est. Uel quoniam non omnis uera uel falsa contradictio. et quare. et quando uera uel falsa. Nû hâbo ih keságet. táz súmeliche propositiones. sínt uuideruuártîg. sumeliche uuiderchétîg. únde uuélehe dáz sîn. [171.] U'nde dáz álle uuiderchétâ. nieht neskéident. uuâr. únde lúgi. únde ziu dáz sî. únde uuánne sie geuuâre. álde óuh lúkke sîn.

Una autem est affirmatio et negatio. quæ unum de uno significat. uel cum uniuersale sit uniuersaliter. uel non similiter. Táz ist îo éin affirmatio. únde éin negatio. tîu éin ságet fóne éinemo. sô er óuh uóre chát. únde iro subiectum. îoh iro prædicatum. mêr dánne éin nebezéichenet. sô iz álleîih álleîicho sî. álde nesî.

Ut omnis homo albus est. non est omnis homo albus. Nullus homo albus est. est quidam homo albus. An disên. ist éin uóne éinemo geságet.

Si album unum significat. U'be album. éin ding pezéichenet. ih méino. úbe iz æquiuocum neíst.

30. OPPOSITORUM REGULAM PROPTER ÆQUIUOCA TURBARI.

Si uero duobus unum nomen est positum. ex quibus non est unum. non est una affirmatio. U'be áber zuéin dingen. éin námo gegében íst. túrh tiu zuéi díng. tér námo nîeht éin námo uuésen nemág. fóne démo neuuírdet nîeht óuh. éin affirmatio.

Ut si quis ponat nomen. quod est tunica. homini et equo. A'lsô dáz nû íst. úbe gelîh námo íst tunica. [172.] ménnisken únde rós-sis.

Est tunica alba. hæc non est affirmatio una. nec negatio una. Tánne neíst nîeht éin affirmatio. uuîz rógh ízzet. nóh éin lougen. uuîz rógh neizzet.

Nihil enim hoc differt dicere. quam est equus albus et homo. Táz kât álso man chéde. nû ízzet uuîz ros. únde mán.

Hoc autem nihil differt quam dicere. est equus albus. et est homo albus. U'nde gât óuh táz. álso man chéde. nû ízzet uuîs ros. únde ízzet uuîz man.

Si ergo hæ multa significant. et sunt plures. manifestum est. quoniam et prima multa uel nihil significant. U'be díse propositiones. mêr dánne éin díng pezeichenent. íh méino. est equus. et homo albus. úbe sîe sínt mêr dánne éin díng. sô skînet. táz óuh tiu êreren. íh meino. est tunica alba. mánigiu díng pezéichenent. álde nehéin díng. Táz man chît est equus albus. et homo. táz nemag éin díng nîeht pezéichenen.

Neque est enim aliquis homo equus. Uuánda dés ne mág uuésen nîeht. táz mennsko rós sî.

Quare nec in his necesse est. hanc quidem contradictionem ueram. illam falsam esse. Fóne díu neíst nehéin nôt. in disên æquiuocationibus sô getâna contradictionem. éine hálb uuésen uuárra. ánderhálb lúkka. [173.]

---

31. DE PRÆSENTI ET PRÆTERITO. DEFINITAS FIERI CONTRADICTIONES.

In his ergo quæ sunt. et quæ facta sunt. necesse est affirmationem. uel negationem. ueram esse. uel falsam. In uniuersalibus quidem uniuersaliter. semper hanc ueram. illam uero falsam. Et in his quæ sunt singularia. quemadmodum dictum est. A'n gágenuuértên díngen. únde ergángenên. íst penôte uuâr. álde lúgî. so uuéder man chît. néin. álde iah. U'nde íst óuh quís. uuéderez íro sî. uuâr. álde lúgî. A'n dîen communibus. communiter spréchendo. ut omnis homo in diluuio periit. non omnis homo in diluuio periit. fîn-

dest tu iô uuâr dáz éina . daz ánder lúgî . So sámo tuôst tû in indiuiduis . Ut in undis noe periit . non in undis noe periit . U'nde íst quís . uuéderez uuâr . álde lúgî sî .

In his quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur . non est necesse . Dictum autem et de his . A'n dien indefinitis . múgen siu béidíu uuâr sîn . álso er dâr uóre chád . Ut homo in undis periit . homo in undis non periit . Sámo so er châde . Matusalam periit . noe uero non periit . Nû sínt táz preterita . Sámolîh fíndest tu in presentibus . [174.] Ut omnis homo sapiens est . non omnis homo sapiens est . Socrates est sapiens . socrates non est sapiens . Homo est sapiens . non est homo sapiens .

---

32. DE FUTURIS INDEFINITAS FIERI CONTRADICTIONES .

In singularibus uero et futuris non similiter . Hoc est . in singularibus de futuro prædicatis . definite uerum aut falsum non reperitur . A'n chúmftîgên gehéizen . dîe man fóne éinemo tûot . ut alexander pransurus est . alexander non est . neíst neuuéderez quís . E'in uuéder uuírdet uuâr . dúrh nôt . daz ánder lúgî . uuéderez iô dóh uuâr . álde lúgî sî . dáz nemág man uuízen . Fóne singularibus . uuíle er úns zéichenen . dáz uniuersalia sámolîh sínt . Ut omnes captiui in patriam reuersuri sunt . Téro îo uuéder . íst sámo únguis . Tîa únguíssi . beginnet er nû stérchen . ze‿mánigfáltero uuîs .

---

33. PROPOSITIO .

Nam si omnis affirmatio . uel negatio . uera . uel falsa est . s. definite . et omnem necesse est . uel esse . uel non esse . si hic quidem dicat . futurum aliquid . ille uero non dicat . hoc idem manifestum est . quoniam necesse est uerum dicere . alterum ipsorum . si omnis affirmatio . uel negatio . uera . uel falsa est . Utraque enim non erunt simul in talibus . [175.] U'be ál dáz man ságet . uuâr . álde lúgi íst . únde iz pe‿nôte sô uáren sôl . álde nesól . únde úbe éinêr dáz ságet chúmftîg . dáz ánderêr uuíderságet . sô ságet échert ter éino uuâr péide nemúgen sie .

---

34. ASSUMPTIO .

Nam si uerum est dicere . s. in præsenti . quoniam album . uel non album est . necesse est esse album uel non album . U'be uuâr íst . taz man chît in præsenti . íz íst . álde

neíst. sô íst is óuh nôt. Sámo uuâr iz íst. sámo nôt íst is.

Et si est album. uel non album. uerum est affirmare. uel negare. Ú́nde úbe iz íst. álde neíst. sô íst is uuâr ze íehenne. álde zelóugenenne.

Et si non est mentitur. et si mentitur non est. Ú́nde úbe iz neíst. sô liuget er. liuget er. sô neíst iz.

Quare necesse est. aut affirmationem aut negationem. ueram esse. s. definite. Ú́be dáz futurum sámolîh íst. sô íst iô guíslîcho uuâr dáz man ságet. álde uuíderséget.

---

35. CONCLUSIO FALSA.

Nihil igitur neque est. neque fit. a casu. nec utrumlibet. nec erit. nec non erit. sed ex necessitate omnia. et non utrumlibet. Sól iz tés sîn. sô neíst tánne nîeht uuórten. nóh îo ána ne uuírdet. nóh hína fúre neuuírdet. nóh ze⌣léibo neuuírdet. [176.] âfter únguíssero geskíhte. nóh after éin uuéder. núbe iô uóne nôte. náls fóne béidero uuâne. Sô íst liberum arbitrium âba. únde állíu sélbuuáltigi.

Aut enim qui dicit uerus est. aut qui negat. Í́z íst tánne fóne nôte. sîd éin uuéderêr quísso séget uuâr. der íehento. álde der lóugenento. Uuâre iz utrumlibet. táz chît péidero uuân. sô gîenge iz kelîcho.

Similiter enim uel fieret. uel non fieret. Í́h méino kelîcho máhti geskéhen. dáz iz uuúrte. alde neuuúrte.

Utrumlibet enim. nihil magis sic uel non sic se habet aut habebit. Tiz éin uuéder. ne béitet niot mer. zeuuerdenne danne. ze ne uuérdinne.

---

36. UERE PRÆDICTA FUTURA. QUASI TOLLERE UTRUMLIBET.

Amplius. Pesûochên nóh quârôr die futura.

Si est album nunc. uerum erat dicere primo. quoniam erit album. Táz nû íst. táz máhta man uóre ze⌣uuâre ságen.

Quare semper uerum fuit dicere. quodlibet eorum quæ facta sunt. quoniam erit. Sô máhta man iô ze⌣uuâre fóre ságen. dáz nû ergángen íst.

Quod si semper uerum est dicere. quoniam est. uel erit. non potest hoc non esse. uel futurum non esse. Í́st iz iô uuâr. dáz man fóreséget. sô nemág iz ze⌣léibo uuérden. nóh únchúmtig sîn.

Quod autem non potest non fieri. impossibile est non fieri. Táz ze⌣léibo uuérden nemág. táz íst únmáhtlîh zeeruuéndenne. [177.]

Et quod impossibile est non fieri. necesse est fieri. Ú́nde dáz uuéndig neuuirdet. táz féret pe⌣nôte sô.

Omnia ergo quæ futura sunt. necesse est fieri. Fóne diu geskéhent álliu futura be⌣nôte.

Nihil igitur utrumlibet neque a casu erit. Nieht neist áber dánne éin uuéder in únguis. nóh uuîo iz keuálle.

Nam si ex casu. non ex necessitate. Uuánda mág iz misselîcho geuállen. sô neduuínget iz nebéin nôt. zû démo éinen.

---

37. NON UT CONTRARIA. SIC CONTRADICTORIA. UTRAQUE FALSA REPERIRI.

At uero nec quoniam neutrum uerum est. contingit dicere. ut quoniam neque erit. neque non erit. Nû íst óuh úngelímfe zechédenne. dáz péidiu gelógen sîn. uuírdet. ióh neuuirdet.

Primum enim cum sit affirmatio falsa. erit negatio non uera. Et cum hæc sit falsa. contingit affirmationem non esse ueram. Uuánda sô sínt siu hérton gelógen. néin¦. únde iáh.

---

38. SI OPPOSITA SIMUL FALSA SUNT. PERIRE UTRUMLIBET.

Ad hæc si uerum est dicere. quoniam album est et magnum. oportet utraque esse. Sin uero erit. s. uerum est. dicere. esse cras. s. oportet. Si autem neque erit. neque non erit cras. non erit utrumlibet. Chît man dáz ieht. [178] sî in præsenti geuuâro. táz íst sô. Chît man in futuro sámo geuuâro. dáz iz uuérde mórgene sô uuirdet iz. Ferságet er in guís uuérden. únde neuuérden gelîcho. sô íst utrumlibet ába.

Ut nauale bellum. s. ad exemplum erit. A'lso man chéden mág nauale bellum. quísso uuérden. únde neuuérden.

Oportebit enim neque fieri nauale bellum. neque non fieri nauale bellum. Tara nâh nemág skéfuuig uuérden. nóh ze⌣léibo uuérden.

---

39. PERDITO UTRUMLIBET. QUID SEQUATUR INCOMMODI.

Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt. et alia huiusmodi. Tés nieht uuésen nemág. táz íst táz únde dés gelîh.

Si omnis affirmatio. uel negatio. uel in his quæ in uniuersalibus dicuntur uniuersaliter. uel in his quæ sunt singularia. necesse est oppositionem eorum hanc esse ueram. illam uero esse falsam. nihil autem utrumlibet esse in his quæ fiunt. sed omnia esse uel fieri ex necessi-

tate . quare . i. eo pacto . non oportet neque consiliari . neque negotiari . quoniam si hoc facimus . erit hoc . si uero hoc . non erit . U'be álle geiíhte . únde álle lóugena . keméinlîceh [1] . ióh súnderîge sólih sínt . [179.] táz éiner guísso líuge . ánderer uuâr ságe . únde dáz únder zúein héizet ába si . únde is álles nôt sî . so sî óuh râten . únde chóufon aba . uuánda uuéllen uuír éinez tûon . sô geskíhet fóne nôte ánderez . uuéllen uuír óuh táz . so uuírdet tés tána mêr .

Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse . hunc uero non dicere . Quare quod ex necessitate erit . quodlibet eorum uerum erat predicere tunc . E'iner mág lîehto îo fúre ze mánigen iâren chéden . uuáz chúmftîg nesî . U'be daz iô tánne dúrh nôt so uérit . so uuás íro fóre=sága uuâr . Uuáz feruáhet tánne den râtenten . táz er chît tûen sús . unde sús . Nôt . tíu án dero uóre=ságûn ist . nehénget iz ímo zeskéffenne . I'z féret iô nâh tero fóreságun .

---

40. PRÆSAGIA REBUS NECESSITATEM EUENTUS NON DARE .

At uero nec hoc differt . si aliqui dixerunt negationem uel non dixerunt . Nóh târ ána nestât‿is nîeht . úbe man uôre=ságeti . álde uerságeti .

Manifestum est enim quod sic se habeat res . uel si hic quidem affirmauerit . ille uero negauerit . I'z kât ál ze‿éine . [180.] man iz kehéize álde negeheize .

Non enim propter negare . aut affirmare erit uel non erit . Uuánda dúrh féstenon . unde dúrh lóugenen . netûot iz neuuéder .

Nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore . Nóh úber‿lang . nóh úber churz .

Quare . Fóne díu uerním .

Si in omni tempore sic se habeat . ut unum uere diceretur . Sólti daz éina . iô in zîtegelih uuâr uuésen .

Necesse est hoc fieri . Sô sólti iz pe‿nôte so uáren .

Et unumquodque eorum quæ fiunt . sic se habere . ut ex necessitate fieret . Unde álle geskíhte . sóltin so getâne sîn . táz sie nôte uuúrtin .

Quando enim uere dicit quis quoniam erit non potest non fieri . Uuanda sô iz iô geuuâro uóre geságet uuírdet . so nemág iz ze‿léibo uuérden .

Et quod factum est . uerum erat dicere semper . quoniam erit . U'nde dáz nû geskéhen ist . tánnan uuás iô êreron uuâr . zechédenne . iz uuirdet . Nóh tánne uerním iô

---

[1] L. „keméinlîche“.

dáz tiu gebûreda geuuârit tia uóreságun . náls tiu uóre=sága dia gebureda .

---

41. QUID UOLUNTAS UALEAT .

Quod si hæc non sunt possibilia . s. ut omnia ex necessitate fiant . Ú'be dés nîeht uuésen nemág . táz álliu díng fóne nôte geskéhen . [181.]

Uidemur enim esse principium futurorum . i. sumus enim ipsi aliquibus principium . Sô skînet . taz uuír birn ána=génne . únde réccheda dero chúmftigôn . náls tiu uóreséga .

Et ab eo quod consiliamur . atque agimus aliquid . et quoniam est omnino possibile esse . et non . Ióh tánnân skînet iz . táz uuír râtên . únde únseren mûot=uuíllen tûên . ióh tánnân . dáz péidiu íst . ióh possibile quædam esse . uel non esse . An uuélehên íst táz ?

In his quæ non semper actu sunt . et in quibus utrumque contingit . et esse . et non esse . A'n dîen . díu nîeht nóh in⌣tâte nesint . núbe in uuâne . únde díu mán mág tûon . únde netûon .

Quare et fieri . et non fieri . Ú'nde siu óuh fóne díu múgen in futuro uuérden . únde neuuérden .

---

42. EXEMPLUM EORUM . QUÆ POSSUNT FIERI . ET NON FIERI .

Et multa nobis manifesta sunt . sic se habentia . Ú'nde uuír bechénnên gnûogiu sô getâníu .

Ut quoniam hanc uestem possibile est incidi . et non inciditur . sed prius exteritur . A'lso dáz íst . táz éin láchen mág ferscrôten . ióh uerskáfen uuérden . únde dóh tes nîeht neuuírdet . núbe sús unuerscrôtenez ferslizen uuírdet .

Similiter autem et non incidi possibile est . Sámo uuóla mág iz óuh ûn=uerslízenez . [182.] ferscrôten uuérden .

Non enim esset eam prius exteri . nisi esset possibile non incidi . I'z nemáhtî nîeht ólangiz . hoc est . álgánzez . ferslízen uuérden . iz nemáhtî únuerscrótenez ze⌣léibo uuerden .

Quare et in aliis facturis . quæ secundum potentiam dicuntur huiusmodi . manifestum est . quoniam non omnia ex necessitate uel sunt . uel fiunt . Fóne díu íst iz óuh an ánderên díngen . íh méino dîe . in mánnis keuuálte stânt . sámo óffen . táz sie nîeht álle uóne nôte nesint . nóh neuuérdent .

Sed alia quidem utrumlibet . Núbe súmelichíu ze⌣béidên gelícho .

Et non magis uel affirmatio . uel negatio . Ú'nde nîeht quíssera neíst affirmatio . tánne negatio .

Alia uero negatio magis quidem in

pluribus alterum. Súmelichíu sint. téro éinez in gnûogên dichôr geskihet. tánne iz ze⌣léibo uuérde. álso grâuuî tûot in áltên.

Sed contingit fieri alterum. alterum uero minime. Tóh keskihet éteuuénne. dáz séltsánera. álso úngrâuuî íst in áltemo. U'nde uuírt ze⌣léibo daz keuuóna. sô diu grâuuî íst in áltemo.

---

43. DIFFERRE INTER NECESSE ESSE TEMPORALITER. ET SIMPLICITER.

Igitur esse quod est quando est. et non esse quod non est. [183.] quando non est. necesse est. Nû íst nôt uuésen. dáz tir íst. sô iz íst. únde neuuésen dáz tir neist. sô iz neist. Uuánda nôt íst. táz man sízze. sô er sizzet. únde álso nôt íst. táz er nesízze. sô er nesizzet.

Sed non quod est omne. necesse est. esse. nec quod non est. necesse est non esse. A'ber nehéin nôt ne íst temo éinen. dáz iz sî. nóh temo ánderen. dáz iz nesî. s. âne échert tîa uuîla. únz iz íst. álde neist. Sô er uuile. sô uuéhselôt er iz.

Non enim idem est. omne quod est esse necessario quando est. et simpliciter esse ex necessitate. Táz íst fóne diu. uuánda nieht ze⌣éine negât. pe⌣nôte uuésen. tîa uuîla iz íst. álso sedere íst. únde in zítelîh pe⌣nôte uuésen. sô dáz íst. mortalem esse.

Similiter autem et in eo quod non est. A'n démo non esse. uérit iz so sámo. Not íst mánne. únz er nesizzet non sedere. ímo íst áber in zítelîh nôt. non immortalem esse.

---

44. SIMILITUDO CONTINGENTIS CONTRADICTIONIS. ET TEMPORALIS NECESSITATIS.

Et in contradictione. eadem ratio est. A'n déro uuiderchétúngo dero oppositorum. féret iz óuh álso. dáz chît. éin uuéderez íst uuâr. non simpliciter. álso óuh temporalis necessitas. uuâr íst. non simpliciter. [184.]

Esse quidem. uel non esse omne. necesse est. s. in oppositis presagiis. Nôte sól iz állêz uuâr sîn. álde lúgi. táz man uóre ságet.

Et futurum esse uel non. Unde állez chúmftîg sîn. álde ne sîn.

Non tamen diuidentem dicere alterum necessario. Tû neuíndest áber nehéinen. díu zuéi skidônten. únde daz éina stérchenten.

Dico autem futurum quidem esse bellum nauale cras necesse est. uel non esse futurum. Táz chído

ih . táz mórgene skéfuuîg túrh nôt chúmftîg sî . álde nesi .

Sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale . Turh táz fóre chéden . neist nehéin nôt . táz er sî . uel non futurum esse . Nóh nehéin nôt . táz er ne sî .

Futurum autem esse . uel non esse . necesse est . Nôt ist áber . dáz er sî . álde ne sî . Uuéder . dero zuéio uuérde simpliciter . dáz chît quisso . uuér uuéiz taz? éin uuéder uuirdet iò dóh .

45. POSTREMA CONCLUSIO LONGE PRIUS PROPOSITÆ QUESTIONIS DE OPPOSITIS .

Quare quoniam similiter orationes ueræ sunt . quemadmodum et res . Fóne díu . uuánda die uóre=ságа . álso geuuâre sint . sô die nâh chómenten gebureda .

Manifestum est . Sô skînet .

Quoniam necesse est . s. in his rebus . quæcumque sic se habent ut utrumlibet sint . et contraria eorum contingant . [185.] Táz nôt ist in zuíueligên dingen tîe uuíder dien gehéizen gebúrren múgen .

Similiter se habere et contradictionem . Kelícha uuésen dia uóre=ságûn . s. dien nâh kâendên gebúredon .

Quod contingit in his quæ non semper sunt . et non semper non sunt . Táz kebúret án dîen dingen . dîe uuîlon sint . uuîlon nesint .

Horum enim necesse est quidem . alteram partem contradictionis . ueram esse . uel falsam . A'n sô getânero dingo strite . findest tu iò daz éina uuâr . álde lúgi .

Non tamen hoc . aut illud . sed utrumlibet . Ni io dóh quisso . díz álde éniz . núbe éin uuéderez .

Et magis quidem ueram alteram . non tamen iam ueram uel falsam . U'nde uindest tu dicchôr án súmelichên dáz éina uuâr . dánne daz ánder . nî io dóh nieht in zîtelîh . A'lso dicchôst ist crâuui . án áltemo hóubete . éteuuénne neist .

Quare manifestum est . quoniam non est necesse . omnes affirmationes . uel negationes oppositionum . hanc quidem esse ueram . illam uero falsam . s. definite . Fóne díu skînet . táz in állên striten . dâr man féstenôt . únde lóugenet . táz éina nieht quisso uuâr neist . únde daz ánder lúgi .

Neque enim quemadmodum in his quæ sunt . sic se habent in his quæ non sunt . possibilibus tamen esse . uel non esse . sed quemadmodum dictum est . [186.] Nóh sô iz férit in presentibus . tiu ána sint . sô neuéret in futuris . tiu nóh nesint . únde dóh fúre múgen uuésen . álde neuuésen . núbe **sô** ih iz fóre=ságeta . Uuáz ist taz? Táz presentia sint quis futura sámo únguis .

46. EXPLICIT DE UERITATE TRIUM TEMPORUM. INCIPIT ITERUM OSTENDERE UIM SIMPLICIS ET PRÆDICATIUÆ PROPOSITIONIS.

Quoniam autem est affirmatio significans aliquid de aliquo. Hic suspensio uocis. Uuánda affirmatio éteuuaz ságet fóne éteuuemo.

Hoc autem nomen est uel innominabile. Et hic. Ůnde daz. fóne demo sî ságet. nomen íst álde innominabile. taz múgen uuír diutin únnamig.

Unum autem oportet esse et de uno. hoc quod est in affirmatione. Et hic. Ůnde sî ein ságen sol. fóne éinemo.

Nomen autem dictum est et innominabile prius. Ůnde dâr fóre geságet ist uuáz nomen sî. únde innominabile.

Non homo enim nomen quidem non dico. sed infinitum nomen. unum enim significat infinitum. Hic remisior uox. quia interposita ratio est. Non homo. s. quod est innominabile nemag ih héizen nomen. núbe infinitum nomen. uuánda iz ein únguis ting pezéichenet.

Quemadmodum uel non currit. [187.] non uerbum est. sed infinitum uerbum erit. Et hic remissa. Álso ouh non currit uerbum neist nube infinitum uerbum.

Omnis affirmatio uel ex nomine et uerbo. uel ex infinito nomine et uerbo erit. Hic clausula. Pedíu uuírdit ío affirmatio. ûzer nomine únde uerbo. álde ûzer infinito nomine únde uerbo.

---

47. UERBUM IN PROPOSITIONE TENERE PRINCIPATUM.

Præter uerbum autem. nulla erit affirmatio uel negatio. Ăne uerbum neuuírdet nehéin propositio.

Est enim uel erit uel fuit. Hoc est. preter est. uel erit uel fuit.

Uel preter alia huiusmodi uerba quæcumque ex his sunt quæ sunt posita. Ih méino. âne substantiua uerba neuuírdet propositio. álde âne ánderiu dâr uóre gezéigotiu. sô diu sint currit. uiuit. disputat. regnat. Consignificant enim tempus. Síu bezéichenent iô tempus sámint actione álde passione.

---

48. EXEMPLA SIMPLICIUM PROPOSITIONUM. QUÆ HABENT UNUM SUBIECTUM. ET UNUM PRÆDICATUM.

Quare prima affirmatio et negatio est. est homo. non est homo. Fóne diu ist tiu êrista. uzer finito nomine.

Deinde. est non homo non est non homo. Tíu ánderiu uzer infinito nomine.

Est omnis homo. non est omnis homo. Tíu dritta uzer uniuersali uniuersaliter.

Est omnis non homo . non est omnis non homo . [188.] Tíu uiêrda ist . uzer uniuersaliter infinito .

Et in extrinsecus temporibus eadem ratio est . Mít tîen ánderen temporibus . preterito únde futuro . diu âne presens sint . máht tu so sámo tûon simplicem propositionem . Ut homo erit homo fuit . Fernim échert uuóla . dáz omnis únde quidam . determinationes sint . náls termini . Táz chît síu sint zégunga dero terminorum . náls sélben die termini . Únde uóne diu . neuuírdet fóne in nieht Remêrot . simplex propositio .

---

49. DE HABENTIBUS UNUM SUBIECTUM ET DUO PRÆDICATA .

Quando est tertium adiacens prædicatur . dico autem ut est iustus homo . dupliciter dicuntur propositiones . Sô est . ter drîto terminus uuírdet . álso er dâr ist . est iustus homo . sô uuérdent ûzer zuêin propositionibus fiere .

Est tertium dico adiacere in affirmatione . nomen uel uerbum . Taz trítta ih méino est . so iz nomen sî . so iz uerbum sî . daz chído ih háften in propositione . zu ándermo uuorte . so iustus ist . Tóh iz stânde ze-êrist . iz nehâftet tóh nieht zu subiectiua parte . nube zu declaratiua . Hier uernim sâr . uuéhleha . ziuualti er méine . E'in oppositio ist . ûzer finito nomine . ih meino . est homo iustus . non est homo iustus . [189.] ânderiu ist ûzer infinito nomine . ih meino . est non iustus homo . non est non iustus homo . Fóne dien chît er . daz hara nah fólget .

Quare idcirco quatuor istæ erunt . Pediu uuérdent tero propositionum uîere .

Quarum duæ ad affirmationem et negationem sese habebunt secundum consequentiam . ut priuationes . i. eandem uim retinent affirmationis et negationis . et similes sunt ad affirmandum aliquid et negandum . his quæ sunt priuatoriæ . Téro zûo tuônt álso getâna affirmationem únde negationem . sô priuatoriæ propositiones . Uuélehe sint priuatoriæ ? Est iniustus homo . non est iniustus homo . Uuélehe dirro uîero sint tîen gelih ? Est non iustus homo . non est non iustus homo .

Duo uero minimæ . A'ndero zûo nesint in nieht kelih . Uuélehe ? Est iustus homo . non est iustus homo . Infinitæ únde priuatoriæ . habent kelîcha uernúmist .

Dico autem quoniam est aut iusto adiacebit aut non iusto . Quare etiam negatio . Est háftêt zû iusto únde ze non iusto . sô tuônt óuh non .

Quatuor enim sunt . Fóne diu sínt tero propositionum uîere .

Intelligimus uero quod dicitur . ex his quæ subscripta sunt . Fóne dero uólgendun figura . dar sie geórdenot sint spuet is paz zeuernémenne .

Est iustus homo . huius negatio . non est iustus homo . [190.] Est non iustus homo . huius negatio . non est non iustus homo . Est enim hoc loco et non est . iusto et non iusto ad iacet . Fiêre sint íro . A'n disen uier propositionibus . háftet est únde non . ze iusto únde non iusto .

Hæc igitur quemadmodum in resolutoriis dictum est . sic sunt disposita . Tise uier propositiones . únde dara zû priuatoriæ uuérden sus keórdenôt álso ih óuh lêrta in analiticis .

Quare et sequi sese inuicem uidebuntur . i. possibile est esse et non esse . Téro affirmationis possibile est non esse . uuírt kelóugenet mít téro negatione non possibile est non esse . Fóne díu íst óffen dáz tíu sélba affirmatio possibile est non esse . únde óuh tíu possibile est esse . sámint éin ánderên sínt . nals gágen éin ánderên .

Non enim contradictiones sibi inuicem huiusmodi sunt . possibile est esse et possibile est non esse . Sô getâne prædicationes . ih méino zûo affirmationes sô dîe sélben sínt . tie neuuérdent nieht éin ánderên oppositæ .

Sed possibile esse et non possibile esse . nunquam simul sunt . opponuntur enim . A'ber dise ih méino affirmatio únde negatio . nemúgen sámint sîn . pedíu sínt sie oppositæ .

At uero possibile non esse et non possibile non esse . nunquam simul sunt . Uuánda óuh tíse ríngent . pedíu nemúgen [1] óuh si sámint sîn . Similiter autem et eius . [191.]

Affirmatio simplex .		Negatio simplex .
Est iustus homo .		Non est iustus homo .
Affirmatio priuatoria .	Similes .	Negatio priuatoria .
Est iniustus homo .	Similes .	Non est iniustus homo .
Similes .		Similes .
Est non iustus homo .		Non est non iustus homo .
Affirmatio infinita .		Negatio infinita .

Similiter autem se habet . et si uniuersalis nominis affirmatio sit . So uérit iz ouh . ube állelih féstenunga állelîcho getân uuírdet . ih méino . dâr nemag ouh keskéhen daz angulares sámint uuâr sagen .

Ut omnis est homo iustus . Non omnis est homo iustus . Omnis est homo non iustus . Non omnis est homo non iustus . Sed non similiter angulares contingit ueras esse . contingit autem aliquando . A'ber doh neságent íro angulares nieht io in zitegelih sâmint uuâr . éteuuénne

[1] Steht, wahrscheinlich schreibfehler, s.

geskihet iz. Samo so er châde. Sint tie angulares indifinite. daz chît úngemarchôte. sô sint sie gehélle. álso iz tar uore skînet an dero descriptione. Sint sie aber definite. i. kemárchote mit témo nomine omnis. so sint sie uuîlon sámint uuâr. also iz skînet ube du an dero descriptione missechêrist tia particulares oppositiones. unde negationem particularem sezzest under affirmatione uniuersali. [192.] Unde áber affirmationem uniuersalem únder negatione particulari in hunc modum.

Affirmatio uniuersalis.
Est omnis homo iustus.
Negatio particularis.
Non est omnis homo non iustus.

Simul ueræ.

Negatio particularis.
Non est omnis homo iustus.
Affirmatio uniuersalis.
Est omnis homo non iustus.

Nim aber ába daz omnis. taz sie sîn indefinitæ. so sint ében-geuuâre die angulares affirmationes. iôh tie angulares negationes in hunc modum.

Affirmatio finiti nominis.
Est iustus homo.
Negatio nominis infiniti.
Non est non iustus homo.

Simul ueræ.
Simul ueræ.

Negatio finiti nominis.
Non est iustus homo.
Affirmatio nominis infiniti.
Est non iustus homo.

An sus ketânen prædicationibus. ih méino quæ possunt esse et non esse. sint iô sáment uuâr die angulares. A'ber an dien quæ naturaliter insunt. so die sint. est homo animal. est homo non animal. alde ouh naturaliter inesse non possunt. ut est homo lapis. est homo non lapis. nemúgen sie sament uuâr sîn.

---

50. QUOT OPPOSITIONES FIANT UBI EST TERTIUM ADDITUR.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt. Nû sint taz zuo oppositiones. s. die ih nu gesaget habo. E'inu ist tíu dir bestât ex finito subiecto. so diu tûot. est homo iustus. [193.] non est homo iustus. A'nderiu ex infinito prædicato. so diu tuot. est non iustus homo. non est non iustus homo.

Aliæ autem ad id quod est non homo. ut subiectum aliquod additum. Hoc est aliæ duæ sunt quasi aliquod additum ad id subiectum. quod est non homo. Nóh sint ándere zûo dero prædicata geléget sint zu démo subiecto. non homo. Tero zuéio gibet er nu exemplum. E'iniu bestât ex infinito subiecto. so diu tûot. Est iustus non homo. non est iustus non homo. A'nderiu ist tíu dir bestât ex infinitis prædicato et

subiecto . so diu tuot . Est non iustus non homo . non est iustus non homo .

Magis plures autem his non erunt oppositiones . Mánigôrin opposita nemugen uuérden . so est ter drítto terminus ist .

Hæ autem extra illas . ipse secundum se erunt . ut nomine utentes non homo . Tie áfterin zûo propositiones . sint turh sih . âne de êrerin . infinitum nomen fure nomen hábende . toh iz simpliciter nieht nomen nesî .

---

51. NON DIFFERRE INTER CURRIT ET CURRENS EST .

In his uero in quibus est non conuenit . ut in eo quod est currere uel ambulare . idem faciunt sic posita hæc ac si est adderetur . An dien est negelímfet . so iz ist in currere unde in ambulare . taz chit an demo currit . unde an demo ambulat . tar gât iz . also ouh est tar mite stûende . Ut est currit omnis homo . [194.] non currit omnis homo . Currit omnis non homo . non currit omnis non homo . An dien propositionibus állen mág man chéden currens est . fure currit .

---

52. QUEM LOCUM OPORTEAT HABERE NON IN PRÆDICATIONE .

Non enim dicendum est non omnis homo . sed non negatio ad id quod est homo addendum est . Úbe du máchon uuíle infinitum nomen . so nesólst tu nieht légen non zu démo omnis . nube zu demo homo .

Omnis enim non uniuersale significat . sed quoniam uniuersaliter . Uuánda omnis uuírdet kespróchen uniuersaliter . iz neist nieht selbez uniuersale .

Manifestum est autem ex eo . quod est currit homo . non currit homo . currit non homo . non currit non homo . An dísen skinet iz . Tíse prædicationes sint uniuersales . náls uniuersaliter .

Hæ uero ab illis differunt . eo quod uniuersaliter sunt . Tíse skéident sih fóne dien êrren . tie mit omnis uniuersaliter gespróchen sint .

Quare omnis et nullus nihil aliud consignificat . nisi quod uniuersaliter de nomine uel affirmat uel negat . Fóne diu uuírdet io mit omnis . únde mit nullus allelîcho uuaz geuéstenot . alde gelóugenet . fone demo állelichen nomine .

Ergo et cætera eadem oportet opponi . i. inmutata seruari . A'lso gnôto súlen alliu diu ánderiu uuórt íro stat hálten .

---

53. ITEM DE CONSENTIENTIBUS.

[195.]

Quoniam uero illa negatio quæ est quod nullum animal iustum est. contraria est ei. s. affirmationi. quæ est. omne est animal iustum. Hæ quidem manifestum est. quod numquam erunt. neque ueræ simul. neque in eodem ipso. Uniuersalis affirmatio. unde uniuersalis negatio. tie sint uuideruuártig. tie nemúgen sament uuâr sîn. nóh in einemo dinge samint sîn. daz ságeta er ouh fóre.

His uero oppositæ erunt aliquando. Aber iro obliqua mugen so sîn. so diu sint. Non omne animal iustum est. est quoddam animal iustum.

Sequitur uero eam quidem quæ est nullus homo iustus est. illa quæ est. omnis est homo non iustus. Nu hábe fure ein dîa. Nehéin man neist rehter. unde dîa. mánnolih ist únrehter.

Illa uero quæ est. aliqui iustus homo. opposita. Quoniam non omnis homo non iustus est. V'nde ouh téro zueio opposita. ih méino dîa. ételih man est rehter. unde dia. mánnolih neist nicht únrehter.

Necesse est enim esse aliquem. U'be uuâr ist non omnis homo non iustus est. so ist not aliquem iustum esse. Táz lerit tisiu descriptio.

Uniuersalis negatio finiti nominis.
Nullus homo iustus est.

Similes.

Omnis homo non iustus est.
Uniuersalis affirmatio finiti nominis.

Affirmatio particularis finiti nominis.
Quidam homo iustus est.

Similes.

Non omnis homo non iustus est.
Particularis negatio infiniti nominis.

Hier uernim daz infinitum nomen keméine ist. ióh infinito subiecto. ioh infinito prædicato. [196.] Uuélest tu óuh keséhen. uuio dise uiêre sin oppositæ. so sih aber an disa descriptionem.

Uiuersalis negatio.

Nullus homo iustus est.

Particularis negatio cum infinito prædicato.

Non omnis homo non iustus est.

Similes.

Oppositæ.

Oppositæ.

Uniuersalis affirmatio cum infinito prædicato.

Omnis homo non iustus est.

Particularis affirmatio.

Quidam homo iustus est.

54. QUEM NEGANTEM SEQUITUR UERA CONCLUSIO.

Manifestum est autem. quoniam etiam in singularibus si uerum est interrogatum negare. quoniam et affirmare uerum est. Ut putas=ne socrates sapiens est? Non. Socrates igitur non sapiens est. Socrates ist éinlluzzer so alliu indiuidua sint. Sapiens taz ist finitum. also ouh iustus. Non sapiens taz ist infinitum. also ouh non iustus. Fone diu skînet. úbe man uragentemo uerságen mag. socratem esse sapientem. taz sar uuar ist zechedenne. socratem non sapientem esse. Ube er sapiens neist. so ist er non sapiens.

In uniuersalibus uero quæ similiter dicuntur. non est uera. s. affirmatio. uera autem negatio. Ut putas=ne omnis homo sapiens est? Non. Igitur omnis homo non sapiens est. Hoc falsum est. Sed uera est. s. negatio. Non igitur omnis homo sapiens est. Ube man uraget so samo fóne allen. ist mánnolih uûise? unde ánderer chît néin. unde éner sar fone diu náh sprichet. so ist mánnolih non sapiens. so hábet er gelógen. Omnis homo non sapiens est. taz ist infinita affirmatio. [197.] unde ist lúgi. samo so er chade negando. nullus homo sapiens est. Sprichet er aber. finitum nomen negando. non omnis ergo homo sapiens est. samo so er chade affirmando particulariter quidam homo sapiens est. taz ist uuâr.

Hæc opposita est. i. non omnis homo sapiens est. illa uero contraria est. hoc est. omnis homo non sapiens est. Tisiu ist opposita. éniu ist contraria. Opposita léibet in uniuersalibus. contraria neléibet nieht.

---

55. QUASDAM FALSO UIDERI NEGATIONES.

Illæ uero contra=iacentes. secundum infinita nomina uel uerba. ut in eo quod est non homo uel non iustus. quasi negationes esse uidebuntur. sine nomine uel uerbo. sed non sunt. So getâniu opposita so infinita nomina sint. also non homo. unde non iustus sint. alde ouh infinita uerba. so non currit unde non laborat sint. tiu múgen manne dunchen uuésen negationes. Taz nesint siu áber nieht. noh uuérden mugen. âne nomen. unde âne uerbum. Ziu chît er âne nomen unde âne uerbum? Uuánda siu simpliciter nomina nesint. noh uerba. Uuârin siu ouh so. noh tánne nemahti non homo nieht negatio sin. alde ouh non currit.

Semper enim ueram uel falsam esse necesse est negationem. Uuanda negatio sol io uuar sîn. alde

lúgi. Non homo unde non currit. nesint neuueder.

Qui uero dixit non homo. nihil magis de homine. s. quam qui finitum dixit. [198.] sed etiam minus uerus fuit. uel falsus. si non aliquid addatur. Ter infinitum sprichet non homo. der nesprichet nieht quisseren. danne der finitum sprichit homo. nube er mag ioh min heizen uuârer. alde lúkker. er nelége zû mer uuórto. Uuánda guissera ist homo currit tanne non homo currit. pediu ist homo nahera dero uuârhéite. danne non homo. Ze erist chit er. non homo neist nieht negatio. Tara nah chit er. uuare iz negatio. so bezéichendi iz uuar alde lúgi. Tara nah chit er. sid taz quissera nebezéichenet uuar noh lugi. uûio danne daz únguissera?

---

56. QUÆ EX INFINITIS SINT SIMILES.

Significat autem. est omnis non homo iustus. nulli illarum idem. Aber diu propositio. alle únmennisken réhte sint. tiu neist tero óberon neheinero gelih. Omnis non homo. daz ist uniuersale. unde infinitum subiectum. iustus est. taz finitum prædicatum. So getân propositio nestât tar nîener uore.

Nec huic opposita. ea quæ est. Non est omnis non homo iustus. Noh tiu disa lóugenet. ih méino. Nieht uuâr. daz alle únmennisken réhte sin. Tie zûo sint úngelih. allen óberen.

Illa uero quæ est. omnis non iustus non homo. illi quæ est. nullus iustus non homo. idem significat. A'ber dise zûo sint éin. alle únménnisken. [199.] únrehte. nehéine únménnisken rehte. Uuír múgen héizen únménnisken. die âne mennisken sint. sô angeli sint. An dero êrrerun dirro zueio. sint zúei infinita. ein an⌣demo subiecto. mit uniuersali. ander án⌣demo prædicato. Tára nah ist an⌣dero áfterun infinitum subiectum mit uniuersali. unde prædicatum finitum.

---

57. NON TRANSPOSITO NOMINE. UEL UERBO. SIGNIFICATIONEM MUTARI. SICUT TRANSPOSITA NEGATUR.

Transposita nomina uel uerba. idem significant. Misse sáztiu nomina alde uerba neuuéhselont nieht ten sin propositionum. Ut est homo albus. est albus homo. Also disiu missesázten nomina unde uerba. des sinnis nehéinen uuéhsel netuont.

Nam si hoc non est. eiusdem erunt multæ negationes. Uuánda

úbe iz só neist . so sulen einero affirmationis uuésin manige negationes .

Sed ostensum est quia una unius est . Táz ist áber uóre gesaget taz échert éin negatio êinero affirmationis ist .

Eius enim quæ est . est albus homo . negatio est non est albus homo . Fóne díu ist échert ein negatio dero affirmationis est albus homo . tíu dir chit non est albus homo .

Eius uero quæ est . est homo albus . si non eadem est . quæ etiam ei que est . est albus homo . Ube si aber missechêrtiu fone albus homo . ze⌣homo albus . tia selbun negationem nehábit . s. tia si dóh guisso habit . [200.] Erit negatio . So uuírt iz ein anderiu . únde so sint íro zuo . Uel ea quæ est . Alde diu dir chit . Non est non homo albus . Uel ea quæ est . Alde diu dir chit . Non est homo albus .

Sed altera quidem est . negatio eius quæ est . est non homo albus . alia uero eius quæ est . est homo albus . Aber dero íouuéderiu . habit iro affirmationem . ih méino . est non homo albus . unde est homo albus . Nu hábit tiu affirmatio est homo albus . únbespróchenо dia negationem non est homo albus . uuánda si ouh éna durh not hábit . non est albus homo . pédiu habit si zuo . Ube nû . est homo albus hábit zûo . so habit ouh est albus homo . die sélbun zûo .

Quare erunt duæ unius . pediu sínt zûo negationes einero affirmationis in hunc modum .

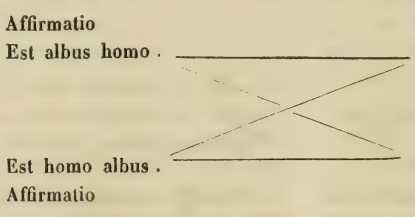

Quoniam igitur transpositio nomine uel uerbo eadem sit affirmatio uel negatio manifestum est . Nù ist aber offen . taz fóne missesaztemo nomine alde uerbo . nehéin uuéhsel neuuirdet tero affirmationis unde dero negationis . Uuúrte íro dánnan uuéhsel . só man danne chade fone socrate . est albus homo . so neuuúrte daz nieht kelóugenet kelîcho mit témo non est albus homo . unde mit⌣témo non est homo albus . [201.]

58. DE DISCERNENDIS PROPOSITIONIBUS. QUÆ UNÆ SUNT. QUÆ MULTÆ.

At uero affirmare uel negare unum de pluribus uel plura de uno si non est unum ex pluribus. non est affirmatio una. neque negatio. Uuile du éin ságen. fóne mánigen. alde mánigiu fone énimo. éin species neuuérde uzer in ánderis neist iz éin saga nieht. iéhendo noh lóugenendo.

Dico autem non si unum nomen sit positum. non sit autem unum ex illis. Id est. dico etiam non fieri unam uel affirmationem negationem. si unum nomen commune positum sit multis rebus. et si ex illis non sit unum. I'h ságo dir daz ouh tánnan ûz ein affirmatio alde ein negatio neuuírdet. ube éin nomen geméine fúnde ist mánigen dingen diu éin speciem nieht keuuúrchen nemúgen. Taz ist tanne. so ein fone éinemo gespróchen uuírdet. ut canis animal est. Tar ist animal gespróchen fone cane. éin fone enimo. unde neist toh taz nieht éin affirmatio. uuánda canis pezéichenet pediu ióh tén béllenten hunt. ioh ten mérehunt. i. latrabilem et maritimum.

Ut homo est fortasse. et animal. et bipes et mansuetum. A'lso ódo uûano daz nieht ein affirmatio neist. so dísiu uieriu sus únderskéiden uuérdent mit coniunctione. dáz man chît. homo est. et animal. et bipes et mansuetum. Ioh âne coniunctiones mag man siu under sûigendo geskéiden. taz siu eina affirmationem ne tûont. [202.] Also daz ist homo est unde dánne uberláng animal. so áber bipes so aber mansuetum. Samoso er châde. homo est. animal est. bipes est. mansuetum [1] est.

Sed ex his unum fit. Aber doh uuírdet éin species ûzer in geuuúrchet. so man geslágo chît animal bipes mansuetum homo est. Taz sínt mánigiu fóne éinemo. unde doh ein affirmatio.

Ex albo autem et homine et ambulare non unum. Aber fone homine. unde fone albo. unde fone ambulare. ne uuírdet nehéin species. Ter uone uuizemo man gântemo chît. album et ambulans homo est. ter hábet kesprochen zúei uone éinemo. tíu éin speciem nieht ne uuúrchent. Uuîz unde gân uuélih speciem alde uuéleha naturam uuúrchent tíu? Quare non unum. Fone díu ne mag iz óuh éin affirmatio sîn.

Quare nec si unum aliquid de bis affirmet aliquis erit affirmatio. Fone díu sprichet mán éin dirro. fone dien anderen. i. unum de pluribus. so man nu chád. album et

[1] Es steht „manifestum".

ambulans homo est. alde homo et ambulans album est. alde homo et album ambulans est. taz ne uuirdet nieht ein affirmatio.

Sed uox quidem una affirmationes uero multæ. Nube éin est spréchendo uuérdent tar mánige affirmationes. [203.]

Nec si de uno ista. sed similiter plures. Noh tána mêr ne uuírdet éin affirmatio ube ioman disiu ſso misse≈chêret. taz plura uóne éinemo gespróchen uuérdent. ih méino daz tíu uuérdent prædicata. diu nû uuâren subiecta. ut album. homo et ambulans est. uel ambulans. homo et album est.

---

59. AD INTERROGATIONEM PLURA SIGNIFICANTEM. UNAM RESPONSIONEM NON SUFFICERE.

Quo circa ergo. Fone díu. s. uuanda éin propositio mánigiu bezeichenit.

Si dialectica interrogatio responsionis est petitio. Hic suspensio. Vbe der ántuuurtis kérôt. ter dialectice urâget alsus. est canis animal an non?

Vel propositionis. uel alteriûs partis contradictionis. Et hic. Unde er gérôt állero propositionis. sô daz ist animal est. animal non est. Alde téilis. so daz ist. est non.

Propositio enim unius contradictionis est. i. una affírmatio unius est negationis. et hic. Vuánda ein féstenunga sûochet éinen lóugen.

Huiusmodi interrogationi. non erit una responsio. Depositio. So getânero frâgo ih méino sús mánigiu díng pezéichenentero ne begágenet nieht ein ántuuurte.

Ad hæc nec una affirmatio. Noh ouh tara zû ein féstenunga.

Nec si sit uera est. Noh sâr uuâr ne ist iz. ube iz éin ántuuurte ist. unde éin féstenunga. Uuánda chît er canis animal est taz ist in cælesti signo lúgi. [204.] Chît er non est animal. taz ist in≈latrabili cane lúgi unde in marino.

Dictum autem de his est in thopicis. Similiter autem manifestum est. *quoniam* nec hoc ipsum quidem est dialectica interrogatio. Ih habo ouh ándersuuar dánnan gesaget.

Si quis interroget quid est. oportet datum esse. i. dari. ex interrogatione. hæc eligere. i. ut possit eligere. utrum uelit contradictionis partem enunciare. quia oportet interrogantem determinare. utrum hoc animal homo. an non homo. Ter urâgento sol demo geurâgeten an sînero urâgo uuála gében uuéderen téil er uuélle dero contradictionis. unde fone díu sol er in béidero iihten alsus. ist tíz tier. alde diz monstrum mennisko. alde ne ist? Contradictio bestât îo fone affirmatione et negatione. so dáz ist. homo

animal est. homo animal non est. Fóne diu ist táz dialectica interrogatio. sô man den ántuuurtenten besuôchet uuéderez er uuélle. in hunc modum. Putasne homo animal est? Aber der sús urâget. quid est animal? der urâget scolastice nals dialectice.

---

60. QUOD QUÆDAM SINGULATIM UERA. IUNCTA. ALIAS UERA. ALIAS FALSA SINT.

Quoniam hæc quidem predicantur composita. ut unum sit omne prædicamentum eorum. quæ extra prædicantur. alia uero non. quæ differentia est. s. dicenda. Ordo est. Quoniam eorum quæ extra. i. singillatim prædicantur. [205.] hæc quidem composita sic prædicantur. ut unum sit omne prædicamentum eorum. alia uero non. ea differentia dicenda est. Uuánda súmelichiu dúrh sih kesprócheniu uuâr sint unde ze-sámene gelégetiu éin bezéichenent unde sámo uuâr sint. tánne aber ánderiu sô ne sint. ter únderskeit ist ze ságenne. unde mit exemplis ze lêrenne.

De homine enim uerum est dicere. et extra animal. et extra bipes. et ut unum. Fone homine mag man súnderigo chéden. daz er sî animal. unde er sî bipes. unde mág man chéden daz tiu ze-sámene gelegétiu éin sîn. unde samo uuâr sîn. also daz uuâr ist. homo animal bipes est. Et hominem et album. et hæc ut unum. Vnde mág ouh uuâr sîn. ube man ételih animal sunderigo ságet hominem uuésen. unde album uuésen. unde diu béidiu éin uuésen.

Sed non cytharedus et bonus. etiam cytharedus bonus. Chît mán aber daz er súnderigo cytharedus sî. unde er gûot sî dúrh taz ne ist ne-héin nôt taz er gûot cytharedus sî. unde daz sámint uuâr sî. daz éinzen uuar uuas.

---

61. QUÆDAM SIMUL INCONGRUE DICI. QUÆ PER SE UERE DICTA SUNT.

Si enim quoniam alterutrum dicitvr. et vtrvmqve dicitur. multa inconuenientia erunt. Sol man daz samint spréchen. daz súndero uuâr ist. [206.] so uuérdent târ uz manigiu gechôse úngelimphiu.

De homine enim. et hominem uerum est dicere. et album. Fóne ételichemo ménnisken ist álcuuar ze spréchenne. daz er menisko sî. unde er uuiz sî.

Quare et hominem rursus et album. Fone diu mag man aber chéden. denselben uuizen mennisken. ménnisken uuésen ioh uuizen.

Si et album et hominem. So chído ih ube man in uore uuârhafto hîez uuîzen ménniskęn. Vbe man uone socrate einest uuârhafto chéden mag. taz er uuîz mennisko sî. so mág man anderest sámo uuârhafto fone ímo chéden. tiser uuîzo mennisko. ist mennisko unde uuîz.

Quare erit homo homo. albus albus. Fóne diu lége dáz ze=sámene. so uuírdet tar ûz tiu únnuzza zála. daz ménnisko mennisko sî. uuîz uuîz sî.

Hoc est in infinitum. Tes ist únmez taz tu spréchen maht fone ímo. ze êrist súnderigo. unde danne sámint.

Et rursus musicus albus ambulans. hæc eadem frequenter simplicitas est. Also díccho mág ouh keaberet uuérden diu súnderigi ube man uone socrate ze êrist chît taz er sî uuîz musicus kânder. uuânda dû aber chéden maht ter uuîzo musicus kânder. ist uuîz. unde ist musicus. unde ist kânder. So sol man danne sámint chéden drîestunt. uuîz uuîz uuîz ist. unde iro îo gelichez drîestunt. [207.]

Amplius. Si enim socrates socrates est et homo. erit socrates socrates homo. Ube sunderigo spréchendo uuâr ist. socrates ist socrates. unde aber sunderîgo uuâr ist. er ist ouh mennisko. so uuírt tanne samint ze chedenne. daz socrates socrates homo sî.

Et si socrates socrates est. et homo. et bipes. erit socrates homo et bipes. Tísiu uuort firnim samo so er châde. ube diu zû dien zuéin ih meino daz er súnderigo. socrates ist. unde homo ist. taz trítta ouh sunderigo chîst taz er bipes sî. sô sólt tu ouh sámint chéden. déro sélbon zuéi unde sunderigo daz trítta.

Et rursus si hic idem bipes est et homo. erit socrates socrates. homo homo. bipes bipes. Vbe socrates sunderigo drîu ist. sô sínt sámint ze chedenne. diu selben drîu. socrates socrates. et homo et bipes et homo et bipes. Taz socrates ist sunderigo socrates. unde homo. unde bipes. taz kemachot in sament uuésen hominem bipedem. So getân compositio ne geuállet nieht.

Quoniam ergo si qui simpliciter ponat. complexiones fieri. inconuenientia contingere manifestum est. quemadmodum autem ponendum. nunc dicemus. Uuánda nû uuóla skînet. mánigiu úngelimphe dannan ûz uuérden. ube îoman úngeskeideno in alla uuîs ze sámene légen uuile diu proloquia. sô ist taz ze lêrenne. uuîo er tûon sol.

62. SINGILLATIM SECUNDUM ACCIDENS PRÆDICATA . SIMUL PRÆDICARI NON POSSE. [208.]

Quecumque igitur eorum quæ predicantur . et eorum de quibus prædicantur secundum accidens dicuntur. Suspensio. Sint taz accidentia díu man sprichet . unde ouh tíu fone dîen man síu sprichet .

Uel de eodem uel alterum de altero . Et hic . Sô man uone éinemo subiecto zuei accidentia spréche in hunc modum . Homo albus est . homo musicus est . so man daz ander fone demo êreren spréche in hunc modum . homo albus est . albus musicus est .

Hæc non erunt unum . Depositio. Tíu ne uuúrchent nieht ein speciem .

Ut homo albus est et musicus . A'lso díu accidentia béidiu fone homine gespróchen uuérdent . álde daz éina accidens fone demo andermo . unde aber daz fone homine .

Sed non est . idem musicus et albus . Síu ne uuúrchent toh nieht éin speciem .

Accidentia enim sunt utraque eidem . Uuío mugen? Sint péidiu éinis tinges accidentia . fone accidentibus ne uuírt nehéin substantia .

Nec si album . musicum uerum est dicere . tamen non erit album musicum aliquid . Unde doh uuâr sî . albus est musicus . siu ne uuérdent to nieht éin .

Secundum accidens enim . musicum album . Quare non erit album musicum . Taz ist fone díu . uuánda síu béidiu sint accidentia . Fone díu ne uuírt nîomer albus durh sih musicus . nube der homo albus . ter ist musicus . Ouh írret taz tia prædicationem . daz accidentia sih líehto nuéhselont . [209.] Ube socrates nû ist albus musicus . er mág aber an dero súnnun uuérden niger musicus . Fone díu ist sî lúkke .

Quo circa nec cytharedus bonus simpliciter . Fone díu ne uuírdet óuh nieht éin species . cytharedus bonus . uuánda siu béidiu sint accidentia .

Sed animal bipes . Non enim secundum accidens . Aber animal unde bipes uuúrchent éin speciem hominis . uuánda síu accidentia ne sint . Chît man homo animal est . homo bipes est . taz mág man sáment uuóla chéden . homo est animal bipes .

---

63. SIMILITER QUÆ INSUNT IN PROLATIONE . UEL NARRATIONE SIMUL IUNCTA NON PRÆDICARI .

Amplius . Fernémen nóh .

Nec quecumque insunt in alio . Noh tíu ándermo ána sint . s. díu

ne mûgen ouh nieht kespróchen uuérden ze sámine gelégetiu.

Quare nec album frequenter. Fone diu ne mag óuh album sô diccho kespróchen uuérden in complexione sô iz extra mag. Chît ioman. uuîz mán ist callias. callias ist uuîz. taz mág uuâr sîn. chît er dánne sáment. uuîz man callias uuîz ist. taz ist únredelih. uuánda iz âna ist tero prolationi subiectiue partis. taz ánderest prolatum uuirdet an prædicatiua parte. Uuîz mán chédendo. uuírt pegriffen. taz er uuîz ist. Pediu ne gelimfet nieht sáment. taz súnderigo gelámf.

Neque homo. homo animal. uel bipes. [210.] Noh sús ketân compositio ne tóug. ube sia ioman uuúrchet. ûzer dien extra prædicatis. So uuér mit téro báldi. daz er fone socrate chéden mag. socrates homo est et animal. sâr chéden uuile. homo homo est et animal. taz ist also er châde homo animal. animal est. Uuîo mág homo. béidiu sîn. ioh homo ioh animal? An diu daz er homo ist. sô ist er animal. Chît ouh fóne socrate iste homo homo est. et bipes. taz ist áber álso er châde. iste homo bipes bipes est.

Insunt enim in homine. animal et bipes. An démo námen homo. uuírdet animal uernómen ioh bipes. Ter óuh chît socrates. socrates est et homo. der máhti bediu chéden socrates homo. homo est. uuánda an socrate uuírt homo natûrlicho uernómen.

---

64. HUC-USQUE AN SINGULATIM UERE PRÆDICATA. IUNCTA QUOQUE UERA SINT. NUNC E CONTRA QUÆRITUR. QUÆ UERE PREDICANTUR IUNCTA. AN EADEM UERUM SIT ET SIMPLICITER DICI.

Uerum est autem dicere de aliquo et simpliciter. aut quendam hominem. hominem. aut quendam album hominem. album. Non semper autem. Tisa sententiam sûln uuír urâgendo lésen. alsús. I'st ouh súnderigo uuâr. daz sáment uuâr ist? iz mág éteuuanne uuâr sîn. náls nieht îo. Mág sâmo unâr sîn hominem currere. samo quendam hominem currere? Alde ist sámo uuâr ze spréchenne. album currere. [211.] sô daz ist quendam album hominem currere?

Sed quando in adiecto quidem aliquid oppositorum inest. quæ. s. opposita sequitur contradictio. non uerum sed falsum est. Iz ist tánne lúgi. so demo adiecto ételih oppositum âna ist. unde demo opposito uólget contradictio.

Ut. s. falsum est mortuum hominem. hominem dicere. Also daz lúgi ist. ube mán tôten ménnisken. ménnisken héizet. Homo ist præ-

dicatum . mortuus ist adiectum . Homo unde mortuus . i. insêler . unde âna sêla . diu sint opposita . Tien uólget súslih contradictio . homo uiuit . mortuus non uiuit .

Quando autem non inest . uerum . sô demo adiecto sólih oppositum âna ne ist . so ist súnderigo uuâr daz sament uuár uuás . Samint ist uuâr . socrates animal bipes est .

Uel etiam quando inest quidem semper falsum . quando uero non inest . non semper uerum . Alde ióh rehtor ze ságenne . sô diu oppositio âna ist tero prædicationi . sô ist to daz súnderigo lúgi . taz sáment uuâr uuás . Tánne aber oppositio târ âna ne ist . sô ist iz échert uuîlon uuâr .

Ut homerus est aliquid . ut poæta . A'lso diu ist sine oppositione . homerus ist poæta . unde keskéidiniu lugi ist . Ergo etiam est . aut non . Nù uolget témo daz er poæta ist . taz er selbo ist . alde ne ist . Sih án éna prædicationem . sô ist tisiu lúgi . Zíu ist taz?

Secundum accidens enim prædicatur esse de homero quia poeta est . sed non secundum se prædicatur de homero quoniam est . [212.] Uuánda sîn accidens uuárd kezéigot tô man chad poæta est . unde bediu ne uuárd nieht taz est substantialiter gespróchen fone imo . Tanne diu prædicatio uuâr ist . tiu dir chît . homerus est . sô ne ist si nieht teil tero accidentalis . tiu dir chît . homerus poæta est .

Quare in quantiscunque prædicamentis . neque contrarietas aliqua . aut ulla oppositio inest . si diffinitiones pro nominibus prædicantur . Suspensio uocis . Fone diu uuízzist . taz án dien prædicationibus an dien nehéin contrarietas . unde ne-héin oppositio ne ist . ih méino diu sih pírget an dien nominibus . unde aber danne sih óuget . ube man fure diu nomina so homo ist unde mortuus . iro diffinitiones spríchet . i. animatus et sine anima .

Et secundum se predicantur . et non secundum accidens . Et hic . Unde sîe durh sih kespróchen uuerdent . náls ánahaftigo . ih méino . also est háftet zu poæta . unde âne poæta ne uuírdet iz prædicatum .

In his et simpliciter uerum erit dicere . Depositio . An dien uuírt iz óuh súnderigo uuár . Sô dû chîst fone socrate . hic homo albus est . unde daz uuâr ist . so ist sámo uuâr . ube dû fone imo chîst . hic albus est . uuánda albus ne chlébèt nieht zû homo . so est tuot zu poæta .

Quod autem non est quoniam opinabile est . non est uerum dicere esse aliquid . Taz áber ne ist . taz ne mag nieht túrh taz uuésen . daz man iz uuânet uuésen .

Opinatio autem eius non est . quoniam est . sed quoniam non est . Sîn uuàn ist uuórtener fone ne uué-

senne . [213.] náls fone uuésenne . Fone diu álso opinabile ist . taz an ímo selbemo ne ist . álso ist taz uuâr . daz homerus aliquid ist uuánda er poeta ist . unde ist lúgi daz er mit páremo est aliquid sî . Homerum esse . daz ist párez esse . homerum poætam esse . alde eloquentem esse . das héizet aliquid esse . Substantia getûot ín esse . accidentia getûont ín aliquid esse ;

65. INCIPIT DE OPPOSITIONE EARUM PROPOSITIONUM . QUÆ CUM MODO ALIQUO PROFERUNTUR .

His uero determinatis . perspiciendum est . quemadmodum se habeant negationes et affirmationes . ad se inuicem . he scilicet quæ sunt . esse possibile . et esse non possibile . et contingere et non contingere . et de inpossibili et de necessario . Habent enim aliquas dubitationes . Hára nâh ist ze chîesenne . uuîo ouh tiu proloquia . éin ánderen in chéden . diu fone posse uuérdent . unde contingere . unde necesse . uuánda siu zûiuelig sint .

66. IUDICIUM . QUÆ NEGATIO AFFIRMATIONI OPPONENDA SIT .

Nam si eorum quæ complectuntur . illæ sibi oppositæ sunt contradictiones . quæcumque secundum esse uel non esse disponuntur . Suspensio . Ube diu ze sámene gelégeten uuórt . uuíderchedâ machont . an dien geíiht uuírt unde lóugen .

Ut eius quæ est esse hominem . negatio est non esse hominem . [214.] non autem ea quæ est esse non hominem . Et hic . Also lóugen uuírt tes esse hominem . mit non esse hominem . nals mit esse non hominem .

Et eius quæ est esse album hominem . negatio est . ea quæ est non esse album hominem sed non ea quæ est esse non album hominem . Et hic . Vnde also gelóugenet uuírt tes esse album hominem . mit non esse album hominem . náls mit esse non album hominem .

Si enim in omnibus aut dictio aut negatio uera . Et hic . Taz chîesen dâr bî . Vbe in állen contradictionibus taz éina uuâr ist . taz ánder lúgi . unde ouh tero zuéio . est albus homo . est non albus homo . daz éina uuâr ist . taz ánder lúgi .

Lignum erit uerum dicere . esse non album hominem . Depositio. Sô ist tanne uuâr ze sprechenne . daz holz uuésen non album hominem . Cum lignum falsum sit dicere album hominem esse . erit de eo uerum dicere . esse non album hominem . Ube iz uuésen ne mag albus homo . sô sol iz aber uuésen non albus homo . Vbe iz ne uuéder dero

zuéio ne ist . só ne sint siu nieht opposita ;

---

67. IDEM ESSE . AMBULAT ET AMBULANS EST .

Quodsi hoc modo et in quantiscumque esse non additur . idem faciet quod pro esse dicitur . Ube aber daz esse sús kespróchen ne uuírdet . an sumelichen propositionibus . so hábent ten sélben sín . taz tar uúre stât .

Ut eius quæ est ambulat homo . negatio est . non ea quæ est ambulat non homo . sed non ambulat homo . Also dû chîesen máht . an dero ságun . [215.] ambulat homo . díu mit non ambulat homo gelóugenet uuírdet . náls mit ambulat non homo .

Nihil enim differt dicere . uel hominem ambulare . uel hominem ambulantem esse . An íro gât tir einis ze chédenne . homo ambulat . alde homo ambulans est .

---

68. AN REGULA SECUNDUM ESSE ET NON ESSE PRÆDICANDI . AD POSSIBILE TRANSEAT .

Quare si hoc modo in omnibus . et eius quæ est possibile esse . negatio est possibile non esse . non ea quæ est . non possibile esse . uidetur idem possibile et esse . et non esse . Fóne díu ube iz so uáren sol an anderen ságon . ih meino ube possibile esse gelóugenet uuírt . mit possibile non esse . náls mit non possibile esse . sô uuérdent siu béidiu uuâr an éinemo dinge .

Omne enim . quod est possibile diuidi uel ambulare . et non ambulare et non diuidi possibile est . Uuánda an állen dien diuidi unde ambulare uuérden mag . an dien mag iz ouh ze léibe uuérden . Ein láchen mag keteilet uuérden . unde ne uuérden . Ter mennisko mág kân . unde ne gân .

---

69. SECUNDUM MODUM POTIUS POSSIBILE PRÆDICARI .

Ratio autem est . quoniam omne quod possibile est . non semper actum est . Aber der únderskéit ist târ ána . taz tiu so getânen possibilia . nieht in actu ne sint . Uuârin siu in actu . so der himel ist uuánda er suéibôt . so ne uuâre is uuéhsel .

Quare inerit etiam negatio . Fone díu ist in ána negatio samoso affirmatio . [216.]

Potest igitur et non ambulare quod est ambulabile . et non uideri quod est uisibile . Also án demo skinet . taz tir gân mag unde ge-

sihtig ist . énez mág . kân unde ne gân . diz mag man séhen . unde ne séhen .

At uero impossibile est de eodem oppositas ueras esse dictiones. Non igitur est ista negatio. Nû ne mag tes nieht sîn an dien oppositis . taz tie prædicationes béide uuâr ságeen . fóne éinemo dínge. Pediu ne ist nieht posse non esse . lóugen des posse esse .

Contingit autem ex his aut idem ipsum dicere et negare simul de eodem . aut non secundum esse uel non esse . quæ opponuntur fieri affirmationes uel negationes. Hínnan geskihet ein uuéder so daz péide predicationes fóne einemo dinge uuâr ságent. daz nîo ne geskáh . alde sie ne inchedent nieht éin ánderen nah esse et non esse .

Si ergo illud inpossibilius est. Ube aber daz ne mag sîn . daz sie béide uuâr ságeen .

Hoc erit magis eligendum. Sô ist pezzera sie zespréchenne secundum modvm . tanne nah esse et non esse .

Est igitur negatio eius quæ est possibile est esse . ea quæ est non possibile est esse. Tero affirmationis tiu dir chît possibile est esse. ist tiu negatio . tiu dir chît . non possibile est esse .

Eadem quoque ratio est . et in eo quod est contingens esse . Etenim eius negatio non contingens esse . Also begágenet tero affirmationi ouh contingens esse . diu negatio non contingens esse. An dísen ist îo daz éina uuâr . daz ander lúgi .

Et in aliis quîdem simili modo . [217.] ut in necessario et inpossibili . A'lso ist óuh an dien anderen negatio ze sezzenne . ih meino an demo necessario . unde an demo inpossibili . Temo necessario begagenet . non necessarium . temo impossibili non inpossibile .

Fiunt enim quemadmodum in illis esse et non esse oppositiones . subiectæ uero res . hoc quidem album . illud uero homo . eodem quoque modo hoc loco . esse quidem subiectum sit . possibile uero et contingere oppositiones . determinantes quem ad modum in illis esse et non esse ueritatem . Also an ánderen proloquiis . uuîlon homo uuîlon albus . subiecta uuâren . unde esse et non esse predicationes uuâren . so mûoz aber an dísen esse uuésen subiectum . unde possibile et contingere predicationes . hîer dia uuârheit skéidende . álso derit tâten esse et non esse .

Similiter autem hæ etiam . in eo quod est esse possibile . et esse non possibile . Tíse oppositiones . ih méino nâh modo geuuórhte . skéident samo uuóla dia uuârheit unde lúgi mit possibile et non possibile . álso dérit tûont an dien simplicibus taz esse unde daz non esse . Ube uuir chéden pluuiam

esse possibile est. so ist pluuiam esse subiectum. possibile est taz ist predicatum. Chéden uuír âna daz possibile simpliciter. pluviam esse. ih méino sô daz ist. uideo pluuiam esse super terram. tánne ist pluuia subiectum. unde ist esse predicatum.

---

70. ORDINATIO OPPOSITIONUM SECUNDUM MODUM.

Eius vero qvæ est possibile est non esse. [218.] negatio est non possibile est non esse. Quare et sequi sese inuicem uidebuntur. i. possibile est esse et non esse. Tero affirmationis possibile est non esse. uuírt kelóugenet mit tero negatione non possibile est non esse. Fóne diu ist óffen daz tiu sélba affirmatio possibile est non esse. unde ouh tiu possibile est esse. sáment ein ánderên sint. náls gágen ein ánderen.

Non enim contradictiones sibi inuicem huiusmodi sunt. possibile est esse et possibile est non esse. So getâne predicationes. ih méino zuô affirmationes sô dîe-sélben sint. tie ne uuérdent nieht éin-ánderen oppositæ.

Sed possibile esse et non possibile esse. numquam simul sunt. opponuntur enim. Aber dîse ih meino affirmatio unde negatio. ne múgen sáment sîn. pediu sint sie oppositæ.

At uero possibile non esse et non possibile non esse. numquam simul sunt. Uuánda óuh tîse ríngent. pediu ne múgen ouh sie sáment sîn.

Similiter autem et eius quæ est necessarium esse. So sámo ne uuírt nehéin lóugen dero affirmationis necessarium esse. mit tero affirmatione necessarium non esse. nube mit tero negatione non necessarium esse. Eius uero quæ est necessarium non esse. ea quæ est. non necessarium non esse. Unde dero affirmationis necessarium non esse. uuírt kelóugenet mit tero negatione non necessarium non esse.

Et eius quæ est impossibile esse. non ea quæ est impossibile non esse. sed non impossibile esse. [219.] Nóh oúh tero affirmationis impossibile esse. mit tero affirmatione impossibile non esse. núbe mit téro negatione non impossibile esse.

Eius uero quæ est impossibile non esse. ea quæ est non impossibile non esse. Aber déro affirmationis impossibile non esse. uuírt kelóugenet mit tero negatione non impossibile non esse.

71. IN DECLARATIUA PARTE MODUM ESSE.

Et uniuersaliter uero quemadmodum dictum est esse quidem et non esse oportet ponere . quemadmodum subiecta . negationem uero et affirmationem apponere ad unum hæc facientem . i. ad modum tantummodo . Keméinlicho uernim uóne állen daz óuh fóre geságet ist . daz tu esse unde non esse háben sólt fúre subiecta . unde affirmationem ih méino est . ioh negationem ih méino non est . sólt tu légen zû demo modo . ter án possibile ist alde an contingens affirmationem unde negationem máchontemo .

Et oportet putare has esse oppositas dictiones . Unde uone diu súln sie sús stân . sus inchédent sie éinánderen . Uuîo ?

Possibile non possibile . contingens non contingens . necessarium non necessarium . uerum non uerum . Uuile du uerum est lóugenen . mit uerum non est . taz ne máht tu bediu nieht . uuánda sîn negatio ist . non uerum non est .

---

72. HUCUSQUE DE OPPOSITIONIBUS MODORUM . NUNC DE CONSEQUENTIIS EORUM .

Et consequentiæ uero secundum ordinem fiunt ita ponentibus . [220.] Tie ouh gehélle sint . unde in ne éin iéhent . tie zéigot tíser ordo .

Illi enim quæ est possibile esse illa quæ contingit esse . Tero ságun possibile est . uerbi gratia . aliquando esse pluuiam . íihet tiu contingit aliquando esse pluuiam .

Et hoc illi conuertit . Unde daz kíltit sî iro . uuánda si íihet íehentero . Also possibili uólget contingere . sô uolget possibile demo contingere .

Et non inpossibile esse . non necessarium esse . Unde énen zuéin fólgent tísiu zúei . Uuánda daz tir sîn mág taz kébúrit . unde ne ist nîeht únmahtlîh . nôt ne ist is aber nîeht . Tísiu uîeriu tûont éina consequentiam .

Illi uero quæ est possibile non esse . et contingere non esse . ea quæ est . non inpossibile non esse . et non necessarium non esse . Hîer iehent aber zúein ándere zuô . Temo máhtlih ist taz iz ze léibe uuérde . unde demo dáz gebúrit daz iz ze léibe uuérde . temo ne ist nîeht únmahtlih taz iz ze léibe uuérde . unde démo ist únnôt taz iz ze léibe uuérde . Taz ist ánderiu consequentia .

Illi uero quæ est non possibile esse . et non contingens esse . Illa quæ est necessarium non esse . et inpossibile esse . Hier íehent aber zúen ándere zûo . Taz tir sîn nemag . unde ne gebúrit . temo ist nôt . taz iz ne sî . unde únmahtlih taz iz sî . Taz ist tiu drítta consequentia .

Illi uero quæ est non possibile non esse. et non contingens non esse. illa quæ est necesse esse et inpossibile non esse. Hier iehent aber zúein ságon ándere zûo. [221.] Taz ze leibe uuérden ne mág. noh taz ne gebúrit taz iz ze léibe uuérde. taz ist nôte. unde ist únmahtlih taz iz ne sî. Taz íst tiu uierda consequentia.

Consideretur autem ex subscriptione quemadmodum dicimus. An dírro nâh-scrifte séhe man iz.

Consequentes.

Possibile est esse.	Contingit esse.
Non inpossibile est esse.	Non necesse est esse.

Consequentes.

Possibile est non esse.	Contingit non esse.
Non inpossibile est non esse.	Non necesse est non esse.

Consequentes.

Non possibile est esse.	Non contingit esse.
Necessarium est non esse.	Inpossibile est esse.

Consequentes.

Non possibile est non esse.	Non contingit non esse.
Necesse est esse.	Inpossibile est non esse.

---

73. PRIMAM ET TERTIAM CONSEQUENTIAM CONTRADICTORIE PREDICARI PERUERSO MODO. PRETER NECESSARIA.

Ergo inpossibile et non inpossibile sequuntur quidem contradictorie. illud quod est contingens et possibile. [222.] et non contingens et non possibile sed conuersim. An dero drittun consequentia stânt mit inpossibili. non possibile unde non contingit. án dero êrestun stânt mit non inpossibili possibile unde contingit. Nû órdenoen die alsus.

Affirmatio. Inpossibile esse. Contradictio. Non inpossibile esse. Negatio.
Negatio. Non possibile esse. Contradictio. Possibile esse. Affirmatio.
Negatio. Non contingit esse. Contradictio. Contingit esse. Affirmatio.

Hier séhen uuir die zûo. [223.] dien inpossibile unde non inpossibile consequentes sint contradictorie stân. unde conuersim. Conuersim dáz chît misse-uuéndigo. uuánda affirmationi uólgent negationes. únde negationi affirmationes. Táz zéigôt er mit tísen uuórten.

Illud enim quod est possibile esse . negatio inpossibilis . s. sequitur . Possibile dáz affirmatio íst hábit óbe ímo sîn consequens . íh méino non inpossibile . dáz tir íst negatio des inpossibilis . Negationem uero affirmatio . s. sequitur .

Illud enim quod est non possibile esse . sequitur illud quod est inpossibile esse . Táz ánder hálb stât gágen possibili . íh méino sîn negatio non possibile táz hábit affirmationem óbe ímo . íh méino inpossibile esse .

Affirmatio enim est inpossibile . non inpossibile uero negatio . Uués affirmatio ist si? Táz íst sî non inpossibilis . Tía sélbun misse=chêri hábent óuh tíu contingentia . Pedíu uuérdent fóne sex predicationibus tres contradictiones . Tára náh folle sézzên die êristun consequentiam mít non necesse esse . ún dia dríttun mít necesse non esse . unde séhen úbe díu tûen quartam contradictionem . Taz ferságet er hára náh .

---

74. DE NECESSARIO ALIUM MODUM FIERI .

Necessarium uero quemadmodum sit considerandum est . Chîsen óuh táz necessarium .

Manifestum est quoniam non eodem modo . [224.] sed contrarie sequuntur . Necessaria nehéllent nîeht tien ánderên contradictorie . núbe contrarie . Sie ne sint nieht sélbin contraria ér méinet táz íro zuéio taz éina ist contrarium . tes ánderis contradictorio . Táz contradictorium sézzên in míttemen alsús . Non necesse esse . Necesse esse . Necesse non esse . A'n dero êristun consequentia stât non necesse esse tes contradictio íst necesse esse . án dero uiêrdûn démo íst contrarium . necesse non esse . án dero dríttun consequentia . Fóne díu íst tíu mítta . contradictoria déro éinun . contraria dero ánderûn . Die ûzerôstun nesint neuuéder nóh contradictorie noh contrarie .

Contradictorie uero extra sunt . I'ro bêdero contradictiones sint ûzeren hálb tírro zúeio consequentiarum . ih méino dero êristun consequentiæ unde dero dríttun .

Non enim est negatio eius quod est necesse non esse . non necesse esse . Tise zûo nelóugenent éin ándere nîeht .

Contingit enim ueras esse in eodem utrasque . Táz skînet târ ana . uuánda sie béide uuérdent fúnden in éinemo dínge .

Quod enim est necessarium non esse . non est necessarium esse . Tés nôt ist non esse . tes ne íst neheín nôt esse . Nôt ist non esse ignem frigidum unde nehéin nôt esse frigidum . An démo igne sint

tíe predicationes péide uuâr. Nû sézzên óuh tia ánderûn. [225.]

unde dia uiêrdun consequentiam. tíe aristotiles úber húob hoc modo.

Affirmatio. Impossibile est non esse. Contradictio. Non impossibile est non esse. Negatio.
Negatio. Non possibile est non esse. Contradictio. Possibile est non esse. Affirmatio.
Negatio. Non contingit non esse. Contradictio. Contingit non esse. Affirmatio.

Hîer sínt áber drí contradictiones. Sézzên uuír nóh zû diu necessaria. ûzer diên neuuírdet tánne nieht contradictio. núbe mêr contrarietas in hunc modum.

Negatio. Non necesse est non esse. Necesse est esse. Affirmatio.

Téro êrerun predicationis contradictoria tíu hîer uer=suiget ist. ih méino necesse est non esse. diu ist contraria déro ánderûn. álso iz fóre fûor.

---

75. HUIUS DISSIMILITUDINIS RATIO.

Causa autem est cur non sequantur similiter cæteris. quoniam contrarium idem conuersum inpossibile necessario redditur idem ualens. Uuáz méinet taz necessaria nieht contradictorie negehéllent tien possibilibus? Táz méinet uuánda inpossibile geuuéhselôtiz unde in uuíderuuartiga uuis kesprócheniz ében uílo gemág temo necessario. [226.]

Nam si inpossibile est esse. necesse est hoc non esse. Si uero inpossibile non esse. hoc necessarium est esse. Táz ist ter uuéhsel. úbe mit inpossibili stât esse. sô stât mít necessario non esse. álso iz ferit án dero drîttûn consequentia. Ube áber mít inpossibili stât non esse sô stât mít necessario esse. álso iz férit án dero uíerdûn consequentia. A˜na dén uuéhsel nehábint síu nehéina consequentiam. Tér sélbo uuéhsel uerzíret tia uíerdun contradictionem. An dien aber contradictio uuírdet. tíu ne habent nieht tisen uuéhsel.

Quare si illa similiter. inpossibile et non hæc e contrario. Fone diu geskíhet io dáz uuíderuuártigo úbe gelícho uernómen uuérdent. éniz ih méino inpossibile iéhendo. únde disiu idem necessaria lóugenendo.

Nam idem significat necessarium et inpossibile quemadmodum dictum est contrarie. Síu bezéichenent éin. uuíderuuartigo gesprócheniu. Nu sézzên in ében alle díe consequentias mít fier predicationibus alsús.

Inpossibile esse. contradictorie. Non inpossibile esse.
Non possibile esse. contradictorie. Possibile esse.
Non contingit esse. contradictorie. Contingit esse.

Necesse est non esse.	contrarie.	Non necesse esse. [227.]
Inpossibile est non esse.	contradictorie.	Non inpossibile est non esse.
Non possibile est non esse.	contradictorie.	Possibile est non esse.
Non contingit non esse.	contradictorie.	Contingit non esse.
Necesse est esse.	contrarie.	Non necesse est non esse.

Hier séhên uuír dìa causam . díu dia consequentiam machôt . unde áber írret tía contradictionem .

---

76. PROPONIT IPSE SIBI QUASI FORTE ERRAUERIT . ITA COLLOCANDO CONSEQUENTIAS .

Aut certe inpossibile est sic poni necessarii contradictiones . Alde uuâno ih sús nemúgen stân contradictiones necessarii náh témo possibili . sô sie nû gesézzet sint . uuánda nah possibili stât non necessarium an dero êristun consequentia . Uuehselôen . únde sézzên fure necessarium . daz an dero uierdûn stât . unde dara nâh possibile . dáz án dero êristun stât .

Nam quod necessarium est esse . possibile est esse . Táz mág uuóla fóne díu gelímflih sîn . uuánda daz necessarium íst . taz íst óuh târ míte possibile . Nam si non negatio sequitur . A'lde úbe ímo possibile neuólget . sô uólget ímo sîn negatio . ih méino non possibile .

Necesse est enim aut dicere aut negare . I'mo sól be⌣nôte éin uuéder uólgen . possibile álde non possibile .

Quare si non possibile est esse . inpossibile igitur est esse quod necesse est esse . quod est inconueniens . Fóne díu . úbe necessario possibile ne fólget . [228.] únde ímo áber non possibile fólget . sô fólget ímo sámint non possibili daz inpossibile . dáz uuésen nemág .

At uero illud quod est possibile esse . non inpossibile esse sequitur . Hoc uero illud quod est non necessarium esse . Nû fólgee necessario daz uuir sáztôn in quarta consequentia . possibile daz uuir sázton in prima . temo uólget non inpossibile esse . unde démo non necessarium esse . álso uuír dâr séhen múgen an dien consequentiis .

Quare contingit . id quod est necessarium esse . non necessarium esse . Sô ist tánne geskéhen contra naturam . táz necessarium íst non necessarium . Târ skinet táz possibile neuólget necessario .

---

77. QUALITER TRANSLATUM NON NECESSE NON ESSE PRO CONTRARIETATE SUPRA DICTA CONTRADICTIONEM FACIAT .

At uero neque necessarium esse sequitur possibile esse . neque ne-

cessarium non esse. Nû ne mág ouh táz sîn. dáz possibili uolgêe necessarium esse. álde necessarium non esse.

Illi enim contingit utraque accidere. Horum autem utrumlibet uerum fuerit. non erunt illa uera. Táz íst fone diu. uuánda possibili geskihet peidiu. ióh posse esse. ioh posse non esse. únde sô énero deuuéderiz uuâr uuírdet. íh méino necesse esse. álde necesse non esse. sô uuérdent síu béidiu uertíligôt. [229.] Fóne necesse esse zegât posse non esse. unde fóne necesse non esse zegât posse esse. Pediu nehéllènt síu in éin.

Simul enim. s. contingunt possibile esse et non esse. Sin uero necesse esse uel non esse. non erit possibile utrumque. Sámint sínt uuâr posse esse unde posse non esse. unde uuánda síu sámint sínt. pediu zegant siu óuh sámint. sô necesse esse chúmit álde necesse non esse.

Relinquitur ergo non necessarium non esse. ei quod possibile est esse. Nû mág áber uolgen possibili taz tir chit non necesse non esse. Táz ist fone diu uuánda dáz tir sîn mág. táz nehábit tia nôt táz iz nesî.

Hoc enim uerum est et de necesse non esse. Nû íst óuh táz fóne necesse non esse uuâr. Uuáz ist táz?

Hæc enim fit contradictio eius. Taz éniu prædicatio non necesse non esse. iro contradictio íst.

Quæ sequitur non possibile esse. Diu sélba íh méino necesse non esse. stât mít non possibili an dero fólgendun descriptione.

Illud enim. i. non possibile esse sequitur hoc quod est inpossibile esse. et necesse non esse. cuius negatio non necesse esse non esse. So íihet áber diu non possibile esse. demo inpossibili óbenân. unde démo. sélbin necesse non esse nídenân. dáz énero lóugin ist íh méino non necesse non esse.

Sequuntur igitur et hæ contradictiones secundum predictum modum. An sús ketânero ordinatione. [230.] máchont tíu necessaria sámo uuóla contradictionem. sámo diu possibilia.

Et nihil inpossibile contingit sic positis. Unde neíst nieht úngelíchis tien ánderên contradictionibus. sô man die consequentias. sús sézzêt. Táz lêrit únsih tísiu descriptio.

Affirmatio.	Inpossibile esse.	Contradictio.	Non inpossibile esse.	Negatio.
Negatio.	Non possibile esse.	Contradictio.	Possibile est esse.	Affirmatio.
Affirmatio.	Necesse est non esse.	Contradictio.	Non necesse est non esse.	Negatio.

Hinnân skînet táz possibili péidiu gehéllent ióh non necesse esse . ióh non necesse non esse .

---

78. ITEM QUÆSTIO AN POSSIBILE NECESSARIO CONSENTIAT .

Dubitabit autem aliquis . si illud quod necessarium est possibile esse sequitur . Zuîuel mág óuh sîn ube possibile gehélle necessario .

Nam si non sequitur . contradictio sequitur non possibile esse . U'be possibile ímo negehillet . sô gehillet ímo aber sîn lougen . non possibile esse .

Et si quis non hanc dicat esse contradictionem . necesse est dicere possibile non esse . U'nde negibet er ímo dén lóugen sô gibet er áber dísen . i. possibile non esse .

Sed utræque falsæ sunt . Tiú sínt kelógen béidiu . [231.] Tér possibili uerságet ten lóugen non possibile . tér liuget ter ímo óuh tén ságet possibile non esse . ter liuget áber . Uuile óuh iòman strîten dáz non possibile necessario uolgêe . Uuáz keskihêt tánne ? Dáz non posse . sámint necessario sî . Tés nemág nieht sîn . U'be er ímo óuh fúoget possibile non esse . dáz íst sámo úngelímfe . Tés kibet er nû exemplum .

At uero rursus idem uidetur esse possibile incidi et non incidi . et esse et non esse . Nû mág éin díng péidiu uuérden . uerscrôten ióh únuerscrôten . unde uuésen ióh neuuésen .

Quare erit necesse esse contingere non esse . Ze⌣dero uuîs keskihêt . taz tes nieht nesî . dáz tóh nôte íst .

Hoc autem falsum est . Táz íst kelógen . dáz iz pe⌣note súle uerscrôten uuérden unde dóh múge unde nemúge uerscrôten uuérden .

---

79. QUÆ CREATURÆ HABEANT POSSE ET NON POSSE . ET QUÆ NON HABEANT .

Manifestum est autem quoniam non omne possibile uel esse uel ambulare . et opposita ualet . Uuír uuîzen dáz álliu possibilia . sô dáz íst possibile esse álde possibile ambulare . nieht ne uuérdent non possibilia .

Sed est in quibus non est uerum . E'telichiu sint an díen non possibile lúgi ist .

Et primum quidem in his quæ non secundum rationem possunt . A'llero méist án dien . diu posse habent âna uuízze .

Ut ignis calefactibilis . [232.] A'lso fiur prénnen mág .

Et habet uim inrationabilem . Unde día máht hábit iz uuízzelôsiz . I'z hábit posse calefaciendi âna non posse .

Ergo secundum racionem potestates ipsæ eædem plurimorum contrariorum . i. oppositorum sunt . Târ uuizenthéit ist . târ sint péide máhte . faciendi ióh non faciendi . Homo medicus mág curare . er mág óuh non curare .

Inracionabiles uero non omnes sed quemadmodum dictum est . ignem non esse possibile calefacere et non . Díu racionis târbênt . tiu nehábent nieht álliu máhte túennis unde netuennis . álso fiúr nieht péide máhte nehábit prénnennis unde nebrennennis .

Nec quæcumque alia semper agunt . Nóh téro nehéinemo neist sámint ána posse unde non posse . dia iô dáz eina tuônt . álso fiur iô prennit .

Aliqua uero possunt et secundum inrationales potestates simul quedam opposita . Nû sînt tóh ételichiu inrationalia tiu béidiu gemúgen . ióh uuérden ióh neuuérden . tólên unde nedólên . álso uuîn mág uuérden únde neuuérden . unde éin hût uersníten uuérden unde neuuérden .

Sed hoc quidem idcirco dictum est . quoniam non omnis potestas oppositorum est . Tóne díu spráh ih táz fóne dien . díu in actu sint . fone díu liez ih [1] tíu uóre . [233.] uuánda álle máhte . oppositorum nieht máhtige nesint . Taz fiur mág taz éina déro oppositorum . âna daz ánder .

Nec quæcumque . s. possibilia secundum eandem speciem dicuntur . Únde dû uuizist . taz álliu possibilia nieht éinis speciei nesint . Síu nesint nieht éin déro rationalium só der medicus íst . núbe óuh inrationabilium . só daz fiur íst unde dáz man uersképfen mág .

---

81. NON UNO MODO DICI POSSIBILE .

Quædam uero possibilitates equiuocæ sunt . Súmeliche máhte . sint úngelícho gebéizene .

Possibile enim non simpliciter dicitur . Taz íst fóne díu . uuánda máht . ze éinero uuîs kesprochen ne uuérdet .

Sed hoc quidem quoniam uerum est . ut in actu . Núbe dánnân uuirt súmelichiu gespróchen . dáz sî uuâr íst fóne tâte .

Út possibile est ambulare quoniam ambulat . et omnino possibile est quoniam actu est quoniam dicitur possibile . A'lso an dêmo skînet . táz fóne díu gât uuánda iz kân mág . unde an déro tâte tíu máht skînet .

Illud uero quod forsitan agit ut possibile est ambulare quoniam am-

[1] Steht „iz".

bulabit. A'nderiu máht ist tés táz nóh tûon sól álso dés ist. táz kân mág. sô iz uuile.

82. SOLUTIO PRIORIS QUÆSTIONIS ID EST CUI POSSIBILI NECESSARIUM CONUENIAT. [234.]

Et hæc quidem in mobilibus solis est potestas. illa uero et in immobilibus. Tíu máht faciendi et non faciendi. diu ist an dien lébenden. áber diu échert faciendi diu ist an dien únlébendên.

In utrisque uero uerum erit dicere. non impossibile esse ambulare. uel esse. An iô uuédermo chît man uuârhâfto. dáz iz múge gân unde uuésen.

Et quod ambulat iam et agit. et ambulabile. I'h méino ióh táz nû iô âna gât. ióh táz kân mág.

Sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere. alterum autem uerum est. Sô getân possibile. i. faciendi et non faciendi. táz negehíllet nieht necessario. Táz échert faciendi possibile ist. táz kehíllet necessario.

Quare quoniam partem uniuersale sequitur. Fóne diu. uuanda parti totum uolget. uerbi gratia dâr homo ist. târ ist animal.

Id quod ex necessitate est. sequitur posse esse sed non omnino. Tannân uolget necessario dáz posse. Dâr necesse ist târ ist posse. Iz negât aber nieht úmbe. so uuâr posse ist. taz târ mitte sî necesse.

83. ITEM DE ORDINE CONSEQUENTIARUM.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est. et quod non necessarium est. omnium uel esse uel non esse. U'nde uuóla mág keskéhen dáz necesse únde non necesse hóubet súlen uuésen állero déro ánderro consequentiarum ih méino possibilium esse uel non esse. [235.]

Et alia quidem quæ ad modum horum consequentia considerare oportet. U'nde necessariis fore stânden. diu ánderiu sulen uuésen ingeuolgig.

84. POTESTATEM ORDINE TEMPORIS. NECESSITATEM NATURÆ DIGNITATE PRECEDERE.

Manifestum autem. ex his quæ dicta sunt. quoniam quod ex necessitate est secundum actum est. Hínnân skînet. táz iô nôt in-tâte ist. Táz îo benôte ist. A'lso fiur benôte héiz ist. táz tuôt óuh îo. iz prénnet iô.

Quare si priora sunt sempiterna. s. non sempiternis. et quæ actu

sunt . potestate priora sunt . Fone diu . úbe sempiterna . ih méino diu himeliskin diu êuuiga tât hábent âna uuéhsel . fórderôren sint non sempiternis . sô sól óuh tiu tât téro non sempiternorum . fórderôra sîn iro potestate .

Et hæc quidem sine potestate actu sunt . ut primæ substantiæ . Táz chído ih fone diu . uuanda súmelichiu díng sínt an dero tâte . âna dia máht tés non faciendi . sô diuinæ substantiæ sínt . Sie hábent in actu bonum . Hábetîn síe potentiam non agendi bonum . dáz uuâre impotentia .

Alia uero sunt actu cum possibilitate . quæ natura priora sunt . tempore uero posteriora . Sô sínt ánderiu díng . tiu dia tât hábent sámint tero máhte . tero tât íst natûrlicho fórderôra . iro máht íst áber álterôra . [236.] Tiu máht fabricandi domum gât fóre târa nah fólget tiu tât . Toh éniz êrera sî . diz íst tiu êrera . uuánda diu máht efficiendi . ne ferfâhet nieht âna dia effectum .

Alia uero numquam sunt actu . sed potestate solum . Súmelichiu ne-hábent tia tât . núbe échert tia máht . Numerus neist nieht in-tâte infinitus . ér mág áber uuérden infinitus . Decem alde centum nesint nieht infiniti . sie múgin áber uuáhsen in infinitum .

85. EXPLICIT DE PROPOSITIONIBUS SECUNDUM MODUM DICTIS . ALIUD THEMA INCHOAT . ID EST QUESTIO . UTRUM PROPOSITÆ REI NEGATIO UEL MAGIS AFFIRMATIO CONTRARIA SIT .

Vtrum autem contraria est affirmatio negationi . et oratio orationi quæ dicit quoniam omnis homo iustus est . ei quæ dicit nullus homo iustus est . an ea quæ est omnis homo iustus est . ei quæ est omnis homo iniustus est . Callias iustus est . callias iustus non est . callias iniustus est . quæ horum contraria est ? Uuáz íst téro affirmationi uuideruuártîg . tiu dir chît mánnolih íst reht . Uuédir diu affirmatio mánnolih ist únreht . álde diu negatio . nîoman neist réht ? Íst téro affirmationi callias íst réht mán . diu affirmatio uuideruuártîg callias íst únreht man . álde diu negatio . callias neíst nieht réht man ?

Nam si ea quæ sunt in uoce . sequuntur ea quæ sunt in anima . [237.] Sint tíu uuideruuártîg in rédo . diu uuideruuártîg sint in mûote .

Illic autem contraria est opinio contrarii . ut omnis homo iustus . ei quæ est omnis homo iniustus . Únde ube dâr uuideruuártîg íst . tér uuân daz mánnolih réht sî . démo uuâne . daz mánnolih únreht sî .

Etiam in his affirmationibus quæ sunt in uoce . necesse est similiter

se habere. So uérit iz óuh dúrh nôt. an déro rédo.

Quod si neque illic contrarii opinatio. contraria est. U'be áber in démo mûote. dér uuân déro éinun affirmationis uuideruuárto neist sînes uuideruuárten. íh méino dés uuânes téro ánderûn affirmationis.

Nec affirmatio affirmationi erit contraria. sed ea quæ dicta est negatio. Sô neuuírdet tána mêr an déro rédo. dáz éin affirmatio uuideruuártîg sî tero ánderûn. núbe diu negatio. Id est nullus homo iustus est. uuideruuállôt tero affirmationi omnis homo iustus est.

Dico autem hoc modo. Est quædam opinatio uera boni quoniam bonum est. alia uero quoniam non bonum falsa. alia uero quoniam malum. Quæ horum contraria est ueræ? Uuéder diu uerságenta propositio. dáz tir íst. álde diu ságenta. dáz tir neist. uuideruuállôt téro ságentûn dáz tir ist?

Et si est una. secundum quam contraria? Unde úbe zuéio uerságentero propositionum éin significatio ist. uuéderiu déro íst contraria? Uuéderiu íst téro propositioni dies est. uuideruuartig. tiu dir chît nox est. alde non est dies? Sie bezéichenent éin.

86. NON UNIUERSALEM PRIUS OPINIONEM AGGREDITUR. UT PERUENIAT AD UNIUERSALEM.

Quare considerandum est. Fone diu ist ze séhenne.

Cui falsæ opinioni. uera opinatio contraria est. Uuédermo lúkkemo uuâne. uuârer uuân uuideruuártîg si. Uuârer uuân ist. táz ter guôto guôt sî. [238.] Tára gágene sínt tíe zuêne lúkke. táz ter gûoto gûot nesî. alde er úbel sî. Uuédermo íst er uuideruuártig?

Utrum negationi. Uuéder demo sléhten lóugene dáz er gûot nesî.

An certe ei quæ contrarium opinatur. A'lde démo uuideruuártîgin dáz er ubel sî.

87. DE FALSA OPINIONE QUÆ ORITUR A CONTRARIIS.

Nam arbitrari contrarias opiniones diffiniri in eo quod contrariorum sunt falsum est. Tér dir uuânit uuésen contrarias opiniones. tíe fóne contrariis sint tér íst petrógen.

Boni enim quoniam bonum est. et mali quoniam malum est. A'lso die uuâna fóne contrariis sint. taz man gûot uuânit uuésen daz kûota únde úbel uuésen daz ubela.

Eadem fortasse opinio. et uera siue plura sint. siue una. Mág keskéheŋ dáz ist échert éin uuân únde uuârer uuân. [239.] sô er ein

uuân sî . alde ne sî . Iz mag ein uuân sîn . uuânda éin uuârheit in béiden ist . So uuéder iz sî . uuâr ne ist îo nieht uuideruuartig uuâre .

88. FALSÆ OPINIONIS DESTRUCTIO .

Sunt autem ista contraria . s. quæ in opinione sunt . Nû sint ofto uuideruuartig tiu in mánnis uuân chomint .

Sed non in eo quod contrariorum sunt . Nî doh nieht umbe daz . taz sie uone uuideruuartigen chómen sint .

Sed magis quod contrarie . Nube dánnan . daz sie uone éinemo dinge in uuideruuartiga uuîs dénchent . sô daz ist . úbe man gûot pediu abtot uuésen guot ioh . úbel .

89. OPINIONI DE BONO QUONIAM BONUM SIT . OPPOSITAM ET CONTRARIAM ESSE QUÆ EST DE BONO . QUONIAM NON BONUM SIT .

Si ergo est boni qvod bonvm est . Vbe éin uuân ist fóne gûotemo daz iz kûot si .

Opinatio est autem quoniam non bonum est . Unde ánder uuân ist . taz iz ne st . daz iz toh ist . ih méino daz iz kûot ne st . nóh honestum . noh utile . noh expetendum .

Est autem quoniam aliud aliquid quod non est . neque potest esse . Unde der drítto uuân ist . daz iz sî . daz iz ne ist . noh uuésen ne mag . ih méino daz iz úbel sî . alde iz quantitas sî . alde iz ad aliquid sî . alde ánderiu díu infinita sint .

Aliorum nulla ponenda est s. contraria . nec quecumque esse quod non est opinatur . neque quecumque non esse quod est s. præter oppositam . Sô ne íst temo uuâne daz taz kûota gûot sî . tero mánigon nehéin uuideruuartig . tie iz áhtont uuésen daz iz ne sî . alde ne uuésen daz iz ist . âne sîn oppositum . [240.]

Infinite enim utreque sunt . et quecumque esse opinantur quod non est . et non esse quod est . Tero uuâno ist únende die iz áhtont uuésen . daz iz ne ist . alde ne uuésen daz iz ist .

Sed s. opposita in quibus est fallatia . s. prima . Opposita sint îo contraria . Fóne dien chóment tie lúgi . álso daz ist . taz man gûot uuânit ne uuésen kûot . Témo uuâne uólgent tíse uuâna . daz bonum ne sî honestum . unde iz ne sî utile . nóh appetendum . tie ne sint nieht uuideruuartig témo . daz man uuânit taz kûota uuesen gûot . uuânda sie ímo opposita ne sint . Uuân uóne gûotemo . daz iz kûot ne sî .

ist uuideruuartig temo uuâne daz iz kûot sî.

Hæc autem. s. fallatia. ex his ex quibus sunt generationes. Sî ist tánnan. dánnan álle gebúrte sint.

Ex oppositis uero generationes quare etiam fallacia. Fóne oppositis sint álle gebúrte. sô ist óuh tiu lúkkî. Fóne unsûozemo uuírt sûoze. fóne únhertemo uuírt hérte. fóne unsuárzemo uuírdet suárz. Uuánnan máhtin siu uuérden âne uóne iro oppositis? Uuîo mahti sûoze uuérden uóne uuizemo. alde uóne hertemo? Uuîo mag ouh fallacia uuérden uone tâge? alde uone náht. alde fone ánderen díu iro opposita ne sint? Fone contradictione ueritatis uuírt fallacia. Prima fallacia ist. taz man uuânit alde chît éin díng ne uuésen daz iz íst. tiu ist uuideruuártig témo uuâne. ter iz áhtot uuésen daz iz ist. Uuánda dîe zuêne uuâna oppositum máchont. pedíu ist fallacia in oppositis. [241.]

---

90. ITEM UALIDIUS ARGUMENTUM DE EADEM RE.

Si ergo qvod bonvm est. bonvm et non malvm est. et hoc quidem secundum se. illud uero secundum accidens. U'be daz kûota gûot sit. unde úbel ne ist. sô ist ímo éinez ánaburte. tiz ist ímo zûgeslúngen.

Accidit ei malum non esse. Ímo ist taz chómen daz iz úbel ne sî.

Magis autem in unoquoque est uera. s. oppinio quæ secundum se est. Nû ist ter uuân îo uuârera. ter ánaburtiges tíngis ist. tânne der zûgeslungenis tíngis sî.

Etiam falsa. si quidem uera. Ube dér uuâro sô ist. tanne ist óuh ter lúkko sô.

Id est falsa oppinio quæ secundum se est. fallacior est illa falsa quæ secundum accidens est. Ergo ea quæ est quoniam non est bonum quod bonum est. secundum se consistens falsa est. Ter uuân ter daz kûota uuânit ne uuésen gûot. ter ist ánaburtîgis tingis lúkke.

Illa uero quæ est. quoniam malum est. eius quod est secundum accidens. Ter aber daz kûota zihet úbelis. ter ist fólgentis tíngis unde zûgeslúngenis.

Quare magis erit falsa de bono. ea quæ est negationis opinio. quam ea quæ contraria est. Fóne diu ist ter uuân lúkkero târ negatio boni ána líutet. ih méino quoniam bonum non est bonum. danne der sî. dâr malum ána líutit. ih méino quoniam bonum malum. Malum ist îo contrarium bono.

91. REVERTITUR . UT EX HIS PRÆMISSIS . FACIAT QUESTIONIS SOLUTIONEM .

Falsvs autem magis circa singvla . qui habet . i. hic habet contrariam opinationem . Ter an dingolîchemo der lúkkero ist . ter hábet geuángen an dén uuideruuartigen uuân . [242.]

Contraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differunt . Tiu sint io uuideruuartig . tíu an éinemo dinge sih hártôst skeident . also uuîz unde suárz tûont an dero uáreuuo .

Quod si horum contraria est altera . Ube éin uuederiu uuideruuartig ist . ih meino díu dir chît . bonum non bonum . alde diu dir chît . bonum malum est .

Magis uero contraria contradictionis . Unde ube diu uerságenta hártor uuideruuartig ist . ih méino quoniam bonum non est bonum .

Manifestum est quoniam hæc erit contraria . Sô skînet taz sî héizen sól contraria .

Illa uero quæ est quoniam malum est quod bonum . implicita est . i. non simplex est . Ter uuân daz kûot úbel sî . ter ist zuísker .

Etenim quoniam non bonum est . necesse est id ipsum opinari . Uuánda dâr mite uuânit er iz ouh ne uuésen gûot . Pediu ist ter slehto uuân slêhtemo uuideruuartig . Sîd taz sô ist . taz témo uuáne der daz kûota chît uuésen gûot uuideruuartig ter ist . ter iz chît ne uuésen gûot . mêr danne der iz chît uuésen ubel . sô ist óuh penôte demo uuâne ioh tero rédo omnis homo iustus est . uuideruuartig ter uuân unde diu réda nullus homo iustus est . mêr dánne omnis homo iniustus est .

---

92. ROBORATUR SENTENTIA EXEMPLO .

Amplius . Fernîm nóh .

Si etiam in aliis similiter oportet se habere . et hic uidetur esse bene dictum . Ist óuh an ánderen uuânen hártor uuideruuartig contradictio danne contrarii affirmatio . sô habo ih hîer réhto geságet .

Aut enim ubique . s. magis contraria est ea quæ est contradictionis . aut nusquam . [243.] Iz sól uberal sô uáren . daz ter uuân contradictionis sî uuideruuartig . alde nîener .

Quibus uero non est contraria . de his est quidem falsa . ea quæ est uere opposita . Tiu contrarium ne habent . also homo ne hábet . fone dîen uuírdet lúkke . der uuidersagento uuân .

Ut qui hominem non putat esse hominem . falsus est . Also der uuân lúkke ist . ter den ménnisken ne uuânit uuésen ménnisken .

Si ergo hæ contrariæ sunt. et aliæ contradictiones. Sint tíse zuêne uuâna uuíderuuartig. uuánda an in contradictio ist. sô uérit iz óuh târ sô. târ ándere contradictiones sint.

---

93. OPINIONES QUÆ SIMUL UERÆ SUNT. NON POSSE CONTRARIAS FIERI.

Amplius. Fernim óuh.

Similiter se habet boni quoniam bonum est. et non boni quoniam non bonum est. Tie zuêne uuâna sint ébengeuuâre. daz kûot kûot sî. unde úngûot kûot ne sî.

Et super has boni quoniam non bonum est. et non boni quoniam bonum est. Unde dâr míte sint ében lukke die zuêne. daz kûot kûot ne sî. unde ungûot kûot sî.

Iili ergo ueræ oppinioni quæ est non boni quoniam non bonum est. quæ est contraria? Uuéler ist temo uuâne uuíderuuartig daz ungûot kûot ne sî?

Non enim ea quæ dicit quoniam malum est. Táz ne mag ter nieht sîn. ter ungûot chît úbel sîn.

Simul enim aliquando erit uera. Fóne díu ne mág er. uuánda sie samint múgen uuâr sîn. Uuer zuuîuelôt uuánda úngûot kûot ne ist. iz ne múge ubel sin?

Numquam uera ueræ contraria est. [244.] Niomer neuuírt uuâr uuâre uuíderuuartig.

Est enim quiddam non bonum malum. Ungûot ist uuílon úbel.

Quare contingit simul esse ueras. Fone díu uuérdent sie sáment uuâr.

At uero nec illa quæ est non malum. Nóh ter. der ungûot chît ne uuésen úbel.

Simul enim et hec erunt. Uuánda óuh tie sáment uuâr uuérdent. A'lso daz kûot nóh úbel ne ist. ube mán âna dúrfte príchet aba bóume éin lóub.

Relinquitur ergo ei quæ est non boni quoniam non bonum. contraria ea quæ est non boni quoniam bonum. Fone díu ist temo uuâne daz úngûot kûot ne sî. uuíderuuartig tër uuân. daz únguot kûot sî.

Quare et ea quæ est boni quoniam non bonum. ei quæ est boni quoniam bonum. Sô ist óuh ter. daz kûot kûot ne sî. demo daz kûot kûot sî.

---

94. UNIUERSALITER PROPOSITIONUM CONTRARIA FIERI SIMILI MODO SICUT NON UNIUERSALIUM. IN QUO SOLUTA SIT QUÆSTIO.

Manifestvm est autem qvoniam nihil interest nec si uniuersaliter po-

namus affirmationem. Tisémo gelîcho uérit iz óuh tánne. ube uuir sézzen dén álelîchen uuân.

Huic enim oppinioni ut est quæ opinatur. quoniam omne quod est bonum bonum est. contraria ea erit uniuersalis negatio quæ est nihil horum quæ bona sunt bonum est. Uuánda demo uuâne daz állero gûotelih gûot sî. ist ter uuiderruuartig. daz ne=hein gûot kûot ne sî.

Nam ei quæ est boni quoniam bonum si uniuersaliter sit bonum. ea est quæ opinatur quicquid est bonum. quoniam bonum est. Uuile dû den uuân daz kûot kûot sî állelîcho spréchen sô chîst tû állêr gûotelih gûot uuésen. [245.]

Similiter autem et non bono. A'lso máht tû den uuân daz kûot kûot ne sî. máchon állelichen chédendo. daz ne=hein gûot kûot ne sî.

Quare si in opinione se sic habet. s. ut sit ipsa opinio uniuersalis et contraria. Fóne díu ube iz so ist an démo uuâne. daz er állelih sî unde uuideruuartig ándermo.

Sunt autem hæ quæ sunt affirmationes et negationes notæ eorum. i. eorum passionum quæ sunt in anima. Sága sint îo óffenunga des uuânis. unde dero gedáncho.

Manifestum est quoniam etiam affirmationi uniuersali contraria quidem negatio uniuersalis circa idem. Sô uuírdet tánnan ih méino fóne dero uuideruuartigi des állelichen uuânis. samo uuideruuartig éin állelih sága ánderro.

Ût ei quæ est omne bonum bonum est. uel omnis homo bonus est. ea quæ est uel quoniam nullum uel nullus. A'lso der állelichun rédo daz áller gûotelih kûot sî. díu réda uuideruuartig ist. daz ne=héin gûot kûot nesî. alde óuh tero daz mánnolih kûot sî. tiu uuiderruuartig ist daz nehéin man kûot ne sî.

Contradictoriæ autem. aut non omnis homo. aut non omne. Ube aber non omnis. târ stât fure nullus. sô sint sie contradictoriæ. nals contrariæ.

Manifestum est autem quoniam et ueram ueræ non contingit esse contrariam nec opinione nec contradictione. Nîomer ne *geskíhet éinen uuân uuârin alde éina ságun uuâra. ánderen uuâren uuideruuartig uuérden. [246.]

Contraria enim sunt quæ circa opposita sunt. Taz skînet târ ána uuánda álliu contraria ¡sint opposita. Oppositio ist íro genus.

Circa eadem autem contingit uerum. i. duo uera dicere eundem. s. quod in oppositis inpossibile est. Sô geskíhet éteuuen uuâr sagen. úber ságet éinemo dínge zuéi ána sîn. So turpitudini ána ist ut bona

non sit . et mala sit . taz in oppositis nio geskehen ne mág .

Simul autem non contingit eidem inesse contraria . Fone diu ne mú-gin ouh contraria uuésin an énemo dinge . uuanda iz iro genus nemag .

EXPLICIT .

NOTKERISCHE

ABHANDLUNGEN.

I.

VON DEN THEILEN DER DENKKUNST.

II.

VON DEN VERNUNFTSCHLÜSSEN.

III.

VON DER REDEKUNST.

IV.

VON DER MUSIK.

Handschrift der staatsbibliothek in München, Ben. 121. Jahrhundert XI.

Handschrift der Zürcher Wasserkirche. C. $\frac{121}{462}$. Jahrhundert XI.

St. Galler Handschrift 242. Jahrhundert XI.

EINLEITUNG.

Die handschrift der staatsbibliothek zu München, in quart, gezeichnet Ben. 121 (aus Benediktbeuern stammend), Cod. lat. 4621, ist eine mischsammlung, deren inhalt in einem vorgebundenen blatte also angegeben wird:

Sententie hugonis.
Tractatus inter magistrum et discipulum de artibus.
De Rhethorica.
Ysagoge porphirii cum commento.
Cerimonie Cluniatensium.
Hystoria de fonte salutis id est hailprunn. (herausgegeben in Pez Thes. Ant. III. 3. s. 647 ff.)

Die stücke rühren somit von verschiedenen urhebern her, aber auch zeit und hand sind verschieden. Das zweite und dritte stück, die uns allein angehen, sind schrift des elften jahrhunderts und von einer hand, überhaupt gehören beide zusammen und die inhaltsangabe ist nicht genau. die abhandlung beginnt mit der philosophie und ihren theilen, und endigt in weitläufigerer behandlung der redekunst. was den zusammenhang betrifft, kann man zweifelhaft sein, wer denselben geschaffen hat: ob der verfasser, für den wir Notker den Teutschen halten, oder der schreiber. dem sei nun aber, wie ihm wolle; augenscheinlich hat der urheber darnach gestrebt, umfassend zu sein, die sache abzurunden und die redekunst in ihrer verbindung, ihrem zusammenhange mit ihren hilfswissenschaften, wie z. b. der denkkunst, zu zeigen.

Wenn wir die angegebenen abhandlungen unserm Notker zutheilen möchten, so liegt der beweis theils in der beschaffenheit der stücke und der handschriften, theils in der meldung, welche Notker selbst von diesen arbeiten in seinem briefe an Hugo von Sitten macht (s. s. 4 dieses bandes): »Non solum hæc sed et novam Rhetoricam — — et alia quædam opuscula latine conscripsi«. an der abhandlung von der redekunst, deren Notker namentlich erwähnt, dürfte kaum gezweifelt werden, sintemal die zürcher handschrift von St. Gallen herrührt. auch die stücke der münchener handschrift scheinen sanktgaller schrift. wenn wir dazu noch die beschaffenheit der stücke und der handschriften als beweis anführen, so verstehen wir darunter jene notkerische weise, jenen notkerischen ton, der durch alle seine arbeiten hindurchgeht, sowie die verbindung, in die diese stücke sowohl in der zürcher, als besonders in der münchener handschrift gebracht sind. dieser zusammenhang, diese abrundung lag auch in dem ganzen wesen unseres Notker. hiermit schreiben wir aber demselben noch nicht die form zu, in der diese arbeiten vor uns liegen. Wackernagel nennt sie collegienhefte. richtiger wohl lässt man sie auszüge, studien sein.

Ich gehe zu der zürcher handschrift über, kehre aber nach ihr zu der münchener zurück. ich muss bedauern, dieselbe nicht zur hand zu haben, um über einzelnes noch genauere vergleichungen anstellen zu können. das, was ich früher über dieselbe niedergeschrieben habe, ist folgendes.

Die zürcher handschrift stammt aus St. Gallen, und ist ohne zweifel in dem toggenburgerkriege im jahre 1712 nach Zürich gekommen und bei der rückgabe der bücher daselbst zurückgeblieben. s. Weidmanns »Geschichte der Stifts-Bibliothek in St. Gallen«, s. 89 ff. Wir haben aus ihr schon lesarten zu einem stücke des Boethius, s. 128 ff. dieses bandes, mitgetheilt, und lassen nun hier den nähern bericht über sie folgen:

Die handschrift, in quart, ist sauber geschrieben. ihr erster theil ist eine sammlung von verschiedenen stücken und händen. von seite 1 bis 24 finden sich begriffsbestimmungen und unterscheidungen, wie: »Inter deum et hominem quidam ita difinierunt; Inter trinitatem et unitatem hæc distinctio est (b. 1^{b}); Inter animum et spiritum hoc doctores differre dixerunt (b. 14^{b}); Inter fidem et opus hoc distat (b. 21^{b})«. bei der unterscheidung von »sapientia« und »eloquentia« kömmt er endlich auf blatt 24 auf die philosophie zu sprechen und fährt folgendermassen fort: »Huius philosophite (l. philosophiæ) partes tres esse veteres dixerunt; id est fissicam. loicham (l. logicam). æthicam. fissica naturalis est. æthicha moralis. loicha rationalis«. auf der rückseite jenes blattes heisst es sodann

von der logik: »Degestis generibus siue diferendis fisicæ artis nunc partes logicas sequamur. constat autem ex II dialectica siue rhetorica. dialectica est ratio siue regula disputandi intellectum mentis acuens ueraque a falsis distinguens. hæc ut quidam ait. sicut ferrum uenenum (l. ueneno) sic sententiam armat eloquio; Rhetorica est ratio dicendi et iuris peritorum scientia quam oratores sequuntur«. Endlich kömmt er auf blatt 28 auf die logik zurück, insbesondere auf den abschnitt »QVID SIT SYLLOGISMVS«. mit diesem abschnitt beginnt aber eine neue hand; die schrift wird stehender, einige schriftzüge weichen ab. das stück ist anfangs mit unterscheidungszeichen überladen, was aber immer mehr abnimmt, wie sich auch sonst schrift und schreibung bessern. es reicht bis blatt 49ª. Von da bis blatt 51ᵇ findet sich das »o sator terrarum« aus dem Boethius, dessen lesarten wir, wie gesagt, s. 128 ff., mitgetheilt haben. die schrift ist kleiner und feiner und schwerlich von der gleichen hand. Darauf, blatt 51ᵇ, »INCIPIT DE PARTIBVS LOICÆ«, von anderer hand. blatt 54ᵇ: »QVIS SIT DIALECTICVS?« blatt 55ᵇ: »DE DIFINITIONE PHILOSOPHIÆ«. blatt 59ª: »DE PRINCIPALIBVS QVESTIONIBVS«, von anderer hand, und ebendaselbst: »DE MATERIA ARTIS RETHORICÆ«, worauf noch »OMNIS RES ARGVMENTANDO CONFIRMATVR« von blatt 71ᵇ bis 73ª folgt.

Mit blatt 74ᵇ beginnt der zweite theil der handschrift mit den worten: »JACOBUS. PETRUS. JOHANNES. JUDAS septem epistolas ediderunt.« er ist von einer andern hand und steht mit dem übrigen buche nur durch den einband in verbindung.

Die teutschen stücke unserer handschrift hat Wackernagel mehr oder minder benützt. die abhandlung von den vernunftschlüssen findet sich in seinem altteutschen lesebuche, s. 111, jedoch mit weglassung ganzer kapitel. die teutschen sprichwörter aus der denkkunst ebendaselbst, s. 123. ein bruchstück aus der redekunst s. 109. endlich hat Wackernagel dieses letztere stück vollständig in Haupts »Zeitschrift für deutsches Alterthum«, b. 4, s. 463 ff. mitgetheilt.

Ich kehre zu der münchener handschrift zurück. sie hat den zusammenhang der stücke offenbar besser hergestellt. theils um diesen zusammenhang nachzuweisen, theils um die behauptungen, welche wir aufgestellt, zu unterstützen, theils um die quellen zu vergleichen oder aufzuspüren, aus denen die einzelnen theile geflossen, theils um die vergleichung zu erleichtern, wenn sich vielleicht noch verwandte arbeiten anderswo befinden, müssen wir schon in der mittheilung der auszüge etwas weitläufiger sein. unser stück beginnt mit s. 47ª, und reicht bis s. 75ᵇ.

s. 47a. [Discipulus.] »Si omnis uita nostra philosophiæ disciplinis proficit, et usu ualet, primo omnium mihi insinua. quid sit philosophia?

M. Naturarum inquisitio. humanarum diuinarumque rerum cognitio. etc.

D. In quot partes diuiditur?

M. In phisicam. Ethicam. Logicam.

D. Quid est phisica? etc.

D. In quot species phisica diuiditur?

M. In arithmeticam. astronomiam. astrologiam. mechanicam. medicinam. geometricam. musicam.

D. Quid est arithmetica? etc.

D. Quid est ethica? etc.

D. In quot species diuiditur?

M. In prudentiam. iusticiam, fortitudinem. temperantiam.«

Man sieht den anklang an die zürcher handschrift. bestimmter kann ich jedoch, wie gesagt, nicht urtheilen.

s. 47b. »D. Quid est logica? etc.

D. In quot species diuiditur?

M. In dialecticam et rhetoricam.

D. Quid est dialectica?

M. Disciplina rationalis. querendi. diffiniendi. et disserendi. uera a falsis discernens. dicta autem dialectica, quod de dictione disputat.

D. In quot species diuiditur?

M. In Ysagogas. et cathegorias in formulas syllogismorum. in diffiniciones. in topica. in periermenias.

D. Quid sunt ysagoge? etc.

D. Quæ sunt partes earum?

M. Genus species differentia proprium accidens.

D. Quid est genus?

M. Genus est proprie quod speciebus differt etc.

s. 48a. D. Quid est species?

M. Species est quod de pluribus et differentibus numero non specie in eo quod quid sit prædicatur.

D. Quid est differentia? etc.

D. Quid est proprium? etc.

D. Quod modis erit proprium?

M. IIII. etc. Proprium est quod soli alicui speciei accidit. etsi non omni, ut homini medicum esse. Et proprium est quod omni accidit. et non soli. ut homini bipedem esse. Et proprium quod soli et omni et aliquando ut homini in senectute canescere. Et proprium est. quod omni. et soli. et semper. ut homini risibilem esse etc.

s. 48b. D. Quid sunt cathegoriæ?

M. Predicamenta.

D. Quomodo? etc.

M. In duobus modis fit locutio nostra. aut de substantia aut de accidentibus.

D. Quid est substantia? etc.

D. Quot sunt accidentia?

M. Corporalibus naturis novem. etc. Quantitas ad aliquid. qualitas. facere. pati. situs. ubi. quando. habere.

D. Quid est quantitas. etc.

D. Quid est ad aliquid? etc. [kap. 71 der Categoriai, s. 425]

s. 49a. D. Quid est qualitas? etc. [kap. 78.]

D. Quot habet species hæc cathegoria?

M. IIII. quas quidam genera uocant. Videlicet habitum uel affectionem. potentiam naturalem. uel impotentiam. passiuam qualitatem uel passionem. formam uel figuram.

s. 49b. D. An contrarietatem recipiunt? etc. [kap. 94.]

D. An magis aut minus recipiunt? etc. [kap. 96.]

s. 50a. D. Quis est iacere?

M. Situs uel positio corporis etc. [kap. 102.]

D. Quid est ubi et quando? etc. [kap. 103.]

D. Quid est habere? etc. [kap. 103.]

D. Quid sunt formule sillogismorum?

M. Affirmationes rei dubiæ etc.

D. Ex quo sillogismi confici debent?

M. Aut ex uniuersalibus. aut particularibus aut singularibus aut indiffinitis propositionibus.

s. 50b. D. Quid est diffinitio? etc.

s. 51a. D. Quæ sunt topica?

M. Sedes argumentorum. fontes sensuum. origines dictionum. etc. a toto. a partibus. a fine. a genere. aut particulari. de

coniugatis . similitudine . a differentia . a contrariis . ab antecedentibus , a consequentibus etc. Ut si compascuus ager est uis est compascere . etc. [s. 51 b.] Ut si mulier peperit, cum uiro concubuit .«

Der übergang scheint's wie in der zürcher handschrift. ebenso das ganze der sache , nicht dem worte nach übereinstimmend mit der nachfolgenden , aus der zürcher handschrift genommenen abhandlung : »De partibus logicæ«. öfters auch dem wortlaute sich nähernd , wie bei dem proprium. in der ausführung bald reicher, bald ärmer, in der anordnung nicht ganz gleich gehend , kein teutsch untermischt , wie in der zürcher handschrift. der abschnitt über die categoriai erinnert überdies an die notkerische bearbeitung , stimmt aber doch wenig in form , ausdruck und ausführlichkeit. zuweilen wird die ähnlichkeit grösser , wie z. b. bei der qualität. wir haben öfters die beschlagenden kapitel in klammern neben beigesetzt.

D. Quid sunt periermeniæ ?

M. Interpretationes specierum orationis .

D. Quot species sunt periermeniarum ?

M. Septem . etc. Nomen uerbum oratio . enuntiatio . affirmatio . negatio . contradictio . [kap. 1 der *περι ερμηνειας*.]

D. Nomen quid est ?

M. Vox significatiua . secundum platitum . sine tempore diffinitum etc.

s. 52 a. D. Verbum quid est ?

M. Vox significatiua secundum placidum cum tempore diffinitum aliquid significans et accidens .

s. 52 b. D. Oratio quid est ?

M. Ordinatio partium congrua perfectaque sententiarum demonstrans cuius partium aliquid separatum . est significatum . [kap. 6.]

D. Quid est enuntiatio ?

M. Oratio ueri falsique significatiua . [kap. 8.]

D. Quid est affirmatio ? etc.

Der abschnitt des stückes *περι ερμηνειας* ist in der abhandlung »De partibus logicæ« kurz abgethan und lässt keine vergleichung zu. dagegen werden wir an die notkerische bearbeitung benannter abhandlung erinnert, zu der unser auszug bald wörtlich stimmt, wie bei der begriffserläuterung von nomen und oratio, bald aber auch nicht. übrigens kann

der grund der übereinstimmung, sowohl hier als bei den categoriai auch tiefer liegen, d. h. in dem gemeinschaftlichen originale. die ansichten übrigens, die wir in dieser einleitung aussprechen, sind keine tiefgehenden untersuchungen, wozu wir das material nicht beisammen hatten, sondern nur die ersten anhaltspunkte für spätere forschungen.

D. Quid est rhetorica?

M. Disciplina ad persuadendum quodque idonea.

s. 53a. D. Quæ distantia inter dialecticam et rethoricam?

M. Dialectica ad inueniendas res acuta, Rhetorica ad inuentas dicendi facunda. etc.

D. Eloquentia quid est?

M. Exercitatio dicendi.

D. Vnde capitur?

M. Arte. siue studio uel natura.

D. Quid est ars? etc.

s. 53b. D. Quæ distantia est inter oratorem sophistam et rhetorem? etc.

Wir kennen kein stück, zu dem dieser theil stimmte. ist vielleicht eine lücke in der nachfolgenden abhandlung von der redekunst, gegen das ende des ersten kapitels, wo eine begriffsbestimmung derselben versucht wird?

D. Quot sunt partes rhetoricæ artis?

M. Quinque. etc. Inuentio dispositio. elocutio. memoria. pronuntiatio etc. [kap. 2, ende, der nachfolgenden redekunst.]

M. Per inuentionem orator. excogitat uera aut ueri similia dicenda. etc. [kap. 3.]

Die folgenden begriffserläuterungen von dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio stimmen nicht. die eintheilung der causa in demonstratiua, deliberatiua und iudicialis stimmet nothwendig, doch ist die ordnung umgekehrt. Zur vergleichung der abweichung wollen wir noch folgende frage und antwort mittheilen.

s. 54a. D. Iudicialis quæ est?

M. Quæ in iudicio cuius posita duo agit. aut accusat aut petit. econtra aut defendit aut negat. [kap. 2.]

Die folgenden eintheilungen, besonders die qualitas mit allen ihren unterabtheilungen stimmt völlig, sonst aber ist die ähnlichkeit gering. (vergl. kap. 2 der nachfolgenden redekunst.) bei der letzten eintheilung in »Exordium, narratio, particio, confirmatio, reprehensio, conclusio« (vergl. schluss des zweiten kapitels) ist die münchener ausführlicher und gibt die begriffsbestimmung jedes einzelnen theiles.

Von handschrift 242 haben wir bereits b. 1, s. 278 gehandelt, und ebendaselbst und s. 294 glossen aus ihr mitgetheilt. wir müssen aber hier einen fehler gut machen, den wir dort begangen haben. wenn wir nemlich meldeten, dass der aufsatz über die tonkunst »demselben« Notker, d. i. dem Heiligen oder dem Stotterer, von dem an jener stelle die rede ist, der ebenfalls musikalisches, aber in lateinischer sprache, geschrieben hat, angehöre, so muss das dahin berichtigt werden, dass nachstehende musikalische aufsätze Notker dem Teutschen oder Grosslefzigen zukommen. zwar tragen sie seinen namen nicht, aber die schreibweise spricht dafür, und die art, wie sie in dem Boethius angeführt werden: »sô in musica gescriben ist«. s. 258 (oder s. 239 b unserer ausgabe.) diese bemerkung hat zuerst Ildefons von Arx gemacht. derselbe sagt ferner: »Die Schrift von der Musik ist übrigens offenbar nicht ganz geschrieben, und was im Boethius daraus angeführt wird, kommt nicht vor«, d. h. wir haben nur bruchstücke übrig.

Abdrücke des stückes finden sich in »Gerberti script. de musica«, b. 1, s. 96; ferner in Hagens »Denkmalen des Mittelalters«, h. 1, s. 25, der seiner auch s. 9 erwähnt. Graff hat in seiner Diutisca, b. 3, s. 197 lesarten zu Hagen geliefert. von unserer handschrift spricht Graff noch in seinem sprachschatze, b. 1, s. LV, unter Mu. und s. LXIV, unter Sg. 242. was die daselbst erwähnten varianten und zusätze aus dem Cod. Gudian. in Schönemanns Bibl. aug. anbelangt, so konnte ich weder das eine noch das andere buch zur benützung erlangen.

I.

VON DEN THEILEN DER DENKKUNST.

(ZÜRCHER HANDSCHRIFT.)

INCIPIT DE PARTIBUS LOICÆ.

[bl. 51 b.]

Quot sunt partes logicæ? quinque secundum aristotilem. Sextam partem addidit aristotelicus porphirius. quæ sunt. isagoge. cathegoriæ. periermeniæ. prima analitica. secunda analitica. topica.

Quid consideratur in isagogis? quid sit genus. quit species. quid diferentia. quid proprium. quid accidens.

Quid est genus? [bl. 52 a.] Genus est. quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit predicatur.

Species est quæ ponitur sub genere. et de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Item species est. quæ de pluribus nummero differentibus in eo quod quid sit predicatur.

Differentia est quæ de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit predicatur.

Proprium dialectici quadrifariam dividunt. nam id quod alicui speciei accidit. soli etsi non omni. ut homini accidit. medicum esse uel geometrem. et quod omni etsi non soli. vt homini bipedem esse. Et quod soli. et omni. et aliquando. vt homini in senectute canescere. Quartum est in quo concurrit. soli homini risibile esse. quamuis non semper rideat. tamen naturam habet ridendi. quia quicquid risibile est. homo est. et quicquid homo est risibile est. et quicquid æquus est. hinnibile est. et quicquid hinnibile est æquos est.

Accidens est . quod adest . et quod abest . id est quod accedit et recedit . propter subiecti corrupcionem . et quod neque genus . nec species . nec differentia . nec proprium est .

Quid tractatur in cathegoriis? Prima rerum significatio . et quid singule dictiones significent . Vtrum substantiam . an accidens . Et si substanciam . quid in substancia generalē . uel specialē . vniuersalē . an particularē . [bl. 52b.] Priman an secundam . partes primarum . uel partes secundarum substantiarum . Subiecta an prædicata . superiora an inferiora .

quid narratur in periermeniis? quid composite . et quid coniuncte dictiones significent . Vt cicero disputat . cicero non disputat . homo currit homo non currit . et proloquia . Omnis homo animal est uniuersale dedicatiuum . Nullus homo animal est uniuersale abdicatiuum . Quidam homo animal est . particulare dedicatiuum . quidam homo animal non est . particulare abdicatiuum .

Quid consideratur in primis analiticis? sillogistica quæ est communis regula . omnium sillogismorum . necessariorum . et probabilium . cathegoricorum . et ippotheticorum . idem predicatiuorvm et conditionalium .

Quid tractatur in secundis analiticis? apodictica id est demonstrativa quæ demonstrat veritatem . id est necessarios sillogismos .

Quid consideratur in topicis? dialectica id est sedecim loca argumentorum .

Quot sunt loca argumentorum? XVI.

Quæ? a toto . a parte . a nota . id est ab ethimologia . hæc tria loca argumentorum sunt intrinsecus . hoc est in ipso negocio . extrinsecus . autem sunt ista tredecim . [bl. 53a.] quæ sequentur . A congugatis . A genere . A specie . Ab adiunctis . A simili . A dissimili . Ab antecedentibus . A consequentibus . A contrariis . A repugnantibus . Ab efficientibus id est a causis . Ab effectis id est ab euentu . A comparacione quæ est . tripex . a maiori a minori . a pari .

A toto fit argumentum ad partem . ita . Si mundvs regitur diuina prouidentia . quomodo fiet vt non homo . eius nanque pars est non uilis . Item . Si quis habuit argentea uasa et absque liberis moriens alicui legavit totam pecuniam . cuius sunt illa argentea uasa nisi illius cui legauit totam peccuniam . Item omnibus membris validus pede non claudicat . Et tevtonice . Târder ist ein fúnt úbeleroféndingo Târ nist nehéiner guot Vnde dârder ist ein hûs follez ûbelero liuto Târ nist nehéiner chústic .

A parte fit argumentum ad totum ita . Vno membro languente con-

patiuntur omnia membra. Et in euangelio. Si oculus tuus fuerit simplex totum corpus lucidvm erit. et si nequam totum corpus tuum tenebrosum erit. Teutonice. Fóne démo limble so beginnit tér húnt léder ézzen.

A nota hoc est ab ethimoloia fit argumentum teutonice Dir árgo dér íst dér úbelo. Ter der stúrzzet dér uállet [bl. 53 b.] Latine etiam qui amat parsimoniam non odit abstinentiam.

hæc tria loca sunt intrinsecus hoc est in ipso negotio. extrinsecus autem sunt hæc tredecim quæ secuntur.

A conjugatis fit argumentum. vt est ciceronis exemplum si compascuus ager est licet eum compascere Si rex est oportet eum regere. Si dux est oportet eum ducere Si consul est oportet eum consulere. Si doctor est oportet eum docere. Si scriptor est oportet eum scribere. Et aeua si de uiro sumpta est uirago est. Et in euangelio. si filivs uos liberauerit uere liberi eritis. Teutonice. Dir scólo dir scófficit iò. Vnde dir gouh der gúccot iò.

A genere fit argumentum. ita. Si uirtus bona est castitas quoque bona est. Vnde in uirgilio varium et mutabile semper est femina. Ergo et dido uarium et mutabile uideatur. Teutonice. V'be⌣man álliu diér fúrt⌣in⌣fál nebéin só⌣harto só⌣den⌣mán.

A specie fit argumentum. ita. si homo racionabilis est non omne animal brutum est. Item possumus conjectari omne genus mulierum esse auarum. quia euriphila uitam uendidit auro uiri.

Ab adiunctis fit argumentum. ita. Vbi dolor ibi manus. ubi amor ibi oculus. ubi mors ibi timor.

A simili locatus alicui bos aut equus si casu mortuus fuerit [bl. 54 a.] non iure repetitur. quia nec seruus alicui comes aut operarius datus si casu mortuus fuerit restituitur.

A dissimili. Non si holeribus uesci licet propterea ellebore aut cicuta herbis uenenosis uesci oportet. Differt namque multum inter hortularias et agrestes. Nec sic alea sicut trocho ludendum est. Dissimilis est enim simplex et contentiosus ludus.

Ab antecedentibus. Si semel et secundo fefellit forsitan et tertio fefellerit. Et si omnes maiores mortui sunt quomodo minores qui successerunt eis inmortales sunt? Et si nupsit uirgo non est.

A consequentibus. Si peperit cum uiro concubuit. Si cicatrix est uulnus fuit. Si mortuus est ante uixit. Si senex est quondam iuuenis.

A contrariis. Si mors fugenda est vita est apetenda. Et si stultitia est fugenda sapientia est apetenda. Si sanus est imbecillis non

est. Et si in uiridi ligno hæc faciunt. in arido quid fiet? V'be dir wé íst sô⌣níst dir áber nieht wóla.

A repugnantibus. Non potueris simul parasitus esse et non ridiculus. Qui non colligit mecum. spargit. Et si satanas in se ipso diuisus est. quomodo stabit regnum eius? Tú⌣ne máht niêht mit [bl. 54b.] éinero dóhder zeuuena eidima máchon. Nóh tú⌣ne⌣máht nieht fóllén múnt háben mélues únde dóh blásen.

Ab efficientibus id est a causis. Intercessio lunæ est defectio solis. Et percussio aeris. vocis est affeccio. Teutonice. Sôz régenôt só⌣ náz=zênt tî bôumá. Sô⌣iz uúàt só uuágôt íz.

Ab effectis. uel ab euentu. eodem possumus exemplo. Si audieris sonum scias aerem percussum et si eclipsin solis videas interuentum lunæ non dubites.

A comparacione tribus modis a magori Ne mirêris. qui patrem occidit. si fratrem cedat; Et item Si patrem familias beelzebub uocauerunt. Quanto magis domesticos eius?

A minori. Si pro furto quis iure damnatur quid pro sacrileio? et item. Si in minimo infidelis est. quod maius est. quis commendabit ei?

A pari. ut apostolus ait. Quoniam qui talia agunt digni sunt morte. Et non solum qui faciunt. sed et qui consentiunt facientibus; Item merito diues ille guttam aquæ non impetrauit. qui micas panis lazaro negauit. V'bilo tûo[1] bezzeres né wâne.

[1] Das o gelöscht.

II.

VON DEN VERNUNFTSCHLÜSSEN.

(ZÜRCHER HANDSCHRIFT.)

---

1. QUID SIT SYLLOGISMVS.

Syllogismus grece . latine dicitur ratiotinatio . Teutonice autem possumus dicere . geuuâr rahchunga . Vel pluribus uerbis . éinis tingis irrâtini . unde guuisheit fóne ánderên ;

Item ratiotinatio est . quædam indissolubilis oratio . i. féste gechôse . unzuíuelîg kechôse . peslózen réda ;

Item est ratiotinatio . quædam orationis catena . et inuicta ratio . i. sigenémelîh kechôse . táz man endrénnen nemág . in hunc modum . Questio est de quodam . liber sit an non ; Strît uuírdet . úbe éin mán urî sî ;

Super qua re ratiotinamur . duo proponentes et tertium ex eis concludentes ; Tánnan ûz chómen uuír . zuéi fúre biètende . unde déro die uuideruuárten iihtende . taz tritta dánnàn íro úndanchis uéstenonde ;

Vnum est si teutonice dicamus ; Sine uórderin uuâren urî . Secundum est ; Tia uriheit ne hâbet er uerscúldet ; Si his non contradicitur ; V'be man dés ne (bl. 28^{b}.) mág kelóugenen ; Sequitur ; Pediu ist óuh ér urî .

Tale est ; V'belis keséllin mág man uuóla ingélten ; Hoc primum est ; Tés man mág ingéltin . tén sól man mîden . Hoc secundum ; V'belin geséllin . sól man uirmîden . Hoc tercium . ex duobus conficitur .

Similiter cum dicitur. Ne âze dû; Ne drúnche[1] dû. duo sunt quæ generant hoc tercium. Sô bíst tu núèhternîn.

Item queritur de quolibet. quare uxorem non ducat; Et respondetur; V'bela neuuíle er. Cuôta ne uíndet er; Hæc duo conficiunt hoc tertium; Pediu negehût er;

Item. Scálh nehábet er; Díu nehábet er; Sequitur; Vués hêrro íst er dánne?

Item dubitanti. eat an maneat. proponitur sic. I. sus crûozit man in. Sús kât man in ána. Tûne máht pêdiu túôn. pîtin iôh hína rîtin; Respondet. I'h uuíle hína rîtin. Dicitur ei. Pediu nemáht tû biten;

Item proponitur ei. qui inminente periculo. recusat nudus effugere. et sic se saluum facere. Vuédir íst pézera. állero únsâldon héime zégebitenne. A'lde állen sâldon. Ze hólz ze in=drínnenne. (bl. 29a.) Assumenti. Ze⌣hólz. Ze⌣hólz. Infertur. Pediu ne bît híer héime.

Vulgares syllogismi tales sunt; I. Tiè die liute uôbint;

Et ex eis uidentur quidam esse qui latine dicuntur predicatiui. alii autem qui dicuntur conditionales; Hæc enim duo sunt eorum genera; Predicatiuus est. ter gespródheno âne íba, conditionalis ter gespródheno mit íbo. Est autem íba, **quando** dicimus úbe. coniunctio si;

Constat autem omnis syllogismus proloquiis. i. propositionibus; ut homo animal est; A'lle syllogismi uuérdent ûzer proloquiis: Proloquia dicamus. crûezeda. Similiter propositiones. crûezeda; Item; propositiones. pîètunga; Alii dicunt. peméinunga; Vuémo pîèten uuír sie? Vuémo beméinen uuír sie? Vtique illi. quem uolumus concludere. tén uuír úber uuínden uuéllên.

---

2. DE PRÆDICATIVO.

In predicatiuo syllogismo. inueniuntur tria proloquia. quorum duo sumpta dicuntur. i. keíihte; Vués keíihte? uués iêunga? scilicet aduersarii.

His infertur. tertium. quod in latio dicitur. i. nâhspréchunga. A quo infertur? A conuincente. i. fóne demo úberuuindâre.

Sumpta conexa sibi sunt. ita ut utrumque (bl. 29b.) partem habeat alterius; Tíe geíihte. háftent zu éinen ánderên. íô uuéderiz ánderis téil hábende.

His duobus conficitur illatio. partem capiens utriusque sumpti; Fóne diên zuéin uuírdet táz slóz. pédero téil hábende;

---

[1] Scheint in „trúnche“ verbessert.

Ipsius autem proloquii partes . sunt subiectiuum et declaratiuum . i. táz fúndament . unde dáz úber=zimber ; Homo subiectiuum est . animal est declaratiuum .

3. QVOT FORMÆ SINT PRÆDICATIVI.

Tres formæ sunt predicatiui . i. triu bilde .

Prima est . in qua declaratiua particula superioris sumpti . sequentis efficitur subiectiua . aut subiectiua superioris . declaratiua sequentis ; A'n⌣demo êristin bilde . uuéhselônt tiu sumpta ; Tes êrerin úber=zimber . uuirdit tes áfterin fúndament . álde des êrererin fúndament uuirdit tes áfterin úber=zimber ;

Vt omnis homo animal est ; Omne animal substantia est ; Omnis homo substantia est ; A'l dáz ménnisco ist . líbháfte díng ist . A'l dáz líbháfte ist . cáscaft ist . A'l daz ménnisco ist . cáscaft ist . Declaratiua prioris sumpti . facta est subiectiua sequentis .

Item . Omnis homo animal est . Omne risibile homo est ; Omne risibile animal est ; A'l dáz ménnisco (bl. 30ª.) ist . líbháfte ist ; A'l daz láchên mág . ménnisco ist ; A'l dáz láchêt . líbhafte ist ; Subiectiua prioris . facta est . declaratiua sequentis ;

Predicantur autem proloquia . uniuersaliter et particulariter . dedicatiue et abdicatiue ; Siu tûont ió éin=uuédir . ságent álde uerságent . ál . álde súm ;

4. QVOD MODOS HABEAT PRIMA FORMA .

Prima forma nouem modos habet ; Taz êrista bílde hábit níun uuîsun ;

Primus modus est ; Tiu êrista uuîsa ist ; In quo conficitur ex duobus uniuersalibus dedicatiuis . uniuersale dedicatiuum directim ; Tíu uóne zuéin ál=uéstenungôn . éina ál=uéstenunga máchôt . in rihti . i. álso sî befóre bechêrit uuârd ;

Vt est omne iustum honestum ; Omne honestum bonum ; Omne igitur iustum bonum . A'llero réhtolih . zímîg ; A'l zímilih . cúôt ; A'lliz réht . cúôt ;

Si reflexim inferas ; V'be dû áber dia illationem míssechêrist ; Omne bonum iustum ; A'lliz cúôt réht . non sequitur . táz ne íst nîeht uuâr ;

Sed particulariter potest inferri ; A'ber éines téiles . mág iz uuâr sîn ; Quoddam igitur bonum iustum ; Súmelih cúôt . ist réht ; Et efficitur quintus modus ; Qui sola inlatione differt a primo modo ; Tér démo (bl. 30ᵇ.) êristin úngelîh ist , échert án demo ûzláze ;

Secundvs modus est . in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo et uniuersali abdicatiuo . uniuersale

abdicatiuum directim; A'n-demo ándermo uuirdit . fóne állis féstenúngo . unde állis lóugene . éin állis lóugen . in-rihti . ut est . Omne justum honestum; Nullum honestum turpe; Nullum igitur iustum turpe; A'llez réht . kezâme; Nehéin gezâme . únêra . Nehéin réht únêra;

Si reflectas; V'be du iz misse chêrist; Nullum igitur turpe iustum; Néhein únêra réht; Efficitur sextus modus; Et sunt similiter isti duo . in clausula tantum dissimiles;

Tertius modus est; in quo conficitur ex particulari dedicatiuo; et uniuersali dedicatiuo . particulare dedicatiuum directim; Ter drítto gíbet . fóne súmis féstenungo . únde állis féstinungo . éina súmis féstinunga.

Vt est quoddam iustum honestum; Omne honestum utile; quoddam igitur iustum utile . Súmelîh réht zímelih; A'l zímelîh núzze . Súmelîh réht . núzze;

At si reflectas; V'be du iz áber míssechérist; quoddam igitur utile iustum; Súmelîh núzze réht; Erit septimus modus; Et hi duo tantum in clausula dissimiles;

Quartvs (bl. 31 a.) modus est . in quo conficitur ex particulari dedicatiuo . et uniuersali abdicatiuo particulare abdicatiuum . directim . Ter uierdo máchôt fóne teilis uéstenungo . unde uóne allis lóugene . éinen téilis lóugen . in rihte;

Vt est; Quoddam iustum honestum; Nullum honestum turpe; Quoddam iustum non est turpe; E'telih réht zímîg; Nehéin zímelîh únera; E'telih réht . nehéin únera;

Reflecti non potest; Quia particulare abdicatiuum et uniuersale dedicatiuum . non semper si conuertantur uera sunt;

Octauus modus est . In quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo et uniuersali dedicatiuo . particulare abdicatiuum reflexum; Ter áhtôdo tûot fóne álles lóugene . únde álles féstenungo . éinin téilis lóugin . missechêrtin;

Vt est; Nullum turpe honestum; Omne honestum iustum; Quoddam iustum non est turpe; Nehéin únera zímîg; A'l zímilîh réht; Súmilih réht . nehéin únera;

Nonus modus est . in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo et particulari dedicatiuo . particulare abdicatiuum reflexim; Ter níundo máchôt (bl. 31 b.) fóne állis lóugene . únde téilis féstenungo . éinen téilis lóugen míssechêrtin;

Vt est; Nullum turpe honestum; Quoddam honestum iustum; Quoddam igitur iustum . non est turpe; Nehéin únera zímelîh; Súm zímilîh . réht . Súmelîh réht . ne íst únera.

Vbicunque reflexio est . i. conuersio . predicati in illatione; Sô uuár míssechêrda uuirdit . tés man sprichit án-demo slóze; Ibi sem-

per fit subiectiuum . quod prius erat in sumptis declaratiuum . aut fit declaratiuum . quod in sumptis prius erat subiectiuum ; Târ uuirdit io daz fórdera . táz fóre uuás taz áftera ; A´lde daz áftera . dáz êr uuás taz fórdera ;

---

5. DE SECVNDA FORMA .

Secunda forma est . in qua declaratiua superioris sumpti . eadem est etiam declaratiua sequentis ; Taz ánder bílde ist . án démo der áftero téil . tero êrerun geíihte . áber uuirdit ter áftero . án⌣dero ánderûn geíihte ;

---

6. QVOT MODOS HABET .

Habet autem quatuor modos ; Primus est . in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo . et uniuersali abdicatiuo . uniuersale abdicatiuum directum ; A´n⌣demo êristen modo (bl. 32 a.) uuirdit . fóne állis féstenungo . únde uóne állis lóugene . éin állis lougen . in⌣rihte ;

Vt omne iustum honestum . Nullum turpe honestum ; Nullum igitur iustum turpe ; A´lliz réht zímelih ; Nehéin únera zímelih ; Nehéin réht únera ;

Si reflectas . Nullum turpe iustum ; Misse chêrist tû ten ûzlâz ; Nehéin únera réht . hoc iterum uniuersalis abdicatiua erit . et uerum erit . Táz cât ál éinis ; Ita et in ceteris tribus modis ;

Secundus modus est . in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo . et uniuersali dedicatiuo . uniuersale abdicatiuum directum ; Ter ánder máchôt fóne állis lóugene únde állis féstenungo éinen állis⌣lóugen ;

Vt est ; Nullum turpe honestum ; Omne iustum honestum ; Nullum igitur turpe iustum ; Nehéin únera zímelih . A´lliz réht zímelih . Nehéin únera réht .

Si reflectas eadem uniuersalis abdicatiua erit . et idem modvs ;

Tertius modus est . in quo conficitur ex particulari dedicatiuo . et uniuersali abdicatiuo particulare abdicatiuum directim ; Ter drítto máchôt fóne téilis féstenungo . únde állis lóugene . éinin téiles (bl. 32 b.) lóugen in⌣rihte ;

Vt est . Quoddam iustum honestum ; Nullum turpe honestum ; Quoddam igitur iustum non est turpe . Súmelih réht zímelih . Nehéin únera zímelih . Súmelih réht . neist únera ;

Quartus modus est . in quo conficitur ex particulari abdicatiuo et uniuersali dedicatiuo particulare abdicatiuum directum ; Ter uíerdo tûot fóne téiles lóugene . únde álles féstenungo . éinen téiles lóugen ;

Vt est. Quoddam iustum non est turpe; Omne malum turpe; Quoddam igitur iustum non est malum. Súmelih réht neist únera. A'lliz úbil ist únera; Súmelih réht neist úbel;

---

7. DE TERTIA FORMA.

Tertia forma est. in qua subiectiua superioris sumpti. eadem est etiam subiectiua sequentis; Taz tritta bilde ist. án⌣démo der êrero têil. tés fóre gântin sumpti. áber der êrero uuírdit. án⌣demo áfterin sumpto;

---

8. QVOT MODOS HABEAT.

Sunt autem eius sex modi; Primus est. in quo conficitur ex duobus uniuersalibus (bl. 33a.) dedicatiuus. particulare dedicatiuum directum; Ter êristo tûot fóne zuéin álles féstenungon. éina téiles féstenunga. in⌣rihte;

Vt est; Omne iustum honestum; Omne iustum bonum; Quoddam igitur honestum bonum. A'lliz réht zímilih; A'llez réht cûot; Súm zímelih cûot;

Secundus modus est; in quo conficitur ex particulari dedicatiuo et uniuersali dedicatiuo. particulare dedicatiuum directim. Ter ánder máchôt fóne téilis. únde állis féstenungo. éina téilis festenunga in⌣rihte.

Vt est; Quoddam iustum honestum; Omne iustum bonum; Quoddam igitur honestum bonum; Súmiz reht zímelih. A'lliz réht cûot; Súm zímelih cûot;

Tertius modus est. in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo et particulari dedicatiuo. particulare dedicatiuum directim; Ter drítto túôt fóne állis féstenungo. únde téilis féstenungo. éina téilis féstenunga. in⌣rihte;

Vt est; Omne honestum iustum; Quoddam honestum bonum; Quoddam igitur iustum bonum. A'l zímelih réht; Súm zímelih cúôt; Súmiz réht cúôt;

Quartus (bl. 33b.) modus est; in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo. et uniuersali abdicatiuo. particulare abdicatiuum direhtum; Ter uíèrdo túôt. fóne állis féstenungo. únde allis lóugene. éinen téilis lóugen in⌣rihte; Ut est; omne iustum honestum. Nullum iustum malum; Quoddam igitur honestum non est malum; A'lliz réht zímelih; Nehéin réht úbel; Súm zímelih. ne ist úbel;

Quintus modus est; in quo conficitur ex particulari dedicatiuo. et uniuersali abdicatiuo particulare abdicatiuum. directim; Ter uínfto túôt fóne téilis féstenungo. únde

állis féstenungo . éinin téilis lóugen;

Vt est; Quoddam iustum honestum; Nullum iustum malum; Quoddam igitur honestum non est malum. Súmez réht zimilih. Nehéin réht úbel. Sum zimilih ne íst úbel;

Sextus modus est. in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo. et particulari abdicatiuo. particulare abdicatiuum directim; Ter séhsto túót fóne állis féstenungo. únde téilis lóugene. éinen téilis lóugen. in rihte.

Vt est; Omne iustum honestum; Quoddam iustum (bl. 34a.) non est malum; Quoddam igitur honestum non est malum; A'lliz réht zimelih; Súmelih réht ne íst úbel Súm zimelih ne íst úbel. Omnes igitur modi certum ordinem tenent.

Eiusdemque ordinis ratio est. quæ in ipsis formis demonstrata est; A'lle die módi stánt pe-hêri; Vuáz tiu hêri si. táz skinit án-selben tien formis.

Quia merito prima dicitur in qua omni modo concludi potest. uniuersaliter et particulariter dedicatiue et abdicatiue; Deinde secunda. in qua uniuersaliter et particulariter. nisi per contrarium. i. abdicatiue concludi non potest; Tertia demum in qua tantum particulariter concluditur. Tíu forma íst hêrista. tíu ze állen uuîson beslózin uuirdit. Tíu dára nâh. tiu ze zuéin uuîsôn; Tíu óuh tára nâh. tíu ze éinero uuîs. peslózen uuirdit;

Item in prima forma illatio fit ex præcedenti subiectiua et declaratiua; In secunda forma. ex duabus subiectiuis præcedentibus; In tertia ex duabus declaratiuis præcedentibus efficitur illatio;

Item in prima forma. concluditur. aliquando directim. aliquando reflexim; (bl. 34b.) In secunda et tertia nonnisi directim; Vel si reflectas. modum non mutabis;

Possumus autem non uno modo interprætari honestum et turpe; Dicamus zimig únde unzimig. chuisg únde únchuisg. êra únde únera. uel differentius êrsam únde únersam; Sed hæc uidentur unum significare; Intellegimus tamen êrsam. sámint êron; Siccut dicimus lóbesam; Sámint loben; minnesam. sámint minnon; Hántsam. sámint hándin; Lústsam sámint gelústin. Râtsam sámint râte; Nam et antiqui. bonum honestum uirtutem. idem esse iudicabant; Similiter malum turpe vitium. pro uno putabant. Nos autem bonum dicimus omnem dei creaturam. illi eam indifferens uocabant. i. neque bonum neque malum;

9. DE CONDITIONALI SYLLOGISMO. QVOT MODOS ET PARTES HABEAT.

Sicut decem et nouem modi sunt prædicatiui syllogismi; A'lso niunzên uuîsun sint. tés slêhto gespróchenin (bl. 35 a.) syllogismi. sic sunt conditionalis VII. modi. Sô sint síben uuîsun. tés mit kedíngun gespróchenin. únde mit íbo. Et sicut eius partes tres sunt. duo sumpta et illatio. ita et istius tres sunt. propositio adsumptio conclusio.

---

10. VNDE EIVS PARTES SINT DICTÆ.

Reddenda est autem ratio quare sic dicantur partes utriusque. Mán sol uuîzin. zíu sie sô héizên.

Nam ut dictum est. sumpta. i. concessa. aduersarii sunt. illatio proponentis. Zuêne téila sínt tés. tén man íihtet. ter drítto des íihtâris.

Et nisi prius sumat aduersarius quæ ei proponuntur. Non habet proponens. quod inferat. Ter aduersarius ne iéhe. ánderis nebíndit in. ter íihtâre.

Illatio uinculum est. ex sumptis factum. Mit tiu man ín bíndit. táz chúmet fóne sînero geíihte.

Ergo in sumptis concessio. in illatione uiolentia. Fóne díu. échert er zuéio iéhe. tes tríttin ist nôt.

In predicatiuo namque syllogismo. alius sumit et eius sunt sumpta. (bl. 35 b.) alius infert et eius est illatio. A'n⌣dero sléhtûn slózrédo téilint síh tiu partes. Zuéi sínt tes éinen. daz tritta des ánderin.

In conditionali autem. cuius est propositio. eius est et assumptio. atque conclusio. A'ber mit kedíngun uuâr ráchondo. hôrint álliu diu téil. ze éinero hánt.

Sed propositio est. táz man ze êrist píutet. Assumptio daz ánder. dáz man nímet zûo demo êrerin.

Quare? Táz man siu béidiu bîete.

Quæ duo si conceduntur. eadem lege sicut in prædicatiuo. tertia necessitate subsequitur conclusio. V'be dánne déro gebótenôn zuéio geiégen uuírdet. sóne urâget nîo man des trítten. uuánda sîn nôt íst.

Namque qui concludit in conditionali. suam sententiam concludit; Qui autem infert in prædicatiuo. sumenti. i. concedenti aduersario infert. et ideo non sunt eadem uocabulo tribus illis partibus et istis. A'n⌣demo conditionali. séhent tie námen dero pártium. (bl. 36 a.) zûo demo éinen déro strítenton. In⌣demo prædicatiuo séhent siu mêr zûo demo ánderen.

---

11. DE FORMA EIVS.

Est et illud sciendum. quia conditionalis propositio. componitur ex duabus prædicatiuis.

Prædicatiuæ et simplices propositiones sunt. quæ singulis uerbis constant ut homo est. animal est. Sine uerbo enim nulla propositio. Compositæ et conditionales sunt. quando si coniunctio duas prædicatiuas in unam copulauerit. Vt si homo est animal est.

Aliæ quoque coniunctiones copulatiuæ aut disiunctiuæ tales faciunt. Vt aut dies est aut nox. Et sol super terram est. et dies est. Neque sol super terram est. neque dies est. Tiu coniunctiones uuúrchint éina propositionem. ûzer zuéin.

Et quia ipsa propositio. i. prima pars conditionalis syllogismi. ita bifida est in suis partibus quibus composita est. harum partium utramuis assumere necesse est. per affirmationem uel negationem. et dehinc ex ea quæ restat (bl. 36 b.) concludere. simili affirmatione uel negatione. Taz érista stúcche des syllogismi ist zuískiz. V̄zer dés hálben téile. uuírdit taz ánder stúcche des syllogismi. mit lóugene álde mit féstenungo. v̄zer dés kemáchin. uuírdit taz tritta. óuh mit lóugene álde mit féstenungo.

12. VNDE SVMANTVR.

Fiunt autem omnes ypotetici. i. conditionales syllogismi. aut ex naturaliter coherentibus. aut omni modo dissidentibus. Sie uuérdint álle uóne dien. díu síh nîo mer ne skéident. álde nîomer zesámene nechóment.

Sedecim loca sunt ex quibus omnia argumenta fiunt. et omnes syllogismi. Sébs=cên stéte sint. tánnân man álliu díng irrâtit.

Tria tantum ex eis conueniunt ypotheticis syllogismis. Trîe sint échert. ûzer diên dise syllogismi spríngint.

Dicuntur autem præcedentia sequentia repugnantia. i. tiu fóregant. fólgent. ringint.

Præcedentia et sequentia non separantur. Repugnantia dissiliunt. Fóregânt fólgênt. tíu neskéident. (bl. 37 a.) síh. Tíu áber ríngint. tíu neuuéllin sámint sîn.

Primus ergo fit ex antecedentibus. ut antecedit dies lucem. Secundus a sequentibus. ut sequitur lux diem. Tertius a repugnantibus. ut repugnat diem esse. et lucem non esse.

Quatuor deinde uel a repugnantibus uel a contrariis quæ medium non habent. Sunt enim contraria quæ medium non habent. ut sanus et inbecillis. Sunt et quæ habent ut album et nigrum. quorum medium inuenitur. quod neque album

est neque nigrum . ut fuscum et pallidum . i. sát=cra . pléihcrâ .

---

13. DE ORDINE MODORVM .

Primus modus est secundum boetium . Quotiens inconexa propositione . primum ut in propositione locatur assumitur . ut consequatur secundum . Tiu êrista uuîsa ist . Sô der êrero téil . déro zesámine háftentûn . piêtungo . áber ánderêst zûo íro gestôzin uuírdit . táz ter gemácho téil geuuârit uuérde . Hoc modo . Si dies est lux est . Atqui dies est . Lux est igitur . V'be (bl. 37 b.) tág ist . líeht íst . I'st quísso tág . Pedíu ist óuh lièht .

Secundus modus est . quotiens inconexa propositione secundum e contrario adsumitur . quod in propositione locatum est . ut id quod primum est auferatur . Tíu ánderiu uuîsa íst . sô dára uuídere . der áftero téil déro zesámine háftentûn pîetungo . áber ánderêst zû íro gestôzin uuírdit . táz ter gemácho gelóuginit uuérde . Hoc modo . Si dies est . lux est . Atqui non est lux . Non est igitur dies . V'be tág íst . lîeht ist . Nû neíst iz lîeht . Só‿ne íst íz óuh tág .

Tertius modus est . cum conexæ propositionis partes ex affirmationibus iunctæ . negatione diuiduntur . totique propositioni . negatio rursus adiungitur . Ter drítto modus ist . sô án‿dero bíètungo geháftiu díng . álso tág únde lîeht íst . êr geuástiu . án dîen êristen modis . mít lóugene geskéidin uuérdent . únde áber des lóugenis lóugen uuírdit .

Assumiturque quod prius est . ut in propositione est enuntiatum . ut (bl. 38 a.) e contrario concludatur secundum . quod in propositione prolatum est . Ióh zû îro áber ánderêst keléigit uuírdit . íro êriro téil . ál sô ér stûont . táz ter gemácho beslîeze . Hoc modo . Non si dies est . lux non est . Atqui dies est . Lux igitur est . Náls úbe tág ist . lîeht ne íst . Ze uuâre tág íst . Târ míte lîeht íst .

Quartus modus est . cum in disiunctiua propositione primum ponitur ut auferatur secundum . Ter uíèrdo íst . sô déro geskídotlichûn píètungo . der êrero téil geuéstenôt uuírdit . dáz áber der ánder uerságet uuérde . Hoc modo . Aut dies aut nox est . Atqui dies est . nox igitur non est . A'lde dág . álde náht íst . Quísso íst tág; sô ne íst áber náht .

Quintus modus est . quotiens in disiunctiua propositione aufertur quod prius est . Vt ponatur secundum . Ter uínfto íst . sô dero in fuôctûn piêtungo . der uórdero téil uerságet uuírdit . táz ter ánder geuéstenôt uuérde . Hoc modo .

(bl. 38 b.) Aut dies aut nox est. Non est autem dies. Nox igitur est. A'lde tág. álde náht ist. I'z ne íst tág. Pedíu ist náht.

Sextus modus est. cum his rebus quæ in disiunctionem uenire possunt. i. contrariis uel repugnantibus medietate carentibus negatio præponitur. et copulatiuæ coniunctiones adiunguntur. Ter séhsto ist. tánne ríngintên únde uuíderuuártigên díngin. tíu ío geskéiden sínt. lóugin gegében uuírdit fore. únde dâra nâh fúègi.

Ponitur quoque primum ut id quod est subsequens auferatur. V'nde daz êrera uuírdit kesézzit. táz áber diz ánder uuérde zestôrit. Hoc modo. Nec et dies est et nox. Dies autem est. Nox igitur non est. Sámint ne íst ióh tág. íóh náht. I'z ist tág. Sô ne íst íz áber náht.

Septimus modus est. cum in eadem propositione aufertur quod præcedit. ut ponatur quod consequitur. Ter síbindo ist. tánne ándero sélbûn biêtungo. lóugin uuirdit tés. táz fóre gât. táz féstenunga uuérde (bl. 39 a.) dés. táz nâh kât. Hoc modo. Non et dies est et nox. Atqui dies non est. Nox igitur est. Sámint ne íst. ióh tág. ióh náht. Ze uuâre tág ne íst. Quísso dánne náht íst.

Primus hanc regulam habet secundum ciceronem. Si primum secundum. Primum autem. Secundum igitur. V'be daz êrera íst. sô ist daz ándir. Taz êrera íst. taz ánder ist óuh.

Secundus hanc. Si primum secundum. Non secundum autem; et non primum igitur. V'be daz êrera íst. sô ist taz ánder; taz ánder ne íst. Sô‿ne íst óuh taz êrera.

Tertius hanc. Non ut et primum et non secundum. Primum autem legitur et secundum. Nî. táz taz êrera sî. únde daz ánder ne sî. Taz êrera ist; sô ist óuh taz ándir.

Quartus hanc. Aut primum aut secundum. Primum autem. Non igitur secundum. A'lde daz êrera ist. álde daz ándir. Daz êrera íst. taz ánder óuh.

Quintus hanc. Aut primum aut secundum. Non autem primum. Igitur secundum. A'lde daz êrera ist. álde daz (bl. 39 b.) ánder. Taz êrera ne íst; sô íst áber daz ánder.

Sextus hanc. Non et primum et secundum. Primum autem. Non igitur secundum. Náls péidiu. íoh taz êrera. ióh taz ánder. Taz êrera íst; pedíu ne íst taz ánder.

Septimus hanc. Non et primum et secundum. Non primum autem. Igitur secundum. Náls sámint. taz êrera. únde daz ánder. Taz êrera ne íst. Sô íst taz ánder;

Notandum est diligenter. quia tertius modus qui est a repugnantibus difficilior est ceteris. eo quod quatuor eius sunt propositiones. et

assumptiones conclusionesque totidem . ortæ de quatuor repugnantibus et manifeste falsis predicationibus . Quæ ita fiunt . dum præposita si coniunctione . affirmatio affirmationem . et negatio negationem . Et item affirmationem negatio . et negationem affirmatio sequntur . in hunc modum . Si dies est . nox est . Si dies non est . nox non est . Si dies est . lux non est . Si lux non est . dies est . Ex his duæ prima et novissima prædicant (bl. 40 a.) esse quod non est . Aliæ uero duæ prædicant non esse quod est . Quibus contra dicitur in hunc modum . Non si dies est nox est . Non si dies non est . nox non est . Non si dies est . lux non est . Non si lux non est . dies est . Vnius enim modi s*unt* hæ quatuor propositiones ut dictum est . Qui modus a repugnantibus non diceretur . si non plane repugnantia et falsa conuinceret . et ea destrueret . His propositionibus tales accedunt adsumptiones et conclusiones . et fit unus modus siue dicas ; non si dies est nox est . Atqui dies est . Nox igitur non est . Siue dicas . Non si dies non est . nox non est . Atqui dies non est . Nox igitur est . Aut si dicas . Non si dies est . lux non est . Atqui dies est . Lux igitur est . Hoc solum exemplum prius positum est . Aut si dicas . Non si lux non est . dies est . Atqui lux non est . Dies igitur non est . Fíêruáltêr íst ter drítto modus . fóne îuer sképfedôn déro uuórto . díe álle éina repugnantiam máchont . Sô man díe uîere uerságet . (bl. 40 b.) sô sínt tar ûz uuórtin uîer propositiones . Tíen uólgênt tánne . sámo mánege assumptiones . únde conclusiones . Fure ním dáz uuóla . A´lsô der uîerstunt liugit . tér dir chídit . úbe tág íst . sô íst iz náht . únde úbe tág ne íst . sô ne íst iz náht . únde úbe tág íst . sô ne íst líeht . únde úbe líeht neíst . sô íst íz tág . A´lsô ságet tér uîerstunt uuâr . tér dir chídit . táz ne mág sîn . nóh táz . nóh óuh táz . Sâr dâr bî . úbe ér uuíle . uólle récchen den syllogismum . táz uuírdit sús . Nímet er daz éina dero úngeskéidenon . án dero assumptione . sô nímet er óuh taz ánder . án dero conclusione . Kelóûbet ér sih áber des éinen . sô gelóubet ér sih óuh tes ánderin . Tára ingágene . genímit ér daz éina déro geskéidenôn . án dero assumptione . sô uuérit ér sih tes ánderin . án dero conclusione . Vuérit ér sih áber des éinen . sô ne uuérit ér sih des ánderin .

Neque hoc neglegen*ter* (bl. 41 a.) cernendum est . qualiter ex duobus primis . tertius modus oriatur . Sunt enim sibi conexa dies et lux . Propterea ueræ propositiones sunt primi modi et secundi . Si dies est . lux est . Dein si quis apposita nega-

tione hanc uult destruere ueritatem dicens. Si dies est non lucet. Hanc falsam prædicationem iterum reducit ad ueritatem. qui secundam apponit. negationem dicens. Non si dies est. non lucet. Fiunt ergo primi duo per conexionem naturaliter coherentium. ut si dies est. lux est. Tertius per negationem repugnantium. ut non potest fieri. diem esse et non lucere. Quartus et quintus per disiunctionem repugnantium. ut aut dies est aut nox. Sextus et septimus. per negationem copulationis eorundem repugnantium. ut non et dies et nox. Est ergo in illis septem modis. tota dialectica secundum ciceronem.

---

14. QVALIS SIT RETHORVM SYLLOGISMVS.

Transeunt uero syllogismi et ad rhetores iam latiores et diffusiores facti. Tie syllogismi zetûont sih tánne báz. sô die rédenâra (bl. 41b.) in dinge álde in sprácho míte spilent.

Et quia contingit dubitatio propositionis uel assumptionis. datur eis quoque robur approbationis. i. târ man siu bi chîesen mág.

Quod si alterius horum fit approbatio. erit syllogismus quadripertitus; Si autem utriusque quinque partibus constabit syllogismus. Horum exempla sunt apud ciceronem in libris rhetoricorum. Ex his unum ponamus adbreuiatum. quod ad quinque partes ueniat. Quæstio est inter philosophos. mundus iste casu an consilio regatur. Tie uuîsen urâgetôn. úbe diu uuérelt hábe rihtâre. i. úbe iro ding stánde in skáffe álde âne skáf.

Hæc quæstio quamuis sit philosophica. syllogismus tamen inde fit rhetoricus in hunc modum. Propositio est. Tiz ist ter úrsûòh. Melius accurantur quæ consilio geruntur. quam quæ sine consilio administrantur. Approbatio est. Domus ea. quæ ratione regitur. omnibus est instructior rebus et apparatior. quam ea. quæ temere et nullo consilio (bl. 42a.) amministratur. Assumptio est. Nihil autem omnium rerum melius quam omnis mundus amministratur. Approbatio. Nam et signorum ortus et obitus et annue temporum commutationes definitum quendam ordinem seruant. et eodem modo semper fiunt. Conclusio. Igitur consilio hic mundus administratur. Propositio. Tiu ding uuérdent páz peuuârôt. tíu dir bedénchit uuérdent. tánne únbedénchit. Approbatio. Dáz skinet târ âna uuóla. Dáz hûs. tés réhto únde rédelicho geflégen uuirdet. táz hábit sâr állen geziûg pézeren. únde ist geréchera. dánne dáz sî. táz in únrûoches-

kun únbedénchit stât. Adsumptio. Sô ne ist tánne. nehéin díng keréchera. únde órdinháftera. dánne sélbiu diu uuérelt. Approbatio. Vuánda diu zéichin. únde zíte des iâris. hábint kereccha únde geuuissa uárt. únde dia neuuéhselont sia nîeht. Conclusio. Fóne diu skinet. táz sî rihtâre hábit. fóne dés uuillin iz keskíhet. únde sô órdenháfto (bl. 42b.) uérit.

Hæc est summa syllogismi. Tíz ist taz cnôetesta. Réhto geskáfeniu díng. fárint io gerécho. Nehéines tíngis fárt keréchera. dánne dero uuérelte. Fóne diu ist penôte íro uérte. ételih sképfo.

Predicatiuus est iste syllogismus. aut conditionalis? Si prædicatiuus est. cur ei datur propositio. assumptio et conclusio? Si conditionalis est. ubi sunt formule eius. Vuâr sínt síniu módul. si. nec. aut. coniunctiones? Plane ergo prædicatiuus est. cuius sumpta et illatio. licite suscipiunt nomen propositionis assumptionis et conclusionis. et approbationem unius partis uel duarum.

Nam et omnes partes syllogismorum. siue propositio siue approbatio. siue sumptum. siue illatio. siue conclusio. siue ut alii dicunt complexio. aut confectio. communi nomine enuntiatio uocantur.

Est autem enuntiatio. oratio uerum aut falsum significans. Hæc teutonice sága dicitur. quia solemus enuntianti respondere. tû ságest uuâr. dû ne ságest uuâr.

Huius species sunt affirmatio et negatio. (bl. 43a.) quæ tunc tantum propositio uel proloquium nuncupanda sunt. quando his aliquid conficere uolumus.

Ergo conficere est ex duobus uel pluribus unum facere. Vt ex duobus sumptis una conficitur illatio. Sô uuír míte íomannen geíihten uuéllên sô héizent síu grûezeda. piètunga. álde uérrolih kechôfe. álde úrsúoh.

Assumptio dicitur. dáz man dára zûo légit. i. táz kemácha. dáz man stôzit zûo dero propositione.

Approbatio. mit tîu man dia propositionem. álde dia assumptionem geuuârit. únde gelóublih ketûot.

Complexio est conclusio. mit téro man begrîfet tîu êreren zuéi. tîu man uóre sprách. in hunc modum. I'n ne tóufta mán in ne tóufta uuíb. V'be in mán ne tóufta. noh uuíb ne tóufta. sô ist er úngetóufet.

Eadem est et confectio; táz íst áber daz tritta. dáz fóne dien êreren zuêin geuúrchit uuirdit.

Hæc et illatio. quæ sumptis illata inuito aduersario. nâhspréchunga ut dictum est potest dici. álde nôtfólgunga.

Conclusio tamen semper est syllogismi. siue (bl. 43b.) illatio dicatur. Siue confectio. siue complexio. Táz ist ter ûzlâz. táz ist taz slóz. táz ist taz énde;

Item. Propositio est. mit téro uuír chórôen.

Assumptio mit téro uuír áber chórôen. úbe man úns uuélle iéhen. Collectio et conclusio est. táz uuír némen uóne dîen geíihtin. únde daz tîen benôte uólgêt. úbe man úns fóre íihet.

Similiter duo sumpta sunt. Zuuô geíihte déro uuír bitin.

Illatio. táz uuír dára náh féstenôen. unde nehéinero geíihte né bitên.

---

15. ALIA DIFFINITIO SYLLOGISMI.

Item. Quid est syllogismus? Ratiocinatio. disputatio. argumentatio uel argumentum. dissertio. discussio. iudicium. experimentum.

Est enim raciocinari. rationem rerum dare. in hunc modum. Quia si hoc est. illud est. uel si hæc duo sunt. tertium illud erit. Hoc est et disputare. et argumentari. et disserere. et discutere. et iudicium facere. et experiri. V'be dû chéden máht. hinnân uuéiz ih iz. (bl. 44 a.) úbe dáz íst. sô íst tíz. sint tíu ding sô. sô íst tíz sús. sólih kechôse héizit syllogismus. Táz héizit rédenôn únde ráchon. irrâtin. chléin-chôson. ersûochin. ze úrtéildo uuérfen. beuínden.

Prodest quoque et originem eorum nominum scire. Vuízîu óuh uuánnân die námen chómene sîn.

Ratio est quæ ostendit rem. Ratio est indita uis animæ. ad discernendum bonum et malum. uerum et falsum. Hæc est qua facti sumus ad imaginem et similitudinem dei. Hæc est. qua distamus a brutis animalibus. Tíu máht dero sêlo gegébin íst. kûot únde úbel ze bechénninne. únde uuâr únde lûgi. dáz íst réda. Tîa hábendo íst ter mán cóte gelîh. ánderên dîerin úngelîh.

Faciamus deriuationem. ut a nomine quod est ratio. fiat uerbum ratiocinor. i. ratione loquor. uel rationabiliter loquor. Hinc iterum uerbale nomen. ratiocinatio. i. rationabilis oratio. Ze êrist chídit (bl. 44 b.) man réda. dánnân chídit man rédenôn. únde rédenúnga.

Item disputare est diuersos diuerse putare. ut philosophorum alii mundum ex igne. alii ex aqua. alii ex aere factum putabant. et disputabant. Intellegitur tamen disputare. cum ratione aliquid affirmare uel negare. aut per coniecturam probabiliter dicere. quod solemus interpretari ráchôn.

Item argumentum uel argumentatio dicitur. ut boetio placet. quod rem arguit. i. probat. Nos autem dicimus argumentum. tánnân man iz uuizen mág álde irrâtin mág. álde dara nâh chómen mág.

uuórt=zéichin . quíssunga . irréchida . iruáreni . clôublichi .

Item est dissertio uerbum quod inter duos seritur . donec diligenter inuestigatur . Ideo dissertus est chléin=chôsiger rédo=spáher . i. explorator rationis uel orationis . quia spéha exploratio est . réda utrumque potest significare . rationem (bl. 45 a.) et orationem . hinc et dissertio rédo=spáhi dicitur .

Item discutere est . diligenter rem quatere . i. úrsûochenon . inde et discussio est úrsûoh .

Item iudicare est ius dicere . réht finden . réht spréchen .

Est autem iudicium facere réht frúmmin . ze úrteildo uuérfen . Ipsum autem iudicium dicimus gerihte . Sed si de syllogismo iudicium dicitur . pesûecheda unde chîesunga interprætatur .

Item experimentum est . quasi extra operimentum . ipsa detectio rei . et manifestatio . Táz man beuíndet únde géeiscôt tia uuârheit . táz ist experimentum . táz ist syllogismus .

---

16. QVID SIT INTER APODICTICAM ET DIALECTICAM .

Querendum autem magnopere est . quare cicero dialecticam in ypotheticis tantum constituerit syllogismis . dum plures sint cathegorici . i. prædicatiui syllogismi . Tés ist cnôto ze urágenne . ziu échert tîe (bl. 45 b.) síbin modos cicero dialecticam hieze . âne die êrerin niun=zêne .

Est enim medius inter aristotilem et stoicos . E'r gât únder zuisken . nóh aristoteli ne îihet er nóh stoicis .

Stoici uero solebant omnem necessariam argumentationem . siue prædicatiuam . siue conditionalem . dialecticên nuncupare . Stoici uuóltôn álle geuuâre syllogismos dialecticam héizen . mit íbo . únde âne íba gespróchene .

Aristotiles autem . conditionalibus syllogismis . et argumentis probabilibus . propter communes eorum sedes . quæ in topicis numerantur . hoc nomen aptauit . Tên námen gáb aristotiles . tîen síben geuuâren syllogismis ypotheticis . únde dien gelóublîchen argumentis . tiu sâmint in uúnden uuérdint in séh=zên stétin . tîe stéte . der genémmit sint in thopicis . (bl. 46 a.)

Prædicatiuos uero syllogismos . in quibus semper est ueritas . placuit ei apodixin . i. demonstrationem appellare; A'ber die geuuâren niun=zêne syllogismos . âne íba gespróchene . hîez er zéigun . s. uæritatis .

Cicero deinde argumenta omnia præter ea quæ tribus locis supra dictis sumuntur . ad rhetores potius pertinere dixit quam ad phyloso-

phos . quia magis similitudinem ueritatis astruunt . quam ipsam ueritatem . Tára nâh skled ûz cicero . diu uóne drín stétin [1] genóminin argumenta . diu nehéinêst netriegent . tíu úngeuuísserin diu fóne dîen ânderên drín zênin chómint . chád er uuésin núzerin sprâhmánnin . únde díng=mánnin . dánne uuîstûomis flégerin .

Tria uero tantum loca quæ excepta sunt ab eo . dialecticorum esse propria dixit . et in septem modis (bl. 46 a.) syllogismorum inde prolatis . totam dialecticam constituit . E'chert tríe stéte . únde dáz tánnan chúmit . káb er dialecticis .

propterea boetius aristotilem in thopicis dialecticam . et in secundis analiticis apodicticam docuisse testatur . Fóne diu ságet boetius . aristotilem zuô slâhta syllogismorum lêrin in zuéin bûochin .

Est enim dialectica nominatiuus casus . ut apparet in declinando . cum dicimus . ars dialectica . artis dialecticæ . artem dialecticam . sed in interpretatione sonat ablatiuus . Grece uero ipsa ars dialecticæ dicitur . quod interprætatur de dictione . i. fóne chédenne . Apud illos enim dia præpositio est . lecton autem dictionem significat ;

---

17. DE POTENTIA DISPVTANDI . I. FONE DERO MAHTE DES VVISSPRACHONIS .

Si ergo satis intellectum est . (bl. 47 a.) omnem apodicticam constare in decem et nouem modis syllogismorum . et dialecticam in septem modis syllogismorum . non sit dubitandum totam earum utilitatem esse . in inuenienda ueritate . V'be niunzen slóz apodicticæ . únde síbeniu dialecticæ uuóla gelírnet sîn . sô uuízin man dâr míte dáz sie núzze sínt . álla uuârheit mit în ze eruárenne .

Omnia enim his constant . quæ in humanam cadunt rationem . A'l daz ménniskin irrâtin múgin . táz uuírdit hínnân guuissot .

Diuina excedunt humanam rationem . intellectu enim capiuntur . Tíu gótelîchin díng . uuérdent kéistlicho uernómen . âne dísa méisterskáft .

---

18. QVID SIT DIALECTICA VEL APODICTICA .

Ergo diffinienda est dialectica siue apodictica . Nû sól man ze getâte chéden uuáz apodictica sî . unde dialectica . (bl. 47 b.)

Possunt enim unam et æandem

[1] Scheint in „stetim“ verbessert.

suscipere diffinitionem . in hunc modum . Sie mág man glicho nôtmézôn . mit tisen uuórtin .

Dialectica est siue apodictica iudicandi peritia . Vel ut alii dicunt . disputandi scientia . Méisterscáft chîesennes . únde ráchonnis . táz íst dialectica . táz ist óuh apodictica .

Prius diximus . quia ratio est quæ ostendit rem . Réda skéinit uuáz iz íst . Pí⌣dero rédo . sól man chîesen . úbe iz uuésen múge . Sihet er dés cnôto . daz héizet chîesen . Tára nâh mág er ráchôn . i. disputare . ióh uuâr⌣ráchôn . i. ratiocinari . Tér mán ráchôt . tér rádo chôsot . spûetigo chôsôt . râtiscôt . clôublîcho chôsot . Tér uuârráchot . tér mít rédo stérchit . unde ze⌣uuâre bringet . táz er chôsot . in hunc modum . Cælum si rotundum est . uolubile est . I'st ter hímel sínuuélbe . sô mág er uuálbôn .

Rotunditas ratio est uolubilitatis . Tiu sínuuélbi . máchot tia (bl. 48 b.) uuálbi . Taz éina stérchit taz ánder . V'be hímel sínuuélb neuuâre . nóh uuárblîh neuuâre . V'be sêla únde lîchamo neuuârîn . nóh ménnisco neuuâre . E'in uuírdit fóne zuuéin . V'be zuuéi neuuârin . daz trítta ne uuâre . Réda errihtet únsih állis tés man stritet . Tér dia chán uínden . dér íst iudex . tér íst ratiocinator . tér ist disputator . Tér íst argumentator . tér ist dialecticus . dér íst apodicticus et syllogisticus .

---

19. SIMILI MODO INTERPRÆTATA SENSV .

Nec parum hoc attendendum est . quantum intellectu quædam distant . quæ simili modo solent interpretari . ut sunt . uerbum sermo dictio . In eodem enim uerbo . in eodem sermone . in eadem dictione . indiscrete interpretamur . dicentes . in éinemo uuórte .

Quæ si unum significarent . nequaquam sermo daretur philosophis . dictio uero rhetoribus ; ut auctores docent . (bl. 48 b.) Nam et aristotiles dialecticam quæ interpretatur de dictione ad rhetores traxit . et uoluit eam esse in argumentis rhetoricis . i. probabilibus . quæ ille iudicauit non esse discernenda a necessariis argumentis . de quibus fiunt ypothetici syllogismi . et tota dialectica . ut cicero docuit .

Loca enim omnium argumentorum siue credibilium . siue prorsus necessariorum . sedecim in topicis ipse aristotiles connumerauit . ut dictum est . Dignior est namque sermo et grauior . ut sapientes decet . Dictio humilior est et plus communis . data rhetoribus .

Verbum autem omnium est . Et in interpretando proprie sermo sága

dicitur . sic et enuntiatio . quæ similiter philosophis tradita est . et disputantibus necessaria est . quia inest ei semper uerum aut falsum .

Nam sermonem facere populo . hoc est . ságen demo liute . lêrin . únde brédigon .

Predicare aûtem est inquit boetius . aliquid de aliquo (bl. 49ª.) dicere . i. éteuuaz ságen fóne éteuuiu .

Unde et prædicamentum dicitur . et prædicatio . éinis tingis kesprócheni fóne demo ándermo . Ut sol splendet . ueritas uirtus est . Tiu súnna skînet . tiu uuârheit tóug .

Dictio namque interpretatur chéda . unde et dicere chéden .

Sermo enuntiat quid uerum quid falsum . Hoc possunt soli philosophi . Dictio uero suadet . ueris et ueri similibus . Hoc est officium rhetorum .

Deinde uerbum uuórt dicitur . quod omni professioni famulatur . Sed hæc confuse pro inuicem ponuntur .

III.

VON DER REDEKUNST.

(Was nicht mit [ ] eingeschlossen, ist aus der münchener handschrift genommen.)

[1. DE ELOQVENTIA . PROLOGVS . [1]]

[s. 56a.]

OLIM DISPARVIT CVIVS FACIES DEPINGENDA EST . et quæ nostram excedit memoriam . eam qualis erat formare difficile est . quia multi dies sunt ex quo desiuit esse . Oporteret eam inmortalem esse . cuius amore languent . ita homines . ut abstractam tamdiu . et mundo mortuam resurgere uelint . vbi cato . vbi cicero domestici eius? Nam si illi redirent ab inferis . hæc illis ad usum sermonis famularetur . sine quia nihil eis certum constabat . quod ventilandum esset pro rostris . Quid autem est . quod suam non redigatur originem? Naturalis eloquentia uiguit . quousque ei per [s. 56b.] doctrinam filia successit artificialis . quæ deinde rethorica dicta est . Hæc postquam antiquitate temporis extincta est . illa iterum reuixit . Unde hodiæque plurimos cernimus . qui in causis solo naturali instinctu ita sermone callent ut quæ uelint quibuslibet facile suadeant , nec tamen regulam doctrinæ ullam requirant .

[1] So etwa scheint uns die fehlende überschrift zu dem ersten kapitel gestellt werden zu müssen, um aus ihr das mangelnde subjekt zu dem ersten satze zu gewinnen.

Similes isti sunt his qui ab initio plurimum potuerunt eloquio . quos deinde alii admirati et æmulari conentes . dum obseruant eos loquentes . temptauerunt quendam huius rationis modum rapere . et scripto legare . qui sibi et posteris pro magisterio reseruaretur . Ergo omnis ars . imitatio est naturæ . Uerbi gratia . Quis nesciat ad aliquem nuntius directus . salutationem præmittere . qua se suamque legationem commendetur . Hoc prius in consuetudine ualuit . deinde inter rethorica præcepta traditum . ars dici poterat . Ut ergo augustinus dicit antiquorum sapientiam . quasi ducem comitata est eloquentia . ideo sapientiæ non potuit deesse eloquentia . ex eodem fontæ manans naturæ . Tu autem lector tria obseruando rethor eris . Hæc autem sunt de quibus uicissim dicetur . precedens materia , et quæ hanc hauserit ars . Et hinc effusa oratio . Omnis res argumentando confirmatur . aut ex eo quod personis . aut ex eo quod negotiis attributum est . At personis has res attributas esse putamus . Nomen . naturam , victum . fortunam . habitum . Affectionem . Studia . Consilia . Facta . Casus . Orationes . Nomen est unicuique personæ quo suo quæque proprio ac certo vocabulo nuncupatur . naturam ipsam diffinire difficile est . [s. 57ª.] Partes autem eius enumerare eas quarum ad hanc præceptionem indigemus facilius est . hæ autem partim diuino . partim mortali in genere uersantur .

Mortalium autem pars hominum pars bestiarum in genere numeratur . At hominum genus . et in sexu consideratur uirile . an muliebre sit . Et in natione . patria . ætatæ . cognatione . Natione graius an barbarus sit . Patria atheniensis . an lacedemonius sit . Aetate . puer . an adolescens . natu grandior uel senex sit . Cognationæ quibus maioribus uel quibus sanguineis sit . Præterea commoda . aut incommoda considerantur ab natura data animo et corpore hoc modo . Valens aut inbecillis . longvs uel brevis uelox an tardus . memor aut obliuiosus . formosus uel deformis . acutus an hebetior comis . officiosus . pudens . patiens . an contra sit . Et omnino omnia quæ ab natura dantur animo et corpore considerantur . et in hæc quidem natura consideranda est . In uictu oportet considerari apud quos . aut quo more aut cuius arbitratu sit educatus . quos habuerit artium liberalium magistros . quos uiuendi præceptores . quibus amicis utatur . quo in negotio quæstu . an artificio sit ocupatus . quomodo rem familiarem administrat qua consuetudine domestica sit . In fortuna queritur seruus sit an liber . pecuniosus . an tenuis . priuatus an cum pote-

state. Si cum potestate iure . an iniuria . felix . clarus an contra sit . quales liberos habeat . aut si de uiuo [l. mortuo] quæritur . etiam quali morte sit affectus erit considerandum. Habitum autem hunc appellamvs . animi aut corporis . constantem et absolutam [s. 57 b.] aliqua in re perfectionem . ut uirtutem . aut artis alicuius perceptionem . aut quamuis scientiam. Ititem aut corporis aliquam commoditatem . in natura datam sed studio . et industria partam . Affectio autem est animi aut corporis ex tempore aliqua de causa commutatio . [ut læticia . cupiditas . metus . molestia . morbus . delibetas . [l. debilitas] et alia quæ in eodem genere reperiuntur. Studium autem est animi assidua et uehemens . ad aliquam rem applicata magna cum uoluntate ocupatio . ut philosophiæ poetriæ geometriæ litterarum . Consilium est aliquid faciendi aut non faciendi excogitata ratio. Facta autem casus et orationes tribus ex temporibus considerabuntur. Quid fecerit . quid sibi acciderit . quid dixit in præterito tempore. Quid faciat. quid sibi accidat. quid dicat in præsenti tempore . Quid facturus sit quid ipsi casurum sit. qua sit usurus oratione . in futuro tempore . ac personis quidem hæc attributa esse uidentur.

2. DE MATERIA ARTIS RHETORICÆ .[1]

Quid est materia? taz man haben scal ze⌣uuerche. Vt causa est quam exigit rethorica . sine qua ipsa nihil operis habet. Res et negotia de quibus fiunt controuersiæ . causæ dicuntur . i. máchunga dis stritis. Verbi gratia. Orestes de quo legitur in troiana hystoria . matrem suam occidit clitemestram . eo quod ipsa occidit patrem suum agamemnonem. Hoc factum . causa dicitur. i. effecio. Cuius? utique controuersiæ. Quomodo? Quia ipse et defensores sui . iure factum dicunt. Aduersarii autem eius dicunt . non iure factum. Ecce causa quæ propterea dicitur strît . quia effectrix illius est.

Est autem triplex. Iudicialis . i. tiu dinchlicha . quæ considerat . [s. 58 a.] quid æquum quid iniquum quid iustum quid iniustum. Versatur autem tota in accusando et defendendo in petendo ueniam aut poenam . ut illa est in orestem. Deliberatiua i. tiu sprâchlicha . quæ deliberat i. pemeinit uel gechíusit uel achtot . quid faciendum uel non faciendum sit. Hæc considerat . quid inutile . et uersatur tota in suadendo et dissuadendo. Vt in bethulia presbyteri deliberant . tradere ciuitatem holoferni . Suadet ergo multitudo. Iu-

[1] Die überschrift ist der zürcher handschrift entnommen, die hiermit beginnt.

dit autem sola dissuadet. Demonstratiua i. tíu zéigonta. vnde tíu chîesinta. subauditur. quis dignus sit imperio uel episcopatu. Hæc quid honestum in eo sit uel turpe desiderat. et uersatur tota in laudando eum uel uituperando.

Item quælibet harum trium diuiditur in status legales. et rationales. Legales sunt qui oriuntur de uerbis in lege scriptis. dum ea diuersi diuerse student interprætari. Rationales sunt dum rationem facti uel consilii aliis approbantibus alii reprobant.

Legales quinque sunt. scriptum et sententia. scripsit.[1] unde uuillo. subauditur legis latoris. Ambiguæ leges latoris. Ambigue leges. Contrarie leges.

[Legalis statvs diuiditur in quinque in scriptum et sententiam. in ambiguas leges. et contrarias leges. diffinitionem. et ratiocinationem.][2]

Diffinitio rect=saga uuaz ez si. subauditur. de quo controuersia est. Ut apud ciceronem. quid sit nauem relinquere. uel in naui remanere. Opus est diffinire sic. In naui sautium se facere. Hoc est nauem relinquere. Egredi. et de scafa nauem gubernare. Hoc est in naui manere.

Ratiotinatio i. énis⌣tingis irrateni fone andermo. i. quod non sit scriptum. de eo quod scriptum est. Item status uel constitutiones rationales sunt. quatuor [s. 58.] Coniectura i. ratisca. subauditur feceritne. Ut de susanna daniel coniectatus est. Hinc liber et miles singulari certamine seruus autem ignoto ferro probatur. II. Diffinitio uel finis dis námin forderunga uel scafunga. uel endunga. subauditur nominis facti. Vt aliquando contenditur. factum eius qui equum sustulit. furtum an rapinam dicendum sit. Grauius namque punitur rapina quam furtum. III. Qualitas. subauditur facti. bonum an malum sit. Iustum au' [l. an]. iniustum sit. IIII. Translatio uuechsil. subauditur personæ uel loci uel temporis uel criminis uel penæ. Ut olim erat contentio. quia oportuit baptizari. utrum apud arrianos uel apud catholicos.

Qualitas diuiditur in iuriditiale i. strît. unbe⌣diz tiet = recht. et negociale i. strît umbe⌣dez quone= heite[3]. Item iuridiciale partes habet. assumptuosum i. dáz ántseidiga i. taz pára. Est enim assumptiuum quod assumit defensionem i. antségida et est absolutvm. quod non assumit defensionem. Assumptiuum IIII. partes habet. Quæ

[1] Aus „scrisit" gebessert und offenbar aus dem teutschen worte „scripf" oder „scrift" verschrieben.

[2] Zürcher handschrift.

[3] Kömmt später wieder auf die gleiche sache zurück mit den worten der zürcher handschrift.

sunt? Concessio i. keucht [l. keiicht] s. facti. Remotio i. abenemunga non facti. *subauditur* criminis. *scilicet* a se in alterum. Relatio i. uuirder=uuerfunga. non facti. *subauditur* criminis. *scilicet* a se ledente in eum qui prior prouocauit. Conparatio criminis. minoris ad maivs. Item de concessione fit purgatio i. unsculdigunga. Et depræcatio gnadonfleha. De purgatione. inprudentia. casus. necessitas. únuuizenheit. úngeuuandiu gescihtnôt.

Status et constitutiones i. stata. unde gestellida. ipsa [s. 59a.] bella sunt eorum quorum causa est sedente iam iudice et auditoribus ceteris in hunc modum. Non iure orestes occidisti matrem tuam. Hæc est intentio i. malize. At ille. Iure occidi. Hæc est depulsio i. ueri. *scilicet* dis=unrectis i. intentionis. Et subiungit. Illa enim occidit patrem meum. Hæc est ratio i. antseida. *scilicet* sui facti. Item aduersarius. Non ergo oportuit te ulcisci patrem tuum in sanguine matris. Hæc est infirmatio i. luzeda. *scilicet* rationis eivs. Respondit ille. Mihi quoque mortem meditata est. et uniuersæ familiæ nostræ i. gemágedo. Parua sunt hæc. Maius scelus ausa est. ita ut in ipsum senatum extendere manus. et rempublicam delere conata sit. Hoc est firmamentum i. festinunga siue rationis. Hæ sunt partes unius cuiusque constitutionis et status. In coniectura tantum sunt intentio et depulsio. In ceteris additur ratio et infirmatio. propter deprecationem. In ea namque confessio est cum penitentia quia deest ratio facti. In quibusdam et firmamentum est. quia verbis decertantes. contra se inuicem statuuntur et constituuntur. Solemvs autem status et constitutiones. strît interpretari sicut et causam. Deinde uertitur disceptatio. constitutionis. ab his quorum causa est. ab oreste scilicet et eius aduersariis ad cæteros qui in iuditio adsunt. Et dum contendunt iurene fecerit. occidendo matrem in ultione patris. et defensionem suæ uitæ totiusque senatus et reipublicæ. hæc controuersia quæstio dicitur. Est autem quæstio ex diuersa opinione nata dissimilis sententia. Hæc quoque strît dicitur. Materia talis est.

Sequitur. Vt oratores quos sibi parauerunt ac utraque parte. orestes et aduersarii eius [s. 59b.] finem faciant huius dissensionis. suadendo cæteris et maxime iudicibus. utrum poenam uel inpunitatem orestes meruerit. Illam artem et illam sententiam qua hæc fieri rationabiliter possunt. rhetoricam dicimus. Hæc in anima oratoris sedet. Materia uero artis non in ipso si exterius posita est. in disceptatione scilicet. orestes cum

aduersariis suis. Primum semper materia datur. deinde artificium exspectatur.

Ecce orator Parat se. ut in oratione sua defendat orestem. Habet materiam orationis suæ causam obiecti criminis. ostendat artificium defensionis. Quantum ipse oratione est ualidus. tantum ille apparebit innoxius.

Et mox in exordiendo. tres ipsius exordii debet ostendere uirtutes. vt iudices faciat beneuolos i. taz se in gûotomosîn. Attentos i. zû ze⌣îmo lóseende. Dociles i. firnumstige. Quomodo. hæc fiant a cicerone in rethoricis discendum est.

Sequitur partitio. Deinde narratio. Iste tres partes orationis ab oratoribus acceptæ. ætiam apud hystoriographos inueniuntur. prologus capitula. textus. Prologus lectores attentos et dociles facit. Beneuolentiam comparare non opus habemus in hystoriis. et commentariis. subauditur in causis rhetoricis. Capitula sequentis libri distinctionem faciunt. Textus vero ipsam rem expedit. Textus siue narratio in causis oratoriis. et in libris hystoricis tres uirtutes habet. sicut exordium. Vt breuis sit i. spûtich. Lucida i. offin. probabilis i. kelôuplich. Pro his quoque uade ad Ciceronem.

[s. 60a.] Post narrationem. Si orestes aduersarii eam reprehenderunt. Oportet eius defensores argumentis instare. et narrationem suam confirmare. Sicut uicerit eos. et suam iudices post se inclinauit concludat breuiter. uel indignando super improbitate eorum uel mouendo auditores super innocentiam orestis. sicque peroratum est.

Iudicatio ergo sua et aliorum sibi consentiens inpunitum eum et immunem a crimine facit. Quæ forte talis est. Orestem. qui sceleratissimæ suæ matris necæ non suam *subauditur* communem generis humani calamitatem extinxit. non parricidam sed patriæ liberatorem. et præmio dignum adiudicamus. Hoc exemplum relatiue constitutionis est;

De ceteris quoque constitutionibus uel statibus sicut et apud ciceronem exemplum tradendum est. Nam in coniæctura de intentione et depulsione facti. constitûtio dinoscitur. Vt ante regem salamonem meretrices contendunt. Dormiens inquit altera oppressit filium suum. Et contrario illa dicebat. Mentiris; one autem non factum negatur. sed nomen facti. Vt in exemplo furtum. sacrilegum negat.

In translatione. autem minime certatur de facto. aut de nomine facti. Non oportere tamen dicitur fieri ubi factum est ut in platea missas cælebrare. Aut quando factum est. Vt archiepiscopatum pal-

lio uestiri die non solemni. Aut a quibus factum est. Vt ab hereticis baptizari. Aut quo crimine. Vt si scismaticus est. hereticus scribatur. Aut qua poena factum est. Ut morte affici qui uerberibus castigandus sit;

[s. 60b.] In qualitate i. in generali constitutione queritur. hoc quod factum est bonum sit an malum utile aut inutile. æquum aut iniquum. iustum aut iniustum. ut in partibus eius declaratur sunt enim negotiale et iuridiciale.

Negotiale dinoscitur dum in uoluntate est quæstio. et ex utraque parte ueri simile uidetur. quod dicitur. nec facile pars altera alteri concedit. Vt quidam uxorem in quadragesima duxit. quæ ex eo filium genuit. patre iam mortuo. et germani fratres eius hereditatem conantur subripere filio dicentes. Non potest heres fieri. qui de tali matre natus est que tempore ducta non legitimo facta est ipsa non legitima. Defensores eius dicunt. Quomodo quæ patri eius licita erat non legitima quoque esset. et si licita matrimonia illicite pater contraxit erat et iniqu.e. filius non portabit hanc iniquitatem patris.

De quibus verbis hinc et inde plurima oriuntur. quæ in iure ciuile inplicitas generant quæstiones. Ergo ciceronis de hac constitutione exemplum abhorret a nostra consuetudine.

Iuriditiale autem planivs est quia in eo, quid equum uel quid iniquum sit secundum iura naturæ requiritur. non secundum consuetudinem iuris ciuilis. et ideo iurediciale vocatur ista constitutio. quia in ea de iure dicitur. *subauditur* naturali.

Habet ergo partes. Assumptiuum. *subauditur* defensionis extrinsecus. et absolutum. *subauditur* a defensione i. mit⌣ánt=seido. únde âne ánt=seida. Vt qui seruum distraxit. obiurgatus ab aliquo nil defensionis aliunde requirit. licere [s. 61a.] sibi hoc tantum dicit. Hoc absolutum est. Assumptiuo sunt quatuor partes. Comparatio. Relatio Remotio. Concessio;

* Agnoscitur enim comparatio dum ille qui arguitur de aliqua improbanda re. ea se dicit maius damnum uitasse. *ita* ut (bl. 61a.) eius consideratione laudandum sit quod ipse fecit. Ergo quidam piscator. socium lapsum de naui dum cerneret mergi. retraxit eum unco ferreo. quem habuit ad piscandum. eius infixo oculo. qui postea ductus

* Wir können hier mit der zürcher handschrift fortfahren. die abweichungen der münchener sind unbedeutend und durch liegende schrift bezeichnet. eingeschaltete stücke sind in klammern gesetzt.

in iudicium pro lesione eius oculi. defendit se comparatione maioris periculi. quod non aliter euaderet mortem.

Remotio *autem talis* est. vt defendat se quis neglegentie dicens. non ad me pertinuit ut hoc facerem. aut si arguitur facti. alterius iussu ad quem hoc pertinet se fecisse dicit. vt minister qui panem obtulit. obiurgatus cur et potum non dederit. remouet a se culpam. et pincernam hoc officii habere dicit. Et si sumptuose *argueret* agere. non se. sed dominum sibi iubentem hoc agere ostendit.

Relatio est dum culpa retorquetur in prouocantem. vt de oreste dictum est.

Concessio criminis duplex est. In purgatione et deprecatione.

Deprecationem cottidiana exempla docent. quando delinquentes in iudicio ueniam postulant et nil defensionis aliunde parant. sicut et dauid confessus est peccata sua dicens. peccaui domino. et nathân propheta. indulgentiam promisit. atque respondit. dominus transtulit peccatum tuum. o dauid.

Purgatio sequitur triplex. Imprudentia. casus. Necessitas

*Im*prudentia purgat se. qui patrem uel fratrem in tumultu non agnouit. et occidit. Paulus [bl. 61 b.] quoque confessus est inprudentiam dicens. nesciui eum esse principem sacerdotum. scriptum est enim principem populi tui non maledices. Et item plasphemus et persecutor eram. sed ueniam consecutus sum. quia ignorans feci.

Casus defendit eum. cui aliquid iniungitur. et preuentvs morbo. aut uulnere. aut hostili gladio. aut subita inundatione fluuii. aut aliqua re graui *et* inopinat*a* non potest obedire. Non sicut ille qui ait. uxorem duxi. et ideo non possum uenire. potuit enim. sed noluit.

Necessitatem docet quod sepe audiuimvs. ui obpressam mulierem. et innoxiam iudicari. *

[Status legales sunt. [s. 61 b.] contrauersiæ de legibus ortæ. Vt pro equo inustæ ablato quidam reddere uoluit XII solidos secundum legem alamannorum. Repetitor hos

* Obiger stelle entsprechend im Boeth. s. 59 Purgatio ist triplex. Ein purgatio heizet casus t. ch. keskiht. Mit casu antseidôt sih ter dir chît taz inis lazti anderes mannes tôd alde sin selbes suht alde etelih ungewândiu geskiht. Anderiu purgatio heizet necessitas t. ch. nôt. also daz ist. ube er ze worte habet taz er wurte captus alde vi obpressus alde in vincula missus. Tiu dritta purgatio heizet imprudentia d. ch. unwizentheit. also Paulus sih antseidôta tô er chad: nesciebam eum esse principem sacerdotum. *die ehhafte noth des deutschen rechtes begreift beides in sich. casus und necessitas.* *Wackernagel.*

recusauit suscipere dicens. Vile sibi pretium offerre. pro æquo præciosissimo. At ille satis fecisse se ait secundum iustitiam legis. nec eum posse. statutum legis recusare. nisi uelit ipsam legem dissoluere. De lege inquit nihil umquam incommodi uenit. nec ad hoc data est ut noceat. sed omnium utilitatibus consulat. Et dum euangelium cui nulla lex christiana contra dicit. si quid aliquem defraudaui reddo quadruplum. dicat quomodo tu qui fraudem fecisti. nec tantum pro eo quod fraudasti restituere cogitas? Eme talem tanto si potes ea sola ratio est. que suadeat mihi. quod offers. suscipiendum esse et tam carum estimare. Eo pacto qui legem dedit credendum est scribere de solutione damni. et aliquem modum de restituendo æquo ponere uel boue uel asino. quo eum non [s. 62 a.] deberet quisquam carius emere. Iste status uocatur et sententia quia alius legis latoris scripto nititur. alius scriptum interpretandum. de sententia i. uoluntate scriptoris. scripto contradicit.]

Legalis status diuiditur in quinque in scriptum et sententiam. in ambiguas leges. et contrarias leges. difinitionem. et ratiocinationem. Scriptum et sententiam. [1]

Ergo cicero huius statvs nobile dedit exemplum de greca historia. quomodo epaminondas dux thebanorum. dum annuam potestatem haberet. successori suo statuto tempore exercitum secundum scriptum legis non reddidit. sed pro utilitate rei publice. diutius aliquantum secum retinuit. seque contra scriptum sentencia scriptoris racionabiliter defendit.

Ambiguæ leges sunt. ut est ciceronis exemplum. Meretrix coronam auream non habeto. uel [si habuerit publica esto. Potest dubitari. meretrix an corona publicetur. Apud nos paulus legem statuit dicens. vnvs quisque habeat suam uxorem propter fornicationem. Melius est enim (bl. 62 a.) nubere quam uri. Ambiguum enim uidetur. an de laicis]. uel etiam de clericis dixerit.

Contrariæ leges uidentur de quibus scriptum est. in libro salomonis. Ne respondeas stulto. secundum stulticiam suam. ne efficiaris ei similis. Et item. Responde stulto secundum stulticiam suam ne sibi sapiens uideatur. Sed utraque per discretionem suscipienda sunt. De romanis legibus exemplum est. qui tirannum occiderit. rem quam uelit a senatu pro premio accipiat. Item altera lex est. Tiranno occiso eius quoque quin-

[1] Dieser absatz fehlt in der münchener handschrift.

que proximos cognatione magistratvs necato. Contingit alexandrum tirannum ab uxore interfici. hec filium suum quem ex tirano habebat. sibi in premii locum deposcebat. sunt qui consentiant. sunt qui puerum occidi ex lege dicant.

Diffinitio communis status est. quia sicut rationalis. ita et legalis est in hunc modvm. Diuina lex est diliges proximum tuum sicut te ipsum. fit questio: quis est meus proximus? fit diffinitio: qui facit misericordiam. Et item: saucium se facere in naui. i. relinquere nauem. et de scapha gubernare nauim. hoc est remanere in naui.[1]

De ratiocinatione tale exemplum habetur. famis tempore a quodam auditum est qui humanis carnibus uescebatur. quo ducto in iudicium non est inuentum qua pœnitentia. uel qua pœna dignus sit.[2]

[Hæc exempla [s. 63 .] de iudiciali tantum causa data sunt. In cæteris generibus faciliora sunt. quia præter conjecturam raro inuenies aliam constitutionem in eis.]

[Ergo causæ de legibus ortæ status legales dicuntur. Cetere vero que aliunde oriuntur. constitutiones uel status rationales dicuntur. quia in eis ratio facti exquiritur. Vt de horeste. cur occiderit matrem suam.]

[Discendum est. et illud. quia proprie dicitur quæstio ut est feceritne. et communiter causæ. omnesque partes earum i. constitutiones et status et earum partes i. intentio depulsio. ratio. et infirmatio et iudicatio. quæstiones dicuntur. Et hæ sunt quæ ciuiles dicuntur. quia inter ciues agitantur. sunt enim ciues purchliute. ciuiles i. púrcliche strite. Ciues dici possunt etiam qui in agris habitant [s. 63b.] i. in demo geune. Aliæ sunt philosophicæ. Vt ergo discernantur. philosophicæ questiones sunt. controuersiæ in dicendo positæ. sinæ certarum personarum interpositione. Vt cœlum rotundum est. cœlum non est rotundum. Hae ad oratorem non pertinent.]

[Ciuiles autem quæstiones sunt. controuersiæ in dicendo positæ. cum certarum personarum interpositione. i. táz sint die strite die einliche quisse menniscin ánagant. Vt est feceritne. *subauditur* susannae concubitum cum iuuene. uel iurene fecerit. *subauditur* orestes occidendo matrem suam.]

[Ergo philosophicas. Quæstiones thesin dicunt. i. propositum quasi a longe et in absentia positum. quia philosophi non requirunt eorum aspectum. de quibus dispu-

[1] Dies kikeronische beispiel ausführlich in der münchener handschrift. Vergleiche Cic. Rhet. II, 51.

[2] Die münchener handschrift hat noch ein anderes beispiel, welches sich in Cic. Rhet. II, 50 findet.

tant. Vt puta de naturalibus rebus. huius mundanæ molis. aut de deo. aut de moribus in hunc modum. Verine sint sensus. quæ mundi sit forma. quæ sit sola magnitudo. quid sit bonum præter honestatem. an philosophandum sit an casu cuncta constent. uel diuina prouidentia regantur. Ciuiles autem quæstiones ipothesin dicunt. hoc est subpositum. ut persona subposita est oculis illa de qua quæstio mouetur. Considerant enim illi de his quæ præponuntur. quid uerum quid falsum sit. Isti autem in his quæ facti sunt. uel quæ facienda sunt. quid bonum quid malum equum aut iniquum iustum aut iniustum. utile. honestum. aut turpe. possibile. aut inpossibile. necessarium aut non necessarium sit. Illi ut sciant quid affirmandum sit quid negandum. Isti ut sciant quid suadendum. quid dissuadendum sit. Illi in disputando. [s. 64a.] isti autem in dicendo. Illi fugientes frequentiam hominum. Isti sine coetu. et sine multitudine hominum nihil facientes. Ergo dissimilis est quæstio et causa. thesis. et ipothesis. quod philosophicum est et quod ciuile. Et causa quidem i. ciuilis quæstio. materia est arti rethoricæ i. ipsi oratori. ad ostendendam suam scientiam. iudicando et inueniendo in iuriditiali genere. quid æquum quid iustum sit. In deliberatiuo i. in consiliis et consultis rei pupplicæ. suadendo quod utile est.]

[In demonstratiuo i. comprobandis et creandis ordinandisve magistratibus. ostendendo quid in singulis honestum et laudabile sit. et indignum honore. et quid contrarium. Quæstio vero que thesis est similiter est materia philosopho ad exercitandum suum ingenium in discernendo verum a falso.]

[De constitutionibus et statubus secundo dicere ut exemplis clarescerent opus fuit quia materia quæ semper danda est ante artificium obscura non debet esse. nec aliunde potest ipse orator dinoscere qualis esse debeat suaque materiam secutura est oratio. nisi ex ipsius introductione materiæ. Hinc exordium orationis sumitur. hinc narratio et partitio i. distinctio narrationis. et confirmatio. reprehensio quoque asertionis contrariæ et epilogus quomodo disponendi debeant. considerantur. Huic congruere hoc est commodas facere omnes has quas nunc partes orationis diximus. Parum ab ea dissentire. uitiosissimum est. De quibus præcepta tam plura data sunt. in libris rethoricorum ut ea [s. 64b.] breuiter nemo comprehendere ualeat. propterea magisterio Ciceronis discenda sunt. Ad hoc humanum ingenium nouas sibi cottidie parit rationes suadendi et dissuadendi.]

[In quibus Rationibus alii sunt grauiores ut romani . alii acutiores ut greci . alii ornatiores ut attici alii copiosiores ut asini .]

[Documentum est. Ad grauitatem aliquando magnifice loqui . et ita narrare . quamlibet rem . quatenus salua ueritate . nil pæne possit de ea maius estimari . Vt medo prandente epotata sunt flumina . eo transeunte constrata sunt maria . nauigati sunt montes . excitæ sunt gentes . commotus est orbis . Reuera flumina non sufficiebant ad potandum exercitui eius et bosforum (l. Bosporum) . mare ex nauibus ponte constructo copiis meabile fecit . Athon thessaliæ monte a continenti abscindens . et mare adducens nauigabile præbuit . Sed hæc de homine pene incredibilia . acuta sunt quoque arte loquendi . Cicero ad herennum de graui locutione . exemplum iuditiale protulit his uerbis . Nam quis est uestrum iudices etc. [1] [s. 65a.] Quid his uerbis ciceronis grauius . uúi mac=h⌣ter⌣iz heuigor chôsón. Et ille hoc in causis . Ambrosius noster in inuitatorio christi non teniuor est dicens . Veni geminæ gigas substantiæ carnis tropheo cingere et cetera . Plus miranda sunt pauli tonitrua [s. 65b.] qui fiugens (l. fugiens) sapientiam uerbi . excellentia tamen et grauitate sermonis supergressus est cunctos . non arte sed spiritu sancto .]

[Item acute . loqui est . argumentis rem declarare . Hoc modo Rufum ne fidelem dicas . Vel sic . Tu auarum dicito et ego fidelem intelligo .]

[Item oratus causa . circuitione uel similitudine uel aliquo scemate uerborum aut sententiarum utimus . Vt uino madens pro ebrius et extrema parti (l. pati) pro mori . uel asinum sapit pro stultus est uel sicut uirgilius . Magnarum uirium est clauam erculis ui extorquere de manibus eius . Hoc est Difficile est homerum imitari . Sed et hæc grauitatis sunt . sunt enim eis communia præcepta quia et decet et grauius est genus et speciem pro indiuiduo totum pro parte superlatiuo pro positiuo pluralem numerum pro singulari ponere . Sed post de elocutione dicturi . quæ ad ornatum proprie pertinent docebimvs .]

[At copiosum est . propositionem rethoricam multis rationibus affirmare . Ad hunc modum . Propositio est . Melius accurantur quæ consilio geruntur quam quæ sine consilio amministrantur [2]. Approbatio est . Domus ea quæ ratione regitur . omnibus est instructior rebus . et apparatior . quam ea quæ temere et nullo consilio ammini-

[1] S. Cicero ad Herennium IV, 8.

[2] Vgl. Cic. Rhet. I, 34.

stratur. Similiter exercitus is cui præpositus est sapiens et callidus imperator. omnibus partibus commodius regitur. quam is qui stultitia et temeritate alicuivs administratur. Non enim facile [s. 66a.] discuntur hæc genera orandi. quia proprii et magni operis sunt singula. et quia scemata i. figuræ orationum. argumenta quoque et rationes. et diffinitiones. et præcepta grauitatis. et omnia præcepta non solum rhetoricæ artis. sed et quedam grammaticæ et dialecticæ artis. ad hæc genera et ad has partes orationis aptantur. et auctores artium in his tota studia consummabant;]

[*Agit ergo. Omnis orator ut aduersarios frangat. iudices et auditores attrahat. et ut cicero dicit persuadeat dictione. Quid persuadetur? utique hoc factum quod ipse defendit iustum. bonum et honestum esse uel utile aut necessarium esse. Vel e contra quod impugnat. noxium esse. turpe et pudendum. et ab omni religione atque iustitia alienum;]

Ergo prima est materia. i. causa. de qua diximus. deinde oratio. quam nunc dicimus. (bl. 62b.) quæ ostendit causam qualis sit.

Ipsa oratio ex oratoris procedit sententia quam rethoricam uocitamus. vt bene intellegas eam extrinsecus haurire de materia quæ de intus propinet. Et eadem quid sit. sic definiatur. Rhetorica est benedicendi scientia.

Quid est bene dicere? apposite. i. apte uel congrue aliquid dicere ad persuadendum uel ad disuadendum.

Vnde quis hæc potest? natura administrat ea. doctrina uero nutrit et auget.

[Rhetorica est bene disputandi scientia. Et quidem require. a. bene dicere. b. Apposite i. apte et congrue ad persuadendum dicere[1]. Vnde hæc quis potest? Natura administrat ea. doctrina vero nutrit et auget. Diffinitio interpretatur gnôtmezunga i. nihil plus nihil minus Potest et aliter ut ante ostendi.]

Partes eius sunt quinque. Inuentio. dispositio. memoria. elocutio. pronuntiatio. Non solum orator. sed et prædicator et qui nuncium fert. et quicunque uiua uoce uult narrare. his partibus indiget. Scriptores autem librorum. etsi non quinque. quatuor tamen partibus fretos esse oportet.

---

* Dieser absatz findet sich in der zürcher handschrift am ende des 5ten kapitels, liest aber „ait“ statt „agit“.

[1] Das „a“ und „b“ sind alte besserung, wodurch die in der handschrift getrennten und untereinander geworfenen theile besser zusammengefügt werden.

Et cum sex sunt *supradictæ* partes orationis illius qua orator utitur in causis . Exordium . Particio . Narratio . Confirmatio . Reprehensio . Conclusio . earum nulla nisi his quinque poterit partibus expediri . Quicquid enim in omni locutione reprehenditur uel laudatur . ad has quinque pertinet partes .

---

3. DE INVENTIONE .

[Ipse cicero . Falsæ inuentionis arguebat ermagoram . in rethoricis . dicens [1] . Nec quid dicat attendere nec quid polliceatur intelligere uidetur . Sic terentius sciens comicum debere ueri similem materiam habere derisit lucilium emulum suum . inuentionis . quod non esset idenonea . sed uilis et friuola . per caliopium recitatorem suum dicentem . Poeta uetus nouum poetam maledictis ne scribat deterrere parat . quia nusquam insanum scribit uel scripsit adolescentulum . ceruam uidere fugere . et sectari canes . et eam plorare et orare ut subueniat sibi . Sic etiam uirgilium multi culpant uitiosæ dispositionis . quando errores eneæ . non a principio sed ex medio itineris coepit describere dicens . Vix e conspectu siculæ telluris in altum uela dabant laeti . Teoctistus præceptor prisciani . grammatici arguebat probum itidem grammaticum . [s. 67 a.] quod non haberet in memoria excipere satur saturi . quando scripsit omnia in ur desinentia tertiæ declinationis esse . Elocutionem reprehendimvs . cum barbarismum et sollœtismum solemus audire uel alia decem uitia que connumerantur . uel cum aliquid minus urbanum profertur . Vnde cicero dixit . Quemquam mandare litteris cogitationes suas . qui nesciat eas rite disponere uel ornare hominis est abbutentis otio et litteris . Quid de pronuntiatione loquor ? quæ non minus in legentibus et canentibus obseruatur quam in oratoribus cuius uitia cauere post docebimus .]

Inuentio est excogitatio rerum uerarum . aut ueri similium . quæ causam probabilem reddunt . i. quam defendere uis in iuridiciali genere causæ . uel suadere in deliberatiuo genere causæ . (bl. 63 a.) uel laudare in demonstratiuo genere cause .

Cur aliter defendatur suadeatur . laudetur . nisi sit probabilis ? *i . lóbesam uel clóublich* . Excogitauit enim salomon rem . qua probauit . quæ ex duabus meretricibus mater esset infantis uiui . dicens . diuida-

[1] Cic. Rhet. I, 6.

tur gladio. hoc *mater* noluit audire quia quæ mater est diligit filium. quæ autem mater non erat. hoc postulauit fieri. Sic et danihel inuenit argumentum. quo probauit. falsum testimonium prolatum esse contra susannam. Quia sub cino et sub *prino* [1] repugnant. et non possunt simul stare. causam igitur sussannæ quam ipse defendit fecit probabilem *i. cloublicha*. hæc sunt in coniectura iudiciali.

In coniectura autem deliberatiua iudith inuenit rationem. qua holofernem occidendo. hostes fugando causam suam quæ est. non oportere tradi ciuitatem. reddidit probabilem i. *lobesama*.

In coniectura autem demonstratiua. samuhel ostendit saulem populo dicens. hic est quem elegit deus. Fit controuersia in populo. alii salutant eum dicentes. viuat rex. filii autem belial dicunt. num poterit iste saluare nos? Deinde pergunt simul saul et samuel cum populo. contra filios ammon et reuersi sunt cum uictoria. Inde *rationem* inueniunt qua causam suam probabilem faciant. hi qui studiosi erant parcium saulis et samuhelis (bl. 63 b.) dicentes ad samuhelem. ubi sunt uiri qui dixerunt. non poterit saul regnare super nos? date nobis illos ut occidamus eos.

[Sed et athenienses [s. 67 b.] quondam obiurgati. cur claudum regem haberent. defenderunt se hac ratione inuenta quod melius est regem claudicare quam regnum. Et hic status comparatio dicitur in demonstratiuo genere. Petrus defendebat se per remotionem criminis contra iudeos. in iudiciali gñe iurgantes quare gentiles introduceret ad fidem. Inuenit ergo rationem. quæ probabilem fecit rem. Dum orarem inquit in solario. et esuriens uellem gustare. celitus mihi uas summissum est plenum bestiis et serpentibus cum hac uoce. macta et manduca. et ego inquam. absit a me quia inmundum et commune nunquam commedi. Et statim audiui. Quæ deus mandauit. tune commune aut inmundum dixeris. ut intellegeret quia deus non est personarum acceptor [s. 68 a.] *subauditur* in omni gente. qui facit voluntatem eius. Hic acceptus est illi. Et qui sum ego qui contra dicam deo. Remouit ergo a se in deum auctoritatem facti. Item in alio loco. magistratus et pharisei ad apostolos. Nonne præcipiendo præcepimus uobis. ne in nomine iesu prædicetis? At petrus. Oportet inquit magis obedire deo quam hominibus. Sic ergo in omnium generum diuersis constitutionibus agnoscenda est in-

[1] Dan. 13, 54. 58.

uentio . que ualidior est cunctis rhetorice reliquis partibus .]

---

4. DE DISPOSITIONE .

Dispositio est rerum inuentarum et sententiarum in ordinem distributio . Táz chît scáfunga . vnte órdenúnga des ke=chósis . [*i. scáffunga unde órdinunga dis kechôsis .*]

Bona dispositio est rem eo ordine quo gesta est narrare . non est hoc obseruatum in libris regum nouissimis . ubi prepostero ordine . quorundam regum obitvs . deinde quid in uita gesserint . narratur . Rationabilis dispositio lucidam facit orationem .

Paulus quoque eodem statu cur iudaismo derelicto ad euangelium se conuerteret iudeis reddit rationem dum narrabat eis quæ sibi contingerunt . in uia quando epistolas portabat in damascum contra christianos .

---

5. DE MEMORIA .

Memoria est firma animi rerum et uerborum ad inuentionem perceptio . Táz chît kehúgida . dés tú gedâhtôst . ze spréchénne . [*Daz chît kehugeda dés tu gedachtost ze-sprechenne .*]

Sufficit de memoria dicere . si non sit naturalis artificiosam parere quod solet fieri . uigiliis et assiduis meditationibus . Solemus etiam succurrere obliuioni scribendo et notando quæ cogitauimus . et monitores substituendo . Nam . ut solinus dicit . bonum memoriæ facile elabitur uel morbo . uel aliquo casu . *

---

6. QVID SIT ELOCVTIO .

Elocutio est idoneorum uerborum ad inuentionem accommodatio . Elocutio . daz chit reht kesprache . uel reht kechose ist [*daz chit . Récht kespraché uel recht-kechóse*] . Idoneorum uerborum acommodatio ad inuentionem . Dero sculdigon uuorto legida ze⌣dinen kedanchin . ze demo so du sprechen uuellest [*-ze⌣déme-*] . quod si hoc non feceris . acyroloyam [*achitologiam*] paris .

Item elocutio est perfecta locutio . Sicut enim ebibe . est . totum bibe . Ita est eloqui ad integrum loqui .

Idoneorum uerborum acommodatio ad inuentionem . i. propriorum et conuenientium uerborum adiunctio ad excogitationem .

---

* Ueber den rest der zürcher handschrift s. note zu kap. 2, s. 572.

Ergo elocutio pars eloquentiæ. quia elocutio ipsa et ceteræ *quatuor* partes pariunt eloquentiam.

Elocutionis duplex ratio est. Vna qua in singulis uerbis lumen apparet. Altera ut dignitas eloquendi copulationis ipsius decore seruetur.

Et structuræ totius elocutionis cicero duo fundamenta posuit. latine loqui. planeque dicere. duo fastigia. copiose ornateque dicere. propria uerba rebus dare. hoc est plane dicere. Hæc propterea fundamenta sunt. (bl. 64a.) quia stabilem intellectum et certum constituunt.

Sunt tamen et alia propria precepta. quemadmodnm plane quis dicat. Translata uerba et *aliena*. ad ornatum pertinent. Nam dum uilescunt propria. requiruntur aliena. ut eis splendida et illustris efficiatur oratio. Propter hanc sublimitatem. hæc quasi fastigia dicuntur. Nostri itaque scriptores plerique in fundamentis studiosi fuerunt. fastigia uero quasi superuacua refutauerunt.

Ergo ad inuentionem idonea sunt propria uerba. aut pro eis aliena quæ decenti similitudine sint propinqua uel contraria. ut. si minus intellegentem stultum dicamus proprium est. Si asinum uel insulsum. alienum est. commodum tamen propter similitudinem. Si sapientem plus alienum est. sed per contrarium non minus commodum est ad intellegendum.

In propriis simplex locutio est. In alienis figurata locutio est. His et dominus usus est. Nam quod dixit: Ite dicite iohanni. simplex et propria locutio est. Ite dicite uulpi illi pro herodi. per similitudinem figurata locutio est. Illa autem. quid existis in desertum uidere harundinem uento agitatam? uel hominem. mollibus uestitum? per contrarium similiter figurata est locutio. Aliquando desunt propria. quaeruntur aliena. ut gemmare uites. (bl. 65a.) i. ougen die reba [*ougén dé ráeba*] dicimus et laetas segetes. i. sconiu chorn [*scónuiu chórn*]. non inuenientes quid aliud dicamus. Aliquando sunt propria. quæ quia non sunt ornata. requiruntur aliena. ut fluctuare segetes pro moueri dicimvs.

Non solum autem singula uerba idonea. sed et sententias oportet fieri idoneas. Sunt namque et ipsæ simplices et figuratæ.

Intendendum[1] est caute. quia quod orator dicit ad inuentionem pertinet. qualiter dicat. et quo ministerio uerborum aut sententiarum ad elocutionem pertinet. Si quodcumque causa remedium requirat.

[1] „Intuendum". münch. handsch.

hoc paratum habeant. ex inuentionis abundantia est. vt si irati sunt iudices. et ille sciat rem uel personam introducere. qua illos placatos et beniuolos faciat. Hic non parum refert. splendidis an festiuis. tagaltlichen [*tágalichen*]. an grauibus instet. quia grauem rem aut personam grauibus uerbis. iocosam rem aut ridiculosam. sicut est parasiti. festiuis conuenit explicare.

Hoc ad elocutionem pertinet.

Ergo omnis locutio simplex uel figurata. siue in sententiis. siue in singulis dictionibus idonea fieri potest ad inuentionem. Simplex intellegentiam rei amministrat *proprietate* uerborum. figurata commendat se etiam uenustate compositionis artificiosæ. aut significationis alienæ. vt *apud* uirgilium. Marsa *manus* (bl. 65 a.) peligna cohors festina uirum uis [1]. Ma. et na. gna. et sa. ors. et ars. uis. et ui. similes sillabæ. dissimilibus distinctæ gratam quodammodo concinnitudinem et concordem uarietatem dant. et fit per industriam talis compositio. in omni lingua causa delectationis. sicut et illud teutonicum:

Sôse snél snéllemo
pegágenet ándermo.
sô uuírdet sliemo
fir=sníten scilt=riemo.

[*Sose snel snellemo*
pegágenet andremo
so uuirt filo sliémo
firsníten sclitriemo.]

Et item:

Der heber gât in_lîtun
trégit spér in_sîtun.
sîn bâld éllin
ne lâzet în uéllin.

[*Der heber gât in_litun.*
er trégit sper in_situn.
sint bald éllen
nelazit in_uellin.[2]]

Hæ figuræ lexeos grece dicuntur. i. dictiones. in quibus sola compositio placet uerborum.

Aliæ sunt *dianoeos* i. sententiarum. ubi aliud dicitur. et aliud intellegitur. ut est illud. Porcus per taurum sequitur uestigia ferri. Nam sinodochæ [3]. de opere sutoris totum dicitur et pars intellegitur. uel yperbolice. ut uirgilius dixit de caribdi. atque *imo* baratri ter gurgite uastos. sorbet in abruptum fluctvs rursusque sub auras. Egerit alternos et sidera uerberat unda. Nam plus dicitur. et minus intellegitur. Sicut et teutonice de apro:

[1] Marsa manus. Peligna cohors. Vestina (so Dousa und Niebuhr röm. gesch. 1, 112) virum vis. *der vers wird bekanntlich dem Ennius zugeschrieben.* M. Haupt.

[2] Scheint in „uallen" gebessert.

[3] „synedochice". münch. handsch.

Imo sint fûoze
fûodermâze .
imo sint búrste
ében hô fórste .
únde zéne sîne .
zuuélifélnîge .

[*Imo sînt fûeze*
fuodermâze
imo sînt purste
ébenhô fórste
únde zéne sîne
zuúelif elnîge .]

Hec aliena . sed propinqua sunt . Item per contrarium intelleguntur sententiæ . vt in *con*suetudine latinorum interrogantibus . qu*a*esiuit nos aliquis (bl. 68 a.) respondetur . bona fortuna . i. Hel unde salida [*hél unde sálda*] . et intellegitur nemo . quod durum esset . i. unminesam zesprechenne [*unminnesam zespréchinne*] .

Similiter teutonice postulantibus obsonia promittimus sic . Alles liebes gnuoge [*alles liebes cnûege*] [1] , et intellegitur per contrarium propter grauitatem uocis .

Sed hi modi numerati sunt in grammaticæ tropis . Hic tantum dicitur . quia aliquando idonei sunt ad inuentionem .

Ad hoc pertinet scire alias orationes esse continuas . alias uero per membra distributas .

Continua est [2] . Christus assistens pontifex futurorum bonorum per amplius et perfectius tabernaculum . non manu factum . i. non huius creationis . neque per sanguinem hircorum aut uitulorum . sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta . Hec non recurrit . sed semper ultra tendit . quia non possunt superiora intellegi . nisi proxima consequantur . propterea finis totius sententiæ expectatur . ut intellegatur .

Alia autem est districta [3] . cuius omnes partes per se intelleguntur . quæ dicuntur cola et commata . hoc est membra et c*a*esuræ . ut est illud . Noli mihi molestus esse . iam ostium clausum est . et pueri mei mecum sunt intvs in cubili . non possum surgere et dare tibi .

H*a*ec periodos dicitur et potest constare duobus membris . uel tribus . uel quatuor . uel sex .

Si uno membro (bl. 68 b.) sententia constat . non periodos sed colon dicitur . Deum nemo uidit umquam .

Martianus pene similem diffinitionem de colo et commate dat plura uerba absoluta membris . duo uerba [4] . uel plura itidem absoluta cæsis tribuens .

[1] ik hebbe gott un allewege wol *d. sag. der br. Grimm* 2, 360. Wackernagel.

[2] „ut“. münch. handschr. durch besserung.

[3] „distincta“. münch. handschr.

[4] l. membra. Wackernagel.

Cæsum est autem pars eius . quod colon dicitur . et per se non intellegitur . ut est . omnis plantatio quam non plantauit pater meus celestis . Hic necessario ad plenum intellectum subiungendum est . eradicabitur . et fit colon *ex* duobus commatibus .

Sed cæsum est . quando sensus per se non stat statim autem subinfertur ita . Nisi dominus edificauerit domum . cæsum est . mox sequitur . in uanum laborant qui edificant eam . et impletur sententia . fitque colon commate diuisum .

*D*icendum est quoque de uitiis elocutionis quæ cauenda sunt *in* singulis et compositis dictionibus . et quæ non sunt idonea ad inuentionem .

In singulis . ut sunt barbara . corrupta . inpropria . antiquata . turpia . differentia . longe recta [1] . insolenter prolata .

barbara . i. E'ndirskiu álder frœmidiu [*éndirskiù álde frémidiu*] . i. qualia donatus dicit . Mastruga . cateia . magalia . et legibus alamannorum plurima leguntur . ut nahisteit . et nueregeldum . et fredum [*nasthai . et fredum . et ueregeldum*] .[2] (bl. 67a.)

Corrupta . i. sâmerartiu [*sameratiu*] [1] . ut est cirographum pro chyrographum . perfodiri . vt quidam legunt in euangelio pro perfodi . et peiurvs pro periurvs . intelligere pro intellegere . et omnes barbarismi .

Inpropria sunt . i. tiu unsculdigen [*tiu unsculdigun*] . quas grammatici *achirologias* grece dicunt . et interpretari possumvs manuales [3] dictiones . ut sperare pro timere . Sicut in illo uersu . Hunc ego si potui tantum sperare dolorem . Nam sperare de bonis dicimus . timere de malis . Tale est . iusto itinere pro recto itinere . aut ueniam dei pro gratia dei .

Antiquata . i. firniu uel u[f]iruuorfeniu . vt alucinari cerritum . caperratum . quæ antiquis in usu fuisse martianus testatur . Intellegitur enim alucinari uana somniare . Est autem proprie alucinare titiones agitare . ut lumen uideatur . Cerritvs est insanus a cerere dictus . Caperratus hispidus et pi-

[1] „repetita". münch. handschr.

[2] l. Alam. 56 *nastahit* d. h. *nastait*. es wird hier als name des eides bezeichnet den eine frau der morgengabe wegen schwört; dabei pflegten aber die frauen ausser der brust noch den zopf zu berühren (rechts-alterth. 897. schwabensp. landr. 20, 6. Bluntschli Zürich 1, 108); ein wort für brust ist der erste bestandtheil schwerlich; mithin bleibt wohl nur die bedeutung von zopf oder flechte . würklich steht auch *nast* im ablautsverhältniss zu *nest* und *nusta*, eben wie im lat. *nodus* und *nidus* verwandt sind, und *nestila* ist der umlaut dazu. Wackernagel.

[3] „inmanuales". münch. handschr.

losus uel . rugosus . sicut est cornu capri . et apud plautum plurima iam obsoleta .

Turpia sunt [*i. unchiusciu*] . ut arrige aures . pamphile . quod in romana lingua de erectione uirilis membri dicitur . et si⌣c≠lodius pro malicia sua stercus curiæ dicatur . et si propter uirtutem affricani morte eius castrata res publica dicatur .

Differentia sunt aliena . i. úngehâftiu [*ungehastiu*] . quæ secundum martianum sine ulla ratione dicuntur . ut si hominem neque corpore durum neque ingenio stolidum lapidem dicamus .

longe repetita sunt . i. ze⌣uerro genomeniu [*ze⌣uuérro genominiu*] . vt si uastam caribdim luxuriosam dicamus . (bl. 67 b.)

Insolenter prolata sunt . id est uuider geuuo[ó]neheite . quæ per deriuationem aut interpretationem nouantur . i. noua inueniuntur . et potuissent quidem dici singulariter [1] . sed non solent . vt a capite capitatus . manu manuatvs . ala alatus . remo remitus . a quibus temperandum est propter insolentiam . i. seltsani alde ungeuuoneheite . Sic ciceroni insolens uisum est soterem interpretari saluatorem . quod apud nos sollemne et celeberrimum est . et ait qui salutem dedit .

---

7. DE VITIIS CONIVNCTORVM VERBORVM .

In compositis [2] autem uerbis aliquando structura aliquando clausula fit uitiosa .

Malam structuram soloecismum grammatici uocant . Cuius species sunt moitacismi [3] . lautacismi [4] iotacismi . polysig*m*ia . omœoprofora . diprofora . hiatus . freni . collisiones . turpia quoque . uel cuiuslibet literæ assiduitas repetita . uel multæ breues sillabæ .

Moitacismi . lautacismi . iotacismi . polisigmia sunt ubi h*æ* literæ m. l. i. s. uel plurimum sonant . uel male distinguuntur a sequentibus uocabulis . m. ut bonum aurum . bonum amicum . l. ut sol et luna . cælo lucent et luna lucet luce aliena . i. vt iure iuno ioui iuncta est . uel non est istud iudicium iudicii simile . iudices . s. ut sosias sedens in solario suo suebat soleas suas .

Omœoproforon est similis pronuntiatio . vt apud enium . O tite .

---

[1] „regulariter“. münch. handschr.
[2] „coniunctis“. münch. handschr.
[3] mytacismi. Wackernagel.
[4] lambdacismi. Wackernagel. Uebrigens habe ich in alten handschriften und in alten gestäben den ausdruck „lauta“ für „lambda“ öfters gefunden.

tute. (bl. 68 a.) tati tibi tanta tyranne tulisti.

Diproforon bis prolatum. vt protere pedem pede.

Hiulcæ sunt compositiones quæ hiatum oris faciunt multis uocalibus concurrentibus. vt insulæ ionio in magno.

Collisæ multis consonantibus duriter concurrentibus. vt multum ille et terris iactatus et alto.

Freni dicuntur uoces. quæ in ore bis *similes* sunt. vt fratres terrore postrati in terram ruunt.

Turpis compositio. ut iuuat ire et dorica castra uidere. Caca in romana lingua est uentrem purga. Sic et numerum cum nauibus æquat. turpe est. quia cunna una tantum litera distante ostium muliebris uuluæ significat. Vnde et latini fugiunt dicere cum nobis ac prepostero ordine dicunt nobiscum ne turpiter sonet.

Assiduitas cuiusque literæ in odium repetitæ est. vnlustsamo gehabenter buostab (*unlustsamo geab'ter pûchstab*). ut casus cassandra canebat. Et apud ciceronem. O fortunatam natam me consule romam. Diuina uero pagina non est obligata his regulis. ut interpres timeret dicere. Omnis homo primum bonum uinum ponit. uel hoc. si conresurrexistis cum christo. quæ sursum sunt. querite.

Plures quoque sillabæ breues uitandæ sunt. ut quam timida leuipedis animula leporis. Sanctum est canere. Magnificat anima mea dominum. Hæc ante finem sententiæ cauenda sunt. Dehinc clausulæ quæ pessimæ sunt. non minus cauendæ. Sed de bonis prius doceamus.

---

8. DE BONIS CLAVSVLIS.[1]

(bl. 68 b.)

Monosilbæ dictiones. ubi colon aut comma finiuntur. melius ponuntur. quam in fine sententiæ. Ergo si in longam desinat. ut lex. aut nox. praecedat trocheus. ut cicero. non scripta. sed nātā lēx. Item ipse. At debet esse legum in re publica prima uōx. Si autem in breuem desinat. anapestus. aut iambus praecedat. vt salustius. Tota autem insula modica et cultibus uārīīs ĕst.

Hæc monosillaba dictio positione longa natura et accentu breuis est. Item filius filii mei meus nepōs ĕst.

Dissillabæ dictiones aptiores sunt claudendis sententiis. Et quidem bona clausula iambus et spondeus. vt est. felix patria quæ continet bōnos ciuēs. Aut iambus et tro-

[1] In der handschrift nicht als titel geschrieben. dessgl. kap. 9, 10 und 12.

cheus . vt est . Corona ambiat căpūt rēgĭs . Bene quoque ponuntur duo trochei . vt illud est . Lex est bonorum ciuium māgnă cūră . Similiter placent trocheus et spondeus . vt est . Hæc sunt quæ maximi principes sōlă cūrānt.

Trissillabam clausulam . si uelis molliter fluere eam . fac trocheum . et molosum . vt illud tullii . *Mare fluentibus litus eiectus . Similiter decent trocheus et ionicus minor . Ut est .* Mare fluctuantibus lĭtŭs ăgĭtāntĭ . Item pulchra erit . si media molosi in duas breues soluitur . vt lĭtŭs ēmĭlĭē . Vel si terciam solueris in duas breues . vt lĭtŭs āequābĭlĕ . Item fit elegans . si penultima trochei et prima molosi soluatur . vt est curas rĕgĕrĕ ănĭmōrūm .

---

9. ITEM DE VITIOSIS . [1]

In monosillabis . si aut breuis (bl. 69 a.) breuem aut longa longam sectatur in colo aut commate . non sine uituperatione est . vt illud . Ista mea res est . Et ut cicero pro ligario . Non tu eum patria priuare . qua caret . sed uītā uīs . Quod uoluntate orator non errore composuit .

Dissillabæ displicent duobus iambis . vt est . inueni ŏuēs mĕās . Vel spondeo et iambo . vt tenui sēruōs mĕōs . Aut spondeo et pirrichio . vt est . Cōnsūl uĭdĕt . Aut duobus iambis . vt est . pugnare iuuenes pro parentĭbŭs sŭīs . Aut iambus et pirrichius . vt est pugnare iuuenes pro sŭīs părentĭbŭs . Displicet ualde pirrichius post pirrichium . ita perdidi bŏnă mĕă . Aut pirrichius et trocheus . ut est . Conqueritur sŭă fāctă . Aut pirrichivs et spondeus . ut est . Imputat sĭbĭ dēmēns . Aut trocheus et iambus . vt est . Omnia nēmpĕ uĭdēs . Aut trochevs *et pyrrhichius* ut est . Aspice fāctă mĕă Talis clausula finem elegiaci pentametri turpiter reddit .

In trissillabis pessima conclusio est spondeus et molosus . vt est . Mare fluctuantibus rūpēs ēiēctīs . Item pessima pirrichius et molosus . ut est . Mare fluctuantibus ăpĕx ēiēctīs .[2] Item uiciosa . si molosi ultimi prima breuis sit syllaba . quia heroicum comma nascitur . ut est . lĭtŭs ămīcīs . Item cauendus est spondeus ante molosum . s. in tercia syllaba resolutum . vt est . Si *te* semel ad meas cāpsās ādmĭsĕrŏ . (bl. 69 b.) Item ne incurras in endecassillabi phalleutii petulantiam . ut est illud ciceronis . Successit tibi lutius metellus . Sic omnes fines metricis similes uitiosi

---

[1] Hier hat die münchener handschrift zum ersten mahle einen titel.

[2] Dieser satz fehlt in der münchener handschrift.

sunt. Quos tamen nec cicero præ magnitudine operis sui potuit uitare.

---

10. DE ELOCVTIONIS DIGNITATE.[1]

Post inuentionem maximam uim habet elocutio. Cicero in libris rethoricorum. de sola inuentione tractat. De ceteris partibus *in libro* ad herennium scripsit. *Debetur* namque elocution*i*. nimium exercitationis. *quia* nimium *habet* industriæ. ita ut inuentio parum prosit. si non elocutio assit. Sic demum apparet excogitatio. si sequitur eius per uerbum explicatio. Nam quorum maxime miramur ingenia. *in his* duabus partibus clari erant. alius *in* inuentione. et alius in elocutione. In hac palmam habet uarro. in illa tullius cicero. Dicente augustino in libro de ciuitate dei. quant*um* iuuat uarro studiosum rerum. tantum delectat cicero studiosum uerborum. *Tam* grata semper est elocutio. vt a quibusdam postponeretur inuentio. vilem estimantibus materiam. quæ non esset eloquio decorata. vt hieronimus testatur in expositione euangelica dicens. Quia multi accesserunt legere nostras scripturas. sed abhorruerunt ab exteriori cortice. antequam peruenirent ad interiorem medullæ dulcedinem. Et augustinus (bl. 70^{b}.) in libro confessionum de iuuentute sua loquitus. discernit inter eos. quorum auditor erat ipse. inter manicheum scilicet et ambrosium. quod aliquanto ornatius esset eloquium manichei quam ambrosii. De cetero autem nullam haberet comparationem. Tribuens his uerbis utilitatem sensuum ambrosio. uanitatem nitidi sermonis manicheo. Tanta enim dignitas elocutionis apud antiquos fuit. ut sine magisterio uerbi pene ingratum esset. omne quod audiretur. et cicero *eum*. ut predictum est[2] abuti literis iudicaret. qui eas nesciret decorare et artificio commendare.

---

11. DE PRONVNTIATIONE.

Pronuntiatio est ex rerum et uerborum dignitate uocis et corporis moderatio. Possumus hæc uerba sic interpretari. Pronuntiatio dáz ist tiu gerértida dero stimma ióh⌣tis lichamin. náh⌣tero geriste déro uuórto. únde déro díngo [*Daz est tiu gerértida dero⌣stimmo ióch tis lîchamin nâch⌣tero gériste dero uúorto únde dero dingo*].

---

[1] In der handschrift nicht als titel geschrieben.

[2] Diese frühere stelle fehlt jedoch. Wackernagel.

Item . quid est pronuntiatio? kerértida . kebárda . kebába . keúurftigi . kezâmi . sintsâmi [1] . zúhtigi [*kererta da kebárda . kebaba . keuuirftigi . kezâmi . sintsâmi . zuchtigi*] .

Item pronuntiare dicimus férrenân ságèn (*ferrenan sagan*) . i. præuenire uerba gestu corporis et qualitate uocis .

Quid est gestvs? A'ntpâra . tâtuuîchúnga [2] . ánterúnga . uuérbida [*aut para uîuchunga . anterunga . uuerbida*] .

Et quid est moderatio? scáfunga . mézunga . métenscáft [- - *metelscaft*] .

Hinc aparet bene illum pronuntiare . qui loquens digne (bl. 70 .) his rebus de quibus loquitur continere se sciat .

Ad hæc in oratore . uox . uultus . gestus . et habitus oris obseruantur . De his singulis precepta rethorice digesta sunt .

Bonitas uocis constat . claritate . firmitate . suauitate . quæ etsi natura tribuit . nutriuntur tamen cibi . potus . coitus temperantia . precipueque ut corpus deambulando moueatur intra breue spacium reditu maturato . Qui motus cum digestionem facilem prestat . sine dubio purgat et uocem . Nimia excursio et longa deambulatio . extenuat et fatigat uocem . Post hanc deambulationem . statim se orator ad studia conferat . priusque quam sit dicendum uocem lectione suscitet . Nec ab inicio clamandum . sed tenui murmure inchoandum . vt paulatim in uocem possit crescere .

Vultus quoque pro sententiæ dignitate mutandi sunt . sed non ita ut ystrionibus mos est . i. anterârin (*ánterarin*) . qui ora torquendo . i. prieken máchondo . ridiculos motvs . i. spileliche (spileliche) gebârda . spectantibus præstant .

In hac parte oculorum magna est moderatio . i. mézáftigi (*mezhaftigi*) . qui tum hilaritate . tum intentione . i. ánaseungo (*ánaseunga*) . tum minaci mouentur aspectu . Nec nimium grauioribus superciliis premendi aut petentibus frontem nudandi sunt oculi . i. ûf únde nider (bl. 71 a.) gándên din⌣brâuuôn níst ze⌣uínstrinne nóh ze⌣uuîtsehônne [*ûf unde niderganten⌣din⌣brauuon . nist ze⌣uinistrinc . noc⌣ze⌣uuîtseonne*] . Quod in pisone tullius amare uituperat . i. hántegô scíltit (*handego scíltit*) .

Nec molliter agitanti sunt gestus . i. nóh⌣ze⌣líso neruôre síh (*noh⌣ze⌣líso neruré sich*) . nec muliebriter deducenda sunt latera . nóh uuíblicho neuuánchôe mitten sitôn (*noch uuîblicho neuuánchoge mittin⌣sîton*) . nec iactanda deformiter ceruix .

[1] L. „sitisami“ oder „sitesami“. Wackernagel.

[2] L. „tâtuurchunga“. Wackernagel.

nóh_ne hálsuuérfòc ze_úngezèmero uuis (*nohne halsuuerfoie etc.*) ne in illas hortensii illecebras . i. únzúhte (*unzuhte*) . quibus etsi uenuste tamen non uidebantur uti uiriliter . i. dì_ér_téta ziero ni_dóch kómelichо (*di_er_teta zi_ero_ni_doh komelicho*) .

Ad summam gestus non is oratori tenendus est . quo schenæ placere dicuntur . actores . i. recitatores . s. fabularum comicarum uel traicarum . manus in contentionibus fusa porrectius . i. ze_uérro hina gerarter árm stridendo (*ze_uérro hina gerárchter arm_stritendo*) . in sermocinatione . uel narratione contracta . i. únde_aber_uuidere gezúhtêr ságendò (*unde abêr uuidere gezúhter ságendo*) .

Præcipue in hac parte præstandum *est* . ut deceant cuncta . quod magis prudentia quam ulla præceptionis huius arte seruatur .

12. EPILOGVS .

Has quinque partes rethoricæ . qui tenet ipsam . tenet et partes [1] . cum ipsa nihil aliud sit . quam quod partes eius . Latet autem in occulto . sicut omnis scientia . videlicet in intimo cordis . ubi et anima sedem habet . qua sine hæc locum habere non posset . (bl. 71 b.) Sed inuenta occasione manifestam se præbet . et in multitudine populi . ubi sunt iudicia plebis . et consilia principum . curam regni ministrantium . ibi maxime gloriatur . ex his quæ de_foris hausit quam uera de_intus eructuet . Hoc namque totum opvs est rethorum [2] . qualis sit ipsa . et ingrediens ad eam materia atque de ea egrediens ORATIO .

[1] „Has quinque partes rethoricæ qui tenet ipsam tenet . cum ipsa nihil aliud sit“ etc. münch. handschr.

[2] „rethoricorum“. münch. handschr.

IV.

VON DER MUSIK.

1. DE OCTO TONIS.
[s. 4.]

Uuuizîn dâr míte. dáz an démo sánge dero stímmo. échert síben uuéhsela sínt. díe uirgilius [1] héizet septem discrimina uocum únde diu áhtoda in qualitate díu sélba íst. sô diu êrista. Fóne díu sínt án dero lírûn. únde án dero rótûn îo síben séiten [2]. únde síbene gelîcho geuuérbet. Pe díu ne gât óuh ándero órganûn. daz alphabetum nîeht fúrder. âne ze síbenêe buóhstaben dien êristen. A B C D E F G. Téro síbeno sínt fîere. íh méino. B C D E. állero sángo ûzlâza. Tíu des êristen toni. únde des ánderen sínt tíu hábent ûzlâz án demo. B. tíu des trítten. únde des fîerden sínt. án demo. C. tíu des fínften únde des séhsten an demo. D. tíu des síbenden únde des áhtoden. án demo. E. Únde uuânda sángolîh uuállôn mág fóne sînemo ûzlâze níder. únz ze demo fínften buóhstábe. únde ûf únz ze demo niunden. sô. dáz iz trîzene úberlóufe. álso díu antiphona tûot. án demo êristen tono. cum fabricator mundi. bediu sínt óbenân zû ze sézzenne. des kemáchen alphabeti

[1] Virg. Aen. VI, 645 seq. de Orpheo:
Necnon Threïcius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
Jamque eadem digitis. jam pectine pulsat eburno. Hagen.

[2] In der handschr. steht „síeten".

séhse die êristen. A B C D E F. únde nidenân drî die áfterôsten. E F G. Tánne sint íro séhszêne. sô uuîo dien áltên musicis finfzen bûohstábo. únde finfzên séitôn gnuôge dúohti. únde sie uuóltin dáz tiu cithara sô mánige séiten hábeti. únz ter óberofto demo niderosten închâde in quadruplo. Táz íst tiu méista proportio. únde méista simphonia. diu bis diapason heízet. diu fóne ánderên simphoniis bestât. uuánda diatesseron únde diapente. máchónt éin diapason. sô áber diatesseron únde diapente dáz kemácha diapason. sô dánne zuéi diapason éin bisdiapason. Fóne diu uuérdent fièr simphoniæ án éinero fúnden.[1] [s. 5.]

2. DE TETRACHORDIS.

An diên finfzên séitôn. záltôn sie quatuor tetrachorda. A'n áhto séitôn zúei disiuncta. án sibenen zuéi coniuncta.[2] dáz chit zuéi geskéideniu. zuêi úngeskéideniu. Vuánda áber nû éinêr zû getân íst. pediu sint siu álliu fièriu geskéiden. V'nde daz niderosta héizet grauium. daz ánder héizet fóne állero sánge ûzlâze finale. daz trítta superiorum. daz fièrda excellentium.[3] Táz áber fúre die séhszên séiten án dero lîrûn drîostunt sibene sint. álso óuh súmelichoro órganûn dríu alphabeta sint. dáz íst úmbe dia sémpfti getân. dáz man ána geléitên béiden hánden. ûf stigendo fólle singen múge sángolîh. únde óbenân ne gebréste. nóh túrft ne uuérde. dia hánt ába demo óberôsten alphabeto. ze uuéhselônne án daz niderôsta. Tiu dríu alphabeta sint tánne nôte sô gelîh. dáz án îogelichemo sî diapason. únde dârána diatesseron. únde diapente. únde án diatesseron sîn drî únderlaza tonus tonus semitonium. únde án diapente fiere. tonus tonus semitonium tonus.

---

[1] Die Alten hielten diese Intervalle nur für konsonierend, alle übrigen dissonierten ihnen, selbst die Terzen und Sexten, und wurden nur allmählich in die griech. Musik aufgenommen. Forkel Gesch. der Musik. Bd. 1. s. 321. Hagen.

[2] Terpander, welcher der Lyra die siebente Saite zugefügt haben soll, hatte also zwei tetrach. conjuncta, so dass der Mittelton (mese) zu beiden gehörte. Laut Nikomachus hat dann Pythagoras die achte Seite und damit die tetrach. disjuncta gefunden. Forkel I, 323. Hagen.

[3] Schon die Griechen (Aristoxenus) und Römer hatten 5 verbundene Tetrachorde, mit 16 Tönen, und sie hiessen, nach Marcianus Capella, principalium, mediarum, conjunctarum, divisarum, excellentium. Forkel I, 325 ff. Hagen.

3. DE OCTO MODIS.

Tér óuh tia lîrûn uuérbe. dér uuérbe sia ze démo méze. dáz sî úber dénetiu ne kélle. nóh sî fóre slâchi éa únlûtréiste ne sî. Diu hóhesta uuárba. únde diu níderôsta. die sint fóre únméze úngezâmestûn. Bediu lóbetôn friges únde dores. tîa métenskáft. tíu únder diên zuéin ist. V'nde álso dores uuóltôn étuuáz náheren sîn dero níderôstûn. dánne dero óberostûn. sô uuóltôn friges. éteuuáz náheren sîn dero óberostûn dánne dero níderostûn. Die zuô uuárbâ námôt musica. nâh tîen sélbên gentibus dorium (s. 5b.) modum únde frigium. U'nder diên zuiskên ist tonus táz ist íro zuéio únderskéit. O'be frigio ist lidius. téro únderskéit ist tonus. O'be lidio ist éines semitonii hóhôr mixolidius. únde óbe démo hóhôr éines toni ypermixolidius. Nóh tánne sint tri únder dorio. Níderôr éines semitonii ist ypolidius. únder démo níderôr éines toni ypofrigius. únde áber éines toni níderôr ypodorius. Táz ist ter niderosto. Fóne démo ist hína ûf ter áhtodo. únde der óberosto ypermixolidius.[1] A'n diên octo modis. ih méino ypodorio. ypofrigio. ypolidio. dorio. frigio. lidio. mixolidio. ypermixolidio.[2] sint úns keóuget octo species. diapason simphoniæ. án diên uuír findên úf stîgendo fóne demo níderôsten ze demo óberôsten dise síben únderskéita. tonum. tonum semitonium. tonum tonum semitonium tonum. Pediu liutet tíu óberôsta uuárba. duplum gágen dero níderostûn. V'nde bediu férnin. V'be daz ypodorius modus ist. tánne uuír stillôst ána náhên ze síngenne. únde úbe ypofrigius ist. tánne uuír éines toni hóhôr ána fáhên. únde ypolidius tánne zuéio. ùnde dorius tánne éines diatesseron. únde frigius tánne éines diapente hóhôr. únde ypermixolidius dánne uuír fólles diapason. ih méino zuíualat hóhôr. dáz uuír dánne hóhôr ána fáhen ne múgen. uuánde óuh sélbez taz sáng. nôte stîgen sól fóne déro stéte dâr iz ána gefángen uuírt. únz tára sin hóhi gât. ih méino uuílôn íoh ze demo áhtodên bûohstábe. dér zuíualt liutet.

---

[1] In der handschr. steht „ypermixolius".

[2] Nach Euklides und Gaudentius sind die 8 Töne auch 8 Tonarten: (A Hypermyxolydisch). B Myxolydisch, C Lydisch, D Phrygisch, E Dorisch, F Hypolydisch, G Hypophrygisch. A Hypodorisch. Ebenso bei andern alten Musikern, nur dass sie die Tonarten anders stellen, wie auch oben geschieht, wo Hypodorisch B oder C ist. vgl. Forkel I, 345. Dieselben 8 Tonarten haben noch die Neugriechen. s. ebd. 446: Dorisch ist bei ihnen C, wie bei Ptolemäus. Hagen.

tánne dér bûohstáb. ze démo iz ána fiéng. Ménnisken stímma ne mág fúre fièrualt nîchet keréichet uuérden. (s. 6.) Tiu fièruálti ist sô ze férménne. álsô ih nû chád. táz fóne demo êristen ánafánge in ypodorio. sô. B. ist. álde. C. zuíualt ist hína ûf hóhi ze demo. B. álde ze demo C. in ypomixolidio. únde áber dánnân zuíuált hína ûf ze sîne**mo** áhtoden bûohstabe. dér ímo zuíualt. únde énemo fièruált liutet. Târ máht tû chîsen. úbe dáz sáng férrôr stîget fóne sînemo ânafánge. dánne ze demo áhtôden buóhstabe. sô díu fóre genámda ántiphona tûot. dáz iz tánne in ypermixolidio. ána ze fahenne ne ist. uuánda án démo modo nîoman úber den áhtoden buóhstab kestîgen ne mág. A'ber an sô uuélichemo bûohstábe ímo hóho ána uáhentemo gebrístet. ába démo stúrzet er nôte. án daz nídera alphabetum. Ze démo sélben bûohstábe. also er óuh sâr dánnân. úbe iz ímo peníderêt. uuídere ûf kestépfen mág án daz óbera. A'na fáhendo hábet er geuuált ze erhéuénne sô nídero. álde sô hóho er uuíle. áber sô er erhéuet. únde fúrder gerûcchet. só ne hábet síngendo nehéin geuuált. níderôr. álde hóhôr ze fáhenne. âne ába duplo in simplum. álde ábe simplo in duplum. álso er chúnnen mág án demo monochordo. álde án dero órganûn. Tér die suégela méze. dér bórgee déssélben. dés án dero lirûn ze bórgenne ist. uuánda úbe die êristûn ze láng uuérdent. sô sínt sie sélben únhélle. únde hábent héisa lûtûn. dóh óuh tie ándere sîn lûtréiste. Uuérdent sie áber ze chúrz. tánnân sínt tie áfterôsten ze chléinstimme. dóh tie êristen gnûog lûtréiste sîn. Fóne díu chédên dáz éinero élno lángíu suégela. (s. 6 b.) fóne dero zúngûn ûf. án demo êristen búohstábe. ze chúrz sî. únde zuêio lángíu ze láng sî. únde áber únder diên zuískên gágen ánderro hálbero lángíu gelímpflih sî. Sô hábet tiu áhtôda âne hálb diametrum. éinero élno dodrantem in léngi. únde diu fínftazênda mêr dánne trientem. dáz ch't den tritten téil éinero élno.

---

4. DE MENSVRA FISTVLARVM ORGANICARVM.

Sîd tu nû becennêst. uuío álle die suégela éin ánderên énchédên. sô ne bedrieze dih óuh iro mâza ze lírnenne. Máchá dia êristûn sô lánga. sô dâr fóre geságet ist. úbe dû uuéllêst. únde sô uuîta dû uuéllêst. téro uuîtî súlen sie álle sîn. V'nde míz tia ánderûn bi déro êristûn sús. Sih ze érist uuío uuit sî sî. díu uuîtî héizet diametrum. Tára nâh lâ án dero

êristûn suégelûn léngi . fóre . den áhtoden téil déro uuîtî . únde téile sia dánnân níder únz ze dero zúngûn diu plectrum héizet . in níun téil ében míchéliu . Déro níun téilo . gíb áhto téil dero ánderûn . Táz íst íro léngi . fóne dero zúngûn ûf . Lâ dára nâh fóre án dero ánderûn suégelûn léngi . zuêne áhto téila des diametri . únde téile dáz ánder áber álso in níuníu . únde gib téro níuno áhto téil dero dríttûn . Dáz íst íro léngi . fóne dero zúngûn ûf . Ním dánne dia êristûn . únde lâ fóre án íro léngi den drítten téil des diametri . únde téile sia dánnân níder únz ze dêro zúngûn ín fîer téil . únde déro gíb tríu dero fîerdûn . Táz íst íro léngi . V'nde tára gât diatesseron . mit tono tono semitonio . V'nde ferním îo ze îogelîchemo . mâle . fóne dero zúngûn ûf . (s. 7.) Sô ním áber dia êristûn . únde lâ ân íro léngi fóre dén hálben téil íro uuîtî . únde téila sia in dríu téil . únde gíb téro zuéi dero fínftûn . Dáz íst íro léngi . Ním dára nâh sélbûn dia fínftûn . únde lâ in íro léngi fóre den áhtôden téil des diametri . únde téile dáz ánder in fîèriu . únde gíb téro dríu dero sibendûn . Tánne miz tia áhtôdûn bî dero êristûn . lâ án dero êristûn fóre . sô uílo des diametri sî . dáz chît lâ fóre álla dia uuîti . únde téile daz ánder in zuéi ebenmícheliu téil . únde gíb éinez tero áhtodûn . Dáz íst íro léngi fóne demo plectro ûf . V'nz tára gât diapente . mit tono tono semitonio tono . Tára nâh kíb tia sélbûn mâza dien ánderên sibenen . tîa dû nâh tero êristûn dien êrerên sibenên gâbe . Sô hábet tánne diu êrista zuô léngi dero áhtodûn . únde éin diametrum úbere . V'nde . sô sámo hábet tiu áhtoda zuô léngi dero finftozendûn . únde éin diametrum úbere . A'ber diu êrista hábet fîèr léngi dero finftozêndun únde dára úbere tríu diametra . V'be díh uuúnder íst . zíu íro dríu sîn . náls zuéi . íh kíbo dir is rationem . V'uánda sô man án dero êristûn fóre lâzet éin diametrum . únde sî nóh tánne dupla íst gágen dero áhtodûn . diu íro simpla íst . únde áber déro léngi fóre ferlâzenemo diametro . hálbíu uuírt tero finftozêndûn . sô íst tero áhtodûn nôte zuíuált . tánne dero finftozêndûn . únde éin diametrum . únde dero êristûn nôte fîèruált . únde zuéi diametra . âne dâz êrista diametrum . (s. 7 b.) Vuíle áber der organicus fúre finfzên . álde séhszen . séiten . bûohstába . fólliu dríu álphabeta máchôn . sô sól er daz drítta mézen nâh tîèn êreren zuêin . álso er daz ánder máz . nâh temo êristen .

BUNTES.

Handschriften, welche mit kreuzchen (†) bezeichnet sind, habe ich nicht mehr verglichen. über die ursache werde ich mich in dem nachworte zu diesem bande aussprechen.

Handschrift A. D. 1.
Jahrhundert XI.

Die handschrift, klein folio, gehört der stadtbibliothek an. Sie enthält auf 91 seiten das leben des h. Dunstan, in schöner kräftiger schrift. Dieser lebte im zehnten jahrhundert, und sein jahrestag wird am 19. mai begangen. Fragliche lebensbeschreibung ist in den Acta Sanctorum, im vierten band des mai, s. 344, abgedruckt, aber aus einer mangelhaften handschrift, die auch sonst an werth der unsrigen nachzustehen scheint.

s. 1. Wlfricus abbas augustinensis monasterii — — abbati ABONI — — salutem. DVNSTANVS (oft).

s. 5. Perprodenti domino archonti [1] videlicet B. [2] uilisque saxonum indigena alta polorum gaudia etc.

s. 11. anglorum (öfters).

s. 12. albionum populus.
æthelstanus (4 mahl.) [3]

s. 13. uuestsaxonum finibus.
pater heorstan.
cynethrydh (mater).
insula — GLÆSTONIA (5).

s. 14. heorstanum.

s. 17. glæstoniensis (æcclesia 3).

s. 20. auite gentilitatis uanissima didicisse carmina. et histria-

---

[1] i. e. Alfrico Archiepiscopo Cantuariensi.

[2] Ist unbekannt.

[3] Die angelsächsischen namen sind meistens auch mit angelsächsischer schrift geschrieben.

rum friuoleas coluisse incantationes.
s. 24. propinquus — ælfheah.
s. 25. ælfheahi.
s. 27. diaconem — uulfredum (2).
s. 29. æthelflæde.
s. 31. medonis liquor.
s. 32. Et tunc quidem in primo propinatu exhausere illud uas medonis ad unius palmulæ mensuram.
pincernis tamen nihilominus ut adsolet in regalibus conuiuiis cornibus. scifis. aliisque uasibus magnis et modicis totum diem propinantibus.
s. 36. regis — EADMVNDI.
s. 37. matrona æthelvynn.
sumpsit cytharam — quam lingua paterna hearpan uocamus.
s. 41. Erant autem apud ceoddrum ubi hæc facta fuerant etc.
s. 42. in — locis ceoddri.
s. 44. apprehensa eius dextera causa placationis seu etiam dignitatis osculatus est illam.
s. 47. (diabolus, erst als bär) — in canina satis sibi condigna specie.
s. 49. frater — vulfricus.
s. 51. in his sumersætensium finibus.
rex eadmundus (2).
heres eadredus.
s. 52. senex — æthelgar chrydionensis æcclesiæ presul.
s. 53. ælfvoldus uir.
s. 54. rex eadredus (2).
s. 55. eadvig filius (2).
s. 56. Et cum uidisset summus pontificum óda regis petulantiam.
s. 57. cynesium epm'.
s. 58. æthelgifu (mulier).
s. 62. a brumali populo.
eadgarus (3).
flumen tamesæ.
s. 63. in loco qui uocatur bradanford.
s. 64. uuygoricensis æcclesiæ.
cyneuualdus.
s. 65. lundoniensem ecclesiam.
uenerandum odam.
ælfsinus uuintoniensium pastor.
s. 66. byrhthelmum dorsætensium preuisorem.
dorobernensis ecclesiæ.
s. 82. quem locum incolæ sub paterna lingua bathum soliti sunt appellare.
s. 83. prepositus — ceolvius.
s. 84. ælfsige ueni.
ecclesiam in modum farunculi construere.

Handschrift A. C. 15.
Jahrhundert X.

Die handschrift gehört der Vadianischen oder stadtbibliothek an

und enthält Aratoris tractatus in actus apostolorum. Mitgetheilt sind die glossen von Graff in seiner Diutisca, b. 3, s. 434 und 435, doch nicht vollständig und genau. im sprachschatz gezeichnet Ar. 2.

s. 2. zg. in limite. marcho.
s. 5. zg. hamum. angil.
s. 6. rg. in agro achelde mac tantum sepeliebantur corpora alienarum.
zg. circumtulit (figuram). pehebit.
s. 7. zg. modos. leiha.
s. 11. zg. leuet. úfhúob.
s. 12. zg. languet. erzageta.
s. 13. zg. misceat. skenche.
s. 17. zg. uenale. chouflih.
s. 20. zg. inpone. ufsezze.
zg. lucet. loizet.
zg. comprobat. laudat. kichiusit.
s. 21. zg. pignoræ. fante.
s. 22. zg. squamæ cæciderunt graues. slichimun errores iudaice legis.
s. 23. zg. sportarum sinus. uuiti.
s. 24. zg. discrimine carnis. ungeuúore circumcisionis.
s. 25. zg. a plagis exstincti corporis. pleizzon infirmati.
zg. piscina. uuiare.
s. 26. rg. instrumenta precum. kibâridon mentis.
zg. uocisque repulsum. fermitunga.
s. 32. rg. instruit — aperire. machót.
zg. quadrata. fierskoziu.
s. 33. zg. peragratis — stationibus. thúrefarinén.
zg. perpetuum memorare vale. kesunte.
zg. furores. ursinnigi.
s. 34. zg. facultas. pisecida.
zg. uigilantius. uuáchiligór.
zg. raptor eat. lupus. alnt.
s. 35. zg. coronat. cetiurit.
zg. stadio. spúrt.
s. 36. zg. angariat. férgót.
zg. præuius. foraléiso.
s. 38. zg. negabo. luge.
s. 41. zg. fragor. cálm.
zg. diuerberat. slâit.
zg. pars sonitus. calmis.
s. 42. zg. vota. pheizunga.
zg. imposuere sibi. pihiezan sih.
s. 44. zg. prouoco. purigon.
zg. appello. ferdingo.
s. 45. zg. coeuo. hebenaltero.
s. 47. zg. censuit. firbot.
s. 48. zg. nuper. bnumiddunt.[1]
s. 51. zg. horrea. stadala.
s. 52. zg. conueniant. kehellen.
s. 59. zg. sarcula. ietisin.
s. 61. zg. lolii ne sordeat herbis. rbtbn[2] (-ratan).

[1] Das b ist deutlich, etwas grösser als die übrigen buchstaben, und steht ein wenig voran.

[2] So ursprünglich, doch ist der obere theil des ersten b so getilgt, dass eigentlich „rotbn“ steht.

s. 62. zg. natura . árince .
zg. artare . peduuingin .
s. 65. zg. æquoris . skahin .
zg. laudis instrumenta . liuminta .
zg. hospitio . vuirtskefte .
s. 66. zg. flammiuomo . hfkzzfrp (heizzero) .
s. 67. zg. in cithara uersarem . uuerebin .
s. 71. zg. simicintia . kúrtelliu .
zg. sudaria . suueizfano .
s. 72. zg. dissecat et facies . chrazzota .
s. 74. zg. funditur . zersprenit uuart .
s. 76. rg. qua . thero .
zg. animantur . gekozzin uuerdint .
zg. comparat . ingag : nmeszzôt .
s. 77. zg. figuram . picéichinnussida .
s. 78. zg. despiciens . niderlichente .
s. 79. zg. porrige . skenche .
s. 80. zg. uicissim . herrolícho .[1]
zg. ictu . stîche
s. 82. zg. uicissim . herclicho .[2]
rg. nam spiritus almus . hertots ; ip' sua dona dare .
s. 83. zg. in tenebris (ziuch) captura (piscatio) fuit .
s. 84. zg. statione . steti .
s. 86. zg. liquoris . kefluscido .
s. 89. zg. consule . serigo .
s. 91. zg. non innata . purtigin .
s. 93. zg. vota . uuunsca .
s. 94. zg. erili (l. herili) . herlicho .
s. 96. zg. pedibusque negatis . (claudis) giuueigitun .
s. 97. zg. rumpit . sceidit .
zg. fusa . kecozzine .
s. 101. zg. suffocata . eruueretiu .
s. 102. zg. quæ . uuelicha .
zg. euacuat . abcicht .
s. 103. zg. ligonibus . sechin .
zg. subito . nahi .
s. 106. zg. ieiunus . auerbodi .
zg. donare . fergéban .
s. 107. zg. miseratus . erbarmente .
s. 108. zg. uagatur . uuéibota .
s. 113. zg. orbe . ringe .
s. 117. zg. tribunal . suonstuol .

Handschrift 29. Jahrhundert XII.

s. 90. rsch. o⌣we minir gar virlorn iare
dv mir in der welte sint irstorbin
ir velsu minne stunt mir zo⌣civare
de' ihc nahc der sine was virdorbin
nu hat mihc dv mine des irmant
dc[3] got dvrhc uns vf ertrihc cam

[1] nicht „hertolícho", wie Graff hat.
[2] nicht „hertlicho", wie Graff hat.
[3] der buchstab ist dem „c" am nächsten, auch wie dieses dem vorangehenden buchstaben etwas angelehnt, aber demungeachtet nicht völlig gleich. etwa dc u. dc.

vnt dc sin wort zo gut an vns ist worden
sin mine hat mihc brath in grawin ordin †

---

† Handschrift 44. Jahrhundert VIII.

Die handschrift enthält verschiedenes, unter anderm botanische namen und rezepte und dergleichen, denen wir folgende glossen entheben.

s. 280. Artemisia. zimber.
s. 281. Acaru. spartilla.
Apillus. milane
Aristologia. raga.
Artemisia. zimbira.
s. 285. rapano godego.
s. 324. bisara. id est puta agreste.
s. 326. herisflos. hiu.

Handschrift 53. Jahrhundert IX.

s. 290. rsch. Skerzinin. Gotelin. Penno. Harman. Pafinin. Adilpurh. Alberih. Werinhere. Perhtolt.

Handschrift 151.
Jahrhundert X und XI.

s. 170. Lantfrancus (mehrmahls). Beringarius (mehrmahls). Lantfranchus.
s. 183. Lantfrantius (mehrmahls).

---

† Handschrift 186. Jahrhundert X.

s. 193. SKIQESUXT[1]. BMCXT. FYUSFNBN. QBSYFN TDSKQTKU.

---

† Handschrift 213. Jahrhundert IX.

s. 114. rsch. pirter considerat absit leo est in via.

Handschrift 215. Jahrhundert X.

s. 128. cum præfatus rex totila narniis uenisset.
s. 168. zg. uangas. craba.

Handschrift 232.
Jahrhundert IX und XI.
(S. b. 1, s. 328.)

s. 1. Npkfr (st. Nptkfr, Notker).

Handschrift 251. Jahrhundert IX.
(S. b. 1. s. 331.)

s. 77. zg. compendiosius (giuuorsamora) argumentum.

[1] Das „E“ ist geschwänzt.

† Handschrift 260. Jahrhundert IX.

s. 142. namehaft (vielleicht zu »famosus«)
s. 390. Monachi uuichrammi monitis
Hartpertus ecce diaconus ornauit thecam hanc etc. [1]

Handschrift 263. Jahrhundert X.

s. 62. zg. uibramine i. lohizido.
zg. uernabant i. cruaneton.
s. 65. rg. argutus i. listigo.
s. 117. rg. uestes i. bubeteni.
s. 183. rg. (? ueretrum) himaht.

---

† Handschrift 264. Jahrhundert X.

spassante papa [2].

---

† Handschrift 268. Jahrhundert IX.

s. 1 u. 119. fp. Papauer Mago (oft).
s. 19. Saxo Franco discipuli.

---

† Handschrift 278. Jahrhundert IX.

s. 514. ftrxnt pphkr (ophir?) opnxf kkmab pfrlkqxkdb (perliquida) gbhbs (gahas).

Handschrift 393. Jahrhundert XI.

(S. b. 1, s. 338.)

s. 1. coram Aribone archiepiscopo (5).
s. 2. Ekk' (Ekkehardus, mehrmahls).
s. 10. zg. nucleus. scála.
zg. granatio. chérno.
zg. crinus. húlsa.
s. 18. zg. sit Osanna Chereque tonanti. uuillichomo heil herro.
s. 24. zg. discophorus. propositor. trúhtsazzo [3].
zg. Infusor uini. pincerna. scéncho.
s. 32. zg. stupescentes Erônte.
s. 51. Totilæ. — Gothus.
s. 66. zg. ó Notker.
s. 78. zg. perfracta tonitrua. toniris chláccha.
s. 89. zg. otmarus (14 mahl).
s. 113. zg. Periscelide. nistilla.
s. 114. zg. prænîdet. smurzot.
s. 122. Brunhildis.
Teutonus affinis sordet (teutono).
s. 134. franchos. — sueuos.
s. 136. Notkerus (5).

---

[1] Siehe Weidmanns Geschichte der Stiftsbibliothek, Anmerk. 47.

[2] Mabillon, vet. analect. b. 4. s. 34.

[3] Es ist schwer „trúhcsazzo" zu lesen. auch wäre die schreibart gegen ekkehardischen brauch.

zg. arbona (7).

s. 140. Fridiburgam [1].

s. 142. Si constantiæ male iudicatum sit Magontiam appellatur [2].

s. 150. zg. Ruodh' et Vuarinum. Lantpertum.

s. 151. zg. maris potamici.

s. 152. sueuiæ. — alemannos.

s. 153. Uodalricum. Uuiborada (5). monte Rotino [3].
Karolus (3). — Rachilda.
zg. Ratpertum. Tuotilonem. Isonem. et alios multos scribendos quidem. inter quos haromanni duo.

s. 154. Hartkero (presbytero).
zg. Perhtoradæ.
Gerolt.— Uualtipreht (presbyter).

s. 155. Uuicpreht. — Thietpalt. Uuichart.
zg. Teutonice propter etc. [4]
zg. Kisila.

s. 171. zg. Tecla. — Brigida. Alcuinus.

s. 184. BENEDICTIONES AD MENSAS. YMMONI ABBATI DE SANCTO GREGORIO FRATRI GERMANO COMPACTÆ ROGANTI. [5]

s. 185. zg. elixum. cesótin brot.

s. 186. zg. salsuram. sulza.
Danubii piscis. sit Huso saporus in æscis (Huso sit odorus).
Esocem. labs.

s. 187. Faciat grauidam fungi dulcedine triscam.
Illanch præcellat alemannicus (uel suietus [6] datus) et mala pellat.
Crux faciat sanam uirtute potente Rubulgram.
Lampredam raram.
troctam. troctas. troctam.
Troctæ. salsus piscis Almarimus (harinch).
Fercla superstantem signet crux sancta natantem (uel uolantem).
rubricum (rutin).
Hanc Uualaram crassam.
crundula cum capitone.
Fibri caro piscis.

s. 188. Auca (anser et auca).
Anetam.

---

[1] Die tochter des herzogs Gunzo von Ueberlingen.

[2] Arx, Geschichten des Kantons St. Gallen, b. 1, s. 255.

[3] Rotmonten, nordwestlich von St. Gallen.

[4] S. b. 2, s. 4.

[5] Diese segnungen, so abgeschmackt sie sind, verdienen doch wegen der reihe von speisen, welche damahls üblich waren, eine mittheilung. vielleicht wird sie mein freund F. Keller in dem archiv der antiquarischen gesellschaft in Zürich geben. wenn nicht, so werde ich auf einen abdruck derselben bedacht sein. hier war der platz nicht dazu.

[6] Das „ie" in suietus" hängt mit dem untern theile zusammen. ob zufällig? ob eine verbesserung?

s. 189. Pradonem coctum.
zg. Carnes conflictas. kehachot.

s. 190. Uesontem.
Uri.
zg. Pernix Cambissa i. e. fera alpina.
alpinum Cassum faciat benedictio crassum.

s. 191. Pultibus et luttis. niueis sit benedictio guttis.

s. 195. Dulce Sauinatum[1] faciat benedictio gratum.
Medonem. pocula Medonis.
Uersus ad Picturas Domus domini Mogontinæ. — Aribone archiepiscopo etc.

s. 235. zg. Incubitor. scráto.

s. 239. Purchardus abbas (5).
Ad picturas Claustri S. Galli.
Brunhildis luxibus obstant.
Brunhilda.

s. 240. castrum Turicinum.
Ecce petunt pelago (turicino) loca Tucconiæ.
Gallus agens uerbo. zelo sacra (idola) fregit acerbo.
Mersaque Neptuno. iacet obruta sub Joue Juno.[2]
zg. laci potamici.
Uuillimarus (5).

petiere Brigantum
zg. brigantinos. — a brigantio.

s. 241. Hiltibalto (diaconus, 2).
Fluminis aggressi tandem laculos (louffim[3]) pede (itinere) fessi.

s. 242. Asmodei (dæmones) stabant. A'h ué sibi uociferabant.
zg. frideburga.
zg. a duce cunzone.
zg. Fit fuga Quadrauades (locus iuxta siluam sennie).
zg. a quadrauadis.

s. 243. Itur Hiburningum (locus) Fridiburch ubi passa malignum.
Eiulat ille prior (demon per os eius). Gallus prope (est). Vê mihi pellor (expellor).

s. 244. Ecce super montem (Notkeri frontem[4]). prope riuum (steinaha) rupe cadentem.
Magnaldum (diaconum, 2). (in) Stagnello (petrosæ. lòuffin) palmos Esox (lahs) capitur duodenos.

s. 247. (folgt Ratperts lobgesang, den wir b. 1, s. 337 mitgetheilt.)

---

[1] Ein getränke.

[2] Ratperts lobgesang, dritte strophe, b. 1, s. 340. — Arx „Gesch. d. K. St. Gallen", b. 1, s. 13.

[3] Es scheint hinter dem „m" etwas weggekratzt zu sein.

[4] Notkersegg bei St. Gallen.

s. 259. Epitaphium Ualtheri Spirensis episcopi. Ualtherus. — Spire.
s. 260. Rachilda (2).
imperio Uuiborade.
(folgt s. 262 das epitaphium, welches wir b. 2, s. 6 mitgetheilt.)
Heinrich. Herimannus (2).

---

† Handschrift 397. Jahrhundert IX. (S. b. 1, s. 335.)

s. 18. Irmingarda.
s. 20. Ansker. Osman. Eberhardus. Rihboldus.
s. 21. perehtoldus filius chadaloh.
Chuonradus. Nidger.
s. 22. Ingilinheim.
Gozbaldus. Reginsinda. Ualahfridus. Theotpoldus. Leitholfus. Hildiburga. Truogo. Abo. Vuoradus. Notingus. Liut —.
s. 26. Hludouuicus imperator apud magonciacum obiit. In insula hreni quæ est sita iuxta palatium ingilunheim. Corpus uero eius translatum est urbem mettensem et in ecclesia sancti arnolfi confessoris christi sepultum. Vbi et hildigarda quondam regina et mater eius humata est.
s. 27. In castello turego.
Perehtheid.
s. 40. Sebum. unslit.
Serum. chaseuuazzer.
rg. mizzi.
rg. cramiz.
s. 47. Ciuitas argentoracensis id est stratburg.

---

† Handschrift 552. Jahrhundert IX.

s. 233. rg. lxrfbrbnt (lurebrant?).
s. 363. rg. erbbr. m. (èrbar?).

---

† Handschrift 562. IX. Jahrhundert.

s. 20. Audiuit dæmonia de quodam monte qui himilinberc dicitur clamantia.
s. 22. ad iburningas uillam.
s. 25. Tucconia (mehrmahls). Brigantium.

---

† Handschrift 621. Jahrhundert IX.

Geschichte des Orosius und anderes. glossen von Ekkehard dem vierten?
s. 94. rg. exoluerunt firstúnchin sint.
zg. componi paccan.
s. 187. zg. et post in farinam redacta. quod barbari malz uocant.
s. 227. zg. sine dubio tuncante.
s. 239. rg. Audiuimus etiam barbarice interpretari Antennas stiurruodir.

s. 243. zg. postquam in arduennam (hôsininch) siluam
zg. reconditas in arduenna (ôseninch) silua
s. 246. rg. cupas chuôffa.
s. 265. zg. Post hoc claudius drusus cujus mogontie est tumulus. l. Trûsilêh.
s. 271. zg. cesset intentio ána-spracha.
rg. Intentio et Depulsio. uerba Rhetorica sunt id est Accusatio et Defensio. Siue Impulsio et Depulsio. Barbarice Mâli unde Uuérî. Pro rostris. et in Conciliis. quæ et placita uocantur.
s. 298. zg. pannonios nunc Ungri (2).
s. 336. zg. quod romania fuisset. s. tunch.

Handschrift 626. Jahrhundert IX.
(s. b. 1, s. 421.)

s. 313. Pagina Purchardo Placeat Præ Postulat Fkkbrt (Ekkart).

---

† Handschrift 635. Jahrhundert VIII.
(Paulus diaconus.)

s. 9. Nam iuxta illorum linguam lang longa'. bard. barba significat.
s. 18. habitauerunt in campis patentibus. qui sermone barbarico feld appellantur.

---

† Handschrift 671. Jahrhundert IX.
(Not. prov. Gall. Goldast.)

s. 240. rg. ita uidelicet. ut medietatem wierigeldi ei' eps' utilitatibus etc.
s. 247. precium tuum id est wirgildum.

---

† Handschrift 844. Jahrhundert X.
(Boethius, de consol. philos.)

s. 16. zg. conquesta est. chlagota.
s. 19. zg. obuersatus fueram i. commoratus. i. inheimmon.
s. 20. zg. panniculis (tucchinin) partibus.
s. 22. rg. arma azzasi.
s. 31. rg. crimen iniqui peruersi anaziht.
s. 32. rg. si enim cuius oriundus sis patriæ inburto.
s. 33. zg. celebrentur. kimarrit uuerdant.
s. 34. rg. inhorruit strubeta.
s. 39. zg. habitum gihaba.
s. 45. i.g. fomenta gesuuedi.
s. 46. rg. lihluhti.
s. 47. rg. radiat glizinot.
s. 49. zg. spem kidingi.
s. 51. rg. peruenire gigangan.

s. 57. rg. aruis holden.
s. 58. rg. merx scaz.
s. 61. rg. maduit nazzeta.
s. 63. zg. insolentia ungiuuoni.
s. 65. zg. mordaciter gremizlihe.
s. 67. rg. chraffen.
zg. querere chlagos.
s. 70. zg. mordeant zantant.
s. 73. zg. intentio indahti.
s. 76. rg. inlita gisalbotiu.
rg. mestare quirit ginginti uel suuinginti.
rg. susurrat. zuizzirot.
s. 78. forenses malli.
zg. fraude vntriuuon.
s. 79. rg. ziu nimes.
rg. gypperostim ordiu
s. 80. rg. inclarescant irmarit uuerdant.
s. 88. rg. hamos uel nassas riusa uel chorba.
s. 96. rg. conuincat vbirvuinte.
s. 104. rg. giuurtigero.
s. 107. rg. Intuueritu.
s. 120. rg. intentionem indahti.
s. 128. zg. afficit chélet.
zg. infecit ferchústit.
s. 133. rg. efficacem utilem. frumilicha.
s. 134. rg. impunitate donati (honorati) firgebani.
s. 179. rg. adspirare biuuanen.

---

† Handschrift 845. Jahrhundert X.

Glossen in geheimschrift zu einem lateinischen commentar des Boethius, angeführt in Graffs sprachschatz, s. xxxv, unter Bo und Bo 1, und abgedruckt in seiner Diutisca, b. 2, s. 302.

So viel ich aus der abschrift, welche ich von fremder hand besitze, und ihren bemerkungen abnehmen kann, stehen die verteutschungen nicht immer genau über den betreffenden wörtern. schwerlich haben wir die originalarbeit des glossators vor uns, und verwechslungen von buchstaben und sonstige fehler, die nicht selten sind, fallen wohl dem verfertiger der handschrift, nicht unserer abschrift zur last, obgleich r und s, f und s, b und h einander sehr ähnlich sein müssen. so auf s. 117 »rbtkfcopt st. rbtkscpt«. Graff liest freilich s statt f, und hat das o nicht, was aber leicht seine verbesserungen sein dürften, da unsere abschrift ihre lesarten ausdrücklich bestätigt. s. 123 »zfvvkzfppntf st. zvvkzfrpntf«. ebend. »zfvvkrpt st. zvvkzfrpt«. s. 185 »lfchk st. lfkchk«, u. s. w. häufig scheinen endlich f (e) und h überflüssig eingefügt, wie z. b. in »nprdpfstbn, npht, thfrbtk«, auf s. 51, 76 und 74. vgl. noch s. 36. 74. 76. 78. 96. 108 u. s. w.

(*Liber I.*)

s. 6. zg. studio flkzzf (flizze).
zg. modos lfkchk (leichi).

zg. laceræ chbrbgpn (charagon).

s. 8. zg. auertit lfkdkzkt (leidizit).

s. 9. zg. nubila tenebrosa xxfnchklkgkx (uuenchiligiu).
zg. querimoniam chlbgflkchfn uuxpst (chlagelichen uuuost l. uuuoft?)

s. 10. zg. uigoris frnkstfs (ernistes).

s. 11. zg. quæ cum (*altius extulisset caput*) fxrfnpmfs (furenomes).
zg. subtili artificio xxbxxkrchf (uuauuirche).

s. 12. zg. elementa bxphstbbb' (buohstaba).

s. 15. zg. assuefaciunt gfuufnbnt (geuuenant).
zg. opere. studia stxndxn (stunden).

s. 16. zg. Sirenes mrfkmkn (mreimin st. merimin).
Excessit. x. b. frscrfkt xzuukstb (erscreit uzuuista).
conquesta causata est chlbgftb (chlageta).

s. 20. obcecato. fruuprdfnfmp (eruuordenemo).
ad perfectionem perueneras ascenderas gfdkgk (gedigi).
contulimus (arma) fecimus et dedimus tibi gfsmkdptpn uukr (gesmidoton uuir).

s. 21. applicuit zxppt (zupot).

s. 22. choro uufstlmnpnd [1].
sit breuiora tracia nprthuufstbn (northuuestan).
boreas uentus aquilonis nprthpstbn (northostan).

s. 23. emicat apparet. blfcckzkt (bleccizit).
uibratus lphfzfndfr (lohezender).
laribus. s. knhfkmpn (inheimon).

s. 26. cecisse gkgbngbn (gigangan).
zg. profane xnchkxscfrp (unchiuscero).

s. 27. incelebris xnmbrf (unmare).
per decretum gfmbrchptkst (gemarchotist).
zg. in arcem kn_ufstk (in uesti).

s. 32. zg. describeres insinuares uukstks (uuistis).

s. 33. zg. (*respublicas*) Beatas chxnfrkchf (chuneriche).
zg. improbis xnchxstchfn (unchustchen).
flagitiosis mfkntbtkgfn (meintatigen).
otia mxpzzb (muozza).
publice gfmfknfrp (gemeinero).
nisi ut omnibus prodessem

[1] Graff: uufstbnnprd. unsere abschrift besteht auf lm, gibt aber für den auslaut die möglichkeit von rd zu.

proinde cum . i. fuerim xnfrbstfnlkchb (unfrastenlicha).

s. 34. fortunas frpmb (froma).
impunita xnkngbltkx (uningaltiu).
iniustitiam lbnlkxtp (lanliuto st. lantliuto, und zu »provincialium« gehörig?)

s. 35. cognoscente zxpsfhfntfmp (zuosehentemo).
auaritiam atque ambitionem pf⌣scbz⌣gkrkda (pe scaz girida).
reseruaui gfsparftb (gespareta).

s. 36. depulsus dbnbffrstpzzfnfr (danaferstozzener).
pro delatione accepta compulsus gfnpfttfr⌣bnbprbht⌣xxbrth (genoetter, st. genotter, anapraht uuarth).
fraudes xntrkxxb (untriuua).

s. 37. zg. (*arguimur*) hoc est dicimur criminamur pfzkgfn⌣uuxrdkn⌣uukr (pezigen uuurdin uuir).

s. 39. zg. pfzkgfn⌣xxkrdp (pezigen uuirdo). arguor.

s. 40. zg. hebetauit (uel contristauit) retundit kxn · frxpttb (kun · fruotta).

s. 41. zg. monstri fgksfn (egisen).
zg. propugn*are* pkstbn (pistan).

s. 42. zg. delatum proditum ad⌣cunctum . *senatus ordinem* zf⌣sknfrp⌣xnhxldk (ze sinero unhuldi).

s. 45. ambitum xntxpm (untuom).

s. 47. spectat euentu⌣s uupstknk (uuostini).

s. 48. substantia spoliat'. gfhpndfr (gehonder).

s. 48. ubi officia diuersa geruntur bmbhtstftf (ambhtstete).

s. 49. impunitate xnfngpltknk (unengoltini).

s. 50. *Nunc obscuro* xxbnfmp (uuanemo).
qui prime fprnbhtkgfrp (fornahtigero).

s. 51. Boræe spiritus nprdpfstbn (nordoestan).
zg. zephyrus uufstbn (uuestan).
rkfkt (rifit). urat.

s. 52. knzkht (inziht) crimen.

s. 54. zg. oriundus knbxrtp (inburto).

s. 56. celebrentur gfmbrk uufrdbn (gemari uuerdan).

s. 59. elusus c. f. p. f. trpgbnfr (trogener).

s. 60. inhorruit strxbst (strubst st. strubeta?)
stringere strpxffn (stroufen).

s. 62. coniecto rbtkskpn (ratiskon).

s. 65. zg. fluitare uufkbpn (uueibon).
destituit kntsbztb (insazta).

s. 65. habemus m. t. f. zxns klxngb (zuns ilunga). originem.

s. 67. estum zfssxn (zessun).
resistit pertinet . sepe r. gfstxllkt (gestullit).

(*Liber II.*)

s. 71. zg. tantum sophilo .
s. 72. zg. descisceres kfvvkchkst (keuuichist).
zg. nostri laris vernac*ula* . i. famula kfsvbsb (kesuasa).
s. 74. zg. impetum thfrbtk (therati st. trati).
zg. Euripi vvkhrk (uuihri).[1]
s. 75. zg. agitare . rationari . rfdpn (redon).
zg. quærelis . lastrxngkn (lastrungin).
s. 76. zg. habes . s. referre et faciendam mihi gratiam . dx⌣hfbkst mkr zf⌣dbnchpnnf (du heabist l. habist mir zedanchonne).
zg. nulla tibi . a. n. e. a. v. (a nobis est allata violentia) npht (noht st. not).
zg. descendere nkdfrstkgfn (niderstigen).
s. 77. zg. calamitatibus mkssfbxrinpn (misseburinon).
s. 78. zg. hisceres kfnftkst (kenetist st. kentist).
s. 79. propinquitatis . skppp (sippo).
s. 80. zg. cum eisdem . i. c. (incuria) in domo concilii dknchxs (dinchus).
zg. priuato damnato tknfmp kflkchfn (tinemo kelichen).
s. 82. zg. zephiri vvfstbn (uuestan).
auster sxndbn (sundan).
s. 84. concesserim gkhbnctb (gihancta).
s. 85. zg. abesse gebresten .
zg. proueniat bkchxmkt (bichumit).
s. 86. zg. delicatissimus gfzbrtfr (gezarter).
s. 87. Quam multos *esse* con*iectas* rbtkscpst . trbhtpst (ratiscost . trahtost).
s. 89. zg. aspirare gkgkngfn (gigingen).
s. 92. zg. claros mbrrp (marro).
s. 94. zg. Infra . *sive* sub hkntbr (chintar).
s. 96. artific*iis* . thfrp vvxrfhtxn (thero uuurehtun st. uuurhtun?)
zg. cedit pkchxmit (pichumit).
s. 107. zg. vasta xxvpstkx (uuuostiu).
zg. area hpvfstbt (hovestat).
s. 108. zg. tum . tam (tum?) . aduerb' loquendi quia illorum linguam non ignores ex diuersitate fpnfdfmp⌣xn⌣gfxxpnf-hfktf . (fone demo ungeuuoneheite).
zg. formidolosa fgkbbrk (egibari).

[1] Auch „vvkbrk (uuiari)" sei möglich.

s. 108. zg. diffamare ac propagare kkmbfrrbn (kimaerran st. kimarran).

s. 110. zg. leuitate gfbpsf (gebose). leuitate lpfshtktf (loesheite st. losheite).
zg. festiue rkchlkchp (richlicho).
scitarum frsxpchbn (ersuochan).
mordaciter grfmkzlkchp (gremizlicho).

s. 114. ambiguos . qui ob tuam felicitatem dilexerant. dbz⌣ skb⌣dkn⌣vuxpdfrb⌣vuxrdk'n (daz sia din uuuodera uuurdin *oder* daz skadin etc.) ut discretionem querere chlbgp (chlago).

(*Liber III.*)

s. 117. zg. somniat rbtkfcopt (ratiecoot l. ratiscot st. ratissot).

s. 118. zg. rubos stxdb (studa).
zg. filicem fbrn vel xxistb [1] (farn uel uuista).

s. 120. zg. claritudo mbrkdb (marida).
zg. promptum est gbgfnvvbrtk (gagenuuarti).

s. 122. consentiunt zfsbminf⌣gfhfllfnt (zesamine gehellent).

s. 123. inresoluto . insolubili xnzelpslkchfrp (unzeloslichero).
zg. garrula zfvvkzfppntf (zeuuizeoonte l. zuuizeronte).
zg. illita gksblbptfn (gesalboten).

s. 123. zg. susurrat zfvvkrpt (zeuuirot st. zuuizerot).

s. 125. anxietas fprbhtb (forahta).

s. 126. zg. forenses tknclkchb (tinclicha).

s. 127. zg. dignitates bmbbht (ambaht).

s. 128. zg. strumma chflch (chelch). hon*oribus* bmbbhtfn (ambahten).
zg. inclarescant krmbrft vvfrdfnt (irmaret uuerdent).

s. 129. vicem vvfhskl uuehsil).
zg. quoquo kpgfvvbr (iogeuuar).

s. 130. prefectura bxrgfrb (burgera).

s. 131. zg. indecores hpnlkchb (honlicha).

s. 132. zg. expertus bnchxndfr (anchunder).

s. 133. familiaribus nbhgfngklfn (nahgengilen).

s. 136. conquisitæ gfvvxnnfnb (geuuunnena).

s. 138. zg. pœnitentiæ chbrfgk (charegi).

s. 140. zg. dignitatibus bmbbhtkn (ambahtin).

s. 150. deficiunt gfbrfstfnt (gebrestent).

s. 156. circuit xbfrffrkt (uberferit).

[1] Graff bemerkt „xxkrtb".

s. 157. fontem xrsprknc (ursprinc).
s. 169. ne fingi nph⌣frrbftfn⌣vvfrden (noh erraften st. erraten uuerden).
s. 172. corolla uel corollarium hblsgolth (halsgolth).
s. 175. atque efficient*iam* kktbt (kitat).
s. 182. zg. clauus sturnbgfl (sturnagel).
s. 185. didiceris gflfrnkt⌣hbbfs (gelernit habes).
modi lfchk (lechi st. leiche).
s. 186. zg. precipitat scxrxctb (scuructa).

(*Liber IV.*)

s. 189. abrupi (intercepi) xntfrnbm (unternam).
dixisti fpredf *oder* spredf.
s. 190. facinorum . *supplicia* suorum luit soluit . dispositis kfrfckpnptpstpmb (kereckonotostoma).
s. 197. nouer*unt* ques*iverunt* . Sed trans. v. (transversos?) suhknbst *oder* suhktbst .
s. 199. zg. probra . i. flagitia gfbpskx⌣dng (gebosiu dng l. ding).
s. 200. commune propositum fprfpfmfkntbz (forepemeintaz).
s. 202. affecit . afflixit . maculauit uel attigit gfhpfntb (gehoenta st. gehonta).
s. 203. pauidus zbgb (zaga).
s. 204. eurus pfstsxndbn⌣xxknt (oestsundanuuin*t* st. ost—).
s. 205. tacta infecta bfgblptkx (begalotiu).
mitis zbm (zam).
s. 209. conclusionibus stbtxngb (statunga).
s. 211. consilium , ratio lfkthsbm (leithsam).
licenciam mxpzzb (muozza).
s. 213. firmamentis sprkxzzklfn (spriuzzilen).
s. 214. ad iudicium ducerentur ipsi pkstfllpn (pistellon).
s. 215. locus facultas . stbtb⌣frkst (stata . frist).
s. 216. exul⌣rfchp (recho).
reuerendus sprfhtlkchfr (sorehtlicher).
thibn (thian st. tihan?) florere .
xrchxnlkchpr (urchunlichor st. urchundlichor) testatius.
s. 221. exhausti . frsuphtfrp⌣sbchp (ersuohtero sacho).
peracte inquisitionis .
s. 223. hartifex bntxxfrchmbn (antuuerchman st. hant—).
s. 231. optata improborum hlfkni (chleini). argumentum .
s. 236. sidant sknchfnt (sinchant) incumbant .
s. 238. in prouectu kn⌣gkdigknk⌣gfdigfnhfktf (in gidigini gedigenheite).
molestè xngfmchp⌣xmbfqxbmp (ungemcho , i. ungemacho . umbequamo).

† Handschrift 878. Jahrhundert IX.
(S. runen, b. 1, tafel 1.)

s. 333. lappa et piboz.
zg. Farina ordeacia melo kirstin.
zg. Adeps smero.
zg. Urtica minor. nezzeta.
zg. Cortex corili albæ rinda haseld.
luzelin siue luselin razelin kernen ac.

s. 390. Also beswere den tüfelskoph.

---

† Handschrift 903. Jahrhundert IX.

s. 6. zg. uerror cherio.

s. 83. rg. zehho.

† Handschrift ?

s. 24. zg. taberna meritoria. mletselida.

s. 42. zg. alpes cottias. quas siluas iuris et hôhfeldas putant quidam.

---

† Fragmentum mem. sec. IX.

Abstineant se a carne et uino et a cereuisia. milchscida et medo.

INHALT.

Seite

Einleitung (ergänzung zu Notkers leben und werken) 3

Des Boethius tröstungen der philosophie 7

Des Marcianus Mineus Felix Capella vermählung des Merkur mit der Philologie 257

Des Aristoteles *Κατηγοριαι* und *Περι ερμηνειας* 373

a) Einleitung 375

b) *Κατηγοριαι* 377

c) *Περι ερμηνειας* 465

Notkerische Abhandlungen 527

I. Von den theilen der denkkunst 537

II. Von den vernunftschlüssen 541

III. Von der redekunst 560

IV. Von der musik 586

Buntes 591

Handschriften A. D. 1, A. C. 15, 29, 44, 53, 151, 186, 213, 215, 232, 251, 260, 263, 264, 268, 278, 393, 397, 552, 562, 621, 626, 635, 671, 844, 845, 878, 903, fragment 609

Verzeichniss der handschriften 611

Schlusswort 613

Druckfehler zu Kero 617

VERZEICHNISS

der handschriften, welche in diesem bande benützt worden sind.

	Seite
Handschrift A. D. 1	593.
» A. C. 15	594.
» 29	596.
» 44	597.
» 53	597.
» Ben. 121 (München)	529.
» C. $\frac{1}{4}\frac{2}{6}\frac{3}{2}$ (Zürich)	530.
» 151	597.
» 186	597.
» 213	597.
» 215	597.
» 232	597.
» 242	536.
» 251	597.
» 260	598.
» 263	598.
» 264	598.
» 268	598.
» 278	598.
» 393	598.
» 397	601.
» 552	601.
» 562	601.
» 621	601.
» 626	601.
» 635	602.
» 671	602.

Handschrift 818 . . . . . 375.
» 825 . . . . . 9. 376.
» 844 . . . . . 602.
» 845 . . . . . 603.
» 872 . . . . . 259.
» 878 . . . . . 609.
» 903 . . . . . 609.
» — . . . . . 609.
Fragment . . . . . 609.

Abkürzungen und Zeichen.

Ihre anwendung geschah wie in dem bande 1 und 2.

SCHLUSSWORT.

Exegi monumentum ære perennius.

Zunächst die bemerkung, dass die stolzen worte sich nicht auf meine geringen verdienste beziehen: sie gelten dem verdienste anderer.

Mit diesen bogen übergebe ich dem publikum den schluss der textes-lieferung meiner altteutschen sprachschätze St. Gallens. Habe ich bei der einleitung zu deren herausgabe eine vollständige und sorgfältige sammlung versprochen, habe ich auch, was in meinen kräften stand, meinem versprechen nachzukommen gestrebt, obschon mich unterdessen das geschick oder die bösen geister der welt weit von der quelle, aus der ich schöpfte, weggeführt haben.

Aber unsere sammlung ist nicht vollständig! Vermisst man zunächst den Tatian darin, so ist mir Schmeller mit seiner ausgabe zuvorgekommen, in dem augenblicke, als ich mich durch freunde an ihn wenden wollte, um ihn einzuladen, seine arbeit unserem werke einzuverleiben. nach ihm durfte ich keine neue ausgabe wagen. es mag Schmellers ausgabe als der zweite band unserer sammlung gelten. Ergänzt Schmellers arbeit die unsrige, und ist so der mangel des Tatian ohne bedeutung, fehlt dagegen anderes, das nicht fehlen sollte. zunächst zu den kategorien die lesarten der handschrift 825. vgl. b. III b, s. 376, ende. ferner, im bunten zu b. III b, die genauere ansicht und zweite vergleichung der handschriften, die ich mit kreuzchen bezeichnet habe. vgl. die note zu erwähntem bande, s. 593. ferner soll sich in Tschudis werken ein gothisches, und in handschrift 237 ein skütisches gestäbe befinden. ferner habe ich mir, zur genaueren durchsicht, handschrift 44 vorgemerkt, wegen pflanzennamen; wegen beschwörungsformeln handschrift 682; wegen geschichte und geographie handschriften 133, 635 u. s. w.; wegen eigennamen handschriften 184, 190, 196, 211, 223, 250, 251, 267, 271, 296, 342 u. s. w.

Wie reich die ausbeute dieser und anderer handschriften, die ich noch nicht durchblättert, ausgefallen, kann ich nicht sagen, glaube jedoch, dass mir von grösseren teutschen stücken keines entgangen ist, und dass ein nachtrag des fehlenden sich auf wenige bogen beschränken dürfte.

Und die ursache! diese verkörpert sich in der beaufsichtigenden behörde der stiftsbibliothek.

Der kampf galt der katholischen kantonsschule und den freisinnigen männern an derselben.

Kaum dass herr Leonhard Gmür von meinem plane der herausgabe der altteutschen sprachschätze St. Gallens etwas vernommen, als ich auch gezwungen ward, bei der katholischen administration um erlaubniss einzukommen. während jeder durchreisende jede handschrift ohne eingeholte genehmigung nach belieben benutzen darf, musste sich ein lehrer der anstalt und hausgenosse zu einer unterthänigen anfrage bequemen. das ungewohnte gesuch mochte befremden und wanderte zum entscheide an die bibliothekkommission, welche die erlaubniss mit der bedingung ertheilte, dass ich eine vollständige, schöne und kritische ausgabe erstelle.

Die befohlene kostbare ausgabe hat dieselbe kommission auch nicht durch den ankauf eines exemplares für die stiftsbibliothek unterstützt. durch die ersten bedingungen sollte mein herr verleger erschreckt, durch die letztere meine angekündigte diplomatisch getreue ausgabe durchkreuzt werden.

Fortgesetzte verfolgungen der schule und ihrer lehrer bewogen mich endlich, gegen den schluss des jahres 1842, meine stelle aufzugeben und ein anderes stückchen brod zu suchen.

In den darauf folgenden jahren benutzte ich alle meine ferien, obgleich deren zeit im frühjahre und herbst nur vierzehn tage betrug, um nach St. Gallen zu reisen und meine arbeiten fortzusetzen. damit ich bei der kürze der zeit mein werk doch etwas fördern könnte, öffnete mir herr unterbibliothekar Brandstätter auch an sonntagen sein arbeitszimmer. kaum wurde das ruchbar, als mir herr pfarrer Karl Greith diese vergünstigung entziehen liess.

Endlich kam die gelegenheit grossartiger rache!

Ein zeitungsartikel meldete, dass drei handschriften fehlten, und beschuldigte die verwaltung der fahrlässigkeit. das zog mir den verschluss der bibliothek zu, obgleich ich mein schriftliches ehrenwort gab, keinen antheil an jenem artikel zu haben. und als ich vor dem herrn präsidenten

Gmür nicht verleugnen wollte, dass ich um die sache gewusst und sie zufällig und angefragt einem hochgestellten manne mitgetheilt, von dem ich nicht wüsste, ob er den unglücklichen gebrauch davon gemacht; da trat man mir mit der forderung entgegen, jenen missbeliebigen artikel durch einen gegenartikel der lüge und verleumdung zu zeihen. obgleich ich den herrn präsidenten Gmür bat, mir gegenüber, der ich die beweise in händen hätte, von dem leugnen abzustehen, und für den preis der wiedereröffnung der bibliothek keine schurkerei von mir zu verlangen, und nicht das publikum und die wissenschaft zu schädigen, statt der rache an mir, blieb es doch bei dem verschlusse der bibliothek, von anderwärtigen angriffen zu geschweigen.

Umstände und zeit und leute waren nicht darnach, um recht zu suchen. meine akten liegen übrigens bereit. eine ruhigere zeit, die sich auch mit dem interesse des einzelnen beschäftigen kann, mag einst das urtheil sprechen.

Soviel hiervon, zu meiner entschuldigung und zur erklärung der wahl meines mottos.

Nun noch ein anderes wort!

Um den haupttitel meines werkes zur wahrheit zu machen, sollten sich an St. Gallens altteutsche sprachschätze St. Gallens alte urkunden als zweite abtheilung anschliessen. dieselben beginnen vom jahre 760 etwa, und reichen von der Donau bis an die Aar, und von dem Neckar bis nach Italien. ihren werth kennt man aus Neugarts Episcopatus Constantiensis, obgleich derselbe nur einen theil, und den oft verstümmelt und nicht nach eigener anschauung mitgetheilt hat. Die vorarbeiten sind fertig; ihre herausgabe wird vom publikum abhängen, denn neue opfer darf ich von mir und meinem herrn verleger nicht fordern.

Diesen beiden abtheilungen wäre ich gesonnen ein vollständiges verzeichniss aller wörter und formen — auch einige tausend eigennamen besitze ich noch — nebst sprachlichen abhandlungen zu den einzelnen schriftstellern beizugeben, und überhaupt den apparat für eine kritische ausgabe, die eine spätere zeit beschaffen mag, vorzubereiten.

Der plan des werkes, wie ich es erstellen möchte, wäre dann folgender:

DENKMAHLE DES MITTELALTERS.

1. Abtheilung. St. Gallens altteutsche Sprachschätze.

I. Band: Kero etc.
(II. Band: Tatian von Schmeller.)
III a. / III b. } Band: Notker.

2. Abtheilung. St. Gallens urkunden:

I. Band. v. jahr 670 bis 900.
II. Band. v. jahr 900 bis 1200.

3. Abtheilung. Kritische vorarbeiten.

I. Band: wörterbuch, nebst eigennamen.
II. Band: sprachliche abhandlungen.

Noch bin ich meinen freunden einige faksimiles und den entscheid über Notkers eigne hand schuldig. ich habe mir alle mühe gegeben, mir erstere zu verschaffen. bis heute vergeblich. ich muss in dieser stunde abschliessen. bleibt mir das leben, so hoffe ich diesen schuldigen rest noch nachzuliefern.

* 8. Juni 1849.

Hattemer.

DRUCKFEHLER

in Bedas sterbegesang, dem wörterbuch des h. Gallus und Keros Benediktinerregel.

Nachdem ich nun die genannten drei stücke lexikalisch eingetragen habe, bin ich im stande, folgendes genaues verzeichniss der druckfehler abzugeben. nicht leicht dürfte von den übrigen zahlreichen schreib- und übersetzungsfehlern einer unserem drucke oder unserer abschrift zur last fallen, sondern den handschriften. von den übrigen stücken kann ein gleich genaues verzeichniss der fehler erst dann gegeben werden, wenn ich alle wörter und wortformen lexikalisch eingetragen habe. es werden deren aber verhältnissmässig weit weniger sein, da sich kein stück in der schwierigkeit der handschrift, des satzes und der korrektur mit der benediktinerregel vergleichen lässt.

s. 10b. z. 9. l. ibinen st. ibinem.
— z. 23. l. sepissime st. se pissime.
— z. 30. l. porcus st. porius.
— z. 32. l. porci st. porei.
s. 23. z. 14. l. gebraucht st. gebrauuht.
s. 29b. z. 29. l. teil-nemem st. teil-nemen.
s. 33a. z. 8. l. cum st. eum.
s. 35b. z. 2. l. kevveihhete st. hevveihhete.
s. 36a. z. 20. l. doctrinæ st. doctriris.
s. 37b. z. 8. l. denne st. denno.
s. 61b. letzte z. l. leraniv st. levraniv.
s. 63. fehlt die schilterische seitenzahl XXXIII.
s. 64b. letzte z. l. kehabet st. hehabet.
s. 73a. z. 5. l. Lectisterni st. Lecti sterni.
s. 81b. z. 3. l. demv st. demo.
s. 86b. z. 21. l. prungan st. prungan.
s. 88a. z. 4. l. gredihatur st. gredihaurt.

s. 88b. letzte z. l. zimberren st. zimbernen.
s. 94b. z. 5. l. kakanlavfit st. kakanlavbit.
s. 94a. z. 16. l. remaneant st. remaneaut.
s. 99a. z. 21. l. nona st. noua.
s. 100b. z. 3. l. kitan st. kitau.
s. 101b. z. 17. l. uuerahc st. uuerahe.
s. 107a. z. 5. l. aerum st. ærum.
s. 109b. z. 8. l. herorun st. herorum.
s. 109b. z. 19. l. solihcher st. folihcher.
s. 111b. z. 15. l. ubirikiqhuetana st. ubirikiqhuetan.
s. 111b. z. 27. l. untariohche st. untariohcha.
s. 117b. z. 8. l. kepruhchit st. kepruhchti.

Einige ungeschickte abtheilungen:

s. 30a. z. 6. l. ser-uare st. se-ruare.
s. 35b. z. 24. l. ki-sprohhan st. kis-prohhan.
z. 43. z. letze. l. sorac-haftan st. sora-chaftan.
s. 101b. z. 20. l. pi-scauuuone st. pis-cauuuone.

Fehlen ergänzende punkte:

s. 32b. z. 12. hinter sinda sine . .
s. 42b. z. 22. hinter miniscun . .
s. 46b. z. 14. hinter saar . .
s. 73b. z. 5. vor kastreuuitiu . . . . .
(denn es steht über dem letzten theil von Lectisterni, so dass der erstere durch 5 puncte zu ersetzen ist.)
s. 98b. z. 5. vor offanon . .
s. 102b. z. 8. hinter unchuschida . .
s. 112b. z. 3. vor kanidartan . .
s. 121b. z. 8. hinter min denne . . . . .
(s. 84b. z. letzte. ist alliu in der handschrift so über et sana gestellt, dass es die übersetzung beider wörter bildet, und in unserm abdrucke mit recht die ergänzenden punkte für et fehlen.)
(s. 102a. z. 28. quia quod. steht ano schon über quod, so dass also in der übersetzung quod weggelassen ist, und in unserm abdrucke mit recht die punkte fehlen.)

Handschrift 8ᵛᵉ S. 4.

dī aduiua mihi famu lo tuo Notker
dī aduiua mihi famu lo tuo

Basler Blatt. 1 S. 1.

Confitebor tibi dn̄e in toto corde meo ·
Ih uho dir truhten chit ęccla in allemo
Lob tuon ih tir manu forti · Quō audi
Y uanda du gehortost tiu uuort mines mu

Basler Blatt. 6. S. 1.

Audite cęli quę loquor kehorent CANTICŸ
himela diu ih spricho heiudeis · Audiat trauerb
mundes kehore diu erda · uuanda ioh iuuih maxima
tah ihin sagen sol

Münchner Blatt.

Erlazet in ana tuon · daz er uuile · Nonē dī in
Vuara ne tuot er gotes · Inquinatę sunt uię illu
Unreine sint sine uuega alle taga · Aufer
tua a facie eius · Tinu geribte truhten sint ferro

S. 74.

io Notkero
amulo tuo Notkero

1 S. 1.

rde meo · IPSI DAVID ·
a in allemo minemo herzhen ·
· Quō audisti uerba oris mei ·
mines mundes · Tu gehortost

S. 1.

NTICŸ DE YTERONOMII:
iat trauerba oris mei · Yuort mines
uih maxima elemtabechomen mag ·

Blatt.

· Nonē ds inconspectu eius ·
ut uie illius in omni tempore ·
a · Auferuntur iudicia
i sint ferro fone imo · Omniū

NCIPIT·TRANSLA
TIO· BARBA
RI
CA·
PSALTERII·
ATRI·NOTKERI·TERTII·

St. Galler Handschrift. № XXI s. 9.

QVINON

ABIT

IN CONSILIO IMPIORVM. DER·MÁHIST·SÁ
lig·der in dero argon rát ne gegieng·So AD Á M téta·dó
er déro chénun rátes fólgeta uuíder góte·Et in uia peccatorum nonste

Münchner-blatt.

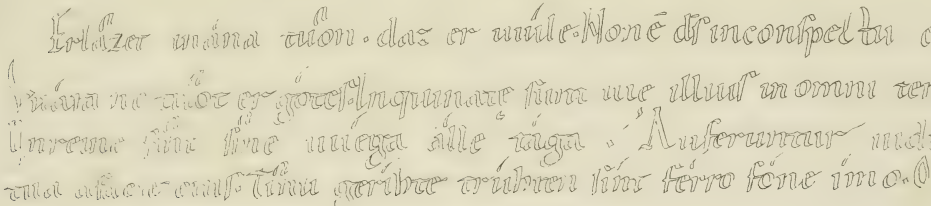

Wallersteinisches blatt.

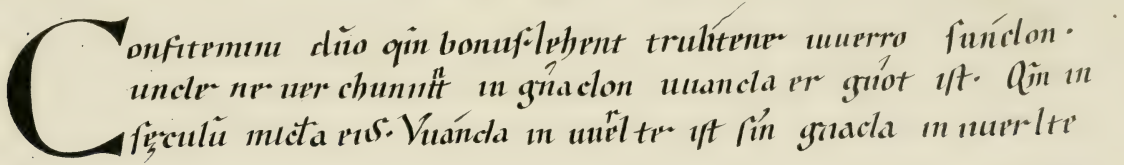

nach einer mit Kunstgewandtheit Kennerhand verfertigten Kopie.

Basler blatt. I. s /.

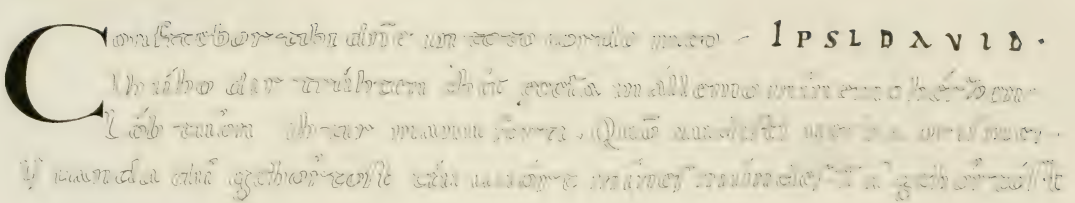
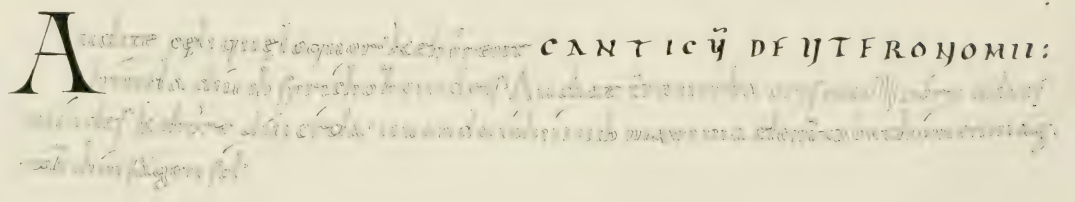
Basler blatt. II. s /.